

שבוע פרשת לך-לך

(14 – 20 October 18)

ה' – י"א מרחשון תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם חמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵינוּ,
וְצִאֲצֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לֵבְבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ וְשָׁמְעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפֹּת דִּגְגֶךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִם יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרִאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

בכּוּן לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּה בְּמוֹדָה
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוויו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תובות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מות שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֱרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאִי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְמִרְחֹב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִהִיעָשָׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְשִׁנְאִי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
לְמַבְטָח בְּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה לְמַבְטָח בְּנִדְיָכִים: י כָּל־גּוֹיִם סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְבוּנִי
גַּם־סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבְרֵיךְ דַּעֲכּוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֲזֵר וְזִמְרָת יְהוָה וַיהוֹדִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמוֹת בִּירְאָחִיהָ וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסַּר יִסְרָנִי יְהוָה לְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֲבֹן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הִיתָה וְאֵת הָיָא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַה בּוֹ: כה אֲנִי
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבַתֵּיךְ עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמוֹךְ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

אגרות קודש

ב"ה, ב' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו בו מודיע אודות הספיקות והקישויים שישנם בנוגע למשרת הרבנות, ולאחכ"ז נראה בעיני הצעת המשורה נכונה אלא שכיון שחושש להשפעה עליו מצד הסביבה, צריך להוסיף בשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות המביאה לאהבת ה' וליראתו ולימוד העבודה בלב מתוך קבלת עול כדי שיוכל לעמוד בנסיון ובעיקר בנסיונות המדומות שהם רבים יותר מאשר אלו הנסיונות האמיתיים. והשי"ת יצליחו להפיץ בסביבתו אור התורה ויראת שמים שבד"מ ישפיע זה גם עליו.

לפלא שבמכתבו אינו מזכיר דבר ע"ד שיעוריו הקבועים בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובודאי ימלא זה בהזדמנות הבאה.

בברכה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	ב) עין יעקב מסכת מגילה	ריט
ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג	ב) מסכת מנחות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה ויאמר ה' אל אברם לך-לך מארצך		מדף סה עד דף עא	רכ
ה) שבת פרשת לך לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה	ה		
ד) שיחת ש"פ לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה	י		
ה) ר"ד ושקו"ט בעת ביקור הרב מרדכי אליהו	כא		
ו) שיחת מוצאי יום ד' פרשת לך לך, ח' מרחשון,			
ה'תשנ"ב לאחר תפילת ערבית	לו		
ז) שיחת יום ועש"ק פרשת לך לך, יו"ד מרחשון			
ה'תשנ"ב	מ		
ח) משיחות ש"פ לך לך, י"א מרחשון ה'תשנ"ב	מא		
ט) לקוטי-שיחות פרשת לך לך כרך טו	נא		
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל			
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נז		
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך לך	נח		
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת לך לך	נט		
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך לך	פז		
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת לך לך	פח		
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך לך	צו		
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צח		

שיעורי רמב"ם

יז) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך לך	קא	ב) אגרות קודש	לג
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך לך	קפב	אדמו"ר מוהר"צ	רסז
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת לך לך	רז		
כ) נביאים וכתובים			
ירמיה פרק ד, שיר השירים פרק ו	רט		
כא) משניות – מסכת גיטין/קידושין			
ביאור קהתי	ריא		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

פרשת השבוע, פרשת לך לך, פותחת בפסוק:

הוא יורד ונמשך מלמעלה למטה, חלק ממנו נשאר בשורשו ומקורו הראשון,

ובנוגע לנשמה, אין הכוונה שעיקרה יורד למטה ורק הרושם נשאר

למעלה אלא להיפך עיקר שרשה נשאר למעלה בארץ העליונה

הרוחנית, הנקראת ארץ חפץ⁷, ורק הארה מועטת ממנה

מתפשטת ויורדת מלמעלה

למטה להתלבש בגוף הגשמי.

וכדי להגיע לשרש הנשמה

שכאמור בדרך כלל לא יורדת

להתלבש בגוף, הרי זה דוקא

על ידי ההליכה לארץ

ישראל שהיא מכונת כנגד

הארץ העליונה שם הוא שורש

הנשמה. וזהו "לך לך (לך)

ולעצמך אתה הולך) גו' אל

הארץ", כי בהיותו בחוץ

לארץ הרי הוא נפרד מעיקרו

ושורשו, כי עיקרו ושורשו נשאר

למעלה, ואלו למטה יש רק הארה

מועטת של הנשמה אך בלבדו אל

הארץ הרי הוא כהולך

ומתחבר אל עצמו ושורשו

והרי זה נחשב גם העצמות שלו, וכפי

שיסודי ויבאר להלן.

והענין בזה⁸, שעיקר ושרש

הנשמה הוא כפי שהיא

למעלה בעולם האחדות, עולם

שבו אין תפיסת מקום לשום מציאות

מלבד האלוקות ואין שום נברא נפרד

מאלוקות ונחשב מציאות בפני עצמה

אלא הכול בטל לאלוקות, ולכן הוא

עולם שבו באה לידי ביטוי אחדות ה'

במובן שאין שום מציאות מלבדו,

ובלשון הקבלה הרי זה עולם

האצילות הראשון מבין ארבעת

העולמות הרוחניים אצילות בריאה

יצירה עשיה וכו' אין נבראים עם

1 ויאמר ה' אל אברהם לך לך ממולדתך ומבית

2 אביך אל הארץ אשר אראך¹, ופירש רש"י: לך לך, הכתוב

3 מדויק ואומר שההליכה היא "לך", בשבילך, כלומר להנאתך וטובתך.

4 וידועה הקושית למה הוצרך

5 הקב"ה לומר לאברהם לך

6 לך, להנאתך וטובתך, ולא

7 היה מספיק שילך רק בגלל

8 ציווי הקב"ה בלבד והרי גם אם

9 הקדוש ברוך הוא לא היה אומר

10 לאברהם אבינו שההליכה הזו היא

11 להנאתו ולטובתו, בוודאי שאברהם

12 היה מקיים את הציווי והולך?

13 ואיתא מובא במאמר של

14 ה'צמח צדק' (באחד

15 הביכילאך כרך של כתבי

16 שניצאו לאחרונה מהגלות

17 והשביה בדרך כלל הכוונה לכתבי

18 חסידות שהיו ברוסיה והגיעו אל

19 (הרב)² מה שכתב ה'אלשיך'³

20 בפירושו על פסוק זה שפירוש

21 ד'לך לך' משמעות הדיוק "לך"

22 הוא "לך" ולעצמך אתה

23 הולך, כלומר, ה' אומר לאברהם

24 אבינו שבהליכה זו הוא הולך אל עצמו

25 הינו, שאברהם אבינו יגיע

26 לשרש ומקור נשמתו כמו

27 שהיא למעלה באלוקות. דהנה⁴28 דרוע⁵ תורת החסידות שלא כל

29 הנשמה נמשכה וירדה למטה

30 להתלבש בגוף הגשמי, אלא רק

31 הארה מועטת ממנה לבד

32 נמשכה וירדה למטה, אבל

33 עיקר הנשמה נשארה למעלה

34 בעולמות רוחניים עליונים, לפי

35 שבקדושה אי אפשר

36 שיומשך הכל למטה ולא

37 ישאר שום רושם כו' בשורש

38 ומקור הדבר, כי כל דבר

39 שבקדושה אינו נעקר

40 ממקומו לגמרי⁶ אלא גם כאשר

בס"ד. שבת פרשת לך לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 ויאמר ה' אל אברהם לך לך ממולדתך ומבית

2 ומבית אביך אל הארץ אשר אראך¹,

3 ופירש רש"י: לך לך, להנאתך וטובתך. וידועה

4 הקושית למה הוצרך הקב"ה לומר לאברהם

5 לך לך, להנאתך וטובתך, ולא היה מספיק שילך

6 רק בגלל ציווי הקב"ה בלבד. ואיתא במאמר

7 של ה'צמח צדק' (באחד הביכילאך שניצאו

8 לאחרונה מהגלות והשביה)² מה שכתב9 ה'אלשיך'³ שפירוש ד'לך לך' הוא "לך"

10 ולעצמך אתה הולך, הינו, שיעניע לשרש ומקור

11 נשמתו כמו שהיא למעלה. דהנה⁴ ידוע⁵ שלא

12 כל הנשמה נמשכה למטה בגוף, אלא רק הארה

13 ממנה לבד נמשכה למטה, אבל עיקר הנשמה

14 נשארה למעלה, לפי שבקדושה אי אפשר

15 שיומשך הכל למטה ולא ישאר שום רושם כו',

16 כי כל דבר שבקדושה אינו נעקר ממקומו

17 לגמרי⁶, ובנוגע לנשמה, עיקר שרשה נשאר18 למעלה בארץ העליונה, ארץ חפץ⁷, ורק הארה

19 ממנה מתפשטת ויורדת להתלבש בגוף. וכדי

20 להגיע לשרש הנשמה, הרי זה דוקא על ידי

21 ההליכה לארץ ישראל שהיא מכונת כנגד הארץ

22 העליונה. וזהו "לך לך (לך ולעצמך אתה הולך)

23 גו' אל הארץ", כי בהיותו בחוץ לארץ הרי הוא

24 נפרד מעיקרו ושורשו, אך בלבדו אל הארץ הרי

25 עצמו ושורשו. והענין בזה⁸, שעיקר ושרש

26 בעולם האחדות, ובלשון הקבלה הרי זה עולם

(1) ריש פרשתנו. (2) ד"ה לך לך - נדפס לאח"כ באוה"ת בראשית (כרך ד') תרעה, א ואילך. וראה גם שם תרפ, ב ואילך.

(3) ריש פרשתנו. (4) ראה גם רד"ה ויאמר גו' לך לך תרנה" (סה"מ תרנה"ה ע' יח). תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 89). (5) ראה

לקו"ת שה"ש טז, ד. האזינו עא, ד. (6) ראה פרדס שער המציאות פ"א. וראה גם ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. שלה"פ פ"א.

תניא אגה"ק ביאור לסימן ז"ך (קמז, א). (7) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ. (8) ראה גם ד"ה ויאמר גו' לך לך תרנ"ד (סה"מ

ויאמר ה' אל אברם לך-לך מארצך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תחושת מציאות וישות עצמית. וכפי שמוסיף ה'צמח צדק'
 - 2 בהגה"ה, שאף-על-פי שרוב הנשמות הם מבריאה יצירה
 - 3 עשיה, מכל-מקום שרש כל הנשמות הוא מאצילות⁹, ולכן
 - 4 הליכה אל העצמיות של הנשמה היא 'הליכה' לאצילות במבאר גם
 - 5 ב'לקוטי תורה'¹⁰ בענין
 - 6 שחורה¹¹ אני ונאנה שם נתבאר
 - 7 שגם הנשמות ששורשם בעולמות
 - 8 בריאה-יצירה-עשייה יש להם שורש
 - 9 ומקור קדום יותר בעולם האצילות
 - 10 (ובלשון הקבלה – הלידה' של נשמות
 - 11 אלו היא בעולמות שלמטה מאצילות
 - 12 אבל ה'עיבור' שלהם הוא בעולם
 - 13 האצילות). וכדי להגיע לשרש
 - 14 ומקור הנשמה כפי שהיא
 - 15 בעולם האצילות, הרי זה
 - 16 על-ידי ההליכה לארץ
 - 17 ישראל כמבאר לעיל, כי ארץ
 - 18 ישראל שלמטה מכונת 'ארץ'
 - 19 שלמעלה שם הוא שורש ומקור נשמות
 - 20 ישראל.
 - 21 (ב) וממשיך ה'צמח צדק'
 - 22 במאמר הנזכר, שבאור הענין
 - 23 (הטעם) הפנימי על זה שבכדי
 - 24 להגיע לשרשו של נשמת האדם
 - 25 באצילות צריך להיות
 - 26 ההליכה לארץ ישראל (דוקא)
 - 27 יובן בהקדים תחלה באור
 - 28 הענין הפנימי דיום טוב שני
 - 29 של גלויות, שבו ביום זה של
 - 30 החג בחוץ לארץ נמשך שפע
 - 31 העליון דאצילות לתוך בחינת
 - 32 מלכות יצירה-ועשיה,
 - 33 המתלבשים ב'שבעים שרים'
 - 34 לשבעים אומות העולם יש למעלה
 - 35 שבעים 'שרים', מקורות שפע
 - 36 שדרכם נמשך השפע גם לבני
 - 37 ישראל שבחוץ לארץ החוגגים
 - 38 יום טוב שני של גלויות, וכפי
 - 39 שיתבאר עוד להלן.
 - 40 והענין בזה, דהנה ידוע¹²
 - 41 בקבלה וחסידות שבחינת מלכות
 - 42 דאצילות אינה יורדת למטה
 - 43 לעולמות שלמטה מאצילות
- להתלבש ב'שבעים שרים', וגם מלכות דבריאה אינה מתלבשת ב'שבעים שרים', ולכן אומות העולם לא מקבלים השפעה מעולם האצילות ומעולם הבריאה אלא רק בחינת מלכות דיצירה ועשיה היא המתלבשת ב'שבעים שרים' להמשיך להם השפע הראוי לתת להם ולכן הם מקבלים השפעה רק משני העולמות הנמוכים יותר, יצירה ועשיה. ועל זה אמרו חכמינו ז"ל¹³ גלו בני ישראל לאדום שכינה עמהם לפי פשוטו הכוונה שהשכינה מלווה את בני ישראל גם כשהם בגלות, ולפי פנימיות הענינים, פירוש: שפאשר צריך להשפיע שפע לישראל בזמן הגלות כשיושבים תחת ממשלת ה'שבעים שרים', ומשמעות הדברים היא שבמובן מסוים השפע לבני ישראל מגיע דרך אומות העולם, אזי מוכרחת השכינה, שהיא בחינת מלכות דיצירה ועשיה, להתלבש ב'שרים' ההם שישאל תחת ממשלתם, שדרכם תעבור ההשפעה לישראל שיושבים על אדמת חלק הארץ של השר ההוא כי בהיותם תחת ממשלה של אומה זו בגשמיות, בני ישראל מקבלים את השפע שלהם באמצעות השר' של אותה אומה. וזהו גלו לאדום שכינה עמהם, עמהם ממש, דהינו שמתלבשת ב'שבעים שרים' מקור השפע של אומות העולם, ממש. והטעם שרק מלכות דיצירה ועשיה שני העולמות הנחותים מארבעת העולמות מתלבשים ב'שבעים שרים' ולא מלכות דאצילות, וגם לא מלכות דבריאה, הוא על-

תרנ"ד ע' מח ואילך). 9 לקו"ת שה"ש יט, ג. 10 שה"ש ד"ה ביאור ענין שחורה אני ונאנה (ז, ב ואילך). 11 שה"ש א, ה. 12 ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' רמה ואילך. אוה"ת שמע"צ ע' א'תכת ואילך. 13 ספרי ס"פ מסעי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 פי הידוע שאבא עילאָה מקננא באַצילות¹⁴, בחינת החכמה
 - 2 (הנקראת 'אבא' על שם שהיא מקור השפע כמו האב שהוא בחינת משפיע)
 - 3 שורה בעולם האצילות ובינה מקננא שורה, ומקומה העיקרי הוא
 - 4 בבריאה, ושית ספירן שש הספירות של המידות העליונות (חסד,
 - 5 גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד)
 - 6 מקננן שורות ומקומן העיקרי הוא
 - 7 ביצירה¹⁵. וידוע¹⁶ שניקת
 - 8 החיצונים הכוחות שמחוץ לגבולות
 - 9 הקדושה היא מ'שבע תחתונות'
 - 10 (ששת הספירות האמורות וספירת
 - 11 המלכות) בלבד, מה-שאין-כן
 - 12 מ'חכמה ובינה' שהן ספירות
 - 13 נעלות יותר אין 'ניקת
 - 14 החיצונים, ולכן מלכות
 - 15 דבריאה אינה יורדת
 - 16 להתלבש ב'שבעים שרים' של
 - 17 אומות העולם, כי בעולם
 - 18 הדריאה מאירה ספירת
 - 19 הבינה, שממנה אין 'ניקה
 - 20 לחיצונים. ועוד טעם לזה
 - 21 שאין ה'שרים' של אומות העולם
 - 22 יונקים שפע וחיות מעולם הבריאה,
 - 23 על-פי הידוע¹⁷ בתורת הסוד
 - 24 שעולם הבריאה - רובו טוב
 - 25 ומעוטו רע, ועולם היצירה -
 - 26 מחצה על מחצה, כלומר חציו
 - 27 טוב וחציו רע ועולם העשיה -
 - 28 רובו רע, ולכן התחלת מדור
 - 29 החיצונים העולם הראשון שבו יש
 - 30 נתינת מקום ואפשרות ל'מגורים' וקיום
 - 31 של גורמים מחוץ לגבול הקדושה
 - 32 הוא מעולם היצירה ואילך
 - 33 ולמטה ממנו, ששם מחצה על
 - 34 מחצה, אבל לא בעולם
 - 35 הבריאה, מאחר שרובו טוב
 - 36 וכשהטוב שולט מפני היותו הרוב, אין
 - 37 נתינת מקום לחיצונים. ומשום זה
 - 38 מתלבשים ב'שבעים שרים'
 - 39 ומשפיעים חיות לאומות העולם
 - 40 ול'חיצונים' - מלכות היצירה
 - 41 ועשיה דוקא.
- ועל-פי-זה יוכן גודל החדוש שביום טוב שני של גלויות, שבו מתגלה שפע האור דאצילות במלכות היצירה ועשיה המתלבשים ב'שבעים שרים', כדי להשפיע לבני ישראל הנמצאים בגלות, אף שבדרך כלל לא נמשך בהם ב'שבעים שרים' אלא רק בחינת המלכות היצירה ועשיה בלבד ואילו האור דאצילות ובריאה אינו נמשך בהם, כמבואר לעיל.
- ובפרטיות יותר, יש בזה חלוק הבדל בין קבלת הרמ"ק רבי משה קורדוביו לקבלת האר"ז¹⁸, שדעת הרמ"ק¹⁹, מתגלה השפע דאצילות ויורד ב'שבעים שרים' עצמם, מה-שאין-כן לדעת האר"ז²⁰ מתגלה השפע דאצילות רק במלכות היצירה ועשיה המתלבשת ב'שבעים שרים' אבל אינו יורד להתלבש ב'שבעים שרים' עצמם שהיא ירידה גדולה יותר.
- ועל-פי-זה יוכן גם טעם גודל השמחה ביום טוב שני של גלויות יותר מהשמחה שינה ביום טוב שבארץ ישראל²⁰, שזהו כמו על-דרך-משל בן המלך שהיה בשביה אסור בכבלי ברזל, אזי כשיצא לחרות חפשי ושב אל אביו המלך להתענג ממעדני המלך כו', השמחה של בן המלך והעונג שלו היא גדולה מאד, יותר מאשר אם לא היה אסור בשביה כלל והיה פל ימיו על שולחן
- ועל-פי-זה יוכן גודל החדוש שביום טוב שני של גלויות, שבו מתגלה שפע האור דאצילות במלכות היצירה ועשיה המתלבשים ב'שבעים שרים', אף שבדרך כלל לא נמשך בהם אלא רק בחינת המלכות היצירה ועשיה בלבד. ובפרטיות יותר, יש בזה חלוק בין קבלת הרמ"ק לקבלת האר"ז¹⁸, שדעת הרמ"ק¹⁹, מתגלה השפע דאצילות ב'שבעים שרים' עצמם, מה-שאין-כן לדעת האר"ז²⁰ מתגלה השפע דאצילות רק במלכות היצירה ועשיה המתלבשת ב'שבעים שרים'. ועל-פי-זה יוכן גם טעם גודל השמחה ביום טוב שני של גלויות יותר מהשמחה שבארץ ישראל²⁰, שזהו כמו על-דרך-משל בן המלך שהיה בשביה אסור בכבלי ברזל, אזי כשיצא לחרות חפשי ושב אל אביו המלך להתענג ממעדני המלך כו', השמחה היא גדולה מאד, יותר מאשר אם לא היה אסור בשביה כלל והיה פל ימיו על שולחן

(14) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א. (15) תקו"ז תיקון ו (כג, א). (16) ראה סידור (עם דא"ח) נו, ג. (17) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. ועוד. (18) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ואוה"ת שבעה ערה 11. (19) בספר אור נערי (הובא במאמרי אדמו"ר הזקן ואוה"ת שם. ובכ"מ). וראה ספר טוב הארץ (למהר"נ שפירא) כב, ב ואילן (בהוצאת ירושלים, תרנ"א) - בשם הרמ"ק. (20) ראה גם לקו"ת שמע"צ צא, ג ואילן.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המלך ומלכתחילה לא היה בשבי. ועל-דרך-זה למעלה, במלכות
2 דיצירה ועשיה שמתלבשים בבחינת גלות ב'שבעים
3 שרים', כשמתגלה שם גילוי אור ושפע עליון
4 דאצילות, אזי תגדל השמחה יותר מהשמחה שמצד
5 ההתגלות של אור ושפע עליון
6 במלכות דאצילות עצמה
7 שמעולם לא ירדה בסתר
8 המדרגה להתלבש ב'שבעים
9 שרים'. וזוהי מעלת השמחה
10 דיום טוב שני של גלויות'
11 לגבי יום טוב ראשון'
12 שבארץ ישראל, לפי שביום
13 טוב ראשון שבארץ ישראל
14 אמנם מתגלה שפע האצילות
15 אבל הגילוי וההשפעה הם במלכות
16 דאצילות בלבד ואינו נמשך
17 למטה מהאצילות, וביום טוב
18 שני של גלויות' נמשך
19 ומתגלה השפע דאצילות ויורד
20 למטה במלכות דיצירה ועשיה
21 המתלבשים ב'שבעים
22 שרים'.
- 23 (ג) ובזה יובן ענין לך-לך גו',
24 שפדי להגיע לשורש ומקור
25 הנשמה בעולם האצילות,
26 צריכה להיות ההליכה של
27 אברהם אבינו מחוץ-לארץ
28 לארץ ישראל דוקא, כי
29 בהיותו בחוץ לארץ, תחת
30 ממשלת ה'שבעים שרים',
31 ששם מאירה רק בחינת
32 המלכות דיצירה ועשיה,
33 שהיא המדרגה הנמוכה של גילוי
34 המלכות לא נתגלה ממקור
35 נשמתו פי-אם אלא רק כמו
36 שהיא במלכות דיצירה, אבל
37 על-ידי עלייתו אל הארץ
38 הקדושה שמכוננת כנגד הארץ
39 העליונה שהיא מלכות דבריאה
40 ודאצילות, אזי מאיר בו
41 בחינת שורש נשמתו במלכות
42 דאצילות. עד כאן תוכן
43 המאמר של ה'צמח צדק'.
- 44 (ד) אמנם באור הנ"ל ש"לך-לך" הוא ענין ההליכה
45 לשורשו ומקורו של נשמת אברהם אבינו עצמו, הוא לפי הפירוש
46 הפשוט שקאי הכוונה היא על ההליכה מלמטה למעלה, מחוץ-
47 לארץ לארץ לארץ ישראל, שעל-ידי-זה יתגלה בו מקור
48 ובסופו של דבר יתגלה בו מקור
49 נשמתו כו'.
50 ועדין צריך להבין איך יתאיים
51 פירוש זה עם הפירוש
52 ש"לך-לך" הוא ענין
53 ההליכה מלמטה למטה,
54 כמבאר בתורה אור' 21
55 שאברהם הוא "אב רם", "אב"
56 מורה על המוחין ו"רם" פירושו שכל
57 נעלה, והוא ענין שכל הנעלם
58 מכל רעיון, שכל הנעלה
59 מהתלבשות ברעיון פרטי מסויים ועל
60 זה אמר ה' לאברהם לך-לך
61 גו', שאורו הנעלם יצא
62 לגילוי ויומשך מלמעלה
63 מבחינת המוחין הנעלים למטה,
64 "אל הארץ", לבחינת
65 המלכות האחרונה בספירות
66 ובמקביל בכוחות הנפש.
67 אף הענין הוא, שפדי שיוכל
68 להיות ענין הירידה מלמעלה
69 למטה, צריך להיות תחלה
70 תוספת גילוי אור נעלה יותר
71 מהאור הנמשך בדרך כלל, שזהו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

24 שהליכה תהיה אל הארץ "אֲשֶׁר אֲרָאֶךָ" [דלכאורא אינו מוכן
25 אומרו "אֲשֶׁר אֲרָאֶךָ", ולא "אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֶיךָ", על-דרך
26 מה שגאמר בציווי ההליכה אל העקדה²⁵ שגם שם לא נאמר
27 לאברהם אבינו בהתחלה לאן ללכת, וְעַל זֶה מְבָאֵר שֶׁ"אֲרָאֶךָ" קָאֵי
28 (לא רק על הארץ, אלא גם)
29 עַל אַבְרָהָם עֲצָמוֹ] אֲרָאָה
30 וְאֵגְלָה אוֹתָךְ בְּעֶצְמָךְ והמהות
31 הפנימית שלו תבוא לידי גילוי, כִּי
32 גַם לְהַפְּיֹרֶשׁ שְׁקָאֵי שהכוונה
33 ב"לך לך" היא עַל הַהֲלִיכָה
34 מְלַמְּעָלָה לְמַטָּה, ולכאורה אין
35 הוא עצמו מתעלה על ידי הליכה זו
36 שהיא למעשה ירידה, הִנֵּה לאמיתו
37 של דבר עַל-יְדֵי-זֶה דוֹקָא
38 נַעֲשֶׂה הַעֲנִין דְּ"לֶךְ-לֶךְ",
39 "לך" וְלַעֲצָמָךְ אֶתָּה הוֹלֵךְ אל
40 העצם והפנימיות שלך, שְׁמַגִּיעַ
41 בסופו של דבר לְשִׁרְשׁוֹ וּמְקוּרֹוֹ
42 כו'²⁶.

14 לְהַפְּיֹרֶשׁ שְׁקָאֵי עַל הַהֲלִיכָה מְלַמְּעָלָה לְמַטָּה, הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה דוֹקָא נַעֲשֶׂה
15 הַעֲנִין דְּ"לֶךְ-לֶךְ", "לך" וְלַעֲצָמָךְ אֶתָּה הוֹלֵךְ, שְׁמַגִּיעַ לְשִׁרְשׁוֹ וּמְקוּרֹוֹ כו'²⁶.

1 שְׁתַּחֲלָה נִקְרָא אברהם אבינו אַבְרָם, בחינת "אב רם" שְׁכַל הַנַּעֲלָם
2 מְכַל רַעֲיוֹן, וְאַחֲרֵי-כֵן נִתְּסַף לוֹ אוֹת ה"א, שֶׁהוּא עֲנִין²²
3 הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת 'עֲתִיק' מדריגת 'עֲתִיק יוֹמִין' (הפנימיות של בחינת
4 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות) שְׁתַּחֲלָלָתָהּ בְּסִפִּירַת הַבִּינָה²³
5 כמבואר בחסידות שאמנם ב'סדר
6 השתלשלות', הבינה באה מהחכמה
7 אבל התרחבות והסתעפות הרעיון
8 השכלי בכוח הבינה היא תהליך
9 שדורש השפעה וכוח ממקור יותר
10 נעלה מהחכמה (שהיא 'נקודה בלבד'),
11 בחינת 'עֲתִיק', וְעַל-יְדֵי-זֶה הִנֵּה
12 אֲפֻשֶׁר יִכּוֹל לְהִיטֵי אֲצִלוֹ אצל
13 אברהם אבינו עֲנִין הַיְרִידָה
14 לְמַטָּה. וְעַל-פִּי-זֶה אֲנִי שֹׁפֵר
15 מִיּוֹשֵׁב, שְׁגַם לְהַפְּיֹרֶשׁ שֶׁ"לֶךְ-
16 לך" קָאֵי מִכוּון עַל הַהֲלִיכָה
17 מְלַמְּעָלָה לְמַטָּה, הִנֵּה עַל-
18 יְדֵי-זֶה דוֹקָא מַגִּיעַ לְשִׁרְשׁוֹ
19 וּמְקוּרֹוֹ כו' כי דווקא על ידי
20 היירידה באים בסופו של דבר להתגלות
21 מדריגה יותר גבוהה.
22 וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁתְּנוּב ב'תּוֹרָה
23 אור'²⁴ בְּפִירוּשׁ האמור בכתוב זה

(22) ראה גם תו"א שם, ב. 23) ראה זח"ג קעח, ב. 24) שם. וראה גם תו"ח שם פא, רע"א. אוה"ת שם (כרך ו') תתרעג, א.
(25) וירא כב, ב. 26) חסר הסיים (המו"ל).

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' א

18 לְמַכְסֵּל מוֹמָאֲתָהּ – אם תאמר שהספק הוא באופן שהיתה הכפיפה
19 טמאה קודם שבלעה הפיל, והנידון הוא האם לאחר שבלעה
20 ופלטה כבר בטלה טומאתה, תִּנְיָנָא – הרי שנינו דין זה במשנה
21 (כלים פכ"ה מיט), כָּל הַכֵּלִים יוֹרְדִין לִידֵי מוֹמָאֲתָן בְּמַחֲשָׁבָה, כגון, אם
22 חשב אדם על חתיכת עור לעשות הימנה שולחן, שאינה חסרה
23 עוד תיקון לזה, מיד חל עליה שם כלי וראויה לקבל טומאה, וְאִין
24 הכלים עוֹלִין מִטּוֹמָאֲתָן אֵלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה, כלומר, אם חשב אדם
25 על כלי טמא לבטלו מתורת כלי, אין טומאתו בטלה בכך, עד
26 שיעשה בו מעשה בידים, כגון שישברנו. ומאחר וכאן לא נעשה
27 שינוי מעשה בכפיפה זו, שהרי הפיל הקיאה בשלימותה, נמצא
28 שאין טומאתה בטילה, ומה ספק יש בענין זה.
29 מבארת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך ספיקו של רמי בר חמא,
30 אלא באופן דְּכִלְעַת הפיל הוֹצִין – ענפים, והקיאם דרך בית הרעי,
31 ונטלם אדם וְעָבְדִּיהוּ – ועשה מהם כְּפִיפָה מְצִירָה, והנידון הוא,
32 מִי הוּא עֵיבּוּל – האם נידונים ענפים אלו כמעוכלים, וְהוּא לִיָּה –
33 ולפיכך נידון הכלי הנעשה מענפים אלו

1 מבארת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך ספיקו של רמי בר חמא,
2 אלא באופן דְּנִקְמִינְהוּ וְזִרְעִינְהוּ – שליקט את החטים מבין הגללים
3 וזרעם בקרקע וצמחו, וְקָא בְּעִי לְאִיתוּי מְנַחוֹת מִיְנֵיהוּ – ועתה חפץ
4 הוא להביא מנחות מן החטים שצמחו. ובזה יש להסתפק, מֵאֵי –
5 מה דינם של חטים אלו למנחות, האם טעם הדבר שהיו פסולות
6 מתחילה למנחות הוא מִשּׁוּם דְּמַאיִסוּתָא הוא – שמאוסות הן
7 לגבוה, וְכִין דְּזִרְעִינְהוּ אֲזִידָא לְמַאיִסוּתֵיהוּ – ומאחר וזרען וצימחו
8 שוב אינן מאוסות, שהרי אחרות הן, ומותר להביא מהן מנחות, או
9 דְּלִמָּא – או שמא אין הפסול משום מאיסות אלא מִשּׁוּם בְּהִישׁוּתָא
10 הוא – שהחטים שנתעבלו במעי בהמה ויצאו לחוץ כחורשות הן,
11 וְהִשְׁתָּא נָמִי בְּהִישָׁא – ואף עתה לאחר שזרען בקרקע וצימחו עדיין
12 כחורשות הן, ולפיכך אין להביא מהן מנחות.
13 מסיקה הגמרא: תִּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, לפי שלא נפשטה.
14 הגמרא מביאה ספק נוסף של רמי בר חמא: בְּעִי רְמִי בְּרִי הָמָא, פִּיל
15 שְׁכִלְעַת כְּפִיפָה מְצִירָה – סל או קופה העשויים מן הצירים ו-ענפים
16 של דקל, וְהִקְיָאָה דְּדָךְ בֵּית הָרַעֲי, מהו – מה דינה של כפיפה זו.
17 מבררת הגמרא: לִמָּא – לענין מה יש להסתפק בכפיפה זו, אֵילִמָּא

בס"ד. שיחת* ש"פ לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה.

א. על התחלת הפרשה, "לך-לך",

[נזוהו השם של כל הסדרה. ואף-על-פי שבפשטות הרי זה מפני שבתוכה אלו ("לך-לך") מתחילה הסדרה - כמו כל סדרות התורה שנקראות על שם התחלתן - מכל-מקום, הא גופא שזוהי התחלת הסדרה, והסדרה נקראת על שם התחלתה, מהוה ראייה שכל הסדרה שייכת ל"לך-לך", שהרי בתורה לא שייך ענין של מקרה חסו-שלום, במכל-שכן מזה שאפילו בעולם לא שייך ענין של מקרה¹. ומזה גופא מוכרח שכל הסדרה שייכת ל"לך-לך"]²,

מביא רש"י שני פירושים (ואף-על-פי שבהשקפה ראשונה נראה רק פירוש אחד, מכל-מקום יש הכרח, וכמו שיתבאר להלן, שהם שני פירושים, שלכאורה סותרים זה לזה. ולפלא שהמפרשים אין מתעכבים על זה, וכאמור כמה פעמים, שעל ענינים הכי פשוטים, לא מתעכבים):

על התיבות "לך-לך", מפרש רש"י: "להנאתך ולטובתך [שהרי רש"י מפרש פשוטו של מקרא (כמדובר לעיל³)], ולפי 'פשוטו של מקרא' קשה: למה צריך הכתוב לומר "לך לך" - הרי היה יכול לומר "לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו'", ללא תיבת "לך". ועל זה מתרץ רש"י, שהכוונה בתיבת "לך" היא "להנאתך ולטובתך". ורש"י מוסיף ומפרש במה מתבטא הענין ד"להנאתך ולטובתך", ושם אעשך לגוי גדול, ו(אילו) כאן - אי אתה זוכה לבנים⁴.

מפירוש רש"י זה נמצא: (א) ש"ואעשך לגוי גדול" הוא תוצאה מ"לך מארצך גו'", (ב) ש"לך מארצך גו'" הוא בשביל "ואעשך לגוי גדול", "להנאתך ולטובתך".

אבל מיד בפסוק השני, על התיבות "ואעשך לגוי גדול" - מפרש רש"י: "לפי שהדרך גורמת לשלושה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם".

מפירוש רש"י זה משמע: (א) ש"ואעשך לגוי גדול" אינו תוצאה של "לך מארצך גו'", אלא אדרבה: "לך מארצך" גורם את ההיפך מ"ואעשך לגוי גדול", וכו' (ולכן הוזקק לברכות, שמבלי הבט על כך שעל-פי טבע "לך מארצך" ממעט פריה ורביה, מכל-מקום "ואעשך לגוי גדול"). (ב) "לך מארצך גו'" אינו בשביל "ואעשך לגוי גדול" (אדרבה: "לך" (מצד עצמו, בלי הברכה) גורם את ההיפך), אלא ענין מצד עצמו.

ונמצא, לכאורה, שהגם שרש"י אינו כותב על הפירוש השני "דבר אחר" - הפירוש השני שונה מהפירוש הראשון, ואף סותר לו, כנ"ל.

ב. כל הענינים של נגלה דתורה - הן דיני התורה והן סיפורי התורה - ישנם גם בפנימיות התורה. וכך גם ספר בראשית, שמלא בסיפורים - שיש בסיפורים הוראות בעבודתינו. כיון ש"מעשה אבות סימן לבנים"⁵, הרי הסיפורים של "מעשה אבות" הם סימן והוראה עבורנו.

והרי הפירוש ד"מעשה אבות סימן לבנים" הוא (לא באופן ש"מעשה אבות" ו"סימן לבנים" הם שני דברים שונים, שיש ביניהם דמיון בלבד, על-דרך פירוש הפשוט במאמר חז"ל⁶ "מה שאירע לאבות אירע לבנים", אלא) ש"מעשה אבות" הוא "סימן ונתינת כח לבנים"⁷: מעשה אבות סלל את הדרך ונתן כח לבנים, שגם אצלם יוכל להיות דוגמת מה שהיה בהאבות. ועל-דרך שהאריך הרמב"ן בענין זה בפרשתנו⁸.

ע' 192 ואילך).

(4) ראה תנחומא פרשתנו ט. ב"ר פ"מ, ו.

(5) ראה תנחומא שם.

(6) אוה"ת ריש פרשתנו. וכל' ב"ר שם: "אמר הקב"ה לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך".

(7) יב, ו. שם, יו"ד. יד, א. וראה גם תולדות כו, א. שם, כ. וישלח לב, ד. ועוד.

(*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 297 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(2) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. וש"נ.

(3) שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התועודיות חמ"א

ולדוגמא: "וירד אברם מצרימה"⁸ - הביא את ענין גלות מצרים, ו"ויעל אברם ממצרים גו' כבד מאד¹ במקנה בכסף ובזהב"¹⁰, שבירר שם כל הניצוצות¹¹ - הביא את היציאה מגלות מצרים, ובאופן ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹².

[וכשם שירידת אברם למצרים ועלייתו משם היו קודם מתן-תורה, כך גם גלות ויציאת מצרים היו קודם מתן-תורה, ולא שמתן-תורה כבש את הדרך].

ג. ב"מעשה אבות" - שהם סימן והוראה לבנים כנ"ל - ישנם שני ענינים: כפי שהדבר נעשה אצל האבות בגופם, וכפי שנעשה אצלם בנשמתם.

אברהם אבינו היה נשמה דאצילות, דהיינו, שבהיותו כאן למטה היתה נשמתו בחינת אצילות. אבל אף-על-פי-כן העלים הגוף על הנשמה, וכמדובר לעיל¹³, שבשעה שפרעה ראה את אברהם אבינו (ועל-דרך-זה משה רבינו) ודיבר עמו, ראה גוף גשמי. ועד שהגוף העלים אפילו לגבי אברהם אבינו עצמו, וכידוע הסיפור¹⁴ שכאשר המגיד ממעזריטש עלה בהיכלות, ראה את משה רבינו לומד חומש עם תינוקות של בית רבן, ובלמדו עמהם אז את הפסוק¹⁵ "ויפול אברהם על פניו ויצחק", הסביר להם משה רבינו שכל הפירושים¹⁶ הם אמת, ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁷, כי מצד הגוף היה יכול להיות אפילו אצל אברהם אבינו "ויצחק" כפשוטו: היה אצלו פלא "הלבן מאה שנה יולד וגו'"¹⁵.

ועל-פי-זה מובן, שכל הסיפורים ומעשה אבות נעשו אצלם הן בגופם והן בנשמתם, דהיינו, שמעשה אבות היו בפועל בגשמיות, בגוף שלהם, ואותם ענינים עצמם נעשו גם בנשמתם, ולא רק בחלק הנשמה השייך ומלוכב בגוף, אלא גם בעצם נשמתם כפי שהיא בבחינת אצילות.

וראיה מכרחת לכך היא מהסיפור "לך-לך מארצך גו'", שהיה אצל אברהם אבינו כפשוטו, בגופו הגשמי, ואילו ב'תורה אור'¹⁸ - ב"סדרה החסידית" - מבאר זאת באופן ש"אברם" הוא בחינת שכל הנעלם מכל רעיון וכו', שזהו כפי שהענין ד"לך-לך מארצך גו'" הוא מצד נשמתו כפי שהיא באצילות.

ד. על-פי-זה יובנו גם שני הפירושים ברש"י על "לך-לך": הפירוש הראשון מדבר אודות הענין ד"לך-לך גו'" כפי שהוא מצד הגוף, ובפירוש השני מדובר כפי שהענין הוא מצד הנשמה.

ועל-פי האמור שבפירוש הראשון מבאר רש"י כפי שהענין ד"לך-לך גו'" הוא מצד הגוף, מתורצת הקושיא (שהובאה במאמר של ה'צמח-צדק' - באחד מהביכלאך שיצאו לאחרונה מהגלות והשביה - בשם ה'אלשיך' וה'פנים יפות'): למה היה צריך לומר לאברהם שזהו "להנאתך ולטובתך", וכי לא היה מספיק לאברהם ציווי הקב"ה בלבד? האם שום דבר אחד לא השפיע עליו ("עפעס אַנדערש האָט אים ניט דערנומען") עד שנאמר לו "ואגדלה שמך", שיתגדל שמו?!

- על-דרך ששואל רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'¹⁹, בנוגע לנסיון העקדה, כשהקריב את בנו יחידו (שזה היה נסיון גדול הרבה יותר מהנסיון ד"לך-לך"): "והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה', גם כי לא דיבר ה' בס", ובמה מתבטאת גדולתו של אברהם אבינו דוקא בענין העקדה (ועל-אחת-כמה - וכמה ב"לך-לך", שאין צורך בהטעמת "להנאתך ולטובתך")? -

אלא, כיון שרש"י מדבר כאן כפי שהענין הוא מצד הגוף (אמנם גופו של אברהם אבינו, אבל בכל זאת גוף גשמי), ובפרט כפי שהיה קודם המילה - היה צורך לומר לו שזהו "לך", "להנאתך ולטובתך". ובדוגמת הסיפור מהמגיד ממעזריטש, שמצד הגוף היה יכול להיות "ויצחק" גם כפשוטו.

(14) "התמים" ח"ב ע' עא. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197.
ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' תנר ואילך.

(15) שם יז, יז.

(16) ראה ב"ר פמ"ז, ד.

(17) שבת סג, א. וש"נ.

(18) ריש פרשתנו.

(19) סכ"א.

(8) פרשתנו יב, י"ד.

(9) זח"א פא, ב.

(10) שם יג, א"ב.

(11) ראה לקו"ש ח"כ ע' 39. וש"נ.

(12) שם טו, יד.

(13) בשיחת שמח"ת השתא (כנראה הכוונה לשיחת ליל

שמח"ת לפני הקפות - לא הגיע לידינו לע"ע. המו"ל).

- 1 אך כיון שמדובר בכל זאת אודות גופו של אברהם אבינו, שאפילו קודם המילה היה גוף מזוכך, הנה
2 "הנאתך" ו"טובתך" של הגוף בתור גוף, היא - "ואעשך לגוי גדול"; כשמדובר אודות הנאת הגוף אפילו
3 של יהודי - יש צורך בדבר שגוף זה באופן אישי יפיק ממנו תועלת אישית. ובנוגע לגופו של אברהם
4 אבינו - הרי זו הבטחה שבניו יהיו "גוי גדול", ככל הפירושים שישנם בענין זה.
- 5 וכל זה הוא מצד הגוף. אבל מצד הנשמה - לא היה צורך ב"להנאתך ולטובתך"; אברהם אבינו קיים
6 הציווי מצד קבלת עול, למלאות רצון הקב"ה, למעלה משכל וטעם.
- 7 וזהו מה שרש"י אומר בפירוש השני, "לפי שהדרך גורמת כו'" - ש"לך-לך מארצך" הוא ענין לעצמו
8 (לא בשביל "להנאתך ולטובתך"), כי כאן מדבר רש"י כפי שהענין הוא מצד הנשמה. ומצד הנשמה,
9 עשה זאת אברהם אבינו בדרך קבלת עול, לא בשביל שכר²⁰.
- 10 ה. ועל-ידי-זה שאברהם קיים את הציווי "לך מארצך גו'" בדרך קבלת עול, הנה במילא בא גם הענין
11 ד"ואעשך לגוי גדול" כפשוטו בגשמיות, כיון ש'קבלת עול' 'לוקחת' את עצמותו יתברך, ועצמותו יתברך
12 שייך לגוף (גשמיות) דוקא, כשיחה הידועה מאדמו"ר נשמתו-עדן²¹.
- 13 אלא, כיון שעל-פי טבע, דרך ממעטת פריה ורביה, הוצרך לברכה מיוחדת: "ואעשך לגוי גדול". הגם
14 שדבר זה היה מגיע לו בתור שכר עבור קיום רצון ה' יתברך - ובפרט להדיעה ששכר המצוות הוא שכר
15 טבעי (כמדובר בשמחת-תורה²²) - מכל-מקום, כיון שעל-פי הטבע הדרך ממעטת כו' (ולא מצד חומריות
16 העולם, אלא זהו ענין טבעי על-פי תורה), היה הכרח לתת לו ברכה - "ואעשך לגוי גדול" - במיוחד.
- 17 וברכה זו קיבל על-ידי-זה שקיים את הציווי בדרך קבלת עול, כי 'קבלת-עול' לוקחת את עצמותו
18 יתברך כנ"ל, ועצמותו יתברך הוא "נמנע הנמנעות"²³, ומצידו אין הגבלות כלל.
- 19 ו. על-פי-זה תתורץ גם הסתירה, שלפי הפירוש הראשון, "ואעשך לגוי גדול" הוא תוצאה של "לך
20 גו'", ולפי הפירוש השני, הרי אדרבה, "לך גו'" גורם להיפך של "ואעשך גו'":
- 21 "דרך" מצד עצמה אכן "גורמת לשלשה דברים כו'", אבל על-ידי-זה שאברהם אבינו קיים ציווי
22 הקב"ה בדרך קבלת-עול, שבזה היה 'לקח' את עצמותו - נעשה "לך גו'" "להנאתך ולטובתך", והוא הביא
23 ל"ואעשך לגוי גדול", אף-על-פי שזהו היפך הטבע.
- 24 ז. לפי זה נמצא, ששני הפירושים ברש"י, לא זו בלבד שאינם סותרים זה לזה (כיון שהפירוש
25 ד"להנאתך ולטובתך" הוא כפי שהענין הוא מצד הגוף, והפירוש "לפי שהדרך כו'" הוא כפי שהענין
26 הוא מצד הנשמה, כנ"ל), אלא הם מסייעים זה לזה:
- 27 "לך מארצך גו'" בגופו (כפירוש הראשון ברש"י) הביא ל"לך גו'" בנשמתו (כפירוש השני ברש"י),
28 וכנ"ל, שכל העבודות של האבות בנשמתם נעשו על-ידי העבודות בגופם דוקא. וכן לאידך גיסא: עבודת
29 הנשמה בדרך קבלת עול דוקא, הביאה ל"להנאתך ולטובתך" בנוגע להגוף.
- 30 ח. ההוראה מזה בעבודתנו היא:
- 31 הרבי הנשיא שלח שלוחים, ושולח גם עכשיו, ודורש שיהיה "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך",
32 אם בגשמיות או ברוחניות, כהפירוש בזה, שצריך "לצאת" מכל רצונותיו ("ארצך"), הרגליו הטבעיים
33 ("מולדתך"), ומהענינים שבאו בסיבת החינוך ("בית אביך")²⁴.
- 34 ישנם כאלה שקשה לפעול זאת אצלם. - סוף-כל-סוף יצייתו כולם, שהרי "לא ידח ממנו נדח"²⁵, אבל
35 בינתיים, כשדורשים מהם "לך מארצך גו'", הנה לכל-לראש מתחילים לחשוב מה יהיה לו מזה - אם זה

(23) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.
(24) ראה לקר"ש ח"א ע' 17. תורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 123. ורש"י.
(25) ע"פ שמאל"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(20) גם לא בשביל הנאתך וטובתך כמו שהם ברוחניות (ראה סד"ה לך תרס"ז (בהמשך תרס"ו ע' שצו ואילך) ותש"ה (סה"מ תש"ה ע' 95)), ורק בכדי לקיים רצון הקב"ה.
(21) ראה סה"ש תורת שלום ע' 12, ע' 120.
(22) שיחת יום שמחת סל"ג (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 140). ורש"י.

1 "להנאתך ולטובתך" או להיפך חס-ושלום. ועל זה היא ההוראה מפירוש רש"י הנ"ל, שיש לעשות בקבלת
2 עול, ואז מביא הדבר שיהיה "להנאתך ולטובתך"²⁶.

3 ואת זה דורשים מכל אחד, שיהיה "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", "לצאת" מכל ההגבלות²⁷.
4 ואפילו אלו הסבורים שהם נמצאים בתכלית העילוי, וה"ארץ", "מולדת", ו"בית אביו" הם בקדושה,
5 ואם-כן מדוע צריכים הם "לצאת" מזה? - הרי לפי המבואר ב'תורה-אור' ריש פרשת לך-לך (ב"סדרה
6 החסידית") ש"לך-לך מארצך גו'" קאי על ירידת נשמת אברהם מלמעלה למטה, מובן, ש"מארצך
7 וממולדתך ומבית אביך" הם ענינים הכי נעלים בקדושה²⁸ (ולא כפירוש המבואר במקום אחר בדא"ח²⁹,
8 שהם ענינים בלתי רצויים), ואף-על-פי-כן נאמר על זה "לך גו'", ש"יצא" מכל הענינים שלו.

9 ובשעה שהוא מקיים את הציווי, ובדרך קבלת עול, הרי זה נעשה "להנאתך ולטובתך", ונמשך למטה
10 בטוב הנראה והנגלה.

* * *

11 ט. על הפסוק³⁰ "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", מביא רש"י כמה פירושים. כי, כאמור
12 לעיל, מפרש רש"י "פשוטו של מקרא", ובפשטות אינו מובן מה שכתוב "הנה נא ידעתי גו'", שרק עתה,
13 "כאשר הקריב לבוא מצרימה"³⁰ נודע לאברהם ששרה היא "יפת מראה", ולכן מוכרח רש"י להביא
14 פירושים אלו, כדי להבהיר שאלה זו.

15 בפירושים שמביא רש"י, ישנם פירושים הפכיים: פירוש אחד מביא רש"י ממדרש אגדה³¹ -
16 "עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו הכיר בה על-ידי מעשה". ופירוש נוסף מביא רש"י,
17 ואומר רש"י שהוא "פשוטו של מקרא" - "ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את", אלא ש"עכשיו",
18 "כאשר הקריב לבוא מצרימה", "הגיע השעה שיש לדאוג על יפיק".

19 שני הפירושים הם, כאמור, פירושים הפכיים: לפי הפירוש הראשון, הנה במשך כל הזמן עד ש"הקריב
20 לבוא מצרימה", לא ידע אברהם ששרה היא "יפת מראה". ולפי הפירוש השני, ידע אברהם זאת לא רק
21 "כאשר הקריב לבוא מצרימה", אלא "ימים רבים" לפני זה.

22 והביאור בזה:

23 כאמור לעיל, ישנו הענין ד"מעשה אבות" כפי שהוא בנשמתם וכפי שהוא בגופם. ובזה מתבטא
24 החילוק בין שני הפירושים: הפירוש הראשון של רש"י הוא מצד נשמת אברהם ושרה, והפירוש השני -

(26) בענין זה, הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ולעזר: ידוע מה שסיפר רבינו הזקן (ראה תורת מנחם -
התועדויות ח"א ע' 43. ושי'), שבמעזריטש התגלגלו מופתים,
אבל היו עסוקים בענינים נעלים יותר, ולכן לא טרחו אפילו
להתכופף ולהגבי' אותם...

ולכאורה: מה נוגע לנו לדעת זאת? - ועכצ"ל שיש בזה
הוראה - שענין ה"מופתים" ישנו גם עכשיו, שכן, "לא נפלא
היא"... אלא שלא צריך לחפש זאת; מי שמחפש מופתים -
שולחים אותו לחסידי פולין, ששם ה' הסדר של מופתים (ראה
גם תורת מנחם - התועדויות ח"כ ע' 246 הערה 46. ושי"ג)*;
צריכים להיות מונחים בענינים נעלים יותר - למלא את הציווי כו',
ולא להרים את המופת, ואז, הנה הרבי בעצמו (יתכופף ו)ירים לו
את המופת, וימלא משאלות לבבו לטובה, אבל הוא בעצמו, הנה
למרות ש"מרובים צרכי עמך ודעתם קצרה", עליו להיות מונח
בענינים נעלים כו' (מהנחה בלתי מוגה).

(27) בענין זה הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין זה ענין של
"דרוש" או "צחות"; זהו כאב לב (צ"ה הארץ וויטאג") שמתפרץ
סוכ"ס - בקשר ובשייכות לפרשת השבוע - לאחר חמש עשרה
שנה שמדברים על זה, ו"לא נגע ולא פגע"; פלוני מפקח וישן,
ופלוני מביט לצדדים, ופלוני מוצא "אמתלא" - אמת לא - שאין
הדברים מכוונים אליו (מהנחה בלתי מוגה).

(28) פרטי המדריגות שבזה - ראה לקו"ש שם ע' 16. תורת
מנחם שם ע' 121 ואילך, ובהנסמן שם.

(29) ראה ד"ה לך לך תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' כג). תש"ב
(סה"מ תש"ב ס"ע 54 ואילך).

(30) פרשתנו יב, יא.

(31) אין להקשות על מה שמציין רש"י למדרש אגדה, אף
שלכאורה ישנו מאמר זה בגמרא (ב"ב טז, א) - כי בגמרא שם
ליתא "צניעות שבשניהם", ואדרבה, משמעות הגמרא שם דהוא
ענינו דאברהם.

(*) ויתירה מזה: גם בנוגע לחסידי פולין, אינני מאמין שר' זה ה"סדר" - שהרי ידוע הפתגם (סה"ש תורת שלום ע' 47) שבין כל תלמידי הרב
המגיד לקח רבינו הזקן את ה"סמטענע", וא"כ, אי אפשר לומר שאצלם (אצל תלמידי המגיד השייכים לחסידות פולין) ה' סדר הפך. אלא,
שבח"ב"ד אומרים שכן הוא אצל חסידי פולין...

- 1 מצד גופם. ולכן מציין רש"י על הפירוש הראשון שהוא "מדרש אגדה", ועל הפירוש השני שהוא "פשוטו של מקרא" - כי "אגדה" (שבה נמצאת) פנימיות התורה (כפי שאומר רבינו הזקן)³² בנוגע לאגדה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה"), "נשמח דאורייתא"³³ - מדברת אודות נשמה³⁴, ו"פשוטו של מקרא" (גופי תורה)³⁵ מדבר אודות גוף.
- 5 י. אברהם מצד נשמתו היה מושלל מלידה ש"אשה יפת מראה את", אפילו מענין "יפת מראה" ברוחניות, בנוגע לנשמה (שהרי זה שהנשמה מושללת מתאות הגוף הוא דבר הפשוט, ועל זה אין צורך במעלתו של אברהם), כי מצד נשמתו עשה את כל הענינים בדרך קבלת עול, למלאות רצון הבורא - למעלה מ"ידעתי", מטעם ודעת (כנ"ל סעיף ג).
- 9 אבל מצד הגוף, הוצרכה להיות אצלו הידיעה ש"אשה יפת מראה את", שהרי "אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה"³⁶, והרי "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה" עד שלא ניתנה, ואפילו מילי דרבנן³⁷. ולכן אומר רש"י "ידעתי זה ימים רבים" - דכיון ש"אסור לקדש עד שיראנה", והשידוך של אברהם עם שרה היה זמן רב לפני ש"הקריב לבוא מצרימה" - עוד לפני שהגיע לארץ כנען, ואף לפני שהגיע לחרן (שלכן נאמר בפסוק³⁸ - בנוגע לזמן שהיו עדיין באור כשדים - "ואת שרי כלתו") - הרי בהכרח שידיעה זו היתה אצלו כבר "ימים רבים" (רבים - שונים - גם באיכות: ימי אור-כשדים; ימי חרן; ימי ארץ כנען - ולא שינו את ה"יפת מראה").
- 16 על-פי-זה מובן, שגם מצד גופו של אברהם לא היתה הידיעה בנוגע לתאוות גופניות חס-ושלום, אלא מפני שכך צריך להיות על-פי תורה, שהרי גם גופו היה גוף קדוש, "מרכבה"³⁹. ואף-על-פי-כן, מצד נשמתו היה מושלל אפילו מענין זה⁴⁰ (ואפילו מענין "יפת מראה" כפי שהוא בנוגע להנשמה, כנ"ל).
- 19 יא. אמנם על-פי-זה אינו מובן: כיון שהפירוש הראשון של רש"י הוא מצד הנשמה - איך יתכן ש"כאשר הקריב לבוא מצרימה" אזי "ידעתי כי אשה יפת מראה את", מצד נשמתו?
- 21 ב'מאור עינים'⁴¹ איתא בשם הבעל-שם-טוב, שאף שאברהם אבינו היה מרכבה להקב"ה, והיה "מקושר במחשבתו תמיד בשרש המחשבה" - שמצד זה לא ידע ששרה היא "יפת מראה", אף שראה אותה, לפי ש"מחשבתו היתה תמיד שלא במקום הראיה הגשמית" - מכל-מקום כבואו למצרים (שהיתה מקום של היפך הצניעות, שלכן נקראת "ערות הארץ"⁴²), בין המצריים שהיו שטופי זימה⁴³, ה"ז פעל (בדקות דקות על-כל-פנים) אפילו על אברהם אבינו, ש"ירד ממדריגתו והתחילו לבוא מחשבות מבחינת השבירה", עד ש"ידעתי כי אשה יפת מראה את".
- 27 עד כאן מאמר הבעל-שם-טוב. ולפי הנ"ל, שפירוש רש"י זה הוא כפי שאברהם היה מצד נשמתו, נמצא, שמצרים פעלה ירידה באברהם אפילו מצד נשמתו.
- 29 והביאור בזה: מצד זה שאברהם הוצרך לבוא למצרים כדי לברר הניצוצות הנמצאים שם⁴⁴, היה צריך להתלבש בלבושי המתברר, ובמילא הרי זה פעל ירידה, ועל-דרך המאמר⁴⁵ "המתאבק עם מנוול כו'".

(32) תניא אגה"ק סכ"ג.

(33) זח"ג קנב, א.

(34) ועפ"ז יש לבאר מה שמציין רש"י ל"מדרש אגדה", אף שאין דרכו של רש"י לציין מקורי פירושו (ראה שיחת ש"פ נח סוס"ו (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ס"ע 198)), כי מדייק רש"י שמאמר זה הוא "מדרש אגדה", לרמוז שפירוש זה הוא ע"פ נשמח דאורייתא, המדבר בנוגע לנשמה.

(35) כי גליא דישאל מתקשרא בגליא דאורייתא, וסתים דישאל - בסתים דאורייתא (זח"ג עג, א).

(36) קידושין מא, א.

(37) יומא כח, ב. וראה מהרש"א בחדא"ג לב"ב שם - ד"ה עפרא.

(38) נח יא, לא.

(39) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(40) ועפ"ז תתורץ קושיית המהרש"א שם: "היאך לא הי' מסתכל .. והרי .. אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה" - כי מאמר זה הוא באגדה שבתורה, ומדבר כפי כמו שהוא מצד ענין הנשמה, ועפמש"כ במאור עינים (הובא לקמן סי"א).

(41) ס"פ שמות (ד"ה וזהו רבות מחשבות). וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 60.

(42) מקץ מב, ט. שם, יב.

(43) פרש"י פרשתנו יב, יט.

(44) וכדאי' במאור עינים שם: "המחשבות שבמצרים שבאו לו, הוא כדי להעלותן לשרשן, והוא אדרבה עבודת השי"ת כאמור, ולא שבאו לבלבלו".

(45) תניא ספכ"ח.

- וגדולה מזו מצינו: אפילו על אלקות כפי שבא בגלות לברר כו', נאמר הלשון "חמוץ בגדים"⁴⁶, כמו
 שנתבאר⁴⁷ בהמאמר לאדמו"ר הזקן דיבור-המתחיל ולאחותו הבתולה⁴⁸. ואף-על-פי שענין זה נוגע רק
 בלבושים (בגדים), הרי זה מכל-מקום לבושים שלו, ואומרים על זה: "לה יטמא"⁴⁹.
- יב. אברהם מצד נשמתו⁵⁰ היה נעלה יותר אפילו מאיוב, אף שעל איוב נאמר⁵¹ "איש תם וישר ירא
 אלקים וסר מרע" - (שמצד ענין זה היה גדול מאברהם⁵²) - כדברי הגמרא⁵³ "איוב כו' דאחרניתא, אברהם
 אפילו בדידי' לא אסתכל".
- והרמז בזה על-פי חסידות: איש ואשה הם נשמה וגוף⁵⁴. ובנשמה עצמה - חלק הנשמה המתלבש
 בגוף, רגל שבנשמה, הוא בחינת גוף לגבי עצם הנשמה שלמעלה. ועל-ידי הגוף, מצד מעלת שרשו -
 שזהו ענין "אשה יפת מראה" - נעשה עליו גם בנשמה. וזהו שאברהם "אפילו בדידי' לא אסתכל" -
 שעבודתו בגוף ובענינים הגשמיים, לא היתה מצד העילוי, "יפת מראה", שבענינים הגשמיים, ושעל ידם
 מתעלה גם הוא (נשמתו), אלא עבודתו היתה אך ורק בכדי למלאות רצון הבורא, כנ"ל.
- והיינו, שעבודתו לא היתה בבחינת מורגש כלל. לא היתה אצלו הידיעה וההרגש במה שנעשה עמו
 - אם הוא עומד במדריגה נעלית, "יפת מראה"; הוא חשב והיה מונח רק במילוי רצון הבורא.
- וזהו גם הביאור⁵⁵ במאמר רבי יוחנן בן זכאי "ואני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי"⁵⁶, אף-על-פי
 ש"לא הניח מקרא ומשנה וכו'"⁵⁷ - כי רבי יוחנן בן זכאי היה עסוק במילוי תפקידו, ולא הרגיש - "לא
 ידעתי" - מה נעשה עמו.
- ואף-על-פי-כן, "כאשר הקריב לבוא מצרימה", הרי זה פעל ירידה גם באברהם (ואפילו מצד נשמתו,
 כנ"ל), שנעשה גם אצלו "ידעתי". אלא, כמובן, שגם ירידה זו היתה רק בקדושה, ובמכל-שכן מזה
 שאפילו ה"ידעתי גו'" שהיה מצד הגוף, היה רק מצד ציווי התורה, כנ"ל.
- יג. סיפורי התורה (מלשון הוראה⁵⁸) הם הוראה בעבודתינו. ובפרט סיפורים מאברהם אבינו, שהוריש
 לכל בני-ישראל את האהבה המסותרת⁵⁹ - שאהבה זו מביאה לקיום כל התורה ומצוות, שיהיה "קרוב
 אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו"⁶⁰ - והרי ענין הירושה הוא (כמדובר בהתועדות קודמת⁶¹)
 באופן שהיורש נוטל הכל - הרי בודאי שהסיפורים של אברהם אבינו הם הוראה בעבודתינו:
- אצל כל אחד צריכה להיות זהירות מיוחדת "כאשר הקריב לבוא מצרימה" - ל"מצרים" שלו והתאווה
 המיוחדת שלה, המדינה והסביבה שיש להם השפעה על האדם הנמצא בה⁶² (נוסף לכך שכללות ענין
 ירידת הנשמה בגוף הוא ענין של גלות מצרים⁶³).
- "מצרים" שבה נמצאים אנו, היא ארצות-הברית.

סד"ה להבין הקושיא שבתחלת התניא (נדפס בס' קיצורים לתניא
 ע' מו ואילך), ד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שסד, ב
 ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 49 ואילך) נתבאר באופן אחר.

(56) ברכות כח, ב.

(57) סוכה כח, א.

(58) ראה זח"ג נג, ב. רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית
 (בשם הרד"ק).

(59) תניא פי"ח ואילך.

(60) נצבים ל, יד. תניא שם.

(61) ליל שמח"ת (לפני הקפות - לא הגיע לידינו לע"ע.
 המו"2).

(62) ראה גם רמב"ם הל' דיעות רפ"ו (נעתק בשיחת ש"פ נח
 ס"ב (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 193)).

(63) הפרטים דגלות מצרים כמו שהם בענין ירידת הנשמה
 בגוף - נתבארו בד"ה קרוב תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א קה, ב
 ואילך).

(46) ישעי' סג, א.

(47) בד"ה ולאחותו הבתולה דש"פ אמור תשכ"ד (תורת
 מנחם - התועדויות חל"ט ע' 413 ואילך).

(48) סה"מ תקס"ח ח"א ע' רט ואילך. - חלק ממאמר אדה"ו
 הנ"ל נכלל ונתבאר בד"ה ולאחותו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' רעג
 ואילך. וש"נ).

(49) אמור כא, ג.

(50) כי מעלתו של אברהם על איוב היא בזה ש"אפילו בדידי'
 לא אסתכל", וענין זה הוא מצד הנשמה, כנ"ל. ולכן, אין זה סותר
 למה שאמרו "גדול הנאמר באיוב כו'".

(51) איוב א, ח. ב, ג.

(52) כי טו, ב.

(53) שם טז, א.

(54) ראה זח"א קכב, ב ואילך. בחיי בראשית ג, כא.

(55) ראה בארוכה בד"ה לא תהי' משכלה תשי"ב (תורת מנחם
 - התועדויות ח"ד ע' 332). - ובלקו"ת ויקרא (בהוספות) נ, ד,

- 1 ה"סדר" במדינה זו הוא - ש"צריכים" לחיות בהרחבה, ולא להצר לעצמו, וגם לא לשבור ולשנות
- 2 טבעו ורגילותו, כי על-ידי-זה הרי הוא מיצר לעצמו;
- 3 כאן אין דבר שנחשב ל"מותרות". אדרבה: כמה שיש לו - הרי זה עדיין מעט, שהרי בביתה של
- 4 השכנה יש יותר...
- 5 את דברי הגמרא⁶⁴ "פשוט נבילתא בשוקא כו' ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא" - מנצלים (לא
- 6 בשביל פרנסה המוכרת, אלא) בשביל עניני מותרות שבמותרות; שהרי הוא פושט נבילה בשוק, באמרו
- 7 "כהנא אנא וגברא רבא אנא", ומזכיר שיהיה לי הכל, ולכן מוכרתי לחפש עוד נבילה כדי לפושטה וכו'.
- 8 וכל-כך טרודים ("פאריאָגט") בעבודה עם הנבילה בשוק, עד שלא נשאר זמן עבור (להבדיל) תפלה
- 9 בציבור - שלא לדבר על אריכות התפלה - ולימוד שיעור בנגלה ובחסידות וכו'.
- 10 בימים שעברו, הנה גם בעלי עסקים למדו, וגם - בשבת על-כל-פנים - התפללו באריכות. ולא רק
- 11 מצד נפש האלקית, אלא (גם) מצד נפש הבהמית: "לא התאים" לו ("אים איז ניט אָנגעשטאַנען") שלא
- 12 להתפלל בשבת באריכות. באמצע השבוע, עסוק הוא ואין לו זמן (או שנדמה לו כך), אבל בשבת הרי
- 13 הוא מאריך בתפלה כמו שכתוב ב'אגרת הקודש'⁶⁵; "לא התאים" לו שלא לחזור חסידות ברבים. בשעה
- 14 שמדובר אודות חזרת חסידות - צריך הוא לחזור טוב יותר מכולם, וכשישנה שאלה בהמשך תרס"ו או
- 15 בהמשך תער"ב, צריך לשאול אצלו, והוא יראה, שאף שהוא עסוק כל השבוע בעסק וכדומה, יברר ("ער
- 16 וועט דורכטאָן") את הענין ויענה על השאלה.
- 17 כל זה היה פעם. אבל כיום, ובאמריקא - הנה בשבת, חמש דקות לאחר המנין, כבר לא רואים
- 18 אותו⁶⁶; וכשישנה שאלה בהמשך תרס"ו וכדומה - איך שייך שישאלו אצלו: הרי הוא עסוק כל השבוע!
- 19 אם הוא עובד אצל מישהו אחר - הרי הוא צריך לעבוד באמונה,
- 20 - ובפרט אם עבודתו היא מלאכת הקודש, משגיח או שוחט, הרי בודאי שצריך להיות עסוק בזה,
- 21 להשגיח על החלף, לידע הדין וכו' -
- 22 ואם הוא סוחר - הרי הוא עסוק ב"קידוש שם שמים ברבים", על-ידי-זה שיראה שגם יהודי חרדי
- 23 ("א פרומער איד") אינו "בטלן" ויכול להתחכם במסחר וכו' וכו'.
- 24 מניין מתחיל כל הנ"ל - מהחסרון בזהירות "כאשר הקריב לבוא מצרימה". הוא חושב, שעליו
- 25 להישמר רק בענינים שבדקות דקות, אבל בענינים "גסים", ובפרט שלא יכשל בענינים של פועל - בזה
- 26 הוא בטוח.
- 27 כיון שבעבר היה "משכיל", "עובד", מנהיג כל אנ"ש שבסביבתו (ונדמה לו ש"תעזבני יום יומיים
- 28 אעזבך"⁶⁷ לא שייך אליו, ולכשירצה - הנה "בין לילה" יחזור להיות "משכיל" כו'), ואם-כן, מה שייך
- 29 שהוא יצטרך להישמר מענינים כאלו?!
- 30 על זה באה ההוראה, שמצרים פעלה ירידה אפילו באברהם אבינו, ואפילו מצד נשמתו. ולכן, הנה
- 31 עוד קודם שהגיע למצרים, אלא רק "הקריב לבוא מצרימה" - חיפש כבר כיצד להישמר⁶⁸, "הגיע השעה
- 32 שיש לדאוג".
- 33 אלא שאצל אברהם, הנה גם הירידה היתה בעניני קדושה, כנ"ל. ואילו אצל כל אדם, יכולה "מצרים"
- 34 לפעול ירידה בעניני רשות והיתר, ועוד למטה יותר.

בשעה שבהיותו בליובאוויטש לא הי' שייך לזה כלל (מהנחה בלתי מוגה).

67 ראה אג"ק ח"א ע' קלח. וש"נ.

68 דמ"ש (בפרשתנו יב, יב"ג) "אמרי נא אחותי את" הוא בכדי להנצל (לא רק מ"והרגו אותי גו" כפשוטו, אלא גם) מהנפלה שע"י מצרים, כדאי במאור עינים שם.

64 פסחים ק"ג, א.

65 ס"א.

66 כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: ורק בר"ה ויוהכ"פ - שאז נוגע לו הדין ומשפט בנוגע לענינים גשמיים - מתארכת תפלתו עוד רבע שעה...
כמו"כ הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הנהגת הש"ץ, שאינו נגש ל"עמוד", אלא לאחר שמישר את ה"עניבה"... בה

אבל כשישנה הזהירות - הנה לא זו בלבד ש"מצרים" אינה מזיקה, ולא זו בלבד ש"נחתת וסלקת"⁶⁹
(שיוצא ממצרים באותה מדריגה כפי שהיה לפני זה), אלא "ויעל אברם ממצרים"⁷⁰, שעל-ידי "מצרים"
נעשה "ויעל" - עליה, "כיתרון האור מן החושך"⁷⁰.

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויאמר גו' לך-לך גו'.

* * *

טו. בין הענינים שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים - "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום
תקבר בשיבה טובה"⁷¹.

ויש לפרש ש"תקבר בשיבה טובה" אינו רק כפשוטו, אלא זוהי גם מדריגה בעבודת ה', ששייכת גם
בזמן שהנשמה מלוכשת בגוף: הוא עומד במצב שהגוף והעולם אינם מעלימים ומסתירים, בדוגמת
לאחרי הסתלקות הנשמה מהגוף.

- וכיון שגם נשמה בגוף יכולה להגיע לעילוי זה, הרי אין צורך בענין ד"תקבר" בגשמיות, כי גם
המעלה שישנה ב"ואל עפר תשוב"⁷² יכולה להיעשות על-ידי עבודה ברוחניות⁷³ (לבד קודם התחיה, שאז
יצטרכו להיות חוזרין לעפרן שעה אחת, כדי לזכות לשלימות הגילוי שעל-ידי "ואל עפר - כפשוטו -
תשוב"⁷⁴) -

ועל-דרך-זה הוא גם הביאור במאמר רז"ל⁷⁵ "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" - שבהיותו
"בן מאה", שבירר את כל עשר כחותיו ועד בכל פרטיהם (שאז כלול כל כח מעשר כחות: חכמה שבחכמה
וכו'), הרי זה "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שהעלם העולם אינו פועל עליו.

כל זמן שעדיין לא סיים עבודתו לברר כל כוחותיו לפרטיהם, כך שעדיין אינו "בן מאה" - הרי אפילו
אברהם אבינו היה זקוק לזהירות מיוחדת "כאשר הקריב לבוא מצרימה", כי עניני העולם משפיעים
(כנ"ל); אבל לאחר גמר עבודתו, הרי זה "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שהעולם אינו יכול לפעול
עליו. אבל רק "כאילו" - כיון שיש מעלה בירידת הנשמה בגוף, שפועל בעולם (אבל לא שהעולם פועל
עליו).

וזהו מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה",
שהבטיח לו שיבוא למדריגה זו.

טז. על התיבות "אל אבותיך", שואל רש"י: "אביו עובד-כוכבים, והוא מבשרו שיבוא אליו"? ורש"י
מתרץ: "ללמדך שעשה תרח תשובה".

מדברי רש"י "שעשה", לשון עבר, ולא "שעשה" לשון עתיד⁷⁶ - כפי שאומר להלן על "תקבר בשיבה
טובה", "בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו" - מובן, שרש"י סובר שתרח עשה תשובה קודם, לפני
אמירת "ואתה תבוא"⁷⁷.

וצריך להבין: בסוף הפרשה הקודמת - פרשת נח - מבאר רש"י שהסיבה לכך שאברהם אבינו הניח
את תרח אביו "זקן והלך לו", היא⁷⁸ מפני שתרח היה רשע, ו"הרשעים אף בחייהם קרויים מתים". ומזה

(75) אבות ספ"ה. וראה שיחת ש"פ נח הערה 53 (תורת מנחם
- התוועדיות חמ"א ע' 199) "דבר מלכות" פרשת נח.
(76) וכ"ה גם בתנחומא (שמות, יח), שבעת אמירת "ואתה
תבוא גו'" "בשרו הקב"ה חייך שעשה (לשון עבר) אביך תשובה".
אלא שרש"י כתב "למדך" ולא "בשרו", שהוא רק לימוד אליו,
כי אברהם ידע מזה. וזוהו מחולק על התנחומא.
(77) ואין לומר שמ"ש רש"י "שעשה" - לשון עבר, הוא לפי
שאינו מבאר את מאמרו של הקב"ה לאברהם ורק הלימוד שאנו
לומדים מזה - "למדך" ולא "בשרו" - ובנוגע לזמנינו, גם המעשה

(69) זח"א קכב, ב.
(70) קהלת ב, יג.
(71) פרשתנו טו, טו.
(72) בראשית ג, יט.
(73) אלא שמ"מ יש מעלה ב"ואל עפר תשוב" בגשמיות,
שלכן, לפני תח"מ חוזרין לעפרן, כדלהלן. ובדוגמת: תפלות
במקום קרבנות (ברכות כו, א"ב), ובכ"ז "לכשיבנה ביהמ"ק אביא
כו" (שבת יב, ב) - הענין בשלימותו, לא רק "במקום".
(74) שם קנב, ב. וראה ג"כ זח"ב קח, ב.

- 1 מכריח הרמב"ן⁷⁹, שתרח לא עשה תשובה עד סוף ימיו (שהרי אם תרח עשה תשובה לפני זה, נשאת
- 2 הקושיא: למה לא קיים אברהם אבינו מצות כיבוד אב במשך כל השנים מאז שתרח עשה תשובה). ואיך
- 3 מתאים זה עם מה שכתב רש"י כאן (בפרשת לך-לך) "שעשה תרח תשובה" לפני כן?
- 4 יז. הביאור בזה יובן בהקדים הביאור בפירוש רש"י הנ"ל:
- 5 "וימת תרח בחרן" - מפרש רש"י: "לאחר שיצא אברם מחרן", ושואל: "ולמה הקדים הכתוב מיתתו
- 6 של תרח ליציאתו של אברם", הרי "עדיין נשארו משנותיו הרבה" (כפי שרש"י מבאר החשבון, שכשאברם
- 7 יצא מחרן, היה תרח בן 145 שנה, ותרח מת בן 205 שנה)?
- 8 ומביא רש"י שני תירוצים: (א) "שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו
- 9 שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת". (ב) "ועוד⁸⁰ שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים" (שזהו
- 10 תירוץ נוסף - ולא טעם למה שכתב רש"י לפני זה ש"קראו הכתוב מת" - כלשון רש"י: "ועוד").
- 11 בפשטות, ב' התירוצים ברש"י מתרצים את הקושיא "ולמה הקדים הכתוב כו'", אבל אינם מבארים,
- 12 היתכן ש"לא קיים אברם את כבוד אביו כו'?"
- 13 גם אינו מובן:
- 14 (ב) לפירוש זה, הפשט ד"שלא יהא הדבר מפורסם לכל" הוא - שעל-ידי-זה שהתורה הקדימה מיתתו
- 15 של תרח, לא יהיה מפורסם ש"וימת תרח" היה לאחר יציאת אברם. ואינו מובן: כיון שבשעה שעושים
- 16 חשבון לפי שנותיו של תרח ושנותיו של אברם בצאתו מחרן, יודעים בבירור, שבשעה שאברם יצא מחרן
- 17 עדיין תרח חי הרי זה מפורסם לכל, ומאי התועלת בזה ש"הקדים הכתוב כו'", בה בשעה שהדבר מפורסם?
- 18 ובפרט ש"ויחי תרח שבעים שנה ויולד את אברם"⁸¹, "ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתיים שנה"⁸²
- 19 ו"ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן"⁸³ הם פסוקים מפורשים בתורה שבכתב, ובפרט
- 20 שפסוקים אלו אינם כתובים במקום צדדי, אלא במקום שבו מספרת התורה אודות תרח ויציאת אברם
- 21 מחרן - הרי זה בודאי מפורסם לכל. אפילו משנה היא דבר מפורסם (שלכן "טעה בדבר משנה חוזר"⁸⁴,
- 22 דכיון שזהו דבר מפורסם, אין זה בגדר טעות), ומכל-שכן תורה שבכתב.
- 23 ג) מלשון רש"י "קראו הכתוב מת", מובן, שלא היה "מת", אלא רק "קראו הכתוב מת". ואינו מובן:
- 24 איך קוראת אותו תורת אמת "מת", בה בשעה שבאמת אינו "מת"?
- 25 ואי אפשר לומר שזהו לפי ש"הרשעים אף בחייהם קרויים מתים", שהרי זהו "ועוד", תירוץ שני
- 26 (כנ"ל), ולא התירוץ הראשון.
- 27 ד) למה באמת בתירוץ הראשון אומר רש"י "קראו הכתוב מת" סתם, בלי טעם, ואינו מביא מאמר
- 28 רז"ל⁸⁵ "רשעים אף בחייהם קרויים מתים"?
- 29 ויש לפרש, ששני הפירושים אינם רק תירוצים על השאלה "למה הקדים הכתוב כו'", אלא הם גם
- 30 מבארים הטעם ש"לא קיים אברם את כבוד אביו כו'", ועל-פי-זה יתורצו כל הקושיות הנזכרות, כדלהלן.
- 31 חי. יש מחלוקת הפוסקים, האם מחוייבים בכיבוד אב כשהאב הוא רשע: הרמב"ם⁸⁶ סובר שמחוייב
- 32 בכבוד אביו "אפילו היה אביו רשע" (חוץ ממסית ומדיח, שאז ישנו הציווי "לא"⁸⁷ תחמול ולא תכסה
- 33 עליו"⁸⁸). וה"טור⁸⁹ סובר, שבאביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה, אינו חייב בכבודו.

(80) כגירסת הרמב"ן שם.

(81) נח יא, כו.

(82) שם, לב.

(83) פרשתנו יב, ד.

(84) סנהדרין לג, א. שו"ע חו"מ סכ"ה ס"א.

(85) שאין בו מחלוקת - ברכות יח, ב.

(86) הל' ממרים פ"ו הי"א.

(87) פ' ראה יג, ט.

(88) ראה כס"מ שם.

(89) יו"ד סי' ר"מ.

שאחרי ברית בין הבתרים הוא לשון עבר - כי (נוסף על מה שפשוט הלשון דרש"י משמע כמ"ש בפנים), מזה עצמו ששינה רש"י וכתב "למדך" ולא "בשרו" (כמ"ש גבי ישמעאל. וכהלשון (גם גבי תרח) בב"ר ס"פ נח) מוכח דס"ל שבזה לא הי' בשורה, כי עשה תשובה מקודם ואברהם ידע מזה (ובתנחומא (המובא בהערה שלפני זה) מוכרח לפרש שעשה תשובה מקודם, שהרי מדבר שם בנוגע בשורת הקב"ה לאברהם ואומר "שעשה" לשון עבר).

(78) ראה להלן סי"ט.

(79) שם.

ועל-פי-זה יש לבאר, שמה שכתב רש"י "שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים", הרי זה תירוץ גם על
 כך ש"הניחו זקן כו" - על-פי שיטת ה'טור', שכיון שתרח היה רשע, לא היה אברם מחוייב בכבודו.
 וזוהי כוונת רש"י במה שכתוב "שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים": (א) לכן נאמר "וימת תרח". (ב)
 ולכן "הניחו זקן כו", שכיון שאינו "עושה מעשה עמך"⁹⁰, אין מחוייבים בכבודם, כיון ש"קרויים מתים".
 ובזה מתורצת קושיא נוספת: רש"י (ס"פ נח) מסיים בפירושו "והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים
 כו". ולכאורה מה זה נוגע לענין המדובר כאן? - ועל-פי הנ"ל יובן: בכך מבהיר רש"י מענה לקושיא:
 איך אומרים שב"אביו רשע" אינו מחוייב לכבודו, כיון ש"קרויים מתים" - הרי הדין הוא⁹¹ שחייבים
 בכיבוד אב גם במותו? ועל זה מתרץ רש"י, שהחיוב בכיבוד אב גם במותו, הוא (ב"עושה מעשה עמך")
 מפני ש"צדיקים אף במיתתן קרויים חיים"⁹², אבל רשע שהוא באמת "מת", אין מחוייבים לכבודו.
 יט. כאמור לעיל, תירוץ זה הוא לשיטת ה'טור'. אבל לשיטת הרמב"ם שחייבים גם בכבודו של "אביו
 רשע", הרי זה ש"הרשעים כו" קרויים מתים" אינו תירוץ,
 - וכמו שכתב ה'בית חדש' שם, ראה לדעת הרמב"ם, ממה שכתוב ב'בראשית רבה'⁹³ שיאמרו לא
 קיים אברם את כיבוד אביו כו', והרי תרח רשע היה, ובעל-כרחך דכל ענין חייב בכבודו -
 לדיעה זו מביא רש"י את התירוץ הראשון (שיתבאר להלן).
 ועל-פי-זה יתיישב מה שבפרשת לך-לך אומר רש"י "שעשה (לשון עבר) תרח תשובה", כי שם (בפרשת
 לך-לך) מפרש רש"י לפי התירוץ הראשון (שבפירוש רש"י סוף פרשת נח), ולפי התירוץ הראשון לא קיימת
 הוכחת הרמב"ן שתררח לא עשה תשובה עד סוף ימיו. וכיון שלפי התירוץ הראשון אין הוכחה מתי עשה
 תרח תשובה, אומר רש"י "שעשה" לשון עבר, כדעת התנחומא, מפני⁹⁴ שנוח יותר ("גלצטער") לומר
 שעשה תשובה לפני אמירת "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום".
 [ובפרט לפי מה שאמרו רז"ל "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁹⁵, "צדיק ורשע לא קאמר"⁹⁶, הרי
 לא שייך לומר שהקב"ה יאמר (בדיבור⁹⁷) לפני זה, שתררח יעשה תשובה.
 ואף-על-פי שעל ישמעאל אומר הקב"ה "שיעשה (לשון עתיד) כו' תשובה" - הרי (א) שם מוכרח
 לפרש כך, כי ישמעאל נולד רק לאחר ברית בין הבתרים. (ב) על זה שישמעאל "יעשה תשובה", אין
 סתירה מזה ש"צדיק ורשע לא קאמר", כי אצל ישמעאל "צדיק ורשע .. קאמר" מלכתחילה - שהרי
 נאמר⁹⁸ "והוא יהיה פרא אדם ידו בכל"⁹⁹].
 כ. הביאור של התירוץ הראשון (בפירוש רש"י שבסוף פרשת נח) - יובן בהקדים האיבעיא בגמרא¹⁰⁰:
 "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו", וזוהי "בעיית דלא איפשיטא". בנוגע להלכה, יש בזה מחלוקת
 הפוסקים: הרמב"ם¹⁰¹ סובר ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו"¹⁰². והרא"ש¹⁰³
 סובר "ויעמדו זה מפני זה", ומביא: "אמרו עליו על ר"מ מרוטנובורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל
 פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

(97) ראה תו"ח תולדות יד, ג ואילך.

(98) פרשתנו טז, יב.

(99) ראה מכילתא יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב.

(100) קידושין לג, ב.

(101) שם ה"ד - הובא בטור שם.

(102) ואזיל לשיטתו דס"ל (שחייב בכבוד אביו גם כשהוא
 רשע) כי בכיבוד אר"א אין נפק"מ המעלות והדרגות וכו'. [ויומתק
 עפ"י המבואר בחסידות, דשייכות אב ובן - זוהי שייכות עצם עם
 עצם, ולא תשתנה ע"י שינוי הגילויים וכו'].

(103) קידושין שם (סנ"ז) - הובא בטור שם.

(90) יבמות כב, ב.

(91) קידושין לא, ב. שו"ע יו"ד שם ס"ט.

(92) ראה קונטרס ומעין מ"ז. תניא אגה"ת פ"י.

(93) פל"ט, ז.

(94) ואין לומר שהוכחת רש"י שעשה תשובה קודם, כי לפי

פירוש זה שבפ' לך, הטעם ש"הניחו זקן כו" הוא לפי שהי'
 תלמידו (כדלהלן ס"כ) - כי גם לפני שעשה תשובה הי' תלמידו
 (ואדרבה, תלמיד יותר קטן - שאינו שומע בקול רבו).

(95) ברכות לג, ב.

(96) נדה טז, ב.

- 1 - ה'בית חדש'¹⁰⁴ מבאר, שהאיבעיא בגמרא היא רק אם חייב "לעמוד מפני אביו" בפרהסיא (והרמב"ם
2 סובר שגם בפרהסיא חייב בכבוד אביו), אבל בצנעא אין איבעיא כלל, וחייב בכבוד אביו¹⁰⁵ -
3 ועל-פי-זה יש לבאר הטעם ש"הניחו זקן כו'", כי תרח היה בדרגת תלמידו של אברהם - שהרי תרח
4 היה תחילה עובד עבודה-זרה, ו"אחד היה אברהם"¹⁰⁶, אברהם היה היחיד שלימד את כל בני דורו (ותרח
5 בכללם) אחדות ה' - ולכן מובן למה "הניחו זקן כו'"¹⁰⁷, כמו מהר"ם מרוטנבורג ש"לא הקביל פני אביו
6 ולא רצה שאביו יבוא אליו".
- 7 וזוהי כוונת רש"י בתיבות "קראו הכתוב מת" - דכיון שהיה במדריגה תחתונה ביותר ממדריגת
8 אברהם, לכן "קראו הכתוב מת" לגבי אברהם, וכלשון הזהרה¹⁰⁸ "מאן דנחית מדרגי' אקרי מית".
- 9 [ויומתק יותר על-פי מה שנתבאר בחסידות, שאצל חכם גדול, איש פשוט אינו בגדר מציאות¹⁰⁹].
- 10 וזהו מה שאומר רש"י "שלא יהא הדבר מפורסם": (א) שלא יהא הדבר מפורסם באופן שיאמרו לא
11 קיים כו'. (ב) שלא יהא הדבר - המצב [מצבו של תרח שהיה בדרגת תלמידו של אברהם, שזוהי גנותו
12 של תרח]; התורה לא רצתה לכתוב בפירוש (בפרסום) גנותו של תרח, וכתבה רק ברמז¹¹⁰.

(110) או יאמר בענין "שלא יהא הדבר מפורסם כו' ויאמרו
לא קיים":
באם לא הי' מקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם
הי' בא' משתי פנים: או שהי' צ"ל כתוב (באיזה מקום) בפירוש
(ומפורסם עי"ז) גנותו של תרח, ואז "הי' הדבר מפורסם לכל",
או שלא הי' כתוב הנ"ל ואז "יאמרו לא קיים כו'". (והוא"ו
(ד"ויאמרו") בא לחלק, והוא כמו "או שיאמרו". וע"ד פירוש
רש"י כאן: "ועוד שהרשעים", שהוא הוספת פירוש אחר הפנ"י).

(104) שם.
(105) ועפ"ז יומתק מ"ש רש"י "שלא יהא הדבר מפורסם
לכל", כי בכבוד אב ואם, יש נפק"מ בין בפרהסיא לבצנעא.
(106) יחזקאל לג, כד.
(107) וע"ד משי"כ בב"ח שמכאן מקור לדעת הרמב"ם, לדעת
התנחומא. ולפי' זה אדרבה מכאן מקור לדעת מהר"ם שהיא
אליבא דדעת הטור.
(108) ח"ג קלה, ב. וראה בהנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.
(109) ראה סה"מ תרצ"ב ע' עח. וש"נ.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

25 כמנומר, וְשִׁיר בּוֹ קִלְקִים לְחִים - ומשאר בשדה את הגבעולים
26 הלחים ואינו קוצרם, לפי שעדיין לא גדלו כל צרכם, נחלקו
27 התנאים באיזה אופן יש להניח פאה בשדה זו. רבי עקיבא אומר,
28 יש להניח פאה לְכָל אֶחָד ואֶחָד - לכל שורה ושורה, לפי שכל
29 שורה נידונית כשדה בפני עצמה, וְהַכְמִים אֹמְרִים, מניח פאה
30 מְאֻחָד עַל הַכָּל - משורה אחת על כל השדה, לפי שהכל נידון
31 כשדה אחת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר ו-בשם שמואל, לֹא חַיִּיב רַבִּי
32 עֲקִיבָא להניח פאה מכל אחד ואחד, אֲלָא בְּמִנְפָּר לְקָלִיּוֹת - באופן
33 שקוצר את התבואה לצורך עשיית קליות, דהיינו, שעדיין לא
34 הביאה שליש, אֲבָל בְּמִנְפָּר לְאֻצֵּר - אך כאשר נתבשלה התבואה
35 כל צרכה, וקוצרה על מנת להניחה באוצר, לֹא - אין הדין כן,
36 אלא מודה רבי עקיבא לדברי חכמים שמניח פאה מאחד על הכל.
37 מבואר מדברי שמואל, שסובר רבי עקיבא שקצירת תבואה קודם
38 שהביאה שליש לצורך אדם אין עליה שם קצירה, וכשיטה זו
39 סובר רבי מאיר, ועל כן הוא אומר שהקוצר לשחת מפסיק אפילו
40 אם קוצר לצורך אדם, כשקוצר קודם שהביאה התבואה שליש.
41 הגמרא מקשה על ביאור זה: וְאֵי - וכי אפשר לומר כן. וְהָא כִּי
42 אָמַר - והרי כאשר בא רבין אָמַר בשם רבי יוחנן, מְחַיִּיב הָיָה רַבִּי
43 עֲקִיבָא ליתן פאה מכל שורה ושורה אֶף בְּמִנְפָּר לְאֻצֵּר - אף באדם
44 הקוצר תבואה שנתבשלה כל צרכה כדי להניחה באוצר, ולשיטה
45 זו סובר רבי עקיבא שקצירה לשחת לצורך אדם אין עליה שם
46 קצירה אף אם נתבשלה כל צרכה, ואם כן, כיצד אפשר להעמיד
47 את שיטת רבי מאיר כרבי עקיבא, הרי דעת רבי מאיר היא שאם
48 הביאה התבואה שליש יש עליה שם קצירה.

1 שהוא סובר שגם קצירה לשחת לצורך אדם אינה קצירה, הרי לא
2 יתכן לפרש כן, דָּאָם כֵּן, הוּוּ לְהוּ תִּלְתָּא תְּנָא - יהיו במשנה שלש
3 שיטות תנאים, האחת, שיטת תנא קמא הסובר שמותר לקצור
4 לשחת ולהאכיל לבהמה, השנית, שיטת רבי יהודה הסובר שלא
5 הותר לקצור אלא אם כן התחיל קודם שהגיעה התבואה לשליש
6 גידולה, אמנם אז מותר לקצור אפילו לצורך אדם, השלישית,
7 שיטת רבי שמעון הסובר שמותר לקצור לצורך אדם, אפילו לאחר
8 שהביאה התבואה שליש. ואם נאמר כך, נמצא שרבי יהודה בא
9 לחלוק על דברי תנא קמא, ואי אפשר לומר כן, לפי שכלל הוא
10 בדינו (סנהדרין בה). שכל מקום ששנה רבי יהודה במשנתו בלשון
11 'אימתי' אין כוונתו לחלוק על תנא קמא, אלא לפרש את דבריו.
12 אלא בהכרח צריך לומר, שרבי יהודה אינו מתיר לקצור לצורך
13 אדם אלא לצורך בהמה בלבד, וממילא אי אפשר לומר שרבי
14 מאיר במסכת פאה סובר כשיטת רבי יהודה במשנתו, כיון שדעת
15 רבי מאיר היא שקצירה לשחת אינה נקראת קצירה אף כשקוצר
16 לצורך אדם.
17 ומחמת קושיא זו מעמידה הגמרא את שיטת רבי מאיר באופן
18 אחר: אֲלָא כִּי אָמַר ו-כאשר בא רב דימי אָמַר, רַבִּי מֵאִיר הַסּוֹבֵר
19 שקצירה לשחת לאדם אין עליה שם קצירה, כל זמן שלא הביאה
20 התבואה שליש, בְּשִׁשִּׁית רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ אֲמַר, הסובר שקצירה
21 לשחת קודם שהביאה התבואה שליש, אֵף כְּשִׁקּוּצָה כֵּן לְצוּרִךְ
22 אָדָם, נִמְי לֹא הָיָה קְצִירָה - אין עליה שם קצירה. דְּתֵּנִן - שכן
23 שנינו במסכת פאה (פ"ג מ"ב), הַמְנִיחַ שְׂדֵה - אדם הקוצר שדו
24 לסירוגין, קוצר שורה ומניח שורה, ונעשה על ידי כן השדה

בס"ד. רשימת הדברים ושקו"ט של כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקור הרה"ג וכו' וכו' מרדכי אליהו (הרב הראשי דאה"ק) שליט"א ליל ב' פ' לך לך, ו' מרחשון ה'תשנ"ב.

ש"דברי תורה אינם מקבלין טומאה", ומזה מובן
שהטומאה אינה שוללת מעלת השראת השכינה
שנעשית ע"י לימוד התורה; ואילו החידוש
שבדברי רבינו הזקן הוא בנוגע להשראת השכינה
(לא מצד ההתעסקות בענין שממשיך השראת
השכינה, אלא) מצד עצם נוכחותם של עשרה
מישראל.
ויש להוסיף בדיוק הלשון "שכינתא שריא"
("שכינה שרוי' ביניהם") – שהשראת השכינה הו"ע
נעלה יותר מאשר נוכחות השכינה, שלא זו בלבד
שהשכינה נמצאת ביניהם, אלא שקדושת השכינה
נמשכת ושוורה על כל הנמצאים בהסביבה.
הרב אליהו שליט"א: עפ"ז אפשר לומר
ש"שכינתא שריא" הו"ע נעלה יותר מ"השוכן אתם
בתוך טומאתם", שפירשו "אע"פ שהם טמאים
שכינה ביניהם".
כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכאמור, השראת
השכינה במעמד עשרה מישראל היא "אף שאינם
מדברים בדברי תורה", ומזה אפשר לשער גודל
העילוי והתוקף שבמעמד עשרה מישראל
כשמדברים ועוסקים בתורה, כבדון דידן.
ב. הרב אליהו שליט"א: המעלה של עשרה היא
לא רק בישראל, כפי שמצינו בתפלתו של אברהם
על סדום ש"על פחות (מעשרה) לא ביקש, אמר, דור
המבול היו ח', נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על
דורם"⁸, שמזה מובן שהמעלה של עשרה היא גם
באומות העולם.
כ"ק אדמו"ר שליט"א: הראי' מאברהם אבינו
היא רק בנוגע לזמן שלפני מתן-תורה, משא"כ לאחר
מתן-תורה שהקב"ה בחר בישראל דוקא (כהפס"ד
בהלכה שבאמירת "ובנו בחרת מכל עם ולשון"
צריך לכוין על מעמד הר סיני, כיון שאז היתה
הבחירה בישראל), ומאז, במשך כל הדורות עד
היום הזה, ועד סוף כל הדורות, קשורים ומאוחדים

א. (לאחרי חילופי דברי ברכה קצרים עם הרב
אליהו שליט"א ומלוויו – אמר כ"ק אדמו"ר
שליט"א):
בנוגע להשראת השכינה במעמד עשרה
מישראל ביחד (כפי שנמצאים כאן), כמארז"ל
"כל בי' עשרה שכינתא שריא" – כותב בעל התניא
באגרת הקודש² ש"אילו נמצא מלאך אחד עומד
במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים
בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול
ותכלית משכינתא דשריא עליהו עד שהי' מתבטל
ממציאותו לגמרי".
והחידוש בזה – שהשראת השכינה היא "אף
שאינם מדברים בדברי תורה" (באופן המותר, כמובן,
שפטורים מלימוד התורה, כיון שעוסקים במצוה
אחרת, וכיו"ב), כלומר, נוסף לכך ש"עשרה
שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם"³,
ישנה השראת השכינה בין "עשרה שיושבים"
מצד עצם הנוכחות של עשרה מישראל.
הרב אליהו שליט"א: ענין זה הוא בבחינת
"אשרי יושבי ביתך"⁴ – שאף שיושבים בלבד,
אשריהם. וחידוש גדול יותר בפסוק⁵ "השוכן אתם
בתוך טומאתם" – שהשכינה ביניהם היא גם במצב
שאינם ראויים כ"כ בגלל היפך הטהרה.
כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפשר לומר,
שבהדגשת רבינו הזקן שהשכינה שרוי' במעמד
עשרה מישראל אף שאינם מדברים דברי תורה יש
חידוש גדול יותר מאשר בפסוק "השוכן אתם בתוך
טומאתם", כי:
בפסוק "השוכן אתם בתוך טומאתם", יש לומר,
שהטומאה אינה שוללת השראת השכינה שצריכה
להיות ביניהם מצד לימוד התורה, כמארז"ל⁶

(1) סנהדרין לט, א.

(2) סכ"ג (קל, ב).

(3) אבות פ"ג מ"ו.

(4) תהלים פד, ה.

(5) אחרי טז, טז.

(6) ברכות כב, א. רמב"ם הל' ק"ש בסופן.

(7) פרש"י עה"פ.

(8) פרש"י וירא יח, לב.

(9) שו"ע אדה"ז אר"ח ס"ס ס"ד.

36 איתא בתנא דבי אליהו¹⁷ שני דברים קדמו
37 לעולם, תורה וישראל, ואיני יודע איזה מהם קודם,
38 כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר אל בני
39 ישראל, אומר אני ישראל קדמו, כלומר, מחשבתן
40 של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, והראי'
41 על זה היא מהתורה עצמה, שכל מציאות התורה היא
42 הציווי והדיבור לבני, וזוהי גדלות התורה שהיא
43 בעצמה מגלה ומודיעה שיש דבר שקודם לתורה –
44 ישראל קדמו לתורה, קדימה לא רק בזמן, אלא גם
45 (ובעיקר) במעלה.

46 הרב אליהו שליט"א: בנוגע לתורה – נתפרש
47 בגמרא¹⁸ ש"גנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה
48 דורות קודם שנברא העולם", זמן מוגבל, ואילו
49 בנוגע להקדימה דישראל לעולם (כמובא בפירוש
50 רש"י בהתחלת התורה שבריאת העולם היא בשביל
51 תורה וישראל שנקראו ראשית, "קודש ישראל לה"
52 ראשית תבואתה"¹⁹) לא מצינו הגבלת זמן, ויש
53 לומר הטעם – כמו שהרבי אומר – שישראל הם
54 לפני התורה.

55 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומעלתם של ישראל
56 שקדמו לתורה (כמודגש בתורה, צו את בני' ודבר
57 אל בני') היא – לא כפי שנמצאים בגן עדן, נשמות
58 בלא גופים, אלא כפי שנמצאים בעולם הזה,
59 נשמות בגופים, שדוקא במעמד ומצב זה ניתנו להם
60 ציוויי התורה.

61 וענין זה מודגש גם בדיוק הלשון "אכל בי"
62 עשרה שכינתא שריא", שכינה דייקא: באלקות
63 ישנם כמה דרגות, כולל גם דרגות שהם למעלה
64 מהשראת השכינה למטה, ובלשון הכתוב²⁰
65 "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך"²¹, והדיוק
66 בתואר "שכינה" הוא "ע"ש ששוכנת ומתלבשת
67 תוך כל עלמין"²², בעוה"ז התחתון, שבו ניתנה
68 התורה, כמ"ש²³ "לא בשמים היא".

1 ישראל עם הקב"ה, "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא
2 חד"¹⁰, ולכן, "אכל בי" עשרה שכינתא שריא".

3 הרב אליהו שליט"א: בירושלמי חלה¹¹ מצינו
4 שכשנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלחות
5 חייבים בחלה, כיון שחלות הקדושה היא מלמפרע,
6 מזמנו של אברהם אבינו ("לזרעך נתתי את
7 הארץ"¹²), קודם מתרתורה.

8 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לחיוב דחלה –
9 ה"ז מצוה בתורה, והחידוש בירושלמי הוא שקיום
10 התומ"צ בעתיד (לאחרי הכניסה לארץ) פועל חלות
11 הקדושה מלמפרע (מזמנו של אברהם אבינו),
12 שישנה גם הקדושה שתומשך ע"י קיום התומ"צ.

13 הרב אליהו שליט"א: חלות הקדושה מהני
14 לקיום התומ"צ, כדאיתא בבבא בתרא¹³ "התקיני
15 שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי
16 דרוש, כי¹⁴ מציון תצא תורה", ופירשו התוספות
17 "לפי שהי' רואה קדושה גדולה כו' הי' מכוון לכו
18 יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשי' בספרי
19 למען תלמד ליראה וגו'¹⁵, גדול מעשר שני שמביא
20 לידי תלמוד, לפי שהי' עומד בירושלים והי' רואה
21 שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה הי' גם
22 הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה". וכן מצינו
23 שלימוד התורה בארץ הקודש, בקדושת הארץ, הוא
24 באופן נעלה יותר¹⁶.

25 כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכן לאידך, שגם
26 קדושת הארץ כשלעצמה (לפני קיום התומ"צ)
27 פועלת בישראל, כמובן מהפלאת קדושת הארץ
28 בדברי חז"ל שהעלי' והביאה לארץ ישראל
29 כשלעצמה – לפני לימוד תורת ארץ ישראל וקיום
30 המצוות התלויות בארץ, ועד להקרבת הקרבנות –
31 פועלת המשכת השכינה על בני'.

32 ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ההסברה בדברי
33 רבינו הזקן שהשראת השכינה על בני' היא גם
34 כשאננם מדברים בדברי תורה (כנ"ל ס"א), היא,
35 מפני שישראל הם למעלה מהתורה:

(17) כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה'ש"ת ע' 61. ועוד). וראה
תדבאר פ"ד ופ"א. ב"ר פ"א, ד.

(18) שבת פח, ב.

(19) ירמ' ב, ג.

(20) מ"א ח, כז.

(21) "לא יכלכלוך" דייקא (באופן של השראה), אף שנמצא

שם.

(22) תניא פמ"א (נז, ב).

(23) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(10) ראה זח"ג עג, א.

(11) פ"ב ה"א.

(12) לך לך טו, יח.

(13) כא, א.

(14) ישעי' ב, ג.

(15) פ' ראה יד, כג.

(16) ראה ב"ר פט"ז, ד.

גשמי, בשר וגידים ועצמות, רואים חידוש גדול
דכח הבורא.

הרב אליהו שליט"א: שלימות ובריאות כל
הגוף תלוי בקיום כל המצוות, כיון שלכל אבר
ואבר יש מצות עשה השייכת לאבר זה³⁰ [מסופר
שהרח"ו סבל פעם על הכתף, ואמר לו האריז"ל
שצריך לתקן ולהשלים בקיום העשה השייך לאבר
זה], וע"י קיומו בשלימות נעשה האבר שלם, בלי
מום, ככל פרטי הדינים דשלימות האברים שהובאו
להלכה בספרו של הרמב"ם³¹.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: החידוש בזה –
שהפירוט דשלימות האברים הוא (לא רק בנוגע
לאדם, אלא גם) בנוגע לבהמה³², כי, גם הבהמה
היא בשביל איש הישראלי, "בשביל ישראל
שנקראו ראשית", שהיא מזינה ומוסיפה כח
ובריאות בגופו של איש ישראל עי"ז שנעשית דם
ובשר כבשרו.

הרב אליהו שליט"א: החיד"א³³ מפרש את
הפסוק³⁴ "ידע שור קונוהו וחמור אבוס בעליו וגו'",
ש"ידע שור קונוהו" הוא שורו של ישראל שלא
רצה לעבוד בשבת לאחר שנימכר לגוי, עד שלחש
היהודי לשור שכיון שנימכר לגוי צריך לעבוד
בשבת (וכשראה זאת הגוי, הלך ונתגייר, וקראו לו
בן תורתא)³⁵, ו"חמור אבוס בעליו" זה חמורו של
רבי פינחס בן יאיר שלא רצה לאכול אצלם מאבוס
שלא הי' מעושר³⁶. ועל זה אומר הנביא שישראל
צריכים ללמוד מהם מוסר, כמ"ש³⁷ "מלפנו
מבהמות ארץ".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וזהו העילוי הכי גדול
שיכולים לפעול אצל השור והחמור – שמהם למדים
ישראל בנוגע להנהגה שלהם, כאמור, שמציאות
השור והחמור היא "בשביל ישראל".

ובהיות בני"י בעוה"ז התחתון, שבו ניתנה להם
התורה – גדלה מעלתם ממעלת התורה, שלכן,
"אכל ב"י עשרה שכינתא שריא", "אף שאינם
מדברים בדברי תורה".

כלומר: גם לאחר מתן-תורה, ולאחרי כל
הדורות עד לדורנו זה שבני"י לומדים תורה
ומחדשים בתורה²⁴ – דבר נחוץ ועיקרי בכל דור
ובכל יום לקיומה של הבריאה כולה שנבראת
ב"שביל התורה שנקראת ראשית" – ישנה מעלתם
של ישראל (שקודמים לתורה), ולכן, עוד לפני
שיהודי מתחיל בלימוד התורה, ולפני אמירת
"מודה אני לפניך" בהתחלת היום (כשעדיין ישן),
שאינו יכול לעסוק בתורה כיון שלא אמר ברכת
התורה – ישנו העיקר, עצם המציאות של איש
ישראל, נשמה בגוף.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה מודגשת
גם גודל חשיבות הגוף דוקא, שצריך להיות גוף
בריא ושלם – מצד עצם מציאותו שהוא גוף של
יהודי, נוסף לכך ש"היות הגוף בריא ושלם מרדכי
עבודת ה' הוא"²⁵, שע"י נעשה לימוד התורה
וקיום המצוות בשלימות, באופן ש"כל עצמותי
תאמרנה"²⁶, "ערוכה בכל רמ"ח אברים"²⁷, ברמ"ח
אברים ושס"ה גידים בריאים ושלמים.

הרב אליהו שליט"א: מצינו במדרש²⁸ שכשהלל
הי' הולך לרחוץ הי' אומר שהולך לגמול חסד עם
הגוף, כלומר, אף שרחיצה הו"ע של טהרה
הקשורה עם הנשמה, הי"ז גם הנאת הגוף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במדרש שם: "אני
שנבראתי בצלם ובדמות עאכ"ו", כלומר, שהלל
אמר זה בשבחה של הנשמה, שיש לה זכות לגמול
חסד עם הגוף שנברא ע"י הקב"ה (כלשון חז"ל²⁹
"לך ואמור לאומן שעשאני"), שבו נגלה ונראה כח
הבורא, כי, הנשמה להיותה רוחנית לא רואים בה
חידוש גדול של כח הבורא, ודוקא בבריאת גוף

(30) ראה מכות כג, סע"ב. תנחומא תצא ב. הקדמת הרמב"ם

לסהמ"צ בסופה.

(31) הל' ביאת המקדש פ"ד-ח.

(32) שם פ"ז.

(33) חומת אנך עה"פ בישעי' א, ג.

(34) ישעי' שם.

(35) פס"ר פי"ד.

(36) חולין ז, סע"א ואילך.

(37) איוב לה, יא. וראה עירובין ק, סע"ב.

(24) דאף ש"אכשור דרי" בתמי' (יבמות לט, ב ובפרש"י.
וש"ג), הרי, הענין ד"תלמיד ותיק עתיד לחדש" (ראה מגילה יט,
ב. ועוד) נאמר גם על דורנו זה.

(25) רמב"ם הל' דיעות רפ"ד.

(26) תהלים לה, יו"ד.

(27) עירובין נד, רע"א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט.

(28) ויק"ר פל"ד, ג.

(29) תענית כ, רע"ב.

35 כזה צריכה להיות הנהגתם של ישראל – שנקראים
36 על שם יוסף, כמ"ש⁴⁴ "נוהג כצאן יוסף", "לפי
37 שהוא פירנסם וכלכלם כו"⁴⁵ – "ויכלכל גו' לחם
38 לפי הטף".

39 ויש להוסיף בזה ע"פ המבואר במדרש⁴⁶ בפי'
40 "לחם לפי הטף", ש"יותר ממה שהתינוק אוכל
41 מפרר" (כפי שרואים במוחש בדרך הטף, גם טף
42 דאווה"ע), היינו, שהנתינה היא לא רק המוכרח
43 לצרכיהם, לחם לאכול ובגד ללבוש, אלא גם
44 בשביל מה שמאבדים בהפירור (שהוא יותר ממה
45 שאוכלים) – שבוזה מרומז שנתנת הצרכים
46 הגשמיים לבני"ה לא רק עבור לומדי תורה, ע"ד
47 ובדוגמת הלחם שניתן לגדולים שיש בו תועלת
48 האכילה, אלא גם עבור בני"ה שלעת-עתה הם לפני
49 לימוד התורה (ולא בתור תנאי כדי שילמדו תורה),
50 ע"ד ובדוגמת הלחם שניתן לקטנים כדי לפרר
51 שאין בו תועלת האכילה.

52 ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על האמור
53 לעיל ע"ד הקדימה דישאל לתורה שגם לולי לימוד
54 התורה שורה השכינה עליהם, מודגשת מעלתם של
55 ישראל שקודמים לתורה גם בשייכותם לתורה.

56 ומהדוגמאות לזה:

57 קדושת ספר תורה נעשית ע"י ישראל דוקא –
58 החל מעיבוד העורות לשם קדושת ספר תורה, ועד
59 לכתיבת הספר תורה לשם קדושת ספר תורה⁴⁷.

60 בירור פסקי דיני התורה נעשה ע"י ישראל דוקא
61 – שע"י לימודם ועיונם בשקו"ט כו' מבררים
62 ופוסקים דיני התורה⁴⁸, ובמיוחד אלו מבני"ה
63 שנתמנו לרבנים ומורי הוראה שהפס"ד שלהם נעשה
64 פס"ד לתורה.

65 הרב אליהו שליט"א: בהגדה של פסח אומרים
66 "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה
67 דיינו", וא' הפירושים, שקרבנו לפני הר סיני וקבלנו
68 את התורה, אבל לא נתן לנו את התורה במתנה
69 מוחלטת שתהי' שייכת אלינו באופן שהפס"ד שלנו
70 מחייב שכך יהי' הפס"ד למעלה, ועל כן שמחים

1 ה. הרב אליהו שליט"א: בנוגע לבריאת העולם
2 בשביל התורה ובשביל ישראל, כתב האור-החיים
3 הקדוש³⁸ "מי שזכה בתורה זכה בכל עולם, ומי
4 שלא זכה בתורה אין לו ליהנות מן העולם עד
5 מדרך כף רגל זולת אם ישמש הכשר עמליו".

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הוא פס"ד
7 ברמב"ם³⁹ בנוגע ליעודים הגשמיים שבתורה –
8 "מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע
9 לכם כך.. כל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע
10 .. ושלוש וכו'", וכי זהו ענינה של התורה לדבר
11 אודות יעודים גשמיים?! "אלא כך הוא הכרע כל
12 הדברים.. הבטיחנו בתורה.. שיסיר ממנו כל
13 הדברים המונעים אותנו מלעשותה.. וישפיע לנו
14 כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון
15 שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב כו'", כלומר,
16 שטובתם הגשמית של בני"ה היא כדי שיעסקו בתורה.

17 אבל, מלבד זה צריכה להיות טובתם הגשמית
18 של בני"ה גם (ובעיקר) בגלל מעלתם של ישראל
19 מצד עצמם, שקודמים לתורה.

20 ולכן משתדלים בחב"ד להתעסק בטובתם של
21 בני"ה, לספק כל צרכיהם, גם צרכים גשמיים
22 כפשוטם, לאו דוקא בתנאי שילמדו תורה, אלא
23 מפני שמדובר אודות בני ובנות ישראל, אנשים
24 נשים וטף⁴⁰, שמציאותם קדמה לכל העולם כולו,
25 גם לתורה.

26 הרב אליהו שליט"א: דברי כבודו הם לא רק
27 פסק הלכה והוראה, אלא גם למעשה, כפי שידוע
28 לי בירושלים, מהפעילות של "כולל חב"ד"⁴¹,
29 שעוזרים ומסייעים לאנשים גם לפני לימוד התורה,
30 ישראל לפני תורה.

31 כ"ק אדמו"ר שליט"א: העזרה היא הן לאנשים
32 והן לנשים וגם לטף, כמ"ש ביוסף "ויכלכל יוסף
33 את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי
34 הטף"⁴², "לפי הצריך לכל בני ביתם"⁴³, ובאופן

(38) ר"פ בראשית.

(39) הל' תשובה רפ"ט.

(40) גם נשים שחיובן בלימוד התורה הוא רק בהלכות הצריכות להן, ועאכ"כ טף שאינם חייבים בלימוד התורה.

(41) הרב אליהו שליט"א הי' אורח הכבוד במלוה מלכה של "כולל חב"ד" (המו"ל).

(42) ויגש מזו, יב.

(43) פרש"י עה"פ.

(44) תהלים פ, ב.

(45) פרש"י עה"פ.

(46) לקח טוב עה"פ ויגש שם.

(47) ראה רמב"ם הל' תפלין פ"א הי"א ואילך.

(48) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

ישראל למוטב עד שאמרו "הוי" הוא האלקים הוי" 37
הוא האלקים" 53, שבזה מודגשת הבעלות של ישראל 38
על התורה, שבכחם לעשות היפך התורה – אמנם 39
בתור הוראת שעה בלבד, כיון שהתורה היא 40
נצחית" 54, אבל, בשעה זו נעשה יהודי בעה"ב על 41
התורה ללא כל הגבלות. 42

ז. וחידוש הכי גדול – שמצינו ציווי בתורה 55
למחוק פרשה מן התורה (מגילת סוטה) בשביל לעשות 44
שלום בין איש לאשתו. 45

ולא עוד אלא שהציווי למחוק פרשה מן התורה 46
כדי לעשות שלום בין איש לאשתו הוא (לא באשה 47
כשרה וצנועה שמקפידה בתכלית על דיני התורה, 48
שבשבילה צריכים לעשות את הכל, אלא) באשה 49
שהתנהגה באופן בלתי רצוי, ועד שגם לאחר שבעלה 50
התרה בה (קנא את אשתו), עברה על התראתו 51
ונסתרה, ויש עדים שנסתרה (ועד"ז בנוגע לבעל, 52
שבשביל השלום שביניהם מותר הוא על הקפדתו 53
בעניני צניעות) – ואעפ"כ, אמרה תורה שתמחק 54
פרשה מן התורה בשביל לעשות שלום בין איש 55
לאשתו. 56

ומזה רואים עד כמה גדולה מעלתו של כל אחד 57
ואחת מישראל, גם כשנמצא במעמד ומצב בלתי- 58
רצוי, שבשביל טובתו יש ציווי בתורה למחוק 59
פרשה מן התורה! 60

[הרב אליהו שליט"א: בענין סוטה מצינו דבר 61
מעניין: הרמב"ם 56 פוסק ש"באותה שעה שתמות 62
היא (אם נטמאה כו'), ימות הנואף שהשקה על ידו 63
בכל מקום שהוא (גם אם הוא בקצה העולם), 64
ויארעו לו מאורעות שאירעו לה לצבות בטן ולנפיל 65
ירך", שבזה רואים בגלוי ובמוחש אמיתיות התורה. 66

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עיקר החידוש הוא (לא 67
רק העונש כשלעצמו, אלא) צורת העונש – כפי 68
שמדגיש כבודו ש"יארעו לו מאורעות שאירעו לה" – 69
בהתאם לפרטי הענינים דהחטא. אבל, העיקר הוא 70
שכל ענינים אלו הם באופן המותר, ע"פ התורה, 71
וכשיש ספק בדבר, מצוה הקב"ה להשתדל בעשיית 72
שלום בין איש לאשתו, ע"י לקיחת (מים ו) עפר 73

1 אנו שמחה מיוחדת ש"בחר בנו מכל העמים ונתן
2 לנו את תורתו", שע"פ הפס"ד שלנו יתנהגו גם
3 למעלה, כדאיתא במדרש 49 "כשמתכנסין מלאכי
4 השרת לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה .. הקב"ה
5 אומר להם .. אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה".

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בחיוך): שאלה זו
7 שואלים אצל הרבנים, ודוקא שלשה רבנים, בית
8 דין.

9 הרב אליהו שליט"א: מצינו שגם רב אחד יכול
10 לפסוק – כמסופר בגמרא 50 אודות הפלוגתא
11 במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן
12 כו', שאמרו, שיש לשאול אצל רבה בר נחמני.

13 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הסיבה לכך היא –
14 כההמשך בגמרא – "דאמר רבה בר נחמני אני יחיד
15 בנגעים אני יחיד באהלות".

16 ובענין זה מודגש יותר שהפס"ד בתורה צ"ל
17 ע"י נשמה בגוף דוקא (כנ"ל ס"ג), כי, פלוגתת
18 הפוסקים אם הלכה כרבה בר נחמני תלוי אם יש
19 לו דין של נשמה בגוף אם לאו, "דכיון דבשעת
20 יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים
21 היא" 51, או שחשיב עדיין נשמה בגוף.

22 [הרב אליהו שליט"א: אודות רבה בר נחמני
23 מסופר באותה סוגיא 50 שהי' אוסף רבים מישראל
24 שתי חדשים בשנה (ירחי כלה) ללמדם תורה,
25 ובגלל זה רדפה אותו המלכות. ומזה מובן
26 שנשמתו של רבה בר נחמני ירדה לעולם כדי
27 להכניס קדושת התורה בגופות של בני".

28 כ"ק אדמו"ר שליט"א: כולל גם באופן
29 שקדושתם היא למעלה מקדושת התורה, ועד שהם
30 פועלים קדושת הספר תורה, כנ"ל].

31 זאת ועוד:

32 לא זו בלבד שב"ד פוסקים דיני התורה (גם בענין
33 שיש בו פלוגתא במתיבתא דרקיעא), אלא יתירה
34 מזה, שבכחו של בית דין לעשות היפך התורה בתור
35 הוראת שעה 52, בדוגמת אליהו בהר הכרמל שהקריב
36 בחוץ כדי להכחיש את נביאי הבעל ולהחזיר את

(53) מ"א יח, לט.

(54) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(55) ראה שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(56) הל' סוטה פ"ג הי"ז.

(49) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב.

(50) ב"מ פו, א.

(51) כס"מ הל' טומאת צרעת ספ"ב.

(52) רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ד.

שלעתיד לבוא לא תהי' המציאות דטומאה, ולא
תהי' המציאות דהיפך החיים, אלא חיים נצחיים
בשלמות הטהרה.

הרב אליהו שליט"א: לעתיד לבוא תהי'
הטהרה ע"י אפר הפרה שיעשה המלך המשיח,
שהרי, נוסף על תשע הפרות שהיו בעבר, תהי' גם
פרה העשירית שיעשה מלך המשיח⁶³, שבה יהי'
גם מאפר הפרה הראשונה שעשה משה רבינו⁶⁴.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על אפר הפרה
הראשונה שעשה משה רבינו, יהי' בה גם מאפר כל
הפרות שנעשו במשך כל הדורות⁶⁵, שבוה מודגש
שבגאולה שלנו תלוי' גם הגאולה של כל הדורות
שלפננו.

ט. הרב אליהו שליט"א: בנוגע להזאת אפר
הפרה לעתיד לבוא – נאמר⁶⁶ "וזרקתי עליכם מים
טהורים וטהרתם", שהזריקה תהי' ע"י הקב"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה מודגש גודל
מעלתם של ישראל, כלשון המשנה בסוף (פרק יוהכ"פ
ב) מסכת יומא: "אשריכם ישראל לפני מי אתם
מטהרין מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר
וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה
ישראל ה'⁶⁷, מה המקוה מטהר את הטמאים אף
הקב"ה מטהר את ישראל".

ויש להוסיף בדיוק הלשון "לפני מי אתם
מטהרין" – ע"ד מ"ש⁶⁸ "לפני הוי' תטהרו",
שפירושו (כפי שמבאר רבינו הזקן⁶⁹) למעלה משם
הוי', היינו, שטהרת ישראל היא מדרגא שלמעלה
משם הוי', כיון שישראל קשורים ומאוחדים עם
העצם דהקב"ה כפי שהוא למעלה משמות, ועד
ש"לא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל"⁷⁰.

ועפ"ז מבואר בתורת החסידות⁷¹ הטעם שמחרת
יוהכ"פ נקרא "בשם השם" – דכיון שיוהכ"פ הוא
"לפני הוי'", למעלה משם הוי', לכן, היום

מקרקע המשכן⁵⁷, היסוד של המשכן וביהמ"ק, ועד
למחיקת פרשה מן התורה, שכל זה הוא מצד
מעלתן של ישראל שלמעלה מהתורה].

ויש להוסיף בזה ע"ד הרמז:

איש ואשתו קאי על הקב"ה וכנס"י, ובזמן הגלות
ה"ז ע"ד ובדוגמת המעמד ומצב דסוטה שאסורה
לבעלה,

[ואף שנאמר "השוכן אתם בתוך טומאותם"
(כפי שהזכיר כבודו (לעיל ס"א)), ה"ז סו"ס מעמד
ומצב דהיפך הטהרה, ורצונו של הקב"ה (הבעל)
שיהי' מעמד ומצב של טהרה, "טהורה היא ונקתה
ונזרעה זרע"⁵⁸, "אם היתה יולדת בצער תלד
בריוח, אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים"⁵⁹],

ועל זה ישנו ציווי בתורה שמוחקים פרשה מן
התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, היינו,
שהקב"ה מוותר כביכול על החסרון בשלימות קיום
התומצ' ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") כדי שיהי'
שלום בינו ובין כנסת ישראל, בגאולה האמיתית
והשלימה.

ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובהמשך לזה – יש
לעורר עוה"פ (כפי שאמרתי כמ"פ) שהרבנים
צריכים לפרסם הפסק-דין ש"כלו כל הקיצין"⁶⁰,
ובנוגע לתשובה (כהמשך דברי הגמרא "ואין הדבר
תלוי אלא בתשובה") – כבר עשו תשובה (כפי
שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר כמ"פ שכבר עשו
תשובה, וכבר השלימו כל עניני העבודה), ועתה
נשאר רק הענין דגאולה האמיתית והשלימה בפועל
ממש.

ואז – לא יהי' צורך בהענין ד"השוכן אתם
בתוך טומאותם", כיון שיבטל המצב דהיפך
הטהרה: לכל לראש – גם בזמן שכולנו טמאי
מתים⁶¹ (כיון שאין לנו אפר הפרה), הרי, מצד
מעלת הציבור נדחית הטומאה, ויש אומרים
שבטלה מעיקרא (דחוי' או הותרה)⁶², ועוד ועיקר,

(63) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(64) ראה פרה פ"ג מ"ה ובמלאכת שלמה שם.

(65) ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 347 ובהנמקן בהערות שם.

(66) יחזקאל לו, כה.

(67) ירמ' יז, יג.

(68) אחרי טז, ל.

(69) לקו"ת אחרי כו, סע"ג ואילך.

(70) לקו"ת פינחס פ, ב. וראה זח"ג יא, א. רנז, ב.

(71) כש"ט הוספות סק"י. וש"נ.

(57) נשא ה, יז.

(58) שם ה, כח.

(59) פרש"י עה"פ.

(60) סנהדרין צז, ב.

(61) ל' היראים ששכ"ה. רדב"ז הל' בכורים פ"ה ה"ט. ב"ח

יו"ד ששכ"ב. מג"א סתקס"א סק"ב. הנסמן בלקו"ש חכ"ח ע' 137
הערה 43.

(62) פסחים פ, סע"א. וש"נ.

מלכיות זכרונות ושופרות .. כדי שתמליכוני עליכם
.. ובמה בשופר".

וגם בענין זה מודגשת גודל מעלתן של ישראל
— שהקב"ה מבקש מכאור"א מישראל ש"תמליכוני
עליכם", היינו, שמלכותו של הקב"ה נעשית ע"י
ישראל דוקא (ע"ד האמור לעיל שבנ"י הם למעלה
מכל השמות, והם אלו שנותנים השמות כו').

ומודגש גם בהמשך המאמר "ובמה בשופר" —
שפעולתו של יהודי להמליך את הקב"ה היא (לא)
ע"י אמירת חידוש עמוק בתורה, אלא) ע"י מעשה
פשוט דתקיעת שופר, ולא סתם מעשה פשוט, אלא
מעשה פשוט שקשור עם קרן של בהמה, בהמה ממש
(לא נפש הבהמית שבאדם, אלא בהמה כפשוטה
ממש), ומן הבהמה עצמה לוקח הקרן בלבד,
שחשיבותו פחותה (לא רק מחשיבות הבשר
שנעשה מאכל אדם, אלא גם) מחשיבות העור
שעושים ממנו לבוש, שלכן אינו מקבל טומאה⁸⁰
— שבזה מודגשת מעלתו של יהודי, שגם מקרן של
בהמה (דבר פחות ביותר) עושה "שופר" שעל ידו
ממליך את הקב"ה!

יא. הרב אליהו שליט"א: בנוגע לאמירת
מלכיות זכרונות ושופרות — דעת רוב הראשונים⁸¹
שאין זה חיוב דאורייתא, אלא מדרבנן (אלא)
שאסמכינהו אקראי), אבל מדברי בעל המאור⁸²
משמע שהחיוב הוא מדאורייתא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם לרוב הדעות
שהחיוב הוא מדרבנן — יש בזה המעלה של "דברי
סופרים" שהם לא רק "חמורים" מדברי תורה, אלא
גם "ערבים" (מתוקים) מדברי תורה⁸³.

הרב אליהו שליט"א: החילוק הוא בנוגע לכוונת
המצוה, "מצות צריכות כונה"⁸⁴, כדברי הפוסקים⁸⁵
שבמצוה מדאורייתא אם לא כיוון לא יצא ידי חובתו,
ובמצוה דרבנן גם אם לא כיוון יצא ידי חובתו. אבל,
מדברי השו"ע משמע שאין חילוק בין דאורייתא

1 שלמחרתו אין לו שם פרטי, ונקרא רק "בשם
2 השם".

3 ויש לומר, שמעין זה הוא גם ע"י עבודת
4 התשובה (ענינו של יוהכ"פ) בכל יום [כפס"ד
5 הגמרא⁷² שע"י הרהור תשובה נעשה צדיק⁷³,
6 וכדאיתא בזהר⁷⁴ "זכאי חסידי בכל יומא ויומא ..
7 עבדין תיובתא שלימתא"] — דכיון שהתשובה היא
8 "לפני הוי'", נמצא, שבכל יום מגיע כאור"א
9 מישראל לדרגא שלמעלה משמות, "בשם השם".

10 ויתירה מזה: כאור"א מישראל הוא זה שנותן
11 שמות להקב"ה — כמודגש בתפלה שבה קורא יהודי
12 להקב"ה בשם המכוון ומתאים לתוכן הבקשה
13 בתפלה, כידוע שכל ההמשכות וההשפעות למטה
14 תלויות בשמותיו של הקב"ה⁷⁵, ועי"ז שיהודי קורא
15 להקב"ה בשמות אלו נמשך ומתלבש בשמות אלו
16 שעל ידם תהי' ההמשכה וההשפעה למטה בכל
17 המצטרך, ולדוגמא: הקריאה בשם אלקים — "בעל
18 היכולת ובעל הכחות כולם"⁷⁶, ע"ש השפעת
19 הכחות כו', או הקריאה בשם הוי' — מלשון
20 מהוה⁷⁷, ע"ש שמהוה הבריאה כולה, וכן בשאר
21 השמות, ועד"ז בנוגע לתוארים שנקרא בהם, כמו
22 "הגדול הגבור והנורא" שאומרים בברכת "מגן
23 אברהם", וכן בשאר הברכות, "רופא חולים"
24 ו"מברך השנים", וכיו"ב. ולמעלה מזה — הדרגא
25 שלמעלה מכל השמות, שבדרגא זו מושרשים כל
26 בני".

27 י. הרב אליהו שליט"א: בנוגע לברכת "מגן
28 אברהם" שהזכיר כבודו — איתא בתוספות⁷⁸
29 ש"אלקי אברהם הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו
30 המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו".

31 כ"ק אדמו"ר שליט"א: כח זה — להמליך את
32 הקב"ה — ניתן לכאור"א מישראל בהתחלת השנה,
33 כמאור"ל⁷⁹ "אמר הקב"ה .. אמרו לפני בר"ה

(72) קידושין מט, ב.

(73) וע"פ גירסת האור זרוע (סקי"ב) — "צדיק גמור".

(74) ח"א רכ, סע"א.

(75) כמאור"ל "לפי מעשי אני נקרא" (שמו"ר פ"ג, ו. וראה
בארוכה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ה ואל"ך).

(76) שו"ע אורח ס"ה. וראה טור ושו"ע אדה"ז שם.

(77) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט.

(78) ברכות מ, סע"ב. וראה שם מט, סע"א.

(79) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(80) רמב"ם הל' כלים פ"ה ה"ח.

(81) חידושי הר"ן ר"ה לב, א. ח"י הריטב"א ר"ה טז, א. ועוד.

(82) סוף ר"ה.

(83) ראה סנהדרין פח, ב — במשנה. ירושלמי שם פ"א ה"ד.

ועוד.

(84) ברכות יג, א. וש"נ.

(85) שו"ע אדה"ז אורח ס"ס ס"ה. ובהנסמן בהערה הבאה.

בדברי תורה, כמו בית הכסא – מביא הבית-יוסף⁹²
 שגם כשמפסיק לצאת לבית הכסא אינו מסיח דעתו
 מללמוד. וטעם נוסף, ש"אף כשהוא נפנה צריך
 לזהר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנח".⁹³

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם המחשבה שבמקום
 זה אסור להרהר בדברי תורה – שזה מותר להרהר
 גם במקום טומאה – מבטלת ההיסח הדעת מלימוד
 התורה.⁹⁴

ויש להוסיף, שכיון שנוגע למעשה בפועל
 (שלא ירהר בד"ת), ה"ז כמו לאפרושי מאיסורא,
 שאז, אין זה רק היתר בלבד, אלא יש חיוב בדבר
 כדי לאפרושי מאיסורא, ולא רק בנוגע לעצמו,
 אלא גם בנוגע להזולת ("ואהבת לרעך כמוך"⁹⁵),
 שצריך להזהר הנמצאים בסביבתו שידעו שבמקום
 זה אסור להרהר בדברי תורה.⁹⁶

הרב אליהו שליט"א: ישנם המכוונים כוונות
 בעת הטבילה במקוה. כיון שהמקוה עמוק לפחות
 עשרה טפחים, ה"ז רשות בפ"ע, ומותר להרהר
 בדברי תורה, אם אין עררה גלוי'.⁹⁷

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ דין מהני גם
 ההפסק בידו – "אם האדם מחבק גופו בזרועותיו
 ה"ז חשובה הפסקה בין לבו כו', שאף שהיד אינה
 חשובה כיסוי (שהלב והיד גוף א' הן ואין הגוף
 יכול לכסות א"ע), חשובה הפסקה, כיון שמ"מ אין
 לבו רואה כו'".⁹⁸

הרב אליהו שליט"א: גם בנוגע לכיסוי הראש
 לא מהני שמכסה ראשו בידו, לפי שהיד והראש
 גוף א' ואין הגוף יכול לכסות את עצמו.⁹⁹

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיסוי הראש אינו חמור
 כ"כ כמו כיסוי החלק התחתון, שהרי, בזמן הש"ס
 לא היו נזהרים כ"כ בכיסוי הראש, "שרוב העם היו
 רגילים לילך לפעמים הרבה בגילוי הראש"¹⁰⁰,
 ודוקא בדורות האחרונים (בזמן הב"י והרמ"א)
 נתחדש חומר הענין דכיסוי הראש, מצד מדת
 חסידות.¹⁰¹

לדרבנן⁸⁶. ולכן אני אומר תמיד: רבותי, תזהרו
 באמירת "לשם יחוד", שע"ז מקיימים החיוב של
 מצוות צריכות כונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מנהג חב"ד שאומרים
 "לשם יחוד" פנעם אחת בהתחלת היום, לפני אמירת
 "ברוך שאמר", ואין אומרים "לשם יחוד" לפני כל
 מצוה בפ"ע, כיון שאמירת ה"לשם יחוד"
 שבהתחלת היום היא בתוקף גדול כ"כ שנמשך ופועל
 על כל היום כולו, בנוגע לכל המצוות שמקיימים
 במשך היום⁸⁷ – "מלאים מצוות כרימון"⁸⁸, תרי"ג
 מצוות, בדוגמת הרימון שיש בו תרי"ג גרעינים⁸⁹
 – שכל פרטי הענינים דתרי"ג מצוות נכללים
 באמירת "לשם יחוד" בהתחלת היום, לפני "ברוך
 שאמר והי' העולם", שכולל כל עניני העולם כולו
 שבהם מקיימים תרי"ג מצוות.

הרב אליהו שליט"א: אני לא ידעתי מנהג
 חב"ד, אבל כיוונתי לדעתכם בנוגע לכוונת
 השמות, "כיון פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון
 הכל, וכיון בכתבתו ביו"ד ה"א שהי' והוה ויהי',
 ובהזכירו אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת
 ובעל הכחות כולם"⁷⁶ – שכיון שקשה לאדם לכוין
 בכל ברכה וברכה, יכוין פעם אחת בהתחלת היום
 ויאמר שזוהי כוונתו בכל הברכות שיאמר במשך
 היום, מעין שיטת חב"ד באמירת "לשם יחוד".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן הוא גם בנוגע ללימוד
 התורה⁹⁰ – שמברכים ברכת התורה פעם אחת
 בהתחלת היום (בברכות השחר), ומהני להלימוד
 במשך כל היום, גם לאחר שהפסיק והסיח דעתו
 מלימוד התורה, ועד להפסק והיסח הדעת שע"י שינה
 (שבנוגע לעבודה במקדש צריך לחזור ולקדש ידיו
 ורגליו⁹¹), כיון שהברכה שבהתחלת היום היא
 בתוקף גדול ביותר.

יב. הרב אליהו שליט"א: בנוגע להיסח הדעת
 מלימוד התורה כשנכנסים למקום שאסור להרהר

(92) לטווא"ח שם (ד"ה וכתוב בהגהות).

(93) קדושים יט, יח.

(94) ראה טושר"ע ואדה"ז אור"ח סו"ס פה.

(95) שו"ע אדה"ז אור"ח סע"ד ס"ד.

(96) שו"ע (ואדה"ז) אור"ח סצ"א ס"ד.

(97) שו"ע אדה"ז אור"ח (מהדו"ת) ס"ב ס"ו.

(98) ראה בארוכה פס"ד להצ"צ בתחלתו.

(86) ראה משנ"ב שם סק"י. מג"א אור"ח סתפ"ט סק"ח,
 ובמחצה"ש שם.

(87) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' פב. וש"נ.

(88) ברכות נז, א. וש"נ.

(89) ראה מלבי"ם עה"פ שה"ש ד, ג. ועוד.

(90) ראה שו"ע אור"ח סמ"ז סי"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

(91) רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה ה"ג.

משה רבינו, "הלכה למשה מסיני" – אם קיבל מסיני 39
 כך או כך; אבל ב"דברים שלמדים מן הדין", 40
 "באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן" – כיון 41
 שתלוי בדעת הרוב של ב"ד הגדול, "אחרי רבים 42
 להטות" 102, לא יועיל הברור אצל משה רבינו, או 43
 משה ואהרן, שהם רק שנים, אלא יש צורך בהכרעת 44
 הרוב דב"ד הגדול של שבעים ואחד. 45

[ובכגון-דא לא מהני מעלת הנבואה דמשה רבינו, 46
 שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר, כיון שהתורה "לא 47
 בשמים היא" 103.] 48

וזה שמצינו "נביאים" בשלשלת קבלת התורה, 49
 כמ"ש 104 "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע 50
 ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים" – אין זה בתור 51
 נבואה, אלא שנמסרה להם הקבלה ממשה רבינו, והם 52
 מסרו הקבלה ("ונביאים מסרוה") לאנשי כנסת 53
 הגדולה. 54

ומטעם זה יש מקום לשינויים בדיני התורה 55
 שנקבעה בהם ההלכה ע"פ דעת הרוב בב"ד הגדול 56
 – ע"פ דעת הרוב של ב"ד הגדול שבימות המשיח, 57
 כמ"ש 105 "אל השופט אשר יהי בימים ההם", 58
 "אין חייב ללכת אלא אחד בית דין שבדור" 106, 59
 ואם דעת הרוב בב"ד הגדול שבימות המשיח תהי' 60
 שונה מדעת הרוב בב"ד הגדול שבדורות שלפנ"ז, 61
 תקבע ההלכה כדעת הרוב דב"ד הגדול שבימות 62
 המשיח. 63

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בכתבי האריז"ל 107 שלעתיד 64
 לבוא תהי' הלכה כב"ש – כיון שב"ד הגדול שבימות 65
 המשיח יעמוד למנין, ודעת הרוב תהי' כב"ש 108. 66

הרב אליהו שליט"א: ב"ש "מחדדי טפ"י" 109, 67
 ולכן הוצרכו לבת קול שהלכה כב"ה שהם הרוב, 68
 כלומר, אף שהמיעוט מחדדי טפי הולכים אחר 69
 הרוב 110, וגם "מפני שנוחין ועלובין היו" 111. 70

1 ויש לומר, שבימים ההם הי' כיסוי הראש
 2 בבחינת גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה,
 3 משא"כ בדורות האחרונים.

4 ולהעיר, שגם בענין זה רואים את מעלתם של
 5 ישראל לגבי התורה (כנ"ל ס"ו) – שכאשר ב"ד
 6 גזור גזירה ונעשה דין בתורה, ואח"כ רואים שלא
 7 נתקבלה הגזירה בכל ישראל, בטלה הגזירה, היינו,
 8 שרוב הציבור מנצח את הב"ד!

9 הרב אליהו שליט"א: יש בכל זאת הגבלה
 10 בדבר, כדאיתא בגמרא 99 שלאחרי שהתירו שני
 11 דברים לא רצו להתיר דבר שלישי, כדי שלא יקראו
 12 "בית דינא שריא". אבל הפשט הוא – כפי שאומר
 13 כבוד הרב – שאם הציבור לא קיבל את הגזירה,
 14 אין כאן גזירה ותקנה מעיקרא.

15 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויה"ר שבקרוב ממש
 16 יתחשב הקב"ה בהחלטת הציבור שאינם יכולים
 17 לסבול את גזירת הגלות, ובפרט שכן הוא גם פס"ד
 18 התורה, כפי שפוסקים הרבנים (כנ"ל ס"ח) שכבר
 19 "כלו כל הקיצין", וכבר הגיע הזמן של הגאולה
 20 האמיתית והשלימה, וכיון שיקויים היעוד "ואשיבה
 21 שופטין כבראשונה" 100, שיחזור ויעמוד ב"ד הגדול
 22 בלשכת הגזית, ישאלו ויבררו אצלם כל הענינים
 23 שנשארו בספק, ויקבלו הפס"ד תיכף ומיד.

24 יג. הרב אליהו שליט"א: בנוגע לספקות
 25 שיתעוררו בזמן המשיח, מצינו בגמרא שישאלו
 26 אצל משה ואהרן – ולדוגמא: "מתים לעתיד לבוא
 27 צריכים הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין
 28 (מהשאלות ששאלו אנשי אלכסנדריא את רבי
 29 יהושע בן חנניא), אמר להן... לכשיבוא משה רבינו
 30 עמהם" 101, ומזה משמע שלא יצטרכו לטרוח לשאול
 31 אצל הסנהדרין, כיון שילכו מיד למשה רבינו?

32 כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בחיוך): אני משתדל
 33 להגדיל את כבוד הרבנים... שיצטרכו לשאול
 34 אצלם. הרב אליהו שליט"א: אבל יותר כדאי ללכת
 35 ישר למשה ואהרן מאשר ללכת לסנהדרין.]

36 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצל משה רבינו ישאלו
 37 בנוגע ל"דברים שלמדו מפי השמועה", "דברי
 38 קבלה" – שקיבלו ע"פ המסורה איש מפי איש עד

(102) משפטים כג, ב. רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ח.

(103) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

(104) אבות רפ"א.

(105) שופטים יז, ט.

(106) רמב"ם הל' ממרים רפ"ב.

(107) מק"מ לזח"א יז, ב. ועוד.

(108) ראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא

(התוועדות תנש"א ח"ג ע' 282 ואילך) ס"ז.

(109) יבמות יד, א.

(110) ראה תוד"ה כאן – עירובין ו, סע"ב. תוד"ה רבי יהושע

– יבמות שם. תוד"ה לא בשמים – ב"מ נט, ב.

(111) עירובין יג, ב.

(99) ע"ז לו, א. רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ח.

(100) ישעי' א, כו.

(101) נדה ע, ב. וראה יומא ה, ב.

33 לאתבא צדיקייא בתיובתא¹²⁰, שגם אצל צדיקים
34 תהי' מעלת התשובה.

35 וחדוש מיוחד בענין זה – בנוגע לגיור:

36 גיור בזמן שביהמ"ק הי' קיים נעשה ע"י מילה
37 וטבילה וקרבן, ואילו "בזמן הזה שאין שם קרבן
38 צריך מילה וטבילה, וכשיבנה ביהמ"ק יביא
39 קרבן"¹²¹, ואעפ"כ, ה"ה "גר גמור" לכל דבר.

40 הרב אליהו שליט"א: דין זה למדים ממ"ש¹²²
41 "וכי יגור אתכם גר גוי" לדורותיכם", "אע"ג דליכא
42 מקדש"¹²³.

43 כ"ק אדמו"ר שליט"א: והחדוש בזה¹²⁴ –
44 שלא זו בלבד שבזמן הזה דינו כ"גר גמור" לכל דבר,
45 אלא גם כשיבנה ביהמ"ק ה"ה "גר גמור" לכל דבר,
46 ועד שיותר באכילת קדשים (ובתו יכולה להנשא
47 לכהן שישמש בכהונה כשיבנה ביהמ"ק בתחלת
48 ימות המשיח, ש"בונה המקדש"¹²⁵), עוד לפני
49 שהביא קרבן, כי, הגיור שהתגייר בזמן הזה הוא
50 גיור גמור, והקרבן הוא חיוב בפ"ע.

51 טו. הרב אליהו שליט"א: גם בנוגע לשיעורים
52 יתכן שינוי לעתיד לבוא – כפי שמצינו במסכת
53 יומא¹²⁶ שהאוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב
54 כשיעור הזה אכלתי, שמא יבנה בית המקדש בימיו
55 ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב
56 קרבן על כזית קטן.

57 כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיעורים הו"ע בפ"ע,
58 כי, גם כשאנו חייב קרבן, מפני שאכל פחות
59 מכשיעור, ה"ז דבר איסור, כיון שהשיעור הוא רק
60 לגבי עונש, אבל האיסור הוא בתקפו גם בפחות
61 מכשיעור, שהרי חצי שיעור אסור מן התורה¹²⁷.

62 הרב אליהו שליט"א: נסתפקתי באדם שהכה
63 את חברו הכאה שאין בה שוה פרוטה שלוקה

1 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל, הפס"ד שהלכה
2 כב"ה אינו בגדר של נבואה (ע"פ הבת"קול), אלא
3 ע"פ הכרעת הרוב כפי שלמדו ע"פ שכלם ודעתם,
4 באופן של שקו"ט ופלפול כו', ע"פ הכללים
5 שקיבלו ממשה רבינו (י"ג מדות שהתורה נדרשת
6 בהם), כללים שאינם תלויים בדעת הרוב, להיותם
7 מפי הקבלה, ועליהם מיוסדת כל השקו"ט והפלפול
8 עד להכרעה ע"פ דעת הרוב.

9 יד. הרב אליהו שליט"א: יש חקירה בנוגע
10 לחיוב קרבנות לעתיד לבוא על דברים שנעשו בזמן
11 הזה¹¹²: מחד גיסא – נעשית הכפרה בזמן הזה ע"י
12 לימוד סדר קרבנות, כדברי הגמרא במסכת
13 מגילה¹¹³ "אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא
14 ח"ו ישראל חוטאים לפניך .. אמר לו קחה לי
15 עגלה משולשת וגו'¹¹⁴ .. בזמן שאין ביהמ"ק קיים
16 מה תהא עליהם, אמר לו, כבר תקנתי להם סדר
17 קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן
18 כאילו מקריבין לפני קרבן ("כל העוסק בתורת
19 חטאת כאילו הקריב חטאת"¹¹⁵) ומוחל אני על כל
20 עוונותיהם", אבל לאידך גיסא – מצינו שרבי
21 ישמעאל "כתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש
22 אביא חטאת שמינה"¹¹⁶, שמזה משמע שהעסק
23 בתורת קרבנות הוא רק כאילו הקריב קרבן, אבל
24 אין זה פוטר חיוב הקרבן כשיבנה ביהמ"ק.

25 כ"ק אדמו"ר שליט"א: חיוב הקרבן הוא
26 כשיבנה ביהמ"ק, אבל ברגע שלפנ"ז, התשובה
27 היא בשלימותה ע"י הקריאה והעסק בתורת
28 הקרבנות באופן ד'ונשלמה פרים שפתינו'¹¹⁷,
29 "ונשלמה" (גם) מלשון שלימות¹¹⁸, כך, שגם
30 התשובה היא בשלימות, היינו, שיש לו את כל
31 המעלות של בעל-תשובה גמור, כולל גם המעלה
32 שעל ידה באה הגאולה¹¹⁹, ועד ש"משיח אתא

(112) ראה פני דוד פ' ויקרא. ראש דוד ונחל קדומים פ' צו.
שו"ת יוסף אומץ סס"ה ס"ג. וראה בארוכה שו"ת לב חיים (לר"ח
פלג"י) או"ח סכ"ט.

(113) לא, ב. ושו"נ.

(114) לך לך טו, ט.

(115) מנחות בסופה.

(116) שבת יב, ב.

(117) הושע יד, ג. וראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ת) סוס"א.

(118) ראה לקו"ת פ' ראה ל, רע"ג. ובכ"מ.

(119) ראה סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(120) ראה זח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(121) רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ה.

(122) שלח טו, יד. כריתות ט, א.

(123) פרש"י כריתות שם.

(124) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך. ושו"נ.

(125) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(126) פ, א.

(127) שם עד, א.

כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל", דלכאורה תמוה, ³¹
 "פה קדוש יאמר דבר זה" – ש"אכלתי" פחות ³²
 משיעור, "ואוכל" פחות משיעור (בהפסק כדי ³³
 אכילת פרס), ועל זה נאמר לו "המן העץ אשר ³⁴
 צויתין לבלתי אכל ממנו אכלת" ¹³⁸, לרמז שהציווי ³⁵
 הי' גם על פחות משיעור, כל משמעות אכילה, ³⁶
 אפילו כל שהוא. ³⁷

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יתירה מזה מצינו ³⁸
 בפוסקים – ש"משהו אין לו שיעור ויכול הוא ³⁹
 להתפשט ולהתחלק לאלפי אלפים משהוין" ¹³⁹. ⁴⁰

הרב אליהו שליט"א: דין זה נוגע במיוחד ⁴¹
 לחמץ בפסח שאיסורו בכל שהוא, גם משהו ⁴²
 דמשהו. ⁴³

טז. הרב אליהו שליט"א: הרדב"ז ¹⁴⁰ כותב ⁴⁴
 שהטעם שהחמירה תורה בחמץ יותר משאר כל ⁴⁵
 איסורים, הוא, מפני שחמץ בפסח ¹⁴¹ רומז ליצה"ר. ⁴⁶
 ועפ"ז יש לבאר גם מ"ש ¹⁴² "כי כל שאור גו' לא ⁴⁷
 תקטירו", "כל" דייקא, אפילו כל שהוא – שקרבן ⁴⁸
 לה' אסור להקריב ממנו (לא רק בפסח, אלא) גם ⁴⁹
 בכל השנה. ⁵⁰

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מלבד בחג השבועות, ⁵¹
 שבו מקריבים שתי הלחם מן החמץ ¹⁴³ (אף שאינם ⁵²
 קריבים על המזבח, ועליהם נאמר ¹⁴⁴ "קרבן ראשית ⁵³
 תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו" ¹⁴⁵). ⁵⁴

וענינו בעבודת האדם ¹⁴⁶ – שאיסור חמץ הוא ⁵⁵
 משום גאווה, אבל בעניני קדושה שאני, ואדרבה: ⁵⁶
 לא זו בלבד שגאווה מותרת בעניני קדושה, אלא עוד ⁵⁷
 זאת, שהגאווה בעניני קדושה הו"ע טוב וחיוני, ⁵⁸
 כמ"ש ¹⁴⁷ "ויגבה לבו בדרכי ה'". ⁵⁹

וענין זה מודגש במיוחד בחג השבועות (שבו ⁶⁰

1 (משא"כ בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שמשלם
 2 ואינו לוקה) ¹²⁸, אם יכול לחזור ולהכותו הכאה
 3 שאין בה שוה פרוטה, באופן ששתי ההכאות
 4 יצטרפו לשוה פרוטה, וישלם שוה פרוטה ויפטר
 5 ממלקות, או שכל הכאה בפ"ע גורמת חיוב מלקות.

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: השיעור דשוה פרוטה
 7 הוא בנוגע לחיוב תשלומין, אבל גם בפחות
 8 מכשיעור שאין חיוב תשלומין ישנו איסור, כאמור,
 9 שגם חצי שיעור אסור מן התורה.

10 הרב אליהו שליט"א: יש חילוקי דעות אם
 11 האיסור של חצי שיעור הוא בכל דבר או באכילה
 12 בלבד ¹²⁹.

13 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדברי רבינו הזקן ¹³⁰
 14 משמע שהאיסור דחצי שיעור הוא לא רק במידי
 15 דאכילה (שמפורש בקרא), אלא גם בשאר איסורים,
 16 וזיל בתר טעמא, שהשיעור אינו אלא בנוגע לכמות
 17 האיסור, אבל מהות האיסור הוא בתקפו גם בפחות
 18 מכשיעור.

19 הרב אליהו שליט"א: כך משמע גם מדברי
 20 רש"י במסכת שבת ¹³¹ – "וכי מותר לאפות פחות
 21 מכשיעור", "נהי דחיוב חטאת ליכא איסורא מיהא
 22 איכא, דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה".

23 כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש דבר פלא במהר"ם
 24 חלאווה ¹³² – שס"ל שפחות מחצי שיעור אינו
 25 אסור מן התורה ¹³³. אבל זוהי דעת יחיד, ודעת רוב
 26 הפוסקים שחצי שיעור לאו דוקא, אלא גם פחות
 27 מחצי שיעור, אפילו כל שהוא, אסור מן התורה ¹³⁴.

28 הרב אליהו שליט"א: בעל יושב אהלים ¹³⁵
 29 מאריך בביאור את דברי המדרש ¹³⁶ על הפסוק ¹³⁷
 30 "היא נתנה לי מן העץ ואוכל", "ואכלתי אין כתיב

(138) שם, יא.

(139) שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סט"ז. וראה לקו"ש חכ"ט
 ע' 156. וש"נ.

(140) שו"ת ח"ג סתתקע"ז. הובא בשמחת הרגל להחיד"א
 "לימוד א'".

(141) משא"כ בשאר ימות השנה, כפי שמחלק בזהר (ח"ב
 קפג, סע"א ואילך) בין התקופה דימי הפסח לשאר ימות השנה.

(142) ויקרא ב, יא.

(143) אמור כג, יז. מנחות נב, ב.

(144) ויקרא ב, יב.

(145) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ג.

(146) ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 31 ואילך. וש"נ.

(147) דה"ב יז, ו.

(128) כתובות לב, ב. וש"נ.

(129) ראה אנציק' תלמודית ערך חצי שיעור ס"ג (ע' תריח
 ואילך). וש"נ.

(130) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"מ ס"ד. ס"ב בקו"א.
 חו"מ ריש הל' גזילה וגניבה.

(131) עד, א.

(132) פסחים מד, ב (ד"ה לר"ע).

(133) ראה גם פס"ד להצ"צ יו"ד סס"ו ובהערותי לשם (תכז),

ב). וראה לקו"ש לוי"צ אג"ק ע' שכה.

(134) ראה אנציק' תלמודית הנ"ל ע' תר. וש"נ.

(135) ר"פ בראשית.

(136) ב"ר פ"ט, יב.

(137) בראשית ג, יב.

כיון שכבר סיימו כל עניני העבודה, וכבר עשו
תשובה, ואין הדבר תלוי אלא בביאת משיח עצמו. —
"אין הדבר תלוי אלא בתשובה" הי' לפני משך זמן,
אבל עכשיו (לאחרי שכבר עשו תשובה) אין הדבר
תלוי אלא בביאת משיח עצמו. כל מה שצריך זה
שיבוא משיח בפועל ממש, "מראה באצבעו ואומר
זה" ¹⁵⁴, זה משיח צדקנו!

ובפרט בבואנו ממוצאי שבת קודש (יום
ראשון), "סעודתא דדוד מלכא משיחא" ¹⁵⁵, היינו,
שמקשרים את ביאת דוד מלכא משיחא עם סעודה
גשמית בשביל הגוף הגשמי, שבזה מודגשת גם
שייכותה של הגאולה לגוף הגשמי, ועאכו"כ בנוגע
להנשמה.

הרב אליהו שליט"א: גם במתן-תורה מצינו
ש"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס" ¹⁵⁶, ומפרש
רש"י "שישמח בו במאכל ומשתה", כלומר, אע"פ
שמתן-תורה הו"ע רוחני, מ"מ, צ"ל בו גם שמחת
הגוף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויתירה מזה — כמבואר
בתורת חסידות חב"ד שלעתיד לבוא תהי' הנשמה
ניזונית מן הגוף ¹⁵⁷. הסדר בזמן הזה הוא שהגוף
מקבל חיותו מן הנשמה, אבל לעתיד לבוא,
כשיתבררו כל הענינים ויתעלו לשרשם ומקורם,
תתגלה מעלת הגוף על הנשמה, שהנשמה תהי'
ניזונית מן הגוף (ובזה מודגשת עוד יותר גודל
החשיבות דבריאות הגוף, כנ"ל ס"ד).

והעיקר — שיהי' כן בפועל ממש, באופן
ש"מראה באצבעו ואומר זה", ותיכף ומיד ממש,
כפי שהנני חוזר ומדגיש כמ"פ שלא זו בלבד שסוף
הגאולה לבוא, אלא שהגאולה עומדת כבר על סף
הפתח, ומחכה לכל אחד ואחת מישראל שיפתח את
הדלת ויסחוב את הגאולה לתוך החדר!!

הרב יעקב שי' קצין: בנוגע לגאולה יש פלוגתא
בין הקב"ה וכנס"י: הקב"ה אומר "שובו אלי
ואשובה אליכם" ¹⁵⁸, וכנס"י אומרת "השיבנו ה'
אלקיך ונשובה" ¹⁵⁹. וכיון שיחיד ורבים הלכה

1 מקריבים שתי הלחם מן החמץ), "זמן מתן
2 תורתנו" — שיהודי גאה בכל התוקף שזכה לקבל
3 את התורה, וזכה לברר ולפסוק דינים בתורה, ולא
4 עוד אלא שבתור הוראת שעה ניתן לו הכח להיות
5 בעה"ב על התורה ללא כל הגבלות (כנ"ל ס"ו).

6 ויה"ר — והוא העיקר — שבקרוב ממש יתבטל
7 לגמרי הענין הבלתי-רצוי שבחמץ שרומז ליצה"ר,
8 כמ"ש ¹⁴⁸ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ",
9 שלא ישאר (לא רק "משהו", אלא) אפילו "רוח"
10 בלבד.

11 הרב אליהו שליט"א: ואז תתגלה רוח הקדושה
12 — "רוח אפינו משיח ה'" ¹⁴⁹.

13 כ"ק אדמו"ר שליט"א: על זה נאמר כבר
14 בהתחלת הבריאה "ורוח אלקים מרחפת על פני
15 המים" ¹⁵⁰, כדאיתא במדרש ¹⁵¹ "זה רוחו של מלך
16 המשיח".

17 ולהעיר, שרק לאח"ז נאמר "ויאמר אלקים יהי
18 אור ויהי אור" ¹⁵², היינו, שעוד לפני שנברא אור
19 בעולם היתה כבר "רוחו של מלך המשיח"!

20 הרב אליהו שליט"א: "מים" רומז על התורה,
21 "אין מים אלא תורה" ¹⁵³, וכיון ש"רוחו של משיח"
22 היא "על פני המים", ה"ז למעלה מהתורה — כפי
23 שאמר כבודו (לעיל ס"ג) שישאל (שמשיח הוא
24 גואלן של ישראל) הם למעלה מהתורה.

25 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש להוסיף בדיוק
26 הלשון "על פני המים" — מלשון פנימיות, שישאל
27 הם למעלה גם מהפנימיות דהמים.

28 יז. הרב אליהו שליט"א: צריכים להחליט
29 ולפסוק שהמשיח צריך לבוא מיד!

30 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מיד ממש.

31 הרב אליהו שליט"א: מיד דידן, לא לפי
32 שאחרים מבינים, אלא לפי הפס"ד שלנו.

33 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין מה לחכות יותר,

(148) זכר' יג, ב.

(149) איכה ד, כ.

(150) בראשית א, ב.

(151) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(152) שם, ג.

(153) ב"ק יז, א. ויש"נ.

(154) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו,

ב.

(155) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

(156) פסחים סח, ב.

(157) ראה הנסמן בלקו"ש ח"כ ע' 44, וחכ"א ע' 88.

(158) מלאכי ג, ד.

(159) איכה בסופו.

35 בחו"ל נוהג כמנהג א"י, כיון שכוונתו בברכת
36 השנים היא על פרנסתו בארץ ישראל, מקומו
37 הקבוע, ולא בנוגע למקום שנמצא בו באופן זמני.
38 [דובר גם אודות בן א"י שמשמש שליח ציבור
39 – אם יש מקום לחלק בין תפלת לחש לחזרת
40 הש"ץ, שבתפלת לחש יאמר כבא"י, ובחזרת הש"ץ
41 יאמר כבחור"ל¹⁶⁷ (ובפרט ע"פ הקבלה שיש כוונות
42 מיוחדות בתפלת לחש וכוונות מיוחדות בחזרת
43 הש"ץ), אע"פ שהטעם שהש"ץ מתפלל בלחש הוא
44 כדי שתהא תפלתו סדורה בפיו, שיכין את עצמו
45 להתפלל בציבור].
46 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקהילה של הרב העכט
47 (שנמצא כאן), יש ענינים שנוהג כמנהג הספרדים
48 בארץ הקודש.
49 הרב אליהו שליט"א: בא' הבת-כנסיות נוהגים
50 גם לברך ברכת כהנים בכל יום.
51 [דובר גם אודות מנהג הספרדים לעלות לדוכן
52 גם בתפלת נעילה ביוה"כ, וכן בשאר ימי התענית
53 כשמתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה. ונזכר גם
54 שיש המקפידים שהכהנים יטבלו במקוה לפני
55 שנושאים כפיהם. ובהמשך הדברים נזכר גם ע"ד
56 חילוקי המנהגים בין ספרדים לאשכנזים בנוגע
57 לנשיאת כפים דהש"ץ כשיש עוד כהנים מלבדו,
58 וכן בנוגע לכריעת הש"ץ באמירת "והכהנים"
59 בסדר עבודה ליוה"כ].
60 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אשרי חלקם של
61 הספרדים שזכו לנשיאת כפים בכל יום (לא רק
62 ביו"ט)¹⁶⁸. – רבינו הזקן רצה להנהיג שגם בחור"ל
63 יקיימו מצות נשיאת כפים בכל יום, ולאחרי
64 ההשתדלות לא עלה בידו שהציבור יקבל תקנה
65 זו¹⁶⁹.
66 והעצה לזה – שתבוא הגאולה האמיתית
67 והשלימה תיכף ומיד, ואז תהי' ברכת כהנים בבית
68 המקדש, ובשם המפורש¹⁷⁰ (לאחרי שילמדו את
69 הכהנים איך לבטא שם המפורש).

1 כרבים, ההלכה כמו כנס"י שצ"ל "השיבנו ה'
2 אלֵקֵךְ ונשובה".

3 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הכלל "אחרי רבים
4 להטות" הוא גם בפלוגתא במתיבתא דרקיעא,
5 ואפילו בפלוגתא בין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא,
6 ועאכו"כ כשישנו פס"ד של בני"ב ב"ד של מטה,
7 בודאי שהלכה כמותם.

8 הרב אליהו שליט"א: בנוגע לפלוגתא בין
9 הקב"ה וכנס"י, "שובו אלי" או "השיבנו ה'", כותב
10 הבן איש חי דבר יפה מאד: הכלל הוא שהלכתא
11 כרב באיסורי וכשמואל בדיני¹⁶⁰, ואעפ"כ, בפלוגתא
12 רב ושמואל אם עילאה גבר או תתאה גבר, ההלכה
13 היא (לא כרב שס"ל עילאה גבר, אלא) כשמואל
14 ש"תתאה גבר¹⁶¹. ועל זה אומרים להקב"ה:
15 רבש"ע, תמיד הלכה כמותך (עילאה גבר), אבל כאן
16 ההלכה היא ש"תתאה גבר", ולכן "השיבנו ה'",
17 כדברי כנס"י.

18 כ"ק אדמו"ר שליט"א: והעיקר – שיקויים
19 בפועל תיכף ומיד ממש, ולא לחכות עד שנבוא לארץ
20 ישראל, (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) אע"פ
21 שכבודו נמצא כעת בחוץ לארץ, ובודאי לא יקפיד על
22 כך שהגאולה תבוא תיכף ומיד, כשנמצא בחוץ
23 לארץ, ויצטרך אח"כ להטלטל ולעלות לארץ ישראל.

24 יח. הרב אליהו שליט"א: מחר בלילה
25 מתחילים לומר בארץ ישראל "ותן טל ומטר",
26 משא"כ בחור"ל מתחילים לומר "ותן טל ומטר"
27 ששים יום לאחר תקופת תשרי¹⁶². ויש שאלה איך
28 נוהג בן ארץ ישראל שנמצא בחור"ל, כמוני עתה,
29 כמנהג א"י או כמנהג חו"ל.

30 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה יש חילוקי
31 דעות בפוסקים¹⁶³. – איך נוהג כת"ר עתה בהיותו
32 בחוץ לארץ?

33 הרב אליהו שליט"א: אני אנהג כדעת הרדב"ז¹⁶⁴
34 (אף שהחיד"א¹⁶⁵ חולק על זה¹⁶⁶) שכן א"י שנמצא

(160) בכורות מט, רע"ב. וש"נ.

(161) פסחים עו, רע"א ובפרש"י.

(162) טושו"ע ואדה"ז או"ח רסק"ז.

(163) פר"ח או"ח שם סק"ב. וראה כף החיים שם סקי"א.

וש"נ.

(164) סנ"ח. הובא בפר"ח שם.

(165) ברכ"י שם סק"ה.

(166) משא"כ אם יצא מא"י לאחר שהתחיל לומר ותן טל

ומטר, מורה גם החיד"א שממשיך לומר כמנהג א"י (שם סק"ו).

(167) ראה ברכ"י שם סק"ח.

(168) ראה גם התוועדיות תשמ"ה ח"ה ע' 3107. תשמ"ו

ח"ב ע' 841.

(169) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 448.

(170) סוטה לח, א. רמב"ם הל' נשיאת כפים פי"ד הי"א.

ולהעיר, שענין זה מובא גם בהלכות תשובה¹⁸⁰,
ללא סיום הפסוק "כמים לים מכסים", שמוסיפו
בסיום חיבורו דוקא, ויש לומר, שבזה מרומז
שבסיום הגלות (מתאים לסיום החיבור) צריך
להיות גם "כמים לים מכסים".

"מים" – רומז על תורה, "אין מים אלא תורה",
ו"כמים לים מכסים" זה מקור התורה, ששייך
במיוחד לרבנים שבבית דין, ובפרט בארץ ישראל,
כמ"ש "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"
– ה"ז תלוי בכס.

הרב אליהו שליט"א: אנחנו מוכנים לפסוק גם
כשנמצאים עדיין בגולה, שהרי אנו פוסקים כדעת
הרדב"ז, שגם כשנמצאים בחו"ל ה"ז כמו
שנמצאים בא"י (כנ"ל סי"ח), ואנחנו נפסוק
שמישיח יבוא מיד ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתורת החסידות מובא
שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא¹⁸¹.

וידועה הראי' מהלכות עירובין – "שדעתו של
אדם ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שמזונותיו
מונחים שם ביה"ש, ה"ז כאילו הוא עצמו שבת שם,
ויכול להלך למחר ממקום עירובו אלפי אמה לכל
רוח אע"פ ששבת ולן בבית"¹⁸².

אין ספק בידי שגם כשכבודו נמצא כאן,
מחשבתו בארץ ישראל, בציון וירושלים, ובמקום
שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא. ויה"ר שימשיך
מקדושת ארץ ישראל גם בחו"ל, וכ"ש וק"ו באנשי
חו"ל.

כ. במענה לבקשתו של הרב אליהו שליט"א
לברכת רפואה שלימה עבור הרב יהודה צדקה
שליט"א¹⁸³, הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את זכותו
שהעמיד תלמידים הרבה, כהוראת המשנה¹⁸⁴
והעמידו תלמידים הרבה, שקיימה בפועל במשך
שנים רבות. ואח"כ אמר:

תורה מביאה רפואה לעולם¹⁸⁴. ויה"ר שתהי'
רפואה קרובה וגם שלימה בקרוב ממש לכל בני

1 יט. הרב אליהו שליט"א: בנוגע לביהמ"ק –
2 לא צריכים לחכות עד שיבנוהו (כדעת הרמב"ם¹²⁵
3 שמישיח "בונה המקדש"), כיון ש"מקדש העתיד
4 שאנו מצפין בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"
5 (כדעת רש"י ותוספות¹⁷¹).

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולכן יכול להתגלות
7 ולבוא גם בלילה¹⁷², עתה ממש.

8 הרב אליהו שליט"א: ואז יקויים היעוד¹⁷³
9 "לילה כיום יאיר", כפי שהי' ביצי"מ¹⁷⁴. – צריכים
10 לפסוק שתבוא הגאולה ממש.

11 כ"ק אדמו"ר שליט"א: תיכף ומיד ממש, ברגע
12 כמימרא, ובמעשה בפועל ממש, שאין אין מקום
13 לפלפול ושקו"ט ומחלוקת שצריך להכריע כדעת
14 הרוב, ע"ד מארז"ל¹⁷⁵ "אין למדין הלכה כו' עד
15 שיאמרו לו הלכה למעשה".

16 הרב אליהו שליט"א: רצוני לקבל ברכה
17 מכבודו שהקב"ה יזכה אותנו "לאסוקי שמעתא
18 אליבא דהלכתא"¹⁷⁶, "שלא נכשל בדבר הלכה"¹⁷⁷,
19 וכשאקבל ברכה כזו, נפסוק הלכה בנוגע לגאולה
20 (עם היותה ענין על-טבעי) שמישיח צריך לבוא
21 מיד, ויבוא מיד.

22 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפועל ממש.

23 ובפרט שיש לכם בית-דין שיש בו גם כהן (הרב
24 שפירא שליט"א), כפס"ד הרמב"ם¹⁷⁸ ש"מצוה
25 להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים" (אע"פ
26 ש"אם לא מצאו אפילו היו כולם ישראלים הרי זה
27 מותר"), והרי כל הענינים דלעת"ל יהיו באופן של
28 מצוה מן המובחר (כפי שאומרים אצלנו:
29 "לכתחילה אריבער"), ועאכו"כ בהלכות הקשורים
30 בעניני הגאולה וההכנה לגאולה, שבהם מסיים
31 וחותם הרמב"ם את ספר ההלכות: "ובאותו הזמן
32 כו' כל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהי' עסק כל
33 העולם אלא לדעת את ה' בלבד וכו', שנאמר¹⁷⁹ כי
34 מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(171) סוכה מא, סע"א. ועוד.

(172) פרש"י ותוס' שם.

(173) תהלים קלט, יב.

(174) זח"ב לח, א. וראה בהנסמן בנצו"ז שם.

(175) ב"ב קל, ב.

(176) יומא כו, א.

(177) ברכות כח, ב.

(178) ה' סנהדרין פ"ב ה"ב.

(179) ישעי' יא, ט.

(180) פ"ט ה"ב.

(181) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ.

(182) שו"ע אדה"ז או"ח סת"ח.

(183) הערת המו"ל: הרב יהודה צדקה זצ"ל נלב"ע ביום א'

י"ב מרחשון.

(184) ראה עירובין נד, א. ועוד.

22 אמר. "כולל" פירושו – שכולל את כל הרבים
23 הלומדים ועושה מהם ענין אחד, "כולל" בלשון
24 יחיד (ולא "כוללים" בלשון רבים), שקשור עם
25 "יחידו של עולם". ויה"ר שיחידו של עולם יהי
26 שרוי ביניהם, וילמדו תורה מתוך שמחה וטוב
27 לבב. ברכה והצלחה.

28 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא ללוות את הרב
29 אליהו שליט"א, ואמר לו (בחיוך): אש"ל – ר"ת
30 אכילה שתי' לוי¹⁸⁷. אכילה ושתי' לא קיימתי, לוי'
31 אקיים.

32 הרב אליהו שליט"א: יה"ר מהשי"ת שנזכה
33 לביאת הגואל מיד, היום ממש.

34 כ"ק אדמו"ר שליט"א: עוד הלילה. ובזכות
35 קבלת אורחים נקבל גם פני השכינה¹⁸⁸.

36 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ליווה את הרב אליהו
37 שליט"א, ובהמתינו לנסיעת המכונית, עודד בידו
38 הק' את הנאספים שיחיו שניגנו "כי בשמחה תצאו
39 ובשלום תובלון"¹⁸⁹].

187 ראה מדרש תהלים מזמור קי. הנסמן בלקו"ש חט"ו
ס"ע 501.
188 ראה שבת קכז, א: "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני
שכינה".
189 ישע"י נה, יב.

1 בכל מקום שהם, ועד להרפואה הכי עיקרית
2 (בהוספה על רפואה כפשוטה) – רפואת הגלות –
3 עי"ז שמוסיפים ב"גלות" אות אל"ף, שרומזת
4 לאלופו של עולם, ונעשה מ"גלות" "גאולת"¹⁸⁵,
5 גאולת כל בני' בגאולה האמיתית והשלמה תיכף
6 ומיד ממש, לפני שכבודו חוזר לארץ הקודש, ואז
7 ניסע כולנו יחדיו לארץ ישראל, "בנערינו ובזקנינו
8 גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁸⁶.

9 הרב אליהו שליט"א: אמר.

10 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברכה והצלחה ותודה
11 רבה.

12 הרב אליהו שליט"א: תודה רבה כבוד הרב.

13 כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שבקרוב ממש
14 תהי' הגאולה, אזי אבקר את כבודו בהיכל קדשו
15 בארץ הקודש.

16 הרב אליהו שליט"א (בהתלהבות): ברוך הבא!
17 אני יגיד בשמחה רבה: "ברוך הבא בשם השם".

18 הרב אליהו שליט"א הציג את בנו, באמרו שיש
19 לו כולל, וצריך לחזק אותו שימשיך ללמוד תורה
20 ויעלה מעלה מעלה ויגדל להיות גדול בתורה.
21 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

185 ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
186 בא יד"ד, ט.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

20 ואלו הם שלושת הדברים שהיו עושים שלא ברצון חכמים. האחד,
21 גורשין היו את תבואתם לפני העומר. השני, ומתירין היו לעצמם
22 ליהנות מן גמולות (ענפים) של עצי הקדש, של עץ חרוץ ושל עץ
23 שקמה. השלישי, ופוצין היו פרוצות בגנותיהן ופפרדותיהן,
24 שיוכלו העניים להכנס בהם, כדי להאכיל נשר (פירות נושרים)
25 לעניים בשני בצורת, והיו עושים כן אף בשבתות ובמים מוכים.
26 אלו דברי רבי מאיר.
27 אמר לו רבי יהודה לרבי מאיר, אם את שלושת הדברים הראשונים
28 ברצון חכמים הן היו עושים, יהו כל בני האדם רשאים להיות עושים
29 כן. אלא את אלו ואלו – שלושת הראשונים ושלושת האחרונים,
30 היו אנשי יריחו עושים שלא ברצון חכמים, ועל שלשה מתוכם מיחו
31 חכמים בידם, לפי שאסורים הם מעיקר הדין, ועל שלשה אחרים
32 לא מיחו בידם, שאינם אלא משום גזירה.
33 ואלו הם שלושת הדברים שלא מיחו חכמים בידם של אנשי יריחו,
34 אף שלא היו מסכימים למעשיהם. האחד, מרביתין דקלים כל היום
35 של ארבעה עשר בניסן. השני, ובזרין היו את קריאת שמע בלא
36 ליתן ריוח בין התיבות. השלישי, וקוצרין גורשין היו את תבואתם
37 לפני העומר.
38 ואלו הם שלושת הדברים שמיחו בידם חכמים,

1 חכמים [וכו'] ולא מיחו בידם.
2 מבררת הגמרא: מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו – מי מן
3 התנאים שמעת שנקט בלשון 'מיחו בידם' ובלשון 'לא מיחו בידם',
4 כפי שנקטה המשנה, רבי יהודה הוא, שנקט בלשון זה בברייתא
5 להלן, ולפיכך יש לומר שהדין המבואר במשנה שאנשי יריחו
6 קוצרים ברצון חכמים וגורשים שלא ברצון חכמים, רבי יהודה
7 הוא שאמר.
8 מקשה הגמרא: ופרי רבי יהודה, שהקצירה קודם העומר דאנשי
9 יריחו – שנהגו בה אנשי יריחו, ברצון חכמים תואי – היתה ברצון
10 חכמים, והיא תנאי – והרי שנינו בברייתא שהוא סובר שקצירה זו
11 היתה שלא ברצון חכמים, שכך שנו חכמים בברייתא, ששה דברים
12 עשו אנשי יריחו, שלשה מהם היו ברצון חכמים, ושלשה מהם היו
13 שלא ברצון חכמים. ואלו הן שלושת הדברים שפברצון חכמים.
14 האחד, מרביתין היו דקלים, במשך כל היום של ארבעה עשר
15 בניסן, אף שאסור הוא בעשיית מלאכה מחצות ואילך, לפי
16 שסבורים היו שאין זו מלאכה חשובה. השני, ובזרין היו את
17 קריאת שמע, דהיינו, שלא היו מפסיקים באמירת 'שמע ישראל'
18 ליתן ריוח בין התיבות. השלישי, וקוצרין היו את תבואתם לפני
19 העומר. ושלושת דברים אלו ברצון חכמים היו עושים.

בס"ד. שיחת מוצאי יום ד' פ' לך לך, ח' מרחשון ה'תשנ"ב. – לאחר תפלת ערבית –

בלתי מוגה

- 1 א. נוסף לכך שבכל זמן ישנו הכלל ד"פותחין בברכה"¹ – ישנה הדגשה מיוחדת על ענין הברכה
- 2 בפרשת היום בתורה:
- 3 בסיום וחזרתם חלק הפרשה דיום זה נאמר² "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לא־ל
- 4 עליון ויברכהו ויאמר ברוך אברם וגו'" – שמלבד זה שנתן לאברם "לחם ויין" כפי ש"עושים ליגיעי
- 5 מלחמה"³, נתן לו גם ברכה ("ויברכהו ויאמר ברוך אברם גו").
- 6 ויתירה מזה, שברכה זו היתה ברכתו של כהן (כמ"ש לפנ"ז "והוא כהן לא־ל עליון", היינו, שגם
- 7 לפני מתן־תורה ה' מעין ודוגמת ענין הכהונה שלאחרי מ"ת, וכמודגש בסיום הענין ש"ויתן לו מעשר
- 8 מכל", "ויתן לו אברם מעשר מכל אשר לו לפי שה' כהן"⁴) – ברכה נעלית ביותר שנמשכת ממקור
- 9 הברכות⁵.
- 10 ב. ובהמשך לזה באה גם הברכה (בחלק הפרשה דהיום שלאחרי היום שעומדים עתה בתחילתו) בכריתת
- 11 ברית בין הבתרים – "ביום" שהוא כרת ה' ברית את אברם לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו' את
- 12 הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני וגו'":
- 13 החידוש בכריתת ברית בין הבתרים – ש"עשר אומות יש כאן", אע"פ שבינתיים (עד היום הזה) "לא נתן
- 14 להם אלא שבעה גוים, והשלשה .. קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד"⁷ – כשיקויים הציזוי
- 15 שנאמר בערי מקלט "ואם⁸ ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך (לתת לך ארץ קיני קניזי
- 16 וקדמוני) .. ויספת לך עוד שלש ערים וגו'" [ש"מעולם לא ה' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו"⁹] – "בימי
- 17 המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש .. בערי הקיני הקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו
- 18 ברית עליהן ועדיין לא נכבשו, ועליהן נאמר בתורה ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁰, שאז תקיים מצות
- 19 ערי מקלט בשלימותה, שיהיו תשעה ערי מקלט.
- 20 ונמצא, שבחלק זה דהפרשה מודגשת הברכה הכי גדולה הקשורה עם הגאולה האמיתית והשלימה
- 21 תיכף ומיד ממש – "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", "עשר אומות".
- 22 ג. וענין זה מודגש גם בכללות (שם) הפרשה – "לך לך":
- 23 התוכן ד"לך לך גו' אל הארץ" הוא ציווי הקב"ה לאברהם לילך לארץ ישראל, אשר, בהמשך לזה
- 24 באה גם ההבטחה והנתינה דארץ ישראל לו ולזרעו. ומזה מובן שהשלימות ד"לך לך" היא בהליכת כל
- 25 בניי לארץ ישראל – בהגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיו "כל יושביי עליי"¹¹, שכל בניי יתיישבו
- 26 בכל ארץ ישראל, בכל עשר הארצות שהובטחו וניתנו בברית בין הבתרים.
- 27 כלומר: אע"פ שכבר ה' בעבר המעמד ומצב שכל בניי ישבו על אדמתם שלכן ה' נוהג דין יובל
- 28 (שתלוי בהתנאי ד"כל יושביי עליי")¹¹, מ"מ, השלימות האמיתית ד"כל יושביי עליי" תהי' בהגאולה
- 29 האמיתית והשלימה, כי, נוסף לכך שיבואו לארץ ישראל כל בניי מכל קצוי תבל, כולל גם עשרת השבטים
- 30 שגלו מעבר לנהר סמבטיון¹², תהי' ההתיישבות דבניי בארץ ישראל השלימה, ארץ עשר אומות, שע"ז
- 31 ניתוסף יותר בהשלימות ד"כל יושביי עליי".

(1) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה ד"ה פותחין בברכה.
(2) לך לך יד, יח"ט.
(3) פרש"י עה"פ.
(4) שם, כ ובפרש"י.
(5) ראה הנסמן בלקו"ש ח"י ע' 38.
(6) טו, יח"ט.

(7) פרש"י עה"פ.
(8) שופטים יט, ח"ט ובפרש"י.
(9) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ב.
(10) שם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ד.
(11) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.
(12) ב"ר פה"ג, ו.

ולהוסיף, שהקשר והשייכות להגאולה האמיתית והשלימה מרומז גם בכפל ד"לך לך" – כדאיתא
 במדרשי חז"ל¹³ "חמש אותיות נכפלו וכולן לשון גאולה, ך"ך שבו נגאל אברהם אבינו מאור כשדים
 שנאמר לך לך", כפי שנתבאר בארוכה במאמרו הידוע של אדמו"ר מהר"ש¹⁴ (שענינו "לכתחילה
 אריבער"¹⁵) בסגנון שניתן להבנה והשגה לאנשים נשים וטף, ולכולם בבת אחת (כשם שהגאולה האמיתית
 והשלימה היא לאנשים נשים וטף בבת אחת).

ד. ויש לקשר האמור לעיל בענין פרשת השבוע עם תוכנו של הזמן בימי החודש:
 עומדים אנו לאחר סיומו של חודש תשרי, החודש הראשון שבהתחלת השנה – בחודש מרחשון,
 ובחודש מרחשון עצמו – לאחר ז' מרחשון שהי' אתמול, ועניניו נמשכים (באופן דפעולה נמשכת) גם
 היום, ח' מרחשון, ומח' מרחשון באים לט' מרחשון, ומט' מרחשון ליו"ד – "העשירי יהי' קודש"¹⁶ –
 דמרחשון.

והענין בזה:
 ז' מרחשון הוא יום מיוחד בשייכות לארץ ישראל (גם בזמן הגלות) – שבו מתחילים לשאול מטר
 בברכת השנים: "ותן טל ומטר לברכה"¹⁷.

ובפרטיות יותר¹⁸: אף שהחידוש דז' מרחשון הוא בנוגע למטר, מ"מ, ניתוסף גם בענין הטל,
 שמבקשים גם על הטל (ולא עוד אלא שמקדימים טל למטר), אע"פ ש"טל לא מיעצר"¹⁹ – שבזה מרומזת
 ההוספה גם בהברכה שבאה באופן של ההמשכה מלמעלה, אתערותא דלעילא, שהיא בדרגא נעלית יותר
 מאתערותא דלתתא, ואפילו מאתערותא דלעילא שיש לה ערך ושייכות להמדידה והגבלה דאתערותא
 דלתתא כיון שבאה על ידה²⁰.

ויש לומר, שבהמשך הימים הסמוכים להתחלת שאלת טל ומטר בארץ ישראל, ז' מרחשון עד לי'
 מרחשון, "העשירי יהי' קודש", מרומזת שלימות הברכה בעניני ארץ ישראל בהגאולה האמיתית והשלימה
 – שנוסף על ארץ שבעה אומות מקבלים בני' ארץ עשר אומות, שאז נעשה שלימות הענין ד"לך לך גו'
 אל הארץ", "כל יושבי' עלי'".

ה. ויש לבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם – בהכנה להגאולה האמיתית והשלימה:
 אע"פ שלעת-עתה נמצאים עדיין בזמן ומצב הגלות, ועד שגם בני ארץ ישראל אומרים "מפני חטאינו
 גלינו מארצנו", מ"מ, כיון שישנה ההבטחה ש"אין הדבר תלוי אלא בתשובה"²¹, וכבר עשו תשובה,
 וכבר צחצחו את הכפתורים, ובמילא, אין הדבר "תלוי" אלא ישנו כבר ב"מזומן",

[והפירוש ד"חטאינו" עתה אינו אלא חסרון ("חטא" מלשון חסרון)²², ולא ח"ו חסרון בהשלימות
 דקיום המצוות אפילו לפני משורת הדין, אלא חסרון] בהשלימות הראוי' מצד היות כאו"א מישראל בן
 יחיד להקב"²³, ששלימותו האמיתית היא כהשלימות דעצמות ומהות, "ישראל וקוב"ה כולא חד"²⁴ גם
 בענין השלימות],

יש להשתדל שכבר עכשיו תהי' העבודה מעין ודוגמא והכנה לעבודה שתהי' בהגאולה האמיתית
 והשלימה.

ולדוגמא – בנוגע ללימוד התורה:

אע"פ שלימוד נגלה דתורה עד לפסק-דין בנוגע למעשה בפועל בענינים שהזמן גרמא עיקרו בהענינים
 השייכים בזמן הזה, זמן הגלות (שענינים אלו הם הענינים שהזמן גרמא), מ"מ, צ"ל השתדלות והוספה

(19) תענית ג, סע"א.
 (20) ראה לקו"ת שה"ש כד, סע"א ואילך. ובכ"מ.
 (21) סנהדרין צז, ב.
 (22) פרש"י ויצא לא, לט.
 (23) כש"ט הוספות סקל"ג.
 (24) ראה זח"ג עג, א.

(13) פדרר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד).
 (14) ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל.
 (15) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז.
 (16) בחוקותי כז, לב.
 (17) טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסק"ז.
 (18) בהבא לקמן – ראה גם התועודיות תש"נ ח"א ע' 427.

1 יתירה גם ובעיקר בלימוד התורה ששייך לזמן הגאולה – לימוד עניני התורה שמדברים אודות משיח
2 צדקנו והגאולה האמיתית והשלימה.

3 ועוד ועיקר:

4 להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה [ובאופן שהלימוד
5 דפנימיות התורה שמתפשט ומתקשר ומתאחד עם נגלה דתורה, עד שנעשים "תורה אחת", "תורה הנגלית
6 ותורת החסידות תמימה"²⁵, כפי שהתחילה העבודה ב"תומכי תמימים"²⁶] – מעין ודוגמת המעמד ומצב
7 דימות המשיח, כמ"ש הרמב"ם²⁷ ש"באותו הזמן .. לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ..
8 שנאמר²⁸ כי מלאה הארץ דעה את ה'".

9 ויתירה מזה – כפי שהרמב"ם מוסיף גם את סיום הפסוק "כמים לים מכסים" (דלא כבהלכות תשובה²⁹
10 שמביא רק חציו הראשון של הפסוק, "כי מלאה הארץ דעה את ה'"), שקאי על התקופה השני' דימות
11 המשיח³⁰ – שבוה מודגש שנוסף על לימוד עניני התורה ופנימיות התורה השייכים לתקופה הראשונה
12 דימות המשיח, צריכים כבר ללמוד גם עניני התורה ופנימיות התורה השייכים לתקופה השני' דימות
13 המשיח.

14 ו. ובפרטיות יותר – בקשר ובשייכות ל"השלשה .. קיני קניזי וקדמוני (ש)עתידיים להיות ירושה
15 לעתיד", בהוספה על ה"שבעה גוים" שניתנו כבר:
16 מבואר בדרושי חסידות³¹ תוכן הענין דירושית שבעה אומות וירושית השלשה אומות קיני קניזי וקדמוני
17 בעבודת האדם – ששבעה אומות קאי על עבודת המדות (ז' מדות), והשלשה אומות קאי על עבודת
18 המוחין (ג' מוחין), ומהחילוקים שביניהם, שעבודת המדות עיקרה בזמן הזה, ועבודת המוחין עיקרה
19 לעתיד לבוא.

20 כלומר: בזמן הזה עיקר העבודה היא עבודת המדות, כמ"ש³² "ואהבת את ה' אלקיך ("לית פולחנא
21 כפולחנא דרחימותא"³³) בכל לבבך", מדות שבלב³⁴, ולא עוד אלא שגם עבודת המוחין אינה אלא כפי
22 הדרוש לצורך השלימות דעבודת המדות; ולעתיד לבוא תהי' עבודת המוחין בפני עצמם.

23 וכיון שנמצאים בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה צריך להיות כבר מעין ודוגמא והתחלה
24 דעבודת המוחין בפני עצמם – ע"י הלימוד וההשתדלות לקיים בפועל הענינים הקשורים עם עבודת
25 המוחין, אפילו כשאין זה נוגע לעבודתו או לעבודתו שאר בני' בענין המדות, כי אם להמוחין בפני עצמם.
26 ז. ובנוגע לפועל:

27 ישנם כמה דרושים בתורת החסידות שבהם נתבארו דוקא ענינים עמוקים בפנימיות התורה הקשורים
28 עם עבודת המוחין בפני עצמם, ובפרט בדרושי אדמו"ר האמצעי – שכמה מהם נדפסו דוקא לאחרונה
29 – שענינו "רחובות הנהר" דתורת החסידות³⁵, וקשור עם השלימות ד"רחובות הנהר" בהגאולה האמיתית
30 והשלימה, שאז תהי' רחבות אמיתית וגבהות ועומק אמיתיים בכל הענינים בתכלית השלימות.

31 ובהתאם לכך יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד הענינים העמוקים דתורת החסידות באופן
32 של "רחובות הנהר", בהרחבת הביאור וההבנה וההשגה, והקב"ה עוזר ומצליח (ע"י השתדלותו עד כמה
33 שהדבר תלוי בו) שהלימוד יהי' מתוך רחבות בגשמיות, שע"י טירחא קלה באצבע אחת נותן לו הקב"ה
34 פרנסתו הגשמית בהרחבה, ועי"ז גם רחבות המוחין (ועאכו"כ רחבות המדות).

על הרמב"ם ור"ש ע' רג ואילך.

(31) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו.

(32) ואתחנן ו, ה.

(33) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז א.

(34) אף שלאח"ז נאמר "ובכל נפשך (ועאכו"כ) ובכל מאדך",

שכולל כל העבודות כולם (וראה לקמן בפנים).

(35) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 319. וש"נ.

(25) סה"מ תרנ"ט (בהוספות) ע' רכה. ועוד.

(26) ונמשכה אח"כ בכל המחלקות שניתוספו ל"תומכי תמימים" בכמה שמות, "אחי תמימים", וכי"ב, כמדובר כמ"פ.

(27) ה' מלכים בסופן.

(28) ישע"י, יא, ט.

(29) פ"ט ה"ב.

(30) ראה הדרן על הרמב"ם תנש"א (תורת מנחם – הדרנים

וכן יש להוסיף מתוך שמחה וטוב לבב בהתוועדויות חסידותיות, שבהן ידברו אודות הענינים דפנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בהרחבה, כולל ובמיוחד ע"י "דיבוק חברים ופלפול התלמידים"³⁶, שע"ז ניתוסף עוד יותר בהרחבת ההבנה וההשגה.

ח. וכל זה – כהוראה דכללות הפרשה – באופן ד"לך לך" – ידוע³⁷ שהליכה (לך לך) אמיתית היא בעילוי שלא בערך כלל לגבי המעמד ומצב הקודם. ומזה מובן שכשקורין בתורה פרשת לך לך, מודגש הציווי והנתינת כח לעבודה באופן של הליכה אמיתית, שלא בערך לגבי המעמד ומצב הקודם.

זאת ועוד:

כיון שבמשך השבוע קורין ד"לך לך" כמה פעמים – במנחת שבת פרשת נח, ביום שני וביום חמישי בשבוע, וביום הש"ק פרשת לך לך (שבו קורין כל הפרשה כולה) – מובן, שהקריאה ד"לך לך" בפעם השני היא ציווי ונתינת כח להליכה שבאין-ערוך גם ביחס להליכה בקריאת "לך לך" בפעם הראשונה, וכן הלאה.

ועד לשלימות הקריאה ד"לך לך" ביום הש"ק הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה – שבו קורין גם כל פרטי הענינים דירושת הארץ, "לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו' את הקיני את הקניזי ואת הקדמוני וגו'", "עשר אומות יש כאן" – שבו מודגשת שלימות ההליכה מהמעמד ומצב דומן הזה (ארץ שבע אומות, עבודת המדות) למעמד ומצב דלעתיד לבוא (שיתוספו גם השלשה אומות קיני קניזי וקדמוני, עבודת המוחין), שהליכה זו מתחילה ונעשית כבר עתה בהוה, תיכף ומיד ממש, ע"י ההוספה ביתר שאת וביתר עוז בלימוד פנימיות התורה באופן ד"רחובות הנהר", כנ"ל.

ט. ועוד והוא העיקר – שע"ז ממהרים ומזוזים ופועלים תיכף את ההליכה דכל בני"י יחד לארצנו הקדושה, "קהל גדול (לשון יחיד) ישובו הנה"³⁸, שמתוך שמחה וטוב לבב, "אין הנה אלא לשון שמחה"³⁹, באים כל בני"י לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה, "ירחיב ה' אלקיך את גבולך", לא רק ארץ שבעה אומות, אלא ארץ עשר אומות. ובפרטיות יותר:

כיון ש"לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו' את הקיני את הקניזי ואת הקדמוני וגו'" היא הבטחה מפורשת בתורתנו הקדושה, שיש בזה התוקף ד"דבר ה' זו הלכה"⁴⁰ – נעשית כבר ע"פ התורה ההליכה (הקשורה עם הלכה⁴¹) להמעמד ומצב דירושת קיני קניזי וקדמוני, היינו, שגם בזמן הזה שהשטח דארצות אלה (שישנו בקימום בגשמיות ואפילו בחומריות) הוא בשליטת אינם-יהודים, שייך הוא לבעלותם של בני"י.

ובפרט ע"פ הידוע⁴² שגם בזמן הגלות (כש"גלינו מארצנו") יש לכאו"א מישראל חלק בארץ, אמה אחת או ד' אמות, כפי שמצינו לדינא בנוגע לכתיבת פרוזבול על הקרקע, שגם בזמן הזה סומכין על החלק בארץ שיש לכאו"א מישראל, ויש לומר שכן הוא גם בנוגע לארץ קיני קניזי וקדמוני.

ומזה מובן שירושת ארץ עשר אומות היא ב"מזומן", וצריך רק שכאו"א יושיט ידו ("אויסשטעקן די האַנט") ויטול חלקו בארץ – בדרכי נועם ובדרכי שלום, שהרי "באותו הזמן לא תהי' שם לא רעב ולא מלחמה כו'", כי אם שלום אמיתי, הן בחיים הפרטיים והן ועאכו"כ בחיים הכלליים.

י. ויש לסיים – כרגיל – בנתינת וקבלת שליחות-מצוה לצדקה, ובפרט שענין הצדקה מודגש בסיום פרשת היום בתורה: "ויתן לו מעשר מכל" (כנ"ל ס"א).

(40) שבת קלח, ב.

(41) ראה מגילה כח, סע"ב. וש"נ.

(42) ראה לקו"ש ח"כ ע' 309. וש"נ.

(36) אבות פ"ו מ"ו.

(37) ראה לקו"ש ח"כ ע' 58. וש"נ.

(38) ירמ' לא, ז.

(39) ראה ספרי ופרש"י קרח יח. ת.

- 1 ובודאי יוסיף ויתן כאו"א כפי נדבת לכו, ובאופן שנדבת לכו תהי' בהרחבה – שע"ז יתוסף בזירוז
2 ההרחבה בהבנה והשגה בלימוד פנימיות התורה, ובהרחבה בהבנה והשגה בנגלה דתורה, ועאכו"כ
3 בהרחבה ב(הבנה והשגה ד)קיום המצוות במעשה בפועל.
4 וכל זה ימהר ויזרו עוד יותר את המעשה בפועל דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו –
5 ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו⁴³, ביחד עם הבתי-כנסיות (בתי תורה) ובתי-מדרשות (בתי
6 תפלה) ובתי גמילות חסדים ומעשים טובים שבכל העולם כולו, ועאכו"כ בית זה, בית תפלה ותורה
7 ומעשים טובים דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, והוא בראשו ("הקיצו ורננו שוכני עפר" ⁴⁴) – באים
8 מתוך שמחה וטוב לבב לארצנו הקדושה, ושם גופא – לירושלים עיר הקודש ולהר הקודש, ושם גופא
9 – לבית המקדש, "מקדש אדני-כוננו ידיך"⁴⁵.
10 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

בס"ד. שיחת יום ועש"ק פ' לך לך, יו"ד מרחשון ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

- 11 עומדים אנו ביום מיוחד שבו מודגשת שלימות הבריאה כולה הן מצד ימי החודש והן מצד ימי
12 השבוע:
13 מצד ימי החודש – יום העשירי בחודש, שמספר עשרה מורה על שלימות הבריאה כולה¹.
14 ובהדגשה יתירה ביום העשירי בחודש השני בשנה (מרחשון), שבא לאחרי ההקדמה דיום העשירי
15 בחודש הראשון בשנה, עשירי בתשרי, "אחת בשנה"², ומהוה גם הקדמה ליום העשירי בחודש השלישי
16 בשנה (עשירי בכסלו) – שבזה מודגשת השלימות דיום העשירי שלש פעמים, "בתלת זימני הוי חזקה"³,
17 שנעשית "חזקה" בהשלימות דעשירי.
18 ומצד ימי השבוע – יום הששי בשבוע, שבו נאמר "כי טוב"⁴ ו"טוב מאד"⁵, היינו, שנוסף על המעלה
19 דכפל הטוב (שמעלה זו ישנה גם ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב⁶), ישנו גם הענין ד"טוב מאד",
20 ובהמשך לזה נאמר "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וגו' לעשות"⁷, היינו, שע"י עבודת ועשיית בני
21 ממשיכים את הכפל דטוב והטוב מאד בכל הבריאה כולה, שמים וארץ וכל צבאם.
22 ויה"ר שהשלימות המודגשת ביום זה תהי' הכנה והקדמה קרובה וסמוכה ממש לתכלית השלימות
23 האמיתית דכל הבריאה כולה שתהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
24 וכל זה – תיכף ומיד ממש, כך שעמידתנו יחד עתה נמשכת במעמד ומצב של הגאולה האמיתית
25 והשלימה, כאשר כל בני"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁸, נמצאים מיד – כיון שבאים "עם
26 ענני שמיא"⁹ – בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית המקדש, תיכף ומיד ממש.
27 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהנאספים שיחיו שטר של דולר – לתת לצדקה].

(4) בראשית א, כה.

(5) שם, לא.

(6) פרש"י שם, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(7) שם ב, א-ג.

(8) בא יו"ד, ט.

(9) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.

(43) בא יו"ד, ט.

(44) ישעי' כו, יט.

(45) בשלח טו, יז.

(1) ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.

(2) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(3) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

בס"ד. משיחת ש"פ לך לך, י"א מרחשון ה'תשנ"ב

תרגום מאידית

במיוחד החלה התקופה, מאז ציווי של ה' 30
לאברהם אבינו "לך לך מארצך גו' אל הארץ אשר
31 ארצך" (שלכן גם לא מתוארים בתורה – אלא
32 פרטים מעטים בלבד – ממעשיו של אברהם אבינו
33 בטרם בואו לארץ ישראל. עיקר תיאור מעשיו
34 מתחיל בציווי "לך לך מארצך גו'", וכפי שבא
35 לארץ ישראל (שאו הי' כבר בן ע"ה שנים¹⁰)
36 כמבואר בארוכה בדרושי החסידות¹¹).
37

ויש להבין:

כל ענין בתורה – מלשון הוראה¹² – הוא
39 הוראה נצחית בכל זמן ובכל מקום בעבודתם של
40 בני". מה היא אס־כן ההוראה לבנ"י שלאחר מתן
41 תורה מ"לך לך מארצך גו'" – שהי' אירוע חד
42 פעמי אשר היווה הכנה בלבד למתן תורה – לכאורה
43 "מאי דהוה הוה"¹³?! הביאור, שזהו כדי לידע,
44 שעבודת אברהם ד"לך לך" היא הכנה ונתינת כח
45 לעבודה שלאחר מתן תורה – אינו מספיק, משום
46 שאין כאן הוראה בפועל בעבודת בני־ישראל לאחר
47 מתן תורה¹⁴.
48

יתר על כן: בכל שנה, מדי קריאת הפרשה
49 בתורה, יש לחיות עימה מחדש¹⁵ (במכ"ש – אם
50 "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"¹⁶, עאכו"כ שכן הוא
51 בזמן המיוחד בשנה שבו קוראים את הפרשה כולה
52 בתורה, וברבים, בתוספת ברכות לפני' ולאחרי')
53 כיון שאז שבים ומתעוררים הענינים המדוברים
54 בפרשה – בדוגמת התרחשותם בפעם הראשונה¹⁷,
55

א. פרשת לך לך היא פרשה כללית ועיקרית:
1 בפרשה זו מתחילה תקופתו של אברהם אבינו –
2 היהודי הראשון. ראשיתה, בציווי הראשון של
3 הקב"ה לאברהם – "ויאמר ה' אל אברם לך לך
4 מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר
5 אראך"¹, לאחר מכן, בהמשך הפרשה², בדבר
6 הליכתו ונסיעתו של אברהם בארץ־ישראל, וכן,
7 הבטחתו של הקב"ה לתת לאברהם ולבניו את
8 ארץ־ישראל – "לזרעך אתן את הארץ הזאת"³;
9 "לך אתננה ולזרעך עד עולם"⁴, וכן – בברית בין
10 הבתרים – "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית
11 לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו'"⁵.

עד לסיום הפרשה – בה מסופר אודות הציווי
13 של מצות מילה, וקיומה של מצות המילה ע"י
14 אברהם אבינו, אשר באמצעותה נכרתת ברית בין
15 בני־ישראל ובין הקב"ה – "זאת בריתי גו' ביני
16 וביניכם ובין זרעך אחריו"⁶; "בריתי בבשרכם
17 לברית עולם"⁷.

מכיון שענינים אלו שבפרשה – "לך לך מארצך
19 גו'", הבטחת הקב"ה על ארץ־ישראל ומצות מילה
20 – הם הענינים הראשונים (המוזכרים בתורה)
21 בעבודתו של אברהם אבינו, היהודי הראשון, אשר
22 ממנו מקורו של עם ישראל כולו – מובן מכך,
23 שבהם בא לידי ביטוי תוכנם הכללי של כללות
24 התורה ושל יהדות בכלל.
25

ב. ידוע שעם אברהם אבינו החלה התקופה של
26 "שני אלפים תורה"⁸. אברהם פתח בהכנות לקראת
27 מתן תורה. יתירה מכך, החל ממנו התחיל (היחוד
28 של) מתן תורה (וכפי המובא בכתבי האריז"ל⁹).

(10) פרשתנו יב, ד.

(11) ראה תו"א פרשתנו יא, סע"ג. תו"ח שם פג, סע"ד ואילך.
אוה"ת שם (כרך 1) תתריע, ב ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 83 ואילך.
ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 97 ואילך. ספר הערכים־חב"ד ערך
אברהם ס"ד (ע' עא ואילך). וש"נ.

(12) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה.
גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). וראה זח"ג נג, ב.

(13) ע"ד יומא ה, ב. ועוד.

(14) ראה עד"ז לקו"ש חט"ו ע' 76.

(15) ראה שיחת כ"ק אדנ"ע דמוצש"ק לך לך תרנ"א (ספר
השיחות תש"ב ע' 29 ואילך. הועתק בקיצור ב"היום יום" ב
חשון). ושם הוא בנוגע ל'פ' לך לך.

(16) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כז, טז.

(17) וע"ד הפירוש הידוע ב"הימים האלה נזכרים ונעשים"

(1) ריש פרשתנו (יב, א).

(2) שם, ד ואילך.

(3) שם, ז.

(4) שם יג, טו.

(5) שם טז, יח.

(6) שם יז, יו"ד.

(7) שם, יג.

(8) ע"ז ט, א.

(9) ראה לקוטי תורה להאריז"ל ריש פרשתנו. הובא ונת'

באוה"ת חיי שרה קכו, א ואילך.

31 ("צפור לא צווח, עוף לא פרח כו" 22), ועאכו"כ
32 בכל יהודי, עד אשר על כל דיבור ודיבור
33 "פרחה 23 נשמתן" 24, דבר המעיד על כך שהגיעו עד
34 לשלימות העבודה כנשמה בגוף (אשר לכן "פרחה
35 נשמתן" 25).

36 ג. ויש לומר נקודת הביאור בזה, שהיא
37 הנותנת: כיון שמתן תורה קיים בכל יום ובכל שנה,
38 באופן נעלה יותר, עד ל"חדשים" ממש לגבי "מתן
39 תורה" שקדם אליו [וכפי שזה מודגש במיוחד
40 בענין של "לך לך" (ההכנה למתן תורה) שצריכה
41 להיות הליכה אמיתית, היינו שלא בערך למצבו
42 הקודם, כדלקמן] – לפיכך צריכה אכן להיות
43 העבודה של "לך לך" כהכנה והקדמה למתן תורה
44 של יום זה ושל שנה זו.

45 [כפי שגם מודגש במאחז"ל הנ"ל, שעל כל
46 דיבור ודיבור פרח נשמתן, ולאחרי כל דיבור
47 "הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחי'
48 אותם" 26, "והוא טל תורה" 27: לאחר ש"פרחה
49 נשמתן" בדיבור הראשון, כיון שהגיעו לשלימות
50 העבודה (כנשמה בגוף), כנ"ל – הרי שבאמצעות
51 הטל של תחי' (תורה), הוטלה על הנשמה שליחות
52 חדשה ועליונה יותר. לכן "החי' אותם" שוב
53 כנשמה בגוף. עד"ז גם אחרי הדיבור השני וכן
54 הלאה – דרגא למעלה מדרגא. ולהוסיף,
55 ש"החזירין" הי' דווקא ע"י טל של תחי' (שעתיד
56 להחיות בו מתים), הדרגא של "תורה חדשה" 28
57 לעתיד לבוא, כדלקמן].

58 ויש לומר בעומק יותר. סיבת קיומו של הצורך
59 התמידי – גם לאחר מתן תורה – בעבודה של "לך
60 לך" (כהכנה למתן תורה) אינה רק בשל ההכרח
61 בהכנה לדרגא נעלית יותר ב"מתן תורה" (כנ"ל),
62 אלא משום ש"לך לך" נוגע לעצם ענין השלימות
63 של מתן תורה (ובכל דרגא שבזה).

1 ואדרבה: בהוספה אפילו ביתר שאת וביתר עוז (ע"פ
2 הכלל שמעלין בקודש 18).

3 עפ"ז נמצא, שמדי שנה, בשבת פרשת לך לך,
4 שב ומתעורר הענין של "לך לך גו'" כהכנה
5 והתחלה למתן תורה, ובהוספה (בהכנה) לגבי כל
6 ה(הוספות ב) שנים שלפני זה.

7 ודרוש ביאור: מהי משמעות הדבר (ההכנה
8 למתן תורה), אלינו עתה – בעמדנו כבר לאחר מתן
9 תורה. ולא רק לאחר ההכנה וההתחלה של מתן
10 תורה, אלא, לאחר גמר ושליומת מתן תורה?!

11 יתירה מזאת: הענין של מתן תורה קיים הרי
12 בכל יום – "נותן התורה" 19 לשון הו"ה 20, וכמאחז"ל
13 "בכל יום יהיו בעיניך (כחדשים 21, ועוד יותר)
14 חדשים" 16. ובהתאם לציוריו שהוזכר לעיל –
15 "מעלין בקודש", מובן שבכל יום צריך החידוש
16 להיות בדרגא נעלית יותר מכפי שהי' קודם לכן.
17 אס-כן, לאחר כל העליות היום-יומיות בענין של
18 מתן תורה, ובנוסף לכך באופן מיוחד – מדי שנה
19 בשנה (כאשר קוראים בענין זה בתורה בפרשת
20 יתרו ובפרשת ואתחנן, ועאכו"כ ב"זמן מתן
21 תורתנו") – עליות אחר עליות במשך ריבוי הכי
22 גדול של ימים, שנים ודורות – מהו איפא ענינו
23 של "לך לך", כהכנה למתן תורה?!

24 אי-אפשר לומר, כי העבודה של "לך לך" כהכנה
25 למתן תורה, מיועדת רק עבור אותם אלה שחסרה
26 אצלם העבודה הקשורה במתן תורה – משום
27 שגילויים ופעולתם של עשרת הדברות במתן תורה
28 (בפעם הראשונה, ועד"ז מובן בכל שנה ושנה) לא
29 (היו) תלויים בדרגת עבודתם של בני"; הגילוי
30 שבמתן תורה מצד עצמו פעל בכל העולם כולו

(מג"א ט, כח), שבכל שנה כשזוכרים ימים אלו נעשים ונמשכים
אותן המשכות שנמשכו בפעם הראשונה (וראה רמ"ז בס' תיקון
שובבי"ם. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט. ולהעיר
ממשנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים)
ס"ה בארוכה). ויש לומר, שכן הוא עוד יותר בזמן קריאת הפרשה
בתורה, ובפרט ע"פ מאחז"ל (ראה תדא"ר פ"ח. יל"ש איכה רמז
תתרלד) דכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, ועי"ז
מתחדש הענין גם בפועל, שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא"
(זח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, ריש ע"ב. ח"ג קעח, א).

18 ברכות כח, א. ושי"נ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 בהערה.
19 נוסח ברכת התורה.
20 של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ
שמות ח"א ע' קעה. ושי"נ.
21 ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ו.

(22) שמו"ר ספכ"ט.

(23) ראה סה"ש תשי"ג ח"ב ע' 520 הערה 56.

(24) ראה שבת פח, ב. שמו"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ה, טז (ג).

(25) ומה שהחזיר נשמתן ע"י טל תחי' (שבת שם) – ראה

לקמן ס"ג.

(26) שבת שם.

(27) תניא פל"ו (מו, ב). – ועפ"ז מובן מה שבשמו"ר

ובשהש"ר שם מבואר, שחזרה נשמתן ע"י התורה.

(28) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

ארץ ישראל³⁶ (לברר את חוץ-לארץ ולהופכה
ל"ארץ ישראל"); אבל לאחר ריבוי העבודה של
וב"עשה כאן ארץ ישראל" במשך הדורות בגלות
— הרי שאף אם אמנם לא נסתיימה לגמרי העבודה
כולה (והראי' שמשיח עדיין לא בא), בכל זאת
נמצאים כבר בשלב מתקדם הרבה יותר מהתחלת
עבודה של כיבוש חוץ לארץ והפיכתה ל"ארץ
ישראל". ועאכ"כ שנמצאים כבר הרבה מעבר
לראשיתה של העבודה, מכדי הצורך לצאת
מ"ארץ" ורק לאחר מכן ללכת אל (דהיינו
להתעסק בעבודה של "עשה כאן") ארץ ישראל.
ה. וי"ל הביאור בזה:

כאשר נתן הקב"ה את ארץ ישראל לאברהם
בברית בין הבתרים ("לזרעך נתתי את הארץ הזאת"
"כבר נתתי" בפועל), הוא כבר נתן לו בפועל³⁷
(באותה ברית) את כל עשר הארצות³⁸. לא רק את
שבע הארצות — "את החתי וגו'", אלא גם את ג'
הארצות — "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני".
רק שבגלוי ובפועל "לא נתן להם אלא שבעה גוים
והשלשה כו' עתידים להיות ירושה לעתיד"³⁹ —
"בימי המלך המשיח"⁴⁰. אבל הקב"ה נתן הכל מיד
בבת אחת (אלא שבקיום הענין בפועל ישנם
שלבים. בדוגמת הדבר בכיבוש ז' הארצות, גם כאן
לא הי' הכל בזמן אברהם, אלא לאחר זמן, לא בבת
אחת אלא בכמה שלבים וכו').

[אפילו אם נלמד שבנוגע לג' הארצות, היתה זו
רק הבטחה (על העתיד), ובשעת מעשה "לא נתן להם
אלא שבעה גוים והשלשה כו' עתידים להיות ירושה
לעתיד" — הרי מובן שירושל' ג' הארצות נוגעת
לשלימות הכיבוש של כל ארץ ישראל (גם של ז'
הארצות); אז תופעל שלימות גם בז' הארצות
(בפרט כאשר הם רובא דמינכר⁴¹ מתוך העשר)].

ד. ויובן בהקדים מספר שאלות על המסופר
בפרשתנו אודות הליכתו של אברהם וכניסתו לארץ
ישראל ("הארץ אשר אראך"), והבטחת ארץ
ישראל ונתינתה ע"י הקב"ה לאברהם ולזרעו.

כיון שהענין המוזכר בפרשתנו בדבר הליכת
וכניסת אברהם לארץ ישראל, ונתינתה לו ולזרעו,
שב וחוזר ובהוספה מדי שנה כאשר קוראים את
הפרשה — נשאלת השאלה:

לאחר שהקב"ה (בפרשתנו) מסר כבר בפועל
את ארץ ישראל לידי בניי — "לזרעך נתתי את
הארץ הזאת גו'", "נתתי" לשון עבר, "כבר נתתי"
("והרי היא שלהם")²⁹, "ירושל' היא לכם
מאבותינו"³⁰, עד שגם להלכה הדבר נוגע — "ארץ
ישראל מוחזקת היא"³¹ (עוד בטרם כבשוה בניי),
ובפרט לפי המפרשים³² שע"י שאברהם קיים את
קום והתהלך בארץ לארכה ולרחבה³³ ("עבר בה
חזקתא"³⁴) קנה את ארץ ישראל לזרעו עד עולם³⁵;

ועאכ"כ לאחר שעם ישראל אכן כבש כבר
בפועל את ארץ ישראל בכיבוש ראשון (כיבוש
יהושע) ואחרי כן בכיבוש שני (כיבוש עזרא) —

מהי משמעותו העכשווית לפועל של הסיפור
בפרשה על יציאתו של אברהם "מארץ" והליכתו
אל הארץ אשר אראך, ושהקב"ה העניק לו את
ארץ ישראל — אלה הם לכאורה מאורעות העבר
שאינם שבים יותר עוד על עצמם?

[קושי' זו מתחזקת עוד יותר בדורות האחרונים
של הגלות: בדורות הראשונים של הגלות ניתן הי'
להסביר כי הענין של "לך לך מארץ גו' אל הארץ
אשר אראך" נוגע לעבודה הרוחנית של "עשה כאן

(29) ירושלמי חלה פ"ב ה"א (ובפ"מ שם). וראה ב"ר פמ"ד,
כב: מאמרו של הקב"ה מעשה שנאמר לזרעך נתתי כו'.

(30) ב"ב ק"ט, ריש ע"ב. ובע"ז (נג, ב). וראה פרש"י שם ד"ה
ואשריהם): "ירושל' להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו
שלו".

(31) ב"ב שם, ע"א ואילך.

(32) דעת ר"א בב"ב ק, א (אלא שגם לדעתו רק מקום הילוכו
קנה). אוה"ח פרשתנו יג, יז. שם טו, יח. פרשת דרכים דרוש ט.
ועוד.

(33) פרשתנו יג, יז.

(34) תרגום יונתן עה"פ.

(35) וראה לקו"ש חט"ו ע' 104 (וראה שם ע' 207 הערה 53).

ח"כ ע' 308 ואילך. אנציקלופדי' תלמודית ערך ארץ ישראל ע'
ר. וש"נ.

(36) אגרות-קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"א ע' תפח. וראה
בארכה שיחת ש"פ פינחס תנש"א.

(37) לכאורה כן הוא לפי פשטות לשון הברית. ומ"ש בפרש"י
שם, יט (מב"ר פמ"ד, כב) "עשר אומות יש כאן ולא נתן להם
אלא שבעה גוים והשלשה .. קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות
ירושל' לעתיד" — י"ל דוהו בנוגע לנתינתן שתיעשה ארץ ישראל
(וקדושתה), לא רק שינוי הבעלות אלא גם שינוי האיכות. וראה
הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 53 הע' 59.

(38) פרשתנו טו, יח-כא.

(39) פרש"י שם, יט.

(40) ל' הרמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ד.

(41) משא"כ ששה כההלכה בזה (ברכות מח, א. רמב"ם
הלכות ברכות פ"ה ה"ח. טוש"ע ודאדה"ז או"ח סקצ"ז ס"ב).

1 (ובכלל זה תכלית השלימות של "כל יושבי" עלי" 31
2 – כל בני" מכל הדורות), בגאולה האמיתית
3 והשלימה – עדיין אוחזים בעיצומו של קנין הארץ
4 (כיון שאז גם קנין ז' הארצות עדיין אינו בתכלית
5 השלימות), ועדיין נדרש שיהי' "לך לך מארצך
6 גו", שבני" מכל המקומות (ושל כל הדורות) ילכו
7 מחוץ לארץ "אל הארץ אשר אראך", ויקנו את ארץ
8 ישראל בשלימותה – כל עשר הארצות.

9 ומכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא" 47 (אחכה
10 שיבוא בכל יום) – לפיכך השתוקקו בני" בכל
11 הדורות שיקום כבר "לך לך מארצך גו" אל הארץ
12 אשר אראך", ולקנינו של כל עשר הארצות.

13 ולהוסיף, שענין זה נוגע באופן מיוחד בדורנו
14 זה ובזמננו זה – כמדובר כמה פעמים שכבר "כלו
15 כל הקצין" 48, וכ"ק מו"ח אדמו"ר הודיע שכבר
16 שבו בתשובה וגם את הכפתורים כבר ציחצחו. לפי
17 כל הסימנים הרי שדורנו הוא הדור האחרון לגלות
18 ובמילא הדור הראשון לגאולה. עפ"ז מובן שזהו
19 ענין שהזמן גרמא – לערוך כבר את ההכנות בפועל
20 "לך לך מארצך גו" אל הארץ אשר אראך", תיכף
21 ומיד ממש, ויקנו את ארץ ישראל בשלימותה – כל
22 עשר הארצות – שהן נחלת עולם של בני, ירושה
23 לנו מאבותינו מאז ברית בין הבתרים; החידוש כעת
24 יהי' שיקבלו את ג' הארצות בדרכי נועם ובדרכי
25 שלום, כיון שבאותו הזמן (בימות המשיח) לא יהי'
26 שם כו' מלחמה כו' 49. אומות העולם ימסרו אותן
27 לבני ברצונם הטוב.

28 ז. עד"ז יש לומר גם בביאור הענין של "לך
29 לך" כהכנה והתחלה למתן תורה. מכיון
30 שהשלימות של מתן תורה תהי' בגאולה האמיתית
31 והשלימה 50 (כאשר תהי' שלימות ארץ ישראל –
32 כל עשר הארצות, כדלקמן), שאז יהי' הגילוי של
33 "תורה חדשה מאתי תצא" 28 – הרי שלפי ערך
34 השלימות של מתן תורה לעתיד לבוא (שהרי
35 "תורה שאדם לומד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו
36 של משיח" 51. עאכ"כ לגבי התורה חדשה שמאיתי
37 תצא), אוחזים עדיין בהכנה לזה, הכנה של "לך
38 לך" לקראת זה.

(47) נוסח "אני מאמין". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

(48) סנהדרין צז, ב.

(49) רמב"ם ה' מלכים פ"ב ה"ה.

(50) ראה תניא פל"ו (מו, א).

(51) קה"ר פ"א, ח. ועד"ז שם רפ"ב.

1 מכל זה מובן, שמכיון שבזמן הזה – ואפילו
2 בזמן יהושע ובזמן בית ראשון או בזמן עזרא –
3 החזיקו (לכל היותר) רק בשבעה ארצות ולא בג'
4 הארצות (קניני קניזי וקדמוני), [כפי שהדבר נוגע
5 להלכה בדין ערי מקלט – כפס"ד הרמב"ם 42 –
6 "שש ערים היו, שלש הבדיל משה רבנו בעבר
7 הירדן, ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען". ו"בימי
8 המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על השש ..
9 היכן מוסיפין אותן, בערי הקיני קניזי וקדמוני" 40]
10 ממילא חסר בשלימות הקנין של ארץ ישראל (גם
11 של ז' הארצות) 43.

12 כשם שהדבר נוגע לארץ ישראל עצמה, כן הוא
13 בנוגע ליהודים שבארץ ישראל. אפילו לאחר
14 כיבוש הארץ, עדיין לא הי' בכל הזמנים מצב של
15 "כל יושבי" עלי" (מציאות אשר בה תלוי קיום
16 דיני היובל) 44. יתירה מכך: אפילו ב"כל יושבי"
17 עלי" גופא – קיימות מספר דרגות 45. מובן
18 בפשטות, שאע"פ שלהלכה (בדיני יובל) הרי שכל
19 יושבי עלי פירושו כל בני שבאותו הדור [כפי
20 שהי' בזמן יהושע וכו', ורוב זמן הבית הראשון],
21 אבל לעתיד לבוא, כאשר יהי' "כל יושבי" עלי" –
22 בנוסף לעשרת השבטים (שגלו לפנים מנהר
23 סמבטיון) 46, גם כל בני מכל הדורות, וכן תהי' אז
24 שלימות ב"עלי" (כל עשר הארצות) – אזי תהי'
25 יותר שלימות ב"כל יושבי" עלי", "כל" ממש.

26 ו. לפי זה מובן כיצד הענין שבפרשתנו – "לך
27 לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך", וכן ענין
28 קנין הארץ (ע"י ההליכה "לארכה ולרחבה") –
29 נוגע בפועל גם בזמן הזה, מכיון שכל זמן שאין
30 עדיין בפועל את ג' הארצות – קיני, קניזי וקדמוני

(42) ה' רוצח שם ה"ב.

(43) ולהעיר שענין הקנין מרומז דוקא בתיבות "קיני קניזי וקדמוני", שכולן מתחילות באות קי"ף – ר"ת קנין (ובכולן ישנן ג' אותיות הראשונות של "קנין"). וראה לקמן סי"ג.

(44) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם ה' שמיטה ויובל פ"ה ה"ח.

(45) ולהעיר מדעת ר"ת (תוד"ה בזמן – גיטין לו, א ואילך) דבבית שני נהג יובל, דאע"ג שלא עלו כולם חשיב כל יושבי, כיון דהי' שם מכל שבט ושבת. וגם לדעת רוב הראשונים (כפשטות כוונת הגמ' בערכין שם, דבבית שני "מגו יובלות לקדש שמיטין"), הגדר ד"כל יושבי" עלי" הוא גם כאשר ישנו רק דורו של כל שבט ושבת בא"י (ולא כולו), דאלת"כ, נמצא שאם היו הולכים כמה מבני למדה"י בזמן שהיו שם כל יושבי עלי – הי' מתבטל אז כל הענין ד"כל יושבי" עלי" (ראה רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ועוד לגיטין שם).

(46) ראה במדב"ר פט"ז, טו. ועוד.

הכיר בבוראו⁶⁰; עבד את השם; ועסק בפירסום
אלוקות בעולם – מתוך מסירות נפש (כפי שבא גם
לידי ביטוי בנסיון של כבשן האש באור כשדים⁶¹).
וכפי שהרמב"ם מאריך⁶² (בענין גודל מעלתו
ועבודתו של אברהם עוד קודם הציווי "לך לך"):
"כיון שנגמל איתן זה, התחיל לשוטט בדעתו כו'
עד שהשיג את דרך האמת כו' והתחיל לעמוד
ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם
אלוקה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד כו'".
ולהוסיף בדיוק הלשון "איתן" – מלשון חוזק
ותוקף⁶³, שאברהם ניצב בכל התוקף כנגד עולם
שלם (אברהם העברי – כל העולם כולו מעבר
אחד, והוא מעבר אחד⁶⁴) וכלל לא נתפעל מהם
(אע"פ שאז ה' עדיין "אברם", ולא "אברהם" –
"אב המון גויים"⁶⁵, כדלקמן),
עד אשר אברהם פעל על מקומו, אף שהי'
"חרן", מלשון "חרון אף של מקום"⁶⁶, הפכו
ושינהו (ע"י "הנפש אשר עשו בחרן"⁶⁷), עד אשר
נקרא המקום על שמו (וכפי שנקרא בתורת אמת)
– "ארצך" ו"מולדתך" ו"בית אביך". ע"י פעולתו
על "אביו" ו"בית אביו" (כמ"ש⁶⁸ "ואתה תבוא אל
אבותיך בשלום", "ללמדך שתרח עשה תשובה"⁶⁹).
למרות כל זאת, רואים אנו, שבכל הנוגע
לעבודתו של אברהם עד לפרשת לך לך, לא מסופר
כלל בתורה (שבכתב), ואפילו מה שכבר כן מסופר
(בסוף פרשת נח) נעשה בקיצור נמרץ (לידתו, ועוד
כמה פסוקים אחדים)⁷⁰. הסיבה לכך, כמבואר
בכמה מקומות⁵² – עד אז היתה עבודתו באופן כזה
שהוא והעולם סביבו היו שתי מציאויות נפרדות

זאת אומרת, ההכנה של "לך לך" נוגעת לא רק
לענין "מתן תורה" אשר ישנו בכל יום בדרגה
נעלית יותר ליום קודמו, כאמור לעיל, אלא גם –
ובעיקר – היא נוגעת כהכנה לקבלת התורה חדשה
לעת"ל, שזה יהי' שלא בערך לגמרי לעליות במתן
תורה שהיו קודם לכן.

ח. שייכותו של קנין עשר הארצות עם מתן
תורה (ולהכנה לזה ע"י "לך לך") תובן בהקדים
הביאור בכך ש"לך לך מארצך גו'", זוהי תחילתה
של עבודת ההכנה למתן תורה⁵²:

יחודיותו של מתן תורה היא בכך שפעל את
חיבורם של העליונים והתחתונים (ביטול הגזירה
שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו
לעליונים⁵³). שדרגות האלוקות שהן לגמרי למעלה
מן העולם יומשכו אל תוך ה"תחתונים", ונבראים
תחתונים יהא באפשרותם להתאחד עם
ה"עליונים". ע"י קיום המצוות בדברים גשמיים,
יהפך החפץ הגשמי ויהי' חפצא של קדושה⁵⁴, עד
אשר תתהווה דירה לו יתברך בתחתונים⁵⁵, דירה לו
– לעצמותו ית'⁵⁶.

ענין זה החל עם ציווי של אברהם ופעולתו
בענין "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל
הארץ אשר אראך"⁵⁷, ובאופן מיוחד ע"י קיום
מצות מילה⁵⁸ (כדלקמן).

גם⁵⁹ קודם הציווי "לך לך מארצך גו'" (כאשר
הי' אברהם בן ע"ה שנים) עבד אברהם את עבודתו
– בארצו, מולדתו ובית אביו – באופן נעלה. הוא

(52) בהבא לקמן, ראה הדרושים שבהערה 11.

(53) תנחומא וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג.

(54) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 887 ואילך. חט"ז ע' 212

ואילך. וש"נ.

(55) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו.
תניא רפ"ו.

(56) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ – נסמנו בסה"מ מלוקט
ח"ב ע' רמא הערה 32.

(57) ראה לקו"ת לג' פרשיות עז, א"ב (וראה גם אוה"ת
פרשתנו (כרך ד) תרפד, ב. תרפז, ב), ש"יאמר ה' אל אברם לך
לך גו' הוא כענין ביטול הגזירה דמ"ת. וראה בארוכה תו"ח
פרשתנו ד"ה ויאמר גו' לך ספכ"ה ואילך.

(58) ראה תו"ח שם פ, ג ואילך. אוה"ת שם (כרך ו) תתרעב,
ב ואילך – ש"לך לך גו' הוא (התחלת) הציווי על ענין המילה
(נצטוו עתה על העתיד), שענינו הוא – היציאה מההעלם אל
הגילוי, עיי"ש. וראה תו"א פרשתנו יא, ב.

(59) בהבא להלן, ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 47 ואילך. ס'
השיחות תשמ"ט ח"א ע' 40 ואילך. וראה גם מאמרי אדה"ז
פרשיות ח"א ע' פ ואילך.

(60) לכל הדיעות – נסמנו בסה"ש שם הערה 22 (וראה
לקו"ש ח"ב ע' 14 ואילך).

(61) פסחים ק"ח, א. ב"ר פל"ח, יג. הובא בפרש"י נח יא, כח.
וראה רמב"ם שבהערה הבאה.

(62) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

(63) לקו"ת פ' ראה יח, א. ובכ"מ.

(64) ב"ר פרשתנו פמ"ב, ח.

(65) פרשתנו יז, ה.

(66) פרש"י ס"פ נח.

(67) פרשתנו יב, ה.

(68) שם טו, טו.

(69) פרש"י עה"פ. וראה ב"ר פל"ח, יב.

(70) ולהעיר מספר השיחות תש"ב ע' 30 (הועתק בקיצור
ב"היום יום" ג חשון): די אמת פריילעכע וואך איז .. פרשת לך
לך וואס אלע טעג פון דער וואך לעבט מען מיט אברהם אבינו
כו' (נתבאר בלקו"ש חט"ו ע' 83 ואילך).

מלמעלה למטה – שהוא התחיל לעשות את העבודה
של חיבור עליונים ותחתונים, להמשיך אלקות בתוך
העולם הזה הגשמי והחומרי, תחתון שאין תחתון
למטה הימנו, באופן נעלה יותר (שלא בערך) ממה
שהי' לפני כן. וכפי שמודגש גם לאחר מכן (לאחר
קיום מצות מילה) בשינוי השם מ"אברם"
ל"אברהם", "כי אב המון גוים נתתיך"⁶⁵: לפני כן
הוא הי' "אברם", "שלא הי' אב אלא לארם",
"ועכשיו אב לכל העולם"⁷⁶. היינו שנהייתה אצלו
ה"הליכה" בעבודתו בעולם, בכך שהוא פועל את
הבירור (לא רק של מקומו, ארם) אלא של "כל
העולם", ובאופן שהוא נהי' "אב המון גוים", בעל
הבית עליהם (למרות שהוא אינו אלא אחד ואילו הם
ה"המון") – עוד יותר מהתוקף של "איתן" (בהיותו
"אברם", כנ"ל).

והא בהא תליא: מכיון שהיתה אצלו הליכה
שלא בערך בפעולת הבירור למטה מטה יותר ("כל
העולם"), לפיכך הביא הדבר הליכה למעלה מעלה
יותר – "אראך", "אגלה אותך בעצמך". וכן
לאידך: דוקא בכח ההליכה למעלה מעלה יותר,
יכול הוא לברר גם את התחתון תחתון ביותר. ועד
שהתחתונים והעליונים מתאחדים – כפי שזה
נעשה בשלימות במתן תורה (שפרשת לך לך היא
ההכנה לכך).

ויש לומר שזהו גם הביאור במה שפרשת לך לך
היא הפרשה השלישית בתורה (שלישית ב"אוריאלן
תליתא"⁷⁷ עצמה) – שכן התוכן של "לך לך" הוא
ההכנה וההתחלה של מתן תורה, הקשורה עם הקו
השלישי (האמצעי) המחבר "עליונים" ו"תחתונים":
תוכנה של פרשת בראשית – הפרשה הראשונה
(וכמרומו בשמה "בראשית") – הוא⁷⁸ אודות בריאת
העולם שנברא על ידי הקב"ה – "עליונים"; תוכנה
של פרשת נח – הפרשה השני' (וכמרומו בהתחלתה
– "נח נח" שתי פעמים) קשור עם זיכור המטה⁷⁹ (על
ידי עבודתו של נח איש צדיק, ובפרט על ידי
המבול⁸⁰) – "תחתונים"; ופרשת לך לך – הפרשה
השלישית – ענינה הוא חיבור עליונים ותחתונים
(כהכנה והתחלה למתן תורה)⁸⁰.

1 (עליונים ותחתונים, רוחניות וגשמיות – בנפרד),
2 ועבודתו נעשתה באחד משני האופנים – או ע"י
3 התנשאות מעל העולם (אברם, אב רם – שכל
4 הנעלם מכל רעיון⁷¹), או – באותם הענינים שכן
5 פעל בעולם – הי' זה באופן שהתחתונים נשארו
6 בדרגתם (ללא קשר עם העליונים);

7 על-ידי שאברהם קיים את ציווי ה' "לך לך
8 מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר
9 אראך" – הוא השתחרר ויצא מתוך כל המדידות
10 וההגבלות ורגילותו בעבודתו עד אז. כולל גם
11 העבודה לפעול בתוך העולם (כדי שיהי' "ארצך
12 גוי"), ואפילו מתוך המדידות וההגבלות של
13 קדושה – הוא ביטל גם את המדידה וההגבלה –
14 את המחיצה והגזירה – בין העליונים והתחתונים,
15 והחל החיבור של עליון ותחתון⁵⁷, ע"י עשותו את
16 ציווי הקב"ה, בצאתו "מארצך וממולדתך ומבית
17 אביך", ובהליכתו "אל הארץ אשר אראך" –
18 "אראה ואגלה אותך בעצמך"⁷² ("במהותך
19 ועצמותך"⁷³) – נתגלה בארץ (תחתונים), אמינית
20 מציאותו עצמותו ומהותו (עליונים).

21 ט. וזהו החידוש ד"לך לך מארצך גוי אל הארץ
22 אשר אראך" – שאברהם לא הסתפק בעבודתו
23 במשך שבעים שנה וחמש שנה הקודמות, למרות
24 שהיתה זאת עבודה נעלית ביותר, אלא לפי ציווי ה',
25 יצא ממקומו ומרגילותו כו', ויצא לדרך. ואז
26 נתחדשה העבודה באופן של הליכה ("לך"),
27 שהליכה אמינית פירושה – הליכה שלא בערך,
28 שעוזב לגמרי את מעמדו ומצבו הקודם (למרות שגם
29 זה מעמד ומצב של קדושה), והולך בהליכה
30 שלמעלה ממדידה והגבלה, ובזה גופא – הי' אצלו
31 המשך של הליכות ונסיעות דרגא אחר דרגא, "ויסע
32 אברם הלך ונסוע גוי"⁷⁴.

33 ובשני הכיוונים⁷⁵ – הן מלמטה למעלה, שמארץ
34 חרן הוא עלה "אל הארץ אשר אראך", ארץ ישראל,
35 ו"אראך" בפירושו "אותך בעצמך" (כנ"ל); והן

(71) תו"א ריש פרשתנו (יא, א ואילך). תו"ח שם (פ, א).
אוה"ת שם תרעב, א ואילך.

(72) תו"א שם יא, ב.

(73) תו"ח שם פא, רע"א. ובאוה"ת שם תרעג, א: בעצמך
ובמהותך.

(74) פרשתנו יב, ט.

(75) ראה תו"ח שם פט, ב ואילך. אוה"ת שם תרעט, ב.
וראה ד"ה לך לך תשל"ח (לקו"ש ח"כ ע' 295 ואילך). וש"נ.

(76) פרש"י עה"פ.

(77) שבת פח, א.

(78) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 51 ואילך.

(79) ש"בא בכדי לטהר את הארץ" (תו"א נח ח, ד. ובכ"מ).

(80) ראה בהנ"ל גם לקו"ש חט"ו ס"ע 83 ואילך.

והומרי זה שיהפך לחפצא של קדושת ועד שזה
נהי' "ברית עולם", באופן נצחי לעולם, ויש לומר
גם "עולם" בפירושו – שזה בגלוי לכל אומות
העולם.

ויש לומר, שמכיון שהקדושה והנצחיות של
מצות השם נמשכת אפילו בדבר גשמי וחומרי – זה
מביא עוד יותר לידי ביטוי את הכח הנצחי של
אלקות, שהוא נמשך וחודר אפילו במקום זה. ולכן
זה נותן את הכח (בכל המצוות של האבות, שיהיו
"מעשה אבות סימן לבנים") לקיום כל המצוות
אחרי מתן תורה שעל ידם תיקבע בגלוי ובפנימיות
הקדושה בדברים הגשמיים.

ולפיכך דוקא על ידי קיום מצות מילה שינה
הקב"ה את שמו של אברהם, שבמקום "אברם"
ייקרא "אברהם", "כי אב המון גוים נתתיך" – שכן
מצות מילה נותנת את הכח לברר את כל אומות
העולם, גם בגשמייתם ובחומרייתם, עד בתחתון
שאין תחתון למטה הימנו, שגם שם יאיר גילוי
אלקות, כח הפועל בנפעל, ועד – השלימות בזה
כאשר "והיתה לה' המלוכה"⁸⁸ בגאולה האמיתית
והשלימה.

יא. לפי זה אפשר גם להבין את השייכות בין
חיבור עליונים ותחתונים במתן תורה (וההכנה לזה
ב"לך לך" ומצות מילה) להמשך הענין, שלאחר
"לך לך גו' אל הארץ אשר אראך", הבטיח הקב"ה
ונתן את ארץ ישראל לאברהם וזרעו "עד עולם",
ועד, כפי שנאמר בברית בין הבתרים – "לזרעך
נתתי את הארץ הזאת גו'":

נתינת ארץ ישראל לאברהם אבינו היא כדי
שאברהם וזרעו אחריהם יפכו ויכשירו את הארץ
הגשמית ויעשו ממנה "ארץ ישראל", דירה לו
יתברך בתחתונים.

בכיבוש ארץ ישראל על ידי ישראל והעבודה בה
באה לידי ביטוי העבודה השלימה של חיבור
עליונים ותחתונים (ענינו של מתן תורה), שמבררים
ומעלים את הארץ הלזו התחתונה, גשמיות
וחומריות העולם, ועושים מזה דירה לה'. ולכן
שלימות קיום המצוות שניתנו במתן תורה היא דוקא
בארץ ישראל.

י. ענין זה, חיבור העליונים והתחתונים ב"לך
לך" (כהכנה למתן תורה), בא לידי ביטוי בגלוי
ובפשטות בקיום מצות מילה של אברהם אבינו:

כמדובר פעמים רבות⁸¹ הכח שיש לישראל
לקיום המצוות לאחר מתן תורה, שזה יחדור
ויקבע את הקדושה בדברים הגשמיים בהם
מקיימים את המצוות, הכח הזה הוא מהמצוות
שקיימו האבות לפני מתן תורה ("מעשה אבות
סימן לבנים"⁸²), ובמיוחד על ידי מצות מילה של
אברהם אבינו, שקדושת המצוה (גם לפני מתן
תורה) נשארה ב(אבר ו) בדבר הגשמי גם אחרי
קיום המצוה [לא כמו שאר המצוות שקיימו
האבות, ש"ריחות היו"⁸³. ולכן אמר אברהם "שים
נא ירך תחת ירכי"⁸⁴, כדי שתהי' זו שבועה בנקיטת
חפץ⁸⁵, כי לפני מתן תורה לא היתה שום מצוה
אחרת בה נשארה הקדושה גם אחרי קיום
המצוה⁸⁶].

ומכיון שמצות מילה היא בדוגמת המצוות
שאחרי מתן תורה, לפיכך היא המקשרת את כל
שאר המצוות של האבות עם המצוות שאחרי מתן
תורה, שה"מעשה אבות" יהיו "סימן לבנים".

אחד הטעמים מדוע בחר הקב"ה דוקא במצות
מילה, שהיא תהי' נתינת הכח לקיום המצוות לאחר
מתן תורה (בהיותה דוגמתם) – כי במצוה זו יש
חידוש לגבי שאר המצוות, שעל ידי קיום מצוה זו
נקבע בגלוי בגוף הגשמי והחומרי של יהודי אות
וברית עם הקב"ה – "בריתי בבשרכם לברית עולם".

יתר על כן: אחד הטעמים למצוה זו⁸⁷ – כדי
להחליש את החומריות של אבר זה, שלכן דרושה
בו זהירות מיוחדת; ולמרות זאת ישנו החידוש
בזה, שלא זו בלבד שמצוה זו מתבטאת ב"סור
מרע", אלא המצוה פועלת מהפך באבר גשמי

(81) לקו"ש ח"א ע' 41. ח"ג ע' 757 ואילך. ח"ה ע' 79 ואילך.
שם ע' 88 ואילך.

(82) ראה תנחומא פרשתנו ט. ב"ר שם פ"מ, ו. רמב"ן שם יב,
ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

(83) שהש"ר פ"א, ג.

(84) חיי שרה כד, ב.

(85) פרש"י עה"פ.

(86) אלא שעצ"ע, דלכאורה מסתבר לומר, שגם בקרבנות (וכן
בהמזבחות) שלפני מ"ת ישנו הגדר דחפצא דקדושה (וראה שיחת
ש"פ נשא תנש"א הערה 50. שיחת ש"פ בהעלותך הערה 59).

(87) ראה מו"נ ח"ג פמ"ט.

(88) עובדי' א, כא.

אל הארץ אשר אראך" והקנין בארץ ישראל³⁷
 השלימה (כל עשר הארצות), גם כהכנה לשלימות³⁸
 התורה והמצוות, "תורה חדשה מאתי תצא" [נוסף³⁹
 למה שהדבר נוגע ל"מתן תורה" בכל יום באופן⁴⁰
 חדש (נותן התורה לשון הווה), שזה יהי' גם אחרי⁴¹
 הגאולה, ואם כן יהי' נוגע גם אז העבודה ד"לך⁴²
 לך גו"י⁴³].

יג. הביאור בזה – וגם מתאים לפי פנימיות⁴⁴
 הענינים:⁴⁵

משמעותו⁹² הפנימית של כיבוש שבע הארצות⁴⁶
 – העבודה דבירור שבע המדות, וג' הארצות קיני⁴⁷
 קניזי וקדמוני – העבודה עם ג' המוחין (חכמה)⁴⁸
 בינה דעת).⁴⁹

בזמן הזה ניתנו לישראל רק שבע הארצות,⁵⁰
 משום שעתה (עיקר) העבודה היא בבירור המדות;⁵¹
 העבודה דג' המוחין עתה היא בעיקר כדי לפעול⁵²
 על המדות. אבל לעתיד לבוא, כאשר כל ענין⁵³
 בעבודת ה' יהי' בשלימותו הכי מלאה, תהי' ⁵⁴
 העבודה דג' המוחין גם (ובעיקר) עבודה בפני⁵⁵
 עצמה – להתאחד עם אלקות על ידי היחוד המלא⁵⁶
 (יחוד נפלא⁹³) של שכלו עם התורה (חכמתו)⁵⁷
 יתברך, שהוא וחכמתו אחד⁹⁴), שעל ידי זה⁵⁸
 (שאורייתא וקוב"ה כולא חד⁹⁵) נתגלה שישראל⁵⁹
 אורייתא וקוב"ה כולא חד⁹⁶.

מזה מובן ששלימות העבודה (גם של ז'⁶¹
 המדות) היא דוקא כאשר ישנם כל עשר הכוחות (ג'⁶²
 מוחין וז' מדות, גם כפי שהם כשלעצמם) ובלשון⁶³
 הכתוב⁹⁷ – "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך (ז'⁶⁴
 מדות) ובכל נפשך (כל עשר הכוחות) ובכל מאדך"⁶⁵
 – עבודה למעלה ממדידה והגבלה⁹⁸ (ע"ד "לך⁶⁶
 לך"), גם של עשר כוחות האדם⁹⁹, ועד כפי שזה⁶⁷
 קשור עם ה"מאד האמיתי"⁹⁸.⁶⁸

(91) וראה תניא אגה"ק סוסכ"ו.

(92) בהבא להלן – ראה בארוכה ד"ה אל תצר את מואב
 במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים בתחלתו.

(93) ראה תניא פ"ה.

(94) שם פ"ב. פ"ד.

(95) שם פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס,
 א. ועוד.

(96) ראה זח"ג עג, א.

(97) ואתחנן ו, ה.

(98) ראה תו"א מקץ לט, ג. ובכ"מ.

(99) בצירוף אדם שהוא למטה מצירוף מאד (ראה המשך
 וככה תרל"ז פ"כ).

1 על פי זה מובן שנתנית ארץ ישראל בפרשתנו
 2 "לזרעך לעולם" – נותנת כח לשלימות קיום
 3 המצוות המעשיות אחרי מתן תורה, שהם יפעלו
 4 את בירור וזיכוך הדברים הגשמיים.

5 שזוהי השייכות בין "לך לך גו" אל הארץ אשר
 6 אראך" (ושלימותה – במצות מילה) לבין הליכת
 7 אברהם בארץ ישראל ונתינת ארץ ישראל לאברהם
 8 – שניהם מהוים המשך אחד וענין אחד: נתינת הכח
 9 והתחלת חיבור העליונים והתחתונים שנפעלה
 10 במתן תורה. [ויש לומר, שע"ד כשם שמצות מילה
 11 מבטאת את השלימות של דירה בתחתונים בגוף
 12 האדם, כך עד"ז יש לומר שארץ ישראל מבטאת את
 13 השלימות של דירה בתחתונים בחלקו בעולם⁸⁹].

14 יב. על פי זה יובן גם הביאור והלימוד לפועל
 15 מפרשת "לך לך" המהוה הכנה למתן תורה:

16 מכיון שהעבודה צריכה להיות תמיד באופן של
 17 הליכה, ועד הליכה שלא בערך (כפי שמודגש גם
 18 בענין של "לך לך" עצמו), כולל גם – בענין של
 19 "מתן תורה", מובן אם כן שתמיד יש צורך ב"לך
 20 לך" כהכנה והקדמה לגילוי דמתן תורה.

21 ועל אחת כמה וכמה כשמדובר על הגילוי
 22 הנעלה ושלא בערך של הגאולה האמיתית
 23 והשלימה – הרי מכיון ש"לך לך גו"י" וקנין ארץ
 24 ישראל זו ההכנה וההתחלה דמתן תורה, ובזה
 25 תלוי' השלימות דמתן תורה (חיבור עליונים
 26 ותחתונים) – הרי מובן שכל זמן שחסר בשלימות
 27 קנין הארץ (וכפי שזה בזמן הזה, כאשר אין לנו
 28 את כל עשר הארצות), חסר גם בשלימותה של
 29 פעולת מתן תורה (שלימות קיום התורה ומצוות);
 30 דוקא על ידי וכאשר תהי' השלימות ד"לך לך
 31 מארצך גו"י אל הארץ אשר אראך" וקנין ארץ
 32 ישראל בשלימותה (כל עשר הארצות), אז תהי'
 33 השלימות דקיום התורה ומצוות "כמצות רצונך"⁹⁰,
 34 וכפי שזה יהי' בגאולה האמיתית והשלימה.

35 ולכן: כל זמן שנמצאים עדיין לפני הגאולה –
 36 הרי נוגע בפועל ממש הציווי ד"לך לך מארצך גו"י

(89) עפ"ז יומתק זה שבזכות המילה "נכרת לו ברית על נתינת
 הארץ" (טור יו"ד סי' רס. וראה ב"י וב"ח שם. וראה פמ"ו, ט.
 פרש"י פרשתנו יז, ב).

(90) לשון תפלת מוסף. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח
 שם צה, א ואילך. אוה"ת שם (כרך ו) תתשכח, ב ואילך. המשך
 וככה תרל"ז פ"ז ואילך. ועוד.

הלימוד מ"לך לך גו' אל הארץ אשר אראך" – 35
 שתהי' לא רק הליכה וחידוש, אלא הליכה אמיתית, 36
 שהיא שלא בערך, שיעזוב לגמרי את מצבו 37
 ורגילותו, אפילו רגילות דקדושה, כולל החידושים 38
 שחידש קודם, וכן – את מהלך המחשבה כפי 39
 שחשב קודם וכיו"ב, עד שמגיע "אל הארץ אשר 40
 אראך", הוא מגלה "אותך בעצמך", ("במהותך 41
 ועצמותך") – את כל היכולת שלו, גם של כוחותיו 42
 הנעלמים, ועד"ז בכוחות עצמם – לא רק גילוי ז' 43
 המדות והמוחין השייכים למדות, אלא גם מוחין 44
 בעצם, שדוקא בזה מתבטא החידוש ד"לך לך גו' 45
 אראך": 46

עבודת האדם ע"ד הרגיל היא על ידי ניצול 47
 כוחותיו הגלויים. בכך אין שום חידוש – שהרי 48
 אלו הם הכוחות שיש לו והוא יודע על קיומם, 49
 וממילא מובן ופשוט שעליו לנצל אותם במילואם. 50
 עד"ז הכוחות הנעלמים, אך בהעלם השייך וקרוב 51
 אל הגילוי – אין זה כל כך חידוש; החידוש 52
 האמיתי הוא – כאשר הוא מגלה בתוכו ("אותך 53
 בעצמך") כוחות נעלמים, שאף אחד (כולל – הוא 54
 עצמו) לא ידע ולא חשב שיש לו כאלו כוחות, ועד 55
 שהדבר הוא פלא: מנין לו דברים שכאלו – וכאשר 56
 הוא מנצל כוחות אלו לחדש בתורה, זהו באמת 57
 "לך לך גו' אל הארץ אשר אראך". 58

וכשם שזה צריך להיות בקשר ללימוד התורה 59
 שלו עצמו, כך צריך להיות גם בנוגע לעבודה של 60
 "והעמידו תלמידים הרבה" 107, כולל – להקהיל 61
 קהילות בשבת ללמוד בהם תורה 108 – שזה צריך 62
 להיות באופן של הליכה אמיתית, באופן של 63
 חידוש אמיתי. 64

כלומר: נוסף על המובן ופשוט, שעליו תמיד 65
 להוסיף במספר ובכמות התלמידים, ולא להסתפק 66
 בכל מה שעשה עד עתה, אפילו אם כבר העמיד 67
 תלמידים הרבה – הרי כל זמן שיש לו את 68
 האפשרות להגיע לעוד יהודי ועוד יהודי, עד לכל 69
 החוגים בישראל, שישתתפו בשיעור תורה – עליו 70
 לעשות זאת, כפשוט, ומאי קמ"ל, 71

וההכנה והנתינת כח לזה וההתחלה בזה היא 1
 מהציווי בפרשתנו "לך לך מארצך גו' אל הארץ 2
 אשר אראך" ונתינת ארץ ישראל, כל עשר הארצות 3
 – שזה כולל את שלימות העבודה, וגם את 4
 השלימות של (מתן) התורה – שנוסף לגילוי המוחין 5
 שבתורה שבערך למדות (הגילוי של מ"ט שערי 6
 בינה שניתנו בזמן הזה 100), כפי שזה הי' במתן תורה 7
 (בפעם הראשונה), יהי' גם הגילוי של ג' המוחין 8
 בעצם (גילוי שער הנו"ן 101, ועד – כפי שהוא נעלה 9
 שלא בערך ממ"ט השערים 102), ב"תורה חדשה 10
 מאתי תצא", בגאולה האמיתית והשלימה. 11

וביחד עם הגילוי הנעלה ביותר (מוחין בעצם), 12
 יומשך הדבר גם בכל העולם כולו, ועד – גם בארץ 13
 הלזו התחתונה (כמרומו באות ק' ד"קני קניזי 14
 וקדמוני", היורדת למטה מן השורה, וג' פעמים ק' 15
 – באופן של חזקה), שיהי' "ומלאה הארץ דיעה 16
 את ה' כמים לים מכסים" 103. ויש לפרש: "ים" 17
 בגימטריא נ', כנגד גילוי שער הנו"ן, "מים" לשון 18
 רבים – הוראה על רשות הרבים דארץ (עלמא 19
 דפרודא), והם יהיו "מכסים" לשון רבים – יהי' 20
 בגילוי שכל העולם אינו אלא כיסוי הטפל – ל"ים" 21
 התורה (שער הנו"ן), "מים שאין להם סוף" 104 – 22
 למעלה ממדידה והגבלה. 23

יד. אחת מההוראות לפועל מהאמור לעיל: 24
 על כל יהודי מוטל החיוב של "לך" בלימוד 25
 התורה – "לאפשא לה" 105, לחדש בתורה. 26
 אפילו אם יהודי למד הרבה תורה, וכמה שכבר 27
 למד, תמיד שייך להוסיף בזה, עד באופן של 28
 חידוש – שכן התורה הינה בלי גבול, "ארוכה 29
 מארץ מידה ורחבה מני ים" 106. ויתר על כן: בהיות 30
 התורה חכמתו של הקב"ה, הרי כל ענין בתורה 31
 נותן כח "להוליד" עוד ענינים חדשים, עד אין סוף. 32
 בהליכה וחידוש זה עצמו ייתכנו כמה אופנים: 33
 הליכה וחידוש שבערך, ובזה גופא – כמה דרגות. 34

(100) ראה ר"ה כא, ב. וש"נ. וראה פתיחת הרמב"ן לפירושו עה"ת.

(101) ראה אוה"ת נ"ך ע' תצרו. וש"נ.

(102) ראה לקו"ת במדבר יב, ב.

(103) ישע' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

(104) יבמות קכא, א. רמב"ם הל' גירושין פ"ג הט"ז. ה"כ.

(105) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. תניא

אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

(106) איוב יא, ט.

(107) אבות פ"א מ"א.

(108) יל"ש ר"פ ויקהל. שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג. וראה

תו"ש עה"פ (אות ה).

הארץ¹¹¹, והולכים כולם "אל הארץ אשר אראך",³¹
 "לארכה ולרחבה", כולל – בארץ קיני קניזי³²
 וקדמוני (אותה מקבלים בדרכי שלום מאומות³³
 העולם, כנ"ל).³⁴
 וביחד עם זה – יש לנו את השלימות של כל³⁵
 עשר כוחות הנפש – ז' המדות וג' המוחין, ויחד³⁶
 עם זה וגם זה עיקר – הגילוי דתורה חדשה מאתי³⁷
 תצא,³⁸
 עד באופן שזה מתפשט בכל העולם כולו,³⁹
 "מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים", וגם⁴⁰
 באומות העולם – "לא יהי' עסק כל העולם אלא⁴¹
 לדעת את ה' בלבד"¹¹², "והיתה לה' המלוכה",⁴²
 ועד"ז בכל חלקי העולם – דומם צומח חי –⁴³
 מתגלה כח הפועל בנפעל, עד ש"אבן מקיר⁴⁴
 תזעק"¹¹³, ועד"ז תאנה¹¹⁴ (צומח), ועד"ז חי,⁴⁵
 ועאכ"כ מדבר – "וידע כל פעול כי אתה פעלתו⁴⁶
 ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה⁴⁷
 באפו"¹¹⁵, שכל העולם יהי' דירה לו יתברך⁴⁸
 בתחתונים, וגם בכל עולמות בי"ע יהי' הגילוי של⁴⁹
 עולם האצילות, מלשון אצלו וסמוך לעצמות⁵⁰
 המאציל ב"ה¹¹⁶.⁵¹
 ומ"לך לך" באים מיד ל"וירא אליו ה'",⁵²
 ושלמותה בגאולה האמיתית והשלמה – "והיו⁵³
 עיניך רואות את מוריי"¹¹⁷, נשמות בגופים בתכלית⁵⁴
 הבריאות והשלמות,⁵⁵
 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.⁵⁶

ובפרט שתמיד נוספים עוד ברי-מצוה ובנות-¹
 מצוה חדשים, שאפשר להשפיע עליהם שישתתפו²
 בשיעור תורה;³
 ועד"ז בנוגע להוסיף באיכות הלימוד, ביותר⁴
 הבנה והשגה ויותר עומק, ועד לימוד בדרך חדשה,⁵
 ולפעול שהתלמיד יהי' "תלמיד ותיק" לחדש⁶
 בתורה¹⁰⁹ – הרי גם זה לא חידוש, שהרי על כל⁷
 אחד מוטל החיוב ד"לאפשא לה" כנ"ל; הליכה⁸
 אמיתית היא – כאשר החידוש של התלמיד הוא⁹
 מכוחותיו הנעלמים, כוחות שעד רגע זה לא ידע¹⁰
 שהם קיימים בו.¹¹
 וכמובן שאבן הבוחן בכל ענינים אלו הוא לא¹²
 הוא עצמו (שכן בגלל הטירדה בעוד מצוה, או בגלל¹³
 אהבת עצמו, עלול לעשות טעות בחשבון), אלא¹⁴
 דוקא מישהו אחר שאינו נוגע בדבר.¹⁵
 ובכל זה – נוספת הדגשה מיוחדת בדורנו זה:¹⁶
 על פי המדובר לעיל, שבדורנו זה במיוחד¹⁷
 (הדור האחרון בגלות והדור הראשון של הגאולה)¹⁸
 ישנה הדגשה יתירה על העבודה ד"לך לך מארצך¹⁹
 גו' אל הארץ אשר אראך", וקנין כל עשר הארצות²⁰
 – הרי מובן שהדבר צריך להשתקף לכל לראש²¹
 בעבודה מעין זה של יהודי, על ידי שהוא מוסיף²²
 בלימוד התורה, לא רק לפי ג' המוחין שלו²³
 השייכים למדות, אלא גם ג' מוחין בעצם. שזה²⁴
 במיוחד – על ידי שיוסיף בלימוד פנימיות התורה²⁵
 (כולל ביאור ענינים אלו דעבודת המוחין¹¹⁰), כולל²⁶
 וגם זה עיקר – בעניני הגאולה ומשיח צדקנו.²⁷
 טו. ויהי רצון, שעל ידי הוספה בעבודה ד"לך²⁸
 לך גו' – יקויים תיכף ומיד בפשטות הענין ד"לך²⁹
 לך מארצך גו', "קבץ נדחנו מארבע כנפות³⁰

(111) נוסח ברכת החודש.
 (112) רמב"ם בסיום וחותם ספרו.
 (113) חבקיב ב, יא. וראה תענית יא, א. חגיגה טז, א.
 (114) ראה מדרש תהלים עג בסופו. יל"ש ירמ' רמז שטו
 בסופו.
 (115) נוסח תפלת ר"ה.
 (116) ראה פרדס שער טז פ"א.
 (117) ישעי' ל, כ.

(109) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר
 רפמ"ז. ועוד.
 (110) ראה גם שיחת ח' חשון שנה זו (לעיל ע' 246 ואילך).

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' ב

שהעומר מתיר את כל הזרעים שהשרישו קודם הַבָּאָת הָעוֹמֶר,¹⁰
 אפילו אם עדיין לא השרישו בשעת קצירתו. רבי יוסי בר זבדא¹¹
 אומר, כוונת המשנה היא שהעומר מתיר רק את אלו שהשרישו¹²
 קודם קְצִירַת הָעוֹמֶר, אבל אם השרישו לאחר קצירתו, אף¹³
 שהשרישו קודם הבאתו, אין הם ניתרים באכילה עד העומר של¹⁴
 השנה הבאה.¹⁵
 הגמרא מבררת מניין יודעים שהעומר מתיר את הנשרש מקודם¹⁶
 לכן: אָמַר לִיה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר¹⁷

קצירה קודם העומר, ולשנות כך, אֲסוּרִין בְּחֻדְשׁ וְלִקְצוֹר לְפָנֵי¹
 הַפֶּסַח, שהרי שוים הם בדינם, שאינם אסורים אלא עד קצירת²
 העומר.³
 ומחמת קושיא זו שונה הגמרא את מחלוקתם של רבי יוסי בר⁴
 זבדא ורבי יונה באופן אחר: אֵלֶּא בַּהֲכַרְח צִרִּין לוֹמַר, אִי אִיתָמַר –⁵
 שמחלוקת זו שנאמרה, אִפְּיָא אִיתָמַר – על הסיפא של המשנה⁶
 היא נאמרה, שבה שנינו, שֶׁאִם הִשְׁרִישׁוּ הַזֵּרִיעִים קֹדֶם לְעוֹמֶר⁷
 הָעוֹמֶר מֵתִירָן, ועל דין זה נחלקו, מֵאִי הִיא כוונת דברי המשנה⁸
 שהשרישו קודם לְעוֹמֶר. רַבִּי יוֹנָה אָמַר, כוונת המשנה היא⁹

לקוטי-שיחות פרשת לך-לך בך טו

ההסבר לכך באופן כללי הוא:

א.

האמרה על פרשת בראשית, נח ולך-לך

ידועה אמרתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בשם אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לגבי פרשת לך-לך, והיא (בתרגום חפשי): "פרשת בראשית היא פרשה שמחה, הקדוש-ברוך הוא ברא את העולם ואת הנבראים... סיום הפרשה אינו נעים כל כך, אך בכל זאת הפרשה באופן כללי היא שמחה... בפרשת נח מסופר על המבול, זהו שבוע עגום, אך סוף השבוע שמח יותר, מסופר על הולדת אברהם אבינו. השבוע השמח באמת הוא השבוע של פרשת לך-לך, שבכל ימי השבוע חיים עם אברהם אבינו..."

מדברי הרבי, שרק בפרשת לך-לך זהו "השבוע השמח באמת" מובן, שאף בסוף השבוע של פרשת נח, כאשר מסופר על לידת אברהם, עדיין אין זו השמחה האמיתית, כשבוע של לך-לך.

שהרי כל הענינים שבאותה פרשה קשורים זה לזה, ולכן, אם הפרשה כולה אינה שמחה, פגומה גם השמחה של סוף הפרשה.

וכך גם לגבי פרשת בראשית, אשר באופן כללי היא "פרשה שמחה", אך כיון שסופה "אינו נעים כל כך", אין שמחה אמיתית גם בפרשה כולה.

וצריך להבין: כיון שפרשת בראשית בכללותה היא "פרשה שמחה" ופרשת נח בכללותה היא "שבוע עגום", צריך היה, לכאורה, לחלק את הפרשות באופן, שהסיום הלא-נעים של פרשת בראשית יהיה התחלת פרשת נח, והסוף השמח של פרשת נח יהיה התחלת פרשת לך-לך?

ב.

בראשית - "עליונים", נח - "תחתונים", לך-לך - איחוד ביניהם

ידוע שבזמן אברהם אבינו (שהוא מעלתה של פרשת לך-לך) התחילה תקופה של "שני אלפים תורה"², והוא היה הראשון (באבות) שהחל³ את ההכנה למתן תורה³.

וכיון שמתן תורה הביא לחיבור בין עליונים לתחתונים⁴, סביר, שגם מעלתה של פרשת לך-לך, העוסקת כולה באברהם אבינו, על-פני שתי הפרשות הקודמות, היא בכך, שתוכנה הוא הכנה לחיבור בין עליונים לתחתונים.

ויש לומר שזהו ההסבר לכך שפרשת לך-לך היא השלישית (בדומה ל"אוריין תליתאי"⁵) – הקו השלישי, האמצעי, המחבר "עליונים" ו"תחתונים".

כלומר, תוכנה של פרשת בראשית, הפרשה הראשונה, הוא⁶ בריאת העולם, אשר נברא על ידי הקדוש-ברוך-הוא – "עליונים". תוכנה של פרשת נח, הפרשה השנייה, הוא⁷ זיכרון ה"מטה", על ידי עבודתו של נח איש צדיק, ובמיוחד על ידי המבול⁷ – "תחתונים". ופרשת לך-לך, הפרשה השלישית, עוסקת בחיבור עליונים ותחתונים⁸.

בכך מובן שפרשת נח פותחת ב"אלה תולדות נח נח איש צדיק..."⁹, כי כאן כבר מדובר על עניני נח שנעשו באמצעות עבודתו – "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"⁹. בעוד אשר לידת נח וכו' עד "ונח מצא חן בעיני ה'"¹⁰ הם ענינים שאינם באים (בעיקר) על ידי עבודתו, אלא על ידי אתערותא דלעילא, ולכן הם שייכים¹¹ לפרשת בראשית¹².

וכך גם לגבי מספר ענינים של אברהם אבינו, הכתובים בפרשת נח, ולא בפרשת לך-לך. וזאת, מפני שעבודת ההכנה של אברהם אבינו למתן תורה (חיבור עליונים

(9) פרש"י ר"פ נח, מב"ר ותנחומא שם (וראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 36 הערה 2).

וגם פ"י הראשון ברש"י שם (מאגדת בראשית פ"ד תנחומא באבער נח ט) – "הואיל והזכירו סיפר בשבתו" שייך לעבודת נח, כמשנ"ת בלקו"ש שם (ע' 45-6 ובהערה 58).

(10) בראשית ה, כח ואילך. ו, ח.

(11) וכ"ה גם בפשטות הענינים, שסיפר המאורעות דנח (כשלעצמו) מתחיל ב'נח, משא"כ לידת נח וכו' עד ונח מצא חן בעיני ה' הם פרט ב"ספר (ספירת) תולדות אדם" (בראשית ה, א וברש"י), ראה בארוכה בלקו"ש שם ע' 40; ועד"ז הוא בנוגע ללידת א"א וכו' דסיום פ' נח, שהוא הגמר והסיום ד"אלה תולדות שם" (נח יא, יוד).

(12) ראה בכ"ז לקו"ש שם ע' 45-6 ובהערות שם.

(1) ספר השיחות תש"ב ע' 30. הוצתק (בקיצור) בהיום יום ע' קא.

(2) ע"ז ט, א.

(3) ראה אוה"ת ח"ש ד"ה וה' בך ס"ב: בלק"ת מהארז"ל ר"פ לך (קכו, א ואילך).

(3*) ראה בארוכה ספר הערכים חב"ד ע' אברהם אבינו סעיף ד', וש"נ.

(4) שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(5) שבת פח, א. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 10, ובכ"מ.

(6) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 51 ואילך.

(7) ש"בא בכרי לטהר את כל הארץ" (תו"א ח, ד. וראה גם בהמצוין לקמן הערה 29).

(8) ראה ע"ז לקו"ש ח"ב שם ועוד (לענין חודש הראשון השני

והשלישי). ח"ט [המתורגם] ע' 28 (לענין ביהמ"ק ראשון שני ושלישי).

אבינו היתה רק הכנה לכך, לפיכך גם עבודתו לבקש רחמים על אנשי סדום – "תחתונים" – לא היתה מצד עצמם, אלא בזכות הצדיקים.

כלומר: שלוש ההנהגות המוזכרות לעיל, של נח, אברהם ומשה רבנו, הן בהתאם לשלוש התקופות הנ"ל – (א) לפני ההכנה למתן תורה, (ב) ההכנה למתן תורה, (ג) מתן תורה:

בתקופה שלפני ההכנה למתן תורה לא היה קשר בין ה"עליונים" לבין ה"תחתונים", ולכן לא התפלל נח כלל עבור דור המבול – "לא עבד מידי" ²⁰. בתקופה השנייה החלה ההכנה לחיבור בין עליונים לתחתונים, ולכן התפלל אברהם עבור אנשי סדום בזכות הצדיקים. ובתקופה השלישית, של מתן תורה, חיבור עליונים ותחתונים, התפלל משה רבנו עבור עושי העגל מצד עצמם, ולא בזכות הצדיקים.

ד.

שלושת האופנים בהשפעת הרב לתלמיד
הבדל זה בין שלוש תקופות הללו, והקבלתן לשלוש ההנהגות,

וכן ההבדל בין התקופה של פרשת נח, שהיא התחלת זיכרון ה"תחתונים", לבין התקופה של פרשת בראשית, כאשר ההשפעה בעולם היתה "מלמעלה", למרות שגם אז היתה עבודת התחתונים על ידי מספר צדיקים –

1 ותחתונים) החלה רק ב"לך-לך" ¹³, בצאתו מחרן לארץ
2 ישראל ¹⁴, בעוד אשר לידתו ועבודתו עד "לך-לך" היו
3 בעיקר המשך ¹¹ וסיום ¹⁴ של זיכרון התחתונים והעלאתם,
4 אשר התחילו בעבודתו של "נח איש צדיק".

ג.

שלוש הנהגות של נח, אברהם ומשה - בהתאם לתקופות

כדי להבין את הקשר שבין "לך-לך" לבין מתן תורה, שדוקא לאחר "לך-לך" התחילה אצל אברהם עבודת ההכנה למתן תורה, יש לבאר תחילה את דברי המדרש ¹⁵, שיש קשר בין "ויאמר ה' אל אברם לך-לך", לבין דרכו של אברהם לבקש רחמים אפילו על חוטאים כאנשי סדום, שלא כנח אשר לא ביקש רחמים על דור המבול ¹⁶.

לכאורה, לא מובן: אברהם אבינו ביקש רחמים עבור אנשי סדום, להצילם בזכות הצדיקים אשר היו עשויים להימצא שם ¹⁷. כנאמר בזהר ¹⁸, שכיון שהוא ביקש רק בזכות הצדיקים, ובשמעו שאין עשרה צדיקים "לא בעא רחמי", (שלא כמשה רבנו, אשר התחנן גם עבור עושי העגל ¹⁹) לכן "לא עבד... כדקא יאות" – מהי אפוא המעלה הגדולה במעשהו "לבקש רחמים על הסדומים" בזכות הצדיקים עד כדי כך שקושרים זאת לענין של לך-לך, ההכנה למתן תורה?

ההסבר לכך הוא: החיבור בין עליונים לבין תחתונים נעשה בפועל רק בזמן מתן תורה, ועבודתו של אברהם

שגם התקופה דב' אלפים תורה הותחלה רק אז; ועל זה מתרץ בתוס' "שתי יציאות הור" – דמכין שגם בהיותו בן נ"ב שנה יצא מחרן לא"י, שייך זה כבר להתחלת ב' אלפים תורה (אף שההכנה למ"ת הותחלה רק (ביציאה השני), בהיותו בן ע"ה שנה – מקומות שבהערה הקודמת. וראה תו"א שם, ד).

וע"פ מ"ש בסדר הדורות (ב"א כג, עיי"ש) ש"ויאמר ה' אל אברם לך-לך גו'" ה' ביציאה הראשונה** – נמצא, שבהתחלת ב' אלפים תורה ה' גם הענין ד"לך לך" [שהוא כענין ביטול הגזירה דמ"ת, ראה הערה הקודמת].

^{14*} ראה לקמן הערה 66.

(15) ב"ר פרשתנו פל"ט, ו (וראה מפרשי המדרש שם). פמ"ט, ט. ויק"ר רפ"י.

(16) זח"א סז, ב. קו, א. שם בהשמטות רנד, ב. ח"ג טו, רע"א.

(17) וירא יח, כג ואילך.

(18) ח"א קו, א.

(19) תשא לב, לב.

(20) לשון הזהר שם.

(13) תו"א פרשתנו יא, ג. תו"ח שם פג, סע"ד ואילך. אוה"ת שם (כרך ר') תתרעה, ב ואילך ונבלקות לג"פ עז, א"ב (וראה גם אוה"ת שם (כרך ד') תרפד, ב. תרפז, ב), שראמר ה' אל אברם לך-לך גו' ("שהא יורד ונמשך למטה") הוא כענין ביטול הגזירה דמ"ת, עיי"ש).

ואף שהתחלת ב' אלפים תורה הייתה בהיות אברהם בן נ"ב שנה, בהיותו עדיין בחרן (ע"ז שם) – ההכנה למ"ת שעשה הותחלה (רק) לאחר לך לך. ולהעיר שגם "ואת הנפש אשר עשו בחרן – דשעבירו לאורייתא" (פרשתנו יב, ה. תרגום שם), ענין התחלת ב' אלפים תורה (ע"ז שם. רש"י שם) נאמר בתורה בפ' לך-לך (אף שזה ה' לפנ"ו). וראה הערה הבאה.

(14) ראה בארוכה מקומות שבהערה הקודמת. ועפ"ז תוכן קושיית התוס' (ד"ה וגמירי ע"ז שם) "ואע"ג דכתיב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" – דלכאורה תמוה (כמו שהקשה במהרש"א שם), ש"הגם שהי' אז בן ע"ה אמר הכתוב שפיר שלקח עמו אז הנפש אשר עשו כבר בחרן בהיותו בר נ"ב – כי כיון שההכנה למ"ת הותחלה רק ביציאתו מחרן לא"י – מסתבר,

(*) ואף ש"הנפש אשר עשו בחרן" ה' לפני היציאה – יש לומר, שכונת הש"ס (לפי תירוצי התוס') ב"מאות הנפש אשר עשו בחרן.. בהריא שנתא בר חמשין ותרתין הורה" היא (לא להזמין שעשו את הנפש, כי אם) להזמין שבו מדובר בפסוק ד"יקח גו' ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה נענן גו'", שאז (נעת שלקח את הנפש גו' מחרן לא"י) הותחלת ב' אלפים תורה.
(**) בסה"ד שם, שיציאתו מחרן בפעם הראשונה (ואמירת "לך לך") הייתה בהיותו בן נ"ה שנה. אבל לפי מ"ש התוס' שיציאתו הראשונה הייתה בהיותו בן נ"ב שנה – מסתבר, שגם אמירת "לך לך" הייתה אז.

באמצעות האור שהאיר בו מלמעלה. ולפיכך, אילו היה נשאר זמן רב יותר בעולם המושחת, והיה יורד אל מצב שבו אין האור מלמעלה מאיר, הוא לא היה יכול להישאר בכחות עצמו בדרגת צדקותו כמקודם.

זה דומה להשפעת הרב לתלמיד באופן הראשון, שלמרות שהתלמיד מבין את הרעיון שהרב מלמדו, אין הוא יכול לחדש דבר בכחות עצמו.

עבודת הצדיקים ב"עשרה דורות מנח ועד אברהם"²² לא היתה רק מצד האור שבה מלמעלה, אלא בעיקר מצד כוחותיהם ופעולותיהם העצמיות, עד אשר עבודתם היתה קשורה גם לעולם שמחוצה להם.

כפי שרואים אצל נח, שלא זו בלבד שהוא עצמו "צדיק תמים היה (אפילו) בדורותיו"²⁵ – ולא "קל בדעתו... להרשיע" – אלא יותר מכך: הוא הוכיח גם את אנשי דור המבול ואמר להם "עשו תשובה"²⁶,

ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר המבול, שאז הביא נח באמצעות עבודת הקרבנות לידי הבטחת הקדוש-ברוך-הוא "לא אוסיף... לא ישבותו"²⁷, ועד ל"אות הברית" של הקשת²⁸, המצביעה על זיכרון ה"תחתונים"²⁹.

אך למרות זאת, כיון שהעבודה היתה קשורה אל ה"תחתונים" שכשלעצמם אין להם ערך כלל יחסית לאלקות – "עליונים" – הרי גם גילוי האלקות, שהגיע באמצעות עבודה זו, היה מצומצם ומוגבל בהתאם לדרגת התחתונים.

עד כדי כך, ש"נח מקטני אמנה היה"³⁰, שהשגתו באלקות היתה בעיקר בעינינים המובנים לפי שכל הנבראים – "תחתונים" – ואילו עניני אלקות שניתן להשיגם רק באמצעות אמונה, שלמעלה מהשכל – "עליונים" – היו אצלו באופן של קטנות – "מקטני אמנה".

וזאת בדומה להשפעת הרב בדרך השניה, שהרעיון שהתלמיד מחדש בכחות עצמו הוא מצומצם ופחות, ללא ערך יחסי לשכלו של הרב.

ובעבודתו של אברהם אבינו היו שתי המעלות: ההתחלה והיטוד³¹ של עבודתו היו על פי השכל, על ידי

1 ניתן להבין זאת טוב יותר באמצעות המשל אודות
2 ההשפעה השכלית של הרב לתלמידו, אשר יש בה, באופן
3 כללי, שלושה אופנים:

4 דרך אחת היא, שהרב מסביר לתלמידו רק את הרעיון
5 שהוא מלמדו, אך אין הוא מדריכו כיצד להבין דברים
6 בכחות עצמו.

7 הדרך השניה היא: הרב מקנה לתלמיד "כלים", אשר
8 בהם יוכל ללמוד ולהבין בנוחות עצמו.

9 מובן, שבכל אחת משתי הדרכים הללו יש יתרון אשר
10 איננו באחרת: מבחינת כושרו של התלמיד, טובה יותר
11 הדרך השניה, כי רק היא מביאה אותו ליכולת ללמוד
12 ולהבין בכחות עצמו. אך לגבי עצם הקניית הרעיון, טובה
13 יותר הדרך הראשונה, כי הבנת התלמיד בכח עצמו, לאחר
14 שהרב למדו כיצד להבין, היא פחותה יחסית לתוכן שהרב
15 מלמדו²¹.

16 הדרך השלישית, שכוללת את שני היתרונות הללו,
17 היא, שהוראת הרב משפיעה על התלמיד עד כדי כך,
18 שכישוריו נעשים ככישורי הרב, ואז יכול התלמיד לחדש
19 ולהבין בכחות עצמו רעיונות נעלים כרבו.

ה.

העבודה בתקופת "בראשית" – כהשפעת הרב באופן הראשון

ויש לומר, ששלוש תקופות של הפרשיות בראשית, נח ולך-לך, הן בדומה לשלושת האופנים הללו:

עבודת הצדיקים ב"עשרה דורות מאדם ועד נח"²² היתה בעיקר מלמעלה, ואינה תלויה כל כך בכחותיהם ופעולותיהם של הצדיקים עצמם.

לדוגמא: חנוך, אשר "צדיק היה", בלי להתחשב בעובדת היותו בדור מושחת, עובדה המצביעה על עבודתו הנעלית שלא להיות מושפע מבני דורו²³, למרות זאת היה "קל בדעתו... להרשיע". ואילו היה נשאר עוד זמן מה בין בני דורו, לא היה מתגבר יותר על הרע, ולכן "מיהר הקדוש-ברוך-הוא וסילקו"²⁴ – כי הענין ש"צדיק היה" לא היה באמצעות כחותיו ועבודתו העצמית, אלא בעיקר

(21) ע"ד החילוק ד"בור סוד שאינו מאבד טיפה ו"מעין המתגבר" (אבות פ"ב מ"ט – לגרסת אדה"א בסדורו) – ראה לקו"ש ח"י ע' 82.

(22) לשון המשנה אבות פ"ה מ"ב.

(23) ראה גם לקו"ש שם ע' 190.

(24) פרש"י בראשית ה, כד. וראה ב"ר רפכ"ה.

(25) ר"פ נח. פרש"י שם (בפ"ה הא') מסנהדרין קח, א.

(26) סנהדרין שם, סע"א ואילך.

(27) נח ח, כא-כב.

(28) שם ט, יב ואילך.

(29) ראה אדה"ת נח (כרך ג') תרמח, א ואילך (ושם תרנב, ב). סד"ה

את קשתי תניד. לעיל ע' 56 סעיף ה"ז.

(30) פרש"י נח ז, ז. מב"ר פל"ב, ו.

(31) ד"ה אתה גר' אשר בחרת ה'ש"ת פ"ה. וראה גם במקומות

שצוינו בהערה הבאה.

לכך שגם לפני כן לא היה התלמיד "תחתון" אמיתי, כדלעיל, הרי ה"חיבור" שבין הרב לתלמיד הוא רק באותה דרגה של שכל התלמיד כפי שהוא מתעלה ומזדכך באמצעות השפעת הרב, אך לא עם הדרגה של שכל התלמיד כפי שהוא מצד עצמו, לפני ההשפעה.

לעומת זאת, בענין החיבור בין עליונים ותחתונים שהתבצע במתן תורה, הרי: (א) לפני מתן תורה לא היו ה"תחתונים" קשורים כלל ל"עליונים", ולהיפך: היתה "גזירה" ("חיתוך"³⁸) ביניהם – וחיבורם במתן תורה הוא רק בכחו ית' הכל יכול, שהוא "נמנע הנמנעות"³⁹, ו"נושא הפכים". ולפיכך (ב) החיבור בין העליונים והתחתונים במתן תורה הוא גם עם הדרגה של התחתונים כפי שהם מצד עצמם.⁴⁰

ז.

אופנים שונים בעבודת האדם

ארבע הדרכים הללו קיימות גם עתה, לאחר מתן תורה, בעבודה הרוחנית של האדם:

הדרך הראשונה, בדומה לעבודה שמ"למעלה" בתקופה "מאדם ועד נח", היא, שעבודתו היא מצד הנשמה, אך אין הוא פועל עם הגוף.

אמנם, את התורה והמצוות הכרחי לקיים על ידי הגוף הגשמי, אך כוונתו והשתדלותו אינה להשפיע על הגוף, אצלו הגוף הוא רק "אמצעי" כדי לבצע את עבודת התורה והמצוות של הנשמה.⁴¹

ועל-אחת-כמה-וכמה, שאין בכוונתו להשפיע על העולם שמחוצה לו.

ה' במקומו שלא ה' בו שום הזדככות" (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלא. וראה גם לקו"ת ראה כח, ב), וא"כ הוא לכאורה דוגמת אופן הא' שבהשפעת הרב לתלמיד – הרי במ"ת ניתן גם הכח שהעבודה שלאחרי מ"ת תפעול בעולם שיהי' "כלי" (לא רק לדרגת האור שבערך העולם, אלא גם) לאור"ס הבל"ג, ועד שלעת"ל יהי' העולם דירה לו ית', לו לעצמותו.

ומכיון שגם אז ישראל העולם בגשמיותו ואעפ"כ יהי' "כלי" ו"דירה כו' – ודלא כחיבור הרב ותלמיד (באופן הג'), דזה שחוש התלמיד נעשים כמו חושי הרב, הוא ע"י שהתלמיד מתעלה ("ויצא") ממדריגתו הקודמת – נמצא, שבמ"ת ניתן הכח שהתחתונים גם כמו"ש בדרגת "תחתונים" יתחברו עם העליונים, ושחיבור זה יהי' גם מצד ענינים הם (באופן ד"כלי כו').

(41) ראה תורת שלום ע' 128. ד"ה באתי לגני תשי"ב פ"ד.

1 הוכחות מן העולם³², "תחתונים", אך יחד עם זאת לא
2 הרהר אחרי מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא³³ – "מצאת
3 את לבבו נאמן לפניך"³⁴ – הוא "השיג" אלקות בתמימות
4 ובפשטות כעבר פשוט³⁵.

5 וכך גם לגבי עבודתו בפרסום אלקות בעולם, שגם בה
6 היו שתי המעלות: עניני האלקות שהוא פרסם היו בעצם
7 "למעלה מכלי קיבול לשכל אנושי", אך אף-על-פי-כן הוא
8 מצא דרך להסביר גם ענינים אלו, עד אשר אפילו "אנשים
9 פשוטים ביותר" יוכלו להשיג אותם³⁶.

10 וזאת בדומה להשפעת הרב לתלמיד בדרך השלישית,
11 שבה כישורי התלמיד נעשים ככישורי הרב.

ו.

חיבור עליונים ותחתונים במתן תורה - יותר מבאופן השלישי

אך גם האופן השלישי של ההשפעה, שבו כישורי התלמיד נעשים ככישורי הרב, הוא משל רק להנחה שלפני חיבור העליונים והתחתונים, כפי שנעשתה על-ידי עבודת אברהם אבינו, ואינה משל לאיחוד ביניהם ממש, אשר היה במתן תורה:

במשל זה, מסוגל הרב לגרום לכך שכוחות התלמיד יעשו ככוחותיו, מפני שגם לפני כן התלמיד הוא בר-דעת וראוי לקבל את השפעת הרב. שכלו של התלמיד גם לפני ההשפעה אינו ממש בבחינת "תחתון" אמיתי יחסית לשכלו של הרב³⁷.

יותר מכך: אם שכלו של התלמיד נעשה (מאוחר יותר) כשכלו של הרב על-ידי זיווך שכל התלמיד, יוצא, שבנוסף

(32) רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג. וראה בארוכה ד"ה כי חלק תרצ"ד (תשי"א) פ"ח. לך ה'ש"ת פ"ג. ועוד.

(33) סנהדרין ק"א, א. שמו"ר פ"ו, ד. פרש"י ס"פ שמות.

(34) נחמ"ט, ט, ח.

(35) ד"ה ולא נבדל תש"א פ"ג. וראה גם ד"ה אתה גר' שם (ספ"ד ואילך).

(36) ד"ה מי העיר תש"ג רפ"ט. וראה ד"ה כל הנהגה תרפ"ט (בסה"מ קונט" ח"א) פ"ט.

(37) ועד"ז הוא בעבודת האבות (מתחיל מאברהם אבינו), שקיום המצוות שלהם פעל רק ברוחניות העולם (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 141, ו"ש), שגם לפני העבודה אינו "תחתון" כ"כ.

(38) ראה לקו"א להח"מ (סרס"א) עה"פ ותגור אומר גר'.

(39) שו"ת הרשב"א ח"א סת"ת. ס' החקירה להצ"צ ע' 68.

(40) ואף שהגילוי דמ"ת ה' (רק) מצד ההמשכה מלמעלה, "והמטה

(* כמובן מזה שאז תושלם הכוונה ד"דירה בתחתונים". ואף שענין ה"תחתון" דעוה"ז הוא "בענין הסתר אורו ית' (תניא פל"ג) – מ"מ. מכיון שגם אז לא יתבטל הצמצום (שרש וסיבת ההסתר דעוה"ז הגשמי). וזה שהגשמי יד' דירה לו ית' הוא ע"י שחשך הצמצום (גופא) יתפך לאור (המשך הנ"ל ע' תתקל. תתקלב) [ושענין זה (הפיכת החשך לאור) א"א להיות מצד הגדרים" ד"אור וחשך" (שרהי הם הפכים). ורק בכח העצמות (ראה המשך ר"ה תרצ"ה פל"ד) – נמצא, שמצד הגדרים" ד"עולם" יהי' "תחתון" גם אז. וראה לקו"ש ח"ב ע' 75 הערה 30. ונע"ע בב"ז.

זיכור שכלו של התלמיד אפשרי רק מפני שגם לפני כן
הוא היה בר-דעת.

ובדומה לכך היתה דרכו של אברהם אבינו, שאמנם
הוא פעל במסירות נפש⁴⁷ עבור בני דורו כדי להשפיע
עליהם שיכירו ויכריזו "אל-עולם"⁴⁸, שהעולם הוא
אלקות⁴⁹, ועד כדי כך שהעמיד עצמו בסכנה⁵⁰ כדי
להתפלל אפילו עבור אנשי סדום,

אבל תפילתו היתה שינצלו רק⁵¹ בזכות הצדיקים
הנמצאים שם, ה"מזככים" את מקום הימצאם, וכאשר
נודע לו שאין שם עשרה צדיקים, ולפיכך "לאו הוא אתר
דקיימא בתשובה"⁵², הוא לא ביקש עוד למענם.

הדרך הרביעית היא, שאהבתו ליהודי אחר היא
"כמוך", אהבה עצמית ומהותית הנעלית מכל חישוב⁵³,
ולכן הוא מתמסר אליו גם כאשר לפי ההגיון אין הוא
מוצא בו מעלות כלל⁵⁴ – אין הוא עושה זאת רק מפני
החישוב של "כולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת
ה'"⁵⁵, כ"אם מפני אהבתו העצמית אליו⁵⁶,

בדומה לחיבור שנוצר בזמן מתן תורה בין עליונים
לבין תחתונים, שהחיבור הוא עם התחתונים כפי שהם
מצד עצמם, בדרגתם הנחותה.

ובדומה לכך היתה דרכו של משה רבנו [אשר
באמצעותו ניתנה התורה, והיא נקראת על שמו⁵⁷], הוא
עמד להתפלל אפילו למען עושי העגל, באופן של "ואם
אין מחני נא..."⁵⁸, ו"לא זו מתמן עד דאמר ליה סלחתי
כדברך"⁵⁹.

ה.

כדי להביא לחיבור עליונים ותחתונים יש צורך ב"לך-לך"

לפי כל האמור לעיל יובן מדוע החלה ההכנה של
אברהם אבינו לחיבור העליונים והתחתונים, לאחר הענין
של "לך-לך":

דרך שניה, בדומה לעבודה שמ"למטה", בתקופה
"מנח ועד אברהם" היא: האדם עובד גם עם הגוף ואפילו
משפיע על העולם שסביבו שיהיה דירה לו ית', אך למרות
זאת אין לו התמסרות מוחלטת עד כדי מסירות נפש כדי
לבצע את הכוונה העליונה שהעולם יהיה דירה לו ית',
ועשייתו היא רק העשיה ההכרחית למציאתו שלו, כדי
למלא את התפקיד שלו בעולם⁴².

לדוגמא: הוא אכן משתדל להשפיע על יהודים אחרים
ולקרבם לתורה ולמצוות, אך השתדלותו היא רק במה
שכרוך בקיום הציורי "הוכח תוכיח את עמיתך"⁴³, אשר
הוא נצטווה עליו, וחסרה בו ההתמסרות לתכלית שהיהודי
זולתו אכן יתקרב לתורה ומצוות.

וכך היתה גם הנהגת נח כלפי אנשי דור המבול. אמנם,
הוא הוכיחם במשך מאה ועשרים שנה "כל יומא
ויומא"⁴⁴, אך היה זה בעיקר כדי לקיים את הציורי שהוטל
עליו⁴⁵, ולכן, כאשר תוכחתו לא הועילה, הוא לא התחנן
במסירות נפש, והוא לא ביקש עליהם רחמים⁴⁶.

דרך שלישית, בדומה לעבודה שבתקופת ההכנה למתן
תורה, שבה כבר מורגש קשר בין עליונים לתחתונים, היא,
שהיהודי אכן משתדל ומתמסר (עד כדי מסירות נפש)
להשגת המטרה של הפיכת העולם לדירה לה' יתברך,
ועל-אחת-כמה-וכמה (מצד רגש של אהבת ישראל) כדי
לקרב יהודים לתורה ולמצוות.

אך למרות זאת ההתעסקות עם הזולת היא (א) כאשר
המטרה היא רק לרומם את הזולת ולקרבו לתורה ומצוות,
אך לא התמסרות אליו כפי שהוא במצבו הנחות. (ב)
השתדלותו לקרב את הזולת לעבודת ה' היא רק כאשר
נראה לו שאכן הזולת בשל להתקרב לתורה ומצוות.

בדומה לאמור לעיל בסעיף ו' לגבי השפעת הרב
לתלמיד באופן השלישי, אשר (א) האיחוד ביניהם הוא
כאשר כישורי התלמיד מזדככים ונעשים ככישורי הרב, (ב)

(42) כי כשחסר בהענין דחיבור עליונים ותחתונים – גם כאשר הנכבד
(תחתון) נותן את עצמו להשלים כוונה העליונה (דנתאור כו' דירה
בתחתונים), הוא רק עד כמה שהכוונה נוגעת אליו, ואינו מסור כ"כ
להכוונה העליונה גופא.

(43) קדושים יט, יז.

(44) זח"א סח, א.

(45) להעיר מזהר שם, שע"י ש"אתרי בהו כל יומא ויומא" – אע"ג
ד"לא קבילו מיני" – "קיים בנפשי" .. ואתה את נפשך הצלת".

(46) ראה בכ"ז לעיל ע' 44 ואילך.

(47) ושלא לטובת עצמו כלל, כידוע מעלת המסנ"פ דא"ע על מסנ"פ
דרע"ק (סה"מ ה'ש"ע ו' טו, 30).

(48) וירא כא, לג. סוטה י, סע"א ואילך. ועוד.

(49) כהדיוק "אל-עולם" – ולא "אל העולם" (לקו"ת תבא מב, ד.

מג, ג. המשך תער"ב פרק קלג. ועוד).

(50) ד"ה אשר ברא תרפ"ט (בסה"מ קונט" ח"א) פ"ה. ד"ה כל הנהגה
שם פ"ח.

(51) להעיר מד"ה כל הנהגה שם, ש"א ה' "חפץ למצוא איזה ענינים
טובים גם באנשי סדום", ומצד זה התפלל עליהם.

(52) זח"א קו, סע"א.

(53) ראה ספר הערכים-חב"ד ע' אהבת ישראל בתחילתו, וש"נ.

(54) ראה תניא פרק לב: שאף הרחוקים כו' ולכן נקרא"ב בשם בריות
בעלמא. וראה בארוכה ספר הערכים שם ע' תרכ"ז, וש"נ.

(55) תניא שם.

(56) וכמו שמסיים בתניא שם: והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת
ריעים.

(57) שבת פט, א. ועוד.

כאמור בשיחה, על כך שהקב"ה ברא את העולם ואת הנבראים, אינה מושלמת.

כי למרות שבאמצעות התהוות העולם מאין ליש מתבטא הכח האלקי הפורץ גדרים ואינו מוגדר בגבולות של "אין" ו"יש"⁶², בכל זאת, כיון שקיומו של העולם⁶³, כפי שהוא בפרשת בראשית, היה מצד "למעלה" ולא מצד מהות העולם עצמו⁶⁴ – הרי ממילא לא הורגש כ"כ הענין של פריצת הגדרים של "אין" ו"יש", ולפיכך,⁶⁵ אין שמחה מושלמת.

בדומה לכך לגבי סיום פרשת נח – לידת אברהם אבינו⁶⁶, הראשון שעשה הכנה לביטול הגזירה בין עליונים לתחתונים (פריצת הגדרים) – שכיון, שאז ההכנה לא היתה עדיין בפועל, וכאמור לעיל שהתחילה רק לאחר "לך לך", לפיכך לא היתה זו שמחה מושלמת.

דוקא פרשת לך-לך, שאז נעשתה בפועל ההכנה לחיבור בין עליונים לתחתונים, היא "השבוע השמח באמת"⁶⁷.

(משיחות ש"פ נח וש"פ בלק תשכ"ד)

- 1 כאשר היהודי פועל להפיכת העולם לדירה לה' יתברך
- 2 בעיקר מצד מציאותו שלו, כדי למלא את תפקידו וכדומה,
- 3 פגומה השפעתו על העולם,
- 4 בדומה לאדם המוכיח את רעהו רק כדי לקיים את
- 5 הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך", שאף אם הוא עושה
- 6 זאת "מאה פעמים"⁵⁸ אין זה משפיע על רעהו כל כך,
- 7 כתוכחה הבאה למען טובת הזולת⁵⁹.
- 8 וכדי לפעול בעולם, אפילו באופן שפעל אברהם אבינו
- 9 לפני מתן תורה, ועל-אחת-כמה-וכמה כהכנה המביאה
- 10 לידי מתן תורה, צריך "ללכת" ולצאת מן המציאות
- 11 העצמית – "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" –
- 12 מרצונותיו, הרגליו (מדות) ושכלו, ואף מן הרצונות
- 13 וכדומה של הקדושה⁶⁰.

ט.

רק בפרשת לך-לך השמחה מושלמת

לפי זה ניתן להסביר גם מדוע "השבוע השמח באמת הוא השבוע של פרשת לך-לך", למרות שגם פרשת בראשית בכללותה היא שמחה, וכן סיום פרשת נח: שמחה פורצת גדר⁶¹. ולכן: השמחה של פרשת בראשית, שהיא,

בראשית אינה בשלימות) עם סוף הסדרה – יש לומר, לפי שזה גופא מה שקיום העולם דפ' בראשית הוא מצד "למעלה" – בא בגילוי ע"י הענין ד"אמחה גו" שבסוף הסדרה, כנ"ל בהערה הקודמת.

ועד"ז הוא גם בנוגע לעבודת האדם, דזה שהעבודה אז הייתה (בעיקר) רק מצד "למעלה" (כנ"ל הערה 63) בא בגילוי ע"י הענין ד"רבה רעת האדם" שבסוף הסדרה (ו, ה). כי הסדר בהמשכת האור מלמעלה"ט (כשההמשכה היא רק מצד "למעלה") הוא, שכל מה שהאור נמשך למטה יותר הוא מתמעט, ועד שנפסק לגמרי.

66 שגם ע"י לידתו (גם לפני העבודה) נפעל בעולם, ועד שחודש אייר נקרא "זיו" לפי "שנולדו בו יזיתני עולם" (ר"ה יא, א). אלא שענין זה (שנפעל לפני ב' אלפים תורה) – הוא רק הכשרת העולם (שיכול להיות בו אור) – העבודה דב' אלפים תורה, ולכן שייך זה לזיווך המטה דפ' נח. ורק שביזיוך המטה גופא הוא הגמר והסיום (שלימות הזיווך), הסוף דפ' נח.

67 ראה בהשיחה שבהערה 1, שמעלת אברהם אבינו [שמשו"ז – די אמת פריילעכע וואן איז .. פרשת לך-לך] = השבוע השמח באמת היא פרשת לך-לך] היא, שהוא הי' הראשון "וועלכער האט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם צו זיין געטלעכקייט אויף דער וועלט" [=שמוסר נפשו לפרסם אלקות בעולם] והרי ענין זה (מסנ"פ לפרסם אלקות בעולם) בא דוקא מצד הענין ד"חיבור עליונים ותחתונים" (ראה לעיל סעיף ד' ובהערה 42).

(58) ב"מ לא, א.

59 ויש לומר, שזהו גם הטעם מה שתוכחתו של נח לא פעלה עליהם שיתעוררו בתשובה. ולהעיר מתורת שלום (ע' 18), דזה שנח לא פעל עליהם שיעשו תשובה הוא לפי שהיו בב' אלפים תהו לפני ב' אלפים תורה – והרי גם מה שהתוכחה של נח הי' באופן כזה הוא לפי שהי' לפני ב' אלפים תורה, כנ"ל סעיף ד'.

60 ראה סד"ה לך תש"ה. לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 16. לקו"ש ח"ב ע' 305 ואילך.

61 ראה בארוכה שמח תשמח תרנ"ז ע' 49 ואילך. וראה לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 122, שמוה מובן שגם הדבר הגורם לשמחה הו"ע שלמעלה מהגבלה.

62 ראה קנט' ענינה של תורת החסידות סט"ו, שזהו אחד הטעמים על זה שהתהוות היא דוקא בכח העצמות.

63 ועד"ז הוא גם בנוגע לעבודת האדם, שהעבודה אז הייתה (בעיקר) מצד "למעלה", כנ"ל סעיף ה'.

64 ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ס"ע 52 ואילך. ושם, שטעם זה הי' יכול להיות הקס"ד ד"אמחה גו" (בראשית ו, ז). משא"כ לאחר המבול שבפרשת נח נעשה קיום העולם באופן ד"לא ישובתו" (נח, כב), עיי"ש בארוכה.

65 ומה שבהשיחה (שבהערה 1) מקשר ענין זה (שהשמחה דפ'

כאשר הגיע "אחרון שבישראל לנהר פרת", איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו – אז התחילה העבודה בענייני העולם, "ויעקב הלך לדרכו", לעסוק בענייני העולם כפשוטם – חרישה וזריעה (שלכן מתחילים לשאול גשמים משבע בחשוון).

משיחת שבת פרשת לך-לך ה'תשמ"ה

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בְּעַל חָנָן בֶּן־עֶכְבָּר וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פְּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל
בְּתִמְמַרְדָּ בֶּת מִי זָהָב:

קסט

ביאור מ"ש (דניאל יא פסוקים כ"ב) במלכות חשמונאים
כתוב "הדר מלכות" – כנגד מלך הח' הדר דתיקון,
ובמלכות אדום כתוב "ולא נתנו עליו הוד מלכות"

ועמד על כנו מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחרים
ישבר ולא באפים ולא במלחמה. ועמד על כנו נבזה
ולא נתנו עליו הוד מלכות וכא בשלמה והחזיק מלכות
בחלקלקות. וזרעות השטף ישטפו מלפניו וישברו וגם
נגיד ברית.

דניאל יא, פסוקים כ"ב

(כ) ועמד על כנו מעביר נוגש, ויתחזק (מלכות
החשמונאים) על בסיסו בהר המודיעין, מתתיהו בן
יוחנן המעביר נוגש יון מעל ישראל, והוא הדר מלכות
ישראל, כי שר וגבור יהי' הוא וכל זרעו אחריו בני
החשמונאים. ובימים אחרים ישבר, בימים מועטים
תשבר מלכותם. ולא באפים, של אומה אחרת. ולא
במלחמה, כי מהם ובהם אשר יקנאו ארסתובלוס
והורקנוס על דבר המלוכה.

(כא) ועמד על כנו נבזה, ויתחזק אז על מעמדה
מלכות ארם שנאמר בזוי אתה מאד (עובדי' א) ויעמדו
רומים ויטלו מלכות מעכומ"ז.

(כב) וזרועות השטף, וגבורי מלכות שהיו מלפנים
שוטפים וחזקים ישטפו מלפני רומים וישברו. וגם
נגיד ברית, גם מלך ישראל שיכרות עמם ברית, גם
הוא סופו שישטף מלפניו, כי יעברו [רומים] על הברית
ויפשעו עליהם כשאמרו רז"ל (ע"ז ח) עשרין ושית שנים
קמו בהמנותייהו בהדי ישראל והדר אשתעבדו בהון.
רש"י

ויש להבין:

בפסוק כ' כתוב "ועמד על כנו מעביר נוגש הדר
מלכות", ובפסוק כא כתוב "ועמד על כנו נבזה ולא

נתנו עליו הוד מלכות"?

והיינו, דבפסוק "ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו
הוד מלכות" קאי על מלכות אדום שהוא מלכות רומי
הרשעה, שבא מעשו² אבי אדום שנאמר³ עליו בזוי אתה
מאוד כפרש"י כאן. ועשו, אדום, מלכות רומי, שרשם⁴
מתהו. וזהו שכתב עליו "ולא נתנו עליו הוד מלכות".
ובפסוק שמקודם לזה כתיב ועמד על כנו כו' הדר
מלכות, שקאי על מלכות חשמונאי כפרש"י שם.

והיינו הדר מלכות קאי על המלוכה דעולם⁵ התיקון,
והוד מלכות קאי על המלוכה דעולם⁶ העקודים. כי
עקודים הוא הוד, ותיקון דברודים הוא הדר, כמ"ש
באוצ"ח בפ' הפסוק⁷ הוד והדר פעלו כו' שהוד קאי
על עקודים, והדר מלך הדר, קאי על תיקון דברודים
ע"ש.

וזהו שבמלכות חשמונאי, שהוא מלוכה דישראל
שרשם מתיקון, כתיב הדר מלכות, שיש בהם הדר
מלכות, ממלוכה דהדר דתיקון. ובמלכות רומי, אדום
שרשם מתהו, מובן שלא שייך לומר שלא נתנו עליו
הדר מלכות, כי הלא שרשם מתהו שקודם לבחי' הדר
מלכות דתיקון. אך לא נתנו עליו, הדר מלכות דעקודים,
כי נקודים דתהו הם למטה מעקודים, ואינו מאיר שם
גילוי הנקודים. כי הלא יש פרסה בין עקודים לנקודים
דתהו, וגם צמצום בינתיים, ועיין בע"ח⁸ שער דרושי
נקודות פ"ב ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך
ומאחז"ל, עמוד 99

(1) שאדום הוא מלכות רומי — ראה גיטין נו, ב. מגילה ו, ב. רש"י
סוף פרשת וישלח. רמב"ן ספר הגאולה שער שלישי. לקוטי שיחות
חלק ה' עמוד 411. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קצו. רא.

(2) בראשית לו, ט.

(3) עובדי' א, ב.

(4) ראה לעיל סימן ע. ועיין תורת חיים בראשית עמוד קסא, א ואילך.

(5) ראה ביאור החילוק בין "הוד" ו"הדר" בהמשך תער"ב ח"א עמוד
רלו.

(6) ראה ביאור החילוק בין עקודים ונקודים וברודים, תורת חיים
בראשית עמוד מה, ד. אור התורה פרשת ויצא עמוד רכא. רכב. ספר
המאמרים ה'תרג"ב עמוד ק ואילך.

(7) תהלים קיא, ג.

(8) שער ח.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך-לך

הפגרים הם המלכיות, וישב אותם אברם. ופירושו כי רצה דוד לכלות כל האומות, והשיבו אברהם שהוא במה שביד לבניו את המלכיות במקום גיהנם, ועל כן מנע ה' את דוד מלבוש בדמים. ויתכן הוא מאמר דוד באומרו (תהלים יח, לח) ארדוף אויבי ואשיגם וכו' כמפורש אצלנו במקומו. וזה יהי' ענין הכתוב וירד העיט הוא דוד, על הפגרים הם הרמזים בפגרים הנזכרים שהם המלכיות.

ומה שאמרתי וישב אותם אברם – את הפגרים – מליפול ביד העיט – הוא דוד. הוא כי יהי השמש לבא וכו' כי שם לפניו הוא יתברך את המלכיות, הם אימה וכו', ואת גיהנם הוא תנור וכו', ובחר אברם במלכיות, שעל ידי כן הי' סיבה שלא נתנם השם ביד דוד, שאם יכלם איך ישעבדו את ישראל, נמצא בזה כאילו ימנעו בידים.

והענין כי הנה יש שני זמנים, אחד טרם זמן העתיד, שהוא זמן הדין הגדול המתייחס לנשף וערב יום. ועד זמן ההוא הוא בעוד יום. והנה אשרי מי שטרם יחשך היום ברוגז הדין, הוא נקי מפשעיו, ואין זה רק על ידי שעבוד מלכיות, ואם אין שעבוד מלכיות, נשארו אשמותם צורות בשמלותם על שכמם, עד הדין ההוא לידון בגיהנם העתיד. וזהו מאמר הכתוב ויהי השמש לבא, רמז אל טרם יחשיך, קודם סוף היום של דין הגדול, ואז ותרדמה של נבואה נפלה על אברהם. והנה אימה וכו' שהם הארבע מלכיות שיברור, שזה טוב להם, טרם יחשך ויצטרכו לדון בגיהנם העתיד – שהוא אחר בא השמש. ובהזכירו באת השמש, נרמז כי אז גיהנם הנקרא חשך – כמו שאמרו ז"ל (שמו"ר יד, ב) על חשך מצרים, ועיקר גיהנם הוא תנור עשן כו' – כדי שיברור. ויהי כן על ידי מה שהפסיד דעתו באומרו ידוע וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד.

ואמר אחרי כן, כי על ידי הברור נמשך, כי הגיהנם שהעביר לפניו על ידי מה שיברר את השעבוד, ישלוט במשעבדים. וזהו שרמז באומרו (לקמן יז) ויהי השמש באה ועלטה הי', רמז כי אז בזמן ההוא שכבר בא השמש ועלטה הדין באה, אז והנה תנור עשן הוא גיהנם העתיד אשר עבר עליו, יהי' בין הגזרים האלה הם האומות ולא על ישראל, כי בירר לבניו השעבוד.

תורת משה – להאלישך

לך-לך טו, ז – ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וגו'

(תוכן: רצה הקב"ה להראות את אברהם איך בתחיית המתים ישוב אברהם ויירש את הארץ)

א. ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו' רצה הקב"ה להראות את אברהם איך בתחיית המתים ישוב אברהם ויירש את הארץ. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (ב"ר מט, כג) על פסוק ואנכי עפר ואפר, שהוא אילו הרגני נמרוד לא הייתי עפר, אילו שרפני אמרפל לא הייתי אפר, הנה שהשוה את זו עם זו. וזוהי יאמר הלא את עצמן נדרתי לתת את הארץ, שהוא אחר התחייה. אל תתמה על התחייה מהעפר, כי גדולה היא מניעתי מן האש שלא ישרפך, ממניעתי מן העפר שלא יכלך. והנה אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים כאילו מהיותך אפר החייתך, וזוהי תבטח לתת לך את הארץ הזאת לך בעצמך. כי מי שקיימך מהיותך אפר שלא בטבע, יקימך מהיות עפר. וזהו אומר לתת לך שהוא לו לעצמו ואין זה רק אחר התחייה.

ועל זה השיב ואמר במה אדע כי אירשנה, לומר, הנה אם כשתתן אותה לזרעי ימשך קיומה עד אחר התחייה מובטח אהי' בזה, אך במה אדע שביני וביני לא יאבדו ברוע בחירתם באורך הזמן, ומה גם בין הגוים, באופן שתפסק מציאותם מהעולם. ומה גם בגליות שנרמזו לו בענין המלכים כמדובר למעלה ויבטל ענין התחייה, גם לי גם להם ולא אירשנה. על כן אמר לו אל תירא כי קחה לי עגלה וכו', והוא מאמרם ז"ל (ב"ר מד כג) וז"ל, עגלה משולשת זו בכל שמעמדת שלשה – נבוכדנצר אויל מרודך ובלשאצר. ועז משולשת זו מדי שמעמדת שלשה – כורש ודריוש ואחשורוש. ואיל משולש זו יון כו'. ותור הגזול זו הרביעי. והראה לו הוא יתברך שכל הארבע מלכיות יתבתרו. ואת הצפור לא בתר כי לא יכלו, כמאמרם ז"ל (סוטה ט, א) חצי אכלה בס חצי כלים והם אינן כלים.

ושמא תאמר הלא טוב לבטל המלכיות ולא נצטרך תפלה ובקשה לינצל מהם. לזה אומר וירד העיט וכו', והוא מאמרם ז"ל (ילקוט רמז עו) וירד העיט וכו' הוא דוד, על

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

אכילת התבואה החדשה **בְּמִדְּנָה**, ואילו **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** הבאים בעצרת היו מתירים את הבאת החדש **בְּמִקְדָּשׁ**, כלומר, שהיו מתירים להביא משם ואילך מנחות מן התבואה החדשה. ומשמע מדברי המשנה שקודם הבאת העומר אסור לאכול מן התבואה החדשה. מתרצת הגמרא: **לְמַצָּה** – אף משנה זו אין כוונתה לאסור בלאו את האכילה קודם הבאת העומר, אלא האוכל משעה שהאיר היום אינו עובר בלאו, ומכל מקום מצוה יש בדבר להמתין עד שעת הקרבת העומר.

1 התבואה החדשה, אבל הלאו לא נאמר אלא במי שאוכל קודם
2 שהאיר היום.
3 שבה הגמרא ומקשה: והרי שנינו במשנתנו **שֶׁמֶשְׁקָרֵב הָעוֹמֵר הוֹתֵר**
4 **הַחֶדֶשׁ מִיָּד בִּאכִילָה**, ומשמע מכך שקודם לכן אסור היה לאוכלו.
5 מתרצת הגמרא: **לְמַצָּה** – אף משנתנו אין כוונתה שהאוכל
6 מקודם לכן עובר בלאו, אלא שיש מצוה להמתין עד הקרבת
7 העומר.
8 שבה הגמרא ומקשה: והרי שנינו (לחל ע"ב) **שֶׁהָעוֹמֵר הָיָה מְתִיר** את

♦ יום ראשון ה' מרחשון ♦

א ואמר יי לאברהם איזל לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

יב (א) ויאמר יהוה אל-אברהם לך-לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

כ"ג לך-לך • להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לפנים. ועוד, שאודיע טבעך בעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך לך ה'תשמ"ב)

וכמובאר בתנ"א "מה שכתוב בגמרא ד'עובד אלוקים' היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו' היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד" - שזהו "משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים... ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כול... להיות נקרא עובד אלוקים". והנה, "**בימיהם**" היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים", ולכן כאשר לומד מאה פעמים ואחד, נקרא "עובד אלוקים"; אבל כאשר מתרגל ללמוד מאה פעמים ואחד - הרי גם כאשר לומד מאה פעמים ואחד, שוב אינו נקרא "עובד אלוקים", ולא זו בלבד שאינו נקרא "עובד אלוקים", אלא יתירה מזו: "אשר לא עבדו!"

וכפי שידע איניש בנפשיה, שכאשר עושה דבר מסוים מצד הרגילות שלו - אינו זקוק ליגיעה ולהשתדלות בענין זה, ולכן אינו נקרא "עובד אלוקים" מצד עבודה זו.

כאשר מעבירים את הסדרה, ונזכרים ששם הסדרה הוא "לך-לך" [היינו, אף-על-פי שבסדרה זו ישנם ריבוי ענינים, ואילו ציווי הקדוש-ברוך-הוא לאברהם "לך-לך מארצה וממולדתך גו" מסופר רק בפסוקים הראשונים שבסדרה, אף-על-פי-כן, נקראת כל הפרשה כולה בשם "לך-לך"] - הרי זה מזכיר ומעורר שהעבודה צריכה להיות באופן ד"ל-לך", הליכה אמיתית, למעלה ממדידה והגבלה, באין ערוך לגבי דרגתו הקודמת.

ולא רק כאשר מדובר אודות עניני הרשות - דמאי קא-משמע-לן, אלא גם כאשר מדובר אודות עניני קדושה, נדרשת העבודה של "לך-לך", עליה והילוף שבאין-ערוף. זאת אומרת: גם כאשר עבודתו היא באופן של "בכל מאודך", הנה כאשר מתרגל בעבודה זו, הרי ההרגל נעשה טבע שני, או (פלשון המובא במקום אחר) טבע סתם, ומאחר שזה נעשה טבעו ורגילותו, שוב אינו נקרא "עובד אלוקים" על-ידי עבודה זו, אלא "אשר לא עבדו".

בעל הטורים

והשביעית, שיתברכו בו כל משפחות האדמה.

אשר אראך. ב' במסורה. הכא, ואידך בזכריה (א, ט) "אני אראך מה המה אלה" גבי גליות. מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם הגליות. אראך. בגימטריא: כענינים. מלמד שהיו הענינים הולכים לפניו ומראים לו הדרך.

ואעשה לגוי גדול, ואברכה, ואגדלה שמך. שלש ברכות, כנגד שלש ברכות דברכת כהנים. וכן "מברכך" שלשה תגין על ר', לומר לך כי שלש פעמים כ' הם ס', כנגד שלשים אותיות שבברכת כהנים. והם: יברכה, יאר, ישא.

ואברכה. בגימטריא: אברהם. תורה ב

שבעים שנה בברית בין הבתרים, ושובו לאחר שבעים. ולכך סמך חרן ל"לך לך", לפי שבהרן אפו של הקדוש ברוך הוא בעבודה זרה גלו.

ואעשה לגוי גדול וכו'. ברכו כאן שבע ברכות והם אלו:

ואעשה לגוי גדול, והיא הגדולה שבכלם, שיעשהו לגוי, שעם זאת בכלל השעבוד והשרור. והשנית, שבהיות אברהם טרם הכנסו בברית יברכהו ברכת הממון, כמו שנאמר (להלן יג, א) "**ואברהם כבר מאד**". והשלישית, שיגדל שמו מאברהם לאברהם (שנעשה **אב המון גוים**).

והרביעית, שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישית, שיברך השם מברכיו. והששית, שיאור כל מבקשי רעתו.

יב (א-ג) ויאמר. פתח באמירה (ויאמר), פלשון שנברא בו העולם. שבעשרה מאמרות נברא העולם, וכלו לא נברא אלא בזכות אברהם, לכך כתיב עליו מאמר.

לך לך. רמז לו, כשתהיה בן מאה, כמנין לך לך, אז "ואעשה לגוי גדול", שנוגד לו יצחק.

דבר אחר: רמז לו, שלאחר שתלך מארץ תחיה כמנין לך לך, שהרי בן חמש ושבעים שנים היה כשיצא, וכל שנותיו מאה וחמשה ושבעים.

דבר אחר: רמז לו שני הגליות, ששני פעמים ילכו בגולה.

דבר אחר: רמז לו, שאחר חמשים דורות, כמנין לך, ילכו בגלות בימי צדקיהו. ובזכותך שדברתי עמך בן

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך-לך, ח' מרחשון ה'תשנ"מ)

העקר שלא יעסק בענין פרטי הנ"ל המיוחד לו. ועד כדי כך - שלמרות שמעוררים ומזכירים לו אודות ענין זה מזמן לזמן, ורובי פעמים, והוא יודע שזהו תפקידו המיוחד לו [על-דרך ובדגמת העדיפות דענין שהזמן גרמא לגבי ענין שאין הזמן גרמא], אף-על-פי-כן, לא פגע ולא נגע, והוא עצמו אינו יודע מדוע כך הם פני הדברים.

וכך הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, למעלה משני חזקה! וזאת - למרות שמדבר אודות ענין שאם היו מתעסקים בו באופן המתאים, היו יכולים לסימו במשך כמה שעות, כמה ימים או כמה שבועות, ואף-על-פי-כן הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, מבלי לסיים את הדבר, ובקצב כזה - מי יודע מתי וכיצד יסתיים הדבר.

פיצד יתכן אמונם מצב שפנה - הנה על זה ישנו למוד זכות מאדם הראשון:

אדם הראשון היה יציר פפיו של הקב"ה. ויצירתו היתה "כבן עשרים שנה", שמזה מובן שאצלו באו היצירות והיצירות הרע ביד - ולא כפי שזה אצל כל בני ישראל, שלכל-לראש באה הנפש הבהמית, "אקדמי טעניתא", ורק אחר-כך באה הנפש האלקית. ואף-על-פי-כן, כאשר נצטוו שלא לאכל מעץ הדעת, הנה למרות שהאסור היה על ג' שעות בלבד [ובדאי ידע אדם הראשון שאם ימתין ג' שעות, אזי יקדש על היין דעץ הדעת - במפל-שפן וקל-וחמור מזה שאנו יודעים זאת], מכל-מקום, לא עמד בנסיון!...

וטעם הדבר: מפיון שענין זה היה נוגע ביותר לכללות מציאותו של אדם הראשון, שהרי זו היתה המצוה היחידה שהיתה לו [פלשון הזהר (חלק ב רסב, ב): "קודשא-ברוך הוא פקיד לך פקודת חדא"] - לכן השקיע היצירה כחות ומאמצים מרובים ביותר כדי להכשילו.

מובן וגם פשוט שאין לזלזל חס-ושלום בכבודו של אדם הראשון, יציר פפיו של הקב"ה - חלילה וחס, ובפרט שאנו צאצאיו של אדם הראשון, הן כל בני נח, והן בני ישראל! - והמזכר לעיל, הרי זה ענין המבואר בתורה, ומה גם שמזכירים זאת כדי לפעל הוספה בענין של יראת שמים כו' - שפאשר יהודי רואה שה"יצר" מתנגד ביותר לענין מסים, עליו לדעת שענין זה הוא ענין עקרי ביותר בעבודתו, ולכן כל כבד משקלו של היצר מטל על ענין זה דוקא.

כאשר מסבירים ליהודי פשוט שבשבת זו ישנו צורף הענינים ד"ויעקב הלך לדרךכו" (להיותו השבת שלאחר שבועה בחשון) ו"לך-לך" (פרשת השבוע), ומסיפים ואומרים לו שמדובר אודות עניני התורה, שהיא "מורשה קהלת יעקב", יחשה השינת אליו, כולל ענין ההוראה שבתורה (תורה מלשון הוראה), היינו, שזוהי הוראה עבדו - הרי הוא מבין בפשטות שההוראה בזה היא, שפוללות העבודה ד"ויעקב הלך לדרךכו" צריכה להיות באופן ד"לך-לך".

וממשיכים להסביר לו המבואר בדרושי חסידות בפירוש הענין ד"לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אבירך" - דקאי על הרצון, המדות והמוחין, "ארצך" הוא ענין הרצון, "מולדתך" הם המדות הטבעיות, ו"בית אבירך" הוא ענין המוחין, ועל זה נאמר "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אבירך", היינו, שאין לו להתחשב ברצונו ורגילותו וטבע מדותיו כו', אלא עליו לעזוב כל ענינים אלו, כדי לקיים את רצונו של הקב"ה.

וכאמור - ענין זה מובן בפשטות גם ליהודי פשוט שבפשוטים, ואדרבה: הלאו היו מצליחים לפעול שענין זה יתקבל אצל "ראשיכם שבטיכם" [שאצלם מדובר אודות רצון ומדות דקדושה כו'] באותה פשיטות כפי שהדבר מתקבל אצל "חוטב עציף ושואב מים"!!!...

דוגמא לדבר:

כאשר מדבר אודות יהודי שבבחינת "ראשיכם שבטיכם", שהטילו עליו תפקיד מסים ומגדר שעליו לעסק בו, השלמת באורים בעניני חסידות, וכיוצא בזה [השלמה כזו שעל-ידה נפעל שלימות גם בענינים שבה נעשו לפני זה] - יכל לבוא ה"יצר" ולבלבלו שלא לעסק בענין זה פדבעי, ולא מפני שהוא עסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה, וכיוצא בזה, אלא מפני שממציא לו שאר עניני קדשה, ענינים טובים ונעלים, ומסביר לו בכל מיני תרוצים ואמתולאות שונות, שעכשו מרחים לעסק בענינים אלו דוקא, ואלו ענין זה אפשר לדחות למשך זמן, וכיוצא בזה. היצירה הרע אינו יכל לפתותו עם דברים של מה בכך, תענוגי עולם הזה כו' - בדברים כגון דא אי אפשר לקנות אותו, מפיון שהוא למעלה מזה. ולכן, הדרך היחידה היא - על-ידי-זה שמעסיק אותו בשאר עניני קדשה, תורה ומצוותיה, מעשים טובים, ענינים טובים ומועילים וכו',

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 42)

אף של מקום, ומקום של עבודה-זרה. **טובה לאחר זמן** - כל הברכות שקבל כתוצאה מיציאה זו והליכתו לארץ כנען.

להנאתך ולטובתך (רש"י יב, א) יש לפרש: **הנאה** - תוצאה חיובית הנאה מיד. **טובה** - כוללת תוצאות חיוביות הבאות לאחר זמן. ורש"י מפרש שזוהי הפונה ב"לך" מפני שכן ארע בפעל: **הנאה מידית** - היציאה מחרון, מקום של חרון

(ב) וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכָהּ וְאֶגְדַּלְהָ שְׁמָהּ וְהָיָה בְּוָאֲבָרְכָהּ לְעַם סָגִי וְאַבְרָכָהּ וְאַרְבֵּי שְׁמָהּ וְתָהָא מְבָרַךְ:

אֱלֹהֵי יִצְחָק. "וְאֶגְדַּלְהָ שְׁמָהּ", זֶהוּ שְׂאוּמְרִים: אֱלֹהֵי יִצְחָק. יָכוֹל יִהְיֶה חוֹתָמִין בְּכֻלָּן? תִּלְמִיד לומר: "וְהָיָה בְּרָכָה", בְּךָ חוֹתָמִין וְלֹא בָהֶם. מֵאַרְבָּע • וְהָלֹא כָּכָר יֵצֵא מִשָּׁם עִם אָבִיו וְכֹא עַד חֶרֶן? אֵלֹא כָּךְ אָמַר לוֹ: הַתְּרַחֵק עוֹד מִשָּׁם וְצֵא מִבֵּית אָבִיךָ. אֲשֶׁר אֲרָאָךְ • לֹא גָלָה לוֹ הָאָרֶץ מִיָּד, כְּדִי לְחַבְּכָה בְּעֵינָיו וְלַתֵּת לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר. פִּיּוּצָא בּוֹ: (בְּרֵאשִׁית כב) "אֵת בְּנֶךָ, אֵת יְחִידְךָ, אֲשֶׁר אֶהְבֵּת אֵת יִצְחָק". פִּיּוּצָא בּוֹ (שם): "עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים". פִּיּוּצָא בּוֹ (יִזְחָק ג): "וַיִּקְרָא אֵלָיָהּ אֵת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר אֵלָיֶךָ".

זֶה"י • וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל • לְפִי שְׁהִדְרָךְ גִּזְרֵת לְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים: מִמַּעֲטָת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּמִמַּעֲטָת אֵת הַמָּמוֹן וּמִמַּעֲטָת אֵת הַשֵּׁם, לְכֹךְ הִזְקַק לְשִׁלְשָׁה בְּרָכוֹת הֵלָלוּ, שְׁהִבְטִיחוּ עַל הַבְּנִים, וְעַל הַמָּמוֹן וְעַל הַשֵּׁם. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְזֶהוּ: "וְאֶגְדַּלְהָ שְׁמָהּ": תְּרִינִי מוֹסִיף אוֹת עַל שְׁמֶךָ שְׂעֵד עֲכָשׁוּ שְׁמֶךָ אֲבָרָם, מִפְּאֵן וְאִילָף, אֲבָרָהֶם. וְאֲבָרָהֶם עוֹלָה רַמ"ח, כְּנֶגֶד אֲבָרָיו שֶׁל אָדָם. בְּרֵש"י יִשְׁן). וְאַבְרָכָהּ • בְּמָמוֹן (בְּרֵאשִׁית רבָּה). וְהָיָה בְּרָכָה • הַבְּרָכוֹת נְתוּנוֹת בְּיָדְךָ. עַד עֲכָשׁוּ הָיָה בְּיָדִי, בְּרַכְתִּי לְאָדָם וְנָח, וּמַעֲכָשׁוּ אֶתָּה תִּבְרָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּחֲפֹץ (בְּרֵאשִׁית רבָּה). דְּבָר אַחֵר: "וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל", זֶהוּ שְׂאוּמְרִים: אֱלֹהֵי אֲבָרָהֶם. "וְאַבְרָכָהּ", זֶהוּ שְׂאוּמְרִים:

(ג) וְאַבְרָכָה מְבָרְכִיךָ וּמְקַלְלֶךָ אֶאֱרֹךְ וְנִבְרָכְךָ בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה:

זֶה"י • וְנִבְרָכְךָ בְּךָ • שְׁשׁ אֲגֻדּוֹת רַבּוֹת, וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ: אָדָם אוֹמֵר לְבָנוֹ: 'תָּהָא פְּאֲבָרָהֶם', וְכֵן כָּל "וְנִבְרָכְךָ

(ד) וַיֵּלֶךְ אֲבָרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶתָּה לֹט וְאֲבָרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתָ מִחֶרֶן:

(ה) וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אֲחִיו וְאֶת־כָּל־רִכּוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בַּחֲרֵן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:

זֶה"י • אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרֵן • שְׁהִכְנִיסָן תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה: אֲבָרָם מְגִיר אֵת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרִי מְגִירַת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כֹּאֵל וְעִשָּׂאוֹם (לְכָךְ כְּתִיב: "אֲשֶׁר עָשׂוּ").

בַּהֲנִים הַמְּבָרָכִים בְּנִיךָ. וְרוּצָה לומר שְׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִבְרַךְ לְהַבְהִינִם, כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ רִש"י בְּפִרְשֵׁת נִשְׂא. עַל כֵּן "מְבָרְכִיךָ" לְשׁוֹן רַבִּים, "וּמְקַלְלֶךָ" לְשׁוֹן יְחִיד. וּמְקַלְלֶךָ אֶאֱרֹךְ. בְּגִימָטְרִיא: כָּלֵעָם הַבָּא

לְקַלֵּל בְּנִיךָ. וְהָיָה בְּמִסְוֵרָה. "וְהָיָה בְּרָכָה", "וְהָיָה תְּמִימִים" (לְהֵלֵךְ יוֹ א), "וְהָיָה נָכוֹן לְפָנֶיךָ" (שְׁמוֹת לד, ב), "עֲלָה אֵלֵי הַהָרָה וְהָיָה שָׁם" (שָׁם כד, יב), "וְהָיָה לִי לְאָב" (שְׁפָטִים יז, י), "וְהָיָה לְנוֹ לְאָב" (שָׁם יז, יט). אִם תִּהְיֶה תְּמִימִים וְנָכוֹן, אִזְּ תִּהְיֶה בְּרָכָה, וְעֲלָה אֵלֵי

הַהָרָה, וְהָיָה שָׁם לִי לְאָב. וְאַבְרָכָה. ב' בְּמִסְוֵרָה. "וְאַבְרָכָה מְבָרְכִיךָ", וְאִידֶּךָ: "וְאַבְרָכָה שְׁמָךְ לְעוֹלָם וָעֶד" (תְּהִלִּים קמח, א). שְׁבָרְכוּ בְּרָכָה שְׂאִין לָהּ הַפֶּסֶק. וְזֶהוּ "וְאַבְרָכָה שְׁמָךְ לְעוֹלָם". תוֹרָה ד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 142)

מאשר על בני נח (כולל מה שמזכר במפרש - מצות מילה, ועוד). והאבות קימו מצות רק בתור המקרא שהם קבלו על עצמם. אלא הפונה היא **שהכניסו תחת כנפי השכינה**, שגם זה נקרא בשם גיור.

אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת את הנשים (רש"י יב, ה)
אין הפונה לגיור ממש, שהרי בפשוטו של מקרא לא מצינו בשום מקום שלפני מתן תורה חל על בני ישראל דין אחר

(ו) **ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והפנעני אז בארץ:**
ויעבר אברהם בארץ עד אחר שכם עד מישור מורה ויכנענאה בכן בארץ:

ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר: (בראשית יד) "ומלכי צדק מלך שלם", לפיכך: "ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת", עתיד אני להחזירה לבניך, שהם מזרעו של שם.

נ"י ויעבר אברהם בארץ. נכנס לתוכה. עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב שיעבדו להללם בשכם. אלון מורה. הוא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל, ששם קבלו ישראל שבועת התורה. והפנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ

(ז) **וירא יהוה אל-אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו:**
נ"י ויבן שם מזבח. על בשורת הנרע ועל בשורת ארץ ישראל.

ח ואסתלק מתמן לטורא ממדנח לבית אל ופרס משקנה בית אל ממערבא ועי ממדינחא ויבנא תמן מדבחא קדם יי וצלי בשמא דיי:

(ח) **ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה:**

בתחלה נטה את אהל אשתו, ואחר-כך את שלו (בראשית רבה). **ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו להפשל שם על צון עכן, והתפלל שם עליהם.**

נ"י ויעתק משם. אהלו. מקדם לבית אל. במזרחה של בית אל, נמצאת בית אל במערבו, הוא שנאמר: "בית אל מים". אהלה. אהלה כתיב, ויפסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה:

ט ונטל אברהם אזל ונטל לדרומא:

(ט) **ויעתק משם ויבן שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה:**

ירושלים. (פרוש: ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל, כך פרש בישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל, הר המוריה שהיא נחלתו (בראשית רבה).

נ"י הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר, ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד

(י) **ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם כי-כבד הרעב בארץ:**
יהוה כפנא בארץ ונחת אברהם למצרים: לאתותבא תמן ארי תקיף כפנא בארץ:

(י) **ויהי רעב בארץ. באותה הארץ לבדה, לנסותו אם יתרחק אחר דבריו של הקדוש-ברוך-הוא, שאמר לו ללכת אל ארץ פנען ועבדו משיאו לצאת ממנה.**

(ז) הנראה. ב' במסורה. הקא חד, ואידך בייעקב (להלן לה, א) "הנראה אליך בבכרך". לומר, בשם שנראה לאברהם בשגלה, כך נראה לייעקב בשגלה. תורה ח

(יא) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח־מִרְאָה אֶת־

יא ויהי כן כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אלשרי אשתו הנהנא ידעתי כי אישה יפתחמראה את:

לְדָאג עַל יָפְנוֹ, יִדְעָתִי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יִפְתַּח מִרְאָה אֶת, וְעַכְשָׁו אֲנִי בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׂחֹרִים וּמְכַעְרִים, אַחֲיהֶם שֶׁל כּוֹשִׁים, וְלֹא הִרְגָּלוּ בְּאִשָּׁה יָפָה, וְדוֹמָה לוֹ: (בראשית ט) "הִנֵּה נָא אֲדוֹנִי סוּרוּ נָא".

כ"י הנהנא ידעתי. מדרש אגדה: עד עכשו לא הפיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשו הפיר בה על ידי מעשה. דבר אחר: מנהג העולם שעל ידי טרח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ביפיה. ופשוטו של מקרא: "הנהנא" הגיעה השעה שיש

(יב) וַהֲיָה כִּי־יִרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרִים וַאֲמָרוּ אֲשֶׁתּוֹ זֹאת וַהֲרָגוּ אֹתִי וְאַתָּה יָחִיו:

יב ויהי כן (נ"י ארי) יחיון יתיך מצראי ויימרון אתתה דא ויקטלון יתי ויתירך מקימון:

(יג) אֲמָרִי־נָא אַחֲתִי אַתָּה לְמַעַן יֵיטִב־לִי בַעֲבוּרְךָ וַחֲיִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָךְ:

יג אמרי נא קצן אחתי את בדיל דייטב לי בדילך ותתקנים נפשי בפתגמכי:

כ"י למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 487 - מתוך 'לקראת שבת')

התר שחיטה לחולה בשבת

ואלו אכילת נבלה הוא אסור לאו, ומנא-לן שרבו לאוין דוחה אסור מיתה?
ויש לומר, דבאמות היו יכולים לעבור על גלוי עריות ללא חמור האסור דמיתה, על ידי ביאה שלא כדרכה, דבגונח אינו נהרג עליה, רק שמכער הדבר. וכן לא יעשה אפילו באומות העולם, שבגנינח גדרו עצמן מן העריות.
עוד יש לומר באפן אחר: דאם היו המצרים לוקחים אותה בחזקה, ולא היה יכול למנוע אותה מהם הרי זה בגדר יאוש, וכדין לסטים (בבא קמא קיד, א). ויש לומר שהיתה מתגרשת בזה, דבגנינח חלות הגרושין הוא על ידי שפורשים זו מזו, ואין צורך בגט - ואין בזה אסור אשת איש כ"אם דבר מכער.
ומזה שהמצרים היו מעדיפים לעבור על שפיכות דמים - אסור אחר, ולא על גלוי עריות - רבוי אסורים קלים (פנ"ל), מכאן ששוחטים לחולה בשבת - אסור מיתה, ואין מאכילין אותו נבלה - רבוי לאוין.

אמרינא אחתי את (יב, יג)
מכאן ששוחטין לחולה בשבת (מדרש פליאה)
ויש לומר בפרוש המדרש, ובהקדים הקשיא - לחדודי: מנא-ליה לאברם שהמצרים יהרגו אותו, ויעברו על האסור דשפיכות דמים, בכדי שלא לעבור על האסור דגלוי עריות - אשת איש? ואחד התרוצים הוא, דבמעשה ההריגה לא יעברו עברה אלא פעם אחת. מה שאין-כן פשיקחו את שרה, ואברם עודנו חי, הרי בכל ביאה וביאה עוברים על גלוי עריות - ולומד המדרש בגון דא בחולה, אשר שוחטין לחולה בשבת ואין אומרים נאכילנו נבלה. ומטעם הנ"ל, שבגבילה עובר על כל כזית וכזית, מה שאין-כן בשחיטה שאינו עובר אלא אסור אחד. (ר"ן, הובא בשלחן ערוך רבינו אורח-חיים סימן שכח).
ואם תאמר מה הדמיון, הרי אצל אברם שני האסורים - שפיכות דמים וגלוי עריות - היו שוים בחמרתם, דבשניהם הוא אסור מיתה. אך בחולה, חלול שבת הוא אסור מיתה,

בעל הטורים

(יב) ואתך יחיו. ב' במסורה. הקא: יתנו לך מתנות שדות וכרמים. תורה יג
(יג) אחתי את. ב' במסורה. הקא, גדולים בחקמה. תורה יד
ואידך: "אמר לחכמה אחתי את" (משל)

♦ יום שני ו' מרחשון ♦

(יד) וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד:

כש"י וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה. הָיָה לוֹ לומר "כְּבֹאֵם מִצְרִימָה", אֲלָא לְמַד שֶׁהָטְמִין אוֹתָהּ בְּתֻבָּה, וְעַל־יְדֵי שֶׁתְּבַעֲנוּ אֶת הַמֶּכֶס, פִּתְחוּ וַיֵּרְאוּ אוֹתָהּ.

(טו) וַיֵּרְאוּ אוֹתָהּ שְׂרֵי פְרֻעָה וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֶל־פְּרֻעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֻעָה:

כש"י וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֶל־פְּרֻעָה. הִלְלוּהָ בִּינְיָהֶם לומר: 'הַגּוֹנָה זֹאת לְמַלְאָךְ'.

(טז) וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לָהּ צֶאֱנָן וּבִקְרֹ וַחֲמֹרִים וְעַבְדִּים וּשְׂפָחוֹת וְאֶתְנֵת וּגְמָלִים:

כש"י וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב. פְּרֻעָה בַּעֲבוּרָהּ.

(יז) וַיִּנְגַּע יְהוָה אֶת־פְּרֻעָה בְּגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתָהּ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשָּׁת אֲבָרָם:

כש"י וַיִּנְגַּע ה' וגו'. בְּמַפְתַּח רֹאשׁוֹ לָקָה, שֶׁהִתְשַׁמֵּשׁ קֶשֶׁה לוֹ (כּוֹרֵשׁ רַבָּה). וְאֵת בֵּיתָהּ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְעַל אִשָּׁת בֵּיתָהּ', (וּמִדְרָשׁוֹ: לְרִבּוֹת כְּתִלּוֹ וְעַמּוּדָיו וְכִלְיָ, בְּרַש"י יֶשׁוּעָה). עַל דְּבַר

(יח) וַיִּקְרָא פְּרֻעָה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא:

(יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַאֲקַח אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלָךְ:

כש"י קַח וְלָךְ. לֹא בְּאִבְמִלָּךְ שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ", אֲלָא אָמַר לוֹ: לָךְ וְאֵל תַּעֲמֹד, שֶׁהַמִּצְרִיִּים

(כ) וַיֵּצֵאוּ עָלָיו פְּרֻעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֵׁר־לוֹ:

כש"י וַיֵּצֵאוּ עָלָיו. עַל אוֹדוֹתָיו, לְשַׁלְּחוֹ וּלְשַׁמְרוֹ. וַיִּשְׁלְחוּ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וַיִּשְׁלְחוּ'.

בעל הטורים

(יט) וְלָךְ. ה' בְּמִסְוֵהוּ. הַכָּא: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלָךְ", "הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלָךְ" (מִלְחָם בַּד, נֵאֵם), "נִהַג וְלָךְ" בְּאִבְיָשׁ הַשְׁוֹנֵמִית (מִלְכִּים ב' ד, כד). מִלְמֹד שֶׁהִתְהַוָּה צִדְקָת כְּמוֹ הָאֱמוּנוֹת. "וְקַח מִשְׁעָנִי בְּיָדְךָ וְלָךְ" (שֵׁם שֵׁם, כט), "הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ וגו' קִרְיָהּ בְּיָדְךָ וְלָךְ" (מִרְמָה לו, יד). מִלְמֹד שֶׁאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְפֹרָשׁ כָּאֵן שֶׁנֶּתַן לוֹ מִתְּנוּת, כְּמוֹ בְּאִבְמִלָּךְ, וְדָאִי נִתַּן לוֹ. וְהוּא "קִרְיָהּ בְּיָדְךָ וְלָךְ", שֶׁנֶּתַן לוֹ דְּבַר הַנִּיחָיו מִיַּד לִיד. תוֹרָה כ

שיעור יומי ליום שלישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך-לך סה

יג (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמְצָרִים הוּא וְאַשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-
לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הִנְגָּבָה:

כ"י • וַיַּעַל אַבְרָם וְגו' הִנְגָּבָה • לבא לדרומה של
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁאָמַר לְמַעַלָּה: "הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ
הִנְגָּבָה", לְהַר הַמּוֹרִיָּה, וּמְכַל־מְקוֹם כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ
מִמְצָרִים לְאֶרֶץ כְּנָעַן, מִדְרוֹם לְצָפוֹן הוּא מִהֲלָךְ,
שְׁאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁמוּכִית
בְּמִסְעוֹת וּבְגִבּוּלֵי הָאֶרֶץ.

(ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב:
כ"י • כָּבֵד מְאֹד • טַעֲנוֹן מִשְׁאוֹת.

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין
הָעֵי:

כ"י • וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו • כְּשֶׁחֲזָר מִמְצָרִים לְאֶרֶץ כְּנָעַן,
הָיָה הוֹלֵךְ וְלֵן בְּאַכְסָנִיּוֹת שֶׁלֵּן בָּהֶם בְּהִלִּיכְתּוֹ לְמִצְרַיִם,
לְמִדָּךְ לְדֶרֶךְ אֶרֶץ: שְׁלֹא יִשְׁנֶה אָדָם מֵאַכְסָנִיָּה שְׁלֹו.

(ד) אֶל-מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שֵׁם בְּרֵאשִׁנָּה
וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

כ"י • אֲשֶׁר-עָשָׂה שֵׁם בְּרֵאשִׁנָּה וַיִּקְרָא שֵׁם • וְאֲשֶׁר קָרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר, וַיִּקְרָא שֵׁם
עֶכְשָׁיו בְּשֵׁם ה'.

• יום שלישי ז' מרחשון •

(ה) וְגַם-לְלוֹט הֶהָלַךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֶאֱן-וּבָקָר
וְאֵהָלִים:

כ"י • הֶהָלַךְ אֶת-אַבְרָם • מִי גֵרָם שֶׁהִיָּתָה לוֹ זֹאת? - הִלִּיכְתּוֹ עִם אַבְרָם.

(ו) וְלֹא-נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשַׁבַּת יַחֲדוֹ כִּי-הָיָה
רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁבַּת יַחֲדוֹ:

כ"י • וְלֹא-נָשָׂא אֹתָם • לֹא הָיְתָה יְכוּלָּה לְהַסְפִּיק
מִרְעָה לְמִקְנֵיהֶם, וְלִשְׁוֹן קָצֵר הוּא, וְצָרִיף לְהוֹסִיף

(ז) וַיְהִי-רֹב בֵּין רַעֲי מִקְנֵה-אַבְרָם וּבֵין רַעֲי מִקְנֵה
לוֹט וַהֲפִנְעֵנִי וַהֲפִרְוִי אוֹ יֵשֵׁב בָּאֶרֶץ:

זוֹהוּת מִצִּוְתָא בֵּין רַעֲי בְּעִירָה דְּאַבְרָם וּבֵין
רַעֲי בְּעִירָה דְּלוֹט וּבְנִעְנָא וּפְרִזָּא בְּכֵן
יְתִיב בְּאַרְעָא:

בעל הטורים

יג (ו) וְלֹא נָשָׂא. ב' במסורה. הבא: "ולא נשא אתם הארץ", ואיך: "ולא נשא דויד מספרם" (דברי הימים א' כו, כג). שהיה להם
רכוש הרבה עד אין מספר. תורה ז

שיעור יומי ליום שלישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך-לך

כ"י וַיְהִי־רִיב • לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברהם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים: נתנה הארץ

(ח) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־לוֹט אֶל־נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִיךָ כִּי־אֲנִישִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ:

כ"י אַנְשִׁים אַחִים • קרובים, ומדרש אגדה: דומין בקלסתר פנים.

(ט) הָלֹא כָּל־הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ הִפְרֵד נָא מֵעַלִי אִם־הַשָּׂמַאל וְאִמִּינָה וְאִם־הַיָּמִין וְאִם־הַיְּמִינָה:

כ"י אִם הַשָּׂמַאל וְאִמִּינָה • בכל אשר תשב (ואשב), לא אתרחק ממך, ואעמד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הערף לו, שנאמר: (לקמן יד) "וישמע אברהם כי נשבה אחיו וגו'". ואימינה אימין את עצמי,

(י) וַיֵּשְׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־כָּל־כֶּכֶר הִירְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה בְּגִן־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צֶעֶר:

כ"י כִּי כָּלָה מִשְׁקָה • ארץ גחלי מים. לפני שחת ה' את־סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה • היה אותו מישור. בגן ה' • לאילנות. בארץ מצרים • לזרעים (כ"ד). באכה

(יא) וַיִּבְחַר־לוֹ לֹוט אֶת כָּל־כֶּכֶר הִירְדֵּן וַיַּסֵּעַ לוֹט מִקְדָּם וַיַּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:

כ"י כֶּכֶר • מישור, פתגומו. מקדם • נסע מאצל אברהם (ממזרח) והלך לו למערבו של אברהם, נמצא נוסע

(יב) אֲבָרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכֶּכֶר וַיֵּאֱחָל עַד־סֹדֶם:

כ"י וַיֵּאֱחָל • נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום.

בעל הטורים

(ח) רעי. ב' במסורה. "ובין רעי", ואידך: "ולא דרשו רעי את צאנך" (יחזקאל לה, ח). מלמד שהוכיחום על שלא היו רועים הצאן כראוי, ועל זה היה הריב. וזהו "ולא דרשו רעי את צאנך". תורה ט

(יא) וַיַּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו. אברהם.

סופי תיבות: שָׁלוֹם. לומר לך, בדי לעשות שלום נתפרדו. וגם רמז לו שיהיה שלום לבניו, וזהו שנאמר (דברים ב, ט) "אל תצר את מואב". תורה יב

(יב) אברהם. ב' ריש פסוק. הבא, ואידך: "אברהם הוא אברהם" (דברי הימים א' כו).

וזהו שדרשו רבותינו ז"ל (מגילה יא, א) כל מי שנאמר בו "הוא" - הוא בצדקו מתחלה ועד סוף. וזהו "אברהם הוא אברהם", הוא בצדקו מתחלה ועד סוף. ועל כן "אברהם יושב", ליפרד מלוט הרשע. תורה יג

(יג) וְאִנְשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:

יג וְאִנְשֵׁי דְסָדוֹם בִּישִׁין בְּמִמּוֹהוֹן וְחִיבִין
בְּגִיטְהוֹן קָדָם יְיָ לַחֲדָא:

כ"י - וְאִנְשֵׁי סֹדֶם רָעִים • וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא נִמְנַע
לוֹט מִלְשָׁכֶן עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵינוּ (יומא לח) לְמַדּוּ מִכָּאן:
(משלי ט) "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב". רָעִים • (סנהדרין קט) בְּגוֹפֶס.

וְחַטָּאִים • בְּמִמּוֹנֶם. לַה' מְאֹד • יוֹדְעִים רַבּוֹנָם
וּמִתְכַּנְּנִים לְמַרְדּ בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 42)

(רַקְבוֹן עוֹלָה בְּשָׁמוֹ, שְׂאִין אָדָם חִפְץ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ, וְהוּא
מִשְׁתַּכַּח מֵאֵלָיו), וּמִכָּאן לְמַדּוּ שֶׁכָּפֹאֶשׁר מִזְכִּירִים שְׁמוֹ
מִגְנִים אוֹתוֹ.

וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּ מִכָּאן, שֶׁשֵּׁם רָשָׁעִים יִרְקָב (רש"י יג, ג)
יִקְשֶׁה, הֲרִי "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב" הוּא מִקְרָא מְלֵא ב'מִשְׁלִי'
(י ז), וְאִיךָ אוֹמֵר רִש"י שֶׁרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּהוּ מִכָּאן. וְיֵשׁ לוֹמַר,
דְּהִנֵּה ב'מִשְׁלִי' שֶׁם מִפְּרֵשׁ רִש"י שְׂאִין מִזְכִּירִים שֶׁם רָשָׁע

(יד) וַיְהִי־הָאָמֵר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט מַעֲמֹו
שֶׁאֵל נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם
צִפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיֹּמַח:

יד וַיְיָ אָמַר לְאַבְרָם בְּתֵר דְּאַתְפָּרֵשׁ לוֹט
מַעֲמָה זְקוּף כְּעֵן עֵינֶךָ וְחֲזִי מִן אַתְרָא דְאַתָּ
תַּמָּן לְצִפְנָא וּלְדְרוּמָא וּלְמַדִּינְחָא
וּלְמַעֲרָבָא:

כ"י - אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט • כָּל זְמַן שֶׁהֲרָשַׁע עִמּוֹ, הָיָה הַדְּבוּר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. (וּלְעֵיל שְׁהֵי לוֹט אָצִלוּ וְכַתִּיב: "וַיֵּרָא ה' אֶל
אַבְרָם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֶׁר הָיָה, וְקָל לְהִבִּין) •

(טו) כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה
וּלְזֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:

טו אַרְי ית כל ארעא די את חזי לך אַתְנַנֶּה
וּלְכַנִּיף עד עֹלָם:

(טז) וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּעֶפְרַי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲסִיּוּבָל
אִישׁ לְמִנּוֹת אֶת-עֶפְרַי הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ וַיִּמָּנֶה:

טז וְאִשּׁוּי ית כְּנִיף סִגִּיאִין כְּעֶפְרָא דְאַרְעָא
כְּמָא די לֹא אֶפְשָׁר לְגַבֵּר לְמִמֶּנִּי ית עֶפְרָא
דְאַרְעָא אֶף כְּנִיף לֹא יתְמַנֶּה:

כ"י - אֲשֶׁר אֲסִיּוּבָל אִישׁ • כִּשְׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעֶפְרַי לְהַמְנוֹת, כִּף זֶרְעֶךָ לֹא יִמָּנֶה.

(יז) קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְפָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ
אֶתְנַנֶּה:

יז קוֹם הַלִּיף בְּאַרְעָא לְאַרְפָּה וּלְפִתְיָה אַרְי
לְךָ אֶתְנַנֶּה:

בעל הטורים

ישובו" - יְהִיו "בַּעֲדַת צְדִיקִים",
כְּדַכְתִּיב: "וְחַטָּאִים בַּעֲדַת
צְדִיקִים". תורה יד
(יד) צִפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיֹּמַח.
וּלְיַעֲקֹב אָמַר: "יָמָּה וְקִדְמָה וְצִפְנָה
וְנִגְבָּה" (בְּרֵאשִׁית כח, יד). לְאַבְרָהָם הַתְּחִיל
לְהִרְאוֹת זְכוֹת הַקְּרִבְנוֹת שֶׁנִּשְׁחָטִים
בְּצִפּוֹן, וּלְיַעֲקֹב הִרְאָה שְׁבוּכּוֹתוֹ יַעֲרִי
הַיָּם, וְהִינּוּ דְכְּתִיב (שְׁמוֹת יד, לא) "וַיֵּרָא
יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה" וכו' - יִשְׂרָאֵל
סָבָא. תורה טו

לָהֶם אוֹרְחִים. וְזֵהוּ "וְאִנְשֵׁי תַמִּיד
יִבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ", הֵם סְדוּמִיִּים
הַמְּבַדִּילִין וּמַעֲכִבִין הָעוֹבְרִים בָּאָרֶץ.
וְחַטָּאִים. ד' בְּמִסּוּרָה. הָכָא: "רָעִים
וְחַטָּאִים", וְאִידֶךָ: "וְשָׂכָר פְּשָׁעִים
וְחַטָּאִים יַחְדּוֹ וְעוֹבְדֵי ה' יִכְלּוּ (שְׁעִיָּה א, כח),
"וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ" (תְּהִלִּים נא, טו),
"וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים" (שִׁם א, ח).
פִּירוּשׁ: "רָעִים וְחַטָּאִים", עַל כֵּן
"פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדּוֹ יִכְלּוּ". אָבֵל אִם
יַעֲשׂוּ תְשׁוּבָה, כְּדַכְתִּיב "וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ

(יג) וְאִנְשֵׁי סֹדֶם. שְׁלֹשָׁה "וְאִנְשֵׁי" רִישׁ
פְּסוּק. הָכָא, וְאִידֶךָ: "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תַּהֲיוּן
לִי" (שְׁמוֹת כב, ג), וְאִידֶךָ: "וְאִנְשֵׁי תַמִּיד
יִבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ" (דְּחֻקָּא לט, יד).
פִּירוּשׁ, "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ וגו' וּבְשָׂר בְּשָׂדֶה
טְרִפְדָּה", זֶה אָבֵר מִן הַחֵי. זֶה הוּא
"וְאִנְשֵׁי תַמִּיד יִבְדִּילוּ", שְׁהִיוּ מְזוֹהְרִים
לְהִיּוֹת קְדוּשִׁים, שְׁלֹא לְהַטְמֵא, וְכֵן
מִקְבָּרִים אֲבָרֵי הַהֲרוּגִים. "וְאִנְשֵׁי סֹדֶם
רָעִים וְחַטָּאִים", מֵה הִתְהַרְעַתְם, כִּי
מַעֲכִבִים הָעוֹבְרִים בָּאָרֶץ שְׁלֹא יִכְנָסוּ

(יח) וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וְיִצְחָק בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא אֲשֶׁר
בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה:

נשי"א • מִמְּרָא • שָׁם אָדָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ז ע' 63 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

לשם שמים - ותו לא

בשורת ארץ ישראל - היינו, בקשר עם צרכיו שלו, זה שיהיה לו זרע ונחלה בארץ; המזבח השני נבנה במטרה נשגבה יותר, פפרת עוונות - "שעתידין להפשל על עון עכן והתפלל עליהם"; ואילו המזבח השלישי יש מעלה יתירה, שהוא נבנה לשם שמים בלבד, בלי שום פונה של תועלת לאדם.

וזהו פרש"י אינו מפרש כלום בטעם בנית מזבח זה, פי אברהם לא בנה אותו לשם פונה "צדדית" אלא רק לכבודו יתברך, ותו לא מיד.

וימתק לפי זה מקום המזבח - חברון: 'חברון' מלשון חיבור (זח"א קכב, ב (מהנ"ע). קכה, א. ועוד); ואמיתית הקשר והחיבור עם הקב"ה הוא פאשר האדם אינו חושב על תועלת לעצמו אלא מכון אך ורק לכבודו יתברך.

"וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וְיִצְחָק בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה" (יג, יח)

לעיל מיניה מספר הפתוב על שני מזבחות שבנה אברהם (יב, זח"א), ורש"י במקום מפרש הטעם לבנית מזבחות אלה. על המזבח הראשון הוא מפרש שבנאו אברהם "על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל", ועל המזבח השני (שבנה בסמיכות ל"ע") כתב: "נתנבא שעתידין בניו להפשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם".

ומעתה יש לתמונה, למה בנדון דידן - המזבח השלישי שבנה בחברון - שתק רש"י ולא נתן שום טעם לבנית מזבח זה?

יש לבאר, שמזבחות אלו נבנו בהדרגה, באופן מן הקל אל הכבד:

את המזבח הראשון בנה אברהם "על בשורת הזרע ועל

♦ יום רביעי ח' מרחשון ♦

א וַיְהִי בְיוֹמֵי אֶמְרָפֶל מֶלֶכָא דְּבָבֶל אֲרִיֹף
מֶלֶכָא דְּאַלְסַר דְּדִרְלֵעִמַר מֶלֶכָא דְּעִילָם
וַתְּדַעַל מֶלֶכָא דְּעַמְמִי:

גוים, על שם שנתקבצו שמה מפמה אמות ומקומות והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל (בראשית רבה).

ב סדרו (נ"י עבדו) קרבא עם פרע מלכא
דסדם ועם פרשע מלכא דעמרה שנאב
מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבונים
ומלכא דבלע היא צער:

שם אבר לעוף ולקפוז ולמרד בהקדוש -
ברוך-הוא. בלע. שם העיר.

יד (א) וַיְהִי בְיוֹמֵי אֶמְרָפֶל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אֲרִיֹף מֶלֶךְ
אַלְסַר דְּדִרְלֵעִמַר מֶלֶךְ עִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ גוֹיִם:

נשי"א • אֶמְרָפֶל • הוא נמרד שאמר לאברהם: 'פל לתוך
בבשן האש' (ב"ר). מלך גוים. מקום יש ששמו

(ב) עֲשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בְּרַעַל מֶלֶךְ סָדָם וְאֶת-בְּרַשַׁע
מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאב וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ
צָבֹוֹנִים וּמֶלֶךְ בָּלַע הַיֵּא-צֶעֶר:

נשי"א • בְּרַעַל • רע לשמים ורע לבריות. בְּרַשַׁע •
שנתעלה ברשעו. שְׁנָאב • שונא אביו שבשמים.

בעל הטורים

שפט השפטים" (רות א, א), "וַיְהִי בְיוֹמֵי
אֶחָז" (ישעיהו א, א), "וַיְהִי בְיוֹמֵי יְהוֹנָדָּא"
(מקיה א, א), "וַיְהִי בְיוֹמֵי אֶחָז שְׁרוּשׁ" (אסתר
א, א), בְּדִאֲתָא בְּמִדְרָשׁ (בראשית רבה מב, ד)
שכלן הנה ווי בימיהן. תורה ב

ועולתך ידשנה סלה, יתן לך כלבבך
וכל עצתך ומלא, נרננה בישועתך
ובשם אלהינו נדגל. תורה יט
יד (א) וַיְהִי בְיוֹמֵי. ד' דסמיכי. הקא:
"וַיְהִי בְיוֹמֵי אֶמְרָפֶל", ואיך: "וַיְהִי בְיוֹמֵי

(יח) וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ. וסמיק ליה "וַיְהִי
בְיוֹמֵי אֶמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר וְגו' עֲשׂוּ
מִלְחָמָה". רמז שצריכים בניו להביא
קרבן קדם שיצאו למלחמה, והיינו
דכתוב (תהלים ב, ד): "יִזְכֹּר כָּל מְנוּחָתְךָ

(ג) כָּל-אֱלֹהֵי חֲבֵרוֹ אֶל-עֶמְקַי הַשְּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח: ג כל אליו אתפנשו למישר חקליא הוא אתר ימא דמלחא:

כ"י > עמק השדים • כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה, ומדרשי אגדה יש הרבה. הוא ים המלח • לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים

(ד) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-כְּדֻרְלֶעָמֹר וְשִׁלְשִׁי עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ: ד תרתי עשר שנין פלחו ית כדורלעמר ותלת עשרי שנין מרדו:

כ"י > שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ • חמשה מלכים הללו את כדורלעמר.

(ה) וּבְאַרְבַּעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלֶעָמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּכּוּ אֶת-רַפָּאִים בְּעִשְׂתֵּרֶת קִרְנַיִם וְאֶת-הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִימִים בְּשֹׁה קִרְיָתִים: ה ובארבע עשרה שנה בא כדורלעמר והמלכים אשר איתו ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים:

כ"י > ובארבע עשרה שנה • למרדן. בא כדורלעמר • לפי שהוא היה בעל המעשה, נכנס בעבי הקורה. והמלכים וגו' • אלה שלשה מלכים. הזוזים • הם זמזומים.

(ו) וְאֶת-הַחֲרִי בַּהֲרָם שְׁעִיר עֵד אֵיל פָּאֲרָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר: ו וית חוראי די בטורהון דשעיר עד מישר פארן דסמיד על מדברא:

כ"י > בַּהֲרָם • בחר שלחם. איל פארן • בתרגומו 'מישר'. ואמר אני שאין 'איל' לשון מישר, אלא מישר של פארן 'איל' שמו, ושל ממרא 'אלוני' שמו, ושל ירדן 'כפר' שמו, ושל שטים 'אבל' שמו:

(ז) וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפַּט הוּא קָדֵשׁ וַיָּכּוּ אֶת-כָּל-שָׂרָה הָעַמְּלָקִי וְגַם אֶת-הָאִמֹּרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצֵן תְּמָר: ז ותבו ואתו למישר פלוג דינא היא רקם ומחו ית כל חקל עמלקא ואף ית אמוראא דיתבי בעין גדי:

כ"י > עֵין מִשְׁפַּט הוּא קָדֵשׁ • על שם העתיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם "מי מריבה". ואונקלוס תרגמו כפשוטו: מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט.

(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדִם וּמֶלֶךְ עַמּוּזָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע הוּא-צָעֵר וַיַּעֲרֹכוּ אֹתָם מִלַּחְמָה בְּעֶמְקַי הַשְּׂדִים: ח ויצא מלך-סדם ומלך עמוזה ומלך אדמה ומלך צבויים ומלך בלע הוא-צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים:

(ט) את פִּדְרָלְעָמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גִּזְיָם
וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר וְאַרְיוֹד מֶלֶךְ אֶלְסַר אַרְבַּעַה
מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה:

כ"ט - אַרְבַּעַה מְלָכִים וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן נִצָּחוּ הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךָ שְׂגֻבוֹרִים הָיוּ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא
נִמְנַע אֲבָרָם מִלְּדוֹף אַחֲרֵיהֶם.

(י) וְעַמֻּק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ־סָדָם
וְעַמֻּרָה וַיִּפְלוּ־שָׁמָּה וְהַנְּשָׂאִים הָרָה נָסוּ:

כ"י - בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר • בְּאֶרֶת הָרְבָה הָיוּ שָׁם
שְׁנוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בִּנְיָן. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה,
שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֻבֵּל בָּהֶם וְנִעְשָׂה נֶס לְמֶלֶךְ סָדָם שֶׁיֵּצֵא
מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמֻת מְקַצְתָּן שְׁלֹא הָיוּ מֵאֲמִינִין
שֶׁיִּצְלוּ אַבְרָהָם מֵאוֹר כְּשֶׁדִּים מִכְּבָשָׁן הָאֵשׁ, וְכִינֹן
שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֲמֹר, הֵאֱמִינוּ בְּאַבְרָהָם לְמַפְרָע (כ"ח).
הָרָה נָסוּ • לָהֵר נָסוּ, הָרָה כְּמוֹ לָהֵר, כָּל תְּבָה שֶׁצָּרִיכָה
לְמַד בְּתַחֲלָתָה הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ. וַיֵּשׁ חֲלוּק

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת עַמ' ו עַמ' 46)
לָהֵר נָסוּ. הָרָה, כְּמוֹ לָהֵר (רש"י, יד, י)
לֹא פָרַשׁ כֵּן עַל מִוֶּה שֶׁנֶּאֱמָר לְעִיל "לְלַכֵּת אֶרֶצָה נִעְנֹן". וַיֵּשׁ
לְחֹמֶר, שֶׁבָּא לְמַדְנֵנוּ שְׁלֹא נִפְרַשׁ "וְהַנְּשָׂאִים הָרָה (אֵלוֹ)
שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּהֶר) - נָסוּ". וְהִינֵנוּ, שֶׁאֵלוֹ שֶׁהָיוּ בְּעַמֻּק, בּוֹ נִעְרַכָּה

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רֶכֶשׁ סָדָם וְעַמֻּרָה וְאֶת־כָּל־
אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:

(יב) וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רֶכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ
וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדָם:

כ"ט - וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדָם • מִי גָרָם לוֹ זֹאת? יִשְׁיָכֶתוּ בְּסָדָם.

(יג) וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכַל וְאֲחִי עֶגְר וְהֵם
בְּעַלֵי בְרִית־אַבְרָם:

כ"י - וַיָּבֵא הַפְּלִיט • לְפִי פְשׁוּטוֹ: זֶה עוֹג שֶׁפִּלַּט מִן
הַמִּלְחָמָה, וְהוּא שְׂכָתוֹב: (דְּבָרִים א) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ

בעל הטורים

(יג) וַיָּבֵא הַפְּלִיט. בְּפָרָקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פָּרָק כז) בְּשַׁעֲדָה שֶׁהַפִּיל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְסִמְאֵל מִמְּקוֹמוֹ אֲחֻזָּה בְּכַנְפוֹת מִיכָאֵל לְהַפִּילוֹ
עִמּוֹ, וּפִלְטוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִיָּדוֹ. וְכֵן בִּיחְזָקָאֵל (ג, כא) "בֹּא אֵלַי הַפְּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לְאֹמַר הַבְּתָה הָעִיר". תוֹרָה יד

שיעור יומי ליום רביעי ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יד - פרשת לך-לך

עא וישא את שרה. העברי. שבא מעבר הנזהר (בראשית רבה). בעלי ברית-אברהם. שפירתו עמו ברית. (ספרים אחרים, דבר אחר: שהשיאו לו עצמה על המילה, כמו שמפרש במקום אחר).

קננים, תנחומא. ומדרש בראשית רבה: זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים, שנאמר: (לעיל ו) "הנפילים היו בארץ וגו'", ומתפנן שיהרג אברהם

יד ושמע אברהם ארי אשתבי אחוהי וזריז ית עולמוהי ילידי ביתה תלת מאה ותמני עשר וירף עד דן:

(יד) וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את-חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד-דן:

"חנפת המזבח", (תהלים ל) "חנפת הבית", ובלע"ז קורין לו אינצנייר. שמנה עשר וגו'. (נדרים לב) רבותינו אמרו: אליעזר לבדו היה, והוא מנין גמטריא של שמו. עד דן. שם תשש כחו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל (סנהדרין צו).

כ"י וירק. כתרגומו וזריז, וכן: ויריקתי אחריכם חרב, אודין בחרבי עליכם, וכן: (שמות טו) "אריק חרבי", וכן: (תהלים לה) "וירק חנית וסגר". חניכיו. חנכו בתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות, והוא לשון התחלת פניסת האדם, או כלי, לאמנות שהוא עתיד לעמד בה, וכן: (משלי כב) "חנוף לנער", (במדבר ו)

טו ואתפלג עליהון ליליא הוא ועבדוהי ומחוננו וירפנון עד חובה די מצפונא די למשק:

(טו) ויחלק עליהם. לילה הוא ועבדיו ויפם וירדפם עד-חובה אשר משמאל לדמשק:

הראשון נעשה לו גס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים. עד-חובה. אין מקום ששמו 'חובה'. ודן, קורא 'חובה', על שם עבודת גילולים שעתידה להיות שם.

כ"י ויחלק עליהם. לפי פשוטו: סרס המקרא, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה בדרך הרוזפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן. לילה. כלומר, אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה: שנחלק הלילה, ובחציו

טז ואתב ית כל קננא ואף ית לוט בר אחוהי וקננא אתיב ואף ית נשיא וית עמא:

(טז) וישב את כל-הרכש וגם את-לוט אחיו ורכשו חשיב וגם את-הנשים ואת-העם:

יז ונפק מלכא דסדום לקדמותה בתר דתב מלממחי ית בדרלעומר וית מלכא די עמא למישר מפנא הוא אתר בית ריסא דמלכא:

(יז) ויצא מלך-סדם לקראתו אחרי שובו מהבות את-בדרלעמר ואת-המלכים אשר אתו אל-עמק שזה הוא עמק המלך:

שהיה מיוחד למלך לצחק שם. ומדרש אגדה: עמק שהשוו שם כל האמות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין.

כ"י עמק שזה. כך שמו, ותרגומו 'למישר מפנא', פנוי מאילנות ומכל מכשול. עמק המלך. בית ריסא דמלכא, בית ריס אחד שהוא שלשים קנים,

יח ומלפי צדק מלכא דירושלם אפיק לחם וחמר והוא משמש קדם אל עלאה:

(יח) ומלפי-צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון:

אגדה: רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו.

כ"י ומלפי-צדק. מדרש אגדה: הוא שם בן נח (נדרים לב). לחם ויין. כך עושים ליגעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש

בעל הטורים

(טו) לדמשק. ב' במסורה. הבא: "אשר משמאל לדמשק", "והגליתי אתכם מהלאה לדמשק" (עמוס ה כז) - בשביל חטא שעשו בדמשק גלו. וזו "חובה אשר משמאל לדמשק". תורה טו לומר קף שנהו שם בן נח. תורה יט

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן כִּנְהָ שְׁמַיִם וָאָרֶץ:

כ"י • קִנְהָ שְׁמַיִם וָאָרֶץ • כְּמוֹ: (תהלים קטו) "עוֹשֶׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ", עַל-יְדֵי עֲשִׂיתָן, קִנְיָן לְהִיּוֹת שְׁלוֹ.

(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר-מִגֵּן צָרֶיךָ בִּידֶיךָ וַיִּתֶּן-לְךָ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

כ"י • אֲשֶׁר מִגֵּן • אֲשֶׁר הַסִּגִּיר, וְכֵן (הושע יא) "אֲמַנְנָךְ יִשְׂרָאֵל". וַיִּתֶּן-לוֹ • אַבְרָם. מַעֲשֵׂר מִכָּל • אֲשֶׁר לוֹ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹהֵן.

♦ יום חמישי ט' מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֶדֶם אֶל-אַבְרָם תֶּן-לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְבֵּשׁ קַח-לָךְ:

כ"י • תֶּן-לִי הַנֶּפֶשׁ • (הגופים מן) הַשָּׂבִי שְׁלִי שֶׁהֲצַלְתָּ, הַחֲזוֹר לִי הַגּוֹפִים לְבָדֶם.

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֶדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן כִּנְהָ שְׁמַיִם וָאָרֶץ:

כ"י • הִרְמַתִּי יָדִי • לְשׁוֹן שְׂבוּעָה, מְרִים אֲנִי אֶת יָדִי לְאֵל עֲלִיּוֹן, וְכֵן: (בראשית כב) "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי", נִשְׁבַּע אֲנִי.

(כג) אִם-מַחֲוֹט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אַבְרָם:

כ"י • אִם-מַחֲוֹט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל • אֶעֱכָב לַעֲצָמֵי מִן הַשָּׂבִי. וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר לָךְ • וְאִם תֹּאמַר לַתֵּת לִי שָׂכָר מִבֵּית גִּנְזִיךָ, לֹא אֶקַח. וְלֹא תֹאמַר וְגו'.

(כד) בַּלְעָדִי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֲנֵל אֲשַׁבֵּל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלָקָם:

בעל הטורים

עֲמֻהָם "וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן" יְהִי שְׁשָׁה, כִּנְיָן שֶׁשָּׁה סְדָרִים. תוֹרָה כ (כב) הִרְמַתִּי. ב' בְּמִסְתֹּרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "כִּי הִרְמַתִּי קוֹלִי וְאֶקְרָא" (להלן לט, טו). וְהָאֵל שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים וְ"ל (בראשית רבה פה, ב) שֶׁאֲשֶׁת פּוֹטִיפֶרַע נִתְּכַנְנָה לְטוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּכַנְּנוּ אַבְרָהָם לְשֵׁם שְׁמַיִם. תוֹרָה כג

"וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתְּ אֶת ה'" (דברים ח, י), "וְלֹגֵד אָמַר בְּרוּךְ" (דברים לג, ט). וּבָהֶם מֵאָה תִּיבּוֹת כִּנְיָן מֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁבָּכַל יוֹם. וְשִׁבַּעַה פְּסוּקִים כִּנְיָן שֶׁבַּעַה בְּרָכוֹת שֶׁבִּשְׁבַּת יוֹם טוֹב. וּבְחֻמְשָׁה מֵהֶם הַשֵּׁם אֶצֶל "בְּרוּךְ", כִּנְיָן חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה שְׁצִירָה לְבָרֶךְ עֲלֵיהֶם תִּתְּחַלֵּה. וְאִם תִּצְרֹךְ

(יט) בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן. שְׂבַעַה פְּסוּקִים בְּתוֹרָה שֶׁכְּתוּב בְּרָכָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם" (לעיל ט, כו), "וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן" (להלן פסוק כ), "וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם" (להלן כד, כז), "וַיֹּאמֶר וְאֶבְרָחָם" (להלן כד, מו), "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה'" (שמות יח, י).

שיעור יומי ליום חמישי ט' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך-לך

עג
למלחמה ויחלק הישב על-הפלים יחדו יחלקו",
ולכך נאמר (שם כה) "ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה
לחק ולמשפט", ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר
נתן החק בימי אברהם.

כ"י הנערים • עבדי אשר הלכו אתי, ועוד "ענר
אשכל וממרא וגו'", אף-על-פי שעבדי נכנסו
למלחמה, שנאמר: "הוא ועבדיו ויכס", וענר וחבריו
ישבו על הפלים לשמר, אפלו הכי "הם יקחו חלקם".
וממנו למד דוד, שאמר: (שמואל א ל) "כחלק הירד

טו (א) אחר הדברים האלה היה דברי-יהוה
אל-אברהם במחזה לאמר אל-תירא אברהם אנכי
מגן לך שכרך הרבה מאד:

צדקותי, לכך אמר לו המקום. אל תירא אברהם
אנכי מגן לך, מן הענש, שלא תענש על כל אותן
נפשות שהרגת, ומה שאטה דואג על קבול שכרך,
שכרך הרבה מאד.

כ"י אחר הדברים האלה • כל מקום שנאמר:
'אחר', סמוך. 'אחרי', מפלג (בראשית רבה). "אחר הדברים
האלה", אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים
והיה דואג ואומר: 'שמה קבלתי שכר על כל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 164)

ובפרשת וישב (טו, יז) אחר הדברים האלה . . אמר הקב"ה
אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך. ושם (מ, א): אחר
הדברים האלה . . לפי שהרגילה . . בפי כלם לדבר בגנותו.
לפי זה מובן דייק לשונו פאן "והיה דואג ואומר" (וכן
בפרשת ויגא שם מוסיף "מהרהר ואומר").

והיה דואג ואומר שמה קבלתי שכר על כל צדקותי
(רש"י טו, א)
לשיטת רש"י, עקר פרוש "אחר הדברים" הוא "אחר
הדברים". ראה פרושו בפרשת ויגא (כב, א): אחר הדברים
האלה . . דבריו של שטן . . של ישמעאל. ושם (פסוק ט):
אחרי הדברים האלה . . היה אברהם מהרהר ואומר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ, עמוד 45 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת שכר לשמה

"היה דואג שמה קבלתי שכר על כל צדקותי", דמה בכך
אם כבר קבל שכרו?
ויש לומר הבאור בזה:
אברהם רצה לקבל שכר לא לתועלת עצמו אלא רק כדי
שיתגדל כבוד שמים. שיגאוי כל עמי הארץ שהעובד את
הקב"ה ומקיים מצוותיו, מקבל רב טוב גשמי בעולם הזה,
ועל-יד-זה יתקדש שם שמים בעולם.
ונמצא, שגם כשדאג אברהם שאולי קבל כבר כל שכרו,
לא היה זה לטובת עצמו, אלא שרצה שיתגדל ויתקדש
שם שמים בעולם.

אל-תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:
אחר שנעשה לו גם כן והיה דואג שמה קבלתי שכר על
כל צדקותי, לכך אמר לו המקום כן שכרך הרבה מאד (טו,
א. ובפירוש רש"י)
לכאורה תמונה הדבר, הרי כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק
י הלכה ב): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות . . לא כדי
לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת . .
ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד . . והיא מעלת אברהם
אבינו שקראו הקב"ה אוהבו".
ונמצא, שאברהם אבינו עבד את הקב"ה מאהבה, ומדוע

בנאמר אברהם ?? אלהים מה תתן לי ונאנא
אזיל בלא ולד ובר פרנסא הדין דבבית
הוא דמשקאה אליעזר:

(ב) ונאמר אברהם אדני יהוה מה-תתן-לי ואנכי
הולך עירי וכן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:

תאמר: (איוב לא) "ובכל תבואתי תשרש", תעקר
שרשיה, כך לשון עירי חסר בנים, ובלע"ז

כ"י הולך עירי • מנתחם בן סרוק פרשו לשון יורש,
וחבר לו (מלאכי ב) "ער וענה". עירי, בלא יורש, כפאשר

בעל הטורים

טו (ב) עירי. ב' במסורה. הקא, נאידך: "כתבו את האיש הזה עירי" (ירמיה כב, ל) ביהו"כין. שהראוהו לו גלות יהו"כין,
שאברהם יצא מאור פשדים, והם גלו לכשדים שהוא בכלל. תורה ג

(א) "וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק", אֲפֹטְרָפָא שְׁלִי, וְאֵלֹה הָיָה לִי בֶן, הָיָה בְּנִי מִמֶּנָּה עַל שְׁלִי. דְּמַשֶּׁק • לְפִי הַתְּרָגוּם, מִדְּמַשֶּׁק הָיָה. וּלְפִי מִדְּרַשׁ אֲגָדָה, שְׂרָדֶף הַמַּלְכִּים עַד דְּמַשֶּׁק. וּבִגְמָרָא שְׁלָנוּ דְּרָשׁוּ נוֹטְרִיקוֹן: דּוֹלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לְאַחֲרִים.

דישאנפנטי"ש. וְלִי נִרְאָה, 'עַר וְעֹנָה' מִגְזֵרֶת: (שח"ש) (ה) "וְלִבִּי עַר", וְעִירִירִי לְשׁוֹן חֶרֶב, וְכֵן: (תהלים קלז) "עֲרוּ עֲרוּ", וְכֵן: (חבקוק ג) "עֲרוֹת יְסוֹד", וְכֵן: (ירמיה נא) "עֲרַעֲרֵה תַתְּעַרְעֵר", וְכֵן: (צפניה ב) "כִּי אֲרֻזָּה עָרָה". וְכֵן מַשֶּׁק בֵּיתִי • כְּתָרְגוּמוֹ, שְׁפָל בֵּיתִי נָזוֹן עַל פִּיו, כְּמוֹ: (בראשית

ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא יִהְיֶה וְלֹד וְהָא בֶר בֵּיתִי יִרִית יָתִי:

(ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

כ"י • הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע • וּמָה תוֹעֵלֶת בְּכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי?.

ד) וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:

(ד) וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:

ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטִינָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

(ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטִינָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

י"ש לוֹ בֶן. וְכֵן שָׂרִי לֹא תֵלֵד, אֲבָל שָׂרָה תֵלֵד, אֲנִי קוֹרָא לָכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁתַּנֶּה הַמִּזְלִי. דְּכָר אַחֵר: הוֹצִיא מִחֻלּוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִגְבִּיהוּ לְמַעַלָּה מִן הַכּוֹכָבִים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבְּטָה מִלְמַעַלָּה לְמַשָּׁה.

כ"י • וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה • לְפִי פְשׁוּטוֹ: הוֹצִיא מִמֶּהֱלֹ לַחוּץ לְרֹאוֹת הַכּוֹכָבִים. וּלְפִי מִדְּרָשׁוֹ, אָמַר לוֹ: צֵא מֵאֲצִטְגְּנִיּוֹת שְׁלֶךְ, שְׂרָאִית בְּמַזְלוֹת שְׂאִינְךָ עֲתִיד לְהַעֲמִיד בֶּן, אֲבָרָם אֵין לוֹ בֶּן, אֲבָל אֲבָרָם

וְהִימִין בְּמִימְרָא דִּי וְחֻשְׁבָּה לָהּ לְזָכוֹ:

(ו) וְהִיאֲמִן בִּיהוָה וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה:

בז. דְּכָר אַחֵר: "בְּמָה אֲדַע"? לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת, אֲלָ אָמַר לְפָנָיו: 'הוֹדִיעֵנִי בְּאִיזָה זְכוּת תִּקְיָמוֹ בְּה'. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: בְּזְכוּת הַקְּרִבְנוֹת.

כ"י • וְהִיאֲמִן בְּה' • לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת עַל זֹאת, אֲבָל עַל יִרְשֵׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל לוֹ אוֹת, וְאָמַר לוֹ: "בְּמָה אֲדַע"? וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה • הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חֻשְׁבָּה לְאֲבָרָם לְזְכוּת וּלְצִדְקָה עַל הָאֲמוּנָה שֶׁהֶאֱמִין

♦ יום שישי י' מרחשון ♦

ז) וַיֹּאמֶר לָהּ אָנָּה יִי דַּאֲפַקְתָּ מֵאוּרָא דְּכַשְׁדָּאִי לְמַתָּן לָךְ יַת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:

(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא דְּכַשְׁדָּאִי לְמַתָּן לָךְ יַת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:

בעל הטורים

יִי־הָא חֲלָקִי עִם מִי שְׁחוּשְׁדִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ, שְׁהָרִי תִמְרָ בְּשִׁבִּיל שְׁחֻשְׁדָּה יְהוּדָה זָכְתָה וַיֵּצֵאוּ מִמֶּנָּה פֶּרֶץ וְזָרַח שְׂיָצֵאוּ מֵהֶם מַלְכִּים וּנְבִיאִים. וְחִנָּה בְּשִׁבִּיל שְׁחֻשְׁדָּה עָלִי זָכְתָה וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה שְׁמוּאֵל. וְזֶהוּ בְּשִׁבִּיל שְׁחֻשְׁדָּה לְזוֹנָה וּלְשׁוּכְרָה נִחְשָׁב לָהּ לְצִדְקָה. אֲדוֹנִי אֲבִי הָרֵא"ש וְל. תורה ו

צִדִּיקִים בְּאֲבָרָהִם. בְּלוֹמַר, יְהִי־הָ צִדִּיקִים יְהִי לְעוֹלָם בְּזֶרַע, שְׁנֵאֲמַר: "וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ". תורה ו (ו) וַיַּחֲשֹׁבָהּ. ג' בְּמִסְוֶרָה. הָכָא: "וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה", וְאִידָּהּ: "וַיַּחֲשֹׁבָהּ לְזוֹנָה" גְּבִי תִמְרָ (בראשית לח, טו), "וַיַּחֲשֹׁבָהּ עָלִי לְשִׁכְרָה" גְּבִי חִנָּה (שמואל א' א, ג). הִינֵנו דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי (שבת קיח, ב)

(ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה. בְּגִימְטְרִיא: מֵאֲצִטְגְּנִיּוֹתוֹ. כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ. פִּירוּשׁ, כְּשִׁיחִיָּה לוֹ עוֹד עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה שָׁנִים כְּמִנְיָן כֹּה, יְהִיָּה לוֹ זֶרַע. שְׁהָרִי בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים הָיָה אֲבָרָהִם בֶּן חֲמִשָּׁה וּשְׁבַעִים שָׁנָה. יְהִיָּה. בְּגִימְטְרִיא עוֹלָה לְמִנְיָן שְׁלִשִּׁים. לֹמַר לָךְ, שְׂאִין דּוֹר שְׂאִין בּוֹ שְׁלִשִּׁים

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך-לך עה

(ח) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמַה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה: ח וַאֲמַר יי אֱלֹהִים בְּמַה אֲדַע אֲרִי אֶרְתִּינָה:

(ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיו קַחְהָ לִּי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וְעֵז מִשְׁלֶשֶׁת וַאֲיֵל מִשְׁלֶשׁ וְתֹר וְגֹזֵל: ט וַאֲמַר לֵה קֶרֶב קַדְמִי עֲגֻלִּין תִּלְתָּא וְעֵזִין תִּלְתָּא וְדִקְרִין תִּלְתָּ וְשַׁפְינָא וְכִר יוֹנָא:

כ"י◀ עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת • (ב"ר) שְׁלֹשָׁה עֲגֻלִּים, רִמְזוּ לְשִׁלְשָׁה פְּרִים: פֶּרִי יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּפֶרֶז הָעֵלֶם דְּכִר שֶׁל צִבּוּר וְעֲגֻלָּה עֲרוּפָה. וְעֵז מִשְׁלֶשֶׁת • רִמְזוּ לְשַׁעִיר כַּסִּי◀ וַיִּבְתֵּר אֹתָם • חֶלֶק כָּל אֶחָד לְשְׁנֵי חֻלְקִים, וְאִין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ, לְפִי שֶׁהִיָּה כּוֹרֶת בְּרִית עִמּוֹ לְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ, לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו אֶת הָאָרֶץ, כְּדִכְתִּיב: (לִקְמוֹ) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר וְגו'", וְדִרְךְ כּוֹרְתִי בְּרִית לְחֶלֶק בְּהֵמָה וְלַעֲבֹד בֵּין בְּתֵרִיָּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְחֶלֶן: (יִרְמְיָה לר) "הָעֹבְדִים בֵּין בְּתֵרִי הָעֲגֻל", אֵף כָּאן: "תַּנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֹבֵד בֵּין הַגְּזֵרִים", הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל שְׂכִינָה שֶׁהוּא אֵשׁ. וְאֵת הַצֶּפֶר לֹא כִתֵּר • לְפִי שֶׁהָאֱמוּנוֹת

(י) וַיִּקַּח-לּוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתָרוֹ לְקִרְיַת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא כִתֵּר: י וְקָרַב קַדְמוֹהִי נָתַן כָּל אֵלִין וּפְלִיג יְתֵהוּן בְּשִׁנָּה וַיִּהְיֶה פְּלִגְנָא פְּלוּג לְקַבֵּל חֲבֵרָה וְנָתַן עוֹפָא לֹא פְלִיג:

כ"י◀ וַיִּבְתֵּר אֹתָם • חֶלֶק כָּל אֶחָד לְשְׁנֵי חֻלְקִים, וְאִין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ, לְפִי שֶׁהִיָּה כּוֹרֶת בְּרִית עִמּוֹ לְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ, לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו אֶת הָאָרֶץ, כְּדִכְתִּיב: (לִקְמוֹ) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר וְגו'", וְדִרְךְ כּוֹרְתִי בְּרִית לְחֶלֶק בְּהֵמָה וְלַעֲבֹד בֵּין בְּתֵרִיָּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְחֶלֶן: (יִרְמְיָה לר) "הָעֹבְדִים בֵּין בְּתֵרִי הָעֲגֻל", אֵף כָּאן: "תַּנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֹבֵד בֵּין הַגְּזֵרִים", הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל שְׂכִינָה שֶׁהוּא אֵשׁ. וְאֵת הַצֶּפֶר לֹא כִתֵּר • לְפִי שֶׁהָאֱמוּנוֹת

(יא) וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם: יא וְנָחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְנָא וְאַפְרַח יְתֵהוּן אַבְרָם:

כ"י◀ הָעֵיט • הוּא עוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא עֹט וְשׂוֹאֵף אֶת הַנְּבִלוֹת, לְטוֹשׁ עָלֵי אֶבֶל, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א טו) "וַתַּעֲטֵ אֶל הַשָּׁלָל". עַל-הַפְּגָרִים • הַבְּתָרִים. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַפְּגָרִים מִתְּרַגְּמִין פְּלִגְנָא אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהֻגְלוּ לְתַרְגָּם "אִישׁ בְּתָרוֹ" וַיִּהְיֶה פְּלִגְנָא, נִחְלַח לְהֵם תַּבַּת פְּלִגְנָא לְפִלְגְנָא, וְתַרְגָּמוֹ: "הַפְּגָרִים", פְּלִגְנָא, וְכָל הַמִּתְרַגֵּם כֵּן טוֹעָה, לְפִי שֶׁאִין לְהַקִּישׁ בְּתָרִים לְפָגָרִים, שֶׁבְּתָרִים תַּרְגּוּמוֹ:

(יב) וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ לָבֹא וְתִרְדֵּמָה נָפְלָה עַל-אַבְרָם וַהֲגָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו: יב וַיְהִיָּה שֶׁמֶשׁ לְבֹא וְתִרְדֵּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם וַהֲגָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו:

כ"י◀ וַהֲגָה אֵימָה וְגו' • רִמְזוּ לְצִרוֹת וְחֲשָׁף שֶׁל גְּלִיוֹת.

בעל הטורים

(ח) בְּמַה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה. "בְּמַה" בְּאִתּוֹ ב"ש שִׁי"ן, וְעֻלָּה לְחֻשְׁבוֹן אַרְבַּע מֵאוֹת, לְכֵן נִגְזַר עַל בְּנֵי גִירוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. בְּמַה אֲדַע. בְּגִימְטְרִיָּא קכ"ב, שֶׁהֵם שְׁנַיִם וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה לֹא עֹבֵר אִישׁ בִּיהוּדָה (שְׁבַת קמ"ה, ב), וְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיוּ בְּגִלוּת. תוֹרָה ט (יב) וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ לָבֹא. ב' בְּמִסְוֶדָה. הָכָא, וְאִידֵךְ: "וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ בְּאֵה" (לֶחָן פסוק יז). כְּנֶגֶד שְׁנֵי מִקְדָּשִׁים, כְּדִכְתִּיב (ישעיה נד, יב) "וְשִׁמְתִּי כִדְבָר שְׁמִשְׁתִּיךְ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח", וְנִחְבְּרוּ. תוֹרָה יג

(יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וְעֲבָדִים וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

שָׁהָה כְּשִׁיצְאוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אֵין אִתָּה מוֹצֵא אֶלָּא
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּחֲמִשִּׁים, וְאַתָּה צָרִיךְ לְהוֹצִיא מִהֵן כָּל
הַשָּׁנִים שְׁחֵי קָהָת אַחֵר לִידַת עַמְרָם, וְשְׁחֵי עַמְרָם
אַחֵר לִידַת מֹשֶׁה. בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וְלֹא נֹאמַר:
'בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', אֶלָּא "לֹא לָהֶם", וּמִשְׁנולֵד יִצְחָק:
(בראשית כא) "וַיִּגֹּר אַבְרָהָם וְגו'", (בראשית כו) "וַיִּגֹּר יִצְחָק
(בראשית מז) בְּגֵרָה", (תהלים קה) "וַיַּעֲקֹב גֵּר בְּאֶרֶץ מִסְרַיִם", (בראשית מז)
"לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאוֹנוֹ".

כִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ • מִשְׁנולֵד יִצְחָק עַד שִׁיצְאוֹ
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כִּיצַד? יִצְחָק בֶּן
שָׁשִׁים שָׁנָה כְּשִׁנולֵד יַעֲקֹב, וַיַּעֲקֹב כְּשִׁיָּרֵד לְמִצְרַיִם
אָמַר: (בראשית מז) "יָמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאוֹת שָׁנָה",
הָרִי ק"צ, וּבְמִצְרַיִם הָיוּ מֵאוֹתִים וַעֲשָׂר כַּמֶּנֶן רַד"ו,
הָרִי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְאִם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע
מֵאוֹת, הָרִי קָהָת מִיּוֹדֵי מִצְרַיִם הָיָה, צֶא וְחֹשֶׁב
שְׁנוֹתָיו שֶׁל קָהָת וְשֶׁל עַמְרָם וְשְׁמוֹנִים שָׁל מֹשֶׁה,

(יד) וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ הֵן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן
יֵצְאוּ בְּרִכָּשׁ גָּדוֹל:

בְּעֶשֶׂר מִכּוֹת. בְּרִכָּשׁ גָּדוֹל • כַּמֶּנֶן גָּדוֹל, כַּמּוֹ
שְׁנֹאמַר: (שמות יב) "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם".

כִּי־גַם אֶת־הַגּוֹי • "וְגַם", לְרִבּוֹת אַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת,
שָׂאֵף הֵם כָּלִים עַל שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. דֵּן אֲנֹכִי.

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבְּרָ בְּשִׁיבָה
טוּבָה:

בְּשָׁרׁוֹ שִׁיעֲשֶׂה יִשְׁמַעְאֵל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו וְלֹא יֵצֵא עֹשׂוֹ
לְתַרְבוֹת רָעָה בְּיָמָיו. וּלְפִיכָף, מֵת חֲמֵשׁ שָׁנִים קֹדֶם
זְמַנּוֹ, וְבוֹ בַּיּוֹם מָרַד עֹשׂוֹ.

כִּי־גַם וְאַתָּה תָּבוֹא • וְלֹא תִרְאֶה כָּל אֵלֶּה. אֶל אַבְתִּיךָ •
אָבִיו עוֹבֵד עֲבוֹדַת־יָדָה, וְהוּא מִבְּשָׂרׁוֹ שִׁיבּוֹא אֵלָיו?
לְמִדָּה שֶׁעָשָׂה תִּרְחַח תְּשׁוּבָה. תִּקְבְּרָ בְּשִׁיבָה טוֹבָה.

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עוֹן הָאָמֹרִי
עַד־הֵנָּה:

חֲצֹרֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצֹרֹן מִבְּנֵי הָאֶרֶץ הָיָה. כִּי לֹא
שָׁלֵם עוֹן הָאָמֹרִי • לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ
זְמַן, שֶׁאֵין הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע מֵאֵמָּה עַד
שֶׁתִּתְּמַלֵּא סִאתָהּ, שְׁנֹאמַר (ישעיה כז): "בְּסִסְאָהָ בְּשִׁלְחָהּ
תִּרְכָּבָהּ".

כִּי־גַם וְדוֹר רְבִיעִי • לְאַחַר שִׁיגְלוֹ לְמִצְרַיִם יִהְיוּ שֵׁם
שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, וְהָרְבִיעִי יָשׁוּבוּ לְאֶרֶץ הַזֹּאת. לְפִי
שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנָעַן הָיָה מִדְּבַר עֲמוֹ וְכִרַּת בְּרִית זֶה, כְּדִכְתִּיב:
"לָתֵת לָךְ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ" וְכֵן הָיָה, יַעֲקֹב
יָרַד לְמִצְרַיִם, צֶא וְחֹשֶׁב דוֹרוֹתָיו: יְהוֹדָה, פָּרְץ,

~ נִקְדּוֹת מִשְׁחֻחַת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחּוֹת כֹּרֶךְ לֵב עֲמ' 95)

עוֹן הָאָמֹרִי לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ, וְלֹא עוֹנוּתִיהֶם שֶׁל
שְׂאֵר הָאָמוֹת. וְכָף אֲכֹן הָיָה: סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאָמֹרִי נִכְבַּשׁ עַל
יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, בְּעוֹד שֶׁשְׂאֵר הָאָמוֹת נִכְבְּשׁוּ לְאַחֵר מִכֵּן, עַל
יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ.

כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאָמֹרִי עַד הֵנָּה (טו, טז) יֵשׁ לְשֹׁאֵל, לָמָּה
נִזְכָּר כָּאֵן הָאָמֹרִי דוֹקָא, וְהָרִי הֵבֶטְחָה הִיא עַל אֶרֶץ כְּנָעַן
כָּלָה, הַכּוֹלֵלֶת עֶשֶׂר (אוּ לְפָחוֹת שֶׁבַע) אָמוֹת. וַיֵּשׁ לוֹמַר,
דְּהֵנָּה רִשְׁ"י מִפְּרֵשׁ לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ זְמַן,
וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁכְּנֻגָּתוֹ הִיא בְּפִשְׁטוֹת - בְּ"אוֹתוֹ זְמַן" נִשְׁלַם רַק

בעל הטורים

(יג) כִּי גֵר. סוֹפִי תִיבּוֹת עוֹלָה לְמִנְיָן רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה, וְאִיךָ: "דוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא" (קִלְעֵל א. ד.). פִּירוּשׁ דוֹר הוֹלֵךְ, כִּי עֲדִינִן יֵצְאוּ בְּנֵיךְ מִהָאֶרֶץ, וְדוֹר אַחֵר רַד"ו. תוֹרָה יֵד
(טז) וְדוֹר. ב' בְּמִסְוֶרָה. הָכֵא: "וְדוֹר כָּא לְרִשְׁתָּהּ אֶת הָאֶרֶץ. וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה. דו"ר שְׁנִים
יְהִי שְׁמָהּ, וְאֵז יָשׁוּבוּ הֵנָּה. תוֹרָה יֵד

(י) וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֹלָמָה הָיָה וְהָיָה תַנּוּר עֵשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזְרִים הָאֵלֶּה:

וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בראשית טז) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שִׁקְיָהֶם", (מלכים ב' ג') "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ", כְּלוּמַר וַיְהִי דְבַר זֶה. הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעֹלָמָה הָיָה • חֲשֹׁף הַיּוֹם. וְהָיָה תַנּוּר עֵשֶׂן וְגו'. כְּמוֹ לוֹ שִׁפְלוּ הַמַּלְכוּת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיחָם. "בָּאָה" טַעְמוֹ לְמַעַלָּה, לְכַף הוּא מְבֹאֵר שֶׁבָּאָה כְּבָר, וְאֵם הָיָה טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאֵלֶּיךָ, הָיָה מְבֹאֵר כְּשֶׁהָיָה שׁוֹקֵעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהָיָה כְּבָר כְּתִיב "וַיְהִי

הַשֹּׁמֶשׁ לְבָא", וְהַעֲבַרְתָּ תַנּוּר עֵשֶׂן לְאַחֵר מִכָּאן הָיָה, נִמְצָא שֶׁכְּבָר שְׁקָעָה. וְזֶה חֲלוּק בְּכָל תַּכְּהָ לְשׁוֹן נִקְבָּה שִׁיְסוּדָה שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ: בָּא, קָם, שָׁב: כְּשֶׁהִטְעַם לְמַעַלָּה, לְשׁוֹן עָבַר הוּא, כְּגוֹן זֶה, וְכְגוֹן: (לִקְמָן כט) "וַיִּרְחַל בָּאָה", (לִקְמָן לו') "קָמָה אֶלְמָתִי", (רֹת א) "הָיָה שָׁבָה יְבֻמָּתָךְ", וְכִשְׁהִטְעַם לְמַטָּה הוּא לְשׁוֹן הָיָה, דְּבַר שְׂנֵעֶשֶׂה עֲכָשׁוּ וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ: (לִקְמָן כט) "בָּאָה עִם הַצֹּאֵן", (אֶסְתֵּר ב) "בְּעֶרְבַּי הָיָה בָּאָה וּבִבְקָרָה הָיָה שָׁבָה".

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת יִהוֹה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לְאִמּוֹ לְזִרְעוֹ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת:

כְּ"י • לְזִרְעוֹ נָתַתִּי • אִמְרִיתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּאֵלּוֹ הָיָה עֲשׂוּיָה (כ"ד). עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת. לְפִי שֶׁהוּא דְבוּק לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאָהּ גְּדוּל, אֶף־עַל־

יח בַּיּוֹמָא הַהוּא גִּזַּר יְיָ עִם אַבְרָם קָם לְמִימָר לְבָנִיךָ יְהִיבִית יְת אֶרְעָא דְדָא מִן נְהַרָא דְמִצְרַיִם וְעַד נְהַרָא רַבָּא נְהַרָא פָּרַת:

פי שֶׁהוּא מְאֹחֵר בְּאַרְבַּעַה נְהִירוֹת הַיּוֹצְאִים מִעֵדֶן, שְׁנֵאֲמַר: (לְעִיל ב) "וְהַנָּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת", מִשָּׁל הַדִּיּוּט: עָבַד מֶלֶךְ - מֶלֶךְ, הַדְּבִק לְשַׁחֲרוֹר וְלִשְׁתַּחֲוֹי לָךְ.

יט יְת שְׁלֵמָא יְת קִנְזָא יְת קִדְמוּנָא:

כְּ"י • אֶת־הַקִּינִי • עֲשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ כָּאֵן, וְלֹא נָתַן לָהֶם אֶלָּא שְׂבָעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלֵשָׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן, וְהֵם קִינִי, קִנְזִי וְקִדְמוּנִי - עֲתִידִים לְהִיּוֹת

יט יְת שְׁלֵמָא יְת קִנְזָא יְת קִדְמוּנָא:

יח שְׁשֶׁה לְעֵתִיד, שְׁנֵאֲמַר: (יִשְׁעִיָּה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב מְשֻׁלּוֹת יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מְשֻׁמְעֵתָם".

כ וְיִת חֲמָא יְת פְּרִזָּא יְת גִּבְרָאִי:

כְּ"י • וְאֶת־הַרְפָּאִים • אָרֶץ עֹג, שְׁנֵאֲמַר בָּה: (דְּבָרִים ג) "הַהוּא יִקְרָא אָרֶץ רְפָאִים".

(כא) וְאֶת־הָאִמּוּרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגְּרִזִּי וְאֶת־הַיְבוּסִי:

טז (א) וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֹה שְׁפָחָה מִצְרִית וְשִׁמְהָ הָגָר:

כְּ"י • שְׁפָחָה מִצְרִית • בֵּת פְּרָעָה הָיָה. כְּשֶׁרָאָה נָסִים שְׂנֵעֶשׂוּ לְשָׂרָה, אָמַר: 'מוֹטֵב שֶׁתִּהְיֶה בְּתִי שְׁפָחָה בְּבֵית זֶה, וְלֹא גְבִירָה בְּבֵית אַחֵר'.

בעל הטורים

(יז) וְעֹלָמָה הָיָה וְהָיָה תַנּוּר. רָאשֵׁי תִיבוֹת בְּהִפָּךְ: תוֹחוֹ. שֶׁהָרָאָה לוֹ הַגְּלִיּוֹת שְׂדוּמִין לְתוֹחוֹ. תוֹרָה יח טז (א) וְיִשְׂרָאֵל ב' בְּמִסְוֹרָה. וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁי אַבְרָהָם", וְיִשְׂרָאֵל בְּיִשְׁשָׁכָר עִם דְּבִרְוֹרָה (שׁוּפְטִים ה, טז). מִלְּמַד שֶׁהָיָה חֲשׂוֹבָה כְּאִמָּהוּת. וְלֹה. ד' בְּמִסְוֹרָה. וְלֹה שְׁפָחָה מִצְרִית", "וְלֹה שְׁנֵי בָּיִת" (שׁוּפְטִים ג, טז), "וְלֹה אָמַר עֲלֵי לְשָׁלוֹם" (שְׁמוּאֵל א' כה, לד), "וְלֹה גִפְיִן אַרְבַּע" (דְּנִיָּאל ה, ו) בְּחִדָּה שֶׁרָאָה דְּנִיָּאל. וְהוּא שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל' (פְּרָקִי דְּרַבִּי אֶלְעִיָּזָר

בואמרת שרי לאברהם הא פען מעני יי
מלילד עול פען לות אמתי מה אם אתפני
מנה וקביל אברהם למימר שרי:

(ב) ותאמר שרי אל-אברהם הנה-נא עצרני יהוה
מלדת בא-נא אל-שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע
אברהם לקול שרי:

שצאנים צרתי לתוך ביתי. לקול שרי. (ב"ר)
הקדש שבה.

כ"י אולי אבנה ממנה. למד על מי שאין לו בנים
שאינו בנוי אלא הרוס. אבנה ממנה. בזכות

גודבבת שרי אתת אברהם ית הגר מצרימא
אמתה מסוף עשר שנין למתב אברהם
בארעא דכנען ויהבת יתה לאברהם בעלה
לה לאנתו:

(ג) ותקח שרי אשת-אברהם את-הגר המצרית
שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ
כנען ותתן אתה לאברהם אישה לו לאשה:

וגו'. מגיד שאין ישיבת חוצה-לארץ עולה לו מן
המנין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב): "ואעשה לגוי
גדול" עד שיבא לארץ ישראל.

כ"י ותקח שרי. לקחתה בדברים: 'אשריך שזכית
לדבק בגוף קדוש כזה' (ב"ר). מקץ עשר שנים.
מועד הקבוע לאשה ששקחה עשר שנים ולא ילדה
לבעלה, חייב לישא אחרת (יבמות סד). לשבת אברהם

דועל לות הגר ועדיאת וחזת ארי עדיאת
וקלת רבנמה בעיניה:

(ד) ויבא אל-הגר ותהר ותרא פי הרתה ותקל
גברתה בעיניה:

שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי
מביאה ראשונה (ב"ר).

כ"י ויבא אל-הגר ותהר. מביאה ראשונה (ב"ר).
ותקל גברתה בעיניה. אמרה: שרי זו אין סתרה
כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת, ואינה צדקת,

הואמרת שרי לאברהם דין לי עלך אנה
יהבית אמתי לך וחזת ארי עדיאת וקלית
בעיניה ידין יי ביני ובינך:

(ה) ותאמר שרי אל-אברהם חמסי עליך אנכי נתתי
שפחתי בחיקך ותרא פי הרתה ואקל בעיניה
ישפט יהוה ביני ובינך:

וביניך. כל "בינך" שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי
ביה וביניך (ר"ל נכח לנכחה), שהכניסה עין הרה בעבורה
של הגר, והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר:
"הנך הרה", והלא כבר הרתה, והוא מבשר לה
שתהר? אלא מלמד שהפילה הריון הראשון.

כ"י חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטילה
הענש, כשהתפללת להקדוש-ברוך-הוא: (לעיל טו)
"מה תתן לי ואנכי הולך צרירי", לא התפללת אלא
עליך, והנה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת
עמך. ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע
ביוני ושותק (ב"ר). אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני

בעל הטורים

שהכניסה ביה עין הרה והפילה, וחזרה
ונתעברה. תורה ה
(ה) חמסי. ב' במסורה. "חמסי עליך",
"חמסי ושארי על ככל תאמר ישבת
ציון" (ירמיה נא, לה). מקיש שרה לציון,
נאמר בשרה "ותהי שרה עקרה" (לעיל
יא, לו), וציון עקרה (ישעיה נה, א). ומה שרה
הכניסה צרה, אף ישראל האמות הן
צריכה. תורה ה

שנים לשבת אברהם בארץ כנען, "אשר
נקה לשבת ער" (במדבר כא, טו). מי שנשא
אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה,
דהיינו לשבת ער, ישא אחרת. ואין
ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין,
דכתיב "לשבת אברהם בארץ כנען",
פירוש כשנשב ער בארץ כנען. תורה ד
(ד) הרתה. ב' פעמים בפרשה (הא
בפסוק ה). מכאן רמז לפירוש רש"י,

פרק לו "ותלך ותתע" (להלן כא, יד) שחזרה
לגדולי אביה. והיינו שני פיות,
שחזרה לה פה אחר להודות לעבודה
ורה, וכיון שעשתה תשובה חזר
ולקחה, כמו שאמרו (בראשית רבה סא, ד)
קטורה זו הגר. זה הוא "ולה אמר עלי
לשלו". "ולה גפין ארבע" איירי גם
כן במלכות ישמעאל. תורה ב
(ג) לשבת. ב' במסורה. "מקץ עשר

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת לך-לך

עט

(ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ
עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶה שָׂרִי וְתִבְרַח מִפָּנֶיהָ:

כ"ו • וְתַעֲנֶה שָׂרִי • הִתְּה מִשְׁעַבְדַּת בַּהּ בְּקָשִׁי (כ"ה).

(ז) וַיִּמְצְאָהּ מֶלֶאךָ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר
עַל־תְּעֵין בְּרֶדֶךְ שׁוּר:

(ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שִׁפְחַת שָׂרִי אֵי־מִזָּה בָּאת וְאַנָּה
תִּלְכִּי וְתֹאמַר מִפְּנֵי שָׂרִי גִבְרָתִי אֲנִי בִרְחַת:

כ"ז • אֵי־מִזָּה בָּאת • מֵהֵיכָן בָּאת. אֵלָּא לִיתֵּן לָהּ פֶּתַח לִיכְנֹס עִמָּה בְּדָבָרִים, וּלְשׁוֹן "אֵי־מִזָּה"
אֵיֶה הַמָּקוֹם שֶׁתֹּאמַר עָלָיו: 'מִזָּה אָנִי בָּא'.

(ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאךָ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גִּבְרָתְךָ וְהִתְעַנִּי
תַּחַת יָדֶיהָ:

כ"ח • וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאךָ ה' וְגו'. עַל כָּל אֲמִירָה הִיא שְׁלוֹמֵת לָהּ מֶלֶאךָ אַחֵר, לָכֵן נֹאמַר 'מֶלֶאךָ' בְּכָל אֲמִירָה
וְאֲמִירָה.

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאךָ יְהוָה הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת־זֶרְעֶךָ
וְלֹא יִסְפָּר מֵרֹב:

(יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאךָ יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדָּתְךָ בֵּן
וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַעַ יְהוָה אֶל־עֲנִיָּךְ:

כ"ט • הִנֵּךְ הָרָה • כִּשְׁתְּשׁוּבִי תְּהָרִי, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים יג) "הִנֵּךְ
הָרָה" דָּאֲשֶׁת מְנוּחַ. וְיִלְדָּתְךָ בֵּן • כְּמוֹ וְיִלְדָּתְךָ, וְדוּמָה
לוֹ: "יִשְׁכַּבְתָּ בְּלִכְנוֹן מְקַנְנֵת בְּאֲרוֹזִים". וְקָרָאת

(יב) וְהוּא יְהִיֶּה פֶרָא אֲדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוֹ
וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחִיו יִשְׁכָּן:

בעל הטורים

וַיֹּאמֶר אַבְרָם לְשָׂרִי הִיא אֲמִיתְךָ בְּיָדְךָ
עֲבִידִי לָהּ כְּדַמְקִין בְּעֵינֵיכִי וְעֲנִיתָה שָׂרִי
וְעָרַקְתָּ מִקִּדְמָהּ:

ז וַיִּשְׁכַּחַהּ מֶלֶאכָא דִּי עַל עֵינָא דְמִיָּא
בַּמִּדְבָּרָא עַל עֵינָא בְּאַרְחָא דְחִגְרָא:

ח וַיֹּאמֶר הָגֵר אֲמַתָּא דְשָׂרִי מִנָּן אַתְּ אֲתִיָּא
וּלְאֵן אַתְּ אֲזַלָּא וְאַמְרַת מִן קִדְם שָׂרִי וּבְנִיתִי
אַנָּא עָרַקָא (כ"ז עֲרַקְתָּ):

ט וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי תוֹבִי לֹת רַבּוֹתְךָ
וְאַשְׁתַּעֲבָדִי תַּחַת יָדֶיהָ:

י וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי אֲסַנְאָה אֲסַגִּי יָת
בְּנִיכִי וְלֹא יִתְמַנּוּן מִסַּגִּי:

יא וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי הִיא אֲתָּ מַעֲדִיָּא
וְתִלְדִּין בֵּר וְתִקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרִי
קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:

יב וְהוּא יְהִיֶּה אֲדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוֹ
וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחִיו יִשְׁכָּן:

יג וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי הִיא אֲתָּ מַעֲדִיָּא
וְתִלְדִּין בֵּר וְתִקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרִי
קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:

יד וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי הִיא אֲתָּ מַעֲדִיָּא
וְתִלְדִּין בֵּר וְתִקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרִי
קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:

יז וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָא דִּי הִיא אֲתָּ מַעֲדִיָּא
וְתִלְדִּין בֵּר וְתִקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרִי
קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:

שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל, "וְקָרָאת אֶתְכֶם
הֲרַעְדָּה" (דְּבָרִים ל"א, כט), "וְקָרָאת שְׁמוֹ
עַמּוּנוֹ אֶל" (שְׁפָעָה ז' יד), "וְקָרָאת יִשׁוּעָה
חֻמַּתִּיךָ" (שָׁם ס, יח). שְׁעַל יְדֵי קְרִיאת
יִשְׁמָעֵאל קְרָאת הֲרַעְדָּה, אֲבָל עַל יְדֵי
קְרִיאת עַמּוּנוֹאֵל "וְקָרָאת יִשׁוּעָה
חֻמַּתִּיךָ". תוֹרָה יב

(ח) בְּרִחַת. ב' בְּמִסְוֶרָה. הָכָא, וְאִידֶךָ:
"מִקּוּל פֶּרֶשׁ וְרִמָּה קֶשֶׁת בְּרִחַת כָּל
הָעִיר" (יִרְמְיָה ד' כט). מִפְּנֵי שִׁשְׁרָה
הַבְּרִיחָה אֶת יִשְׁמָעֵאל, לְפִיכָךְ בְּרַחוּ
יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיו, כִּי רִמָּה קֶשֶׁת הוּא
יִשְׁמָעֵאל, כְּדִתְיִב בִּיה (לְחֹן כ"א, ט) "רַבָּה
קֶשֶׁת". תוֹרָה ט
(יא) וְקָרָאת. ד' בְּמִסְוֶרָה. "וְקָרָאת

(ז) עַל עֵין הַמַּיִם. ב' בְּמִסְוֶרָה.
"וַיִּמְצְאָהּ מֶלֶאךָ ה' עַל עֵין הַמַּיִם",
"הִנֵּה אֲנִי נָצַב עַל עֵין הַמַּיִם" (לְחֹן כ"ה,
א). שְׁטוֹב הוּא לְהִתְפַּלֵּל עַל הַמַּיִם,
כְּדִתְיִב (שׁוֹפְטִים ז' יא) "מִקּוּל מְחַצְצִים,
בֵּין מִשְׁאֲבִים, שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת ה'". וְכֵן
הִתְפַּלֵּה נִמְשָׁלָה לַמַּיִם, דְּכִתְיִב (אֵיכָה ב,
ט) "שִׁפְכִי בַמַּיִם לִבְרָךְ". תוֹרָה ח

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך

ומתגורין בו. ועל-פני כל-אחיך ישבן. שיהיה זרעו גדול (ב"ה).

כ"י. פרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב: (בראשית כא) "וישב במדבר ויהי רובה קשת". ידו בכל. לסטים. יד כל בו. הכל שונאין אותו

יג ויצליאת בשמא דיי דמתמלל עמה אמרת את הוא אלהא דחזי כלא ארי אמרת הכרם הקא (ג"י האף אנא) שרתי חזא בתר דאתגלי לי:

(יג) ותקרא שם-יהודה הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי ראי:

אחר ראי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים? ותדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת - ואמר "מות נמות", וזו ראתה ארבעה זה אחר זה - ולא חרדה.

כ"י. אתה אל ראי. נקוד חטף קמץ, מפני שהוא שם דבר: אלוה הראיה שרואה בעלבון של עלובין (ספרים אחרים, דבר אחר: "אתה אל ראי", משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו). הגם הלם. לשון תמה: וכי סבורה הייתי שאף הלוט במדברות ראיתי שלוחו של מקום,

יד על בן קרא לבארא בארא דמלאך קימא אפתחי עליה הא (היא) בין רקם ובין חגרא:

(יד) על-בן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין-קדש ובין בדר:

כ"י. באר לחי ראי. כתרגומו: 'בארא דמלאך קימא אפתחי עליה'.

טו וילידת הגר לאברהם בר וקרא אברהם שום ברה דילידת הגר ישמעאל:

(טו) ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם-בנו אשר-ילדה הגר ישמעאל:

כ"י. ויקרא אברהם שם וגו'. אף-על-פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר: "וקראת שמו ישמעאל", שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל.

טז ואברהם בר תמנן ושת שנין פד וילידת הגר ית ישמעאל לאברהם:

(טז) ואברהם בן-שמונים שנה ושש שנים בלדת-הגר את-ישמעאל לאברהם:

כ"י. ואברהם בן-שמונים שנה וגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנמול ולא עבב.

א ויהי אברהם בר תשעין ותשע שנין ואתגלי יי לאברהם ואמר לה אנא אל שדי פלח קדמי ויהי שלים:

יז ויהי אברהם בן-תשעים שנה ותשע שנים ויבא יהוה אל-אברהם ויאמר אליו אני-אל שדי התהלך לפני והיה תמים:

מדרשו: "התהלך לפני", במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערה בך, אתה בעל מום לפני. דבר אחר: "והיה תמים", עכשו אתה חסר ה' אברים: ב' עינים, ב' אזנים וראש הגויה. אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח כמנין איבריך.

כ"י. אני-אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה. לפיכך, "התהלך לפני" ואהיה לך לאלה ולפטרוץ. וכן כל מקום שהוא במקרא, פרושו כך: די שלו, והכל לפי הענין. התהלך לפני. כתרגומו: 'פלח קדמי', הדבק בעבודתי. והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך פא

(ב) וְאַתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד:
ב וְאַתָּה קָנִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֶךָ וְאַסְגִּי יָתֶךָ לְחֵדָא לְחֵדָא:

כ"י. וְאַתָּנָה בְּרִיתִי • בְּרִית שֶׁל אֲהַבָּה וּבְרִית הָאָרֶץ, לְהוֹרִישָׁה לָךְ עַל-יְדֵי מִצְוָה זוּ.

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:
ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל אֲבָרָם עַל אֲפוּהֵי וּמִלִּיל עֲמָה יִי לְמִימֶר:

כ"י. וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו • מִמּוֹרָא הִשְׁכִּינָה. שְׁעַד שְׁלֹא מַל, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְבֶּת
עָלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל־עַם: "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיו" (בְּבִרְיָתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצְּאֵתִי כ"ו) •

(ד) אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אֵתְךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם:
ד אֲנָא הָא (גִּזְרַ בְּנִי אֵינְנִי) קָנִי עִמָּךְ וְתִהְיֶה לְאֵב סְגִי עִמָּמִין:

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (מֵאֲמָר ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

הָיָה עֵנֶן הַגְּרוּת לִפְנֵי מִילַת אֲבָרָם, כִּי מִכִּיּוֹן שֶׁגַּם בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם הָיוּ נִשְׁמָוֹת הַגְּבוּהוֹת, לָכֵן לֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה וְרָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר כּו', מַה-שְּׂאִין-כֵּן אַחֲרֵי מִילַת אֲבָרָם שֶׁנֶּעֱשֶׂה יְרִידָה בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, הִנֵּה זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם רָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר. וּבָזֶה מִבְּאֵר בְּהַמְאָקֹר מַה שְּׂאִין מוֹצְאִים הַרְבֵּה גֵרִים מִיִּשְׁמַעְאֵל, כִּי יִשְׁמַעְאֵל נוֹלַד לִפְנֵי בְּרִית זוּ, וְלָכֵן אִף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם כֵּן עֵנֶן נִשְׁמָוֹת הַגְּבוּהוֹת כּו', וְכִמְאָמֵר אֲבָרָם יֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל כּו', בְּכָל זֹאת אֵין מוֹצְאִים הַרְבֵּה גֵרִים מִיִּשְׁמַעְאֵל כִּי יִשְׁמַעְאֵל נוֹלַד לִפְנֵי בְּרִית זוּ. מַה-שְּׂאִין-כֵּן בְּעֵשׂוֹ יֵשׁ יוֹתֵר גֵרִים, מִשּׁוֹם שֶׁנוֹלַד אַחֵר הַבְּרִית, וְלָכֵן אִף שְׂאִין בּוֹ נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת אֲבָל יֵשׁ בּוֹ גֵרִים, כִּי נוֹלַד אַחֵר שֶׁנִּפְרְדָּה הָעֵרְלָה מִן הַבְּרִית, וְכִמְאָמֵר כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע, "בִּיצְחָק" וְלֹא כָל יִצְחָק.

שְׂדוּקָא אַחֲרֵי שֶׁנִּמְוָל אֲבָרָם נֶעֱשֶׂה לְאֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם. כִּי הִנֵּה עֵנֶן אֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵית אֵב וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם. וְלִפְנֵי הַמִּילָה, מִכִּיּוֹן שֶׁהִיתָה הַמִּשְׁכַּת הַקֹּדֶשׁ שְׁלֹמַעְלָה וְנִשְׁמָוֹת הַגְּבוּהוֹת גַּם לְגוֹיִם, לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, לָכֵן לֹא הָיָה לְאֲבָרָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם כָּל כָּף. וְדוּקָא כִּשְׁנִמְוָל אֲבָרָם, וְנִפְרְדָּה הָעֵרְלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא בְּחִינַת יְסוֹד, הִינֵנו שְׂאִין אֲמוֹת הָעוֹלָם מִקְבָּלִים יוֹתֵר מִקֹּדֶשׁ שְׁלֹמַעְלָה כִּמּוֹ יִשְׂרָאֵל, אִזְ דּוּקָא נִפְעַל עֵנֶן אֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם, שֶׁאֲבָרָם הָיָה בְּבַחֲנֵית אֵב וְשׁוֹלֵט וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד פְּרוּשׁ בְּעֵנֶן אֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם שֶׁהוּא אֵב לְגֵרִים, וְגַם עֵנֶן זֶה (עֵנֶן הַגְּרוּת) נֶעֱשֶׂה עַל יְדֵי הַמִּילָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה בְּהַמְאָקֹר, דִּהְיֶה נִתְבָּאֵר לְעִיל דְּלִפְנֵי הַמִּילָה הָיוּ יוֹרְדִים נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת גַּם לְאֲמוֹת הָעוֹלָם כִּנ"ל, וּמִטַּעַם זֶה, לֹא

(ה) וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמִךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמִךָ אֲבָרָהֶם כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גּוֹיִם נִתְתִּיד:
ה וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יֵת שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְיִהְיֶה שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם אֲרִי אֵב סְגִי עִמָּמִין יְהִבְתֶּךָ:

כ"י. כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גּוֹיִם • לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ, וְרִי"ש שֶׁהִיתָה בּוֹ בְּתַחֲלָה, שְׁלֹא הָיָה אֵב אֲלֵא לְאָרֶם שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ, וְעַכְשָׁו אֵב לְכָל הָעוֹלָם, וְאַפְלוּ רִי"ש

שֶׁהִיתָה בּוֹ מִתְחֵלָה לֹא זֶה מִמְקוֹמָה, שְׂאָף יו"ד שֶׁל שְׂרִי נִתְרַעַמָה עַל הִשְׁכִּינָה, עַד שֶׁהוֹסִיפָה לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בְּמִדְבָּר יב) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן יְהוֹשֻׁעַ".

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (שִׁיחַת ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

- שְׂאֲפֵלוּ מִצַּד עֲצָם מִצִּיאֹתוֹ (עוֹד לִפְנֵי פְעֻלַת הַמִּלָּה) נִחְשָׁב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין הַמּוֹלִידִים, כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה (נִדְרִים לֹא, ב) "קוֹנֵם שְׂאִינִי נִהְיֶה לְעֵרְלִים, מִתֵּר בְּעֵרְלֵי יִשְׂרָאֵל . . שְׂאִינִי נִהְיֶה לְמוֹלִידִים, אֲסוּר בְּעֵרְלֵי יִשְׂרָאֵל כּו'", כִּי כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (אֲפֵלוּ מִי שֶׁלֹא נִמּוֹל בְּפֻעַל מִמֶּשׁ מִפְּנֵי אֲנֵס כּו') הֵם בְּעֲצָם "מוֹלִידִים" (רֹאה 'אוֹר הַתּוֹרָה' חֲנֻכָּה שִׁיב, א).

בְּאוֹר הַהוֹרָאָה הַנִּלְמַדֶּת מִפְּרוּשׁ רִש"י הַנ"ל - בְּנוֹגַע לְעִבּוּדוֹת הָאָדָם:
יְדוּעַ וּמִבְּאֵר בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת שֶׁכָּל עֲנִיְיָהֶם שֶׁל ה"אֲבוֹת" נִמְשָׁכִים בִּירְשָׁה לְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, אֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל. וְעַל-דִּרְגָּה עֲנִיְיָנוּ - הַצִּיּוּי עַל עֵנֶן הַמִּלָּה, שֶׁזֶּהוּ עֵנֶן הַשִּׁיף לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּנוֹגַע לְנָשִׁים - "אִשָּׁה כְּמֹאן דְּמֵהִילָא דְּמִיָּא". וְעַד כְּדֵי כָּךְ

בעל הטורים

יז (ד) שְׁנֵי פְעָמִים אֵב הַמֶּזֶן בְּפֶרֶשׁה (הָכָא וּבְפֶסוּק ה) וְהוּא עוֹלָה בְּחֻשְׁבוֹן יִצְחָק, וְכֵן אֲרַבָּה (וְלֵחֵן כּו, יז) בְּגִימְטְרִיָּא: יִצְחָק, תּוֹרַה ה

שִׁמְכָבֶל זֹאת בִּירְשָׁה מֵאֲבֵרָהָם אֲבִינוּ, וְעִבְדֻתָּהּ הִיא רַק - לְגִלּוֹת זֹאת מֵהַפֶּחַ אֶל הַפֶּעַל וּמֵהֶעֱלָם אֶל הַגְּלוּי.
וְעִנְיָן זֶה נִפְעַל עַל-יְדֵי כָלִלוֹת מַעֲשֵׂינוּ וְעִבְדֻתָּנוּ בְּעִנְיָ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים אֶת הָעִנְיָן ד' הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיָן וּפְרָח יִשְׂרָאֵל" - עִנְיָן שֶׁל פְּרִיחָה וְגִלּוּי, וּבִאֲפֵן ד' וּמִלֵּאוּ פְנֵי תֵבֶל תְּנוּבָה" - פְּרוֹת וּפִירֵי פְרוֹת עַד סוּף כָּל הָעוֹלָם, וּכְפִרוּשׁ הַחֲסִידוֹת - שְׁעוֹשִׂים "סוּף" לְעִנְיָן ה'"עוֹלָם", מִלִּשׁוֹן הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר, הֵנוּ שְׁמִבְטָלִים אֶת הַהֶעֱלָם וְהַסֵּתֶר, וְזוֹכִים תַּכְף וּמִיד לְהַתְגַּלּוֹת הַגָּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלִימָה עַל-יְדֵי מַשִּׁיחַ צִדְקִנוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמָּשׁ.

וּמִזֶּה מוֹבֵן, שְׂאֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנוּ גַם הָעִנְיָן ד' אֲב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיר" (כְּפִי שֶׁנִּפְעַל אֲצֵל אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ עַל-יְדֵי עִנְיָן הַמְּלָחָה), וְתִפְקִידוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הוּא - לְהַבִּיא כַּחוֹת אֵלּוּ מֵהֶעֱלָם אֶל הַגְּלוּי וּמֵהַפֶּחַ אֶל הַפֶּעַל.
כְּלוּמֹר: לֹא מִבְּעֵי שִׁיְהוּדִי נַעֲשֶׂה "אֲב" בְּמִקְוָמוּ [בְּדִגְמַת מַעֲלָתוֹ שֶׁל "אֲבֵרָם" - לְפָנֵי הַמְּלָחָה - "אֲב לְאֶרֶם, שֶׁהוּא מִקְוָמוּ"], הֵנוּ, שֶׁהוּא פֶּעַל וּמִשְׁפִּיעַ עַל כָּל אֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים בְּמִקְוָמוֹ וּבִסְבִּיבָתוֹ (וּפְשִׁטָּא שְׂאִינוּ מִתְּפַעֵל כָּלֵל מִמַּצֵּב הַמְּקוֹם וּמִמַּצֵּבָם שֶׁל אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם), אֲלָא יְתִירָה מִזֶּה "אֲב הָעוֹלָם", הֵנוּ שֶׁהוּא פֶּעַל וּמִשְׁפִּיעַ בְּכָל הָעוֹלָם כָּלּוּ.
וּכְאֲמוּר - עִנְיָן זֶה יִשְׁנוּ אֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, מִכִּיּוֹן

(ו) וְהִפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמַלְכִּים
בְּמִנְךָ יִצְאֻ:

כִּי- וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם • יִשְׂרָאֵל וְאֲדוֹם, שֶׁהָיָה יִשְׁמַעְאֵל כְּכֹר הָיָה לוֹ, וְלֹא הָיָה מִבְּשָׂרוֹ עָלָיו.

♦ שבת קודש י"א מרחשון ♦

ז וְאֲנִי נָתַתִּי בֵּין מִימֵרִי וּבֵין בְּנִיךָ
בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן לְקַנֵּם עֲלֵם לְמַהְיִי לְךָ
לֹאֲלֶהָ וּלְבִנְיָךָ בְּתִרְךָ:

(ז) וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵיןְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ
לְדִרְתָּם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ:

כִּי- וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי • וּמָה הִיא הַבְּרִית? לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים.

ח וְאֶתְּךָ לְךָ וּלְבִנְיָךָ בְּתִרְךָ יֵת אֶרְצָא תוֹתְבוֹתְךָ
יֵת כָּל אֶרְצָא דְכָנְעָן לְאַחְסָנָת עֲלֵם וְאֶהְיִי
לְהוֹן לְאֱלֹהָ:

(ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְדִּיךָ אֶת
כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהִיְיִתִּי לָהֶם לְאֱלֹהִים:

כִּי- לְאַחֲזֹת עוֹלָם • וְשֵׁם אֶהְיֶה לָּכֶם לְאֱלֹהִים, אֲבָל (כִּי יִשְׂרָאֵל) הִדָּר בְּחוּצָה-לְאֶרֶץ - כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלֹהִים.

ט וְאָמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאֶת יֵת קְנִמִּי תִשָּׂר אֶת
וּבִנְיָךָ בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאֶתָּה אֶת-בְּרִיתִי
תִּשְׁמֹר אֶתָּה וּזְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ לְדִרְתָּם:

שְׁמִירָתָהּ? "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ הַמּוֹל לָכֶם
וְגו'".

כִּי- וְאֶתָּה • וְאִי זוֹ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן: 'אֲנִי
הֵנָּה בְּרִיתִי אֶתְּךָ, וְאֶתָּה הֵנִי וְהִיר לְשִׁמְרָה, וּמָה הִיא

י דָּא קְנִמִּי דִּי תִשָּׂרוּן בֵּין מִימֵרִי וּבֵין בְּנִיךָ
וּבֵין בְּנִיךָ בְּתִרְךָ מִגְדִּיר לְכֹן כָּל דְּכוּרָא:

(י) וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵיןְכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:

כְּמוֹ לְהַמּוֹל, כְּמוֹ שֶׁאֶתָּה אוֹמֵר: 'עֲשׂוֹת', כְּמוֹ
לְעֲשׂוֹת.

כִּי- בֵּינִי וּבֵיןְכֶם וְגו' • אוֹתָם שֶׁל עֲכָשׁוּ. וּבֵין
זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ • הַעֲתִידִין לְהוֹלֵד אַחֲרֶיךָ. הַמּוֹל •

(יא) וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק ג, עמוד 757 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

זכות ברית מילה

האדם מקיים מצות תפלין לאחר שחסינו מעליו. מה-
שאיננו כן במצות מילה גם קיים המצוה נמשך לאחר זמן.
דהנה מצות מילה היא לא רק פעלת הסרת הערלה אלא
גם "להיות מהול" (עין מכתב ה'צפנת פענח' ב'שדי חמד' סוף
קונטרס המציצה), דכל רגע מימי חי האדם מצוה הוא "להיות
מהול". ונמצא, דאף שפעלת המילה היתה ביום השמיני
להולדתו, מכל-מקום פיון שכל רגע מימי חייו הרי הוא
מהול, נמצא שמקיים הוא מצות מילה כל ימי חייו.
ועל-פי-זה מושב מה שנתישבה דעתו של דוד רק במצות
מילה, כי זה שזכות מצוה זו עומדת לאדם כל משך ימי
חייו הוא, כי גם קיים המצוה הוא בכל רגע ורגע, ולא
כמצות תפלין וכיצא בזה.

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק י, עמוד 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

כניסת נפש הקדושה בשעת הברית

מלשון "צותא וחבור" (לקוטי תורה, בחוקתי מה, ג), ענינו לחבר
את האדם עם הקב"ה, אבל אין חבור זה נפר בגוף האדם
המקיים המצוה. ולדגמא: ה'ד המחלקת צדקה, אין נפר
בבשר הגשמי של ה'ד שעל-ידי שחלקה צדקה נשתנה גוף
ה'ד.
מה-שאין-כן במצות מילה, הרי על-ידי המצוה נהיה שני
גלוי בבשר הגוף, והקשר והחבור להקב"ה שנוצר על-ידי
המצוה נפר בבשר הגוף עצמו.
ולכן אף שגם קדם הברית נמצאת נפש קדושה באדם, אף
כניסת נפש הקדושה, היינו, התקשרותה הפנימית של
הנפש הקדושה עם הגוף עד שנקר הדבר בגלוי בגוף, הוא
בעת ברית המילה, כי רק אז נפר בבשר הגוף שיש בו נפש
קדושה.

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
י"א וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשֵׁר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

ברית מילה – קשר שנוצר על-ידי הקב"ה

אי-אפשר לו לפעל קשר אמתני ונצחי עם הבוֹרָא יתברך. אלא שהקב"ה הוא זה שמקשר עצמו עם כל אחד הנכנס בברית.

וזהו הטעם שמצות מילה היא לח' ימים, כי אם הקשר והברית היה נוצר על-ידי האדם, אז היו צריכים לעשותו כשהוא בר דעת וכיוצא בזה. אבל מכיון שהקשר נוצר על-ידי הקב"ה ולא על-ידי האדם, אין טעם לחכות עד שתהיה לו דעת, אלא מיד כשאפשר – מכניסים אותו לברית ומקשרים אותו עם הקב"ה בקשר נצחי.

ובן-שמונת ימים ימול לקם בל-זכר לזרתיכם (יז, יב)

יש לבאר הטעם שציוותה תורה למול תינוק כשהוא בן ח' ימים, ואין לו דעה כלל, דלקאורה היה עדיף טפי למול אותו בהיותו מבגר יותר, ומדעתו ורצונו הוא מכניס את עצמו לבריתו של אברהם אבינו?

ויש לומר הבאור בזה:

ענינה של ברית מילה הוא שעל-ידיה נוצר קשר ו"ברית" בין האדם להקב"ה, ויכמו שפתיב (יז, יג) "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם".

קשר זה אינו בא מצד האדם, כי בהיות אדם נברא ומגבול,

יג אתמנצא יתגוריון (נ"י מגור יגור) יליד ביתך ויבין בספק ויהי קנמי בבשריכוך לקנם עלם:

(יג) המול | ימול יליד ביתך ומקנת בספק | והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:

לאחר (ס"א לאחד) שמונה ימים, כמו שמפרש במסכת שבת (דף קלח) •

נ"י • המול ימול יליד ביתך • כאן כפל עליו ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש 'יליד בית' נמול

יד וערל דכורא די לא יגור ית בשר ערלתה וישתיצי אנשא ההיא מעמיה ית קנמי אשני:

(יד) וערל | זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו | ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את-בריתי הפר:

ענוש עליו פרת, אבל עובר ב"עשה". ונכרתה הנפש • הולך עירי ומת קדם זמנו (שבת קד) •

נ"י • וערל זכר • כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא נפר בין זכר לנקבה (כ"ד) • אשר לא-ימול • משיגיע לכלל ענשיו: "ונכרתה", אבל אביו אין

טו ואמר יי לאברהם שרי אתמך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:

(טו) ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה:

נ"י • לא-תקרא את שמה שרי • דמשמע שרי, לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל (ברכות יג) •

טז ואברך ימה ואף אתן מנה לך בר ואברכנה ויהי לנשין מלכין דשליטין בעממא מנה יהון:

(טז) וברכתני אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה | והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:

השוק, ואומרים: 'בגנו הוא'. והביאה כל אחת בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, והיא הניקה את כלם, הוא שנאמר: (לקמן כא) "הניקה בנים שרה", 'בראשית רבה' רמזו במקצת.

נ"י • וברכתני אתה • ומה היא הברכה? שחזרה לנערותה, שנאמר: (לקמן יח) "היתה לי עדנה". וברכתיה • בהנחת שדים, כשנזכרה לך ביום משתה של יצחק, שהיו מרגלים עליהם שהביאו אסופי מן

שיעור יומי לשבת קודש י"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך פה

(יז) וַיִּפֹּל אֲבִרְהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הִלֵּכִן
מֵאַהֲשָׁנָה וְיֹלֵד וְאִם-שָׂרָה הִבְתִּי-תַשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:

יו וַיִּפֹּל אֲבִרְהָם עַל אִפְוֵהוּ וַחֲדֵי וַאֲמַר בְּלִבִּי
הִלֵּכִי מֵאַהֲשָׁנָה שְׁנֵי יָמִי וְיֹלֵד וְאִם שָׂרָה הִבְתִּי
תַשְׁעִין שְׁנֵי תֵּלֵד:

הַנֶּעֱשֶׂה חֶסֶד זֶה לְאַחַר מֵה שֶׁהִקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עוֹשֶׂה לִּי? וְאִם-שָׂרָה הִבְתִּי-תַשְׁעִים שָׁנָה. הִיָּתָה
כְּדֵאֵי לִילֵד. וְאַף-עַל-פִּי שְׂדוּרוֹת הָרָאוּשִׁים הָיוּ
מוֹלִידִין בְּנֵי חֲמֵשׁ-מֵאוֹת שָׁנָה, בִּימֵי אֲבִרְהָם נִתְמַעֲטוּ
הַשָּׁנִים כְּכֹר, וְכֹא תִשׁוּת כֹּחַ בְּעוֹלָם, וְצֵא וְלִמַּד
מִעֲשֵׂה דִּירוֹת שְׁמֹנֶת וְעַד אֲבִרְהָם שֶׁמִּהְרֵי תוֹלְדוֹתֵיהֶן
בְּנֵי שָׁשִׁים וּבְנֵי שְׁבָעִים.

כִּי... וַיִּפֹּל אֲבִרְהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק. זֶה תִּרְגֹּם
אוֹנֵקְלוֹס לְשׁוֹן שְׂמִיחָה: 'וַחֲדֵי', וְשֶׁל שָׂרָה לְשׁוֹן מַחֹךְ,
לְמַדָּה שֶׁאֲבִרְהָם הָאֵמִין וְשִׂמַּח, וְשָׂרָה לֹא הָאֵמִינָה
וְלִגְלָגָה, וְזֶהוּ שֶׁהִקְפִּיד הַקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל שָׂרָה
וְלֹא הִקְפִּיד עַל אֲבִרְהָם. הִלֵּכִין. יֵשׁ תְּמִיחוֹת שֶׁהֵן
קִנְיָנוֹת, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א ב) "הִנְגַּלְתָּ נְגִלְתִּי"? (שְׁמוּאֵל ב טו)
"הִרְוֹאָה אֶתָּה"? אֵף זֶה הִיא קִנְיָנוֹת, וְכֹךְ אָמַר בְּלִבִּי:

(יח) וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֱלֹהִים לֹא יִשְׁמָעָל יְחִיָּה
לְפָנָיִךְ:

יח וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם קָדָם יְיָ לֹא יִשְׁמָעָל
יְחִיָּה: יְחִיָּה קָדָם יְיָ:

כִּי... לֹא יִשְׁמָעָל יְחִיָּה. הִלֵּכִי שִׂיחָה יִשְׁמָעָל. אֵינִי כְּדֵאֵי לְקַבֵּל מִתֵּן שְׂכָר כְּזֶה. יְחִיָּה לְפָנָיִךְ. יְחִיָּה
כִּי־יִרְאֶתָּךְ, כְּמוֹ: "הִתְהַלֵּךְ לְפָנָיִךְ", פֶּלַח קְדָמִי.

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֵל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָּת לְךָ בֵּן
וְקִרְאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ
לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:

יט וַיֹּאמֶר יְיָ בְּקוֹשֶׁטָא שָׂרָה אִתְּךָ תֵּלֵד לְךָ
כֹּר וְתִקְרִי יָת שְׁמָהּ יִצְחָק וְאָקִים יָת קִנְיָמִי
עִמָּה לְקִנְיָם עָלֶם לְבְנוֹתֵי בְתוּרָהּ:

כִּי... אֲבֵל. לְשׁוֹן אֶמְתַּת דְּכָרִים, וְכֵן: (לִקְטָן מֵב) "אֲבֵל
אֲשָׁמִים אֲנִי־הוּא", (מִלְכִּים ב ד) "אֲבֵל בֶּן אֵין לָהּ". וְקִרְאתָ
אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַצִּחֻק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל
שֵׁם הַעֲשָׂרָה נְסִינּוֹת, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים
שֶׁנִּמּוּל וְק' שָׁנָה שֶׁל אֲבִרְהָם. (סְפָרִים אֲחֵרִים: "וְאֵת בְּרִיתִי"
לִפְנֵי נֶאֱמַר? חֲרִי כְּכֹר כְּתִיב: "וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמַר אֶתָּה וְיִרְאֶתָּךְ וְגו'." אֵלָּא
לִפִּי שְׂאוֹמֵר: "וְהִקְמַתִּי וְגו'", כִּי כֵן יִשְׁמָעָל וְכֵן קִטוּרָה בְּכָלל הַקִּיּוּם?

(כ) וְלִישְׁמָעָל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בִּרְכָתִי אִתּוֹ וְהַפְּרִיתִי
אִתּוֹ וְהִרְבִּיתִי אִתּוֹ בְּמֵאֹד מֵאֹד שְׁנִים-עָשָׂר נְשִׂאִם
יֹלִיד וְנִתְּתָיו לְגֹי גָדוֹל:

כ וְעַל יִשְׁמָעָל קַבְלִית צְלוּתָךְ הִיא בְּרִיתִי
יְתִי וְאַפְשִׁי יְתִי וְאַסְגִּי יְתִי לְחֵדָא לְחֵדָא
תֵּרִין עֲשֵׂר רַבְרַבִּיא יִלִּיד וְאַתְּנַגְהָ לְעַם סְגִי:

כִּי... שְׁנִים-עָשָׂר נְשִׂאִם. כַּעֲנָנִים יְכָלוּ, כְּמוֹ: (מְשָׁלִי כה) "נְשִׂאִים וְרוּחַ".

(כא) וְאֵת-בְּרִיתִי אָקִים אֶת-יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ
שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרִית:

כא וְיָת קִנְיָמִי אָקִים עִם יִצְחָק דִּי תֵּלֵד לְךָ
שָׂרָה לְזִמְנָא הַדִּין בְּשִׁמְתָא אַחֲרִיתָא:

(כב) וַיִּכַּל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבִרְהָם:

כב וְשִׁיבִי לְמַלְלָא עִמָּה וְאַסְתַּלַּק וְקָרָא דִּי
מַעְלוּוֵהוּ דְּאַבְרָהָם:

כִּי... מֵעַל אֲבִרְהָם. לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כְּלָפִי שְׂכִינָה, וְלִמְדָנוּ (כ"ד) שֶׁהַצִּדִּיקִים מְרַכְּבֵתוּ שֶׁל מְקוֹם.

בעל הטורים

(כא) וְאֵת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק. אָקִים נוֹטְרִיקוֹן: אֲשֶׁר קָדַשׁ יְדִיד מְבִטָּן. תוֹרָה כב

כג וידבר אברהם את ישמעאל ברה וית כל
ילידי ביתה וית כל זביני כספה כל דכורא
באנשי בית אברהם וגזר את בשרא
דערלתהון בכרן יומא הדין כמא די מליל
עמה יי:

(כג) וַיִּקַּח אֲבְרָהָם אֶת-יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל-יְלִידֵי
בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל-זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית
אֲבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת-בָּשָׂר עַרְלָתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ אֱלֹהִים:

לא הנחנוהו למול ולקנים מצותו של מקום. וימל.
לשון ויפצל.

כ"י • בעצם היום • בו ביום שנצטנה, ביום ולא
במילה, לא נתגרא לא מן הגוים ולא מן הלצנים,
ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים: 'אלו ראינוהו,

כד ואברהם בר תשעין ותשע שנין פד גזר
בשרא דערלתה:

(כד) וַאֲבְרָהָם בֶּן-תִּשְׁעִים וְתִשְׁעַ שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בָּשָׂר
עַרְלָתוֹ:

שהיה נקן. מה עשה הקדוש-ברוך-הוא? שלח ידו ואחז עמו, שנאמר: "וכרות
עמו הקרית", 'לו' לא נאמר, אלא "עמו", בראשית רבה רש"י (שן).

כ"י • בהמלו • בהפעלו, כמו: (לעיל ב) "בהבראם".
בהמלו • (נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ונצה לחתך, והיה מתגרא,

כה וישמעאל ברה בר תלת עשרי שנין פד
גזר את בשרא דערלתה:

(כה) וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן-שָׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמְלוֹ
אֶת בָּשָׂר עַרְלָתוֹ:

הזקק לחתך ערלה ולפרע המילה, לקח נאמר בו
"את", (בראשית רבה) •

כ"י • בהמלו את בשר ערלתו • באברהם לא נאמר:
"את", לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שפכר
נתמצץ על-ידי תשמיש. אבל ישמעאל שהיה ילד,

כו בכרן יומא הדין אתגזר (נ"י גזר) אברהם
וישמעאל ברה:

(כו) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ:

כ"י • בעצם היום הזה • שמלאו לאברהם תשעים ותשע שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם
וישמעאל בנו.

כז וכל אנשי ביתו ילידי ביתה וזביני
כספא מן בר עממין אתגזרו (נ"י גזרו)
עמה: פ פ פ

(כז) וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִידֵי בֵּית וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מֵאֵת
בֶּן-נֶכֶד נִמּוֹלוּ אִתּוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 59)

אבינו קים כל התורה כלה עד שלא נתנה. ויש לומר,
דמכיון שנצטנה על המילה, ובו ביום שציוהו מל (תוד"ה אלא
- ראש השנה יא, א), הרי זו מילה בזמנה.

בעצם היום הזה נמול אברהם (ז, כו) ביום הכפורים
נמול אברהם (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) וקשה, הרי מילה
שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב, ואברהם

פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן. חסלת פרשת לך לך

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעד - רעו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד	יום רביעי - ח' מרחשון מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שני - ו' מרחשון מפרק לה עד סוף פרק לח	יום חמישי - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שלישי - ז' מרחשון מפרק לט עד סוף פרק מג	יום שישי - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט
שבת קודש - י"א מרחשון פרק כ מפרק ס עד סוף פרק סה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

אגרת הקדש

- 1 ועוד יש להפליא הפלא ופלא, – על מה ש"חסירי מדע"
2 לומדים פירושו של ה"רעיא מהימנא" האמור, יש להתפלא
3 פליאה שלישית, בנוסף לשתי הפליאות האמורות: א) מצד
4 הענין שחלק מן התורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ב) מצד זה
5 שבהתאם לכך לא היה
6 הלימוד בידי איסור
7 והיתר דוחה ענין התפלה
8 שנוסד על פי סודות הזוהר
9 ויחודים עליונים, והרי
10 העובדה היא, שבאלה
11 שתורתם אומנתם, דוחה
12 הלימוד באיסור והיתר
13 מצות התפלה, הרי בנוסף
14 לשתי פליאות אלו, ישנה
15 פליאה שלישית, כפי
16 שיפרט להלן: איך אפשר
17 שלימות המשיח לא
18 יצטרכו לידע הלכות
19 אסור והיתר וטמאה וטהרה, כי איך ישתחו הקרבנות וגם
20 חלין – לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרשה וחקל?²⁵
21 ושתיה הפוסלים השחיטה, ופנימית הפסין, – הפוסלת את
22 השחיטה, וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט – השוחט בלי
23 שהיה ודרסה? וגם הפסין תהי' – בטבע, בריאה – בלי פגם
24 ועומדת בלי פנימה לעולם? – וכיוון שמושלל הדבר שכך
25 יהיה בטבע – מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא
26 תהיה פסולה, ועוד הרבה הלכות – הקשורות בשחיטת
27 הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר אסורין, וגם – הלכות טמאת
28 המת ויהיו²⁶ צריכין – הכהנים שיקריבו הקרבנות לידע, –
29 לדעת, בדרבתי: – כמו שכתוב²⁷: "הנער בן מאה שנה
30 ימות"²⁸, – הרי על כל פנים יהיה ענין המיתה – וצריכים הרי
31 לדעת דיני טומאת מת, וגם – הלכות טמאת יולדת צריך
32 לידע, בדרבתי: – כמו שכתוב²⁹: "הרה ויולדת יחדיו"³⁰, –
33 יהיו בין הנגאלים בגאולת משיח, אם תלד אשה בכל יום
34 מביאה אחת, – כלומר, שלא יצטרכו לחכות תשעה חדשים
35 להולדת ילד, אלא באותו יום שתתעבר, באותו יום גם תלד,
36 ולאחר מכן יולדו לאותה אשה עוד ילדים ביום אחר מאותה
37 ביאה שממנה נולד הילד הראשון, אף על פיריבן דין אסור
38 טמאתה לא ישתנה, – הרי שיצטרכו לדעת דיני טומאת
39 יולדת גם בזמן המשיח. מה שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום",
40 שהכוונה היא שבאותו יום שתתעבר, באותו יום תלד, הוא –
41 כותב הרבי: "כפי' האריז"ל בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים
42 להצ"צ קאפ' כ'. סד"ה גתא) – דלא כפרש"י בשבת (ל, ב).
43 וראה חדא"ג שם" – בהתאם לפירוש האריז"ל שמפרש מה
- שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב) "עתידה אשה שתלד בכל יום",
מפרש האריז"ל שהכוונה היא שזמן העיבור יהיה ביום אחד,
במקום שעתה זמן העיבור הוא תשעה חדשים, כפי שהאריז"ל
אומר ב"לקוטי הש"ס" (על שבת ל, ב), מובא ב"מילואים"
לתהלים לה"צמח צדק"
על פרק כ', ובסוף מאמר
דיבור המתחיל "גתא"
(ביאורי הזוהר לה"צמח
צדק" חלק ב' עמוד תתכו
ואילך). ואין זה כפי
שמפרש רש"י בשבת
הפסוק "הרה ויולדת
יחדיו" (ממנו מביאה
הגמרא את הראיה),
שבאותו יום שתתעבר
בילד חדש – באותו יום
תלד ילד מעיבור קודם,
וכפי שאומר שם "חדושי
אגדות מהרש"א" שאי אפשר לומר שההריון והלידה של אותו
ילד יהיו ביום אחד, שכן, אז אין ראייה ממה שהראה לתלמיד
תרנגולת המולידה ביצים כל יום, שהרי גם בתרנגולת אין
ההריון שהיא מתעברת מהזכר ולידת הביצה – באותו יום, אלא
בין ההריון ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו
שהגמרא אומרת בבכורות "תרנגולת לכ"א יום", מפרש רש"י
שאחרי שהתרנגולת מתעברת מהזכר, משתהה הביצה
להשלמתה, עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך
פירוש הגמרא בשבת, אלא שהכוונה היא שההריון והלידה של
אותו ולד הם ביום אחד. אגב, ה"צמח צדק" ב"מילואים" על
תהלים (הנזכר לעיל) מביא ממדרש רבה פרשת נח (התחלת
פרשה ל"ו), שכן היה לפני המבול, שבאותו יום שאשה
התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבו הזקן מוסיף כאן, שזה
יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על מה
שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא
מביאה קרבן אחד – כתב הרבי: "עתה ראיתי שגם המעתיק
לאנג' פי' כן! ומה זה שייך לנדרו? (ובפרט שזה דין גם עתה).
ולדעתי הפי' "מן (ע"י) ביאה אחת" (ובזה גם מתורצת קושית
החדא"ג). – הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך, שכן: איזו שייכות
יש לכך לעניניו כאן? ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא
בזמן המשיח). אלא, לומד הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת"
– מן ביאה אחת תלד ילד אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני
וכו'. והרבי מציין מהגמרא בנדה (כו, א) שמביאה אחת היתה
לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת לשניה עברו כמה וכמה
ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה של שלשה חדשים

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "יהיו", בוי"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמ' לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

פנים בזמן המשיח יצטרכו לדעת הלכה זו, ואלהיו בא לפשט
כל הפסקות³², ופרשה זו עתיד אליהו לדרשה בו³³, ועוד
אינו מוכן, – ב"רעיא מהימנא" האמור: מה שכתוב: "דלא
יתפרנסון – שלא יתפרנסו, תלמידי חכמים מעמי הארץ בו"
– שלכן "עץ הדעת טוב

ורע" שהוא איסור והיתר
וכו' לא ישלוט בבני
ישראל, מפני שתלמידי
חכמים לא יתפרנסו מעמי
הארץ, ולא "מערכ רב"
דאכלין – שאוכלים
פסול טמא ואסור חס'
ושלום,³⁴ דהא גם בזמן
בית שני לא היו –
תלמידי חכמים,
מתפרנסין מעמי הארץ
דאכלין – שאוכלים
פסול אסור חס' ושלום

שהרי תלמידי חכמים היו³⁵ להם שדות וכרמים בעמי
הארץ, – ולא היו צריכים להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם,
ואפלו הכי – ואף-על-פי כן, היו עוסקין בלימוד אסור
והתר וטמאה וטהרה כל הזוגות – של התנאים, שהיו
בימי בית שני³⁶, והעמידו תלמידים – בדינים אלה ובחלק
זה של נגלה דתורה, לאלפים ורבבות³⁷, ולמוד – חלק
הנסתר – שבתורה, היה בהסתתר בו: – הרי שהעובדה
שאין תלמידי חכמים צריכים להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם,
אינה מהווה סיבה שבגללה לא צריכים חלילה ללימוד של
דיני איסור והיתר, טומאה וטהרה.

שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של הילד השני, למרות
ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה שרבנו הזקן מוסיף שזה
יהיה מן ביאה אחת (אומר הרבי) תוקטן או תתורץ התמיה
שהרי אין זה יכול להיות בכל יום, שכן אחרי לידה אחת באים

הרי ימים רבים של איסור
ביאה, הרי בידוך אין
שום לידה בכל הימים
האלה שהם שבעה או
ארבע עשרה פעמים יותר
מאשר הימים שבהם
ביאה מותרת, אך
כשאומרים שזה יהיה
מביאה אחת הרי מהביאה
שהיתה בזמן ההיתר היו
לאחר מכן כמה וכמה
לידות בכמה וכמה ימים,
וכפי שאכן כך הדבר
בתרגולת (מה שהגמרא

מביאה דוגמה מתרגולת), שלמרות שאחרי שנתעברה אין
התרגולת מקבלת זכר (בהתאם לרש"י בבכורות ח, ב בדיבור
המתחיל "והא") אף-על-פי כן היא מולידה כמה וכמה ביצים
בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין להאריך
בדבר הפשוט ומפרסם הפכו בכל הש"ס ומדרשים, –
שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח יצטרכו לדעת
הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר
בהשקפה ראשונה מה"רעיא מהימנא" האמור, דפריך³⁸ –
שמקשים "הלכתא למשיחא"? – לשם מה צריכים לומר
עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק כשמשיח יבוא? – הרי שעל כל

יום שני ו' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 286, אך באמת כשתדקדק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

"ואילנא דמוב ורע דאיהו אסור והתר בו", – והעץ של
טוב ורע שהוא איסור והיתר וכו', ולא אמר "תורת אסור
והתר" – הלימוד של עניני איסור והיתר, או "הלכות אסור
והתר", – שהן, הלימוד או ההלכות של איסור והיתר הם
חלילה "עץ הדעת טוב

ורע" – אלא ה"רעיא
מהימנא" אומר "איסור
והיתר", רוצה-לומר
דגוף דבר האסור ודבר
ההתר – עצם הדבר
אודותו מדובר בדינים

אגרת הקדש

אך באמת כשתדקדק בלשון ר"מ דלעיל ואילנא
דמוב ורע דאיהו איסור והיתר בו' ולא אמר
תורת איסור והיתר או הלכות או"ה אלא ר"ל דגוף
דבר האסור ודבר המותר הוא מאילנא דטוב ורע

אך באמת, כשתדקדק בלשון רעיא מהימנא דלעיל, –
רבנו הזקן מסביר להלן, שמדקדק לשון ה"רעיא מהימנא"
מובן, שלא הדינים ולימוד התורה של איסור והיתר וכו'
נקראים חלילה "עץ הדעת טוב ורע", אלא הדברים של איסור
והיתר המקבלים חיותם
מן ועל-ידי קליפת נוגה,
שהיא, קליפת נוגה, היא
"עץ הדעת טוב ורע",
מעורב בה טוב ורע, כפי
שיסביר להלן, לשון
ד"רעיא מהימנא" הוא:

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, וניתוסף
כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם
בהקדמת ספר היד.

1 אלה, שדבר זה אסור ודבר זה מותר, הוא מאילנא דמוכ
2 ורע, – מ"עץ הדעת טוב ורע", שהוא קליפת נגה, – בה
3 מעורב טוב ורע, כמו שכתוב בעץ חיים³⁷. וזהו לשון
4 "אסור", – מלשון קשור, שהקליפה שורה עליו ואינו יכול
5 לעלות למעלה –
6 בקדושה, בדרך התורה,
7 – מלשון התורה, דהיינו –
8 המלה "מותר" משמעותה
9 שאינו קשור ואסור
10 בקליפה, – שלא יוכל
11 לעלות למעלה, ויוכל
12 לעלות עלידי האדם
13 האוכלו – את הדבר
14 המותר, בכונה לה, –
15 שאוכל דבר זה כדי
16 שיהיה לו כוח לעבוד את
17 ה', וגם בסתם – כשהוא
18 אוכל אותו סתם מבלי
19 שתהיה לו, בשעת מעשה,
20 כוונה כדי לעבוד את ה',
21 כל אדם העובד ה'
22 שבבכ האכילה היא
23 לומר ומתפלל לה,
24 ונמצא שנעשה אותיות
25 התורה והתפלה העולה
26 לה' מבין הנברר
27 מהמאכל ההוא, –
28 שאכל, החיות שבמאכל

אגרת הקדש

1 שהוא קליפת נוגה כמ"ש בע"ח. וזהו לשון אסור
2 שהקליפה שורה עליו ואינו יכול לעלות למעלה כדבר
3 המותר דהיינו שאינו קשור ואסור בקליפה ויכול לעלות
4 ע"י האדם האוכלו בכונה לה' וגם בסתם כל אדם העובד
5 ה' שבבכ האכילה היא לומר ומתפלל לה' ונמצא
6 שנעשה אותיות התורה והתפלה העולה לה' מבין הנברר
7 מהמאכל ההוא וזהו בחול אבל בשבת שיש עליה לקליפת
8 נוגה בעצמה עם החיצוניות שבכל העולמות לכן מצוה
9 לאכול כל תענוגים בשבת ולהרבות בבשר ויין אף שבחול
10 נקרא זולל וסובא. משא"כ בדבר אסור שאינו יכול לעלות
11 לא בשבת ולא בחול גם כשמתפלל ולומר בכח ההוא אם
12 לא שאכל לפיקוח נפש שהתירו רז"ל ונעשה היתר [גמור].
13 אבל הלימוד בתורה אף הלכות אסור והיתר טומאה
14 וטהרה שהם המשניות וברייתות שבגמרא ופוסקים
15 המבארים ומבירים דבריהם להלכה למעשה הן הן
16 גופי תורה שבע"פ שהיא ספי' מלכות דאצילות כדאי'
17 בזוה"ק במקומות אין מספר ובריש תיקונים מלכות
18 פה ותורה שבע"פ קרינן לה ובאצי' איהו וגרמוהי חד
19 בהון דהיינו שאור א"ס ב"ה מתייחד באצילות בתכלית
20 היחוד שהוא ורצונו וחכמתו המלוכשים בדבורו שנקרא
21 מלכות הכל אחד:
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44

29 היא מקליפת "נוגה", והיא עולה לה, וזהו כחל, – שאז מן
30 ההכרח להזדקק לתורה ותפילה כדי שהחיות שבאותו מאכל
31 תעלה לה, אבל בשבת שיש עליה לקליפת נגה בעצמה
32 עם החיצוניות שבכל העולמות, – שהיא אז בעליה, שכן
33 שבת היא עליית העולמות³⁸, לכן מצוה לאכול כל תענוגים
34 בשבת – האכילה עצמה בשבת היא מצוה, לא רק מה שבכוח
35 האכילה ההיא הוא לומר ומתפלל, ולתפלות ב' – אכילת
36 בשר ו' – בשתיית יין, אף שבחל – כשהוא מחפש לאכול
37 בשר ולשתות יין, נקרא "זולל וסובא", – ואילו בשבת,
38 כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה. על כל פנים, כל
39 האמור הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור בקליפה ויש בו
40 היכולת לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ד' שבחלק הראשון של
41 ספר ה"תניא". מה שאין בן בדרך אסור – שאסור לאכול
42 אותו, שאינו יכול לעלות – לקדושה, לא בשבת ולא כחל
43 גם כשמתפלל ולומר בפה ההוא, – כלומר, דבר אסור אינו יכול
44 לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אם לא שאכל

37. שער מ"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נרפס בתו"א קה"ת בהוספה)". 39. ראה הוספה (הודפס בספר "שיעורים בספר התניא"). 40. יז, א (בהקדמה – פתח אליהו). 41. ראה לעיל ריש ס"ב.

יום שלישי ז' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, ומ"ש הארז"ל... עד עמ' קמד, בבריאה.

- 1 ומה שכתב האר"י ז"ל שהמשניות הן במלכות דיצירה, –
2 ואילו אנו אומרים כאן מהזוהר שהמשניות הן במלכות
3 דאצילות? רוצה לומר לבוש מלכות דיצירה שנתלבשה בה
4 מלכות דאצילות, – כפי ש"מלכות דאצילות" באה בהתלבשות
5 ב"מלכות דיצירה" – שם
6 הוא ענין המשניות
7 שבעולם ה"יצירה",
8 ומלכות דיצירה נקרא
9 "שפחה" – המשמשת
10 וטפלה לאלה המלוכשים
11 בה, שזה לגבי מלכות
12 דאצילות, – דבר זה מתרץ
13 מה שרבנו הזקן הביא
14 לעיל מהירושלמי, פרק
15 ראשון של מסכת ברכות,
16 שרבי שמעון בן יוחאי
17 סובר, שגם לקריאת שמע
18 לא מפסיקים כי אם ממקרא ולא ממשנה שהיא למעלה ממקרא,
19 והרי סתירה לכך ממה שרבי שמעון בן יוחאי עצמו אומר ב"רעיא
20 מהימנא" שמשנה היא שפחה, ומקרא – מלכא? אלא, כפי
21 הנאמר כאן, אין בכך שום סתירה, שכן מה שהוא אומר שמשנה
22 היא שפחה – הרי זה כפי שהיא באה בהתלבשות ב"מלכות
23 דיצירה", אך כפי שמשנה היא בעצם – היא ב"מלכות דאצילות",
24 וכך גם במקרא ישנו הבדל בין כפי שהוא בעצם לבין כפי שהוא
25 בא בהתלבשות, ובלשון רבנו הזקן: ומלכות דבריאה נקרא
26 "אמה" – שלמעלה מ"שפחה", ותרע, – ראייה שקיים הבדל בין
- כפי שזה בעצם לבין כפי שזה בא בהתלבשות, ממה שכתב
האר"י ז"ל דמקרא דהינו תורה שכתב הוא בעשיה, והרי
מפרש בוהר ובכתבי הארז"ל מקומות אין מספר, שהיא –
ספירת תפארת, שהיא "זעיר אנוכי" – מדות, דאצילות? –
הרי שהוא גם למעלה
מ"מלכות דאצילות",
כיכד, איפוא, אומרים
שהוא ב"עשיה"? אלא –
כשאומרים שמקרא הוא
ב"עשיה", הכוונה היא
שמתלבשת בעשיה, וכן
הוא בהדיא – במפורש,
בספר תפארת, שמקרא
ומשנה ותלמוד וקבלה
כלם באצילות, אלא
שמקרא מתלבש עד
עשיה, – שכן, במקרא –
תורה שבכתב – העיקר הוא ענין האותיות, ואותיות הן הרי ענין
של "עשי", נכתבות בדיו על הקלף, ומשנה – מתלבשת, עד
היצירה, – שכן, משנה היא הענין של הלכות – בשר ופסול וכו'
– שבאות מחסד וגבורה, הרי זו התלבשות ב"יצירה", שעולם
היצירה הוא עולם המדות, "שית ספירין מקננין ביצירה", ותלמוד
– מתלבש, בהדיא. – שכן, "תלמוד" הוא טעמי ההלכות – הרי
זו התלבשות ב"בריאה" שעולם ה"בריאה" הוא עולם ההשגה בו
מאירה "בינה", "אימא עילאה מקנא בכורסאי" – בעולם
הבריאה⁴².

יום רביעי ח' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, והנה כשהמלכות דאצילות... עד עמ' 288, מהארז"ל.

- 53 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד
54 שמצד ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עין הדעת טוב ורע";
55 והנה, כשהמלכות דאצילות מתלבשת בקליפת נגה,
56 כפי לברר הניצוצות
57 שנפלו בחטא אדם
58 הראשון, וגם – לברר
59 הרפ"ח – 288 ניצוצין
60 שנפלו בשבירת הכלים
61 – בקבלה ובחסידות
62 מוסבר בפרוטרוט ענין
63 שבירת הכלים ונפילת
64 הניצוצות מצד ענין
65 השבירה, אפי' גם
66 המלכות דאצילות
- נקרא בשם "עין הדעת טוב ורע" לגבי – ובהשוואה
ל"זעיר אנוכי" דאצילות, שאינו יורד שם, ו – "ז"א"
נקרא "עין חיים". והנה, התלבשות המלכות בקליפת
נגה הוא סוד גלות
השכינה – "אשר שלט
האדם – של קליפה,
באדם – של קדושה,
כו". – כמובא לעיל,
באגרת הקודש סימן כ"ה
מ"ספר הגלגולים" על
שליטת הקליפה בזמן
הגלות, שזה "לרע לר",
להעלאת ניצוצי
הקדושה מאדם בליעל
- והנה
כשהמלכות דאצי' מתלבשת בקליפת נוגה כדי לברר
הניצוצות שנפלו בחטא אדה"ר וגם הרפ"ח ניצוצין
שנפלו בשבירת הכלים אזי גם המלכות דאצי' נקרא
בשם עין הדעת טוב ורע לגבי ז"א דאצילות שאינו
יורד שם ונקרא עין חיים והנה התלבשות המלכות
בקליפת נוגה הוא סוד גלות השכינה אשר שלט
האדם באדם כו' וז"ש ברע"מ ובזמנא דאילנא דטו"ר

והמצות הוא לברר הניצוצות כנודע מהאריז"ל, לכן
עיקר ענין הלימוד הוא בעיון ופולפול הלכה, באסור
והתר ממצאה וטהרה, לברר המתיר והטהור מהאסור
והטמא, – שמבררים ומבהירים זאת על ידי עיון ופולפול

הלכה בחכמה בינה

ודעת, – בשלשת כוחות

השכל המבהירים את

ההלכה, כנודע

ד"אורייתא מחכמה

נפקת⁴³, ובחכמה

דיקא אתברירי⁴⁴, –

כידוע, שתורה באה

מחכמה, ועל ידי חכמה

דוקא מתבררים

הניצוצות, וכשם שבידור

ההלכה, שתהיה הלכה

ברורה ובהירה, בא על

ידי חכמה ושכל, כך גם

בידור הניצוצות הוא על

ידי ענין החכמה, והינינו

– מה שאומרים

שב"חכמה אתברירי⁴⁵,

שבידור הניצוצות הוא

על ידי חכמה, הכוונה ל-חכמה עלאה – עליונה,

דאצילות, המלכשת במלכות דאצילות, סוד תורה

שבעלפה (בסוד "אבא יסד ברתא"), המלכשת

במלכות דיצירה, (וסוד) [סוד] המשניות ובריתות,

המלכשות בקלפת נגה – בדברים שהם אסור ומותר,

טמא וטהור, שפנגד עולם היצירה, ששם מתחיל – ענין

"עץ הדעת טוב ורע", בחינת הדעת [נפש אחר: הרע]

שפנגה – שבעולם ה"יצירה", קליפת "נוגה" היא מחצה על

מחצה, מחצית טוב ומחצית רע, [נפש אחר: והבריתות,

המלכשות בקלפת נגה שפנגד עולם העשיה, ששם

מתחיל בחינת הרע שפנגה], – שבעולם ה"עשיה", קליפת

"נוגה" היא רובה רע ומיעוטה טוב, כנודע – כידוע,

מהאריז"ל.

1 של קליפה. להלן, יתרח רבנו הזקן מה שהקשה על דברי
2 ה"רעיא מהימנא" שבפרשת נשא, שבזמן ש"עץ הדעת טוב
3 ורע" שולט, מתפרנסים תלמידי חכמים, המשולים לשבתות
4 ולימים טובים, רק ממה שעמי הארץ נותנים להם ואשר לכן

5 הם מתעסקים בדיני

6 איסור והיתר וכו', ועל

7 כך שאל ממה שתלמידי

8 חכמים, בזמן בית שני,

9 היה להם שדות וכרמים

10 משלהם כמו שהיה לעמי

11 הארץ, ואף-על-פי כן

12 היה עיקר התעסקותם

13 בדיני איסור והיתר וכו'?

14 יסביר רבנו הזקן,

15 שהכוונה היא, שבזמן

16 שלטת "עץ הדעת טוב

17 ורע", בזמן הגלות,

18 כשהשכינה משפיעה

19 לחיצונים, שהם בקליפת

20 "נוגה", ומהתמצית בלבד

21 מתפרנסים תלמידי

22 חכמים, ואז עסקם של

23 תלמידי חכמים הוא

24 בדיני איסור והיתר, טומאה וטהרה, כדי לברר את הברורים,

25 לברר את המותר והטהור מהאסור והטמא, דבר שבא על

26 ידי הפולפול והעיון בהלכות אלו. וכפי שיסביר להלן, זה גם

27 מסיר את ההעלם וההסתרה, שיהיה פסק הלכה ברור ובהיר.

28 ובלשון רבנו הזקן: וזהו שכתוב ברעיא מהימנא: –

29 מפרשת נשא, כאמור לעיל, "ובזמנא דאילנא דטוב ורע

30 שלטא בו' אינון בו", – ובזמן ש"עץ הדעת טוב ורע"

31 שולט בו', יש לתלמידי חכמים, המשולים לשבתות ולימים

32 טובים, רק ממה שעמי הארץ נותנים להם, דהיינו בזמן

33 גלות השכינה ש – השכינה, משפעת לחיצונים שהם

34 בקלפת נגה, שהערכ רב יונקים משם, ומתמציתן

35 נזונין תלמידי חכמים בגלות, ואז – בזמן של גלות

36 השכינה, עיקר עבודת האדם ועיקר עסק התורה

אגרת הקדש

שלטא בו' אינון בו' דהיינו בזמן גלות השכינה
שמשפעת לחיצונים שהם בקליפת נוגה שהערכ רב
יונקים משם ומתמציתן נזונין תלמידי חכמים בגלות
ואז עיקר עבודת האדם ועיקר עסק התורה והמצות
הוא לברר הניצוצות כנודע מהאריז"ל לכן עיקר ענין
הלימוד הוא בעיון ופולפול הלכה באיסור והיתר טומאה
וטהרה לברר המותר והטהור מהאסור והטמא ע"י
עיון ופולפול הלכה בחכמה בינה ודעת כנודע דאורי'
מחכמה נפקת ובחכמה דייקא אתברירי והיינו חכמה
עילאה דאצילות המלוכשת במלכות דאצי' סוד תורה
שבע"פ (בסוד אבא יסד ברתא) המלוכשת במלכות
דיצירה (וסוד) [סוד] המשניות ובריתות המלוכשות
בקליפת נוגה שכנגד עולם היצירה ששם מתחיל בחי'
הדעת [ג"א הרע] שכנוגה [ג"א והבריתות המלוכשות
בק"ג שכנגד עולם העשיה ששם מתחיל בחי' הרע
שכנוגה] כנודע מהאריז"ל.

יום חמישי ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והמשכיל יבין ענין... עד עמ' 288, מסטרא דרע.

אגרת הקדש

והמשכיל יבין ענין פלא
גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון
ובירור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים
ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו

73 והמשכיל יבין ענין פלא

74 גדול מזה מאד, מה

75 נעשה בשמים ממעל על

76 ידי עיון ובירור הלכה

77 פסוקה מן הגמרא

78 ופוסקים ראשונים

- 1 - על ידי התעמקותו בזה ובירורו את ההלכה, מעלה הלכה זו
2 מהקלפות שהיו מעלימים ומכסים אותה, - את ההלכה,
3 שלא היתה ידועה כלל,
4 או שלא היתה מוכנת
5 היטב במעמדה⁴⁶, - לא
6 הבינו היטב טעם ההלכה -
7 ועל ידי עיונו ובירורו
8 מבינים כעת את הטעם,
9 שהטעם⁴⁷ הוא סוד
10 הספירה חכמה עלאה, -
11 חכמה עליונה, שנפלו
12 ממנה ניצוצין בקלפות
13 בשבירת הכלים, והם - הניצוצות של חכמה - הטעם, שם
- 14 בבחינת גלות, שהקלפות שולטים עליהם ומעלימים חכמת
15 התורה מעליונים ותחתונים. - מהנבראים שבעולמות
16 העליונים כמו נשמות
17 ומלאכים, ומבני האדם
18 כאן למטה. וזהו שכתוב
19 בראשית מהימנה, -
20 מפרשת נשא, כנזכר לעיל
21 בתחילת האגרת,
22 שהקושיא - המקשה
23 להבנת ענין התורה, היא
24 מסטרא דרע. - מצד
25 הרע, מקליפות שהן רע וזן
26 מסתירות על החכמה של התורה.

אגרת הקדש

כי ע"י זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה מוכנת היטב במעמדה שהטעם הוא סוד הספי' חכמה עלאה שנפלו ממנה ניצוצין בקליפות בשב"כ והם שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימין חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ שהקושיא היא מסטרא דרע.

יום שישי י' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והנה העליונים אין... עד עמ' קמה, עו"ג.

- 27 והנה, העליונים - הנשמות והמלאכים הנמצאים בעולמות
28 העליונים יותר, אין בהם כח לברר ולהעלות - הניצוצות
29 מהשבירה שבקלפת נגה, אלא התחתונים לברר, -
30 הנשמות הנמצאות למטה בעולם זה בגוף - יש בהם הכוח
31 לברר את הניצוצות, לפי
32 שהם מלכשים בגוף
33 חמרי - הנקרא "משכא"⁸
34 דחויא" - עור של נחש,⁹
35 מקלפת נגה, - כמובא
36 בפרק ל"א בחלק הראשון
37 של ספר ה"תניא"¹²
38 (מהזוהר⁴⁸), וכפי שביארנו
39 שם, ש"חויא" (נחש)¹⁴
40 נקראים "שלש הקליפות"¹⁵
41 הטמאות, והגוף שהוא
42 קליפת נוגה נקרא
43 "משכא דחויא", העור
44 והלבוש של הנחש, וכפי
45 שענין זה מוסבר
46 בפירוט במאמר דיבור

אגרת הקדש

והנה העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים לברר לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפאי ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל לגלות בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע (וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה בפירוט במאמר דיבור

- 47 המתחיל "ותפקחנה" מכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" ב"ספר
48 החקירה" עמוד 136, והם - הנשמות שבגופים כאן למטה,
49 מתישים כחה - של הקליפה, בשבירת התאוות, ואתכפאי
50 - ונכנעת סטרא אחרא, ו"יתפרדו כל פועלי און". -
51 כלשון הפסוק בתהלים⁴⁹. ולכן, דוקא הן - הנשמות שלמטה
- 47 נשמתו, - בכל אחד מחלקי התורה האמורים. ומחוייב בדרך,
48 - לחדש חידושי תורה ולגלות תעלומות חכמה, להשלים
49 נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה,
50 - שנשמה זו תעלה ניצוצות אלה, כנודע⁵². (וכל דברי
51 תורה, ובפרט דבר הלכה, היא ניצוץ מהשכינה, שהיא

46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שהייתה ידועה - בכמה הלכות בגמרא ובפרט בפוסקים". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור גודל הגלות (והגאולה), אף שההלכה עצמה ידועה - אינה בגלות". 48. תקו"ז תכ"א (מח, ב). 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכהנ"ל - ובכאז"א מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א סוס"ד (וש"נ - בהמ"מ בהוצאת קה"ת)".

- 1 היא דבר ה', כדאיתא – כמובא בנגמרא⁵³: "דבר ה' – זו
2 הלכה", סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה
3 דאצילות, ומלכשים
4 במלכות דיצירה, וידרו
5 בקליפת נגה בשבירת 1
6 הכלים). – הרי שדברי 2
7 תורה בכלל, ו"דבר ה'", 3
8 הלכה, בפרט, הם בגלות 4
9 בקליפה (המסתירה) 5
10 עליהם), והאדם המחדש 6
11 חידוש בתורה או מתוך
12 קושיא ומברר את ההלכה לאשורה – מברר ומעלה ניצוץ
13 השכינה מתוך הקליפה. וזהו שאמרו בנגמרא⁵⁴: "כל העוסק
- בתורה, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליו כאלו
פדאני ואת בני מבין האמות העולם". – שכן, על ידי עסק
התורה פודים ניצוצות
השכינה (של "דבר ה'")
מגלות הקליפות. וזהו
המצב כעת, כשהשכינה
היא בגלות בקליפת
"נוגה" הרי עסק התורה
הוא לברר בירורים
ולחלוצות ניצוצות
השכינה מהקליפות,
שלכן הרי כאמור, עיקר עסק התורה הוא בהלכות איסור
והיתר, כשר ופסול וכו',

יום שבת קודש י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, בע"ח וד"ל:

- 27 אבל בצאת השכינה מקליפת נגה [נסח אחר: מהקליפות]
28 אחר שישלם ברור הניצוצות, ויפרד הרע – של הקליפות,
29 מהטוב – של קדושה, ויתפרדו כל פועלי און, ולא שלטא
30 אילנא דטוב ורע – ולא ישלוט "עץ הדעת טוב ורע", שהוא,
31 כאמור לעיל, קליפת
32 "נוגה" השולטת בזמן
33 הגלות, בצאת הטוב 7
34 ממנה – שכן, השליטה 8
35 שיש לה כיום, היא מצד 9
36 החלק הטוב שבה, ואילו 10
37 כשחלק הטוב יצא ויתברר 11
38 ממנה – לא תהיה 12
39 השליטה בידה יותר, ואי 13
40 לא יהיה עסק התורה 14
41 והמצות לברר ברור, 15
42 – כפי שהדבר עתה, כי 16
43 אם ליחד יחודים 17
44 עליונים יותר, – למעלה 18
45 מהיחודים הנעשים על ידי
46 לימוד תורה וקיום מצוות כעת, להמשיך אורות עליונים יותר יהיה גם עקר עסק התורה גם בן בפנימיות המצות
- מהאצילות⁵⁵, כמו שכתב האר"י ז"ל. והכל – כל האמור
ייעשה, על ידי פנימיות התורה, – חלק הנסתר שבתורה,
לקיים המצות בכונות עליונות שמכונות לאורות עליונים
כו'. – הכוונות באות כדי להמשיך אורות עליונים ביותר, כי
שרש המצות הוא
למעלה מעלה באין-סוף
ברוך הוא – שלמעלה
מ"אצילות". (ומה)
שאמרו רז"ל⁵⁶ ד"מצות
בטלות לעתיד לבא",
הינו ב' – זמן שאחרי
תחית המתים, אבל
לימות המשיח קדם
תחית המתים – אין
בטלים)⁵⁷. – ויציגו
בהמשכת המשכות
גבוהות יותר מאשר
ההמשכות הנמשכות כעת
על ידי המצוות, ולכן
בפנימיות המצות

אגרת הקדש

אבל בצאת השכינה מקליפת נגה

[נ"א מהקליפות] אחר שיושלם ברור הניצוצות ויפרד הרע
מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב
ורע בצאת הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה
והמצות לברר ברורין כ"א ליחד יחודים עליונים יותר
להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י
ז"ל והכל ע"י פנימיות התורה לקיים המצות בכונות
עליונות שמכונות לאורות עליונים כו' כי שרש המצות
הוא למעלה מעלה בא"ס ב"ה (ומ"ש רז"ל דמצות
בטלות לע"ל היינו בתחיית המתים אבל לימות
המשיח קודם תחיה"מ אין בטלים) ולכן יהי גם עיקר
עסק התורה גם בן בפנימיות המצות ומעמיהם
יהיה גם עקר עסק התורה גם בן בפנימיות המצות

53. שבת קלח, ב. 54. ברכות ח, א. 55. בתניא שלפנינו ליתא תיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב. 57. מה שרבונו הזקן מביא כאן, שמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי' אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית המתים – הרי זה לפי שיטת התוס' שם. שהתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים – רא"י שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא – מפרשים התוס' שהרא"י היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם – שכן המצוות תתבטלנה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא בחידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תתבטלנה המצוות בתחיית המתים. בכך מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתניא, שרבונו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יהי' באלף השביעי שזוהו יוצא שבתחיית המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תתבטלנה המצוות? – אלא שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרבונו הזקן מביא במאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות לא תתבטלנה

אומרת שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה, 40
והרי ישנם ענינים בתורה ובמצוות שלא היה שייך שיהיו אז 41
בגשמיות, כמו למשל תפילין שכתוב בהם ענין יציאת (מגלות) 42
מצרים וכדומה. אלא, קיום המצוות של אברהם אבינו היה 43
בפנימיות וברוחניות (כפי 44

שמסביר רבנו הזקן 45
ב"תורה אור"⁶¹ וב"לקוטי 46
תורה"⁶²) - הרי שידע כל 47
עניני התורה מפנימיות 48
התורה, וכך ידעו זאת כל 49
ישראל בזמן המשיח. וְלִכְּנֵן 50
אֵין צָרִיכִים - לא 51
יצטרך, לְעֵסֶק פְּהֶם - 52
בהלכות איסור והיתר, 53
טומאה וטהרה, כָּלֵל. מַה 54
שֶׁאֵין בֶּן בִּזְמַן בֵּית שְׁנֵי 55
- למרות שלא התפרסם 56
מעמי הארץ, שכן היה 57
להם משלהם שדות 58
וכרמים, בכל זאת הָיוּ 59
צָרִיכִים לְעֵסֶק - בדינים 60
אלה, גַּם כִּי - למרות 61
שהעסק בזה היה לֹא 62
כְּשִׁבּוּל - לדעת הַלֵּכָה 63
לְמַעֲשֵׂה בְּלִבָּה, אֲלָא 64
שֶׁהָיוּ עֹקֵר עֲבוּדָה 65
לְהַתִּישׁ בֶּחַ הַסְּטֵרָא־אֲחֵרָא, וְלְהַעֲלוֹת נִיצוּצֵי תְּקִדָּשָׁה עַל 66
יְדֵי תְּתוּרָה וְהַעֲבוּדָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אֲחֵר⁶³. וְאַחֵר 67
הַדְּבָרִים וְהָאֲמָת, יוֹכֵן הֵיטֵב בְּתוֹסֶפֶת בְּאוּר הַרְעֵי"א 68
מִהֵימָנָא דְלָעִיל, כְּמָה שֶׁאָמַר "אֵילָנָא דְטוֹב וְרַע כּוּ", - 69
שזה איסור והיתר וכו', רִצְצָה לִזְמַר קְלִיפַת נִגְה, שֶׁהוּא עוֹלָם 70
הַזֶּה הָעֶקֶר, - ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (בסוף ספר 71
ה"תניא") מציין הרבי, שצריך להיות "עיקר עולם הזה", או 72
"עולם הזה בעיקר", כלומר, שקליפת "נוגה" היא העיקר של 73
עולם הזה, כפי שעולם זה הוא לפני ביאת המשיח, שאז שולטת 74
קליפת "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת טוב ורע", ואילו 75
לאחרי ביאת המשיח, תתבטל שליטתה של קליפת "נוגה", 76
והעבודה אז לא תהיה בירור הניצוצות, אלא הענין של יחודים 77
עליונים. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, וְדִי לְמִכְיָן: 78

וְנִמְצְיָהֶם הַנִּסְתָּרִים. - ביחודים העליונים הנעשים על ידי 1
המצוות, ובטעמים מדוע על ידי אופן זה דוקא של קיום המצוות 2
ממשיכים אורות עליונים ויחודים עליונים. אֲכָל הַנִּגְלוֹת - 3
הענינים של נגלה דתורה, וְהָיוּ גְלוּיִם וְיָדוּעִים לְכָל אִישׁ 4
יִשְׂרָאֵל בִּידְעָה בְּתַחֲלָה 5

- מבלי שיצטרכו 6
להתייגע להגיע לאותה 7
ידיעה, בְּלִי שִׁכְחָה, וְאֵין 8
צָרִיךְ - ולא יצטרך האיש 9
הישראלי לְעֵסֶק פְּהֶם, 10
אֲלָא לְעֵרֵב רֵב שְׁלֹא 11
יִזְכּוּ לְמַמְעֵם מֵאֵילָנָא 12
דְּחַיִּי, - לטעום מעץ 13
החיים, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת 14
הַתְּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, - וכיוון 15
שהם לא יזכו לטעום 16
מפנימיות התורה - לכן 17
וְצָרִיכִים - ויצטרכו 18
לְעֵסֶק [בְּתוּרָה] בְּשִׁנְיָה, 19
- כדי, לְהַתִּישׁ בֶּחַ 20
הַסְּטֵרָא־אֲחֵרָא הַדְּבִיק 21
בְּהֶם (עַל יְדֵי עֵסֶק 22
הַתְּוֹרָה (בכתב יד 23
24 (ליתא), - הם יצטרכו 24
להחליש את הכוח של 25
סטרא אחרא, שְׁלֹא 26

תְּשַׁלֵּט בְּהֶם לְהַחֲמִיאֵם, בְּדִכְתִּיב: - כמו שכתוב⁵⁸: "וְהַחֲמִיאֵם 27
בֶּן מֵאָה שָׁנָה יִקְלָל", שֶׁהָיוּ חוֹמָאִים מְעֵרֵב רֵב. - הרי שגם 28
אז יהיו חוטאים, והם ה"ערב רב" שסטרא-אחרא דבוקה בהם, 29
ולכן יהיו הם זקוקים לאמצעים להחלשת הסטרא-אחרא שלא 30
תביא אותם לידי חטא. ולא רק כדי להחליש את הסטרא 31
א-חרא יהיו צריכים להזדקק לנגלה דתורה, כי אם - וְגַם 32
לְמַעֲשֵׂה וְהָיוּ צָרִיכִים לְפָרְטֵי הַלְבוּת אֲסוּר וְנִמְצָאָה יוֹתֵר 33
מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁלֹא יֵאָרֶע לָהֶם - לבני ישראל, פְּסוּל וְנִמְצָאָה 34
וְאֲסוּר, "כִּי לֹא יֵאָנֶה כּוּ". - לצדיק כל און⁵⁹ - וכך יהיו אז 35
כל ישראל בגלוי ובפועל במדרגת צדיק, וְגַם אֲפֻשֶׁר וְקָרוֹב 36
הַדְּבָר - לומר, שִׁידְעוּ מִפְּנִימִיּוּת הַתְּוֹרָה כָּל גּוֹפֵי הַתְּוֹרָה 37
הַנִּגְלִית, כְּמוֹ אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלְיוֹהֵי־הַשָּׁלוֹם, - שידע מפנימיות 38
התורה כל הענינים של נגלה דתורה. שכן, הגמרא⁶⁰ הרי 39

לעתיד לבוא - הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים (שרק בתחיית המתים תתבטלנה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) - אומר הרבי - יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ץ חיות מביא בהגהותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תתבטלנה לעתיד לבוא) - שכן שם מדובר על הלעתידי לבוא של זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא - הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם לשיטת התוס'). הרבי מציין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג') תקסא, ג ואילך, בהוצאת קה"ת; וב"דברי חכמים" סימן נ"ג (א' תתקסב, סע"ב ואילך) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"י סה, כ. 59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרך בזמנה" פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דויל בתר טעמא דלעת"ל שלימות כל העולם כו'". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד.

יום ראשון

יום רביעי

ה חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד.

ישראל נמשלו לכוכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשכי הלילה.
כל אחד מִישראל, בין איש ובין אשה, יש בו די כח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומידעיו בקרן אורה.

יום שני

יום חמישי

ו חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'.

כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאהרען, וואס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג-טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג-טליכקייט.

כשרצה רבנו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אך לא בחיי אכר ש"עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו", לא רואים אלקות ולא שומעים אלקות.

יום שלישי

יום שישי

ז חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: אך . . . קמד הכל אחד.

הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב - מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהיה קדם מתן תורה הרי בתחלה הפיר את בוראו - מחשבה, אחר כך פרסם אלקותו, - דבור, ואחר כך מילה - מעשה.

יום רביעי

שבת קודש

ח חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.
תניא: ומ"ש . . . 288 מסטרא דרע.

מצוה לשון צותא וחבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ברוך-הוא, שהוא המצוה את הצווי ההוא. וזהו שכר מצוה מצוה, דנה מה שנתחבר עם עצמות אור-אין-סוף מצוה הצווי, זהו שכרו. ויובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר יש לו בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם, בבטול דהעדר תפיסת מקום לגמרי. וכן גם בהרגש החכם הרי איש הפשוט אינו נכנס אצלו בגדר אנושי

כָּלֵל – וְאֵין זֶה דִּמְכַטְלוֹ וְדוֹחָה אוֹתוֹ, חֵס וְשָׁלוֹם, זְדוּהוּ מְדָה רַעָה – וְנִחָשֵׁב בְּעֵינָיו שְׁאֵין לוֹ קֶשֶׁר שֶׁל יַחַס עִמּוֹ כָּלֵל. וְהִיא כְּאֶשֶׁר הֶחֱכֵם יִצְוֶה לְאִישׁ הַפְּשׁוּט לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דְּבָר בְּשִׁבְלֹו, הִנֵּה בְּצוּי זֶה נִלְדָּה מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפְּשׁוּט, הֵן לַעֲצֻמוֹ שְׁמַרְגִּישׁ מְצִיאוֹתוֹ אֲשֶׁר הוּא יָכוֹל לָקִים מִצּוֹת הֶחֱכֵם וְלוֹ צִוָּה הֶחֱכֵם לַעֲשׂוֹת דְּבָר, וְהֵן בְּעֵינֵי הֶחֱכֵם נִחָשֵׁב לְמְצִיאוֹת אֲשֶׁר אֵלָיו יְדַבֵּר וִיצִוָּה, וּלְבַד זֹאת הָרִי צוּי זֶה מֵאַחַד הֶחֱכֵם הָרֵם וְנִנְעֵלָה עִם הָאִישׁ הַפְּשׁוּט בִּיּוֹתֵר. וְהַנִּמְשָׁל מוֹכֵן. וּמוֹכֵן גַּם כֵּן אֲשֶׁר בִּיחַס לְהַנ"ל, אֵין הִבְדֵּל כָּלֵל בִּמְהָ יִהְיֶה הַצּוּי, אִם דְּבָר גָּדוֹל וְנִנְעֵלָה אוֹ קֶטָן וּפְשׁוּט.

יום ראשון חמישי

ה'תש"ד

ט חשון

שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תנ"א: והנה העליונים . . . כמה עו"ג.

בהיות אאמו"ר בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז א איד א צדיק, צו ניין און גיינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזען צו אים.

בהיות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת קדש פרשת וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו ה"צמח צדק": כְּשִׁיהוּדֵי צָדִיק, בְּגִיל תַּשְׁעִים וְתַשַּׁע שָׁנִים, מַחֲלִיט שְׁעָלָיו לְמוֹל אֶת עַצְמוֹ, רְאוּי הוּא שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִתְגַּלֶּה אֵלָיו.

יום שני שישי

ה'תש"ד

י חשון

שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תנ"א: אבל בצאת . . . בע"ח וד"ל.

דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאָגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אָנשרייבען.

הרבי (רבנו הזקן) הִיָּה מְכַנֶּה אֶת [עוֹלָם] ה'אַצִּילוֹת' – "לְמַעֲלָה". מְסַפְּרִים, שֶׁבִּכְתָב מְרַב הַתְּרַגְּשׁוֹת, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר "אַצִּי", לֹא הִיָּה מְסַגֵּל לְכַתּוֹב.

שבת קודש שלישי

ה'תש"ד

יא חשון

שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנ"א: כז. אהוביי . . . קמו נס'ו.

ב"תורה אור" דבור-המתחיל "פתח אליהו" (פְּרַשְׁת וִירָא) בְּסַעֲיָהּ הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה הַצִּמְצוּם": "שְׂבַחֲנִית עֵינִים הִיא מְקוֹר בְּחִינַת כָּלִים", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "שֶׁהֵם בְּחִינַת עֵינִים וּמְקוֹר בְּחִינַת כָּלִים". שֵׁם דְּבוּר-הַמִּתְחִיל "אַרְדָּה נָא" בְּסַעֲיָהּ הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה בִזְהָר": "דְּפִירוֹשׁ מְשׁוּטָטִים", צָרִיךְ לִהְיוֹת "דְּפִירוֹשׁ מְשׁוּטָטוֹת".

לְדְבוּר-הַמִּתְחִיל "פֶּתַח אֱלֹהִים" יִשְׁנֵם הִגָּהוֹת מֵאֲדֵנִי אֲבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] שֶׁהִתְחִיל לְכַתְּבָם בְּחֶרֶף רַנ"ב.

טבילה במים חמים בשבת

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ט

יכול להתרחץ במים שהיד סולדת בהם. ולכן הסיק כי "כפי הנראה כל שמרגישין בו חמימות אסור". גם ה'ערוך השלחן' (סי' שכו ס"ג) מתלבט מה השיעור של מים חמים, וכותב, שנראה לו ש"כל שנקרא חם בפי העולם, אסור" [אך בשו"ת 'בני יהודה' (סי' לב, הובא בברכי יוסף שם) הצדיק את המנהג לטבול במים חמים בשבת מכמה טעמים: א. חכמים אסרו רחיצה במים כשמתכוין לנקות גופו, אבל לא אסרו טבילה הבאה לטהרה מטומאה (כעין דברי הקרבן נתנאל ב. כיון שהמקוה נועד לשימוש הרבים, בוודאי יזהרו ולא יבואו לחמם את המים.

והרה"ק מצאנו כתב בספרו 'דברי חיים' (שו"ת ח"ב סי' כו): "טבילה בחמין על פי דין אסור, אך ה'סדרי טהרה' (יו"ד סי' קסז) מיקל בזה, וכן נהגו גדולי דורינו היתר בזה והנח להם לישראל". וכן ה'ישועות מלכו' (א"ח סי' יט) הביא שבכמה קהילות נהגו לטבול במקוה חם על פי הוראות הרבנים, אך יש להקפיד "שלא יתא חם ביותר רק ממוזג". והוסיף ה'אבני נזר' (א"ח סי' תקכו סק"א) שהטובלים במקוה חם בשבת ויוצאים מיד "בזה יש מקום להתיר", אך השוהים במים "יושבין עוד שם אחר הטבילה או קודם... ודאי שאסור".

הלכות שבת פרק כב, הלכה ב: אָסְרוּ חֻכְמִים לְהִכְנִס לַמִּרְחָץ בְּשֶׁבֶת... וְגִזְרוּ שְׁלֹא יִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוֹפּוֹ בְּחֻמִּין, וְאַפְלוּ בְּחֻמִּין שֶׁהוֹחֲמוּ מֵעֶרֶב שֶׁבֶת.

וה'ברכי יוסף' (או"ח סי' שכו סק"ו) הביא בשם רב האי גאון שאסור לטבול במים חמים בשבת. וכן דעת ה'חכם צבי' (סי' י"א).

גם ה'נודע ביהודה' (מהדו"ת סי' כד"כ) התיר לטבול רק במים פושרים ולא בחמים, והביא את דברי ה'קרבן נתנאל' (שבת פ"ב סי' כד), שגזירת חכמים על רחיצה בחמין בשבת לא היתה על טבילה במקוה, אך אינו מסכים עמו, ובכל זאת כתב: "גם פה קהילתנו יש להם מקוה של חמין, ותמיד אני מזהיר שבערב שבת קודש יזילו החמין עכ"פ שתי שעות קודם הלילה כדי שיהיו פושרין בליל שבת ולא יהיו חמין. ואמנם אני חושש שבעל המרחץ אינו נזהר בזה... ואני מעלים עין, כי לגוף הדין אין האיסור ברור בטבילה בחמין בשבת". [וה'תהלה לרוד' (סי' שכו סק"א) מסתפק מהי הגדרת 'מים פושרים' שהתיר ה'נודע ביהודה' לטבול בהם, כי מדברי התוספות (שבת מח, א) והרא"ש (שם פ"ג ס"י) משמע שמים פושרים היינו שאין היד סולדת בהם ולפי זה מים חמים היד סולדת בהם, וקשה לומר כן שהרי כתב הרשב"א שאין אדם

'אין עונשין בשבת'

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ט

אין בה חילול שבת (וב'מחצית השקל' שם מבאר איך הוא הלימוד). וה'אבני נזר' (א"ח סי' רכח) מוכיח מ'ספר החינוך' (מצוה קיד) שפסוקות בית דין להעניש אסורה בשבת, שכן כתב: "לא יעשו הדיינים דינים בשבת... שרצה השם יתברך לכבד היום הזה שימצאו בו מנוחה הכל, גם החוטאים והחייבים..." (ואפילו רק "אם עברו וציוו לשרוף בריה בשבת עברו על לאו זה"). וגם מלשון הרמב"ם כאן, "והוא הדין לשאר עונשין" משמע שכל העונשים בכלל האיסור, גם אם אין בהם מלאכה. והגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג ל"ת קע"ח) כתב שגם מדברי 'מכילתא דרשב"י' (פרשת ויקהל) משמע שאין להעניש בשבת אף בעונשים שאין בהם חילול שבת. וההסבר: בית דין עצמם אינם מבצעים את פסק דינם, ופסיקתם אינה אלא 'אמירה' לאחרים לחלל את השבת, ואם בכל זאת יש לאו על זה, בכחך לומר שזהו משום שהתורה הקפידה על הענישה (וכדברי ה'חינוך' "שימצאו בו מנוחה גם החוטאים") ואין הבדל בין עונש מיתה לעונשים אחרים.

הלכות שבת פרק כד, הלכה ז: אֵין עוֹנְשִׁין בְּשֶׁבֶת; אֶף עַל פִּי שֶׁהֶעֱנַשׁ מִצֻּת עֲשֵׂה, אֵינָהּ דוֹחָה שֶׁבֶת. בִּיצֵד? הָרִי שְׁנֵתַיִב בְּבֵית דִּין מִלְּקוּת אוּ מִיָּתָה, אֵין מִלְּקִין אוֹתוֹ וְאֵין מִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ כָּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת" - זוּ אֶזְהָרָה לְבֵית דִּין, שְׁלֹא יִשְׁרְפוּ בְּשֶׁבֶת מִי שְׁנֵתַיִב שְׂרָפָה; וְהוּא הָדִין לְשֹׂאֵר עֲנֻשִׁין.

וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מל"ת שכב): "שהזהירנו מענוש הגדרים על החוטאים ולהעביר הדינים ביום השבת. והוא אמרו לא תבערו אש וכו' ביום השבת. ירצה בזה שלא תשרוף מי שנתחייב שריפה, והוא הדין לשאר מיתות".

ומזה דייק ה'מגן אברהם' (או"ח סי' שלט סק"א) שהאיסור מן התורה הוא רק בענישה ישש בה חילול שבת, ומלקות נאסרו משום עשיית חבורה האסורה משום מפרק (דש) או משום נטילת נשמה (שוחט). אבל המשיך, שמהגמרא (יבמות ו, ב) הדורשת מהפסוק 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' שאין עונשין - נראה שעצם הענישה אסורה, גם אם

השכינה היא בתוך התחום ולמטה מעשרה טפחים

יום ג' ז' מרחשון ה'תשע"ט

בכרמלית ובימים ובנהרות היות ואיסור טלטול בהם הוא רק מדרבנן - "לא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך (כשהוא חוץ לתחום) לוקה מן התורה". ולפי זה: המהלך בימים ובנהרות מחוץ לתחום - למעלה מעשרה טפחים, שהוא ספק איסור, כיון שאיסורו מדרבנן,

הלכות שבת פרק כז, הלכה ג: הַמְהַלֵּךְ חוּץ לְתַחוּם לְמַעַל מֵעֶשְׂרֵה טַפְחִים... הָרִי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ תַּחוּמִּין לְמַעַל מֵעֶשְׂרֵה אוּ אֵין תַּחוּמִּין לְמַעַל מֵעֶשְׂרֵה.

ה'מגיד משנה' וה'כסף משנה' הביאו מתשובת הרמב"ם שאיסור תחומין מדאורייתא הוא רק ברשות הרבים, אבל

ובעיא דלא איפשיטא היא וכל ספק בדרבנן להקל... ולענין ברכת הלבנה, לא ידעתי מה ענין זה של תחומין בברכת הלבנה, וכי אם לא היה באפשר להקביל פני רבו אלא ממרחק גדול שיהיה ביניהם, לא יקבל פניו? ואם תאמר כן, א"כ אף בחול לא יברך, שאין המברך קופץ למעלה עד מקומה של לבנה. ועוד: שגם המברך אינו מברך אל הלבנה אלא ליוצרה ברוך הוא. והוא יתברך אינו למעלה מעשרה, ולא למעלה מן התחומין. שהוא למעלה מכל זה עליו רב. אלא שאנו כמקבלין פני השכינה, בדמיון הלבנה שברא ומחדשה בכל חודש, ושאינה משנה את תפקידה. ועוד יש בזה ענין פנימי למי שזיכהו השם לעמוד עליו".

והרמ"א (א"ח סי' תכ"ו ס"ב) הביא דין זה להלכה: "אין מקדשין אותה במוצאי שבת שחל בו יו"ט". והוסיף ה'משנה ברורה' (שם סק"ב): "ומכל שכן שאין מקדשין אותה בליל שבת. והרבה טעמים נאמרו בזה על פי הקבלה, ומכל-מקום אם לא קידשו עד שבת ויו"ט ויעבור הזמן, ודאי מותר לקדש גם בשבת ויו"ט".

הולכים בספקו לקולא ש'אין תחומין למעלה מעשרה'. וכן המהלך ביבשה מחוץ לתחום פחות משנים עשר מיל, שאיסורו מדרבנן (ראה לעיל ה"ב) - אם הוא למעלה מעשרה טפחים יש להקל בו, אך המהלך מחוץ לתחום יותר משנים עשר מיל שאיסורו מן התורה (שם) - אף אם הוא למעלה מעשרה, הרי זה 'ספיקא דאורייתא, ולחומרא'.

והנה, כתב ה'מהרי"ל' (מנהגים, הל' שבועות ס"ז): "מהר"י סג"ל לא היה מקדש הלבנה בשום יום טוב שחל במוצאי שבת... ויהיב טעמא, כשם שיש תחומין למטה כך יש תחומין למעלה, ואין להקביל פני השכינה ביום טוב חוץ לתחום" [ומקדש הלבנה הוא כאילו יוצא לקבל פני השכינה מחוץ לתחום].

וכן הביא הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' מח) את דברי השואל בשם רבי משה מקוצי: האם מותר לברך ברכת הלבנה בלילי שבת "שמא יש תחומין למעלה מעשרה והוי כמקבל פני רבו למעלה מעשרה"? והשיב: "לעיקר תחומין, דעת רבותי נוחי נפש: שאין תחומין למעלה מעשרה. דתחומין דרבנן הם,

האם צריך עירוב כדי להוציא מבית לבית? יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ט

ומבאר:

לשיטת הרמב"ם אכן התקנה לא היתה אלא על הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד המשותפת לרבים, אלא שאחר כך גזרו חכמים גם על הוצאה מרשות אדם אחד לרשות אדם אחר.

וכן כתבו להלכה ה'מגן אברהם' (א"ח סי' שסו סק"א) ואדמו"ר הזקן (שם) ש"אפילו מבית לבית אכן התקנה לא היתה אלא על הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד המשותפת לרבים, אלא שאחר כך גזרו חכמים גם על הוצאה מרשות אדם אחד לרשות אדם אחר. וכן כתבו להלכה ה'מגן אברהם' (א"ח סי' שסו סק"א) ואדמו"ר הזקן (שם) ש"אפילו מבית לבית אכן התקנה לא היתה אלא על הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד המשותפת לרבים, אלא שאחר כך גזרו חכמים גם על הוצאה מרשות אדם אחד לרשות אדם אחר. ואף שיש סוברים (ראה 'קובץ על יד החזקה' כאן) שהגזירה היתה רק על הוצאה מרשות היחיד לרשות משותפת שהיא כעין רשות הרבים - כבר כתב ה'ביאור הלכה' (סי' שע"ג ס"ג ד"ה או) שהלכה היא 'מגן אברהם' ואדמו"ר ועוד, שאסרו לטלטל אף מבית של יחיד לבית של יחיד שלא דרך החצר. ולדעת הרשב"א (עבודת הקודש שער ג ס"ט) אדרבה, "עיקר הגזירה היתה מבית לבית ואחר כך הוסיפו דאפילו מבית לחצר אסור".

הלכות עירובין פרק א, הלכה ה: לְפִיכָךְ תִּקַּן, שְׁכָל רְשׁוֹת הַיְחִיד שֶׁתִּחַלֵּק בְּדִירוֹן, וְיֵאָחַז כָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּהּ רְשׁוֹת לְעַצְמוֹ, וְיִשָּׂאֵר מִמֶּנָּה מָקוֹם בְּרִשׁוֹת כָּלֵן, וְיֵד כָּלֵן שְׁוֹה בּוֹ, כְּגוֹן הַחֲצֵר לְבָתִּים... וְהָיָה אֲסוּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת שְׁחָלֵק לְעַצְמוֹ לְרִשׁוֹת שֵׁיִד כָּלֵן שְׁוֹה בּוֹ... עַד שֶׁיַּעֲרֹבוּ כָּלֵן, אַף עַל פִּי שֶׁחֶבֶל רְשׁוֹת הַיְחִיד.

ה'תוספות יום טוב' (עירובין פ"ז מ"א) מדייק מדברי הרמב"ם שתקנת עירוב היתה רק בבתיים שיש להם חצר משותפת, כי הבתים הם רשות היחיד והחצר המשותפת היא כעין רשות הרבים, והעירוב הוא "כדי שלא יטעו העם ויאמרו" כשם שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות המשותפת כך מותר להוציא לרשות הרבים, אבל להוציא מבית לבית שלא דרך חצר משותפת מותר ללא עירוב.

ולכאורה הרי זה היפך דברי הגמרא (שם ע"ב) שאפילו כדי לטלטל מבית לבית דרך חלון (ואפילו בין שני חדרים בבעלות שני אנשים שונים) צריך עירוב!

חדר האוכל וחדר הפנימייה - איזה העיקר? יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ט

נחשבים כדירי בית אחד.

ומכאן לומדים הפוסקים גם לדינים נוספים כגון לגבי הדלקת נרות שבת וחנוכה: אדם האוכל בבית אחד וישן בבית אחר - עליו להדליק במקום האכילה (ראה ט"ז א"ח סי' תרע"ב).

אך במקרים מסוימים מקום הלינה הוא העיקר, כגון מי שעיקר קביעותו במקום אחד ואוכל במקום אחר רק מחמת הכרח, ואילו היה יכול לאכול במקום הלינה היה אוכל שם, הרי מקום הלינה הוא אצלו העיקר (ראה ביאור הלכה א"ח סי' שע"ה. נתיבות שבת פכ"ח עה"ה ד).

הלכות עירובין פרק ד, הלכה א: אֲנִשֵּׁי חֲצֵר שֶׁהָיוּ כָּלֵן אוֹכְלִין עַל שְׁלָלָן אֶחָד תָּמִיד - אַף עַל פִּי שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בֵּית בְּפָנֵי עַצְמוֹ - אֵין צָרִיכִין עֲרוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֲנִשֵּׁי בֵּית אֶחָד. נחלקו אמוראים (עירובין ע"ג, א) לגבי אדם הישן במקום אחד ואוכל במקום אחר - האם מקום השינה נחשב עיקר הדירה או מקום האכילה.

להלכה פוסק הרמב"ם שמקום האכילה הוא העיקר, ונפקא מינה תהיה לגבי דיירים בבתיים נפרדים בחצר אחת שאסור להם לטלטל ללא עירוב, אך אם אוכלים במקום אחד אינם צריכים לערב, כי עיקר דירתם היא במקום האכילה ולכן

ב'בית תבשיל' כללי או שאין לו כלל מקום קבוע לאכול, מסתבר שמקום הלינה שלו הוא העיקר (קצות השולחן סי' קה, בדה"ש ד).

ומי שאינו אוכל בבית אלא בחצר, כדי ליהנות מהאוויר וכדומה, יש להחשיב את הבית כמקום דירתו אע"פ שאינו אוכל בתוכו, כי הבית הוא העיקר והחצר טפלה לבית (קצות השולחן שם).

ולגבי תלמידי ישיבה הלנים בפנימייה ואוכלים בחדר אוכל משותף יש סוברים שמקום אכילתם הוא העיקר וידליקו נרות בחדר האוכל, אך יש אומרים כי מאחר ועיקר שימושם כדירה הוא בחדר שבו לנים, אין הולכים אחר מקום האכילה וידליקו נרות בחדרם (ראה פסקי תשובות תרע"ו, ו. מועדים וזמנים ו חנוכה סי' פח).

ועוד מקרה שבו מקום הלינה קובע: הישן בדירתו ואוכל

עני ועשיר לענין קניית שביתה יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ט

שבא בדרך קונה שביתתו רק בהנחת פת. אך הרמב"ם כתב שאין מטריחים את העני או את הבא בדרך להגיע למקום שקנה בו שביתה ולהניח שם עירוב, אבל אם לא היה רחוק ולא עני... הרי זה לא קנה שביתה בריחוק מקום". כלומר, כל מי שבא בדרך - גם אם יש לו פת - נחשב כ'עני' ויכול לקנות שביתתו באמירה.

וכן הביא הביאור הלכה (א"ח סי' תט ד"ה ודוקא) מהריטב"א (עירובין שם) שכתב "עני ועשיר האמורים בענין זה, לא עני - עני ממש, ולא עשיר - עשיר ממש" אלא מי שבא בדרך "זהו הנקרא עני ואפילו יש לו פת בסלו", כי מאחר שרוב הבאים בדרך אין להם פת בסלם, לא חילקו חכמים ויכולים לקנות שביתה באמירה. "וכל שעומד בעירו ובא לקנות שביתה במקום אחר... נקרא עשיר לענין זה ואפילו אין לו פת בסלו, דרוב היושבים בביתם... יש להם פת..."

וגם ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' תט ט"ז) נפסק ש"דוקא לבא בדרך התירו לו בכחאי גוונא (קניית שביתה באמירה), אבל לא למי שהוא בביתו". ולא חילק בין עני לעשיר.

הלכות עירובין פרק ז, הלכות ב"ג: וכן אם נתפנו לקבוע שביתתו במקום ידוע... יש לו לחלף עד מקום שנתפנו לו, ומאותו מקום אלפים אמה לכל רוח... במה דברים אמורים? פני... או פרוק, כגון מי שהיה פא פרוק... אבל אם לא היה רחוק ולא עני... הרי לא קנה שביתה פרוק מקום. הלכה כרב נחמן (עירובין נא, א) שהנמצא בערב שבת בריחוק מהמקום שרוצה לקנות בו שביתה, הקילו חכמים ואמרו שיכול לקנות שביתה כשיאמר 'שביתתי במקום פלוני' בלי להניח שם פת (וכן כשהוא בדרך יכול לקנות שביתה במקומו בלי הנחת פת). וזאת רק לעני, אבל עשיר אינו יכול לקנות שביתה במקום אחר בלי הנחת פת לשם עירוב.

וכתב ה'בית יוסף' (א"ח סי' תט):

לדעת רש"י (שם שם, ב, ד"ה עני) התירו לעני לערב בלא הנחת פת רק בשני תנאים: א. אם הוא בא בדרך. ב. שאין בידו פת. אך עני הנמצא בביתו נחשב עשיר לענין זה ואינו קונה שביתתו במקום אחר בלי הנחת פת, "שאין לך עני שאין לו בביתו אוכלין שיכול לערב בהם", אבל עשיר (שיש עמו פת) אף

ממתקים לילדים ביום הכיפורים שבת קודש י"א מרחשון ה'תשע"ט

אמנם חילוק זה הוא רק לגבי איסור האכלת הקטן בידיים, אך על האב מוטלת חובה אף למנוע את בנו מאיסורים כדי להרגילו למצוות, ובדין זה נכללים כל סוגי האיסורים. ואם כן מדוע לא יתחייב האב, משום חינוך, למנוע את הקטן מלאכול ביום הכיפורים דברים שאין בהם הכרח?

ויש לומר כי מאחר ובלאו הכי הקטן צריך לאכול באמצע היום ואינו יכול לקיים את המצווה כתיקונה, לא שייך בזה חינוך (ברכת מועד - ימים נוראים, ע' קנא).

אך הרמב"ם כתב "קטן שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו כדי שלא יבוא לידו סכנה", הרי שלדעתו טעם ההיתר הוא רק מחמת הסכנה, ולולי כן אסור להאכילו כמו בשאר איסורים (מקראי קודש ימים נוראים עמ' קמט).

ואדמו"ר הזקן פסק לחלק: קטן קודם שהגיע לגיל חינוך (גיל 9 בילד רגיל, וגיל 10 בילד חלש) לא גזרו בו דיני עינוי ומותר לתת לו לאכול אפילו בידיים (אף אם אינו זקוק לכך עתה מחמת פיקוח נפש), אך משהגיע לגיל חינוך הרי חייב להתענות מספר שעות בהתאם לגילו, ובתוך זמן זה אסור לגדול לתת לו לאכול ואביו אף חייב למנוע אותו מזה משום חינוך (א"ח סי' תרטז, ד).

הלכות שביתה עשור פרק ב, הלכה יא: קטן שהוא פחות מן תשע - אין מענין אותו ביום הכיפורים, כדי שלא יבוא לידו סכנה.

האם מותר לתת לילד קטן ממתקים ביום הכיפורים? על אף שהקטן אינו מחויב במצוות, אסור לגדול לתת לו בידיים מאכלות אסורות (ורק אם אוכל בעצמו אין צריך למנוע אותו) ואביו צריך למנוע אותו מזה משהגיע לגיל חינוך, מחמת מצוות חינוך המוטלת עליו.

ולפי זה לכאורה אסור להאכיל קטן ביום הכיפורים דברים שאינו זקוק להם לקיום הגוף. ואף שאינו חייב להתענות, הרי זה משום שהתענית היא סכנה לו, אך דברים שאינם אלא לתענוג ולא לקיום הגוף, אין היתר להאכילו, וכן אם בכוחו להתענות זמן מסוים במשך היום, אסור להאכילו קודם לכן. אך כבר נשאל רבינו תם (ספר הישר נא, ב) אודות אנשים שהחמירו ולא רצו להאכיל את בניהם ביום הכיפורים, והשיב כי דבר זה הוא היתר גמור ואין איסור להאכיל לקטן אלא דברים האסורים בעצמותם כגון שרצים ודם וכדומה, אך מאכל המותר ורק מצד היום נאסר באכילה, מותר להאכילו לקטן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ה"י"א מרחשון תשע"ט

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ט

הלכות שבת

פרק אחד ועשרים

(1) נתבארו בו שבותין של דבריהם, שאסורם פן יבוא לעשות מלאכה מן האבות, או מתולדותיהן. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש בו מפני שיש לו דמיון לדברים אלו). והתחיל רבינו בביאור הדברים שנאסרו מחמת הראשונה, ואחר כך אותן הדברים שנאסרו מחמת השנייה, וכן על הסדר, ויש אבות מלאכות שאין שבותין בגללן. ונתבארו בפרק זה שבותי עשר מלאכות המבוארות בפרק שמיני.

1 א. נאמר בתורה "תשבת" - אפילו מדברים שאין
2 מלאכה חייב לשבת מהן. ודברים הרבה הן שאסרו
3 חכמים משום שבות. מהן דברים אסורים מפני
4 שהן דומים למלאכות, ומהן דברים אסורים גזרה
5 שמה יבוא מהן אסור סקילה. ואלו הן:

(2) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" (שמות פרק כ"ג, פסוק י"ב). (3) בספרא (אחרי פ"ו) "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרת וכו' מנין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר שבתן . . .". ויש מפרשים שאם עמל האדם כל היום בדברים שאין מלאכות עובר הוא במצות עשה של שבתון וכן דעת הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא פרק כ"ג, פסוק כ"ד). ולהלן בפרק כד הלכה י"ב כתב רבינו: "שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כליו מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה: למען ינוח" ועיין לעיל פרק א' הלכה א'. (4) הוא הנקרא בתלמוד: "עובדין דחול", וכתב רבנו בתשובה שאין הכוונה לאסור כל מה שעושה בחול, "שאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שמיסב בחול, שלא אסרו חכמים אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג היין, שאם תתיר לו שמה יבוא לידי סחיטה, נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמה יבוא לידי עימור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). (5) לפי סדרם של ל"ט אבות מלאכות שנפרטו למעלה, החל מפרק ז'.

6 ב. פל' המשה גמול' - הרי זה חייב משום חורש.
7 לפיכך⁸ אסור להפנות בשדה הנירה⁹ בשבת, גזרה
8 שמה יבוא גמול'. המפנה¹⁰ את האוצר בשבת מפני
9 שהוא צריך לו לדבר מצוה¹¹, כגון שיקניס בו אורחים
10 או יקבע בו מדרש - לא יגמר את כל האוצר, שמה
11 יבוא להשוות גמול'. טיט¹² שעל גבי רגלו - מקנחו

12 בכתל או בקורה, אבל לא בקרקע, שמה יבוא להשוות
13 גמול'. לא ירק בקרקע וישוף ברגלו, שמה יבוא
14 גמול'. ומתיר¹³ לדרס הרק שעל גבי קרקע והולך לפי
15 תמו¹⁴.

(6) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). (7) בשדה, כמו שכתוב להלן בסמוך, וכמו שכתב לעיל פרק ח' הלכה א', אבל המשווה גומות בבית חייב משום בונה (לעיל פרק י' הלכה י"ב). (8) (מסכת שבת דף פ"א עמוד ב'). (9) שדה שנחרשה בפעם הראשונה לפני הזריעה, ומצויים בה רגבים וגומות (גמרא שם). (10) משנה (מסכת שבת דף קכ"ו עמוד ב'). (11) ראה להלן פרק כ"ו הלכה ט"ו. (12) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א'). (13) (מסכת שבת דף קכ"א עמוד ב'). (14) כשאינו מתכוון להשוות גומות.

16 ג. נשים¹⁵ המשחקות באגוזים ושיקדים וכיוצא בהן,
17 אסורות לשחק בהן בשבת, שמה יבוא להשוות
18 גמול'¹⁶. ואסור¹⁷ לכבד את הקרקע, שמה יבוא
19 גמול', אלא אם-כן היה רצוף באבנים¹⁸. ומתיר לזלף
20 מים על גבי הקרקע¹⁹, ואינו חושש שמה יבוא
21 גמול'; שהרי אינו מתפנן לקח. אין סכין²⁰ את
22 הקרקע, ואפילו היה רצוף באבנים²¹. ואין נופחין
23 אותו ואין מדיחין אותו אפילו ביום טוב, פל-שכן
24 בשבת. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ויבוא
25 להשוות גמול' בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו
26 רצוף.

(15) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (16) "שיכין דרך לגלגל האגוז". (17) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (18) להזות מים שלא יעלה האבק. (19) אפילו אינה מרוצפת. (20) "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע, אמר לו: אין מדיחין; לסוך לו קרקע, אמר לו: אין סכין" (מסכת שבת דף מ' עמוד ב'). (21) (מסכת פסחים דף ס"ד עמוד א') "כמעשהו (הקרבן קרבן פסח) בחול, כך מעשהו בשבת (אם חל ערב פסח בשבת), אלא שהכהנים מדיחים (במים) את העזרה (מדם הקרבנות) שלא ברצון חכמים". ובעזרה היתה רצפה של שיש ובכל זאת אסרו חכמים (תוספות יום טוב). ולא אסרו אלא סיכה, ניפוח והדחה, אבל בכיבוד הבית לא גזרו, משום שיש בו צורך יותר (מגיד משנה).

27 ד. חצר²² שנתקלקל במימי הגשמים, מביא תבן²³
28 ומרדה²⁴ בה. וכשהוא מרדה - לא ירדה לא בסל
29 ולא בקפה, אלא בשולי הקפה²⁵; שלא יעשה כדרך
30 שהוא עושה בחול, ויבוא להשוות גמול'.

(22) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (23) דבר הראוי למאכל בהמה או לצורך אחר, שאינו מבטלו שם ובדעתו לפנותו, אבל בטיט, חול וצוררות אסור (אורח חיים שי"ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לישב עליהם. (42) שלאחר שהוגבהו חזרו ונכפפו. (43) במקום שאין גבוהים שלשה.

(24) שוטח. (25) "כשהוא מרדה אינו מרדה בסל או בקופה (כדרך חול) אלא בשולי הקופה (שנשברה הקופה ונשארו השולים)" (גמרא שם).

ט. אין⁴⁴ רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזרה שפא יחתך זמורה⁴⁵ להנהיגה. ואין נתלין בבהמה⁴⁶. ולא יעלה מבעוד יום לישוב עליה בשבת. ואין⁴⁷ נסמכין⁴⁸ לצדי בהמה, וצדי צדדין⁴⁹ מתירין. עלה⁵⁰ באילן בשבת: בשוגג - מתיר לירד, במזיד אסור לירד. ובבהמה, אפילו במזיד - ירד, משום צער בעלי חיים⁵¹. וכן⁵² פורקין המשאוי מעל הבהמה בשבת, משום צער בעלי חיים.

ה. המְשָׁקָה²⁶ את הזרעים - חיב משום זורע. לפיכך²⁷ אסור לשאב מן הבור בגלגל²⁸, גזרה שפא ימלא לגנתו ולחרפתו. ומפני זה, אם היה הבור של גלגל בחצר²⁹ - מתיר למלאות ממנו בגלגל.

(26) (מסכת מועד קטן דף ב' עמוד ב'). (27) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (28) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי, ודווקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים, אבל בגלגלים (קטנים) שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר (רבנו תם). (29) ובכל מקום שאין סביבתו גינה או חורבה (כסף משנה).

ו. התולש³⁰ - חיב משום קוצר. לפיכך³¹ אסור לרדות דבש מפורת בשבת, מפני שהוא כתולש³². אין³³ עולין באילן - בין לח, בין גבש - ואין נתלין באילן, ואין נסמכין באילן. ולא יעלה מבעוד יום לישוב שם כל היום פלו. ואין משתמשין במחפר לקרקע פלל, גזרה שפא יתלש.

(30) (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). (31) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (32) שעוקר את הדבש ממקום חיבורו בכוורת, ודווקא כשהדבש דבוק ומחובר לכוורת, אבל נתלש או צף על גביה מותר ("מגיד משנה"). (33) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב').

ז. פירות³⁴ שגשגו בשבת - אסור לאכלן עד מוצאי שבת³⁵, גזרה שפא יתלש³⁶. הדס³⁷ המחפר - מתיר להריח בו; שאין הנחתו אלא להריח בו, והרי ריחו מצינו³⁸. אבל אתרוג ותפוח וכל הראוי לאכילה - אסור להריח בו במחפר; גזרה שפא יקץ אותו לאכלו.

(34) (מסכת ביצה דף ג' עמוד א'). (35) ואין צורך להמתין כדי שיעשו, כיון שלא נעשה בהם מלאכה רק נשרו מעצמם, אבל אם לקט גוי בשבת לצורך ישראל אסורים בערב בכדי שיעשו כמבואר בפרק ו' הלכה ב'. (36) דוקא בפירות אילן שייך טעם זה, מכיון שבקלות יכול לתלשם, אבל צנון ולפת שמוציאים אותם במעדר בודאי יזכור שהיום שבת (תוספת שם). (37) (מסכת סוכה דף ל"ז עמוד ב'). (38) ויכול להריח בו גם במחפר.

ח. אילן³⁹ שהיו שרשי גבוהין מן הארץ שלשה טפחים - אסור לישוב עליהן⁴⁰; ואם אינן גבוהין שלשה - הרי הן בארץ⁴¹. היו באין מלמעלה משלשה לתוך שלשה⁴² - מתיר להשתמש בהן⁴³. היו גבוהין שלשה - אף-על-פי שצדן אחד שוה לארץ, או שיש חלל תחתיהן שלשה - אסור לישוב עליהן.

(39) משנה (מסכת עירובין דף צ"ט עמוד ב'). (40) משום שאין משתמשים באילן כמבואר בהלכה ו'. (41) ומותר

(44) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'). (45) ענף מן האילן וחיב משום תולש שהוא תולדות קוצר. (46) כמו באילן, ושניהם מטעם אחד נאסרו ("מגיד משנה"). (47) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (48) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (49) "כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה (סל) מבעוד יום, היתד - נקרא צדדין והכלכלה - צדי צדדין וכן כל כיוצא בזה" ("מגיד משנה"). (50) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (51) ירושלמי (מסכת ביצה פרק ח' הלכה ב'): "מפני מה אמרו: היה רוכב על גב בהמה אומרים לו רד? - שהוא מצווה על שביית בהמה כמוהו (שמות פרק כג): למען ינוח שורך וחמורך"; ובמכילתא: תן לבהמה נייח (מנוחה), שלא יהא לה צער". (52) (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב').

י. יציצ⁵³ היתה בהמתו טעונה שליף⁵⁴ של תבואה - מכניס ראשו תחתיו, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו. היה פא מן הדרך פליל שבת ובהמתו טעונה - פשיגעי לחצר החיצונה, נוטל את הפלים הנטלין בשבת; ושאנין נטלין - מתיר החבילים והשקין נופלין⁵⁵. היו פשקין דברים המשתברים: אם היו שקין קטנים - מביא פרים וכסתות ומניח תחתיהן, והשקין נופלין על הפרים; שהרי אם ירצה לשלף הפר - שולף, מפני שהשקים קטנים וקלים, ונמצא שלא בטל הפלי מהכנו⁵⁶. היתה טעונה עששיות⁵⁷ של זכוכית - מתיר השקים והן נופלין; שאף-על-פי שישבירו - אין בכך הפסד גדול, שהרי הפל להחבקה עומד, ולהפסד מועט לא חששו. היו השקים גדולים ומלאים פלי זכוכית וכיוצא בהם - פורק פנחת⁵⁸. ומפל מקום לא יניחן שם על גבי בהמה, משום צער בעלי חיים⁵⁹.

(53) פורקים (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב'). (54) משא. (55) שלא יגע בהם בידי. (56) מבואר בפרק כ"ה הלכה ג'. (57) פנסים. (58) שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל ולבטל כלי מהכנו ("מגיד משנה"). (59) שהוא מן התורה (שמות כ"ג, ה'): "כי תראה חמור שונאך רבץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו, עוזב תעזב עמו" - מצוה לפרק את המשא משום צער בעלי חיים (בבא מציעא דף ל"ב עמוד א').

מוליד דבר חדש בשבת (עין רש"י שם). (76) בנ"א: "את השלג ואת הברד" (מעשה ורקח). (77) "ענבים בתחילתם כשהן דקים, מוציא מהם משקה לטבל בו בשר, לפי שהוא חזק וקורב להחמיץ" (רש"י). (78) "שבלים שלא בשלו כל צרכם מרסקם להוציא מהם מיץ ומטבל במשקה שזב מהן" (רש"י). (79) להוציא מהם שמנם ומחוסרים עדיין דיכה ושחיקה. (80) (מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'). (81) במדוכה שדכים בה דברים יבשים לשברם ולעשותם דקים. (82) מאכל שעורים כתושות במכתש. (83) כף גדולה. (84) "כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשל כל צרכם, ואין מחוסרים אלא מעט שחיקה ועירוב" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן ס"ג). (85) ובעודה על האש יש אומרים שאסור משום מבשל אף על פי שכבר נתבשל כל צרכו (משנה ברורה סימן שכ"א סעיף קטן ע"ט).

יד. המולל⁸⁶ מלילות⁸⁷ - מולל בשנוי⁸⁸, פדי שלא יראה⁸⁹ פדש. הינוק⁹⁰ בפיו - פטור. ואם היה גונח⁹¹ - מתר לו לינק בפיו; מפני שהוא מפרק פלאחר יד⁹², ומשום צערו לא גזרו, ואף-על-פי שאין שם סכנה⁹³.

(86) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א') מחכך בן אצבעותיו. (87) בין לרכך את האוכל ובין להוציאו מן הקשין ("מגיד משנה"). (88) מעט בראשי אצבעותיו (גמרא שם). (89) אבל אינו דש ממש כיון שמולל ביד ולא בכלי (תניא). (90) (מסכת כתובות דף ס' עמוד א'). (91) משתעל בקושי שרפואתו לינק חלב מהבהמה. (92) על ידי שינוי, שאינו אסור אלא מדרבנן, והתירו במקום צער. (93) כי במקום סכנה הותרה אף מלאכה גמורה כמבואר בפרק ב' הלכה א'.

טו. פרות⁹⁴ שזבו⁹⁵ מהן משקין בשבת: אם זיתים וזענבים⁹⁶ הן - אסור לשחות אותן המשקין עד מוצאי שבת, גזרה שמה יתפון ויסחט אותן בשבת; ואם תותים ורמונים הן⁹⁷: אם הכניסן לאכילה - משקין שזבו מהן מתירין, ואם הכניסן לדרוך - משקין שזבו מהן אסורין עד מוצאי שבת.

(94) משנה (מסכת שבת קמ"ג עמוד ב'). (95) מעצמם. (96) אפילו עומדים לאכילה, כיון שרובם עומדים לסחיטה, חוששים שמה יסחוט בשבת. (97) סתמם לאכילה ורק לפעמים לסחיטה.

טז. זיתים⁹⁸ וזענבים שרסקן מערב שבת, ויצאו מהן משקין מצעמן - מתירין; וכן חלות דבש⁹⁹ שרסקן מערב שבת - משקין היוצאים מהן בשבת מתירין; שאין פאן מקום לגזרה¹⁰⁰, שפכר רסקן מפערב.

(98) משנה (שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (99) הדבש כמו שהוא בכוורת. (100) שמה יסחט בשבת, כיון שרסקן יזוב המשקה מאליו, ואין חיוב חטאת גם אם יסחט בידים.

יז. זורה¹⁰¹ ובזר - מאבות מלאכות הן¹⁰². לפיכך, אף-על-פי שמותר למלל מלילות בראשי אצבעותיו, כשהוא¹⁰³ מנפח - מנפח בידו אחת¹⁰⁴ בכל כחו, 40 41 42

יא. המדבק פרות⁶⁰ עד שיעשו גוף אחד - חיב משום מעמר. לפיכך⁶¹, מי שנתפזרו לו פרות בחצרו - מלקט על-יד על-יד ואוכל⁶². אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקפה, פדרף שהוא עושה בחל; שאם יעשה פדרף שהוא עושה בחל, שמה יכבשם בידו בתוך הקפה ויבוא לידו עמור⁶³. וכן⁶⁴ אין מקבצין את המלח וכיצא בו, מפני שגזרה כמעמר⁶⁵.

(60) ראה למעלה בפרק ח' הלכה ו'. (61) (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (62) לדעת התוספות אין צורך לאכול מיד, ומותר לקבץ ולתת לתוך "כפו או כסותו", ורק לתוך סל אסור; אבל אם נפלו לתוך עפר וצרורות, אסור ללקטם משום בורר, ואין היתר רק אם מלקט על יד על יד ואוכל ("בית יוסף" והגר"א של"ה). (63) לדעת התוספות (מסכת ביצה דף ל"א עמוד א') אין חיוב עימור אלא במקום גידולם (עי' הגה"מ). (64) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). (65) נראה כמעמר ולא מעמר ממש, כי אין עימור אלא בגידולי קרקע, כמבואר למעלה פרק ח' הלכה ה'.

יב. מפרק⁶⁶ - חיב משום דש, והסוחט זיתים וזענבים - חיב משום מפרק⁶⁷. לפיכך⁶⁸ אסור לסחט תותים ורמונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם פזיתים וזענבים, שמה יבוא לסחט זיתים וזענבים. אבל שאר פרות, כגון פרישין⁶⁹ ותפוחים וזרדין⁷⁰ - מתר לסחטן בשבת⁷¹, מפני שאין בני סחיטה.

(66) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה ז'. (67) משום שעומדים להסחט למשקין. (68) משנה (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (69) פרי עץ כעין תפוח גדול, נאכל חי ומבושל, נקרא גם חבוש. (70) מין פרי עץ, כתפוח קטן. (71) משום שהם עומדים לאכילה ולא למשקין, אין שם משקה על המיץ היוצא מהם, ודומה למפריד אוכל מתוך אוכל.

יג. כבשין⁷² ושלקות⁷³ שסחטן: אם לרפך גופן⁷⁴ - מתר, ואם להוציא מימיהן - אסור. ואין מרסקין⁷⁵ את השלג⁷⁶, שזובו מימיו; אבל מרסק הוא לתוך הקערה או לתוך הפוס. השום והבסר⁷⁷ והמלילות⁷⁸ שרסקן⁷⁹ מבעוד יום: אם⁸⁰ מחסרין דיכה⁸¹ - אסור לגמר דיכתן בשבת; ואם מחסרין שחיקה ביד - מתר לו לגמר שחיקתן בשבת. לפיכך מתר לגמר שחיקת הרפפות⁸² בעץ הפרור⁸³ בתוך הקדירה בשבת⁸⁴ אחר שמוידין אותה מעל האש⁸⁵.

(72) (מסכת שבת דף קמ"ה עמוד א') פירות וירקות כבושים בחומץ ובמלח. (73) ירקות ששלקן קודם השבת ונשארו מימיהם בהם (ר"ח). (74) שכוין שאינו צריך למימיהם אינו אסור משום סחיטה. (75) כותשים לרסיסים (מסכת שבת דף נ"א עמוד ב') ואיסורו משום סוחט, שהרי כתבו רבינו בתוך הלכות סחיטה. ויש אומרים שאיסורו משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם יכולים לאכול בלי ריסוק הרי זה כמחתך שלא לצורך
אכלה שחייב משום טוחן (ט"ז סימן שכ"ד ס"ק ה').
(120) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (121) פרי
אדמה מין האבטיח ("קירביס") ומחתכם אותם תלושים.
(122) מוסב למה שנאמר למעלה: "אין מרסקין את השחת
וכו' מפני שנראה כטוחן" ואילו טוחן ממש אינו, ועל זה
כתב: "שאין טחינה בפירות" (כסף משנה). כלומר כיון
שהוא לאכול מיד. (123) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה
עמוד א'). (124) חציר לבהמה הקשור בכמה מקומות.
(125) מפרך שמחתך אותם בין שתי הידים" (פירוש
המשניות). (126) "שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים
ויפים לה לאכלם, שכשהם דחוקים מתחממים ואינה מריחה
ריחם כל כך וקצה בהם" (רש"י).

יט. חבילי¹²⁷ פאה¹²⁸ ואזוב¹²⁹ וקורנית¹³⁰ וכיוצא
בהן, שהכניסן למאכל בהמה¹³¹ - מסתפק מהן.
וקוטם ואוכל¹³² פראשי אצבעותיו, אבל לא בידו
הרפה; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא
לדק¹³³.

(127) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א'). (128) צמח
שעושים משרשיו צבע אדום. ועיין להלן הלכה כ"א.
(129) צמח קטן שיש לו ריח טוב. (130) צמח בעל ריח
חרוף וטוב. העשבים האלה ראויים להסקה וגם למאכל
בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. (131) וסתמם
למאכל בהמה (מג"א שכ"א). ודין הכניסם לעצים מבואר
להלן בפרק כ"ו הלכה י"ח. (132) שהם ראויים גם למאכל
אדם. (133) לעשותם דקים, לכתשם (מסכת שבת דף
קמ"א עמוד א').

כ. הצריך לדק פלפלים וכיוצא בהן לתן לתוף
המאכל בשבת¹³⁴ - הרי זה פותש ביד הספקין¹³⁵
ובקערה¹³⁶; אבל לא במכתשת, מפני¹³⁷ שהוא
טוחן. לפיכך אסור לבריא להתרפאות¹³⁸ בשבת,
גזרה ששם ישחק הסממנין.

(134) ולא לאכול מיד אלא לאחר זמן בו ביום (ראה למעלה
הלכה י"ח). (135) ולא בבוכנא, הוא העלי המיוחד
לכתישה, אפילו אם כותשו בקערה. (136) ולא במכתשת,
אפילו אם כותשו ביד הסכין שצריכים להיות שני שינויים.
(137) בנ"א: "אבל במכתשת חייב משום טוחן" (כ"י
התימנים). (138) לקחת סמי רפואה בשבת, וראה למעלה
פ"ב על רפואה בשבת.

כא. כיצד¹³⁹ לא יאכל דברים שאינן מאכל
בריא, כגון אזוב¹⁴⁰ ופאה¹⁴¹, ולא דברים
המשלשלים, כגון לענה¹⁴² וכיוצא בהם. וכן לא
ישתה דברים שאין דרך הבריאם לשתותן, כגון
מים שפשוטו בהן סממנין ועשבים.

(139) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). (140) צמח עז
הריח הממית את התולעים שבמעיים. (141) בנ"א:
"רפואה" והוא לרפואה (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). ולפי

1 אכל לא בקנון¹⁰⁵ ולא בתמחוי¹⁰⁶; גזרה ששם ינפה
2 בנפה ובכברה, שהוא חיב. והמשמר¹⁰⁷ שמרים -
3 תולדת בורר או מרקד הוא. לפיכך, אף-על-פי
4 שמתר לסגן זין צלול או מים צלולין בסודרין¹⁰⁸ או
5 בכפיפה מצרית¹⁰⁹, לא יעשה גמא בסודרין¹¹⁰; שלא
6 יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לשמר
7 במשמרת. וכן אסור¹¹¹ לתלות את המשמרת¹¹² כדרך
8 שהוא עושה בחל, ששם יבוא לשמר. וכן המחפץ¹¹³
9 - תולדת בורר הוא. לפיכך, אף-על-פי שנותנין
10 שמשמין ואגוזים לדבש, לא יחבצם¹¹⁴ בידו.

(101) זורק את הדגן הנדוש ברוח לנקותו מן המוץ.
(102) כמבואר בפרק ח' הלכה י"א. (103) (מסכת ביצה דף
י"ב עמוד ב'). (104) אבל בשתי ידיו, לדבקן יחד ולנפח
בהן כדי לנקותן מהמוץ אסור. (105) "כלי עשוי כמרזב,
מנענע בו והאוכל יוצא והפסולת נשארת בכלי" (רש"י).
(106) קערה גדולה. (107) המסנן יין ב"משמרת" - היא
שק שנותנים בתוכו שמרי היין והיין יורד ממנו זך וצלול,
והמשמרת קולטת את השמרים, ואסור חכמים לתלות
(המשמרת) על הכלי בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחל, והמסנן שמרים בשבת עושה מלאכה הוא תולדת
בורר או מרקד" (פירוש המשניות שבת פרק כ' משנה א')
וראה פרק ח' הלכה י"ד. (108) ואין כאן איסור מצד כיבוס
הסודרין כיון שאינו מתכוון לכך (הגר"א ש"ט ס"ק י"ט).
(109) סל עשוי מנצרי דקל. (110) (מסכת שבת דף קל"ט
עמוד ב') בפי הכלי כמו בחל שמה יבא לידי סחיטה.
(111) משנה (מסכת שבת דף קל"ז עמוד ב').
(112) "שמסננים בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול
ונעשה כאהל על חלל הכלי" (רש"י); ורבינו כתב בתשובה:
"אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה
אהל, אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד).
(113) עושה חמאה על ידי טריפת החלב וסכסוכו.
(114) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). לפני כ"י וויין "ובלבד
שלא יחבוץ" אבל לפי נוסחת הדפוס "ובלבד שלא יגבל"
נראה שאיסורו משום לש (ועיין מג"א ש"ט ס"ק י"ט).

יח. המחפת¹¹⁵ את הירק¹¹⁶ דק דק פדי לבשל¹¹⁷ -
12 הרי זה תולדת טוחן, וחיב. לפיכך אין מרסקין לא
13 את השחת¹¹⁸ ולא את החרובין לפני בהמה - בין
14 דקה, בין גסה - מפני שגזרה פטוחין¹¹⁹. אבל
15 מחתכין¹²⁰ את הדלועין¹²¹ לפני הבהמה, ואת הנבלה
16 לפני הכלבים; שאין טחינה בפירות¹²². ומתירין¹²³
17 אלמות של עמיר¹²⁴ לפני בהמה, ומפספס¹²⁵ בידו¹²⁶
18 אלמות קטנות, אבל לא אלמות גדולות, מפני הטרח
19 שבהן.

(115) (מסכת שבת דף ע"ד עמוד ב'). (116) התלוש.
(117) בערב. אבל אם אוכלו מיד מותר לחתכו דק דק (כסף
משנה) וראה להלן הלכה כ'. (118) ירק של תבואה
הנקצרת לפני גמר בישולה למאכל בהמה. (119) שכיין

19 - לא יִעֲרֶנּוּ¹⁶² בְּשִׁמְן; אֲבָל בּוֹלַע הוּא שֶׁמֶן הַרְבֵּה,
20 וְאִם נִתְרַפָּא - נִתְרַפָּא. אֵין לּוֹעֲסִין אֶת הַמַּסְטִיכִי¹⁶³ וְאֵין
21 שִׁפְיָן¹⁶⁴ אֶת הַשָּׁנִים בְּסֵם בְּשֶׁבֶת, בְּזִמְן שְׁנֵתָנּוּ
22 לְרַפּוּאָה; וְאִם נִתְּנָן לְרִיחַ הָפָה - מֵתָר.

159) ישתה בשאיפת רוח - יגרגר. (160) כי נראה
גמיעתו לרפואה. (161) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג).
[המדובר בשאין בו חשש סכנה, ועיין יומא דף פ"ג עמוד
א']. (162) ישטפנו. (163) שרף הנוסף מעץ, מועיל
לרפואה ולריח הפה (ערוך). (164) משפשפים.

23 כה. אֵין¹⁶⁵ נּוֹתֵנִין יֵין לְתוֹף הָעֵינִין¹⁶⁶, אֲבָל נּוֹתֵן הוּא
24 עַל גַּב הָעֵינִין¹⁶⁷. וְרֵק תִּפְּלֵ¹⁶⁸ - אֲפִילוּ עַל גַּב הָעֵין
25 אֲסוּר¹⁶⁹. קִילּוּר¹⁷⁰ שִׁשְׁרָה אוֹתוֹ מִעֶרֶב שֶׁבֶת -
26 מִעֲבִירוֹ עַל גַּב עֵינָיו בְּשֶׁבֶת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹⁷¹. מִי
27 שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ - לֹא יִכְרֹף עָלָיו גְּמִי¹⁷² כְּדִי לְרַפְּאוֹתוֹ,
28 וְלֹא יִדְחֲקֶנּוּ בִידּוֹ כְּדִי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם¹⁷³.

165) (מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'). (166) שנראה כנותן
לרפואה. (167) שנראה כרוחץ את עיניו. (168) "שלא
טעם כלום משנעור משנתו" (רש"י ורבינו בהל' אסורי ביאה
פרק ט' הלכה ל"ח). (169) מכיון שהוא מאוס, אין
משתמשים בו אלא לרפואה. (170) משחה לעין.
(171) שנראה כרוחץ ולא התיירו אלא אם שרה מערב שבת.
(172) משנה (עירובין דף ק"ג עמוד ב'). הוא הגמא - צמח
הגדל במים ומועיל למכה (פירוש המשניות).
(173) במסכת עירובין דף ק"ג עמוד ב' שנינו: "כהן שלקה
באצבעו (ואינו יכול לעבוד בבית המקדש שמכתו נראית),
כוורף עליו במקדש (שאין אסור שבות נוגה במקדש לבטל
כהן מעבודה), אבל לא במדינה (שיש ברפואה אסור שבות,
גזרה משום שחיקת סממנים), אם להוציא דם (שמהדק את
הגמי על החבורה), כאן וכאן אסור (שהוא אב מלאכה:
חובל)".

29 כו. אֵין¹⁷⁴ נּוֹתֵנִין חֲמִין וְשִׁמְן עַל גַּבֵּי הַמִּכָּה, וְלֹא
30 עַל גַּבֵּי מוֹף שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּכָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי מוֹף לְתֵנּוּ
31 עַל הַמִּכָּה בְּשֶׁבֶת¹⁷⁵. אֲבָל נּוֹתֵן הוּא חוּץ לַמִּכָּה,
32 וְשׁוֹתֵת יוֹרֵד לַמִּכָּה. וְנוֹתֵנִין מוֹף יָבֵשׁ¹⁷⁶ עַל גַּבֵּי
33 הַמִּכָּה. וְאִם הָיָה עֵתִיק¹⁷⁷ - אֲסוּר¹⁷⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
34 כְּרִטִּיָּה¹⁷⁹.

174) (מסכת שבת דף קל"ד עמוד ב'). (175) שאסור משום
שחיקת סממנים. (176) שאינו לרפואה, אלא כדי שלא
יסרטו הבגדים את המכה. (177) ישן. (178) שהוא
מרפא. (179) תחבושת משוחה בסממנים ששמים על
המכה לרככה.

35 כז. רִטְיָה¹⁸⁰ שִׁפְרָשָׁה עַל גַּבֵּי כְּלִי¹⁸¹ - מִחֲזִירִין
36 אוֹתָהּ; וְאִם פְּרָשָׁה עַל גַּבֵּי קִרְקַע - אֲסוּר
37 לְהִחְזִירָהּ¹⁸². וּמִנִּיחִין¹⁸³ רִטְיָה עַל גַּבֵּי הַמִּכָּה
38 לְכַתְּחִלָּה בְּמִקְדָּשׁ¹⁸⁴; שֶׁאֵין אֲסוּר לְשׁוּבֵת בְּמִקְדָּשׁ.
39 וּבְכָל מָקוֹם מְקַנְחִין פִּי הַמִּכָּה, וְאֵין מְקַנְחִין אֶת
40 הָרִטְיָה, שֶׁמָּא יִמָּרָח.

נוסחתנו קשה ממה שכתב למעלה בהלכה י"ט שקוטם
ואוכל חבילי פיה. (142) עשב מר שעושים ממנו משקה
לרפואה.

1 כב. אוֹכֵל¹⁴³ אָדָם אֲכָלִין וּמִשְׁקִין שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים
2 לְאֲכָלָן וְלִשְׁתוֹתָן, כְּגוֹן הַכֶּסֶפְרָא¹⁴⁴ וְהַכֶּשֶׁשׁוֹת¹⁴⁵
3 וְהָאֶזוֹב; אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְרַפְּאִין וְאוֹכְלִין כְּדִי
4 לְהִתְרַפְּאוֹת בָּהֶם - מֵתָר, הוּאִיל וְהֵם מְאָכֵל בְּרִיאִים.
5 שְׁתָּה חֵלְתִית¹⁴⁶ מִקְדָּם הַשֶּׁבֶת¹⁴⁷, וְהָיָה הוּא שׁוֹתָה
6 וְהוֹלֵךְ - מֵתָר לְשִׁתּוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת, [אֲפִילוּ] בְּמִקְוֹמוֹת
7 [שֶׁלֹּא] נִהְגוּ הַבְּרִיאִים¹⁴⁸ לְשִׁתּוֹת הַחֵלְתִית. וְשׁוֹתִין
8 זֵיתִים הַמְצִירִים¹⁴⁹ בְּכָל מָקוֹם.

143) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב). (144) הוא
"זרע גד" (שמות פרק ט"ז, פסוק ל"א). צמח שזרעו טוב
הריח, לרפואה ולתבליים. (145) צמח מר הטעם, ישמש
לרפואה ולעשות שכר תמימים. (146) (מסכת שבת דף ק"מ
עמוד א'). צמח חריף הריח שורים אותו, ושותים את מי
השריה לרפואה. (147) שדרך רפואתו לשותותו שלשה
ימים רצופים. (148) בנוסחאות ודפוסים ישינים כתוב:
"במקומות שנהגו הבריאים לשתות" אולם ב"מגיד משנה"
הגיה כנוסח שלנו, שהרי כל שהוא מאכל בריאים כבר הביא
רבנו למעלה, שמותר לשתות לרפואה. ולפי הנוסח "אפילו
שלא נהגו הבריאים", הכוונה שכאן מותר אף שאין דרך
הבריאים לשתות, מכיון שיש סכנה אם יפסיק (מערכ"ק).
(149) "לוקחים מלח וקמח שעורים וזרע כרכום מדברי,
ולשים אותו במים לרפואה" (פירוש המשניות פסחים פרק
ג' משנה א'). והוא גם משקה לבריאים.

9 כג. וְכֵן¹⁵⁰ שְׁמָנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים לְסוּף בָּהֶן - מֵתָר
10 לְסוּף בָּהֶן בְּשֶׁבֶת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנֵתָנּוּ לְרַפּוּאָה.
11 וְשֶׁאֵין הַבְּרִיאִים סִכִּין בָּהֶן - אֲסוּרִין. הַחוֹשֵׁשׁ
12 בְּמֵתָנּוּ - לֹא יִסּוּף יֵין וְחֲמִין¹⁵¹, אֲבָל סֵף הוּא אֶת
13 הַשֶּׁמֶן¹⁵²; וְלֹא שֶׁמֶן וְרֵד¹⁵³, אֲלֵא בְּמִקְוֹם שֶׁהַבְּרִיאִים
14 סִכִּין אוֹתוֹ. וּמֵתָר¹⁵⁴ לְסוּף שֶׁמֶן וּמִלַּח בְּכָל מָקוֹם.
15 נִגְפָה¹⁵⁵ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - צוּמְתָהּ¹⁵⁶ בִּינּוֹ, וְאֵינוֹ צוּמְתָהּ
16 בְּחֲמִין¹⁵⁷. וְאִם הָיָה עֲנַג - אֶף בִּינּוֹ אֲסוּר¹⁵⁸.

150) משנה (מסכת שבת דף קי"א עמוד א'). (151) שאין
סוכים בו אלא החולים. (152) שגם הבריאים סכים בו, ולא
יכירו שהוא לרפואה. (153) שדמיו יקרים, ואין אדם סך
בו אלא לרפואה. (154) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב').
(155) (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א') נכשלה ולקתה, כמו:
"פן תגוף באבן רגלך" (תהלים פרק צ"א, פסוק י"ב. רש"י).
(156) מכווצה על ידי היין לשכך הדם (רש"י). (157) אבל
אם היתה המכה מחמת ברזל, או על גב היד והרגל מותר
בכל אופן, כיון שיש בה סכנה, כמבואר בפרק ב' הלכה ה'.
(158) שגם היין שהוא חזק קצת קשה לבשרו וצומתו (רש"י
שם).

17 כד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּשָׁנָיו - לֹא יִגְמַע¹⁵⁹ בָּהֶן אֶת הַחֲמִין
18 וְיִפְלֹט¹⁶⁰, אֲבָל מְגַמַּע הוּא וּבּוֹלַע. הַחוֹשֵׁשׁ בְּגִירוֹ¹⁶¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

18 לְבַהֲמָה²⁰⁰. וְאִם הָיָה לָהּ צֶעַר - מִתָּרֵי²⁰¹ לְהִסִּיר צֶעֱרָה
19 בְּסִיכָה וּפְרוּדָה. בְּהִמָּה שְׂאֵכְלָה בְּרִשְׁתָּיָהּ²⁰² הִרְבָּה²⁰³ -
20 מְרִיצִין אוֹתָהּ בְּחֶצֶר בְּשָׂבִיל שְׁתִּירָפָא. וְאִם אֲחִזָּה
21 דָּם²⁰⁴ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּמִים בְּשָׂבִיל שְׁתִּיצָטָן, וְאִין
22 חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִשְׁחַק לָהּ סְמָנִין²⁰⁵.

(194) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (195) "בלשון
חכמים: מתחככים" (פירוש המשניות). (196) כלי
שמגרדין בו את הגב במרחץ. שלא יעשה כמעשה חול
(רש"י). (197) שאינו נראה כמעשה חול (לבוש).
(198) (מסכת שבת דף נ"ג עמוד ב'). (199) משפשים
גלדי מכה (רש"י). (200) שאסור לטרוח בשבת משום עונג
בהמה. (201) משום צער בעלי חיים כמבואר בהלכה י'.
(202) צמח דומה לעדשים והוא מאכל לבהמה. (203) "ועל
ידי האכילה המרובה אחזה חולי מעים" (רש"י) ורפואתה
על ידי ריצה ותנועות. (204) חלתה במחלת דם.
(205) שאינו בהול כל כך לשחוק סמנין בשביל בהמתו (ט"ז
של"ב ס"ק ב').

23 לֹא. אִין מְקִיאִין אֶת הָאֶכָל בְּשִׁבְתָּהּ. בְּמָה דְּכָרִים
24 אֲמֹרִים? בָּסֵם, שְׂמָא יִשְׁחַק סְמָנִין; אֶכָל לְהַכְנִים
25 יָדוֹ לְתוֹף פִּיו וְלִהְיָא - מִתָּר. וְאִסּוּר לְדַחַק בְּרִסּוֹ
26 שֶׁל תִּינוּק בְּדִי לְהוֹצִיא הָרְעִי שְׁלוֹ, שְׂמָא יָבוֹא
27 לְהִשְׁקוֹתוֹ סְמָנִין הַמְשַׁלְשֵׁלִין. וּמִתָּר²⁰⁷ לְכַפּוֹת בּוֹס²⁰⁸
28 עַל הַטֹּבֵר בְּשִׁבְתָּהּ בְּדִי לְהַעֲלוֹתוֹ. וְכֵן מִתָּר לְחַנֵּק²⁰⁹,
29 וּלְלַפֵּץ²¹⁰ אֶת הַקֶּטֶן, וְלִהְיוֹת אֲזִינִים²¹¹ - בֵּין בֵּיד,
30 בֵּין בְּכָלִי - וְלִהְיוֹת אֲנָקָל²¹²; שְׂבָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא
31 בָּהֶן אִין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּסְמָנִין בְּדִי לְחוֹשׁ לְשִׁחִיקָה,
32 וְיֵשׁ לוֹ צֶעַר מֵהֶן.

(206) מסכת שבת דף קכ"ג עמוד א'. "אסובי ינוקי רב נחמן
אמר אסור" וכן מפרשה רבינו (מ"מ). (207) (מסכת שבת
דף ס"ו עמוד ב'). (208) "שעירו ממנו חמין וכופהו על
הטבור למי שחש במעיו לרפואה". (רש"י). (209) "מי
שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו, תולים
אותו בראשו שיהא צוארו נפשט" (רש"י). (210) לכרכו
בבגדים לישב פרקי אבריו שהם רכים ונשטמים בחבלי
הלידה (רש"י). (211) (מסכת עבודה זרה דף כ"ח עמוד
ב') וראה למעלה פרק ב' הלכה י'. (212) מבואר בפרק ב'
הלכה י'.

33 לִב. הַמְרַקֵּד²¹³ - מַאֲבֹת מְלֹאכוֹת. לְפִיכָף²¹⁴ אִין
34 כּוֹבְרִין²¹⁵ אֶת הַתֵּבֶן בְּכִבְרָה. וְלֹא יֵנִיחַ הַכִּבְרָה שֵׁישׁ
35 בְּהַ תֵּבֶן בְּמָקוֹם גָּבוֹהַ בְּשָׂבִיל שְׁיִיר הַמַּיִץ²¹⁶, מִפְּנֵי
36 שֶׁהוּא כְּמִרְקֵד. אֶכָל נוֹטֵל הַתֵּבֶן בְּכִבְרָה וּמוֹלִיף
37 לְאֲבוֹס²¹⁷, אֶף-עַל-פִּי שְׁיִיר הַמַּיִץ בְּשַׁעַת הוֹלָכָה²¹⁸;
38 שְׁהָרִי אֵינוֹ מִתְּפֹן לְכָף²¹⁹.

(213) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה י"ג. (214) משנה
(מסכת שבת דף קמ"ו). (215) מעבירים דרך כברה לנקות
את התבן מפסולת ומוץ. (216) בנ"א: "המוץ המודק"
(כ"י התימנים). (217) "מקום שאובסים – מאכילין את

(180) (מסכת עירובין דף ק"ב עמוד ב'). (181) שהיא
כהוחלקה ממקומה ולכן מותר להחזירה. (182) שכיון
שנפלה על גבי קרקע הרי הוא כמניחה בתחלה בשבת
שאסור שמה ימרח (רש"י בעירובין שם). (183) בנ"א:
"ומחזירים" והיינו להחזיר רטיה שנפלה על גבי קרקע, אבל
להניח רטיה על גבי מכה שלא היתה עליו מערב שבת,
אסור אף במקדש כמו שכתב הראב"ד (מגיד משנה). וכן
כתב רבינו בפירוש המשנה בעירובין שם. (184) כהן
העובד צריך להסיר הרטיה מעל מכתו, משום חציצה בין
בשרו לבגדו, ומותר להחזירה, ולא אסור משום שבות כי
התירו סופם משום תחילתם – שלא ימנע מעבודה, אבל
כהן שאינו עובד אסור, אף שהוא רק שבות (מעשה ורקח).

1 כח. סְכִין¹⁸⁵ וּמַמְשָׁמִין¹⁸⁶ בְּכִנֵּי מַעֲסִים בְּשִׁבְתָּהּ.
2 וְהוּא, שְׁיִסּוֹף וְיִמְשָׁמֵשׁ בְּבַת אֲחַת, בְּדִי שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
3 בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל. וְאִין מִתְּעַמְלִין¹⁸⁷ בְּשִׁבְתָּהּ.
4 אִי זֶה הוּא מִתְּעַמֵּל? זֶה שְׁדוֹרְסִים עַל גּוֹפּוֹ בְּכַף עַד
5 שְׁיִיגַע וְיִזַּע, אוֹ שְׁיִהַלֵּךְ עַד שְׁיִיגַע וְיִזַּע; שְׂאִסּוּר
6 לְיַגַּע אֶת עַצְמוֹ בְּדִי שְׁיִזַּע בְּשִׁבְתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
7 רְפוּאָה¹⁸⁸. וְכֵן אִסּוּר לַעֲמֹד בְּקֶרֶקַע דִּימוֹסִית¹⁸⁹
8 שְׁבָאֲרִין יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְעַמְלָת וּמִרְפָּאת.

(185) משנה (שבת דף קמ"ז עמוד א'). "מושחים בשמן"
(פירוש המשניות). (186) "ענינו משיחה וגריירה,
שמושכים וגוררים הידים על בשר האדם בחוזק" (פירוש
המשניות). (187) "מתייגעים, והוא מגזרת עמל, שיעמול
האדם (קהלת א') והוא העמל והיגיעה (פירוש המשניות).
(188) (תוספתא מסכת שבת יז: אין רצין כדי להתעמל".
ר"ח שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (189) מרחץ-רפוי
"שמימי מלוחים והטיט המלוח שבו מחמם ומרפא"
(רש"י).

9 כט. אִין רוֹחֲצִין בְּמִים שְׁמִשְׁלִשְׁלִין, וְלֹא בְּטִיט
10 שְׁטוֹבֵעִין בּוֹ¹⁹⁰, וְלֹא בְּמֵי מִשְׁרָה הַבְּאוּשִׁים, וְלֹא בְּמֵי
11 סְדוֹם¹⁹¹, וְלֹא בְּמִים הָרְעִים שֶׁבֵּינֵם הַגְּדוֹל; מִפְּנֵי שְׂבָל
12 אֱלוֹ צֶעַר הֵן, וְכָתוּב: וְקִרְאתָ לְשִׁבְתָּ עֲנָג¹⁹². לְפִיכָף,
13 אִם לֹא נִשְׁתַּהֲהַ בָּהֶם, אֲלֵא עֲלֵה מִיָּד - אֶף-עַל-פִּי
14 שֵׁישׁ לוֹ חֲטָטִין¹⁹³ בְּרֹאשׁוֹ, מִתָּר.

(190) משנה (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב') וברייתא
(מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'): "בקעה שיש בה מים
ותחתיהם טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששים שמה
יטבע באותו טיט וידבק, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים
בני אדם ומעלים אותו משם. ויש מי שאומר: הרוחץ
באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלים בני מעיו –
ושני הפירושים האלה כתב רבנו כמנהגו הטוב" (מגיד
משנה"). (191) ים המלח. (192) ולדעת רש"י הטעם הוא
משום שמוכח שעושה כן לרפואה ואסור. (193) מכת
שחין על העור.

15 ל. אִין אֵין מִתְּגַרְדִּין¹⁹⁴ בְּמִגְרֵת¹⁹⁶. וְאִם הָיוּ יָדָיו
16 מְלַכְלָכוֹת בְּצוּאָה אוֹ בְּטִיט - גּוֹרֵד בְּדֶרֶכּוֹ¹⁹⁷ וְאֵינוֹ
17 חוֹשֵׁשׁ. סְכִין¹⁹⁸ וּמִפְּרָכִין¹⁹⁹ לְאָדָם לְעֵנָג, אֶכָל לֹא

233) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (234) בלשון המשנה "אין אובסין את הגמל" וביאר רבינו: "שלא יאכילנה מזון ימים רבים, לעשות לה אבוס (מקום המספוא) בתוך מעיה" (פירוש המשניות). (235) בלשון המשנה: "מאמירין" - "זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים" (פירוש המשניות). (236) את האוכל "שתוחבו לה לפנים מבית הבליעה" (רש"י).

לו. בפה²³⁷ דברים אמורים? במי שמזונותיו עליו, כגון בהמתו וחתו ויוני הבית ואזניו ותרגולין; אבל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוני שובך ודבורים²³⁸ - לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים. ומת²³⁹ לאדם להעמיד בהמתו על גפי עשבים [מחברים]²⁴⁰ והיא אוכלת²⁴¹. אבל לא יעמיד אותה על גפי דבר שהקצה; אבל עומד בפניה, כדי שתחזיר פניה לדבר המקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב.

(237) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (238) בנ"א: "ויוני שובך ויונה עליה ודבורים" (מער"ק). (239) (מסכת שבת דף קכ"ב עמוד א'). (240) בנ"א: חדרה המלה "מחברים" (ויניציאה). (241) "כתוב (שמות פרק כ"ג): "למען ינוח", יכול לא יניחנו תולש ואוכל? - תלמוד לומר: למען ינוח, ואין זה נוח אלא צער (מכילתא משפטים).

פרק שנים ועשרים

1) נתבארו בו שבותי המלאכות של אחריהן. ולפי שאין שבותין בכלל כל המלאכות, כמו שהזכרתי, נשלם הביאור בזה הפרק עד המלאכה השבעה ועשרים. והמלאכות שיש להן שבותין הנזכרות בזה הן שמונה.

א. רדית² הפת³, אף-על-פי שאינה מלאכה⁴, אסור⁵ אותה חכמים, שמא יבוא לאפות. המדביק פת בתנור מבועד יום⁶, וקדש עליו היום⁷ - מציל ממנה מזון שלש סעודות⁸, ואומר לאחרים: בואו והצילו לכם⁹. ואף-על-פי שהרדית אינה מלאכה, פשהוא מציל - לא ירדה במרדה⁹, אלא בספין, כדי לשנות.

2) בפרק זה ממשיך רבינו לפרש, איזה דברים אסור חכמים בשבת אף שאינם מלאכה, משום שבות, מהם דברים האסורים משום שדומים למלאכות, ומהם דברים שאסורם - גזירה שמא יבוא מהם לאיסור סקילה, כמבואר בתחילת פכ"א. (3) בזמנם היו מדביקים את הפת בדפני התנור, כמו שכתב רבינו בסמוך "המדביק את הפת", אבל בתנורים שלנו שאין הפת דבוקה בשולי התנור, אין איסור ברדייה (או"ח סי' רנד). (4) שבת קלא, ב: "תנא דבי שמואל: כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט, א) יצתה רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה". (5) ערב שבת. (6) והרי שבת. (7) "שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת", כמבואר בפרק ל' ה"ט. (8) שכל אחד יקח מהתנור מזון שלש סעודות. (9) "כלי שרודים ומפרידים בו את הפת הדבוקה בכותל התנור" (רש"י).

הבהמות (פירוש המשניות). (218) דרך נקי הכברה. (219) ודבר שאינו מתכוון מותר כמבואר בפרק א'.

1 לג. מגבל²²⁰ - חבב משום לש. לפיכך²²¹ אין מגבלין קמח קל²²² הרפה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי. ומת²²³ לגבל את הקלי מעט מעט²²³. אבל תבואה שלא הביאה שליש, שקלו אותה ואחר כך טחנו אותה טחינה גסה, שהרי הוא כחל²²⁴, והיא הנקראת שתית - מת²²⁵ לגבל ממנה בחמץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת. והוא, שיהיה רך; אבל קשה - אסור²²⁵, מפני שנראה פלש, וצריך לשנות. כיצד? נותן את השתית ואחר כך נותן את החמץ.

(220) השם מים בקמח או עפר ועושה מהם כעין בצק, כמבואר בפרק ח' הלכה ט"ז. (221) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (222) קמח של תבואה שנתייבשה לקליות בתנור ואין בו גיבול מן התורה לדעת רבינו, שהרי הוא שרוף ומעורב באפר. ורק מדרבנן אסור שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי. (223) במעט לא גזרו. (224) זוהי דעת רבינו הסובר בפרק ח' הלכה ט"ז שבאפר וחול גס ובמורסן אין איסור גיבול. אבל הראב"ד השיג שם ודעתו שבאפר חייב משום לש משעת נתינת האפר במים. (225) הרבה, אבל מעט מותר כמו בקמח קלי.

10 לד. המרסן²²⁶, אף-על-פי שאינו ראוי לגבול²²⁷, אין גובלין אותו, שמא יבוא לגבל העפר וכיוצא בו. ונותנין מים על גפי מרסן, ומוליך בו התנור²²⁸ שתי²²⁹ וערב²³⁰; אבל אינו ממרס²³¹ בידו, שלא יראה פלש. אם לא נתערב - מנערו מכלי לכלי עד שיתערב, ונותן לפני התרגולין או לפני השורים. ומת²³² לערב המרסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק אותו בכלים הרבה, ונותן לפני כל בהמה ובהמה. ומערב בכלי אחד אפלו פור²³² ואפלו כורים.

(226) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'), סובין גסים. (227) ללישה. (228) הכף. (229) אורך. (230) רוחב. (231) מערב ומגיס בידו, כדי לשנות ממעשה חול. (232) מדה לדברים יבשים ולחים.

19 לה. אין²³³ מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת בדרך שהוא מאכיל בחל, שמא יבוא לידי פתישת קטניות, או לידי לישת קמח, וכיוצא בו. כיצד? לא יאכיל הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים²³⁴. ולא ירביץ עגל וכיוצא בו, ויפתח פיו, ויתן לתוכו פרשינין ומים בבת אחת²³⁵. וכן לא יתן לתוף פי יונים ותרגולים למקום שאינן יכולין להחזיר²³⁶. אבל מאכיל הוא את הבהמה מעמד, ומשקה אותה מעמד, או נותן לתוף פיה מים בפני עצמן וכרשינין בפני עצמן במקום שיכולה להחזיר. וכן מאכיל העוף בידו במקום שיכול להחזיר, ואין צריך לומר שיתן לפניהן והן אוכלין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגמרי - מותר, כיון שהוא נזהר שלא יהיה מונח אלא כשיעור הפשרה. ודעת הרשב"א שלא התירו את ההפשרה, אלא במקום שאי-אפשר לעולם לבוא לידי ביטול. (21) שתתחלף צינתם, כמו: "וריחו לא נמר" (ירמיה מח, יא) מתרגמים: "וריחיה לא פג" (רש"י), ואע"פ שהמקום סמוך לאש, ואם יעמוד זמן רב יבוא לידי ביטול - לא אסרו חכמים להעמיד שם לזמן מועט כדי שתפוג צינתו. וכן נראה בדברי רבינו בסמוך, שכתב "עד שתהא כריסו של תינוק". ויש אומרים שכאן מדובר במעמיד במקום שאינו יכול לבוא אלא לידי הפגת הצינה (רשב"א ור"ן). (22) וזה נקרא בתלמוד ובפוסקים: "יד סולדת בו". (23) "כשהוא חש במעיו, מחממים לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל" (רש"י).

(24) שבת מ, ב.

- ה. אַמְבָּטִי²⁵ שֶׁל מֶרְחֵץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מִיַּם חֲמִים²⁶ -
אֵין נוֹתֵנִין לָהּ מִיַּם צוֹנֵן²⁷, שֶׁהִי מִחֲמֵמֵן הֶרְבֵּה. וְכֵן
לֹא יִתֵּן לְתוֹכָהּ פֶּה שֶׁל שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְבַשֵּׁל.
אֲבָל נוֹתֵן הוּא מִיַּם חֲמִין לְתוֹךְ אַמְבָּטִי שֶׁל צוֹנֵן²⁸.

(25) שבת מב, א. כלי לרחיצת גוף האדם. (26) שיעור לתוכה חמים מבלי שנתחמם על האש, הנקרא "כלי ראשון". ואמבטי זו נקראת "כלי שני", ואף-על-פי-כן אין נותנין לה מים צוננין, שכיון שהמים הם לרחיצה, סתמם מחוממים הרבה ומתחממים הצוננים הנתונים בהם, וזהו שדקדק רבינו וכתב "שהרי מחממן הרבה" (הגר"א סי' ש"ק לז). (27) מועטים שיתחממו שם. אבל אם נותן הרבה מים עד שהמים החמים נעשים פושרים - מותר (א"ח סי' שיח). (28) שהמים התחתונים מצננים את העליונים, "תתאה גבר" (שם).

- ו. מִחֵם²⁹ שֶׁפָּנָה מִמֶּנּוּ מִיַּם חֲמִין - מֵתֵר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מִיַּם צוֹנֵן³⁰ כְּדֵי לְהַפְשִׁיחֵן³¹. וּמֵתֵר לְצוֹק מִיַּם חֲמִין לְתוֹךְ מִיַּם צוֹנֵן, אוֹ צוֹנֵן לְתוֹךְ הַחֲמִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכָלִי רֹאשׁוֹן³²; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִחֲמֵמֵן הֶרְבֵּה. וְכֵן³³
קִדְרָה רוֹתַחַת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוֹרִידָה מַעַל הָאֵשׁ, לֹא יִתֵּן³⁴ לְתוֹכָהּ תְּבַלִּין³⁵. אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹכָהּ מֶלַח;
שֶׁהַמֶּלַח אֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל אֲלָא עַל גְּבִי אֵשׁ גְּדוֹלָה³⁶. וְאִם יֵצֵק הַתְּבַשִּׁיל מִקִּדְרָה לְקַעְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רוֹתַחַת בְּקַעְרָה, מֵתֵר לוֹ לִתֵּן לְתוֹךְ הַקַּעְרָה תְּבַלִּין; שֶׁכָּלִי שְׁנִי³⁷
אֵינוֹ מִבְּשֵׁל.

(29) משנה, שבת מא, א. כלי לחמם בו המים. (30) מרובים, אבל מועטים שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהם - אסור, כמבואר בהלכה ד'. (31) אף שעל-ידי-זה בא הכלי לידי צירוף, "שכן לוטשי הברזל עושים: מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבים אותו במים כדי לחסמו, וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" (רבינו בפ"ב ה"ב), מכל-מקום מותר כיון שאינו מתכוון לזה, ודבר שאינו מתכוון מותר (כמבואר בפ"א ה"ה). ואף ש"בפסיק רישיה" (=שהמלאכה היא תוצאה מוכרחת מעבודתו) חייב, כאן אין זה "פסיק רישיה" שלפעמים אינו מצרף. (32) שרתח על האש. (33) משנה, שבת מב, א. (34) בשבת. (35) שהם קלים להתבשל. (36) שבת מב, ב:

- ב. מִפְּנֵי¹⁰ מָה אֶסְרוּ חֲכָמִים לְכַנֵּס בְּמֶרְחֵץ¹¹ בְּשֶׁבֶת?
מִפְּנֵי הַבְּלִינִין¹², שֶׁהֵיוּ מִחֲמִין חֲמִין בְּשֶׁבֶת וְאוֹמְרִין:
מֵעֶרֶב שֶׁבֶת הוֹחֲמוֹ¹³. לְפִיכָף גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִכַּנֵּס אָדָם
לְמֶרְחֵץ בְּשֶׁבֶת אֶפְלוּ לְהִזְעִי. וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּטֵּף כָּל
גּוֹפּוֹ בְּחֲמִין, וְאֶפְלוּ בְּחֲמִין שֶׁהוֹחֲמוֹ מֵעֶרֶב שֶׁבֶת;
אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו - מֵתֵר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּחֲמֵי הָאוֹר, גָּזְרָה מִשּׁוּם מֶרְחֵץ; אֲבָל בְּחֲמֵי טְבָרִיא
וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מֵתֵר לְהִשְׁתַּטֵּף בֵּהֶן כָּל גּוֹפּוֹ. וְאִסּוּר
לְרַחֵץ בְּמִים חֲמִין שֶׁבְּמַעְרֹת¹⁴; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעְרָה יֵשׁ
בָּהּ הֶבֶל, וְיִבּוֹא לִידֵי זַעַה, וְנִמְצָאת בְּמֶרְחֵץ.

(10) שבת מ, א. (11) שהוחמו מימיו מערב שבת. (12) בעלי בית המרחץ. (13) "בתחילה היו רוחצין (בשבת) בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין (לגמרי) והתירו את הזיעה; ועדיין היו רוחצין בחמין (שהוחמו מערב שבת) ואומרים: מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה, והתירו חמי טבריא (שחומם טבעי); ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומרים: בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן; ראו שאין הדבר עומד (שאין הציבור יכול לקבל, מכיון שאסרו להם את הכל), התירו להם חמי טבריה, (ואיסור) זיעה במקומה עומדת" (שם). (14) שבת קמז, א: "מי מקוה שהוחמו ואין חומם יוצא" (רש"י).

- ג. מִתְחַמֵּם¹⁵ אָדָם כְּנֹגֵד הַמְּדוּרָה, וְיוֹצֵא וּמִשְׁתַּטֵּף
כָּל גּוֹפּוֹ בְּצוֹנֵן. אֲבָל אֵינוֹ מִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוֹפּוֹ בְּצוֹנֵן
וּמִתְחַמֵּם כְּנֹגֵד הַמְּדוּרָה; מִפְּנֵי שֶׁמִּפְשִׁיר מִיַּם
שֶׁעָלָיו, וְנִמְצָא כְּרוֹחֵץ כָּל גּוֹפּוֹ בְּחֲמִין¹⁶. הַמְּבִיא¹⁷
סִילוֹן שֶׁל צוֹנֵן בְּתוֹךְ מִיַּם חֲמִין, אֶפְלוּ בְּתוֹךְ חֲמֵי
טְבָרִיא - הָרִי אֵלֹו בְּחֲמִין שֶׁהוֹחֲמוֹ בְּשֶׁבֶת, וְאִסּוּרִין
בְּרַחֲצָה וּבִשְׁתִּיָּה.

(15) שבת מ, ב. (16) ובהפשרה אין איסור, שאין בה משום ביטול (להלן הלכה ד) וכן כתבו ה'תוספות' שם. (17) משנה, שבת לח, ב: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו סילון (צינור עגול עשוי מחרס) של צונן לתוך אמה (תעלה צרה) של חמין (כדי שיתחממו המים הצוננים), אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורים ברחיצה ובשתיה".

- ד. מְבִיא¹⁸ אָדָם קִיתוֹן¹⁹ שֶׁל מִיַּם וּמְנִיחוֹ כְּנֹגֵד
הַמְּדוּרָה; לֹא בְּשִׁבִּיל שִׁיחֲמוֹ²⁰, אֲלָא כְּדֵי שֶׁתְּפוגֵּג²¹
צִנְתָּן. וְכֵן מְנִיחַ פֶּה שֶׁל שֶׁמֶן כְּנֹגֵד הַמְּדוּרָה כְּדֵי
שִׁיפְשֵׁר, לֹא שִׁיחֵם. וְסָף אָדָם יָדוּ בְּמִים אוֹ בְּשֶׁמֶן
וּמִתְחַמֵּם כְּנֹגֵד הַמְּדוּרָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִחְמוּ הַמִּים
שֶׁעַל יָדוֹ עַד שֶׁתֵּהָא כְּרִסוֹ שֶׁל תֵּינוֹק נִכְוִית בֵּהֶן²².
וּמִתְחַמֵּם כְּנֹגֵד וּמְנִיחוֹ עַל גְּבִי מַעִים²³ בְּשֶׁבֶת²⁴.

(18) שבת מ, ב. (19) כלי לשתייה או לרחיצה. (20) "שיניחם שם עד שיחמו" (רש"י). וזהו גם דעת רבינו, שאף-על-פי שאם יהיה מונח כנגד המדורה זמן רב יתבשל

וְהָן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶלֶח וְשְׁלִישׁ מִים, מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה
כְּעוֹשֶׂה מוֹרִיס⁵⁷. וּמִתֵּר לְמֶלֶח בִּיצָה⁵⁸; אָבֵל צִנוֹן
וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה כְּכּוּבֵשׁ כְּבָשִׁים
בְּשֶׁבֶת; וְהַכּוּבֵשׁ אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִבְשָׁל⁵⁹. וּמִתֵּר
לְטַבֵּל צִנוֹן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּמֶלֶח, וְאוֹכֵל.

(54) משנה, שבת קח, ב. (55) כמו שכתב בסמוך, שהכובש
הרי הוא כמבשל, ולכן אסרו כאן שנראה שרוצה לכבוש.
(56) שבת קח, ב. (57) דגים כבושים במלח. וכובש הרי
הוא כמבשל, כמו שכתב בסמוך. (58) שאין דרך לכבוש
הביצים ('מגן אברהם' סי' שכא ס"ק ה). (59) כן אמרו
בכמה מקומות בש"ס "שכבוש הרי הוא כמבשל" (חולין
צז: ושם נסמן). ואף שבשבת אין חיוב בבישול אלא על ידי
האור - אסרו רבנן גם כבוש שהוא כמבשל ('משנה ברורה'
סי' שכא).

י.א. מִתֵּר⁶⁰ לְעֶרֶב יַיִן וְדִבְשׁ וּפְלִפְלִין בְּשֶׁבֶת לְאָכְלוֹ⁶¹; ²⁷
אָבֵל יַיִן וּמִים⁶² וְשֶׁמֶן אֶפְרֹסֶמוֹן - אֲסוּר; שְׁאִין זֶה ²⁸
רְאוּי לְאָכִילַת בְּרִיאִים. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזָה⁶³. ²⁹

(60) שבת קמ, א. (61) מפני שהוא מאכל בריאים.
(62) בגמרא שם: "יין ישן ומים צלולין". ורבינו סובר שזהו
לאו דוקא, ועיין 'מעשה רוקח'. (63) וכל דבר שהוא משום
רפואה, אסרו חכמים לעשותו, גזירה משום שחיקת סממנים,
כמבואר בפכ"א ה"כ.

יב. חֲרָדְלִים⁶⁴ שְׁלֹשׁ מַעְרָב שֶׁבֶת - לְמַחֵר מִמַּחוֹ⁶⁵ בֵּין ³⁰
בֵּיד בֵּין בְּכָלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דִּבְשׁ. וְלֹא יִטְרֹף⁶⁶, אֶלָּא ³¹
מַעְרָב⁶⁷. שְׁחָלִים⁶⁸ שְׁטֵרְפָן מַעְרָב שֶׁבֶת - לְמַחֵר נוֹתֵן ³²
לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן וְחֶמֶן וְתַבְלִין. וְלֹא יִטְרֹף, אֶלָּא מַעְרָב. ³³
שׁוֹם שְׁרִסְקוֹ מַעְרָב שֶׁבֶת - לְמַחֵר נוֹתֵנוֹ לְתוֹךְ ³⁴
הַגְּרִיסִין. וְלֹא יִשְׁחַק, אֶלָּא מַעְרָב. ³⁵

(64) שבת קמ, א. צמח שגרעניו חריפים ומרים, ובהשחקם
יערבוים במים וישתמשו בהם ללפת את האוכל. (65) ממיס
אותן במים או ביין. (66) יערב בכח. (67) בנחת. ובנוסח
אחר: "אלא מבערב" (כת"י התימנים), כלומר מערב שבת.
(68) ירק שטעמו חריף, ושוחקים אותו במים.

יג. הַנוֹטֵל⁶⁹ שֹׁעֵר מִגּוֹף הָאָדָם - חֵיב מְשׁוֹם גּוֹזֵז. ³⁶
לְפִיכָף⁷⁰ אֲסוּר לְרַחֵץ אֶת הַיָּדִים בְּדָבָר שֶׁמְשִׁיר אֶת ³⁷
הַשֹּׁעֵר וְדֹאִי⁷¹, כְּגוֹן אֶהְלֵה⁷² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. וּמִתֵּר לְחַף⁷³ ³⁸
אֶת הַיָּדִים בְּעֶפְרָ לְבוֹנָה⁷⁴ וְעֶפְרָ פְּלִפְלִין וְעֶפְרָ ³⁹
נִסְמִינִין⁷⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִשִּׁיר שֹׁעֵר ⁴⁰
שְׁעָל יָדוֹ; שֶׁהָרִי אִינוֹ מִתְּבַנֵּן⁷⁶. עֶרֶב דָּבָר שֶׁמְשִׁיר ⁴¹
אֶת הַשֹּׁעֵר וְדֹאִי עִם דָּבָר שֶׁאִינוֹ מְשִׁיר וְדֹאִי: אִם ⁴²
הָיָה הָרֵב מִדָּבָר הַמְשִׁיר - אֲסוּר לְחַף בּוֹ; וְאִם לֹא ⁴³
מִתֵּר. ⁴⁴

(69) כמבואר בפ"ט ה"ח. (70) שבת נ, ב. (71) ואף שאין
כוונתו להשיר את השער אלא להעביר את הזוהמא, ודבר
שאינו מתכוון מותר, כיון שוודאי מעביר את השער, יש לו
דין של "פסיק רישיה" כמבואר בפ"א ה"ו. (72) צמח טוב

"אמר רב נחמן, מילחא צריכא בישראל כבישולא דתורא"
(מלח צריך בישול כבשר השור).

ז. אֵין³⁷ שוֹרִין אֶת הַחֲלִית³⁸ - בֵּין בְּפוֹשְׁרִין, בֵּין ¹
בְּצוֹנִין³⁹; אָבֵל שוֹרָה אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַחֶמֶן⁴⁰. וְאִם ²
שָׁתְהוּ בַּיּוֹם חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי - הָרִי זֶה שוֹרָה בְּשֶׁבֶת ³
בְּצוֹנִין, וּמִנִּיחוֹ בַּחֲמָה⁴² עַד שְׁיָחֵם, וְשׁוֹתָהּ; כְּדִי שְׁלֹא ⁴
יִחַלֶּה אִם פֶּסֶק מִלְשָׁתוֹת. ⁵

(37) משנה, שבת קמ, א. (38) צמח חריף הריח "ושוורין
אותו בפושרין ושותים את המים לרפואה" (רש"י).
(39) משום שהוא "מעשה חול" (גמרא, שם). (40) "ומטבל
בו מאכלו" (רש"י). (41) מבואר בפכ"א הכ"ב. (42) ראה
להלן הלכה ט.

ח. דָּבָר⁴³ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל קִדְּם הַשֶּׁבֶת, אוֹ נִשְׂרָה בַּחֶמֶן ⁶
מִלְּפָנֵי הַשֶּׁבֶת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עֲקָשׁוֹ צוֹנֵן, מִתֵּר ⁷
לְשִׁירוֹתוֹ בַּחֶמֶן בְּשֶׁבֶת⁴⁴. וְדָבָר שֶׁהוּא צוֹנֵן מִעֲקָרוֹ, ⁸
וְלֹא בָּא בַּחֶמֶן מִעוֹלָם - מְדִיחִין אוֹתוֹ בַּחֶמֶן⁴⁵ ⁹
בְּשֶׁבֶת, אִם לֹא הָיְתָה הַדְּחָתוֹ גְּמֵר מְלֹאכְתּוֹ⁴⁶, אָבֵל ¹⁰
אֵין שוֹרִין אוֹתוֹ בַּחֶמֶן. ¹¹

(43) משנה, שבת קמה, ב. (44) שאין בישול אחר בישול,
ולפיכך מותר לשרותו אף בכלי ראשון (לאחר שהורידו
אותו מן האש). (45) מערה עליו חמין מכלי שני, אבל
לשרותו - אף בכלי שני אסור שנראה כמבשל. ויש מפרשים
"בחמין" - בכלי ראשון (ר"ת ב'תוספות' שבת לט.). שעירוי
מכלי ראשון אינו מבשל, ובכלי שני מותר אפילו לשרות
(רשב"א ב'תוספות' שם). (46) כמבואר בפ"ט ה"ב.

ט. מִתֵּר⁴⁷ לְהַחֵם בַּחֲמָה⁴⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲסוּר⁴⁹ ¹²
לְהַחֵם בְּתוֹלָדוֹת חֲמָה⁵⁰; שְׁאִינוֹ בָּא לְטַעוֹת מִחֲמָה ¹³
לְאוּרִי⁵¹. לְפִיכָף מִתֵּר לְתֵן מִים צוֹנֵן בְּשֶׁמֶשׁ כְּדִי ¹⁴
שְׁיַחֲמוּ. וְכֵן נוֹתְנִין מִים יָפִים⁵² לְתוֹךְ מִים רְעִים ¹⁵
בְּשֶׁבִיל שְׁיִצְנְנוּ. וְנוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בְּשֶׁבִיל ¹⁶
שְׁיִהָא שְׁמוּרִי⁵³. ¹⁷

(47) משנה, שבת קמו, ב. (48) בשמש. (49) שבת לט, א.
מבואר למעלה בפ"ט ה"ג: "שגזרו עליהם מפני תולדות
האור". (50) "אין מפקיעים (שוברים) ביצה על סודר
שהוחם בחמה, כדי שתצלה מחום הסודר" (רש"י).
(51) אין גוזרים שאם נתיר לחמם בשבת יבוא לחמם באש.
(52) שמים כלי מלא מים ראויים לשתיה לתוך מים שאינם
ראויים לשתיה, כדי לצננם. ובגמרא (שבת קמו:) שאלו:
פשיטא שומתר. ותירצו, שאגב הלכה אחרת נשנתה. אבל
בדברי רבינו צ"ע (ועיין ב'דרישה' ל'טור' אורח חיים סוף
סי' שיח). (53) שלא יבאש מחמת החום ואין חוששים
שמא ישווה גומות (שבת קמו:).

י. מַעְרָב⁵⁴ אָדָם מִים וּמֶלֶח וְשֶׁמֶן, וְטוֹבֵל בּוֹ פְתוֹ אוֹ ¹⁸
נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל⁵⁵. וְהוּא, שְׁיַעֲשֶׂה מַעַט; אָבֵל ¹⁹
הַרְבֵּה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה פְּעוֹשֶׂה מְלֹאכָה ²⁰
מִמְלֹאכַת הַתַּבְשִׁיל. וְכֵן⁵⁶ לֹא יַעֲשֶׂה מִי מֶלֶח עֲזִין, ²¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. וְשִׁבְרָהּ⁹¹ לוֹ חֵבִית בְּשֶׁבֶת - מִצִּיל מִמָּנָה מָה
 12 שֶׁהוּא צָרִיף לְשֶׁבֶת⁹² לוֹ וּלְאוֹרְחָיו, וּבִלְבָד שֶׁלֹא
 13 יִסְפָּג⁹³ בֵּינָן אוֹ יִטְפָּח⁹⁴ בְּשֶׁמֶן; שָׁאֵם יַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ
 14 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שָׁמָּה יָבוֹא לְיָדֵי סְחִיטָה. וְכִיצַד
 15 מִצִּיל מִמָּנָה? מִבֵּיא כָּלִי וּמְנִיחַ תַּחְתִּיהָ⁹⁵. וְלֹא יָבִיא
 16 כָּלִי אַחֵר וְיִקְלֹט⁹⁶, כָּלִי אַחֵר וְיִצְרָף⁹⁷; גִּזְרָה שָׁמָּה
 17 יָבִיא כָּלִי דֶרֶךְ רִשּׁוֹת הָרְבִים⁹⁸. נִזְדַּמְנוּ לוֹ אוֹרְחִים -
 18 מִבֵּיא כָּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט⁹⁹, כָּלִי אַחֵר וּמִצְרָפוֹ לְרֹאשׁוֹן.
 19 וְלֹא יִקְלֹט וְאַחֵר כֶּף יִזְמִין, אֲלֵא יִזְמִין וְאַחֵר כֶּף יִקְלֹט.
 20 וְאִם הָעָרִים¹⁰⁰ בְּדֶבֶר זֶה - מֵתָר¹⁰¹.
 21

(91) משנה, שבת קמג, ב. (92) אם צריך שלש סעודות מציל שלש סעודות, בשחרית שאינו צריך אלא שתיים - שתיים, ובמנחה - אחת (להלן פ"כג ה"כא). (93) "לשים הספוג במקום היין ולחזור ולהטיפו בכלי" (רש"י). (94) מכניס ידו והשמן נדבק בה, ומקנחה בשפת הכלי. (95) שבת קיז, ב. אם נשברה החבית מראש גגו. (96) קילוח הנופל מן האויר. (97) יניח כלי סמוך לגג שיוזב מן הגג לכלי, והוא אוחו הכלי בידו (רש"י). (98) מתוך שהוא מחפש כלים הרבה, להציל את המשקה, ישכח שהיום שבת ויביא כלי דרך רשות הרבים. (99) כמה שצריך בשביל האורחים. (100) להזמין אורחים שאין להם צורך בכל המשקה שבחבית, וכוונתו שישאירו בשבילו. (101) כיוון שמצד הדין - מותר להציל כלים מן ההפסד, אלא שחכמים גזרו מתוך שהוא בהול על ממונו, אבל אם מביא בשביל אורחים, גם אם הוא מערים - יזכור ולא יבוא לחלל שבת.

יז. טִיט¹⁰² שֶׁעַל גִּבִּי בָּגְדוֹ - מְכַסְּפֵסוֹ¹⁰³ מִבְּפָנִים, וְאִינוֹ מְכַסְּפֵסוֹ מִבְּחוּץ; גִּזְרָה שָׁמָּה יְכַסֵּם¹⁰⁴. וּמֵתָר
 22 לְגִרְדִּין¹⁰⁵ בְּצִפְרָן¹⁰⁶, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שָׁמָּה לְבָנוֹ.
 23 הַמְכַסְּפֵס¹⁰⁷ אֶת הַסֹּדֶר¹⁰⁸ - אֶסוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 24 מְלַבֵּנוֹ; אֲבָל הַחֲלוּק - מֵתָר, מִפְּנֵי שָׁאִין פְּנוֹתוֹ אֲלֵא
 25 לְרִכְכוֹ.
 26
 27

(102) שבת קמא, א. (103) משפשו מבפנים עד שהטיט נופל. (104) במים. (105) אפילו מבחוץ. (106) או בסכין, ולדעת ה'תוספות' מותר לגרד רק אם הוא עדיין לח, אבל לא ביבש שהוא כטוחן. (107) משפשף אחר כביסה בכדי לצחצחו. (108) מטפחת הצואר העשויה מצמר גפן, אבל בחלוק (הכתונת) העשוי פשתן מותר, שאין כוונתו ללבנו אלא לרככו, ודעת הראב"ד שגם בסודר מותר.

יח. מְנַעֵל¹⁰⁹ או סִנְדֵל שֶׁנִּתְלַכְלַךְ בְּטִיט וּבִצּוֹאָה -
 28 מֵתָר לְשִׁכְשֹׁכֵהוּ¹¹⁰ בְּמִים, אֲבָל לְכַבֵּסוֹ - אֶסוֹר. וְאִין¹¹¹
 29 מְגִרְדִּין¹¹² לֹא מְנַעֲלִים וְלֹא סִנְדָּלִים חֲדָשִׁים¹¹³, אֲבָל
 30 סָכִין (אוֹתָם)¹¹⁴ וּמִקְנָחִין אֶת הַיִּשְׁנָיִם¹¹⁵. פֶּרֶר¹¹⁶ אוֹ
 31 פֶּסֶת שֶׁהִיא עֲלִיהֶן צוֹאָה אוֹ טָנוּף - מְקַנְחָה
 32 בְּסִמְרָטוּט. וְאִם הָיְתָה עַל שֵׁל עוֹר¹¹⁷ - נוֹתֵנִין עָלֶיהָ
 33 מִים עַד שֶׁתִּכָּלֶה.
 34

(109) זבחים צד, ב. (110) לתת עליו מים עד שיכלה

הריח, ויוצא ממנו שרף חריף שמשתמשים בו לכביסה. (73) לשפשף ולנקות. (74) בגמרא שם: עפר לבינתא, ופירש"י כתישת לבונה. ודעת רבינו כרב האי שפירש שם "עפר של לבונה ונקראת כנדאר לבאן בלשון ישמעאל" (מגיד משנה). (75) בגמרא שם "כוספא דיסמין". ופירש ה'ערוך' (ערוך כספון) "פסולת שומשמן שכובשים אותה בוורד של יסמין, ומייבשים ושוחקים אותם, ורוחצים בהם ידים מזהמות". ולדעת רבינו שכתב "עפר יסמין", נראה שהוא כתישת היסמין עצמו. (76) ודבר שאינו מתכוין מותר, כיון שאינו ודאי שמשיר את השיער. (77) "אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו, ואם לאו אסור" (ויניציאה, שוניצינו). וה'מגיד משנה' הכריע כנוסחתנו, ממה שאמרו בגמרא שם: "כל היכא דליכא רובא אהלא, שפיר דמי" (כל כמה שאין רוב מאהלא שוודאי משיר - מותר).

י. אֶסוֹר⁷⁸ לְרֹאשׁוֹת בְּמִרְאָה שֶׁל מִתְכַּת⁷⁹ בְּשֶׁבֶת, גִּזְרָה
 1 שָׁמָּה יִשְׁרִי בַּה נִימִין הַמְזַלְזֵלִין מִן הַשָּׁעַר, וְאֶפְלו
 2 קְבוּעַ בְּפִתְלֵ⁸⁰. אֲבָל מִרְאָה שָׁאִינָה שֶׁל מִתְכַּת⁸¹ -
 3 מֵתָר לְרֹאשׁוֹת בַּה, אֶפְלו אִינָה קְבוּעָה.
 4

(78) שבת קמט, ב. (79) ששפתה חדה כאיזמל, וחוששים שמא יגלח במראה את הנימין המדולדלים (=שערות שאינן שוות עם שאר ראשו). (80) שלא יוכל להשיר בה שער, שלא חילקו חכמים בגזירותיהם. (81) כגון של זכוכית כשלנו, או אפילו של מתכת, כשאינה חדה בשפתה, ואין חוששים שמא יקח מספרים להשיר שער, שעד שילך ויבוא ייזכר ששבת היום (גמרא, שם).

טו. הַמְכַבֵּס⁸² - חַיִּב מִשּׁוּם מְלַבֵּן. וְהַסֹּחֵט פְּסוּת -
 5 חַיִּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּס. לְפִיכָף⁸³ אֶסוֹר לְדַחַק
 6 מְטִלִית אוֹ מוֹף וּבִיּוֹצָא בָּהֶן בְּפִי הָאֲשִׁישָׁה⁸⁴ וּבִיּוֹצָא
 7 בַּה כְּדֵי לְסַתְמָה, שָׁמָּה יָבוֹא לְיָדֵי סְחִיטָה⁸⁵. וְאִין⁸⁶
 8 מְקַנְחִין בְּסִפּוֹג⁸⁷, אֲלֵא אִם-כֶּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחִיזָה,
 9 שֶׁלֹא יִסְחֹט⁸⁸. וְאִין⁸⁹ מְכַסִּין חֵבִית שֶׁל מִים⁹⁰ וּבִיּוֹצָא
 10 בַּה בְּכֶגֶד שָׁאִינוֹ מוֹכֵן לָהּ, גִּזְרָה שָׁמָּה יִסְחֹט.
 11

(82) כמבואר בפ"ט הי"א. (83) שבת קמא, א. (84) פך שפיו צר. (85) שלפעמים זהו במצב של "פסיק רישיה", כלומר שוודאי ייסחט. (86) משנה, שבת קמג, א. (87) "צמר נעשה בחוף הים ושואב המים ומסתגפים בו" (פירוש המשניות). (88) "שאם אין בו בית אחיזה, כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו" (רש"י); והקשה על זה הראב"ד - הרי גם אם יש בו בית אחיזה אי-אפשר לקנח בלי סחיטה, ולכן פירש אחרת שכיון שיש לו בית אחיזה, הרי הוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים. (89) שבת מח, א. (90) בגמרא שם, לא נזכר "מים", וב'מגיד משנה' גורס גם בגמרא "מים", ויש אומרים שלא גזרו אלא במים שמלבנים את הבגד, אבל בשאר משקין שאינם מלבנים לא גזרו, ומשום שמא יסחוט את הבגד לשתות את המשקין האלו (שחייב בזה משום דש), גם כן לא חששו ('מגן אברהם' סי' שיט סקי"א). ובנוסח אחר בדברי רבינו: "חבית של יין" (שוניצינו, ויניציאה).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההלכות, לפי שבעור אין זה כיבוס כדלהלן. (111) שבת קמא, ב. (112) בסכין או בציפורן. (113) וכל-שכן שאסור לגרד ישנים שנשחקים יותר, והרי הוא עושה מלאכת ממחק ('מעשה רוקח', ועיי' 'מאירי' ו'מגיד משנה'). ובנוסף אחר: 'ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין אותם' (כת"י התימנים). אבל צריך עיון, שהרי להלן (פרק כג ה"י) מפורש שיש חילוק בענין סיכת נעלים, שבחדשים אסור ובישנים מותר. (114) יש למחוק תיבה זו, שהרי אין סכין אלא נעלים ישנים כמובא למעלה ('מעשה רוקח'). (115) ראה בפכ"ג ה"י. (116) משנה, שבת קמב, ב. (117) אבל של בגד אסור, מפני ששרייתו במים זהו כיבוסו (זבחים צד:).

יט. ¹¹⁸ שנתלכלכה ידו בטיט - מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה ובמפה הקשה העשויה לאחז בה הקוצים, אבל לא במפה שמקנחין בה את הידים; ¹¹⁹ שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לכבס את המפה.

118) תוספתא שבת פ"ז. (119) שמקפיד על כלוכה, ויבוא לכבסה בשבת.

כ. ¹²⁰ שרחץ במים - מסתפג ¹²¹ באלונטית ¹²² ומביאה בידו, ואין חוששין שמא יסחט. וכן מי שנשאר ¹²³ כליו במים ¹²⁴ - מהלך בהן, ואין חוששין שמא יסחט. ואסור לו לשטחן ¹²⁵, ואפילו בתוך ביתו; גזירה שמא יאמר הרואה: הרי זה כבס כסותו בשבת ושטחה ליבשה. וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפילו בחדרי חדרים אסור.

(120) שבת קמז, א. (121) מנגב את עצמו. (122) מגבת. (123) משנה, שבת קמו, ב. ופירש רש"י שם: "נשרו - שנפלו למים בשבת" - משורש "נשר". ורבינו בפירוש המשנה, כתב: "מגזרת משרה ושורין" משורש שרה. וצריך לנקד: נשרו הנו"ן בחיריק (כניקוד של נפעל). (124) בנוסף אחר: בדרך (כת"י התימנים). (125) "לשטוח בגדיי השרויים נגד החמה שתייבשו" (פירוש המשניות).

כא. ¹²⁶ שתי הרוות ¹²⁷ זו על גב זו - נוטל את הפקק מבינתים ומשיקן ¹²⁸, ומחזיר את הפקק למקומו; מפני שאינו בא לידי סחיטה, שהרי דעתו שיצאו המים. ופוקקין את הביב ¹²⁹ בסודרין ובכל דבר המטלטל כדי שלא יצופו המים על האכלים ועל הפלים ¹³⁰, אבל אין פוקקין את הביב כדי שירדו המים לבור ¹³¹; שמא יסחט בעת שדחק ¹³², שהרי ¹³³ הפקק שרי במים.

(126) תוספתא עירובין פ"ח. (127) כמין מקוואות נפרדות ויש צינור בין אחת לשניה, ופוקקים שלא יתערבו המים מזו לזו, וכשרוצה לחברן - נוטל את הפקק מהצינור. (128) מחברן. "וכוונתו לחבר שתי המטהרות, וכשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחק את הפקק בנקב ויסחוט, שהרי כל כוונתו היא שהפקק לא יסתום את כל הנקב, כדי

כב. ¹³⁴ אסור לתקן בית יד של בגדים ולשפרם שבירים שבירים ¹³⁵, כדרך שמתקנין בחל הבגדים כשמתבסין אותן. וכן ¹³⁶ אין מקפלים הבגדים ¹³⁷ בשבת, כדרך שעושין בחל בבגדים כשיכבסו אותן. ואם לא היה לו כלי אחר להחליפו - מתיר לקפלו ¹³⁸ ולפשטו ולהתבסות בו, כדי שיתנאה בו בשבת ¹³⁹. והוא, שיהיה בגד חדש לכן ¹⁴⁰; שהרי הוא מתמנע ומתלכלך מיד. וכשיקפל - לא יקפל אלא איש אחד; אבל לקפל בשנים - אסור ¹⁴¹.

(134) ביצה כג, א. (135) "לקמטם כמו שעושים בחלוקי הנשים בבתי השוקיים ובתי הידיים, ושמים אותם על עץ חלק והוא מעשה אומן ואסור" (רש"י). (136) משנה, שבת קיג, א. (137) בנוסף אחר: "אין מקפלים את הכלים" (כת"י התימנים). (138) שלא נאה ללבוש בשבת בגד מקומט. (139) אבל אם אין בדעתו ללבוש בשבת - אסור. (140) שבו אין הקיפול תיקון חשוב. (141) כי בשני בני אדם מתפשטים הקמטים לגמרי, ונחשב תיקון גמור.

כג. הצובע - מאבות מלאכות. לפיכך ¹⁴² אסור לאשה להעביר סרק ¹⁴³ על פניה, מפני שהיא צובעת. והתופר - מאבות מלאכות. לפיכך ¹⁴⁴ אסור למלאת הכר והפסת החדשים במוכין ¹⁴⁵, גזירה שמא יתפר. אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הפסת - מחזירין אותן בשבת.

(142) שבת צה, א. (143) צבע אדום. (144) שבת מח, א. (145) כל דבר רך כצמר גפן ופקיעי בגדים, נקרא "מוך".

כד. הקורע - מאבות מלאכות. לפיכך ¹⁴⁶ מי שנסתבכו בגדיו בקוצים - מפרישן בצנעה ¹⁴⁷, ומתמהמה כדי שלא יקרע. ואם נקרעו - אינו חייב כלום, שהרי לא נתפזן ¹⁴⁸. ומתיר ¹⁴⁹ ללבש בגדים חדשים ¹⁵⁰, ואם נקרעו ¹⁵¹ - נקרעו. פועעין ¹⁵² את האגוז במטלית ¹⁵³, ואין חוששין שמא תקרע ¹⁵⁴.

(146) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב. (147) שלא יראהו אדם, כיון שהוא כמתקן ('קרבן העדה'). (148) ואילו נתכוין לקרע - חייב. ואף שהקורע אינו חייב אלא כשקורע על מנת לתפור (כמבואר בפ"י ה"י) - גם כאן כוונתו לתקנו ולתפרו אחר שיסיר את הקוצים ('מעשה רוקח'). (149) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב. (150) אף שאינו יודע אם הם כמידתו, ואפשר שיקרעו בלבישתו. (151) כיון שאינו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(170) שבת מז, א. (171) העשוי פרקים פרקים, ואפשר לפרקו לחלקים ולחזור לחברם. (172) כרבן שמעון בן גמליאל (שם מז:). (173) משנה, שבת קמז, ב. (174) חוליות שדרתו שנתפרקו אין מיישרים אותן, אבל ביום הלידה שיש סכנה בדבר - מותר (לעיל פ"ב ה"ד).

17 כז. העושה¹⁷⁵ אהל קבוע¹⁷⁶ - חיב משום בונה. 178 לפיכך¹⁷⁷ אין עושין אהל עראי לכתחלה, ולא סותרין אהל עראי; גזירה שמה עשה או יסתר אהל קבוע. ואם עשה או סתר אהל עראי - פטור. 179 ומתיר¹⁷⁸ להוסיף על אהל עראי בשבת. ביצר? טלית שהיתה פרוסה על העמודים או על הכתלים, והיתה כרוכה קדם השבת - אם נשאר ממנה גג טפח¹⁷⁹ מתוח - הרי זה מותר את כלה בשבת עד שיעשה אהל גדול. וכן כל פיוצא בזה.

(175) כמבואר בפ"י ה"ג. (176) העשוי להתקיים ימים רבים; "ירושלמי" (שבת פ"ה ה"ב): "מה בנין היתה במשכן, שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, וכי לא לשעה (בנין ארעי) היתה? - אמר רבי יוסי: מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמו שהיא לעולם". (177) שבת קלז, ב. (178) עירובין קב, א. (179) שכיון שנשאר טפח - יש בו דין אוהל.

26 כח. אין¹⁸⁰ תולין את הפלה¹⁸¹, שהרי נעשית תחתיה אהל עראי. ומתיר להניח מטה וכסא וטרסקל¹⁸², ואף-על-פי שיעשה תחתיהן אהל; שאין זה דרך עשית אהל, לא קבע ולא עראי¹⁸³.

(180) שבת קלח, א. (181) כעין אוהל סביב המיטה, עשוי מארג למחסה מפני הזבובים. (182) כסא בעל שלש רגלים. (183) לפי שאינו משתמש באויר שתחתיו (מגיד-משנה).

30 כט. כל¹⁸⁴ אהל משפּע, שאין בגגו טפח ולא בפחות משלשה סמוך לגגו רחב טפח - הרי זה אהל עראי, והעושה אותו לכתחלה בשבת - פטור. טלית כפולה¹⁸⁵, שהיו עליה חוטי¹⁸⁶ שהיא תלויה בהן מערב שבת - מתיר¹⁸⁷ לנטותה ומתיר לפרקה. 35 וכן הפרכת¹⁸⁸.

(184) סוכה יט, ב. (185) שבת קלח, א. ופירש"י שם: "שוטח טליתו על גבי ארבעה יתדות לישן תחתיה, וראשיו מתכפלים לכאן ולכאן לצד הארץ, והם דפנות להגן מן החמה". אבל ממה שכתב רבינו הלכה זו ביחד עם הלכות אוהל משופע, נראה שגם כאן מדובר שהטלית פרוסה על מוט אחד באופן שאין בגגו טפח. וכן כתב ה'מגיד משנה'. (186) אם כרך את הטלית בחוטי¹⁸⁷ מבעוד יום, כדי למשכה בהם ולפרוס לכאן ולכאן (רש"י). (187) על ידי החוטים למשכה בשבת, ואינו כעושה אוהל ארעי אלא כמוסיף על אוהל ארעי שמתור. (188) שאין איסור אוהל אלא בגג ולא במחיצה. וראה להלן הלכה לב.

ל. פלת¹⁸⁹ חתנים¹⁹⁰, שאין בגגו טפח ואין בפחות

מתכוון לכך. (152) שוברים. והיא ברייתא במס' ביצה (לד.) לענין יום-טוב. (153) מכה במטלית על עץ או אבן, כדי לשבור הרבה אגוזים בבית אחת (ה"ר). (154) כיון שאינו מתכוון לקרוע, ועוד: שאין זה קורע על מנת לתפור.

1 כה. התוקע¹⁵⁵ - חיב משום בונה¹⁵⁶. לפיכך¹⁵⁷, כל הדלתות המהפרות לקרקע - לא נוטלין אותן ולא מחזירין, גזירה שמה תקע¹⁵⁸. אבל דלת שדה¹⁵⁹ תבה ומגדל¹⁶⁰, ושאָר דלתות הפלים - נוטלין ולא מחזירין¹⁶¹. ואם¹⁶² נשמש ציר¹⁶³ התחתון שלחן - דוחקין אותו למקומו¹⁶⁴. ובמקדש¹⁶⁵ - מחזירין אותו. אבל ציר העליון שנשמש - אסור להחזירו בכל מקום¹⁶⁶, גזירה שמה תקע.

(155) תוחב, נועץ. (156) ראה למעלה פ"י ה"ג. (157) שבת קכב, ב. (158) בגמרא שם אמרו "שמה יתקע" על דלת שידה תיבה ומגדל מפני שאין בנין בכלים, אבל במחברים לקרקע חייב משום בונה, וכמו שכתב רבינו לעיל (פ"י ה"ד). והרי"ף הביא דלת של שידה כו' נוטלין ולא מחזירין, של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמה יתקע. וכתב הר"ן, שמה שכתב "גזירה שמה יתקע" זה שייך להרישא "דלת של שידה" (ועיין מגיד משנה). [ואולי היו כתובות מילים אלו "גזירה שמה יתקע" בדברי רבינו בסוף הבבא של דלת שידה תיבה ומגדל, ובטעות הדומות "ולא מחזירין" - "ולא מחזירין" נשתרבו המלים האלו למעלה, ועיין מגיד-משנה וב"ח ס"ו שח]. (159) מין תיבה. (160) תיבה גבוהה נפתחת מהצד, לשים בה דברים לשמירה. (161) שמה יתקע, ראה למעלה. (162) משנה, עירובין קב, ב. (163) יתד של ברזל שבדלת למעלה ולמטה, והדלת סובבת עליה. "הדלת תסוב על צירה" (משלי כו, יד). (164) שנחל להחזירה, כיון שנשאר הציר העליון. (165) לא גזרו שמה יתקע, שאין שבות במקדש, כמבואר בהל' קרבן פסח פ"א ה"ט. (166) "מפני שיש בו טורח, ושמה יצטרך לחזקו במסמר או בעץ, ויתחייב משום בונה, ואף-על-פי שאין בנין בכלים, לא אמרו אין בנין בכלים, אלא שאם היו מפורקים והחזירים אינו חייב משום בונה, אבל אם תקע בהם עץ או מסמר - חייב משום בונה. אבל הציר התחתון אין בו טורח" (מעשה רוקח').

9 כו. אין¹⁶⁷ גודלין¹⁶⁸ את שער הראש, ואין פוקסין¹⁶⁹ אותו; מפני שנראה כבונה. ואין¹⁷⁰ מחזירין מנורה של חליות, ולא פסא המפצל¹⁷¹, ולא שלחן המפצל, וכיוצא בהן; מפני שנראה כבונה. ואם החזיר - פטור; שאין בנזן בכלים, ואין סתירה בכלים. ואם היה רפוי - מתיר¹⁷² להחזירו. ואין¹⁷³ מתקנין חליות של שדרה של קטן¹⁷⁴ זו בצד זו, מפני שנראה כבונה.

(167) משנה, שבת צד, ב. וכתבנן ולא כרבי אליעזר שסובר שגודלת ופוקסת חייבת חטאת. (168) לקלוע שער הראש. (169) לחלק שער הראש לכאן ולכאן אצל הצדעים.

- 1 מְשַׁלְשָׁה סְמוּךְ לַגִּגָּה רַחֵב טַפַּח - הוֹאִיל שֶׁהִיא
- 2 מִתְקַנֶּת לְכָךְ¹⁹¹, מִתֵּר לְנִטּוֹתָהּ וּמִתֵּר לְפִרְקָהּ. וְהוּא,
- 3 שֶׁלֹא תִהְיֶה מְשַׁלְשֶׁלֶת מִצֵּל הַמָּטָה טַפַּח¹⁹². פֶּקֶק¹⁹³
- 4 הַחֲלוּן - בְּזִמָּן שֶׁהוּא מִתְקַן¹⁹⁴ לְכָךְ, אֶף-עַל-פִּי
- 5 שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאֵינוֹ תָלוּי - מִתֵּר לְפֶקֶק בּוֹ הַחֲלוּן.
- 189) שבת קלח, ב. 190) "אינה דומה לשאר כילות, ששאר כילות פרוסות על ארבעה קנים, ויש להן גג שהוא כאוהל, ושל חתנים על גבי נקליטין (עמודים) שאינם אלא שנים באמצעות המיטה, וקנה נתון עליהם, והיריעה נתונה עליו ונופלת לכאן ולכאן, ואין לה גג טפח, לפיכך אינה אוהל" (רש"י). 191) מוכנה מערב שבת. 192) שאם יש טפח, הרי הוא כמחיצה ואז נחשב השיפוע שלמעלה מן המיטה כגג וכאוהל ממש שאסור לעשותו בשבת. 193) משנה, שבת קכה, ב. והיא המפה שתולים כנגד החלונות להסתיר אורם (פירוש המשניות). 194) שחישב עליו מערב שבת לסתום בו את החלון (הרשב"א).
- 6 לא. כובע¹⁹⁵ שְׁעוֹשִׂין עַל הָרֹאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ שִׁפָּה
- 7 מִקֶּפֶת, שֶׁהִיא עוֹשֶׂה צֵל כְּמוֹ אוֹהֶל עַל לְבוּשׁוֹ¹⁹⁶ -
- 8 מִתֵּר לְלָבָשׁוֹ¹⁹⁷. וְאִם הוֹצִיא מִן הַבֵּגְד סָבִיב לְרֹאשׁוֹ
- 9 אוֹ כִּנָּגַד פָּנָיו כְּמוֹ אוֹהֶל¹⁹⁸, וְהָיָה מִהֲדֵק עַל רֹאשׁוֹ,
- 10 וְהָיָה הַשִּׁפָּה שֶׁהוֹצִיאָהּ קָשָׁה בְּיוֹתֵר כְּמוֹ גֵּג - אֲסוּר,
- 11 מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹהֶל עֲרֵאִי¹⁹⁹.
- 195) שבת קלח, ב. 196) בכתי"י תימן: "לובשו". 197) אף אם יש ברחבו טפח, כיון שאין השפה קשה - אין זה אוהל. 198) "הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף על ראשו, והרחיקה להלן מראשו טפח" (רש"י). 199) בוודאי מדובר בשיש ברחבו טפח, שאם לא כן אינו אוהל.
- 12 לב. הַנוּטָה²⁰⁰ פְּרֻכָּת וְכִיּוּצָא בָּהּ - צִרִיךְ לְהִזָּהֵר,
- 13 שֶׁלֹא יַעֲשֶׂה אוֹהֶל בְּשַׁעֲה שְׁנוּטָה²⁰¹. לְפִיכָךְ, אִם
- 14 הִיָּתָה פְּרֻכָּת גְּדוּלָּה - תּוֹלִין אוֹתָהּ שְׁנִימִם²⁰², אֲבָל
- 15 אֶחָד - אֲסוּר. וְאִם הִיָּתָה כְּלָה²⁰³ שִׁישׁ לָהּ גִּג²⁰⁴ -
- 16 אֵין מוֹתִחִין אוֹתָהּ וְאֶפְלוּ עֲשָׂהּ; שְׂאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹא
- 17 תִּגְבֶּה מִצֵּט מִעַל הָאֶרֶץ, וְתַעֲשֶׂה אוֹהֶל עֲרֵאִי²⁰⁵.
- 200) שבת קלח, ב. 201) כי בשעה שעוסק בתלייתה, מתקפל מעט מרחבה, ואם יהיה הכפל טפח, יש בה משום עשיית אוהל. 202) מפני ששנים יכולים לתלותה בבת אחת שלא תתקפל. 203) מבואר בהלכה כח. 204) טפח. 205) הראב"ד השיג כאן, וסובר שטעם ההבדל בין אחד לשנים הוא, כי אם יעשה אחד לא יוכל לכוון הלולאות כנגד היתדות, וישנה קיפולו ונראה כמתקנו לכתחילה, והוא-הדין בכילה שיש לה גג, שאפילו עשרה אין יכולים לכוון שלא לשנות את קיפולו.
- 18 לג. בַּגְד²⁰⁶ שֶׁמְכַסֶּה²⁰⁷ בּוֹ פִי הַחֲבִית²⁰⁸ - לֹא יִכְסֶּה
- 19 בּוֹ אֶת כְּלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹהֶל²⁰⁹; אֲבָל מְכַסֶּה הוּא
- 20 מִקְצֵת פִּיָּה. הַמִּסְגֵּן בְּכַפִּיפָה מְצִרִית²¹⁰ - לֹא יִגְבֶּיהָ
- 206) שבת קמו, א. 207) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. 208) ראה למעלה פרק י' הלכה יד והלכה טז. 209) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. 210) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפותח נקב חדש (רש"י).
- 21) שבת קמו, א. 22) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. 23) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. 24) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפותח נקב חדש (רש"י).
- 25) נקבין מגופה²¹¹ שֶׁל חֲבִית לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה יֵין, וּבְלִבָּד שֶׁיִּנְקֶנְנָה מִלְּמַעְלָה; אֲבָל מִצְדָּה²¹² - אֲסוּר,
- 26) מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתְקֵן כְּלִי. שׁוֹבֵר²¹³ אֶדָם אֶת הַחֲבִית לְאֵכָל מִמֶּנָּה גְּרוּגְרוּת, וּבְלִבָּד שֶׁלֹא יִתְפַּנֵּן לַעֲשׂוֹת כְּלִי²¹⁴. וּמֵבִיא אֶדָם חֲבִית שֶׁל יֵין, וּמִתִּזּוֹ אֶת רֹאשָׁהּ בְּסִיף לְפָנֵי הָאוֹרְחִין²¹⁵, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ²¹⁶; שְׂאִין כּוֹנֵתוֹ אֶלָּא לְהִרְאוֹת נְדִיבָת לְבוּ²¹⁷.
- 27) שבת קמו, א. 28) סתימת החבית היתה עשויה מטיט, וכשלא היו צריכים לכל היין שבחבית, לא היו מסירים את כל המגופה, כי יין מגולה מתקלקל, אלא היו נוקבים חור בראש המגופה. 29) כשאינו רוצה לפתוח את המגופה, שלא יפלו עפר או פסולת ביין, עושה בה פתח מן הצד. 30) משנה, שבת קמו, א. 31) לנקבה יפה בפה נאה (רש"י). 32) בנוסח אחר: "לצורך האורחין" ('מעשה רוקח'). 33) "שאיין במקלקל שום איסור בשבת" (רש"י) אם עושה כן לצורך שבת (ר"ן). 34) ואין כוונתו לתקן הכלי.
- 35) ובשם²¹⁸ שְׂאֲסוּר לְפָתַח כָּל נֶקֶב²¹⁹, כֶּף אֲסוּר לְסָתֵם כָּל נֶקֶב. לְפִיכָךְ אֲסוּר לְסָתֵם נֶקֶב הַחֲבִית, וְאֶפְלוּ

(מעשה רוקח). (29) כלי גומא ארוג כעין חבית, לשיט ללמוד בו לשחות על פני המים. (30) שבת מ, ב. (31) ודינה כאמבטיא, שלא גזרו בה שמא יעשה חבית של שייטין.

1 בדבר שאינו מתמרח¹⁶ ואינו בא לידי סחיטה, כגון
2 שישתם בקיסם או בצרור קטן¹⁷. אבל אם הניח שם
3 אכל כדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מתר. ומתר
4 להצרים בדבר זה¹⁸.

ו. אין³² חותכין שפופרת של קנה³³, מפני שהוא
במתקן כלי. היתה חתוכה, אף-על-פי שאינה
מתקנת - מתר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא
ממנה יין, ואין חוששין שמה יתקן. ואסור להניח
עלה של הדס³⁴ וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית
כדי שיקלח את היין, מפני שהוא פשוט מרוב
בשבת³⁵. ואין³⁶ שוברין את החרס, ואין קורעין את
הגיר³⁷, מפני שהוא כמתקן כלי.

(14) שבת קלט, ב. (15) אפילו אינו עשוי להכניס ולהוציא, כמבואר בה"א. (16) כי אם "ממרח בשעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שיחליק פניהם - חייב משום מוחק" (רבינו בפ"א ה"ו). (17) בנוסח אחר, חסרה המילה "קטן" (מעשה רוקח). (18) כי הערמה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן - מותר (שבת קלט:). וכן מבואר בפכ"ב הט"ז ובהלכות יום-טוב פ"ז ה"ח.

ד. כל דבר שהוא גמר מלאכה - חייב עליו משום
מכה בפטיש¹⁹. ומפני זה, הגורר²⁰ כל שהוא או
המתקן כלי באיזה דבר²¹ שיתקן - חייב. לפיכך²²
אסור להשמיע קול של שיר בשבת - בין בכלי שיר,
כגון כנורות ונבלים, בין בשאר דברים. אפלו
להפנות באצבע על הקרקע או על הלוח, או אחת
כנגד אחת, בדרך המשוורים, או לקשקש את האגוז
לתנינוק, או לשחק בו בזוג²³, כדי שישחק. כל זה
וכיוצא בו אסור, גזרה שמה יתקן כלי שיר.

(32) שבת קמו, ב. (33) חלול, שנותנים בנקב החבית כדי להוציא את היין מתוכה. (34) "שנותנים על הנקב של חבית, להיות מקלח בו היין ולא יהיה שותת בדפני החבית" (ר"ח). (35) ודעת הרא"ש כרב אשי, שטעם האיסור הוא שמא יקטום עלה של הדס אם לא יהיה לו תלוש, ובמקום שיש לו הרבה קטומים מותר (סי' שיד). (36) משנה, ביצה לב, ב. (37) "כשצולים דגים, חותכים קנים או שוברים חרסים או חותכים נייר, ושורים במים ומסדרים את הנייר על גב התנור, כדי שהמתכת לא תשרוף את הדג" (רש"י).

(19) שבת עג, א: "שכן האומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה" (רש"י), ורבינו חננאל פירש: "שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקימותו, וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה, וזהו גמר מלאכה". (20) שבת קג, ב. ובניגוד לדעת רש"י שחייב משום ממחק - לדעת רבינו חייב משום מכה בפטיש. ובנוסח אחר: "הגורר" (ויניציאה). וכן מובא בפ"י הט"ז. (21) בנוסח אחר: "באיזה דבר משתיהם חייב" (מעשה רוקח). (22) עירובין קד, א. (23) פעמון.

ז. זמורה³⁸ שהיא קשורה בטפח³⁹ - ממלאין בה
בשבת, ואם אינה קשורה - אין ממלאין בה; גזרה
שמה יקטום אותה ויתקעה⁴⁰. אסור⁴¹ להח⁴² כלי כסף
בגרתקון⁴³, מפני שהוא מלבנן בדרך שהאמנין
עושין, ונמצא כמתקן כלי וגומר מלאכתו בשבת.
אבל חופפין אותו בחול ובתער⁴⁴. וכן כל הפלים
חופפין אותן בכל דבר. ואסור⁴⁵ להדיח קערות
ואלפסינ⁴⁶ וכיוצא בהן, מפני שהוא כמתקן⁴⁷, אלא
אם-כן הדיחן לאכל בהן סעודה אחרת באותה שבת.
אבל כלי שתיה, כגון פוסות וקיתונות - מתר
להדיחן בכל עת; שאין קבע לשתייה. ואין⁴⁸ מציעין
את המטות בשבת כדי לישן עליהן למוצאי שבת⁴⁹,
אבל מציעין מלילי שבת לשבת.

ה. אין²⁴ מספקין²⁵ ולא מרקדין ואין מטפחין²⁶
בשבת, גזרה שמה יתקן כלי שיר. ולספק בלאחר
יד - מתר²⁷. אין שטיין על פני המים, גזרה שמה
יתקן²⁸ חבית של שטיין²⁹. ברכה³⁰ שבחצר - מתר
לשוט בתוכה; שאינו בא לעשות חבית של שטיין.
והוא, שיהיה לה שפה מקפת, שלא יעקר ממנה
המים, כדי שיהיה הפר והפרש ביניה ובין הים³¹.

(38) משנה, שבת קכה, ב. ענף גפן ארוך. (39) פך קטן, שהזמורה קשורה בו כעין חבל בדלי, כדי לדלות ולשאוב מים מהבור או מהמעין. (40) "אם אינה קשורה אלא שיש עקמומית בראשה כעין מזלג ראוי לתלות בו את הטפח, חוששים שמא יתקנה מתוך שהיא רכה ונמצא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש" (רש"י). ובנוסח אחר: "שמא יקטום אותה ויתקנה" (ויניציאה). (41) שבת נ, א. (42) לשפשף ולצחצח. (43) טיט לבן מאי כרתים, שמצחצחים בו כלי כסף. (44) מין עפר כעין מלח חריף, משתמשים בו להסיר כתמים. (45) שבת קיח, א: "קערות שאכל בהם ערבית, מדיחן לאכול בהם שחרית; שחרית, מדיחן לאכול בהן בצהרים; בצהרים, מדיחן לאכול בהן במנחה; מן המנחה ואילך - שוב אינו מדיח". (46) מחבות

(24) משנה, ביצה לו, ב. ובספרא' (אחרי פרק ז) אמרו: "מנין שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד - תלמוד לומר: שבתון". (25) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י (שם) להכות ביד על הירך. (26) "ההכאה יד על יד" (פירוש המשניות). (27) "ירושלמי" ביצה פ"ה ה"ב: "רבי היה משיא אשה לרבי שמעון בנו, והיו מטפחים באחורי ידיהם בשבת, עבר שם רבי מאיר ושמע קולם שהם מטפחים, אמר: רבותינו! הותרה השבת? (=חשב שמטפחים כדרכם - 'כסף משנה'). שמע רבי ואמר: מי זה שבא לרדותינו (לייסרנו) בתוך ביתינו? - שמע רבי מאיר קולו של רבי וברך". (28) בנוסח אחר: "יעשה"

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמָא יִמְרַח⁶⁸. וְאֶפְלוּ בְּשׁוּמָן אֵין סוּתְמִין אֶת הַנֶּקֶב,²⁵
גְּזֵרָה מְשׁוּם שְׁעֻה.²⁶

66) כמבואר בפ"א ה"ו. (67) משנה, שבת קמו, א: "ואם היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב (שם מקום), ואמר: חוששני לו מחטאת (שמא מירח השעוה לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב)". (68) מלבד איסור סתימת הנקב שנזכר בהלכה ג', אם סתמו בשעוה - חייב גם משום ממרח (כסף-משנה).

יב. פותב - מאבות מלאכות. לפיכך⁶⁹ אסור לַחַחֵל⁷⁰
בפוף⁷¹ וכיוצא בו בשבת, מפני שהוא ככותב⁷².
ואסור⁷³ לללות ולהלוות, גזירה שְׁמָא יִכְתֹּב⁷⁴. וכן
אסור לקנות ולמכור⁷⁵ ולשכור ולהשכיר, גזירה שְׁמָא
יִכְתֹּב. לא⁷⁶ ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר
לחברו לשכור לו פועל. אכל לשאל ולהשאיל -
מותר⁷⁷. שואל⁷⁸ אדם מחברו פדי זין וכדי שָׁמֶן,
ובלבד שלא יאמר לו "הלגני".³⁴

69) משנה, שבת צד, ב. (70) לצבוע. (71) מין אבק כחול, שנותנות הנשים סביבות עיניהן. (72) "שמוליך המכחול סביב העין, כאדם המוליך קולמוס סביב האות" (רש"י); וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, כי כוחל הרי הוא ככותב [וכן היא מסקנת הגמרא (שבת צה. לפי כת"י מינכן) "כוחלת משום כותבת"] (73) שבת קמח, א. (74) את החוב שלא ישכח. (75) וכן מפורש בנחמיה (יג, טז) "העצורים ישבו בה, מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה וירושלים, ואריבה את חורי יהודה, ואומרים להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת?" ובמכילתא (פרשת תשא): "כי קודש היא לכם" - מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה שפלוני חנותו נעולה? - שהוא משמר את השבת. . . מעיד למי שאמר והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח בינם השביעי". (76) שבת קנ, א. (77) השאלה היא לזמן מועט, ולכן לא גזרו שמא יכתוב, אבל הלוואה היא לזמן מרובה, וחוששים שמא יכתוב (רב אלפס). (78) משנה, שבת קמח, א.

יג. אחד⁷⁹ המוכר בפדה⁸⁰ או במסירה - אסור. ואסור
לשקל⁸¹ - בין במאזנים, בין שלא במאזנים. וכשם⁸²
שאסור לשקל, כך אסור למנות ולמדד⁸² - בין בכלי
מדה, בין פי, בין בחבל.³⁸

79) ראה הל' יום-טוב פ"ד הי"ט וב'. (80) שהחליטו על המקח ולא מסרו לו. (81) משנה, שבת קנז, ב. (82) אבל מותר לומר לחבירו: מלא לי כלי זה, אף שהוא כלי של מידה, כיון שאינו מזכיר לו שם מידה (פ"ד מהלכות יו"ט הלכה כא).

יד. אין⁸³ דנין⁸⁴ בשבת, ולא חולצין⁸⁵ ולא מנבמין⁸⁶
ולא מקדישין⁸⁷; גזירה שְׁמָא יִכְתֹּב. ואין מקדישין⁸⁸
ולא מעריכין⁸⁹ ולא מחרימין⁹⁰, מפני שהוא כמקח⁴¹

עמוקות לטיגון ובישול. (47) לצורך יום חול (מגיד-משנה). (48) שבת קיג, א. (49) שהוא טורח משבת לחול.

ח. אסור⁵⁰ להטביל כלים טמאין בשבת, מפני
שהוא כמתקן כלי. אבל אדם טמא מותר לטבול,
מפני שגזירה כמקרי⁵¹. ואין⁵² מדין⁵³ עליו בשבת.
המטביל⁵⁴ כלים בשבת: בשוגג - ישלם⁵⁵ בהן,
במזיד - לא ישלם⁵⁶ בהן עד למוצאי שבת⁵⁵.
ומותר⁵⁶ להטביל את המים הטמאים בשבת. כיצד
יעשה? נותן בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי
אבנים⁵⁷, ומטביל הכלים במקוה, עד שיעלה מי
המקוה עליהן ויטהרו.⁹

(50) משנה, ביצה יז, ב. (51) רוחץ לתענוג ולהצטנן, ולא להטהר מטומאתו. (52) משנה בפסחים סה, ב ('מעשה רוקח'). (53) הזאת שלישי ושביעי לטהר טמא מת מטומאתו (במדבר יט). (54) תרומות פ"ב מ"ג. (55) כמבואר בפ"ו הכ"ג. (56) משנה, ביצה יז, ב. הטבילה זו נקראת "השקה", "מי שיש לו מים יפה לשותות ונטמאו, ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים, עד שמשיק מים למים, ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה, ובטלים בהם ונטהרים" (רש"י שם). (57) "שאלו היה נותן אותם המים הטמאים בכלי עץ וכיוצא בו מן הכלים שמקבלים טומאה, היה נטמא הכלי באותם המים הטמאים שבתוכו" (פירוש המשניות).

ט. אין מגביהין⁵⁸ תרומות ומעשרות בשבת, מפני
שגזירה כמתקן דבר שלא היה מתקן.¹¹

(58) משנה, ביצה לו, ב. אין מפרישים תרומות ומעשרות.

י. מעבד - מאבות מלאכות הוא. והמרבך⁵⁹ עור
בשמן, קדרך שהעבדנים עושים - הרי זה מעבד,
ולפיכך⁶⁰ לא יסוף אדם רגלו בשמן והוא בתוך
המנעל⁶¹ או בתוך הסנדל החדשים; אבל סף הוא את
רגלו שָׁמֶן ולובש⁶² מנעלו או סנדלו, אף-על-פי שהן
חדשים. וסף כל גופו שָׁמֶן ומתעגל על גבי
קטבליא⁶³ חדשה, ואינו חושש. במה דברים
אמורים? כשהיה השמן מועט, כדי שיצחצח העור
בלבד; אבל אם היה בכשרו שמן הרבה, כדי שירבך
העור - הרי זה אסור⁶⁴, מפני שהוא כמעבדו. והכל
בחדשים, אבל בישנים⁶⁵ - מותר.²²

59) מבואר בפ"א ה"ה וה"ו. (60) שבת קמא, ב. (61) "מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו" (רש"י). (62) כיון שבשעת הסיתה לא נגע השמן בעור - מותר. (63) "עור שעושים ממנו משטחות לשולחן ולמיטה" (רש"י). (64) אף שאינו מתכוון לזה (גמרא, שם). (65) אין בהם משום חשש עיבוד.

יא. הממרח⁶⁶ רטיה בשבת - חייב משום מוחק את
העור. לפיכך אין סותמין נקב בשעוה⁶⁷ וכיוצא בה,²⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וממקרה⁹¹. ואין מגביהין תרומות ומעשרות, שזה
2 דומה למקדיש⁹² אותן פרות שהפריש. ועוד, מפני
3 שהוא כמתקן אותן בשבת. ואין⁹³ מעשרין את
4 הבהמה⁹⁴, גזרה שמה ירשם בסקרא⁹⁵. ומקדיש⁹⁶
5 אדם פסחו⁹⁷ בשבת⁹⁸, ונהגית⁹⁹ ביום טוב; שזו -
6 מצות היום היא. וכשם שאין מקדישין, כך אין
7 מקדישין מי חטאת¹⁰⁰.
- 83 משנה, ביצה לו, ב. 84) שמא יכתוב פסקדין.
85 חליצת נעל היבם, שאינו רוצה לייבם את אשת אחיו
המת, ואסור שמא יכתוב שטר חליצה. 86) שמא יכתוב
שטר כתובה ליבמה. 87) אשה, שמא יכתוב שטר אירוסין
וקידושין. 88) חפץ לה'. 89) להעריך ערך נפשו של
הנודר להקדש לפי שנותיו (ויקרא כז). 90) האומר: הרי
בהמה זו חרם - לבדק בית המקדש. 91) אין הכוונה
שאסור שמא יבוא לידי מקח וממכר, שהרי מקח וממכר
גזירת חכמים היא, ואין גוזרים גזירה לגזירה, אלא שטעם
האיסור באלה, שזה למקח וממכר: שמא יכתוב. 92) ראה
למעלה הלכה ט [וכאן הוסיף טעם זה לתרומת חוץ לארץ
שאוכל והולך ואחר כך מפריש (בכורות כז). ואין בה הטעם
של מתקן, ואסור להפרישה משום מקדיש, עיין ביצה ט.].
93) משנה, בכורות נז, ב. 94) מעשר בהמה "וכל מעשר
בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש
לה'" (ויקרא כז, לב). 95) צבע אדום שרושמים בו את
העשירי שיצא בפתח הדיר (ומה שלא אסרו בזה כבכל
מקדיש, עיין 'תוספות' חגיגה ח. ד"ה משום סקרא).
96) שבת קמח, ב. 97) קרבן הפסח. 98) בערב פסח
שחל בשבת, שהקרבן הפסח דוחה את השבת.
99) "חגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום-טוב
הראשון של חג בבואו לבית המקדש" (הל' חגיגה פ"א
ה"א). 100) 'ספרי' (פ' בהעלותך פסקא סה - "צפנת
פענח"); "נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא
"קידוש", והמים האלה שניתן עליהם האפר הם הנקראים
מי חטאת ומים מקודשים", ובהם היו מטהרים את הטמאים
(רבינו בהל' פרה אדומה פ"ו ה"א).
- 8 טו. המגביה¹⁰¹ תרומות ומעשרות בשבת או ביום
9 טוב: בשוגג - יאכל ממה שהתקין, במזיד - לא
10 יאכל עד מוצאי שבת¹⁰². ובין כך ובין כך תקין¹⁰³
11 את הפרות. וכן המקדיש¹⁰⁴ או המעריך או המחרים
12 בשבת - בין בשוגג, בין במזיד - מה שעשה עשוי;
13 ואין צריך לומר ביום טוב. וכן המקנה¹⁰⁵ לחברו
14 בשבת - קנה. מעשרין¹⁰⁶ את הדמאי¹⁰⁷ בין
15 השמשות¹⁰⁸, אבל לא את הודאי¹⁰⁹.
- 101) תרומות פ"ב מ"ג. 102) כמבואר בהלכה ח.
103) שיצאו מכלל טבל. 104) ר"ף ביצה פרק ה בשם
ה'ירושלמי'. 105) בבא-קמא ע, א. 106) משנה, שבת
לר, א. 107) "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון
הצדיק, שלחו בית-דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, אבל
ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישים אותה, אבל
מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני, היו עמי הארץ
- מישראל מקילים לעצמם ולא היו מפרישים אותם, לפיכך
גזרו שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים נאמנים,
אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנים לומר מעושרין
הן, וזהו הנקרא דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"א ה"א). וראה
למעלה פ"א מהל' ברכות ה"כ. 108) ספק יום ספק לילה
(כמבואר בפ"ה ה"ד), ולא גזרו בו משום שיש ספק בזמן
ובפירות. 109) טבל.
- טז. מי¹¹⁰ שקרא שם¹¹¹ לתרומת מעשר¹¹² של דמאי
או למעשר עני של ודאי - לא יטלם¹¹³ בשבת,
אף-על-פי שיחד מקומן מקדם השבת, ונהרי הן
ידועין ומנחין בצד הפרות. ואם היה כהן או עני
למודים¹¹⁴ לאכל אצלו - יבואו ויאכלו; ובלבד
שיודיע לכהן, שזו שאני מאכילך תרומת מעשר,
ויודיע¹¹⁵ לעני, שזו שאני מאכילך מעשר עני.
- 110) דמאי פ"ד מ"ד. 111) שאמר בערב שבת: מה שאני
חייב להפריש יהיה בצפוני או בדרומי של צבור הפירות,
אבל לא הוציא את התרומות והמעשרות למקום אחר.
112) שהלוי צריך להפריש תרומה לכהן ממעשר שהוא
מקבל מישראל, אבל תרומה גדולה רגילים לתתה מיד
לכהן, ואין הדרך להשאירה בבית ישראל אחר שקרא שם
עליה. 113) ליתנם לכהן או לעני, שאסור לתת המתנות
בשבת (רבינו בפירוש המשניות שם). 114) רגילים לאכול
על שולחנן. 115) שאם אינו מודיעם, הם סבורים שמשלו
הוא מאכילם, ואסור להאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות
(פירוש המשניות ורע"ב). ועוד: שגונב דעת הבריות
(תפארת ישראל).
- יז. אסור¹¹⁶ להפסיק¹¹⁷ ולשחק בקביא¹¹⁸ בשבת, מפני
שהוא כמקח וממכר. ומפסיק אדם עם בניו ועם בני
ביתו¹¹⁹ על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין
מקפידין¹²⁰.
- 116) משנה, שבת קמח, ב. 117) להטיל גורלות.
118) "אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות
וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבריו
באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך" (רבינו בפ"ו מהל' גזילה
ואבידה ה"י) ודבר זה אף בחול אסור משום גזל מדבריהם
(שם). 119) דרך משחק על יד השולחן בשבת (פירוש
המשניות). 120) ולא יבוא לידי מדה ומשקל, שהרי
אביהם נותן להם הכל משלו.
- יח. אסור¹²¹ לחשב חשבונות, שהוא צריך להן,
בשבת¹²² - בין שעבר, בין שעתידי להיות - גזרה
שמה יכתב. לפיכך, חשבונות שאין בהן צרך - מתר
לחשבן. פיצד? כמה סאין תבואה היה לנו בשנה
פלונית, כמה דינרין הוציא בחתנות בנו, וכיוצא
באלו; שהן בכלל שיחה בטלה, שאין בהן צרך
כלל. המחשב אותן בשבת - כמחשב בחל¹²³.
- 121) שבת קנ, א. 122) המילה "בשבת" מתייחסת
לתחילת ההלכה: אסור בשבת לחשב חשבונות שהוא צריך

- להן, בין לשעבר בין לעתיד להיות ('מעשה רוקח').
(123) אבל אין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא (מגיד-משנה).
- 1 יט. אסור¹²⁴ לקרות בשטרי הדיוטות¹²⁵ בשבת;
2 שלא יהא פדרף חל, ויבוא למחוק. מונה¹²⁶ אדם
3 פפרותיו¹²⁷ ואת אורחיו מפיו, אבל לא מן
4 הכתב¹²⁸, כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות. לפיכך,
5 אם היו השמות חקוקין על השכלא או על הכתל -
6 מותר לקרותן, מפני שאינו מתחלף בשטר. ואסור¹²⁹
7 לקרות בכתב המהלך תחת הצורה¹³⁰ ותחת הדיוקני
8 בשבת¹³¹. אף לקרות בכתובים¹³² בשבת בשעת בית
9 המדרש¹³³ - אסור, גזרה משום בטול בית המדרש;
10 שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא, וימנע מבית
11 המדרש.
- (124) שבת קטז, ב. (125) שטרי חובות וחשבונות.
(126) משנה, שבת קמז, ב. (127) מיני מעדנים. (128) "כי
לבד ספרי הנבואות ופירושיהן, אסור לקרוא בשבת ויום-
טוב, ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות" (פירוש
המשניות). (129) שבת קמט, א. (130) "כגון בני אדם
המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם
של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה: זו
צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית" (רש"י).
(131) ואם עשאו לשם עבודה-זרה אסור אף בחול להסתכל
בהם, שנאמר (ויקרא יט, ד) "אל תפנו אל האילים" (גמרא
ו'תוספות' שם). (132) "רוצה לומר, שלא יקרא
ב'כתובים'" (תהלים משלי ואיוב ועוד) כל אחד ואחד
בביתו, כדי שלא יבטל בית המדרש, ולא אסור הקריאה
בהם אלא בשעת המדרש בלבד" (פירוש המשניות).
(133) "דרכם היה שהיו דורשים לעם בשבתות, ומלמדים
לעם חוקי האלהים ותורותיו, והיתה תועלת גדולה לכולם
בוה, וזה היו עושים קודם אכילה, ואפילו על החכמים
הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באים לשמוע דבריו,
לפי שהקיבוץ ההוא ברוב עם היה חיזוק הדת ושמירת גדריו
(מגיד-משנה).
- 12 כ. נפלה¹³⁴ דלקה בחצר¹³⁵ בשבת - אינו מציל כל
13 מה שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי,
14 אף-על-פי שערכו; גזרה שמא יכבה הדלקה כדי
15 שיעצור, מפני שאדם בהול על ממונו. לפיכך גזרו,
16 שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת,
17 וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת, ובגדים שכל
18 ללבש; שנמצא מתאש מן הכל, ואינו בא לידי
19 פבוי. ואם לא ערכו - אף מזונו וכליו אינו מציל.
- (134) משנה, שבת קיז, ב. (135) אבל בחצר אחרת שאין
בה הדליקה אינו בהול, ומותר להציל הכל מחשש הדליקה
שבחצר הסמוכה (מגיד-משנה).
- 20 כא. ומה¹³⁶ הוא מציל למזונו? אם נפלה דלקה
21 בלילי שבת - מצילין מזון שלש סעודות¹³⁷, הראוי
- לָאֲדָם - לָאֲדָם¹³⁸, וְהָרְאוּ לְבִהְמָה - לְבִהְמָה¹³⁹; 22
נִפְלָה בְּשַׁחְרִית¹⁴⁰ - מִצִּילִין מִזֶּן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת; 23
בְּמִנְחָה - מִצִּילִין מִזֶּן סְעֻדָּה אַחַת. 24
- (136) משנה, שבת קיז, ב. (137) שחייב אדם לאכול שלש
סעודות בשבת, כמבואר בפ"ל ה"ט. (138) מזון שלש
סעודות עבור כל אחד מבני ביתו ('פרי מגדים').
(139) "שמקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן"
(רבינו בהל' עבדים פ"ט ה"ח). (140) לפני הסעודה
השניה.
- 25 כב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִצִּיל בְּכֻלֵּי הָרֶבֶה¹⁴²,
26 או שֶׁהִיא מְמַלָּא כְּלִי וּמוֹצִיאָו וּמַעְרָה, וְחוֹזֵר וּמְמַלָּא
27 אוֹתוֹ שֵׁנִית - הוּא שְׁאִין מִצִּיל אֵלָּא מֵה שֶׁהוּא צָרִיךְ
28 לוֹ; אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּלִי אֶחָד בְּהוֹצָאָה אַחַת, אֵף-עַל-
29 פִּי שֵׁישׁ בּוֹ כַּמָּה סְעֻדוֹת - מִתֵּר.
- (141) משנה, שבת קב, א. (142) אפילו בפעם אחת.
- 30 כג. בִּיצֵד? מִצִּיל סֵל מְלֵא כִפְרוֹת, אֵף-עַל-פִּי שֵׁישׁ
31 בּוֹ כַּמָּה סְעֻדוֹת, וְעֹגוּל שֶׁל דְּבִלָּה¹⁴³, וְחִכִּית שֶׁל יֵיִן.
32 וְכֵן אִם פָּרַשׁ טְלִיתוֹ וְקִבֵּץ בָּהּ כָּל מֵה שֶׁיִּכּוֹל
33 לְהוֹצִיא, וְהוֹצִיאָה מְלֵאָה בְּכַת אַחַת - מִתֵּר.
- (143) תאנים מיובשות כבושות בצורת עיגול.
- 34 כד. וְאוֹמֵר¹⁴⁴ לְאַחֲרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם¹⁴⁵! וְכָל
35 אֶחָד וְאֶחָד מִצִּיל מִזֶּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ¹⁴⁶, או כְּלִי
36 אֶחָד שֶׁמִּחְזִיק אֶפְלוֹ דְּבַר גְּדוֹל. וְהָרִי הוּא שֶׁל מִצִּיל.
37 וְאִם לֹא רָצָה הַמִּצִּיל לְקַחְתּוֹ וּנְתָנוּ לְבַעֲלָיו - מִתֵּר
38 לוֹ לְטַל מִמֶּנּוּ אַחֵר הַשֶּׁבֶת שֶׁכָּר עָמְלוֹ¹⁴⁷; וְאִין זֶה
39 שֶׁכָּר שֶׁבֶת¹⁴⁸, שֶׁהָרִי אֵין שָׁם מְלֵאכָה וְלֹא אֲסוּר,
40 שֶׁלֹּא הוֹצִיאָו אֵלָּא בְּמָקוֹם מְעַרְבִי¹⁴⁹.
- (144) משנה, שבת קב, א. (145) אבל לא בשבילו, שלא
הותרו לו אלא שלש סעודות. (146) כיון שאמר: בואו
והצילו לכם, הפקיר את הכל. (147) כמפורש במשנה שם:
"ואם היו פקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת.
(148) שאילו רצה המציל לקחת לעצמו - הכל הרי הוא שלו,
שהרי זכה בכל מן ההפקר, והוא אינו נוטל שכר עבודת
ההצלה, כי-אם שכר החפצים שהוא מחזירם מרצונו (גמרא
ופירוש המשניות). (149) שלגבי אחרים, הרי הדבר כמו
מציאה שלא התירו בה שום איסור (ראה למעלה פ"ו הכ"ב)
ועיין 'מגן אברהם' סי' של"ד סק"ג ו'מחצית השקל' שם.
- 41 כה. הַצִּיל¹⁵⁰ פֶּת נִקְיָה¹⁵¹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִצִּיל פֶּת
42 שְׂאִינָה נִקְיָה; אֲבָל אִם הַצִּיל פֶּת שְׂאִינָה נִקְיָה -
43 חוֹזֵר וּמִצִּיל פֶּת נִקְיָה. וּמִצִּיל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מֵה
44 שֶׁהוּא צָרִיךְ לְשִׁבְתָּהּ, אִם הָיָה יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּעֶרֶב
45 שֶׁבֶת¹⁵²; אֲבָל אֵינוֹ מִצִּיל בְּשֶׁבֶת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁵³,
46 וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר לְיוֹם טוֹב, וְלֹא מִשֶּׁבֶת זֶה לְשֶׁבֶת
47 הַבָּאָה¹⁵⁴. וְמֵה שֶׁהוּא מִצִּיל לְלֶבֶשׁ - לוֹבֵשׁ כָּל מֵה
48 שֶׁהוּא יָכוֹל לְלֶבֶשׁ, וְעוֹטֵף כָּל מֵה שֶׁהוּא יָכוֹל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 שְׂמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת וְיֵשׁ בָּהֶן הַזְּכָרוֹת¹⁶⁹, כְּגוֹן
24 "וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ"¹⁷⁰ - מְצִילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדִּלְקָה.
25 וּמְצִילִין תֵּיקָן¹⁷¹ הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתֵיקָן תַּפְלִין עִם
26 הַתַּפְלִין, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בְּתוֹכָן¹⁷² מְעוֹת.

(166) שבת קטז, א. (167) שנטשטשו צורות האותיות, ולא נשארו אלא שמונים וחמש אותיות, כמו "ויהי בנסוע" (במדבר י', לה), החשובה כספר בפני עצמה, ואין בה אלא שמונים וחמש אותיות. (168) אף שהוא תרגום ולא לשון הקודש. (169) שמות קדושים, אף שאין בהם פ"ה אותיות (שבת קטז:). (170) שנמחקו ונטשטשו מפרשה זו כמה אותיות. (171) משנה, שבת קטז, ב. שהתיק מתשמישי קדושה. (172) בתוך התיק, שהמעות בטלות לגבי התיק.

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו בו איסורים של דבריהם, בדברים שאין בהם חשש מלאכה. ומה שהותר מהם, במקום מצוה, או צרכי רבים, ונמשך לזה ביאור שאין עונשי בית-דין דוחין את השבת, אף על פי שהם מצוה. ונסתיים הפרק בהקדמת הודעת סיבות איסור טלטול מקצת דברים בשבת, מצד מהות הדברים, לא מצד הרשויות שבהן הדברים מטוטללין.

27 א. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אִסּוּרִין בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי
28 שְׂאִינָם דּוֹמִין לְמַלְאכָה וְאֵינָם מְבִיאִין לִידֵי מְלָאכָה.
29 וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱסָר? מִשּׁוּם שְׁנֵאֲמַר: אִם תִּשָּׁב מִשַּׁבָּת
30 רְגֵלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי. וְנֶאֱמַר: וְכִבְדָּתוֹ
31 מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמָּצָא חֲפָצֶךָ וְדָבָר דְּכָר². לְפִיכָךְ
32 אִסּוּר לְאָדָם לְהֵלֵךְ בְּחֲפָצָיו בְּשַׁבָּת, וְאֶפְלוּ לְדָבָר
33 בָּהֶן, כְּגוֹן שִׁידָבָר עִם שְׁתָּפוֹ מָה יִמְכֹּר לְמַחֵר אוֹ מָה
34 יִקְנֶה, אוֹ הֵיאָף יִבְנֶה בֵּית זֶה, וְכֵאִי זֶה סִחּוּרָה זֶלֶף
35 לְמָקוֹם פְּלוּנִי. כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אִסּוּר, שְׁנֵאֲמַר:
36 וְדָבָר דְּבָר - דְּבִדּוֹר אִסּוּר, הִרְהוּר מִתָּר³.

(2) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "אמר רבי אבהו: כתיב (שמות כ, י) "ויום השביעי שבת לה' אלהיך - מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר (שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם), אף אתה שבות ממאמר" (שלא תדבר בשבת דברי חול). (3) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א').

37 ב. אִסּוּר⁴ לְאָדָם לְפָקֵד גְּנוּתָיו וּשְׂדוּתָיו בְּשַׁבָּת כְּדִי
38 לְרַאוֹת מָה הֵן צְרִיכִין, אוֹ הֵיאָף הֵן פְּרוּתֵיהֶן; שֶׁהֲרִי זֶה
39 מִהֵלֵךְ לַעֲשׂוֹת חֲפָצוֹ. וְכֵן אִסּוּר לְאָדָם שִׁיּוֹצֵא בְּשַׁבָּת עֵד
40 סוֹף הַתְּחוּם⁵, וְיֵשׁב שָׁם עַד שֶׁתַּחֲשֹׁף, כְּדִי שִׁיְהִי קְרוֹב
41 לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁהֲרִי נִמְצָא הַלּוֹכוֹ
42 בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו.

(4) (מסכת עירובין דף ל"ח עמוד ב'). (5) אלפיים אמה מהעיר כמבואר בפרק כ"ז הלכה א'.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהַחֲשִׁיד עַל הַתְּחוּם⁶

1 לַעֲטֹף, וּמוֹצֵיא. וְאָמַר לְאַחֲרֵיהֶם: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ
2 לָכֶם! וְכָל אֶחָד וְאֶחָד לֹבֵשׁ וּמַתְעַטֵּף בְּכָלִיו,
3 וּמוֹצֵיא. וְהֲרִי הוּא שְׁלוֹ כְּמוֹ הַמַּאֲכָל, שֶׁהֲרִי מִן
4 הַהֶפְקֵר הֵן זוֹכִין.

(150) שבת קיז, ב. (151) מזון של סעודות. וכן הדין בבשר ודגים ושאר מיני אוכלין, אם הציל כבר מין אחד, יכול לומר במין השני אני חפץ (אוי"ח סי' שלד). (152) בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמננו אין יום הכיפורים חל לא בערב שבת ולא באחד בשבת, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"ז ה"א. (153) למוצאי יום הכיפורים (רש"י). אף-על-פי שיש טעם להתיר, משום שמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים ('תוספות' שם). (154) שהרי יש לו זמן להכין אוכל בשבילו.

5 כו. מִתָּר¹⁵⁵ לְהַצִּיל כָּל פְּתָחֵי הַקִּדָּשׁ¹⁵⁶ שֵׁשׁ בְּחָצֵר
6 לְחָצֵר אַחֶרֶת שְׁבִאוֹתוֹ הַמְּבֹוֹי, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָרְבוּ;
7 וּבְכָלֵךְ שִׁיְהִי לְמְבֹוִי שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת וְלַחִי אֶחָד¹⁵⁷.
8 וְהוּא, שִׁיְהִי בְּתוֹכֵין אֲשׁוּרִית¹⁵⁸ וּבְלִשׁוֹן הַקִּדָּשׁ; אֲכָל
9 אִם הֵיוּ בְּתוֹכֵין כָּל לִשׁוֹן אוֹ בְּכַתֵּב אַחֵר - אֵין מְצִילִין
10 אוֹתָן, אֶפְלוּ הִיָּה שֵׁם עָרֹב. וּבְחַל אִסּוּר לְקָרוֹת בָּהֶם¹⁵⁹,
11 אֲלֹא מִנִּיחָן בְּמָקוֹם הַתָּרֵף וְהֵן מִתְּאַבְּדִין מֵאֲלִיהֶן.

(155) משנה, שבת קטו, א. (156) תורה נביאים וכתובים. (157) כמבואר בפ"ז ה"ב. (158) הוא הכתב שבספרי התורה שלנו. (159) שבת קטו, א: "מעשה באבא חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריה, ומצאו שהיה יושב על שולחנו . . . ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על גבי מעלה בהר-הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעהו תחת הנדבך (שורת אבני הבנין), אף הוא צויה עליו וגנזו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר - מניחן במקום התורפה (=מקום גלוי) והן מרקיבין מאליהן".

12 כז. הַיּוֹרֵם¹⁶⁰ בְּתוֹכֵין בָּסֶם¹⁶¹ וּבִסְתָרָא¹⁶² - אֶף-עַל-פִּי
13 שְׂאִינּוּ כְּתֵב שֶׁל קִימָא, הוֹאִיל וְהֵן בְּתוֹכֵין אֲשׁוּרִית
14 וּבְלִשׁוֹן קִדָּשׁ - מְצִילִין אוֹתָן. גְּלִיּוֹן¹⁶³ שֶׁל סִפְרִים,
15 שְׁלִמְעָלָה וְשְׁלִמְטָה וְשִׁבִּין פֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה וְשִׁבִּין דָּף
16 לְדָף וְשִׁבְתַּחֲלַת הַסֵּפֶר וְשִׁבְסוֹף הַסֵּפֶר - אֵין מְצִילִין
17 אוֹתָן. הַבְּרֻכּוֹת¹⁶⁴ וְהַקְּמֵעִין¹⁶⁵, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן
18 אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמַעֲגִינוֹת הַרְבֵּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵין
19 מְצִילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדִּלְקָה.

(160) שבת קטו, ב. (161) צבע לכתיבה. (162) צבע אדום בהיר, ושניהם אינם כשרים לכתיבת ספר תורה. (163) החלק הבלתי כתוב, המקיף את הכתב. (164) "מטבע הברכות שתיקנו חכמים, כגון 'שמונה עשרה' ושאר ברכות" (רש"י) - כעין סידורי תפילה שלנו. (165) שכתובים בהם פסוקים מעניינות (פרשיות) של תורה לסגולה ולרפואה.

20 כח. סִפְרֵי תּוֹרָה¹⁶⁶ שֵׁשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׂמוֹנִים וְחָמֵשׁ
21 אוֹתִיּוֹת מִתּוֹךְ תְּבוֹת שְׁלֵמוֹת, וְאֶפְלוּ בְּכָלֵךְ "יִגְר
22 שֶׁהִדּוּתָא"¹⁶⁸; וְכֵן אִם הִיָּתָה בָּהֶן פֶּרֶשָׁה שְׂאִין בָּהֶן

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על המפסיק באמצע לימודו. ועיין לעיל בפרק ב' מהלכות דעות הלכה ד'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לרוץ ולדלג בשבת"

וממשיך בהלכה ה' "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כו", וההוראה מהלכה זו בנוגע לעבודת ה': כשבאים לתלמיד חכם שהוא בבחינת שבת, ומוסרים לו את השליחות מנשיא הדור, שיש לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, טוען הוא "תלמיד חכם איקרי שבת" וממילא אינו יכול לרוץ ולדלג בשבת, על זה באה ההוראה "מותר לרוץ ולדלג בשבת לדבר מצוה". ולא זו בלבד שמותר, היינו מותר לכתחילה, אלא כמו שפסק לפני כן "מצוה לרוץ לבית הכנסת כו" כי אף שלימוד התורה הוא עניין הכי נעלה, עד ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", אעפ"כ כאשר מדובר בעניין של 'פיקוח נפש' אומרת התורה שצריך לחלל את השבת בשבילו, וכך הוא גם ב'פיקוח נפש' ברוחניות שיש להפסיק מלימוד תורה (שבת) כדי להציל יהודי אחר. ומבואר במקום אחר ש'מות מצוה' ברוחניות הוא אדם החי בעולם הזה, אבל אין בו חיות למצוות - 'מות מצוה' - מכיון שאינו יודע כלל על המצוה, ולכן כשם ש'מות מצוה' חייב אפילו כהן גדול להפסיק באמצע עבודתו יוה"כ (שבת שבתון) כדי להתעסק בו, כך בנוגע ל'מות מצוה' ברוחניות שיש לעזוב את העבודה הכי נעלית כדי להחיות יהודי זה, וכלשון הידוע "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

(על"פ יין מלכות ספר זמנים סי' יג)

- ה. מִתֵּר לְרוֹץ בַּשַּׁבָּת לְדַבֵּר מִצְוָה, כְּגוֹן שִׁירּוֹן לְבֵית
- הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ²¹. וּמִחֲשִׁבֵּי²² חֲשׁוֹנוֹת שֶׁל
- מִצְוָה²³, וּמִזְדִּינֵי²⁴ מִדִּינָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן מִקְוֵה -
- לֵידַע אִם יֵשׁ פֶּשַׁע²⁵, אוֹ בֶּגֶד - לֵידַע אִם מְקַבֵּל
- טְמֵאָה²⁶. וּפּוֹסְקֵי²⁷ צִדְקָה לַעֲנִיִּים. וְהוֹלְכֵי לְבָתֵי
- כְּנִסְיֹת וּלְבָתֵי מִדְרָשׁוֹת - וְאַפְלוּ לְטִרְטִיאוֹת²⁸
- וּטְרָקְלִין²⁹ שֶׁל כּוֹתֵם - לְפָקֶח³⁰ עַל עֶסְקֵי רַבִּים³¹
- בַּשַּׁבָּת. וּמִשְׁדִּכֵּי עַל הַתִּינוּקוֹת לְאַרְסָם³², וְעַל הַתִּינוּק
- לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֲמָנוּת³³. וּמִבְּקָרֵי³⁴ הוֹלֵךְ
- וּמִנִּחְמִים אֲבָלִים. וְהַנֶּכֶס לְבָקֶר אֶת הַחוֹלָה, אוֹמֵר:
- שַׁבָּת הִיא מְלֻעָק, וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבוֹאָה³⁵.
- וּמִחֲשִׁיכֵי³⁶ עַל הַתַּחֲנוּם לְפָקֶח³⁷ עַל עֶסְקֵי פֶלֶה וְעַל
- עֶסְקֵי הַמֶּת, לְהַבִּיא לוֹ אֶרֶץ וּתְכַרִּיכֵי. וְאוֹמֵר לוֹ:
- לֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מִצְוָה שֶׁשָּׁם, הִבָּא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי.
- לֹא מִצְוָה בְּמָנָה, הִבָּא בְּמֵאֲתָם. וּבְלִבְד שֶׁלֹא יִזְכֵּר לוֹ
- סְכוּם מִקָּח³⁹. שֶׁפֶל אֱלֹו וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מִצְוָה הֵן,
- וְנֹאמֵר: עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ וְכו' - חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִין, חֲפָצֵי
- שְׁמַיִם מִתְּרִין.

- לַעֲשׂוֹת דָּבָר שְׂאֲסוּר בַּשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת; אֲכָל אִם הִחֲשִׁיךְ
- לַעֲשׂוֹת דָּבָר שְׂמִתֵּר לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת - הִרִי זֶה מִתֵּר.
- כִּיצַד? אֵין מִחֲשִׁיכֵי עַל הַתַּחֲנוּם לְהַבִּיא פְּרוֹת מִחֲבָרִין
- אוֹ לְשֹׁכֵר פּוֹעֵלִין, אֲכָל מִחֲשִׁיךְ הוּא לְשֹׁמֵר פְּרוֹת;
- שֶׁהִרִי מִתֵּר לְשֹׁמֵר בַּשַּׁבָּת⁷. וּמִחֲשִׁיךְ לְהַבִּיא בְּהֵמָה אוֹ
- פְּרוֹת תְּלוּשִׁין⁸; שֶׁהִבְהֵמָה - קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אֶף-
- עַל-פִּי שֶׁהִיא חוּץ לַתַּחֲנוּם; וּפְרוֹת תְּלוּשִׁין - אֱלֹו הִיוּ
- שֶׁם מִחֲצוֹת, הִיָּה מִתֵּר לְהַבִּיאָן בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם
- לְחִבְרוֹ: לְכָרֶךְ פְּלוֹנִי⁹ אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר; שֶׁאִם הִיוּ שֶׁם
- בְּרָגְנִים¹⁰, הִיָּה הוֹלֵךְ לְשֶׁם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(משנה מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). שאסור להחשיך על התחום. (7) ראה להלן הלכה ח'. (8) שנתלשו מערב שבת אבל פירות שנתלשו בשבת שאסורים באכילה (למעלה פרק כ"א הלכה ז') ואסורים בטלטול - אין מחשיכים עבורם (מסכת שבת דף ק"ג עמוד ב'). (9) שהוא מחוץ לתחום. (10) סוכות של שומרים, שעל ידיהן יוכל ללכת בשבת אפילו מחוץ לתחום, אם הן מובלעות זו לזו בתוך שבועים אמה וארבעה טפחים, כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' וב'.

- ד. מִתֵּר¹¹ לְאָדָם לֹמֵר לְפוֹעֵל: הִנֵּרָאָה שְׂתַעֲמַד עִמִּי
- לְעֵרֵב¹² אֲכָל לֹא יֹאמֵר לוֹ: הִיָּה נִכּוֹן לִי לְעֵרֵב;
- שְׂנַמְצָא עוֹשֶׂה חֲפָצוֹ בַּשַּׁבָּת. וְאֲסוּר¹³ לְרוֹץ וּלְדַלֵּג
- בַּשַּׁבָּת, שְׂנַמְצָא מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ - שֶׁלֹא יִהְיֶה הַלּוֹכֶךְ
- שֶׁל שַׁבָּת כְּהַלּוֹכֶךְ שֶׁל חֹל. וְיִוָּרֵד¹⁴ אָדָם לְבוֹר
- וְשִׁיחָה¹⁵ וּמַעְרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה אֲמָה, וּמִטַּפְס וְיִוָּרֵד
- וְשׁוֹתָה¹⁶, וּמִטַּפְס וְעוֹלָה¹⁷. וְאֲסוּר¹⁸ לְהַרְבוֹת
- בְּשִׁיחָה¹⁹ בְּטֵלָה²⁰, שְׂנַמְצָא: וְדַבֵּר דָּבָר - שֶׁלֹא יִהְיֶה
- דְּבוּרָךְ שֶׁל שַׁבָּת כְּדְבוּרָךְ שֶׁל חֹל.

(11) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). "עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, אף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לעבודה הוא מזהירו, כיון שאינו אומר כן בפירוש אלא בדרך רמז, הרי זה כהרהור, ומבואר בהלכה א': "ודבר דבר - דבר אסור הרהור מותר" (ועיין רש"י שם). ובהגה"מ פירש: "הנראה - טוב בעיניך". (13) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (14) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (15) חפירה ארוכה. (16) לדעת רש"י מותר לרדת גם לא לצורך שתייה, "בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים". (17) ואין כאן חשש של איסור הילוך בדרך חול, ובטור אורח חיים סימן של"ו כתב שהחידוש בזה הוא שאין חוששין שמא יעקור קרקע בירידתו ועלייתו. (18) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (19) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "רבי שמעון בן יוחאי כשראה את אמו מדברת הרבה, אמר לה: אמי שבת היום". (20) בתלמוד (מסכת יומא דף י"ט עמוד ב'): מובא שגם בחול אסור, ושם: "אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר (דברים פרק ו', פסוק ז') "ודברת בס" - ולא בדברים בטלים". אבל הר"ח פירש שם שהמדובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

12 יִשְׁרְפוּ בַשֶּׁשֶׁת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרָפָה, וְהוּא הֵדִין לְשָׂאָר
13 עֲנִשָּׁיו.⁵²

(50) (סנהדרין דף ל"ה עמוד ב'). (51) ראה בספר המצוות מצוות עשה רכ"ד: להכות ברצועה. מצוה רכ"ח: לשרוף העוברים כו' ועיין שם עוד במצוות הסמוכות. (52) בגמרא (שם) משמע שדוקא בדבר שיש בו חילול שבת, כגון שריפה – אסור לדון, ושאר עונשים שאין בהם חילול שבת לא מצאנו. אולם בירושלמי סנהדרין (פרק ד' הלכה ו') ונזכר ב"ספר המצוות" מל"ת שכ"ב) מפורש: "נאמר כאן (שמות פרק ל"ה, פסוק ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ונאמר להלן (במדבר פרק ל"ה, פסוק כ"ט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", מה להלן (מושבות) בבית דין הכתוב מדבר, אף כאן בבית דין הכתוב מדבר, מכאן לבתי דינים שלא יהיו דנין בשבת", משמע שכל העונשים נכללים באיסור זה.

14 ח. מִתֵּרֵם⁵³ לְאָדָם לְשֹׁמֵר פְּרוֹתָיו בַּשֶּׁשֶׁת - בֵּין
15 תְּלוּשִׁים, בֵּין מִחֲבָרִין. וְאִם בָּא אָדָם לְטַל מֶהֱן, או
16 בְּהֶמָּה וְחִיָּה לְאָכַל מֶהֱן - גּוֹעֵר⁵⁴ בָּהֶן וּמִמָּה בָּהֶם
17 וּמִרְחִיקָן. וְהָלֹא דָבָר זֶה מִחֲפָצָיו הוּא, וְלָמָּה הוּא
18 מִתֵּרֵם? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶאֱסָר אֲלָא לְקַנּוֹת לְעַצְמוֹ חֲפָצִים
19 שְׂאִינָן עִתָּה מְצוּיִים, אוֹ לְהַשְׁתַּכֵּר וּלְהַרְוִיחַ וּלְהַטְפִּיל
20 בַּהֲנָאָה שֶׁתִּבְאוּ לִידוֹ; אֲבָל לְשֹׁמֵר מִמוֹנוֹ שֶׁבֶּכֶר בָּא
21 לִידוֹ עַד שֶׁיַּעֲמֹד כְּמוֹת שֶׁהוּא - מִתֵּרֵם. הֵא לָמָּה זֶה
22 דּוֹמֶה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ⁵⁵ מִפְּנֵי הַגָּנָבִים.

(53) משנה מסכת שבת דף ק"ג עמוד א' "מחשיך הוא על התחום לשמור ומביא פירות בידו" ואמרו בגמרא (שם עמוד ב') שהמדובר בפירות מחוברים. הרי שמותר לשמור גם פירות מחוברים שאם לא כן אסור להחשיך על זה כדלעיל הלכה ג'. (54) נלמד ממה שבסמוך בהלכה ט' שלא יספק כו' משמע שלגזור מותר. (55) [כן הוא בגמרא מסכת שבת דף ק"ו עמוד ב': "לנועל את ביתו לשומרו" ושם דף ק"ז עמוד א' אמרו בענין זה שפסור ומותר הוא].

23 ט. הַמְשַׁמֵּר⁵⁶ זֶרְעוֹ מִפְּנֵי הָעוֹפּוֹת, וּמִקְשָׁאִיו⁵⁷
24 וּמִדְּלָעָיו⁵⁸ מִפְּנֵי הַחִיָּה - לֹא יִסְפֹּק⁵⁹ וְלֹא יִרְקֹד⁶⁰
25 בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בָּחַל; גִּזְרָה שְׁמָא יִטַּל צִירוֹ⁶¹ וְיִזְרֹק
26 אֲרַבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים.

(56) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (57) שדה קשואין. (58) שדה דלועין. (59) יכה כף אל כף. (60) ברגל כדי להבריח את העופות והחיות. (61) עיין לעיל פרק כ"ג הלכה ה' "שאינן מספקין ולא מרקדין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר" ועיין שם במגיד משנה שדוקא אם עשה כן לשיר גזרו גזירה זו.

27 י. כָּל⁶² הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶³, לֹא
28 גִּזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁶⁴; אֲלָא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם
29 הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין, אֲבָל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת מִתֵּרֵין. וְהוּא,
30 שֶׁהִיָּה שֵׁם דְּבַר מְצוּה אוֹ דִּחְקָ⁶⁵. בִּיצֵד? מִתֵּרֵם לוֹ
31 בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת לְעֵלוֹת בְּאִילָן⁶⁶ אוֹ לְשׁוֹט עַל פְּנֵי

(21) (מסכת ברכות דף ו' עמוד ב'): "אמר רבי זירא: בתחילה כשראיתי חכמים רצים לשמוע את הדרשה לבית המדרש, אמרתי: חכמים מחללים את השבת! כיון ששמעתי מה שאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, גם אני מהרתי. (22) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (23) כחשבון ההוצאות לסעודת מצוה וכדומה (מגן אברהם ש"ו). (24) משנה (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א'). (25) ארבעים סאה. (26) בגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מקבל טומאת בגדים (רבינו בהלכות כלים פרק כ"ב הלכה א'). (27) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א') מקציבים סכומי כסף. (28) לתיאטראות. (29) אולם מרווח שמסביבו חדרים. (30) לשאול ולחקור (פירוש המשניות). (31) צרכי רבים נחשבים לדבר מצוה. (32) בפירוש המשנה כתב רבינו: "דבר מצוה – בשדוכי הבנים והבנות". (33) (מסכת קדושין כ"ט עמוד א') "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות". (34) (מסכת שבת דף י"ב עמוד א'). (35) "צריך להרחיב דעתם שלא יצטערו" (רש"י). (36) משנה (מסכת שבת דף קנ"א עמוד א'). (37) "לשאול ולחקור" (פירוש המשניות). (38) שכל אלו צרכי מצוה הם. (39) סכום מסוים שעליו לא יוסיף, מכיון שאין בהקצבה זו מצוה כי אם חסכון ממנו.

1 ו. מִפְּלִיגִין⁴⁰ בֵּים הַגְּדוֹל⁴¹ בְּעֶרֶב שַׁבַּת לְדַבֵּר מְצוּה,
2 וּפּוֹסְקִים⁴² עֲמוֹ לַשֶּׁשֶׁת - וְאִינוֹ שׁוֹכְתִים⁴³. וּמִפִּירִין⁴⁴
3 נְדָרִים⁴⁵ בַּשֶּׁשֶׁת - בֵּין לְצַרְף שַׁבַּת⁴⁶, בֵּין שֶׁלֹּא לְצַרְף
4 שַׁבַּת⁴⁷. וְנִשְׁאָלִין⁴⁸ לְחֻקֶּם עַל הַנְּדָרִים שֶׁהֵן לְצַרְף
5 הַשַּׁבַּת, וּמִתֵּרִין, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיָּה לָהֶן פְּנָאִי לְהִתֵּירֵן
6 קִדְּם הַשַּׁבַּת; שְׁדָּכָרִים אֵלֵי - מְצוּה הֵן⁴⁹.

(40) (מסכת שבת דף י"ט עמוד א'). (41) להלן בפרק ל' הלכה י"ג מביא רבינו, שאסור להפליג (לנסוע בספינה) פחות משלושה ימים קודם השבת, משום צער הנוסעים אשר "יחוגו וינעו כשיכור", לכן יפליג שלשה ימים לפני שבת, כדי "שתתיישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי". ולדבר מצוה מותר, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ("שלחן ערוך" הרב, רמ"ח) ו"שליחות מצוה דוחה שבת" (במדבר רבה, שלח פרשה ט"ז). (42) מתנה עם הנכרי שישבות. (43) ואם אחר כך אינו שוכת אין בכך כלום. (44) משנה (שבת דף קנ"ז עמוד א'). (45) בעל יכול להפר ביום שמעו את נדרי אשתו, והאב – נדרי בתו (עד שלא בגרה ולא נשאת). (46) כגון נדר שלא לאכול בשבת (רש"י). (47) כי אם לא יפר היום, לא יוכל להפר עוד. (48) החכם יכול להתיר נדר אם הנודר מתחרט עליו. (49) אבל נדרים שאינן לצורך השבת ימתין להתירם עד למחר.

7 ז. אִין⁵⁰ עוֹנְשִׁין בַּשֶּׁשֶׁת. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנָּשׁ מְצוּת
8 עֲשֵׂה⁵¹, אִינָה דוֹחָה שַׁבַּת. בִּיצֵד? הֲרִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבִית
9 דִּין מְלָקוֹת אוֹ מִיתָה - אִין מְלָקִין אוֹתוֹ וְאִין מְמִיתִין
10 אוֹתוֹ בַּשֶּׁשֶׁת; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִבְעֵרוּ אֵשׁ בְּכָל
11 מִשְׁכַּבְתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבַּת - זֶה אֲזַהֲרָה לְבֵית-דִּין שֶׁלֹּא

להפרישו מאיסור דרבנן, אבל בית דין אין צריכים להפרישו גם אם עושה איסור תורה כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ז הלכה כ"ז (כסף משנה). (77) "במה דברים אמורים בשעשה מעצמו אבל אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהן משום שבות" (הלכות מאכלות אסורות שם). (78) "אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: חנוך לנער על פי דרכו וגו'" (שם).

יב. אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת פדרן. 13
שהוא עושה בחל⁷⁹. ומפני מה נגעו פאסור זה? 14
אמרו: ומה אם הזהירו נביאים וצונו שלא יהיה 15
הלוקף בשבת כהלוקף בחל, ולא שיחת השבת 16
כשיחת החל, שנאמר: ודבר דבר - קל וחמר שלא 17
יהיה טלטול בשבת כטלטול בחל; כדי שלא יהיה 18
כיום חל בעיניו, ויבוא להגביה ולתקן פלים מפנה 19
לפנה או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא 20
בהן; שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבקש דבר 21
שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם 22
שנאמר בתורה: למען ינוח. 23

(79) וזה נקרא בלשון הפוסקים: "מוקצה"; ופרטי הדינים יבוארו להלן בפרק כ"ה ובפרק כ"ו. ומקור איסור טלטול המוקצה בשבת הוא בברייתא (מסכת שבת דף קכ"ג עמוד ב'): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו (איסור טלטול מוקצה), שכתוב (נחמיה י"ג): "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות" (וגזרו טלטול הרבה כלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם – רש"י). ומתחלה אסרו הכל: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלים בשבת (שאדם זקוק להם מאד לשימוש: סכין לחתוך בה דבילה, כף לקדירה, וסכין לחתוך בשר ולחם) וחזרו והתירו (כשראו שהתחיל העם להזהר באיסורי שבת), וחזרו והתירו יותר (כשנזהרו יותר) עד שאמרו: כל הכלים ניטלים בשבת, חוץ מאלה המפורשים להלן בהלכות שלפנינו. ובעיקר טעמיו של רבינו באיסור טלטול המוקצה בהלכה זו ובהלכה י"ג חלק הראב"ד בהשגה וכתב כי טעם איסור טלטול הוא משום שמא יבוא לידי איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמרא (מסכת שבת דף קכ"ד עמוד ב'), ואף על פי שמשום גזירת הוצאה היא – לא גזרו על כל הכלים ועל האוכלין משום שאין גוזרים גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה (רש"י ביצה דף י"ד עמוד א'). ודעת רבינו היא שמה שאמרו בגמרא ש"טלטול צורך הוצאה היא" אינו אלא לפי משנה ראשונה שאסרו הכל, אבל לפי משנה אחרונה שרוב הכלים מותרים בטלטול, אי אפשר לומר שהטעם הוא משום הוצאה שאם כן מה נשתנו אלו מאלו, אלא על כרחנו שטעמים אחרים הונחו בענין זה וכמו שביאר בדבריו (ועיי' מ"מ).

יג. ועוד, כשיבקר ויטלטל פלים שמלאכתן לאסור, 24

המים⁶⁷ להביא לולב⁶⁸ או שופר⁶⁹. וכן מוריד מן 1
האילן או מוציא מן הפךמלית⁷⁰ ערוב⁷¹ שעשה. וכן 2
אם היה טרוד ונחפז, ונצרך לדבר שהוא משום 3
שבות בין השמשות - הרי זה מותר. אבל אם לא 4
היה שם דחק ולא דבר מצוה - אסור. לפיכך אין 5
מעשרין את הודאי⁷² בין השמשות, אף-על-פי 6
שאסור הפרשת המעשר בשבת משום שבות; אבל 7
מעשרים את הודאי⁷³. 8

(מסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'): "רבי אומר: כל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות", וסובר רבינו שזה נאמר על דבר מצוה, כדי שלא יקשה מהמשנה (מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'): "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה, אין מעשרין את הפירות ואין מטבילין את הכלים" ונפסק להלכה בפרק כ"ג הלכה ט"ו (ורמו על זה רבינו בסמוך), אף שאין במעשר וטבילה אלא משום שבות, אלא ודאי שלא התירו שבות בין השמשות אלא לדבר מצוה ("מגיד משנה"). (63) דברים המותרים מן התורה וחכמים גזרו עליהם כמבואר בתחלת פרק כ"א. (64) שהוא ספק יום ספק לילה כמבואר בפרק ה' הלכה ד'. (65) צורך גדול. (66) שאסרו חכמים משום גזירה שמא יתלוש כמבואר בפרק כ"א הלכה ו'. (67) שאסרו חכמים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (פרק כ"ג הלכה ה'). (68) למצות נטילה. (69) למצות תקיעה. (70) שאיסור טלטול בתוכו הוא מדרבנן כמבואר בפרק י"ד הלכה י"א. (71) "שאינו מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה" (הלכות עירובין פרק ו' הלכה ו'). ואם "נתכוון לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו (עירוב-תחומין) ברשות היחיד או ברשות הרבים – הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב, שהוא בין-השמשות, מותר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר-מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה" (שם הלכה ט'). (72) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומה ומעשר. (73) פירות עם הארץ שספק אם הפריש מהם מעשרות (ראה פרק כ"ג הלכה ט"ו).

יא. קטן⁷⁴ שעשה⁷⁵ בשבת דבר שהוא משום 9
שבות⁷⁶, כגון שתלש מעצין שאינו נקוב או טלטל 10
כפךמלית - אין בית-דין מצוין להפרישו⁷⁷. וכן אם 11
הניחו אביו - אין ממחין בידו⁷⁸. 12

(74) (מסכת יבמות דף קי"ד עמוד א'): "לרבי יצחק בר ביסני אבדו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים בשבת, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות), אמר לו הבא לשם תינוק ותינוקת וישחקו שם, ואם ימצאו את המפתחות יביאו לך. שמע מינה: "קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו" וראה להלן בסמוך. (75) בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל אם הגיע לחינוך (שהוא מבין להבדיל בין איסור להיתר), כיון שחייב אביו לחנכו במצוות כל שכן שצריך להפרישו מאיסור (תוספות שבת דף ק"כ עמוד א'). (76) זה נאמר על סוף ההלכה, שגם אביו אינו צריך

12) כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו או בשביל עצמו. (13) תתנפח מרטיבות ותתקלקל.
ה. וכן מטלטל הוא הריחים או המכתשת¹⁴ לשבר עליה אגוזים או לעלות עליה למטה - וזה הוא לצורך גופו או לישוב במקומו; אבל אינו מטלטל פדי שלא תשבר, ולא פדי שלא תגנב. וכן כל פיוצא פזה.

(14) שמלאכתם לאיסור.

ו. וכל¹⁵ שאינו כלי, כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן - אסור לטלטלן. אבן¹⁶ גדולה או קורה גדולה - אף-על-פי שהיא נטלת בפעשה בני אדם, אם יש תורת כלי עליה - מטלטלים אותה¹⁷. דלתות¹⁸ הפית, אף-על-פי שהן כלים, לא הוכנו לטלטל. לפיכך, אם נתפרקו אפלו בשבת¹⁹ - אין מטלטלן אותן. וכן²⁰ העפר והחול והמת²¹ - אין מזיזין אותן במקומן. וכן שמונה²² חי - הרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו.

(15) שבת קכג, ב. (16) עירובין קב, א. (17) כי לא נתבטל שם כלי ממנה מפני גדלה וכבדה. (18) משנה, שבת קכב, ב. (19) אף שבין השמשות היה מטלטלן כשפתח ונעל, עכשיו כשנתפרקו אין מטלטלים אותן, מכיון שעומדים להתחבר עם הבית (ראה 'מגן אברהם' סי' שח). (20) שבת לט, א. (21) משנה, שבת קנא, ב. (22) שבת קלה, א. שנוולד שמונה חדשים לעיבורו ושערו לקוי ואין צפרניו שלימים כברייתן שהיה ראוי להוולד בחודש התשיעי ויצא קודם שנגמר (פ"א מהלכות מילה ה"ג) ונחשב כמת שאינו יכול לחיות.

ז. מתוך²³ לטלטל הכלי אפלו שלא לצורך תשמישו, אלא לעשות בו מלאכה שלא נעשה לתשמישו. ביצד? נוטל אדם קרנס²⁴ לפצע בו אגוזים; קרנס²⁵ - לחתוך בו דבלה²⁶; מגרר²⁷ - לגרר²⁸ בה את הגבינה; מגרפה²⁹ - לגרף בה את הגרוגרות³⁰; את הרחת³¹ ואת המזלג - לתת עליו אכל לקטן; את הפוש³² ואת הכרפר³³ - לתחב³⁴ בו; מחט של סקאין³⁵ - לפתח בו את הדלת; את המכתשת - לישוב עליה. וכן כל פיוצא פזה.

(23) משנה, שבת קכב, ב. (24) של נפחים או של צורפי זהב (שבת קכג). ואילו קורנס של בשמים - ראה להלן הלכה ט. (25) גרון העשוי לחטוב בו עצים. (26) תאנה יבשה. (27) כעין סכין שפיה עשוי שנים שנים. (28) לחתכה ולחלקה. (29) כלי כעין יד שגורפים בה דברים. (30) תאנים יבשות. (31) כלי עץ לזרות בו דגן ברוח כדי להבר את הבר מן התבן. (32) שיפור קטן עשוי עץ שמכניסים בו את האוכל לתוך הפה. (33) חלק מגול האורגים, הכלי שהאורג מכה בו על הארג. (34) בנוסח אחר: "לדחוף" (שונינו). (35) עושים שקים והמחט שלהם גדולה.

1 אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אמונות, אלא בטלין כל זמיהן, כגון הטילין ויושבי קרנות, שכל זמיהן הן שוכתים ממלאכה; ואם יהיה מתר להלך ולדבר ויטלטל כשאר הימים, נמצא שלא שבת שבייתה הנפרת. לפיכך שבייתה מוכרים אלו היא שבייתה השנה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא בלים הצריך להם, כמו שיתבאר.

פרק חמשה ועשרים

(1) נתבארו בו מקצת דיני טלטול ולא נשלמו בזה הפרק.

א. יש כלי שמלאכתו להתר, והוא הכלי שמתר לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו בחל. כגון: כוס לשותות בו, וקערה לאכל בה, וסכין לחתוך בו בשר ופת, וקרנס² לפצע³ בו אגוזים וכיוצא בהן.

(2) פטיש. (3) לפצח.

ב. ויש כלי שמלאכתו לאסור, והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו. כגון מכתשת⁴ וריחים⁵ וכיוצא בהן, שאסור לכתש ולטחן בשבת.

(4) כלי לכתישת דברים יבשים. (5) טחנת-יד.

ג. כל⁶ כלי שמלאכתו להתר - בין היה של עץ, או של חרס, או של אבן, או של מתכת - מתר לטלטלו בשבת, בין בשביל עצמו של כלי, בין לצורך מקומו⁸, בין לצורך גופו⁹. וכל כלי שמלאכתו לאסור - בין היה של עץ, או של חרס, או של אבנים, או של מתכת - מתר לטלטלו בשבת, בין לצורך גופו¹⁰, בין לצורך מקומו; אבל בשביל עצמו¹¹ של כלי - אסור.

(6) משנה (שבת קכב: קכד). ויסוד איסור טלטול בשבת, מבואר בפרק הקודם הלכה י"א וי"ב. (7) שלא ישבר או שלא יגנב, כדלהלן הלכה ד'. (8) שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח. (9) שצריך להשתמש בגוף הכלי. משמע שאין לטלטל שום כלי אפילו אם מלאכתו להיתר, אלא דוקא לצורך גופו או מקומו או בשביל עצמו של כלי, אבל שלא לצורך כלל - אסור לטלטל (מגיד-משנה). (10) לשימוש של היתר בגוף הכלי, כגון פטיש של נפחים לפצוע בו אגוזים, כדלהלן הלכה ד'. (11) שלא ישבר או שלא יגנב כנ"ל.

ד. ביצד? מטלטל הוא¹² את הקערה של עץ לאכל בה או לישוב במקומה, או פדי שלא תגנב - וזה הוא בשביל עצמה. וכן אם טלטל אותה מן החמה פדי שלא תתנפש ותשבר, או מן הגשמים פדי שלא תתפח¹³ ותפסד - הרי זה מטלטל בשביל עצמה ומת, מפני שמלאכתה להתר.

(56 שבת קנז, א. 57) של חרס.

יב. פל' 58 הפלים הנטלין בשבת שנתפרקו דלתותיהן, כגון דלתות שדה תבה ומגדל⁵⁹ - בין שנתפרקו בשבת⁶⁰, בין שנתפרקו קדם השבת - מתר לטלטל אותן דלתות. וכן פל' 61 כל הפלים הנטלין בשבת שנתפרקו - בין קדם השבת, בין בשבת - שבריהן נטלין. והוא, שהיה שבריהן עושין מעין מלאכתן⁶². כיצד? שברי ערבה⁶³ - לכסות בהן את פי החבית; שברי זכוכית - לכסות בהן את פי הפך. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אין השברים ראויין למלאכה כלל - אסור לטלטלן⁶⁴.

(58 משנה, שבת קכב, ב. 59) מבואר בפכ"ב הכ"ה. (60) לא רק נתפרקו בשבת מותרים, שהרי הם מוכנים ועומדים מבין השמשות, כשהיו עדיין מחוברים לכלי, אלא אפילו נתפרקו קודם השבת - מותר לטלטלם, כיון שעומדים לכך לחזור ולחברם לכלי. (61) משנה, שבת קכד, ב. (62) בנוסח אחר: "מעין מלאכה". ונוסחא זו נכונה, שהרי מפרש רבינו "כיצד שברי ערבה לכסות בהן את פי החבית וכו'" וכדעת תנא-קמא של רבי יהודה בשבת שם (מעשה רוקח), וכן כתב ה'מגיד משנה' שרבינו פסק כתנא-קמא. (63) כלי גדול ושטוח לתשמישים שונים. (64) "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון שברי זכוכית - מותר" (רמ"א סי' שח ס"ו).

יג. פל' 65 פסווי הפלים נטלים בשבת. והוא, שיש תורת פלי⁶⁶ עליהן. היה פלי מחבר בקרקע, כגון חבית הטמונה⁶⁷ בארץ: אם יש בפסווי שלה בית אחיזה⁶⁸ - מטלטלין אותו, ואם לאו - אין מטלטלין אותו. וכן פסווי הקרקעות, כגון בורות וחריצין⁶⁹ - אין מטלטלין⁷⁰ פסווי שלהן, אלא אם-כן יש לו בית אחיזה. פסווי התנור⁷¹, אף-על-פי שאין לו בית אחיזה - מתר לטלטלו.

(65) משנה, שבת קכו, ב. (66) שאם לא כן - אסורים בטלטול. (67) בטמונה בארץ אנו צריכים לבית אחיזה (וכתנא-קמא של רבי יוסי שם), אבל אם אינו טמון בארץ כמו התנור, אין אנו צריכים בית אחיזה - וכרבי אליעזר בן יעקב (שם קכה.). (68) לאחוז בו, שמוכיח שזהו כלי העשוי לקחתו ולהחזירו. (69) חפירות ארוכות בקרקע. (70) מכיון שהוא כיסוי קרקע, דומה לבונה אם מכסה אותו, או כסותו אם נוטל את הכיסוי. (71) רק שוליו מחוברים לקרקע, אבל אין כולו טמון בה וחציו מגולה, לכן לא גזרו חכמים עליו, כמו בבור וחריץ (מגיד-משנה).

יד. שני דברים⁷², אחד אסור לטלטלו ואחד מתר לטלטלו, והן סמוכין זה לזה או זה על זה או זה בזה, ובזמן שמטלטלין אחד מהן יטלטל השני: אם היה צריך לדבר שמתר לטלטלו - מטלטלו, ואף-על-פי שדבר האסור מטלטל עמו; ואם צריך לטלטל דבר האסור - לא יטלטלנו פאותו דבר המתר.

ח. ומטלטל³⁶ אדם מחט של יד³⁷ השלמה לטל בה את הקוץ³⁸; אבל אם נטל הקצה הנקוב שלה, או הקצה החד שלה - אין מטלטלין אותה³⁹. ואם הייתה גלם⁴⁰ ועדיין לא נקבה - מתר לטלטלה⁴¹.

(36) משנה, שבת קכב, ב. (37) עשויה לחפור בה ומלאכתה לאיסור. (38) "מכאן ראינו, שמותר להוציא מה שנכנס בבשר האדם מן הקוצים והברקנים בשבת, וכמו כן מותר לסחוט החבורה כדי שתצא הליחה ממנה אבל לא להרחיב הפה" (פירוש המשניות). וראה למעלה בפ"י הי"ז. (39) שבטל מהם שם כלי. (40) שלא נגמרה עדיין. (41) שאף-על-פי שכיון שלא ניקבה עדיין, אין שם מלאכתה לאיסור עליה, ואינה ראויה לתפירה - יש לפעמים שמשאירים אותה כך ומשתמשים בה להוציא את הקוצים הנתחבים ביד (גמרא שבת קכג. ורש"י שם).

ט. פל' 42 כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו, כגון פלים המקצים⁴³ לסחורה וכלים היקרים ביותר, שמקפיד עליהן שמא יפסדו - אסור לטלטלן בשבת. וזה הוא הנקרא מקצה מחמת חסרון כיס. כגון: המסר⁴⁴ הגדול, ויתד⁴⁵ של מחרשה, וספין של טבחים⁴⁶, וחרב⁴⁷ של אשכפים⁴⁸, וחצין החרשים⁴⁹, וקרנס של פשמים⁵⁰, וכיוצא בהן.

(42) משנה, שבת קכג, ב. (43) המיוחדים. (44) כלי נגר לנסר בו עצים. (45) המתכת החדה שבמחרישה לחפירה באדמה. (46) סכין שהקצבים מקצבים בו את הבשר באטליו (רש"י), ולדעת ה'תוספות' סכין של שחיטה. (47) סכין. (48) סנדלרים. (49) קרדום הנגרים לחתוך את הקורות (בגמרא: "חצינא דנגרי"). ובנוסח אחר: "וחצין של חרשין" (מעשה רוקח). (50) בנוסח אחר: "קרנס של נפחים" (ויניציאה). ותמה על זה ה'בית יוסף' בס' שח שבקורנס של נפחים הכל מודים שאינו מוקצה מחמת חסרון כיס (שבת, שם).

י. פל' 51 כלי שהקצה מחמת האסור - אסור לטלטלו⁵². כגון: גר⁵³ שהדליקו בו בשבת, והמנורה שהיה⁵⁴ הגר עליה, ושלחן שהיו עליו מעות - אף-על-פי שנקבה הגר או שנפלו המעות - אסור לטלטלן; שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות, נאסר לטלטלו כל השבת בזה, אף-על-פי שהלך הדבר שגורם לו האסור⁵⁵.

(51) שבת קנז, א. (52) אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו (כסף-משנה). (53) שבת מד, א. (54) שהניחו עליו בכוונה (מגיד-משנה). (55) "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא" (=מתוך, מפני שנעשה מוקצה לבין השמשות, הוקצה לכל היום).

יא. אבל⁵⁶ כלי המקצה מחמת מאוסו, כגון גר⁵⁷ וישן של נפט וכלי הצואה וכיוצא בהן - מתר לטלטלן בשבת, אם הצרך להן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 72) כלל זה הוא בדינו: טלטול מן הצד (=על ידי דבר אחר) לצורך דבר המוקצה - אסור, ואם לצורך דבר המותר - מותר (וראה 'תוספות' שבת מג: ד"ה דכ"ע).
- 1 טו. פיצור? פגה⁷⁴ שהיתה טמונה⁷⁵ בתבן⁷⁶,
 2 ותרה⁷⁷ שהיתה על גבי גחלים⁷⁸ - תוחבן בכוש⁷⁹
 3 או בכרפר⁷⁹ ונוטלן, ואף-על-פי שהתבן והגחלים
 4 ננערים בשבת בשעת⁸⁰ נטילה. וכן לפת⁸¹ או צנונות
 5 שהיו טמונים בעפר, ומקצת העלים מגלים⁸² -
 6 שומטין⁸³ בשבת בעלה שלהן, ואף-על-פי שהעפר
 7 ננער. אבל אם היה כפר או תינוק על גבי האבן או
 8 על גבי הקורה - לא יטלטל⁸⁴ האבן או הקורה בכפר
 9 או בתינוק שיש עליה. וכן כל פיוצא בזה.
- 73) שבת קכג, א. (74) תאנה שלא בשלה כל צרכה.
 75) היתה טמונה, ולא שהוא טמנה בכוונה, שאם לא כן היא
 נעשית בסיס לתבן (להלן הלכה יז, ועיין 'תוספות' שבת
 קכג. ד"ה פגה). (76) המוקצה ומיוחד לעשית טיט.
 77) עוגה דקה אפוייה על גבי גחלים. (78) ואינה טמונה
 בתוכם, שאם לא כן הרי הוא חותה גחלים בשבת, "מכבה
 את העליונות ומדליק את התחתונות" (כמבואר בהל' שגגות
 פ"ז הי"ב) - "כסף משנה". (79) מבואר בהלכה ז'.
 80) בנוסח אחר: "ונערים בשעת" ('מעשה רוקח').
 81) כלאים פ"א מ"ט. (82) אבל אם העלים מכוסים, אם
 תוחב בהם כוש או כרכר, נראה כעושה גומא בשבת
 (מגיד-משנה). (83) מושך אותם. (84) שבת קמב, ב: "לא
 התירו כיכר ותינוק אלא למת בלבד" (להלן פכ"ו הכ"א).
- 10 טז. נוטל⁸⁵ אדם את בנו⁸⁶ שיש לו געגועין עליו⁸⁷
 11 והאבן⁸⁸ בידו⁸⁹, אבל לא דינר; שאם יפל הדינר,
 12 יטלנו האב בידו. כלפלה⁹⁰ שהיתה נקובה, וסתם
 13 נקב שלה אבן - מתר לטלטלה; שהרי האבן
 14 נעשית בדפן⁹¹. היתה הפלפלה מלאה פרות, והאבן
 15 בתוף הפרות - אם היו הפרות רטובים, כגון ענבים
 16 ותותים - נוטל אותה כמות שהיא⁹²; שאם ינער
 17 הפרות - יטנפו בעפר, ובמקום הפסד לא גזור.
- 85) משנה, שבת קמא, ב. (86) בחצר שמותר לטלטל בה.
 87) שהבן משתוקק לאביו, ויתעצב אם לא יקחנו.
 88) שהיא מוקצה. (89) ויטלטל מוקצה. (90) סל.
 91) אם היא מהודקת יפה "והיא כחלק מן הסל" (פירוש
 המשניות). (92) "שהכלכלה נעשתה בסיס לאיסור ולהיתר,
 וההיתר חשוב יותר, ובטל האיסור לגבו, כאילו אינו בסיס
 רק להיתר" ('מגן אברהם' סי' שט).
- 18 יז. תבית⁹³ ששכח אבן על פיה⁹⁴ - מטה על צדה
 19 והיא נופלת. היתה בין התביות⁹⁵ והאבן עליה -
 20 מגביהה⁹⁶ למקום אחר, ומטה על צדה שם, והאבן
 21 נופלת. וכן השוכח מעות על הכר וצריך לכפר⁹⁷ -
 22 נוער את הכר והן נופלות. ואם צריך למקום הכר
 23 - נוטל את הכר והמעות עליו. אבל אם הניח
- 93) משנה, שבת קמב, ב. (94) והוא צריך לקחת מהיין
 שבתוכה. (95) שאינו יכול להטות אותה במקומה, שמה
 תיפול האבן על החבית ותשברנה. (96) לחבית.
 97) לשכב עליו. (98) בכוונה.
- 99) האבן⁹⁹ שפקרויה¹⁰⁰: אם ממלאין בה ואינה
 100) נופלת¹⁰¹ - הרי היא כמקצת הקרויה¹⁰², ומתר
 103) למלאת בה; ואם לאו¹⁰³ - אין ממלאין בה. בגד¹⁰⁴
 105) שעל הקנה - שומטין¹⁰⁵ מעל הקנה¹⁰⁶.
- 99) משנה, שבת קכה, א. (100) רבינו ב'פירוש המשניות'
 ביאר: "קרויה היא כלי חרס ששואבים בו מים, ותולים בו
 אבן, כדי שיכבד וירד לתחתית המעיין" (וכן פירש בהל'
 כלים פ"כ ה"א), אבל רש"י פירש: "קרויה היא דלעת יבשה
 חלולה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת
 אלא צפה, ונותנים בה אבן כדי להכבידה". (101) שהיא
 קשורה יפה. (102) כחלק של הקרויה. (103) אם אינה
 קשורה יפה, הקרויה מתבטלת לגבי האבן ונעשית בסיס
 לדבר האסור. (104) שבת קמ, א. (105) מוריד את הבגד
 מהקנה. אבל אסור לקחת את הקנה מתוך הבגד, לפי שאינו
 כלי ועומד רק להסקה. (106) בגד לאחר כביסה, תולים
 אותו על קנה לייבשו.
- 107) פרות¹⁰⁷ שאסור לאכל, כגון פרות שאינם
 108) מעשרין¹⁰⁸, אפילו הן חביבין במעשר מדבריהם¹⁰⁹, או
 109) מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו¹¹⁰, או תרומה
 110) טמאה¹¹¹, או מעשר שני והקדש שלא נפדו
 111) פהלת¹¹² - אסור לטלטלן. אבל הדמאי¹¹³ - הואיל
 112) וראוי לעניים¹¹⁴; וכן מעשר שני והקדש שפדאן,
 113) אף-על-פי שלא נתן החמש¹¹⁵ - מתר לטלטלן.
- 107) משנה, שבת קכו, ב. (108) שלא הפרישו מהם
 תרומות ומעשרות. (109) שרק מדברי חכמים אינם ראויים
 לאכילה, כפירות שצמחו בעציץ שאינו נקוב (פירוש
 המשניות). (110) תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ולקח
 המעשר אחר שנתמחה התבואה, קודם שהפרישו ממנה
 תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש
 תרומה גדולה (רע"ב). (111) שאינה ראויה אפילו לאכילת
 בהמתו של כהן. (112) "שלא נפדו כהלכה, כגון שיפדה
 מעשר שני על חתיכה של כסף, וזה הפדיון אינו הגון ולא
 נעשה כהלכתו עד שיפדה על כסף מפותח. רוצה לומר:
 מעות מצויירים כמו שכתוב "וצרת הכסף בידך" (דברים יד,
 כה) - דבר שיש עליו צורה, או שיחלל ההקדש על הקרקע.
 ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין - שיהיה דבר הניתן
 מיד ליד" (פירוש המשניות). (113) פירות לקוחים מעמי
 הארץ שאינם זהירים בהפרשת מעשרות, כמבואר בפכ"ג
 הט"ו. (114) "מותר לאכיל את העניים דמאי" (רבינו בהל'
 מעשר פ"י הי"א). (115) בפדיון מעשר שני והקדש

יחד לו קרן זוית, בטל אגב עפר הבית, ואסור לטלטלו (או"ח סי' שח).

מוסיפים חומש מלבד הקרן (ויקרא כז, לא), אבל אינו מעכב - ומותרים באכילה.

כג. אסור לבטל כלי מהפגנו¹³³, מפני שהוא פסותר¹³⁴. פיצד? לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנוטף; שהשמן שבנר אסור לטלטלו, וכשפול לכלי - יאסר לטול הכלי שהיה מתר. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה¹³⁵, אבל פופה הוא הכלי עליה¹³⁶. וכן¹³⁷ פופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו; שהרי לא בטלו, שאם יחפץ - יטלנו.

(133) משנה, שבת מב, ב. ממה שהיה מוכן מבעוד יום. (134) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור לטלטלו כמו שיבאר. וכן פירש רש"י בשבת קכח, ב. אבל בדף מב, ב שם, פירש "שהוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה". (135) כי ביצה שנולדה בשבת אסורה באכילה ובטלטול (ראה הל' יו"ט פ"א הי"ט-ה"כ). (136) הראב"ד הביא בשם הירושלמי: "ובלבד שלא יגע בביצה", ואף שמוקצה אינו אסור אלא לטלטול ולא בנגיעה, חוששים "שמא יענע הביצה על ידי הכלי" (מגיד-משנה). (137) בניגוד לדעת רבי יצחק האומר שאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאסור לטלטלו (שבת מג).

כד. נותנין¹³⁸ כלי תחת הדלף¹³⁹. ואם נתמלא הכלי - שופך¹⁴⁰ ושונה¹⁴¹, ואינו נמנע¹⁴². והוא, שהיה הדלף ראוי לרחיצה¹⁴³; אבל אם אינו ראוי - אין נותנין. ואם נתן - מתר לטלטלו במים המאוסין שבו. שאין עושין גרף של רעי לכתחילה¹⁴⁴.

(138) משנה, ביצה לה, ב. (139) "מים הנוזלים מן הגגות בעת ירידת הגשם" (פירוש המשניות), ונותנים כלי לקבל את המים שלא יטנפו את הבית. (140) לחוץ. (141) מחזיר שוב את הכלי תחת הדלף. (142) מלשנות כל היום אם צריך לכך (רש"י). (143) שאם אינם ראויים לרחיצה הם מוקצה ואסור לכתחילה לתת כלי תחתם לקבלם, שהרי הוא עושה גרף של רעי לכתחילה. (144) ביצה לו, ב. אבל עבר ונתן - מותר להוציא.

כה. חבית¹⁴⁵ של טבל¹⁴⁶ שנשברה - מביא כלי ומניח תחתיה¹⁴⁷; הואיל ואם עבר ותקנו - מתקן¹⁴⁸, הרי הוא כמתקן. ונותנין¹⁴⁹ כלי¹⁵⁰ תחת הנר לקבל ניצוצות¹⁵¹; מפני שאין בהן ממש, ומתר לטלטל הכלי. קורה¹⁵² שנשברה - אין סומכין אותה בפססל או בארפות המטה¹⁵³, אלא אם-כן היו רווחים¹⁵⁴ וכל זמן שיחפץ יטלם, כדי שלא יבטל כלי מהפגנו. פורסין מחצלת על גבי אבנים¹⁵⁵ בשבת או על גבי פורת דבורים, בחמה - מפני החמה, ובגשמים - מפני הגשמים, ובלבד שלא יתבון לצוד¹⁵⁶; שהרי נוטלה בכל עת שירצה¹⁵⁷. וכופין¹⁵⁸ את הסל בשבת לפני האפרוחים¹⁵⁹ בשביל שיעלו עליו וירדו; שהרי מתר לטלטלו פשיירו מעליו. וכן כל פיוצא בזה.

כ. מטלטל¹¹⁶ ישראל התרומה, אף-על-פי שאינה ראויה לו¹¹⁷; ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החלין, אם היו שניהם בכלי אחד. במה דברים אמורים¹¹⁸? בשהיתה הטהורה למטה¹¹⁹, והיו פרות המתטנפין בקרקע, שאם ינער אותן יפסדו; אבל אם היו אגונים ושקדים וכיוצא בהן - נוער הכלי, ונוטל הטהורה או החלין, ומניח הטמאה. ואם היה צריך למקום הכלי - בין שהטהורה למעלה, בין שהיתה למטה - מטלטל הפל פאחד.

(116) משנה, שבת קמא, ב. (117) כיון שראויה לכהן. (118) כמו שנתבאר למעלה הלכה טז. (119) אבל אם טהורה למעלה שיכול לקחת את הטהורה, אסור לו לטלטל את הכלי. ובנוסף אחר: "כשהיתה הטמאה למטה" (וינציאה) וב'כסף משנה' מבכר את הנוסח הנדפס.

כא. נדבך¹²⁰ של אבנים שחשב עליו מבעוד יום: אם למדום¹²¹ - מתר לישב עליהן למחר, ואם לאו - אסור. חריות¹²² של דקל שגדרן¹²³ לעצים¹²⁴, ונמלך עליהן מערב שבת לשיבה - מתר לטלטלן¹²⁵. וכן אם ישב עליהן מבעוד יום - מתר לטלטלן.

(120) שבת קכה, ב: "אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים (שורת אבני בנין), ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר". (121) סדרום כדי לישב עליהם, שעשו מעשה והכינום מערב שבת. (122) שבת נ, א. ענפים. (123) שלקטן; בנוסף אחר: "שגדרן" (שונצינו). (124) להסיקן באש. (125) וכאן אין צריך מעשה, כמו בנדבך אבנים, מכיון שחריות יש מהן העומדות לשיבה, ויש להסקה, ואף שחשב מתחילה להסקה, די במחשבה לבד לייחדן לשיבה, שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, אבל בנדבך של אבנים העומד לבנין ולא לשיבה, צריך מעשה מיוחד להכניס לשיבה (מגיד-משנה).

כב. הקש¹²⁶ שעל המטה - לא ינענענו בידו¹²⁷, אבל מנענעו בגופו¹²⁸. ואם הוא מאכל פהמה - מתר לטלטלו. וכן אם היה עליו פר או סדין¹²⁹ וכיוצא בהן - מנענעו בידו; שהרי נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום. המקנים¹³⁰ קפה של עפר¹³¹ בביתו, אם יחד לה קרן זוית מערב שבת - מטלטלו בשבת¹³², ועושה בו כל צרכיו.

(126) משנה, שבת קמא, א. והוא עומד להסקה. (127) שאסור לטלטל מוקצה. (128) בכתפיו, כי טלטול כלאחר יד (= בדרך שינוי) מותר. (129) הכר והסדין מוכיחים שהקצה את הקש לשכיבה ולא להסקה. (130) שבת נ, א. (131) לכסות בו דוק. (132) אבל אם לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁעִיה וְעִשְׂרִים

(1) נשלמו בו דיני הטלטול.

- א. כָּל פְּלִיטָה הָאוֹרֵג וְחִבְלָיו וְקָנִים שְׁלוֹ - מִתֵּר
לְטַלְטֵלָן, כְּכָל שְׁמֵלֶאכְתּוֹ לְאֶסוּר,¹² חוץ מִכָּבֶד
הָעֵלִיּוֹן וְכִבְדֵּי הַתַּחְתּוֹן;¹³ לְפִי שְׁאִין נָטְלִין,¹⁴ מִפְּנֵי שֶׁהֵן
תְּקוּעִין.¹⁵ וְכֵן הָעֲמוּדִים שֶׁל אוֹרֵג - אֶסוּר לְטַלְטֵלָן,
שְׁמָא יִתְקַן הַגְּמוּט שְׁלֵהֶן.¹⁶ וְשָׂאֵר כְּלֵי הָאוֹרֵג - מִתְּרִין.

(2) שבת קיג, א. (3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח
ה"ג. ובנוסף אחר: "שמלאכתו להיות" (מעשה רוקח)
וכדעת רש"י שם. (4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות
חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם
מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון,
ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד
העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים
את הארג. (5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי
(מגיד-משנה). (6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני
כבדם. (7) כשחולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את
העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה
(רש"י).

- ב. מִכְבֹּדוֹת שֶׁל תְּמָרָה¹⁷ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, שְׁמִכְבְּדִין בֵּהֶן
אֶת הַקֶּרֶקֶע - הֲרִי הֵן כְּכָל שְׁמֵלֶאכְתּוֹ לְהֵתֵר; שְׁהֲרִי
מִתֵּר לְכָבֶד בְּשִׁבְתָּהּ.¹⁸ לְבָנִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ¹⁹ מִן הַבִּנְיָן -
הֲרִי הֵן כְּכָל שְׁמֵלֶאכְתּוֹ לְהֵתֵר; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְהֵסֵב
עֲלֵיהֶן, שְׁהֲרִי שְׁפִין אוֹתָן²⁰ וּמִתְקַנֵּין אוֹתָן. וְאֵם צָבֵר
אוֹתָן²¹ - הֲרִי הַקָּצֵם²², וְאֶסוּר לְטַלְטֵלָם.²³

(8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה
מכבודו, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם
משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי
גאון). (9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון
ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. (10) אחר שהשלים
בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. (11) מבואר
בפכ"ה הכ"א. (12) סדרן זה על זה. (13) לבנין.
(14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

- ג. חֶרֶס קִטְנָה²⁴ - מִתֵּר לְטַלְטֵלָה אֶפְלוֹ בְּרִשּׁוֹת
הַרְבִּים, הוֹאִיל וְרְאוּיָהּ הִיא בְּחֹצֵר לְכִסּוֹת בָּהּ פִּי כְּלֵי
קִטָּן.²⁵ מְגוּפֶת²⁶ חֲבִית שֶׁנִּתְפַּתָּה²⁷ - הִיא²⁸
וּשְׁבָרֶיהָ²⁹ מִתֵּר לְטַלְטֵלָה³⁰; וְאֵם זִרְקָה לְאִשְׁפָּה
מִבְּעוֹד יוֹם³¹ - אֶסוּר לְטַלְטֵלָה³². כְּלֵי שֶׁנִּתְרַעְעוּ³³ -
לֹא יִתְלַשׁ³⁴ מִמֶּנּוּ חֶרֶס לְכִסּוֹת בּוֹ אוֹ לְסִמָּן בּוֹ.

(15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. (16) כיון שהיתה
מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צרורות או אבנים
אף-על-פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם -
כמבואר בפכ"ה ה"ו. (17) סתימת פי החבית בטיט.
(18) שנשברה החבית. (19) המגופה. (20) של החבית.
(21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. (22) אבל אם זרקת
בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר
(מגיד-משנה). (23) שבטלה מהיות עוד כלי.

(145) שבת מג, א. (146) שלא הופרשו ממנו תרומות
ומעשרות. (147) אף שאינו ראוי לאכילה כל זמן שהוא
טבל, ואי אפשר לתקנו היום, כי אין מגביהין תרומות
ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן
(פכ"ג ה"ט). (148) כמבואר בפכ"ג ה"ט: "המגביה
תרומות ומעשרות בשבת או ביום-טוב - - - תיקן את
הפירות". (149) משנה, שבת מז, ב. (150) אפילו בשבת.
(151) היוצאים מן הנר, שלא תאחז האש במפה שעל
השולחן. (152) שבת מג, א. (153) הלוחות שבין שני
כרעי המיטה לארכה. (154) כשסמוכים ברפיון, מותר
לסמכם כדי שהקורה לא תוסיף לרדת, אבל לא כדי שתעלה
שהוא כבונה (או"ח סי' שיג). (155) אבני בנין "שלא ימחו
בגשמים מאחר ששרויות במים" (רש"י). והמחצלת שומרת
עליהן מפני הגשמים. (156) את הדבורים, וגם לא יהדק
את המחצלת שהדבורים לא יוכלו לצאת, ויעבור על איסור
צידה משום "פסיק רישיה ולא ימות" (כמבואר בפכ"א).
(157) ואינו מבטל כלי מהיכנו. (158) משנה, שבת קכח, ב.
(159) שבעלי חיים מוקצים הם, לפי שאינם ראויים היום
(מגיד-משנה).

- כו. בְּהֵמָה¹⁶⁰ שֶׁנִּפְלָה לְבוֹר אוֹ לְאַמַּת הַמַּיִם¹⁶¹: אֵם
יְכוֹל לָתֵן לָהּ פְּרִנְסָה¹⁶² בְּמִקְוָמָה - מִפְּרִנְסִין אוֹתָהּ עַד
מוֹצָאֵי שָׁבָת; וְאֵם לְאוֹרֵג¹⁶³ - מִכִּיבֵּא פְּרִים וְכִסְתוֹת וּמִנִּיחָה
תַּחְתֵּיהָ, וְאֵם עֲלֵתָהּ - עֲלֵתָהּ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁמִכְבֵּטֵל כְּלֵי
מִהַפְּנֵי, שְׁהֲרִי מְשִׁלְכּוֹ לְבוֹר לְתוֹךְ הַמַּיִם - מִפְּנֵי צַעַר
בְּעַלֵּי חַיִּים¹⁶⁴ לֹא גִזְרוּ. וְאֶסוּר לְהַעֲלוֹתָהּ בִּידּוֹ. וְכֵן
אֵין עוֹקְרִין¹⁶⁵ בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף בְּחֹצֵר, אֲבָל דוֹחִין
אוֹתָן עַד שֶׁיִּפְּנֶסוּ. וּמִדִּדְרִין¹⁶⁶ עֲגָלִים וְסִיָּחִים. תְּרַנְגֵּלָת
שְׁבָרָהּ - אֵין מִדִּדְרִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִשְׁמָטֶת מִן
הַיָּד, וְנִמְצָאוּ אֲגָפֶיהָ נִתְלַשִּׁין¹⁶⁷; אֲבָל דוֹחִין אוֹתָהּ עַד
שֶׁתִּפְּנֶס.

(160) שבת קכח, ב. (161) ובעלי חיים מוקצים הם בשבת,
כמו שנזכר למעלה. (162) להוריד לה אוכלין ומשקין.
(163) שהמים עמוקים, ואי אפשר לפרנסה שם.
(164) שהוא מן התורה, כמו שכתוב (שמות כג, ה): "כי
תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו . . . עוזב תעזוב עמו",
וביטול כלי מהיכנו הוא רק איסור דרבנן ונדחה מפני דבר
תורה ('באר הגולה'). ויש אומרים שדעת רבינו שצער בעלי
חיים אינו אלא מדרבנן (כמו שנראה מדבריו בפ"ג מהלכות
רוצח ה"ט), ואף-על-פי-כן לא אסרו לבטל כלי מהיכנו
במקום צער בעלי חיים, שהרי שקדה התורה על מנוחת
בעלי החיים בשבת, כמו שנאמר "למען ינוח שורך וחמורך"
(שמות כג, יב). ובמכילתא שם: "הוסיף לו הכתוב נייח אחד
להיות תולש מן הקרקע ואוכל, אתה אומר לכך בא או אינו
אלא יחבשנו בתוך ביתו, אמרת אין זה נייח אלא צער"
(אור שמח). (165) להגביהם משום מוקצה. (166) אוחז
בצוארם ובצדדיהם ומוליכם (מגיד-משנה). (167) לדעת
הראב"ד זהו דבר שאינו מתכוון ומותר. וטעם האיסור משום
שנשמטים ומטלטלים בשבת.

משלוש - אינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. (46) ודעת הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נוהר מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן שיעורה שלש אצבעות, אבל בשאר מטלניות מותר לטלטלן, אף שאין בהן שלש על שלש, כמו שמטלטים צרור וחרס. (47) תנורים שלהם היו מטלטים כקדירות שלנו. (48) שבת קלה, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר בפכ"ה ה"ג. (49) רגילה. (50) יחבר את הרגל בחזקה בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

ז. סלם⁵¹ של עליה⁵² - אסור לטלטלו⁵³; שאין עליו תורת כלי. ושל שובך⁵⁴ - מותר להטותו⁵⁵, אבל לא יוליכו משובך לשובך; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לצידו⁵⁶. קנה שמסקין בו הצייתים⁵⁷ - אם יש עליו תורת כלי⁵⁸, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאסור⁵⁹. קנה⁶⁰ שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו - אם יש תורת כלי עליו, הרי הוא ככלי שמלאכתו להתיר⁶¹.

(51) ביצה ט, ב. (52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו. (53) אפילו לצורך גופו ומקומו. (54) קן של יונים. (55) ממקום למקום. (56) כמבואר בפכ"ד ה"ג. אבל סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם ממקום למקום (ט"ז אורח-חיים סי' תקיח). (57) משנה, שבת כג, ב: "עושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים בו הזיתים כשהם בבית-הכר, ועושים בראשי אותם המקלות כעין רימון עגול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא" (פירוש המשניות). (58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה בפכ"ה ה"ג). (59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ולא לצורך עצמו. (60) תוספתא שבת פט"ו. (61) ומותר לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה ה"ג).

ח. דלת⁶² שהיה לה ציר⁶³, אף-על-פי שאין לה עתה ציר, שהכינה לסתם בה מקום מקצה⁶⁴, והיא נגדרת, שנוטלין אותה וסותמין בה, וכן הדקים⁶⁵ שסותמין בהן הפרצה, וכן מחצלת הנגדרת: בזמן שקשורין⁶⁶ ותלוין בכהל - סותמין בהן ונועלים בהם; ואם לאו - אין נועלין בהן⁶⁷. ואם היו גבוהים מעל הארץ - נועלין בהן⁶⁸.

(62) משנה, עירובין קא, א. (63) יתד של ברזל שהדלת סובבת עליה. (64) חצר מאחורי הבתים, שמינחים בה סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתליות אבל נגדרות לארץ (רש"י). (65) "קוצים, קושרים הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות). (66) בחבל ותלויים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים בהם אינו חייב משום בונה. (67) שנראה כבונה עכשיו דופן זה. (68) שאין דרך בנין בזה.

(24) שנשבר. (25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש הרי"ף: לא יחתוך.

ד. מתר²⁶ להכניס לבית הפסא שלש אבנים²⁷ מקרזלות²⁸ לקנח בהן. וכמה שעורן? כמלא היד. אבל אדמה שהיא קרובה להתפרך - אסור לטלטלה²⁹ לקנח בה. ומת³⁰ להעלות אבנים לגג לקנח בהן³⁰. ירדו עליהן גשמים ונשתקעו בטיט - אם רשומן נפר³¹, מת³² לטלטל³². אכן שיש עליה טנוף, שנידאי לקנח היא - מת³³ לטלטלה, ואפלו היא גדולה.

(26) שבת פא, א. (27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר למעלה בפכ"ה, ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). (28) חדות, הראויות לקינוח (מגיד-משנה). (29) מפני שאינה ראויה. (30) ואף-על-פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:). (31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן הקרקע. (32) ואין איסור משום סותר.

ה. היה³³ לפני צור³⁴ וחרש³⁵ - מקנח בצור³⁶. ואם היה החרש מאגני³⁷ כלים - מקנח בחרש³⁸. היו לפניו צור וצשבים: אם היו צשבים רפים - מקנח בהן³⁹, ואם לאו - מקנח בצור⁴⁰.

(33) שבת פב, א. (34) אבן קטנה שהיא מוקצה. (35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. (36) אף-על-פי שהוא מוקצה, ואינו מקנח בחרש שהוא חד ויש בו סכנה. (37) השפה לפי הכלי הכוללת מהכלי חוצה ('ערוך'). ובפירוש המשניות כלים פ"א, מ"ג פירש: צואר הכלי. (38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. (39) שאינם "מוקצה". (40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם, והמקנח בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

ו. שיריו⁴¹ מחצלאות שפלו⁴² - הרי הן ככלי שמלאכתו להתיר⁴³; מפני שראויין לכסות בהן הטנוף⁴⁴. אבל שירי בגדים שפלו, שאין בהן שלשה על שלשה⁴⁵ - אסור לטלטלן; שאין⁴⁶ ראויין לא לעניים ולא לעשירים. שכרי התנור⁴⁷ - מת⁴⁸ לטלטלן, והרי הן ככל הפלים שמלאכתן להתיר. פירה⁴⁸ שנשמטה אחת מרכותיה⁴⁹ - אסור לטלטלה, שמא יתקע⁵⁰.

(41) שבת קכה, א. (42) שנרקבו ונפרדו ממחצלת ישנה. ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבלו" (כת"י התימנים). (43) מבואר בפכ"ה ה"ג. (44) שהרי גם המחצלת השלמה עומדת לכסות את עפר הבית והכלוך, שלא יעלה האבק. (45) כן יש לתקן "שלש על שלש", כלומר שלש אצבעות על שלש אצבעות, שאילו "שלשה על שלשה" (כברפוסים חדשים) כלומר שלשה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים, ואילו בגדי עניים שיעורם בשלש אצבעות על שלש אצבעות (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חריקים, שהכל יודעים שאינה של פרקים ('מעשה רוקח').

יב. מנעל⁸⁸ שעל גבי האמרים⁸⁹ - שומטין⁹⁰ אותו בשבת. מכשע⁹¹ של בעלי בתים⁹² - מתירין⁹³, אבל לא כובשין⁹⁴. ושל כובסין - לא יגע בו, מפני שהוא מקצה מחמת חסרון כס⁹⁵. וכן גזי צמר⁹⁶ - אין מטלטלין אותו, מפני שהוא מקפיד עליהן⁹⁷. לפיכך, אם יחדן לתשמיש - מתירין. והשלחין⁹⁸ - מתיר לטלטלו, בין שהיו של בעל הבית או של אמן⁹⁹, מפני שאינו מקפיד עליהם.

(88) שבת קמא, א. (89) דפוס עץ לנעל. (90) מורידים אותו מהאימום, אף-על-פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם). (91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה הקיפול נאה" (פירוש המשניות). (92) שאינו תחוב בחזקה. (93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. (94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). (95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. (96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. (97) לשמרם לטויה. (98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). (99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

יג. כל דבר¹⁰⁰ מטנף, כגון רעי וקיא וצואה וכיוצא בהן¹⁰¹: אם היו בחצר שישבין בה - מותר להוציאן לאשפה או לבית הפסא, וזה הוא הנקרא גרף של רעי¹⁰²; ואם היו בחצר אחרת¹⁰³ - פושין עליהן כלי, כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן. רק שעל הקרקע - דורסו לפי תמו¹⁰⁴ והולך. מטלטלין כנונא¹⁰⁵ מפני אפרו¹⁰⁶, אף-על-פי שיש עליו שברי עצים, מפני שהוא כגרף של רעי. ואין¹⁰⁷ עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת; אבל אם נעשה מאליו, או שעבר ועשהו - מוציאין אותו.

(100) שבת קמא, ב. (101) כל דבר מאוס. (102) מבואר בפכ"ה הכ"ד. (103) שאינו דר שם שאסור להוציאם. (104) כמבואר בפכ"ה ה"ד. (105) שבת מז, א. כלי נחושת ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן. (106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד-משנה); ודעת הראב"ד שהיתר טלטול הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר איסור - שברי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם כלל. (107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

ט. דלת⁶⁹ שהיה לה לוח אחד⁷⁰, ששומטין אותה ונועלין בה: אם לא היה לה למטה כן⁷¹ כמו אסקפה⁷², שמוכית עליה שהיא כלי מוכן לנעילה - אין נועלין בה⁷³; ואם⁷⁴ יש למטה אסקפה - נועלים בה. וכן נגר⁷⁵ שיש בראשו קלוסטר⁷⁶, שמוכחת עליו שהוא כלי מוכן לנעילה ואינו קורה בשאר כל הקורות - נועלין בו⁷⁷ בשבת.

(69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר. (70) שיש בה רק קרש אחד ואין בה היכר דלת. (71) יסוד. (72) מפתן. (73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות, הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. (74) בנוסח אחר, חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקפה נועלים בה" (שוניצין). (75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים, ועניינו כמו בריח מבריא מן הכותל אל הכותל" (פירוש המשניות). (76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה שיורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת" (פירוש המשניות). (77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו להם" (משנה שם קא:).

י. נגר⁷⁸ שאין בראשו קלוסטר⁷⁹: אם היה קשור ותלוי בדלת - נועלין בו; וכן אם היה נטל ואגדו עמו⁷⁹; אבל אם היה אגדו קבוע בדלת, והיה הנגר נשמש כמו קורה, ומניחין אותו בנזית, וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין - הרי זה אסור לנעל בו; שאין עליו תורת כלי⁸⁰, ואינו אגוד, ואין בו אגד להוכיח עליו⁸¹.

(78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגרר (שאין בראשו גלוסטר), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש), אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונח (שאינו קשור כלל אלא מונח בארץ) כאן וכאן אסור". (79) שהיה קשור בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. (80) כיון שאין בראשו גלוסטר ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו, והכ"ג. (81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה - כנועץ עכשיו נגר ויתר בכותל.

יא. מנורה⁸² של חליות⁸³ - בין גדולה, בין קטנה - אין מטלטלין אותה⁸⁴; שמה יחזירנה בשבת⁸⁵. היו בה חריקים⁸⁶ והיא נראית כבעלת חליות: אם היתה גדולה, הנשלת בשתי ידים - אסור לטלטלה מפני כבדה⁸⁷; היתה קטנה מזו - מותר לטלטלה.

(82) שבת מז, א. (83) מורכבת מפרקים מפרקים. (84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה, אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה ה"י. (85) שמא תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי בשבת. (86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. (87) אין הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה ה"ו) שכל שיש עליו תורת כלי, אף-על-פי שהיא ניטלת בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה

על דרך הריבוי, כאילו אמר: אפילו מנין גדול, ובתנאי שלא יפנה אותו האוצר כולו, עד שלא יניח שום דבר" (פירוש המשניות). (129) שם יבוא להשוות גומות, ויתחייב משום בונה. (130) בפרק כ"א ה"ב. (131) זה מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות, ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. כל¹³² שהוא ראוי למאכל בהמה¹³³ וחייה ועוף²⁵ המצויין¹³⁴ - מטלטלין אותו בשבת. כיצד?²⁶ מטלטלין את התרמוס¹³⁵ היבש, מפני שהוא מאכל לעזים; אבל לא את הלח¹³⁶. את החצב¹³⁷, מפני שהוא מאכל לצבאים. את החרדל¹³⁸, מפני שהוא מאכל ליונים. את העצמות, מפני שהן מאכל לכלבים. וכן כל הקלפין והגרעינין הראויין למאכל בהמה - מטלטלין אותן; ושאינן ראויין - אוכל את האכל וזורקן לאחריו, ואסור לטלטלן. מטלטלין בשור תפוח¹³⁹, מפני שהוא מאכל לחיה. ומטלטלין בשור חי - בין תפל¹⁴⁰, בין מליח, מפני שראוי לאדם. וכן דג מליח; אבל התפל - אסור¹⁴¹ לטלטלן.

(132) משנה, שבת קכו, ב. (133) אף שאינו ראוי למאכל אדם. (134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעל-חי שאינו מצוי אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא-אם-כן יש לו מאותו מין בעל-חי (או"ח סי' שח). (135) צמח בתרמיל שגרעיניו דומים לפול. (136) שהוא מר ביותר. (137) ירק ממין הבצלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר. (138) צמח חריף הטעם, שגרעיניו העגולים משמשים לרפואה. (139) סרוח. (140) שבת קכח, א. חסר מלה ותבלין. (141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אין¹⁴² מטלטלין שברי זכויות, אף-על-פי שהן מאכל לנעמיות¹⁴³; ולא חבילי זמורות¹⁴⁴, אף-על-פי שהן מאכל לפילים; ולא את הלוח¹⁴⁵, אף-על-פי שהן מאכל לעזרבים; מפני שאין אלו וכו' יוצא בהן מצויין אצל רב בני אדם.

(142) תוספתא שבת פט"ו. (143) יענה, עוף גבה הקומה ורב הכוח. (144) ענפי הגפן. (145) עשב בעל עלים רחבים מתפשטים.

יח. חבילי¹⁴⁶ קש¹⁴⁷ וחבילי זרדין¹⁴⁸: אם התקנין¹⁴⁹ למאכל בהמה - מטלטלין אותן¹⁵⁰, ואם לאו - אין מטלטלין אותן. חבילי¹⁵¹ סיאה פואה ואזוב וקורנית¹⁵²: הקניסן לעצים¹⁵³ - אין מסתפק מהם בשבת; למאכל בהמה - מסתפק מהן. וכן באמינתא¹⁵⁴, וכן בפגם¹⁵⁵, וכן בשאר מיני תבלין¹⁵⁶.

(146) משנה, שבת קכו, ב. (147) בנוסח אחר: "חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. (148) ענפי אילן רכים שכורתים בשעת הזמיר (פירוש המשניות).

יד. שמן¹⁰⁸ שיוצא מתחת הקורה של בית הפד בשבת, וכן תמרים ושקדים המוכנים לסחורה - מתיר לאכלם בשבת. ואפלו¹⁰⁹ אוצר של תבואה או תבואה צבורה - מתחיל להסתפק ממנה בשבת. שאין שום אכל¹¹⁰ שהוא מקצה בשבת כלל, אלא הכל מוכן הוא¹¹¹, חוץ מגרורות¹¹² וצמוקין¹¹³ שפמקצה¹¹⁴ בזמן שמיבשים אותם; הואיל ומסריחות בינתיים ואינם ראויין לאכילה - הרי הן אסורין¹¹⁵ בשבת משום מקצה. חבית¹¹⁶ שנתגלתה ואבטיח שגשברה¹¹⁷ - אף-על-פי שאינן ראויין לאכילה, נוטלן ומניחן במקום המצנע¹¹⁸. פיוצא בו קמיע¹¹⁹ שאינו ממחה - אף-על-פי שאין יוצאין¹²⁰ בו, מטלטלין אותו¹²¹. מותר¹²² השמן שפגור ושפוקצה, שהדליקו בהן באותה שבת - אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מקצה מחמת אסור.

(108) שבת יט, א. (109) שבת קכו, א. (110) אפילו המיוחד למכירה ולסחורה ואינו עומד לאכילה. (111) כאילו הכינו בידים לאכילה, כציווי התורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". וכרבי שמעון שאמר שמוקצה מותר בטלטול בשבת חוץ מגרורות וצימוקים (שבת מה:). שבסמוך, ונר שדלק בליל שבת (שבת מה:). שבסוף ההלכה. (112) תאנים יבשות. (113) ענבים יבשים. (114) חצר שמאחורי הבתים המיוחדת לסחורה ועצים. (115) שבת מה, א. (116) תוספתא שבת פט"ו. שיש בה משקין. (117) במקום שנחשים מצויים, חוששים שמא נחש שתה מהמים ואכל מהאבטיח, והטיל בהם ארס, ואסורים בהנאה, כמבואר בהל' רוצח ושמירת הנפש פי"א ה"ח. ובנוסח אחר: "אבטיח שניקרה" כלומר שניקר בו הנחש. ונוסחא זו עיקר (מגיד-משנה, ועיין 'מעשה רוקח'). (118) שאחרים לא ישתו מהמים ויאכלו מהאבטיח ויבואו לידי סכנה. (119) תוספתא שבת פ"ה. (120) כמבואר בפ"ט הי"ד. (121) לפי שיש עליו תורת כלי ('צפנת פענח'). (122) שבת מד, א.

טו. אוצר¹²³ של תבואה או של פדי זין - אף-על-פי שמתיר להסתפק ממנו¹²⁴, אסור להתחיל בו לפנותו¹²⁵ אלא לדבר מצוה, כגון שפנהו להכנסת אורחין¹²⁶ או לקבץ בו בית המדרש¹²⁷. וכיצד מפנין אותו? כל אחד ואחד ממלא ארבע או חמש קפות, עד שגומרינן¹²⁸. ולא יכבדו קרקעיות¹²⁹ של אוצר, כמו שפארנו¹³⁰; אלא נכנס¹³¹ ויוצא בו, ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו.

(123) משנה, שבת קכו, א. (124) כמבואר בהלכה הקודמת. (125) משום טירחא ('מגן אברהם' סי' שלג סק"מ). (126) "שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"ב). (127) לתלמידים הבאים לשמוע דרשה. (128) "אמרו (במשנה) אפילו ארבע וחמש קופות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" (מעשה רוקח). (175) הגורם קרירות. (176) יתנפת. (177) וסותמים. (178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י). (179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא יוסיף להפתח (רש"י). (180) עצימת עינים בשבת. (181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמך לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו (שבת קנא:).

כא. מת¹⁸² המטל בחמה - מניח עליו כפר או תינוק¹⁸³, ומטלטלו¹⁸⁴. וכן אם נפלה דלקה בקצר שיש בה מת - מניח עליו כפר או תינוק, ומטלטלו. ואם אין שם כפר ולא תינוק - מצילין אותו מן הדלקה מכל מקום¹⁸⁵; שמה יבוא לכבות, מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף. ולא התירו לטלטל בכפר או תינוק אלא למת בלבד, מפני שאדם בהול על מתו.

(182) שבת מג, ב. (183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל בחמה, מה אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו". (184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול. (185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה" (שבת מג:).

כב. הנה¹⁸⁶ מטל¹⁸⁷ בחמה¹⁸⁸ ואין להם מקום¹⁸⁹ לטלטלו¹⁹⁰, או שלא רצו להזיזו ממקומו - באין שני בני אדם ויושבים משני צדדיו¹⁹¹. הם להם מלמטה¹⁹² - זה מביא מטתו¹⁹³ ויושב עליה, וזה מביא מטתו ויושב עליה. הם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת¹⁹⁴ ופורש על גביו, וזה מביא מחצלת ופורש על גביו. זה זקק מטתו¹⁹⁵ ונשקט והולך לו, וזה זקק מטתו ונשקט והולך לו - ונמצא מחצת עשויה מאלה¹⁹⁶; שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גגיהן סמוכות זו לזו, ושני קצותיהם על הקרקע משני צדי המת.

(186) שבת מג, ב. (187) המת. (188) וקרוב להסריח ויגרם בזיון לחיים ולמת. (189) בצל. (190) לשם על-ידי כיכר ותינוק. (191) "על-גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו למחיצה (רש"י). (192) שהקרקע הוחם מהשמש. (193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. (194) שטח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאווהל. (195) "שתהא המחצלת מנוחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאלה, ולכשריצו נשמיטם והולכים להם". ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל - אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). (196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

כג. מת¹⁹⁷ שהסריח¹⁹⁸ בפית, ונמצא מתבזה בין

(149) שהזמין לכך מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה כא באיזה דבר צריך מעשה. (150) שסתמם עומדים להסקה והם מוקצה. (151) שבת קכח, א. (152) מבואר בפכ"א הי"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד-משנה); בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים). (153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם. (154) "אמיתא - ניניא" (שבת קכח), והיינו מיניט"א (רש"י שם). (155) צמח בעל עלים קטנים ריחניים. ויש לו ריח טוב, ונקרא בערבית רורא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט דשביעית משנה א'). (156) שאם הכניסם לתבל בהם התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם בשבת.

יט. אין¹⁵⁷ גורפין מאכל¹⁵⁸ מלפני הפטם¹⁵⁹ - בין באבוס¹⁶⁰ של פלי, בין באבוס של קרקע - ואין מסלקין¹⁶¹ לצדדין מפני הרעי¹⁶²; גזרה שמה ישרה גמות¹⁶³. נוטלין מלפני החמור ונותנין¹⁶⁴ לפני השור¹⁶⁵, אבל אין נוטלין מלפני השור ונותנין לפני החמור; מפני שהמאכל שלפני השור מטנף ברירו, ואין ראוי למאכל בהמה אחרת. וכן עלים שריחם רע ומאוסין, ואין בהמה אוכלתן - אסור לטלטלן. לפיכך: תלאי¹⁶⁶ של דגים - אסור לטלטלו, ושל בשר - מת¹⁶⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(157) משנה, שבת קמ, ב. (158) מוציאים מאכל בלתי נקי להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). (159) שור שמפטמים אותו. (160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו מאכל לבהמה. (161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו ברעי. (162) הגללים (פירוש המשניות). (163) ויתחייב משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזרו אף באבוס של כלי. (164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים). (165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר. (166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד-משנה). (167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אף-על-פי שאסור לטלטל את המת בשבת¹⁶⁸, סקין¹⁶⁹ אותו ומדיחין¹⁷⁰ אותו¹⁷¹, ובלבד שלא יזיזו בו איבר¹⁷². ושומטין¹⁷³ את הפר מתחתיו כדי שיהיה מטל על החול, בשביל שימתין ולא יסריח¹⁷⁴. ומביאין פלי מקר¹⁷⁵ ובלי מתכות, ומניחין לו על פרסו כדי שלא יתפח¹⁷⁶. ופוקקין¹⁷⁷ את נקביו, שלא יפגס בהן הרוח. וקושרין את הלחי¹⁷⁸; לא שיעלה¹⁷⁹, אלא שלא יוסף. ואין מעמצין¹⁸⁰ את עיניו בשבת¹⁸¹.

(168) משנה, שבת קנא, א. (169) מושחים בשמן. (170) במים. (171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר במוקצה אלא טלטול. (172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו" (רש"י). (173) מושכים. (174) על-ידי החום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיל, ומדברי סופרים אלפיים אמה. וחרז בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה שכ"א) שאיסור תחומין מהתורה הוא אלפיים אמה (כדברי ר"ע), וישנה דעה נוספת המובאת בשו"ע אדמו"ר (הל' שבת ריש סי' שצ"ו) שאין לתחומין עיקר מהתורה כלל, וגם יותר מ"ב מיל אינו אסור מהתורה.

ובדעת הרמב"ם כאן שי"ב מיל הוא מן התורה, ואלפיים אמה מדרבנן, יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט, האם הוא מהתורה או לא. ומבאר הרוגוצ'בי את לשון הרמב"ם, שממנו משמע שהאיסור הוא רק בשבת ולא ביו"ט, הגם ש"אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד", שמצוות עשה לשבות ממלאכה בשבת וגם מדברים שאינם מלאכה אלא טירחא, והרי ציווי זה של שבתה הוא רק בשבת ולא ביו"ט, ובנידון-דין יציאה חוץ לתחום אינה מלאכה אלא טירחא בלבד, ולכן אסורה רק בשבת שיש בה גם הציווי "תשבות" גם מטירחא. מה-שאינן ביו"ט שאסור רק במלאכה ולא בטירחא, אין איסור תחומין מן התורה אלא מדרבנן בלבד. ועל כן הכלל "אין בין שבת ליו"ט אלא מלאכת אוכל נפש בלבד" הוא בנוגע ל"איסור מלאכה".

מהלכות אלו יש ללמוד הוראה בעבודת ה', יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו הוא במחנה ישראל, שבמרכז אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד המקיפים אותו ומגינים עליו מפני כל עניין שאינו שייך למחנה ישראל. ועל כך הציווי "אל יצא איש ממקומו" בכל זמן ובכל מצב ואסור ליהודי לצאת ממקומו - היינו היהדות, תורה ומצוותיה. והגם שציווי זה נאמר בקשר לשבת, אבל יהודי ממשך את קדושתה של השבת על כל ימי השבוע, וגם אז מקיים את הציווי "אל יצא איש ממקומו", ונמצא תמיד במצב של קדושה - "ביום השביעי".

(על-פי י"ן מלכות' ספר זמנים סי' יג)

(2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמו ה'" (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו אמה אפילו אמה אחת, וראיתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש

1 החיים והם מתבזים ממנו - מתר להוציא
2 לכמלית¹⁹⁹. גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא
3 תעשה שבתורה²⁰⁰, שהוא: לא תסור מן הדבר אשר
4 יגידו לך ימין ושמאל. ואם היה להן מקום אחר
5 לצאת בו - אין מוציאין אותו, אלא מציחין אותו
6 במקומו ויוצאין הם.

(197) שבת צד, ב. (198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). (199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ד הי"ג. (200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - "כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות י"ט:).

יום שלישי ז' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

7 א. היוצא חוץ לתחום המדינה³ בשבת - לוקה⁴,
8 שְׁנֵאמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
9 'מָקוֹם' זֶה הוּא תַּחֲוֹם הָעִיר⁵. וְלֹא נִתְּנָה תוֹרָה שְׁעוֹר
10 לְתַחֲוֹם זֶה; אֲבָל חֻקִּים הָעֲתִיקִים, שֶׁתַּחֲוֹם זֶה הוּא
11 חוּץ לְשָׁנִים עֶשְׂרִי מִיָּל⁶, כִּנְגֵד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל⁷. וְכֵן
12 אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לְמַחֲנֵה.
13 וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁸, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוּץ לָעִיר⁹ אֲלָא
14 עַד אֲלָפִים אֲמָה, אֲבָל חוּץ לְאֲלָפִים אֲמָה - אָסוּר;
15 שְׁאֲלָפִים אֲמָה הוּא מִגֶּרֶשׁ הָעִיר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם הציווי "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", כתב ב'ספר החינוך' ש"נזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון, וכשם ששבת ה' ממלאכת בריאת העולם, כך ראוי לו לאדם לנוח במקום אחד.

זכירת השבת בכל ימות השבוע מתבטאת בלימוד הלכות שבת במשך ימות החול, וכשם שיש מצוה על זכירת השבת שבכל שבוע, כך ישנה מצוה בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שגם בימי החולין של הגלות יש לזכרה ולהתכונן אליה, ועל-ידי-זוהי שידועים על ההכנה לזמן הגאולה - תהיה העבודה בזמן הגלות בנקל יותר.

(על-פי י"ן מלכות' ספר זמנים סי' יג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה...".

דעת הרמב"ם כאן היא שאיסור תחומין מהתורה הוא י"ב

שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזוויות, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו ("מגיד משנה"). (16) כדין העובר על איסור דרבנן, כמבואר בפרק א' הלכה ג'. (17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי – אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן, כמבואר בפרק ז' הלכה א'.

- 10 ג. המהלך¹⁸ חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים - הרי זה ספק¹⁹, אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה²⁰. אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה - הרי זה כמהלך על הארץ, ויש אסור תחומין שם.

(18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). (19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). (20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאינן בימים ונהרות איסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

- 17 ד. מי²¹ ששבת בדיר²² שבמדבר, או בסהר²³ או במערה, וביצא בהן מרשות היחיד - מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח פרבוע²⁴. וכן²⁵ השו"ב בבבלי - אפלו היה יושן בשעה שנקנס השבת, שלא קנה²⁶ שבייתה - יש לו להלך ממקומו אלפים אמה²⁷ לכל רוח פרבוע. היה²⁸ מהלך בבבלי, ואינו יודע תחום שבת - מהלך אלפים פסיעות בינוניות²⁹, וזה הוא תחום שבת.

(21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (22) מקום בנוי לשמירת הצאן. (23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). (24) כדין שובת בעיר. (25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (26) כלומר לא התכוון לקנות. (27) הואיל ואילו היה נייער קנה, ישן נמי קונה (גמרא). (28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה), אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. (7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) - (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחזור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. (8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

- 1 ב. נמצאת למד¹¹, שמתר לאדם בשבת להלך את כל העיר פלה, אפלו היתה כנינה¹² - בין שהיתה מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה¹³ לכל רוח, מרבעות סטבלא מרבעת¹⁴, כדי שיהיה נשכר את הזוויות¹⁵. ואם יצא חוץ לאלפים אמה - מפין אותו מפת מרדות¹⁶, עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפלו אמה אחת - לוקה מן התורה¹⁷.

(11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). (13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה - ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' - ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך, ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו-24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו-24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). (14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרבע עודף על העיגול בשני חומשים - "כל אמה ברבעה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). (15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר

על-פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת - הרי זה
יבגס, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל
רוח.

44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת
לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי
עקיבא) לגמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן
גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו
מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי
מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה".
(45) ביבשה.

י. ה'ה' 46) בא למדינה, וישן בדרך, ולא נעור אלא
בשבת, וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה
יבגס לה, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה
לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו,
ולפיכך קנה שביטה עם בני המדינה כמותו, שהרי
נכנס עמהן בתחום.

46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מ'י' 47) שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת -
לא יבגס. שהארבע אמות שיש לו לאדם, תחלתן
ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, כיון שיצא חוץ
מתחומו אמה או יותר - ישב במקומו, ואין לו להלך
אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ. 49)
מי שהחשיך 50) חוץ לתחום המדינה אפלו אמה
אחת - הרי זה לא יבגס לה, אלא מהלך ממקום
שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה
בלבד. ואם פלטה מדתו במקצת העיר 52) - מהלך עד
סוף מדתו, כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך
התחום ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יבגס. 53).

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקח".

ובהמשך כתב "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אל
יכנס... היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ
לתחום, הרי זה יכנס". ומקור הדברים הוא בסוף מסכת
עירובין במשנה. והנה בנוגע לשיעור היציאה "אמה או
יותר" אבל לא פחות מאמה אחת, צריך להבין שהרי שיעור
תחומין הוא ככל השיעורים "הלכה למשה מסיני", וממילא
גם הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר, וא"כ מדוע
שיעור היציאה הוא אמה, והלא שיעור תחומין הוא מדויק
ביותר, ומדוע לא יתחייב גם על יציאה של פחות מאמה.
ועד"ז יש להבין, מדוע התירו להכנס למי שרגלו אחת
בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, כיון ששיעור
תחומין הוא מדויק, מדוע כשרגלו האחת בחוץ לא נחשב
כנמצא מחוץ לתחום.

(על-פי "זין מלכות" ספר זמנים ט' יד)

ה. מההלך 30) אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה
מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה
- אינו מהלך אלא עד סוף מדתו, ואין אומרים:
הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את
פלה. במה דברים אמורים? בשפלתה מדתו במקצת
העיר או במקצת המערה; אבל אם היתה אותה
רשות היחיד מכלעת בתוך אלפים אמה שלו -
תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות,
ומשלימין לו את השאר. 31).

30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). 31) שנשאר לו
מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח
העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות
מאלפים האמה.

ו. יציצ? הרי שהיה אלה אמה ממקום שביטתו או
מחוץ לעיר 32) עד מדינה או מערה, שיש בארבע
אלף אמה או פחות מאלף - מהלך את כל המדינה
או המערה שפגע בה 33), ומהלך חוצה לה אלה אמה
פחות ארבע אמות. 34).

32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות
(מער"ק). 33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך
אלפים אמה. 34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת
כארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה, שפגע בו בתוך
מדתו, אלה אמה ואמה 35) - אינו מהלך בה אלא
אלף אמה בלבד, שהוא תשלום אלפים אמה 36) שיש
לו.

35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע
אותו בתוך אלפים אמה. 36) של תחום שבת.

ח. מ'י' 37) שפלתה מדתו בחצי העיר - אף-על-פי
שאינו מהלך אלא עד סוף מדתו, מתר לטלטל בכל
העיר על ידי זריקה 38). וכך 39) מי ששבת בבקעה,
והקיפוהו נכרים מחצה 40) בשבת 41) - אינו מהלך בה
אלא אלפים אמה לכל רוח 42), אף-על-פי שהוא
בתוך המחצה; ומתר לו לטלטל בכל המחצה על
ידי זריקה, אם הקיפוהו לשם דירה 43).

37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). 38) ולא גזרו
חכמים שמה ימשך אחר החפץ. 39) (מסכת עירובין דף
מ"ב עמוד א'). 40) לשם דירה. 41) כי מחיצה
העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב).
42) לפי שלא שבת באויר מחיצה ככניסת השבת, - זמן קנין
השביטה. 43) שאם הקיפוהו שלא לשם דירה, אין
מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מ'י' 44) שהיה בא בדרך לכנס למדינה - בין שהיה
בא פים, בין שהיה בא בחרבה 45) - אם נכנס בתוך
אלפים אמה קרוב לעיר קדם שיכנס השבת, אף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. (64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ז).
 יד. מ⁶⁵ שִׁינָא חוץ לַתְּחוּם שְׁלֹא לְדַעַת, וְהָקֵף בְּמַחְצֵה בְּשֶׁבֶת⁶⁶ - יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ כָּל אוֹתָהּ הַמַּחְצֵה; וְהוּא, שְׁלֹא תִהְיֶה יָתֵר עַל אֲלָפִים אָמָה. וְאִם הָיָה תְּחוּם שִׁינָא מִמֶּנּוּ מִבְּלֵעַ מִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַמַּחְצֵה שֶׁנַּעֲשִׂית שְׁלֹא לְדַעַתוֹ - הוּאִיל וְיֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ אֶת כָּל הַמַּחְצֵה, הָרִי זֶה נִכְנָס לַתְּחוּמוֹ⁶⁷; וְכִיּוֹן שִׁיפְנָס - הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ לֹא יֵצֵא⁶⁸.

(65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). (66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. (67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. (68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כָּל מִי⁶⁹ שֶׁאֵין לוֹ לְזוּז מִמְּקוֹמוֹ⁷⁰ אֵלָא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם נִצְרָף לְנִקְבִּי⁷¹ - הָרִי זֶה יוֹצֵא וּמִחְרִיק⁷² וְנִפְנָה וְחֹזֵר לְמִקוֹמוֹ. וְאִם נִכְנָס לְמִקְצַת תְּחוּם שִׁינָא מִמֶּנּוּ בַּעַת שִׁיתְרַחֵק לְהִפְנוֹת - הוּאִיל וְנִכְנָס - וְיִכְנָס⁷³, וְכָאֵלּוּ לֹא יֵצֵא. וְהוּא, שְׁלֹא יֵצֵא בְּתוֹחֶלֶה לְדַעַת⁷⁴; אֲבָל אִם יֵצֵא לְדַעַת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּכְנָס, אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת.

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

טז. כָּל מִי⁷⁵ שֶׁיֵּצֵא בְּרִשּׁוֹת בֵּית-דִין, כְּגוֹן הַעֲדִים שֶׁבָּאוּ לְהַעֲדֵד עַל רִאִיתָ הַלְבָּנָה⁷⁶, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מָמִי שֶׁמָּתָר לוֹ לְצֵאת לְדֶבֶר מִצִּוְהָ⁷⁷ - יֵשׁ לוֹ אֲלָפִים אָמָה לְכָל רוּחַ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהִגִּיעַ לוֹ⁷⁸. וְאִם הִגִּיעַ לְמִדְיָנָה - הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ שֶׁנֶּאֱמַר הָעִיר⁷⁹, וְיֵשׁ לוֹ אֲלָפִים אָמָה לְכָל רוּחַ חוּץ לְמִדְיָנָה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד,

(47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). (48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". (49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום - יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". (50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. (51) מתחום העיר. (52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). (53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

יב. מִי⁵⁴ שֶׁיֵּצֵא חוּץ לַתְּחוּם שְׁלֹא לְדַעַתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נְכָרִים אוֹ רוּחַ רָעָה⁵⁵, אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְיָצֵא - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת. חֲזָרָה⁵⁶ לְדַעַת - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת. הַחֲזִירוּהוּ⁵⁷ - כָּאֵלּוּ לֹא יֵצֵא⁵⁸. וְאִם נִתְּנוּהוּ בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּהוּ נְכָרִים בְּדִיר וְסֹהַר וּמַעְרָה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ אֶת כָּלָה. וְכֵן אִם יֵצֵא לְאַחַד מֵאֵלּוּ בִּשְׁגָגָה, וְנִזְכָּר וְהוּא בְּתוֹכָן - מֵהֵלֵךְ אֶת כָּלָה.

(54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (55) שנטרפה דעתו (רש"י). (56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). (57) התחום. (58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

יג. יֵצֵא⁵⁹ חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲזָר שְׁלֹא לְדַעַת, כְּגוֹן שֶׁהִחֲזִירוּהוּ נְכָרִים אוֹ רוּחַ רָעָה - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת⁶⁰. וְכֵן אִם יֵצֵא חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, כְּגוֹן דִּיר וְסֹהַר - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת⁶¹. הַמְּפָרֵשׁ⁶² בֵּין הַגְּדוּל⁶³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁשָּׁבֶת בּוֹ - מֵהֵלֵךְ אֶת כָּל הַסְּפִינָה כָּלָה⁶⁴, וּמִטְּלֵט לְכָלָה.

(59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. (61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. (62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. (63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרגדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלפים אמה" (רבינו בפט"ז ה"ג). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפט"ז למעלה. (8) ונקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:): אמר קרא (יהושע ה, יג): "וייה בהיות יהושע ביריחו", מאי ביריחו? - אי ביריחו ממשי, והרי כתוב (יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז). מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקרי העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר-כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:): ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש). ועיין מגיד-משנה).

ב. היתה בית זה קרוב למדינה¹⁰ בשבעים אמה¹¹,
ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה, ובית
שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך
כמה ימים - הרי הפל למדינה אחת¹²; וכשמודדין,
מודדין מחוץ לבית האחרון. והוא¹³, שיהיה בית
דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות¹⁴ או יתר.¹⁵

(9) עירובין כא, א. (10) לישוב ששוכנת בתוכו.
(11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר
בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושירים".
(12) שבתיה מפוזרים. (13) סוכה ג, ב. (14) שבפחות
מזה, אין עליו שם דירה.

ג. וכן בית הנקנס¹⁵ שיש בו בית דירה לחזנין¹⁶,
ובית עבודת כוכבים ומזלות שיש בו בית דירה
לכהנים¹⁷, והאוצרות¹⁸ שיש בהן בית דירה¹⁹,
והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושלש מחצות
שאין עליהן תקנה²⁰ ויש בהן ארבע על ארבע
אמות, והפרגנית²¹, והבית הבנוי פנים²², ושתי
מחצות שיש עליהן תקנה²³, ומערה שיש בהן על
פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה,
אם היו בתוך שבעים אמה ושירים. ומאותה הבית
היוצא ואין באלו חוט מתוח על פני כל המדינה²⁴,
ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.²⁵

(15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו.
(16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב"סיפרי" פרשת
נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב
רבינו שלח-ציבור אומר להם). (17) לכמריהם. (18) של
תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. (19) לגובה
המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה"
(כת"י התימנים). (20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס -
ונשאר שלש מחצות בלא תקרה. (21) סוכות שומרים
בגינה. (22) באי הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר,
ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. (23) שהיה בית דירה
בתחילה ונהרס, ונשאר ממנו שתי מחצות ותקרה. (24) על
פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועד" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנהר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שבתה בין השמשות" ("מגיד משנה").

יז. היתה⁸⁰ יוצא ברשות, ואמר לו והוא הולך
בדרך⁸¹: כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות - יש
לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם היתה
מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מכלע בתוך אלפים
אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו,
וכאלו לא יצא. וכל היוצאין⁸³ להציל נפשות
ישראל מיד עובדי כוכבים ומזלות, או מן הנהר, או
מן המפולת⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח
ממקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי כוכבים
ומזלות תקיפה, והיו מפחדים לשבת במקום
שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי
זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר
היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו,
ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו
קנה שם שבתה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג
עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת
עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זינן
בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת
הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי
זינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה . . . באותה
שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זינן". ומבואר
למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

פרק שמונה ועשרים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות
המידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור
על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך.

א. כל בית דירה³ שהוא יוצא מן המדינה⁴, אם
היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי
אמה⁵, שהוא צלע⁶ בית סאתים המרבעת⁷, או פחות
מזה - הרי זה מצטרף למדינה⁸ ונחשב ממנה;
וכשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ
מבית דירה זה.¹⁸

(2) משנה (עירובין נז). (3) אפילו אין דרים בתוכו (מעשה
רוקח'). (4) הישוב שהוא שוכנת בתוכו. (5) שבעים אמה
וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפט"ז
ה"א, וב'מגיד משנה' שם . . . "שבעים אמה וחמש שביעיות
בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה -
חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבה עד שתהיה מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. (45) ממלאים את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים מהירבוע ולא מהעיגול כבציור שלפנינו (ציור א), ואם יוצא דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ז. וכן⁴⁶ אם היתה העיר משלשת⁴⁷, או שיש לה⁴⁸ צלעות רבות⁴⁹ - מרבעין אותה⁵⁰, ואחר כך מודדין חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וקשהוא מרבעה - מרבעה ברבוע העולם⁵¹, כדי שתהא כל רוח⁵² ממנה משוכה פנגד רוח מרוחות העולם ומכונת פנגדה.

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציור ב). (48) כבציור שלפנינו (ציור ג). (49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי הארוך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבוע העולם" (שונצינו).

ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחד - רואין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה כמין ג'ס⁵³, או שהיתה עשויה כקשת⁵⁴: אם יש בין שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר⁵⁶, ורואין את כל הרחב שבין היתר והקשת⁵⁷ כאלו היא מלא פתים; ואם היה בין שני ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן הקשת.

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. (53) "גממא" היא אות שלישית יוונית, "צורתה כעין ך שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג"ס. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

ט. עיר⁵⁹ שישוכת על שפת הנחל⁶⁰: אם יש לפניה⁶¹ דקה רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו פנחל⁶² - נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ונעשה הנחל פלו בכלל המדינה מפני הדקה הבנויה מצדו; ואם לא היה שם דקה - אין מודדין לה אלא מפתח בתייה⁶³, ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) וזהו

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה²⁵: שתי מחצות שאין עליהן תקנה, אף-על-פי שדרין ביניהן, והגשר²⁶ והקבר²⁷ ובית הפנסות ובית עבודת נזקבים ומזלות והאוצרות שאין בהן בית דירה, והבור והשיח²⁸ והמזרה²⁹ והשובך³⁰ ובית שבספינה³¹ - כל אלו וכיוצא בהן אין מצטרפין עמה.

(25) שאין עליהם שם בית דירה. (26) אף שגר שם השומר הגובה את המכס. (27) גם אם שם שומר הקברות. (28) חפירה ארוכה. (29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו בני אדם. (30) קן יונים. (31) כיון שאינו קבוע, שפעמים הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

ה. היו³² שתי עירות³³, זו סמוכה לזו - אם יש ביניהן מאה וארבעים ואחת ושלש, כדי שיהיה שבעים אמה ושיירם³⁴ לזו ושבעים אמה ושיירם לזו - חושבין שתייהן כעיר אחת, ונמצא כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים אמה. היו שלשה כפרים משלשין³⁵ - אם יש בין האמצעי ובין כל אחד ואחד מן החיצונים אלפים אמה³⁶ או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים מאתיים שלש ושמונים פחות שליש³⁷, כדי שיהיה בין כל אחד מהן ובין האמצעי, פשתראה אותו כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה ושלש - הרי שלשתן פמדינה אחת, ומודדין אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר³⁸ שהקפה³⁹ ולבסוף ישבה⁴⁰ - מודדין לה מישבתה⁴¹; וישבה ולבסוף הקפה - מודדין לה מחומותיה⁴².

(32) עירובין נז, ב. (33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע עירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח'). (34) שני שלישי אמה. (35) כבציור שלפנינו: (36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת. (37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. (38) עירובין כו, א. (39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים. (40) נתיישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה. (41) כיון שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן החומה אלא מן הבתים המיושבים. (42) אפילו היא רחוקה הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר היתה מיושבת.

ו. עיר⁴³ שהיתה ארקה⁴⁴ או מרבעת - הואיל ויש לה ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא, ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה. היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, ורואין אותה כאלו היא בתוך המרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע אלפים אמה לכל רוח; שנמצא משתפר הזוויות.

(43) עירובין נה, א. (44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ו' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. (80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). (81) מכיון שנוה להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

יג. הִיָּה⁸² גֵּיא מַעֲקָם⁸³ - מַקְדָּר⁸⁴ וְעוֹלָה, מַקְדָּר¹⁵ וְיֹרֵד. הִיָּה גֵּיא רָחֵב מִחֻמְשֵׁים, שְׁאִינוּ יָכוֹל¹⁶ לְהִבְלִיעוֹ - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם⁸⁵ שְׁהוּא יָכוֹל⁸⁶ לְהִבְלִיעוֹ,¹⁷ וּמִבְלִיעוֹ, וְצוּפָה פִּנְגֵּד מִדָּתוֹ⁸⁷, וְחֹזֵר.¹⁸

(82) עירובין נח, א. (83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להלך" (רש"י ו'מעשה רוקח'). (84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. (85) אחר שאפשר לו משם למדוד. (86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. (87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

יד. הִגִּיעַ⁸⁸ לְכֶתֶל - אֵין אוֹמְרִים: יִקְבֹּץ⁸⁹ אֶת הַכֶּתֶל⁹⁰; אֶלָּא אוֹמְדֵי⁹¹ רָחְבוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ²⁰ בּוֹ - מוֹדְדוֹ מִדִּידָה יִפָּה⁹². וְאִם הִיָּה חוֹט הַמִּשְׁקָלָת²¹ יוֹרֵד פִּנְגֵּדוֹ⁹³ - מוֹדֵד רָחְבוֹ מִדִּידָה יִפָּה.²²

(88) עירובין נח, א. (89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. (90) כשהכותל זקוף וישר, שאי אפשר להשתמש בו. (91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). (92) "כקרקע חלקה" (רש"י). (93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד-משנה).

טו. הִגִּיעַ⁹⁴ לָהֶר: אִם הִיָּה הֵר מִתְלַקֵּט⁹⁵ מִמָּנּוּ גְבוּהָ²³ עֲשֶׂרָה טַפְחִים בְּאַרְבֵּי חֲמֵשׁ אַמּוֹת⁹⁶ - מִבְלִיעוֹ⁹⁷ וְחֹזֵר לְמִדָּתוֹ; וְאִם הִיָּה גְבוּהָ הִרְבֵּה עַד שְׁתֵּילַקֵּט²⁵ מִמָּנּוּ עֲשֶׂרָה טַפְחִים מִתּוֹךְ מִשְׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - אוֹמְדֵי⁹⁸ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אִינוּ יָכוֹל לְהִבְלִיעוֹ, פְּגוֹן²⁷ שְׁהִיָּה רָחְבוֹ יֵתֵר מִחֻמְשֵׁים - מַקְדָּרוֹ⁹⁹ מְעַט מְעַט.²⁸ וְזֶה הוּא שְׁאֵמְרוּ: מַקְדָּרִין בְּהָרִים.²⁹

(94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת. (95) מגביה. (96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר עשרה טפחים בגובה. (97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. (98) כיון שהוא זקוף מאד, מעריכו והולך לו. (99) מודדו בחיתוך המדה, כמבואר בהלכה יז.

טז. פִּיצַד¹⁰⁰ מַקְדָּרִין¹⁰¹ בְּהָרִים אוּ בְּגֵאֵי אוֹתוֹת שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהִבְלִיעוֹ? אוֹחֲזִין שְׁנַיִם חֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, הַעֲלִיזוּ אוֹחֲזֵי קֶצֶתוֹ¹⁰² מִפִּנְגֵּד מִרְגְּלוֹתָיו, וְהִתְחַתּוּן אוֹחֲזֵי בִקְצָה הַשְּׁנַי פִּנְגֵּד לְבֹדוֹ¹⁰³; וְחֹזֵר הַעֲלִיזוּ לְעַמּוֹד בְּמָקוֹם הַתְּחַתּוֹן, וְהִתְחַתּוּן יוֹרֵד וּמִרְחִיק מִמָּנּוּ מִדַּת הַחֶבֶל; וְכֵן מִתְלַלְגִּים וְהוֹלְכִין עַד שְׁמוֹדֵדִין אֶת פְּלוֹלָה¹⁰⁴. וּכְשֶׁלֶּךָ הַמּוֹדֵד לְהִבְלִיעַ הָהָר אוּ הַגֵּיא - לֹא

שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדין הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

י. יוֹשְׁבֵי צְרִיפִין⁶⁵ - אֵין מוֹדְדִין לָהֶן אֶלָּא מִפְתַּח בֵּיתָהֶן⁶⁶. וְאִם יֵשׁ שָׁם שְׁלֹשׁ חֲצוֹת שֶׁל שְׁנֵי פְתִים⁶⁷ - הִקְבִּיעוּ בָלֶם⁶⁸, וּמִרְבָּעֵין אוֹתָהּ, וְנוֹתְנִין לָהֶם אֲלָפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ כְּשֶׁאֵר הַעֲצִירוֹת.⁶⁹

(65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

יא. אֵין⁶⁹ מוֹדְדִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמֵשִׁים אֲמָה⁷⁰, לֹא פְחוֹת⁷¹ וְלֹא יֵתֵר⁷²; וּבְחֶבֶל שֶׁל פֶּשֶׁתָּן⁷³, כְּדִי שְׁלֹא יִמָּשֵׁךְ יֵתֵר מִדִּי. הִגִּיעַ לְגֵיא⁷⁴ - אִם הִיָּה רָחְבוֹ חֲמֵשִׁים אֲמָה, שְׁיָכוֹל לְהִבְלִיעוֹ⁷⁵ בְּחֶבֶל הַמִּדָּה - מִבְלִיעוֹ⁷⁶. וְהוּא, שְׁהִיָּה עֲמָקוֹ פְּחוֹת מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח.). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ("ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" ("ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעיתו. (73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כו' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ("ירושלמי" שם). (74) בקעה. (75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). (76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). (77) כדין עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷⁸? שְׁהִיָּה חוֹט הַמִּשְׁקָלָת⁷⁹ יוֹרֵד פִּנְגֵּדוֹ⁸⁰, שְׁאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ; אֶבֶל אִם אֵין חוֹט הַמִּשְׁקָלָת יוֹרֵד פִּנְגֵּדוֹ - אִינוּ מִבְלִיעוֹ⁸¹, אֶלָּא אִם-כֵּן הִיָּה עֲמָקוֹ אֲלָפִים אוּ פְחוֹת מִכֵּן.

(78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה.

1 יֵצֵא חוץ לַתְּחוּם; שֶׁלֹא יֵרְאוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְרִים, 2 וַיֹּאמְרוּ: מִדֵּת תְּחוּמֵינִי בָּהֶּ לְכָאן¹⁰⁵.

(100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדיין בהרים" (101) מחתכים את המדה שמודד בחבל של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות), ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. (102) קצה החבל. (103) על-ידי זה מתמעט מדרונו של כל ארבע אמות בחצי קומת איש (רש"י). (104) בתוספתא (עירובין פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור, אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את ההר, ונמצא נשכר". (105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם לצאת בשבת מחוץ לתחום.

3 יו. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא עַל מְדִידַת אֶדָם מִמָּחָה¹⁰⁷, 4 שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִדֵּת הַקֶּרֶקֶע. הֵיוּ לָנוּ תְּחוּמֵי שֶׁבֶת 5 מִחֻזְקִין, וְכֹא מִמָּחָה וּמִדֵּד, רַבָּה בְּתָחוּם מִהֶן¹⁰⁸ 6 וּמַעֲט בְּתָחוּם - שׁוֹמְעִין לוֹ בְּתָחוּם שְׂרָפָה¹⁰⁹. וְכֵן 7 אִם בָּאוּ שְׁנַיִם מִמְּחִין וּמִדֵּדוֹ הַתְּחוּם, אֶחָד רַבָּה 8 וְאֶחָד מַעֲט - שׁוֹמְעִין לַמִּרְפָּה¹¹⁰. וּבִלְבָד שֶׁלֹא יִרְפָּה 9 יֵתֵר מִמֵּדַת אֶלְכָסוֹנָה¹¹¹ שֶׁל עִיר.

(106) משנה (עירובין נח:). (107) לשון המשנה "אין מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן החכמות, ורוצה בכאן שיחיה חכם בתשבורת, מהיר במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). (108) "כשאומר שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו" (פירוש המשניות). (109) "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט. (110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. (111) מפורש בהלכה יח.

10 יח. פִּיעֵד? בַּעַת שְׂרָפָה זֶה, נֹאמַר: שֶׁמָּא הָרֹאשׁוֹן 11 מִקֶּרֶן אֶלְכָסוֹן¹¹² שֶׁל עִיר מִדֵּד הָאֲלָפִים, וּלְפִיכֹף 12 מַעֲט מִדֵּתוֹ, וְנִמְצָא צֵלַע הַתְּחוּם בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה 13 פָּחוֹת מֵאֲלָפִים; וְזֶה הָאֲחֵרֹן מִדֵּד אֲלָפִים מַצֵּלַע 14 הַמְּדִינָה¹¹³. וְאֵין מִחֻזְקִין עַל הָרֹאשׁוֹן שֶׁטַעַה בְּיוֹתֵר 15 עַל זֶה. לְפִיכֹף, אִם רַבָּה זֶה הָאֲחֵרֹן יֵתֵר עַל הָרֹאשׁוֹן 16 אֲפִלּוּ בְּחֻמֶּשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים אֲמָה בְּקִרְבָּה¹¹⁴ - 17 שׁוֹמְעִין לוֹ; בְּיוֹתֵר עַל זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

(112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשיות מהמדה, שהרי אמה רביעיה היא אמה ושתים חמשיות באלכסון - 'מגיד משנה'.

18 יט. אֲפִלּוּ¹¹⁵ עֶבֶד, אֲפִלּוּ שֶׁפָּתְחָה¹¹⁶, נֶאֱמַנִין לוֹמְרֵי: 19 עַד כָּאֵן תְּחוּם הַשֶּׁבֶת. וְנֶאֱמַן הַגְּדוֹלָה¹¹⁸ לוֹמַר: זְכוֹר

20 אֲנִי, שֶׁעַד כָּאֵן הָיִינוּ בָּאִים בְּשֶׁבֶת פְּשָׁהִיתִי קָטָן; 21 וְסוֹמְכִין עַל עֲדוּתוֹ¹¹⁹ בְּדָבָר זֶה. שֶׁלֹא¹²⁰ אָמְרוּ 22 חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחמִיר, אֶלָּא לְהַקֵּל; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁעוֹר 23 אֲלָפִים אֲמָה מְדַבְּרִיהֶם¹²¹.

(115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט ה"ד). (117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדדו את התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי' שצט). (118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. (119) אבל על עדותו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט). (120) משנה (עירובין נח:). (121) אבל שנים עשר מיל הוא מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק כז ה"א).

פֶּרֶק תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבאר בו מצות-עשה של זכור שהוא כולל זכירת הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשֶּׁבֶת בְּדִבְרֵים², שְׁנֹאמַר: זְכוֹר אֶת יוֹם הַשֶּׁבֶת לְקַדְּשׁוֹ. כְּלוּמַר, זְכַרְהוּ זְכִירַת שְׁבַח וְקִדּוּשׁ. וְצִרִיף לְזַכְרָהוּ בְּכִנְיָסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ: בְּכִנְיָסָתוֹ - בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, 28 וּבִיצִיאָתוֹ³ - בְּהַבְדֵּלָה.

(2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא: "זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפך" (ריש פרשת בחקתי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. (3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאילתות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

ב. וְזֶהוּ נִסַּח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ⁴ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָּנוּ⁵, 30 וּשְׁבֶת קִדְּשׁוֹ⁶ בְּאַהֲבָה וְרֻצּוֹן הַנְּחִילָנוּ, זָכְרוֹן 31 לַמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית⁸. תַּחֲלָה⁹ לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁוֹ¹⁰, זָכַר 32 לִיצִיאַת מִצְרָיִם¹¹. פִּי כִּנּוּ בַחֲרֵת¹² וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ¹³ 33 מִכָּל הָעַמִּים, וּשְׁבֶת קִדְּשָׁךְ¹⁴ בְּאַהֲבָה וּבְרֻצּוֹן¹⁵ 34 הַנְּחִילָתָנוּ¹⁶. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת¹⁷.

(4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" (אבודרהם). שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם". שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הורעת להם". כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח:): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כ"אם ברצון. (8) שנאמר (שמות כ, ח"א): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". (9) בדפוס שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). (10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). (11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה וזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ם שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול... ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים קיז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות' ד"ה למען. (12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים ז, ז). (13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). (14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד:). וראה להלן הכ"ב. (15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח, כט). אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" (מעשה רוקח). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט:]. (16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). (17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבעה ולקדשה בבית דין. אבל יום טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וזה¹⁸ נסח ההבדלה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחול¹⁹, ובין אור לחשך²⁰, בין ישראל לעמים²¹, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה²². ברוך אתה ה', המבדיל בין קדש לחול.

(18) פסחים קג, ב. (19) שנאמר (ויקרא י, י): "ולהבדיל

בין הקדוש ובין החול". (20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד:). (21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג): "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. (22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד:). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עקרו²³ הקדוש - פלילה²⁴. אם לא קדש פלילה - בין בשוגג, בין במזיד - מקדש והולך כל היום פלו. ואם לא הבדיל פלילה²⁵ - מבדיל למחר²⁶; ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי²⁷. אבל אינו מקדש על האור אלא פלילה מוצאי שבת פלילה.

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו:), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ם, הובא בחידושי מהר"ם חלאוה לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע אר"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שביו"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום טוב].

ה. אסור²⁸ לאדם לאכל או לשותות יין²⁹ משקדש היום עד שיקדש. וכן משניצא היום - אסור לו להתחיל לאכל ולשתות ולעשות מלאכה³⁰ או לטעם פלום, עד שיקדיל. ולשתות מים - מתיר³¹. שכן³² או עבר ואכל ושתה קדם שיקדש או קדם שיקדיל - הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל.

(28) פסחים קה, א. (29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם ה'ירושלמי' שגם מים אסור לשתות, ובזה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשתות מים, כתב איסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב איסור טעימה (מהרי"א). (30) שבת קנ, ב. (31) "רבנן דבי רב אשי, לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(45) שהוא כעשרה סנטימטרים. (46) שלא יראה עליו כמשא. (47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית". (48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. (49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

- ח. אֵינָנו⁵⁰ קְדוֹשׁ אֲלָא בַּמָּקוֹם סְעֵדָה⁵¹. פִּיעֵד? לֹא יִקְדֹּשׁ בְּבֵית זֶה וְיֵאכַל בְּבֵית אַחֵר⁵²; אָבֵל אִם קָדֵשׁ בְּזוּת זֶה - אוֹכֵל בְּזוּת שְׁנִיָּה⁵³. וְלָמָּה מְקַדְּשִׁין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת⁵⁴? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שְׂאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין⁵⁵ שָׁם.

(50) פסחים קא, א. (51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). (52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (א"ח סי' רעג). (53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). (54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. (55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש, שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה'), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

- ט. הִיָּה⁵⁶ מִתְאַוָּה לִפְתּוֹת יוֹתֵר מִן הַיֵּין, אוֹ שְׁלֹא הִיָּה לוֹ יֵין - הָרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמִבְּרַךְ "הַמוֹצֵיא", וּמִקְדֵּשׁ, וְאַחֵר כָּף בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאֵין מְבַדִּילִין עַל הַפֶּת⁵⁷, אֲלָא עַל הַכּוֹס⁵⁸.

(56) פסחים קו, ב. (57) פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נזדמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת 'תוספות' פסחים קז. (58) "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

- י. מִי⁵⁹ שֶׁנִּתְּכַּחַן לְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין בְּלִילֵי שַׁבָּת, וְשִׁכַּח

קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם). (32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נזדמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

- ו. מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³³ לְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין וְלִהְבְּדִיל עַל הַיֵּין. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִבְדִּיל בְּתַפְלָה, צָרִיךְ לִהְבְּדִיל עַל כּוֹס³⁴. וּמֵאַחֵר³⁵ שֶׁיְּבַדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קֵדֵשׁ לַחֲל" - מִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וּמִבְּרַךְ³⁶ עַל הַיֵּין תְּחִלָּה³⁷, וְאַחֵר כָּף מְקַדֵּשׁ. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ³⁸.

(33) ומה שאמרו (פסחים קו). "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא ('תוספות' שם ד"ה זכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. (34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קנ, ב. (36) משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש שתאמר (שם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קז:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' או"ח ורמ"א סי' רעא).

- ז. פִּיעֵד³⁹ הוּא עוֹשֶׂה? לֹזֶקֶת כּוֹס, שֶׁהוּא מְחַזֵּיק רְבִיעִית⁴⁰ אוֹ יֵתֵר, וּמִדִּיחוֹ⁴¹ מִבְּפָנִים וְשׁוֹטְפוֹ מִבְּחוּץ⁴², וּמִמְלֵאָהּ יֵין, וְאוֹחֶזֶז בִּימִינוֹ⁴³, וּמִגְבִּיהוּ מִן הַקֶּרְקַע⁴⁴ טַפַּח⁴⁵ אוֹ יֵתֵר, וְלֹא יִסְיַע בְּשִׁמְאָל⁴⁶, וּמִבְּרַךְ עַל הַגִּפֶּן, וְאַחֵר כָּף מְקַדֵּשׁ. וּמִנְהָג פְּשוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְקִרּוֹת בְּתַחֲלָה פְּרִשֶׁת "וַיִּכְלּוּ"⁴⁷, וְאַחֵר כָּף מִבְּרַךְ עַל הַיֵּין, וְאַחֵר כָּף מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתָה מְלֹא לְגִמְיוֹ⁴⁸, וּמִשְׁקָה לְכָל בְּנֵי תְּבוּרָה⁴⁹. וְאַחֵר כָּף נוֹטֵל יָדָיו, וּמִבְּרַךְ "הַמוֹצֵיא" וְאוֹכֵל.

(39) ברכות נא, ב. (40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. (41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות הט"ו. (42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). (43) בידו החשובה. (44) ואם הוא מיסב על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

חטיה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות פ"ח ה"ג ו'הגהות מיימוניות'). (69) פסחים קה, א. (70) ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוסיפים מחול על הקדוש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע - נראה כמגרש את המלך. (71) שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז ה"ב). (72) הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצה ושמירת נפש פ"ו ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד-משנה). (73) שתיית יין, שאילו מים מותר לשותות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). (74) פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

- יג. ה"ה⁷⁵ אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת -
מבדיל⁷⁶ ברכת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על
כוס שני. ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין
עושין שתי מצוות בכוס אחד⁷⁷; שצמצום קדוש
ומצוות ברכת המזון שתי מצוות של תורה⁷⁸ הן.

(75) פסחים קב, ב. (76) וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). (77) לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס אחד, כשחל יום טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. (78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד ('מגדל עוז').

- יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על
גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור,
אפילו כטפת החרדל בחבית גדולה - אין מקדשין
עליו⁸⁰. כך אנו מוזרין בכל המערב⁸¹. ויש מי שמתיר
לקדש עליו⁸², ואומר: לא נאמר 'היין הראוי לנסף
על גבי המזבח' אלא להוציא יין שריחו רע, או
מגלה⁸³, או מבשל, שאין מקדשין על אחד מהן⁸⁴.

(79) בבא-בבא זצ, א. (80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא):
"כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה",
ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א.
(81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"א ה"י
באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם
נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח,
אינו מתנסך ומותר לשותותו עם הגוי". (82) "ירושלמי"
פסחים פ"ה ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב

- ונטל ידיו קדם שיקדש - הרי זה מקדש על הפת,
ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה.
ומצוה לברך על היין ביום השבת קדם שישעוד
סעודה שניה⁶⁰. וזה הוא הנקרא "קדושא רבה"⁶¹.
מברך "בורא פרי הגפן" בלבד ושותה, ואחר כך
יטל ידיו וישעוד. ואסור לו לאדם שיטעם פלוג קדם
שיקדש⁶². וגם קדוש זה לא יהיה אלא במקום
סעודה.

(59) פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו -
לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה
ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. (60) כמו שאמרו רז"ל:
"זכור את יום השבת לקדשו, וזכרה על היין, אין לי אלא
בלילה, ביום מניין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת"
(פסחים קו). ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת
השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. (61) כמו
שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא
קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה
בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). (62) שכל שתקנו
רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתקנו קידוש ביום,
נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש
במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא
אסור לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה,
שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר
בלילה.

- יא. יש לו לאדם⁶³ לקדש על הכוס ערב שבת מפעוד
יום, אף-על-פי שלא נכנסה השבת; וכן מבדיל⁶⁴ על
הכוס מפעוד יום, אף-על-פי שעדיין היא שבת;
שמצוות זכייה - לאמרה בין בשעת כניסתו ויצאתו
בין קדם לשעה זו בפעוט⁶⁵.

(63) ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת
בשבת, ואומר קדושה על הכוס". (64) בברכות, שם:
"מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס".
(65) בנוסח אחר: "בפעוט" (כת"י התימנים).

- יב. מי⁶⁶ שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו
היום⁶⁷ והוא בתוך הסעודה - פורס מפנה⁶⁸ על
השלחן ומקדש, וגומר סעדתו, ואחר כך מברך
ברכת המזון. ה"ה⁶⁹ אוכל בשבת, ויצא השבת והוא
בתוך סעדתו - גומר סעדתו⁷⁰, ונוטל ידיו⁷¹, ומברך
ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו⁷². ואם
היה בתוך השתיה⁷³ - פוסק⁷⁴ ומבדיל, ואחר כך
חוזר לשתייה.

(66) פסחים ק, א. (67) צריך להפסיק את אכילתו, שאסור
לאכול בשבת קודם קידוש. (68) לכסות את הפת עד לאחר
הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת
(מגן אברהם סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך
לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה
קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ

בְּמוֹצָאֵיהֶן וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים; שְׁפֹלֶם שַׁבָּתוֹת
ה' הָן¹⁰³. וּמִבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים לַחֲלוֹ שֶׁל
מוֹעֵד, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְיוֹם טוֹב; אָבָל אֵין מִבְדִּילִים
בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת¹⁰⁴.

(102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו"
בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי
אלא שבת, ימים טובים מניין? תלמוד לומר (ויקרא כג, לז)
"אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש
ביום טוב מן התורה (מגיד-משנה). (103) משנה (חולין
כז:). (104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נִסַּח קְדוּשַׁת יוֹם טוֹב: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁵ מִכָּל עָם, וְרוֹמַמְנוּ¹⁰⁶ מִכָּל
לְשׁוֹן¹⁰⁷. בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁸ וַיַּגְדֵּלנוּ, רָצָה בְנוֹ וַיַּפְאֲרֵנוּ¹⁰⁹.
וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה¹¹⁰,
חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׂוֹן, אֵת יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ
הַזֶּה¹¹¹, אֵת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה¹¹² אוֹ חַג הַשְּׁבִיעוֹת
אוֹ חַג הַסִּפּוֹת¹¹³, זְמַן תְּרוּתָנוּ¹¹⁴ אוֹ זְמַן מִתֵּן תְּרוּתָנוּ
אוֹ זְמַן שִׂמְחָתָנוּ¹¹⁵, בְּאַהֲבָה, זָכַר לַיְצִיאת מִצְרַיִם¹¹⁶.
כִּי בְנוֹ בָּחַרָהּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁה מִכָּל הָעַמִּים¹¹⁷, וּמוֹעֲדֵי
קִדְּשָׁהּ¹¹⁸ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הִנְחִילָתָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
מִקְדֵּשׁ¹¹⁹ יִשְׂרָאֵל¹²⁰ וְהַזִּמְנִים¹²¹. וְאֵם חַל לְהִיּוֹת
בְּשַׁבָּת - מִזְכִּיר שַׁבָּת, וְחוֹתֵם פִּדְיוֹן שְׁחוֹתָם בְּתַפְּלָה:
מִקְדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזִּמְנִים¹²².

(105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך,
בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר
על פני האדמה". (106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם
ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים
עז, יא) "תרוממה קרנות צדיק" ('אבודרהם').
(107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו
עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש
יהודי". (108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י
התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי
פעמים ('מעשה רוקח'). (109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו
ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת
(אבודרהם' בפירושו ההגדה). (110) שנאמר (דברים טז,
יד): "ושמחת בחגך". (111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה
מועדי ה' מקראי קודש". (112) כמו שנקרא בתורה (דברים
טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות
הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה.
(113) דברים טז, יג. (114) שבפסח יצאנו ממצרים.
(115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד):
"ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. (116) בפסח
יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום
יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו
דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם
מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש זכר"
(כת"י התימנים). (117) מבואר בהלכה ב. (118) פסחים
קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה.

ברבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. (83) "שמא שתה מהם
נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח
ושמירת נפש פ"א ה"ו). (84) שכולן פסולין לנסכים
(רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט ו"ה) ופסולם מחמת
עצמם (מגיד-משנה).

טו. וַיִּנָּשְׂטְעֵמוּ טַעַם חֲמִין, אֶף-עַל-פִּי שְׁרִיחוֹ רִיחַ
זֵין - אֵין מִקְדָּשִׁין עָלֵיו⁸⁵. וְכֵן שְׁמָרִים שְׁנֵת עָלֵיהֶן
מִיָּם, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בֶּהֶן טַעַם זֵין - אֵין מִקְדָּשִׁין
עָלֵיהֶן⁸⁷. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁנְתָּה עַל הַשְּׁמָרִים
שְׁלֹשָׁה מִיָּם, וְהוֹצִיא פָחוֹת מֵאַרְבָּעָה; אָבָל אִם הוֹצִיא
אַרְבָּעָה⁸⁸ - הָרִי זֶה זֵין מְזוּג, וּמִקְדָּשִׁין עָלֵיו.

(85) בבא-בבא-בבא, צו, א. (86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון
שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן
הלכה יז. (87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן"
- אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט.
(88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל'
ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא
מהם ארבעה (שנמוג זין השמרים עם המים), מברך עליהם
בורא פרי הגפן, שזה זין מזוג הוא (שלשה חלקים מים
ואחד זין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם
זין - מברך עליהן שהכל תחילה".

טז. כְּלִי שֶׁהָיָה מְלֵא זֵין, אֶפְלוּ מִחֲזִיק בְּמָה
רְבִיעִיּוֹת, אִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ מַעֲט - הָרִי זֶה פְּגָמוֹ
וְנִפְסַל, וְאֵין מִקְדָּשִׁין עַל הַשְּׂאֵר⁸⁹; מִפְּנֵי שֶׁהוּא
כְּשִׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת⁹¹.

(89) פסחים קו, א. (90) ואם אין לו זין אחר, יכול לקדש
עליו (הרשב"ם). (91) ואם שופכים לתוכו קצת זין שאינו
פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. וַיִּנָּשְׂטְעֵמוּ טַעַם זֵין⁹² שְׁרִיחוֹ רִיחַ הַחֲמִין וְטַעַם זֵין⁹³ -
מִקְדָּשִׁין עָלֵיו. וְכֵן זֵין מְזוּג. וְכֵן זֵין צְמוּקִים⁹⁵ -
מִקְדָּשִׁין עָלֵיו; וְהוּא, שִׁיחֵיו צְמוּקִים שֵׁשׁ בֶּהֶן
לַחֲלוּחִית, שְׁאֵם יִדְרֵךְ אוֹתָן יֵצֵא מִהֶן דְּבִשָּׁן⁹⁶. וְכֵן
זֵין חֲדָשׁ מִגֵּת⁹⁷ - מִקְדָּשִׁין עָלֵיו. וְסוֹחֵט אָדָם
אֲשֶׁפּוֹל שֶׁל עֲנָבִים, וּמִקְדָּשׁ עָלֵיו בְּשַׁעֲתוֹ⁹⁸. מְדִינָה⁹⁹
שָׂרֵב יֵינָה שָׂכָר - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְקְדוּשָׁה¹⁰⁰,
מִתָּר לְהַבְדִּיל עָלֵיו, הוֹאִיל וְהוּא חֲמֵר מְדִינָה¹⁰¹.

(92) בבא-בבא-בבא, צו, א. (93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח,
וראה למעלה הלכה טו. (94) במים, אולם לפחות יהיה
היין יותר מאחד בששה במים (א"ח סי' רד). (95) ענבים
מיובשים. (96) מיץ הענבים. (97) ארבעים ימים ראשונים
לדריכתו. (98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (א"ח סי'
רעב). (99) פסחים קז, א. (100) כיון שיכול לקדש על
הפת, כמבואר בהלכה ט'. (101) שעיקר שתיית המדינה
הוא שכר במקום זין.

יח. כְּשֶׁשׁ שְׁמִקְדָּשִׁין בְּלִילִי שַׁבָּת וּמִבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי
שַׁבָּת, כֵּן מִקְדָּשִׁין בְּלִילִי יָמִים טוֹבִים¹⁰² וּמִבְדִּילִין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קודש הקדשים" (שמות כו, לג). ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד). שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט).

(119) פסחים קיז, ב. ש.נאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". (121) שישא מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'... אשר תקראו אותם במועדים". (122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

18 כג. כל לילי¹³⁷ יום טוב¹³⁸ ובליל יום הכפורים¹³⁹ 19 אומרים "שהחינו"¹⁴⁰. ובשביעי של פסח אין 20 מברכין "שהחינו"; מפני שאינו רגל בפני עצמו, 21 וכבר בפר¹⁴¹ על הזמן בתחלת הפסח.

1 כ. בראש השנה אומר: ותתן לנו ה' אלהינו באהבה 2 את יום טוב¹²³ מקרא קדש¹²⁴ הזה, זכרון¹²⁵ תרועה, 3 מקרא קדש, באהבה, זכר ליציאת מצרים¹²⁶. כי בנו 4 בחרת ואותנו קדש¹²⁷ מכל העמים, ודברך אמת¹²⁷ 5 ומים¹²⁸ לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, 6 מקדש ישראל ויום הזכרון. ואם חל להיות בשבת 7 - חותם: מקדש השבת וישראל ויום הזכרון, בדרך 8 שחותם בתפלה¹²⁹.

(137) עירובין מ, ב. (138) בקידוש. (139) בתפילה. (140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". (141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

22 כד. סדר הבדלה¹⁴² במוצאי שבת: מברך על היין, 23 ואחר כך על הבשמים, ואחר כך על הנר. וכיצד 24 מברך על הנר? - בורא מאורי¹⁴³ האש. ואחר כך 25 מברך¹⁴⁴.

(123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). (124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שונוצינו). (125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פ"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. (126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמור". (127) שנאמר (תהלים קיט, קט): "ראש דברך אמת". (128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). (129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

(142) ברכות נא, ב. וסימנה "בינה" - י"ין, ב'שמים, נ"ר ה'בדלה ('אור'ח סי' רצו). (143) לשון רבים, שהרבה גוונים יש באור (ברכות נב:). (144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

26 כה. אין¹⁴⁵ מברכין על הנר עד שיאותר¹⁴⁶ לאורו 27 כדי שיעיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה 28 אחרת. ואין¹⁴⁷ מברכין על הנר של עובדי פוכבים¹⁴⁸ 29 ומזלות; שסתם מסבתן לעבודת פוכבים ומזלות. 30 ואין מברכין לא על הנר של עובדי פוכבים 31 ומזלות, ולא על הנר של מתים¹⁴⁹.

9 כא. בליל יום טוב מקדש על היין בבשבת¹³⁰. ואם 10 אין לו יין, או שהיה מתאנה לפת - מקדש על הפת. 11 וכן ביום טוב מקדש קדושא רבא, בדרך שמקדש 12 בשבת.

(145) משנה, ברכות נא, ב. (146) יהנו. (147) משנה, ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקריבת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז ה"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

(130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

32 כו. ישראל שהדליק מעובד פוכבים ומזלות, או 33 עובד פוכבים ומזלות מישאאל - מברכין עליו¹⁵⁰; 34 עובד פוכבים ומזלות מעובד פוכבים ומזלות - אין 35 מברכין עליו¹⁵¹. היה מהלך חוץ לכרך וראה אור: 36 אם רב¹⁵² אנשי הכרך עובדי פוכבים ומזלות - אינו 37 מברך, ואם רב ישראל¹⁵³ - מברך. אור של כבשן, 38 של תנור ושל כיריים - לכתחלה¹⁵⁴ לא יברך עליו¹⁵⁵. 39 הגחלים, אם פשיכנים קיסם גיניהן דולק מאליו - 40 מברכין עליו¹⁵⁶. אור של בית המדרש¹⁵⁷, אם יש 41 שם אדם חשוב שמדליקים בשבילו - מברכין עליו; 42 של בית הכנסת, אם יש שם חזן שהוא דר שם - 43 מברכין עליו. ואבוקה¹⁵⁸ להבדלה - מצוה מן

13 כב. כיצד¹³¹ מברכין בליל יום טוב שחל להיות 14 באחד בשבת¹³²? בתחלה מברך על הגפן¹³³, ואחר כך 15 מקדש¹³⁴ קדוש יום טוב, ואחר כך מברך על הנר, 16 ואחר כך מברך, וחותם בהבדלה: המברך¹³⁵ בין 17 קדש לקדש¹³⁶, ואחר כך מברך "שהחינו".

(131) פסחים קג, א. (132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. (133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "יקנה"ז" = י"ין, קידוש, נ"ר, ה'בדלה ז'מן (=שהחינו, להלן הכ"ג). (134) שמצוה למהר בכניסת יום-טוב. (135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. (136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין

171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שלשים

1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים המוזהרים מלעשות מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב). ומכופל.

- 21 א. ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים, והן מפרשין על ידי הנביאים. שבתורה - זכור ושמו; ושנתפרשו על ידי הנביאים - כבוד³ וענג⁴, שנאמר: וקראת לשבת ענג, ולקדוש ה' מכתב.

2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמו בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא תעשה כל מלאכה". (3) הם הענינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. (4) ענינים השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. (5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

- 26 ב. איזהו כבוד? זה שאמרו חכמים, שמצוה על אדם לרחץ פניו ורגליו בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתעטף בציצית⁶, ויושב בכבוד ראש, מיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת, ומתעטפים ואומרים: בואו ונצא לקראת שבת המלך⁷.

6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

- 33 ג. ומכבוד השבת - שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש החל למלבוש השבת⁸. ואם אין לו להחליף - משלשל טליתו⁹, כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החל. ועזרא תקן¹⁰, שיהיו העם מכבשים בתמישי¹¹, מפני כבוד השבת.

8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף

- 1 המבחר. ואין מחזירין על האור¹⁵⁹ בדרך שמחזירין על כל המצות, אלא אם יש לו - מברכין עליו.

150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה-זרה (מגיד-משנה). 151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. 152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה). 153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. 154) בתחילת שריפת הלבנים. 155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. 156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. 157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. 158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. 159) ברכות נג, ב.

- 3 כז. אור¹⁶⁰ שהדלק בשבת לחולה¹⁶¹ ולחיה¹⁶² - מברכין עליו במוצאי שבת. אור שהקדיח¹⁶³ מן העצים ומן האבנים - מברכין עליו במוצאי שבת¹⁶⁴; שהיא היתה תחלת בריתו בידי אדם¹⁶⁵. אבל אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים; שאין מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על אור ששבת¹⁶⁶. אף-על-פי שהדלק לחולה או לחיה ביום הכפורים - מברכין עליו, שהרי שבת מעברה¹⁶⁷.

160) ברכות נג, א. 161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). 162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). 163) שהוצא מעצים ואבנים. 164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת - מותר. 165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון... מה עשה הקב"ה? - זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. 166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). 167) בנוסח אחר: "מעבורה" (כת"י התימנים).

- 11 כח. יום טוב¹⁶⁸ שחל להיות באמצע שבת¹⁶⁹, אומר בהבדלה: המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה - בדרך שאומר במוצאי שבת; שסדר ההבדלות הוא מונה. ואין צריך לברך לא על הבשמים¹⁷⁰ ולא על הגר. וכן אינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכפורים.

168) חולין כו, ב. 169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת - מברילים (למעלה הלכה יח). 170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

- 18 כט. ולמה מברכים על הבשמים במוצאי שבת? מפני שהנפש דואבת¹⁷¹ ליציאת שבת, משמחין אותה ומישבין אותה בריח טוב.

ו. אף-על-פי שְהִיָּה אָדָם חָשׁוּב בְּיֹתֵר, וְאֵין דְּרָכּוֹ
לְקַח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בְּמַלְאכּוֹת
שְׂבָבִית - חֵיב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצִדֵּק הַשָּׁבֶת
בְּגִיפּוֹ, שֶׁזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים - מֵהֶם
מִי שֶׁהִיָּה מְפַצֵּל הַעֲצִים לְבָשֵׁל בָּהֶן; וּמֵהֶן מִי שֶׁהִיָּה
מְבָשֵׁל, אוֹ מוֹלֵחַ בָּשָׂר, אוֹ גוֹדֵל פְּתִילוֹת, אוֹ מְדָלִיק
נְרוֹת; וּמֵהֶן מִי שֶׁהִיָּה יוֹצֵא וְקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצִדֵּק
הַשָּׁבֶת מִמַּאֲכָל וּמִשְׁקָה, אף-על-פי שְׁאֵין דְּרָכּוֹ בְּכָף.
וְכָל הַמְרַבֶּה בְּדָבָר זֶה - הֵרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.²⁰

(20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו" (שם עוסק
גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

ז. אֵיזֶהוּ עֲנָג? זֶהוּ שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים²¹, שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן
תְּבִשִּׁיל שְׁמֶן²² בְּיֹתֵר וּמִשְׁקָה מְבִשֵּׁם לְשָׁבֶת - הַכֹּל
לְפִי מְמוֹנֵו שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמְרַבֶּה בְּהוֹצָאת שָׁבֶת
וּבְתִקּוּן מַאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הֵרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.²³
וְאִם אֵין יָדוֹ מְשִׁגָּת - אֶפְלוּ לֹא עָשָׂה אֵלָּא שֶׁלֶק
וּכְיוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד שָׁבֶת, הֵרִי זֶה עֲנָג שָׁבֶת.²⁴
וְאֵינוֹ חֵיב לְהַצִּיר לְעַצְמוֹ וּלְשָׂאֵל מֵאַחֲרִים כְּדִי
לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָל בְּשָׁבֶת.²⁵ אָמְרוּ חֲכָמִים
הִרְאִישׁוּנִים²⁶: עָשָׂה שְׁבִתָּךְ חֹל²⁷, וְאֵל תִּצְטָרֶךְ
לְבִרְיוֹת.²⁸

(21) מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב
נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת
הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה
בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את
השבת ולהשמין"]. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו
מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו
לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין
לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף
ק"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה
פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושמו ממתקים ושלחו
מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי
חדות ה' היא מעוכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני,
לזו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו
כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו
(תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב
לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת
בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף ק"ב עמוד א'.
(27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו
בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי
שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי
הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח
רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

ח. מִי שֶׁהִיָּה עֲנָג וְעָשִׂיר, וְהֵרִי כָּל יָמָיו בְּשָׁבֶת -
צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת מַאֲכָל שָׁבֶת מִמַּאֲכָל הַחֹל. וְאִם אֵין
אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנֶּה זְמַן הַמַּאֲכִילָה²⁹: אִם הָיָה רִגְלִיל
לְהַקְדִּים - מֵאַחֲרָיו³⁰, וְאִם הָיָה רִגְלִיל לְאַחֵר - מִקְדִּים.³¹

ק"י ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת
כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה
בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה
ז'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים
בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל
מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם).
(10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב
שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם).
[וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג'
הערה 10].

ד. אָסוּר לְקַבֵּעַ סַעֲדָה וּמִשְׁתָּה¹² בַּעֲרֵב שָׁבֶת, מִפְּנֵי
כְּבוֹד הַשָּׁבֶת¹³. וּמִתֵּר לְאָכֹל וּלְשִׁתּוֹת עַד שֶׁתִּחַשֵּׁךְ;
וְאף-על-פִּי-כֵן מִכְּבוֹד הַשָּׁבֶת שֶׁיִּמְנַע אָדָם מִן
הַמְנַחָה וּלְמַעַלָּה מִלְקַבֵּעַ סַעֲדָה¹⁴, כְּדִי שֶׁיִּפְגַּס לְשָׁבֶת
כְּשֶׁהוּא מְתַאֲוֶה לְאָכֹל¹⁵.

(12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת
אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א').
(13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. — "אמר רבי
יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה
בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים
בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה
סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח
עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה
למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה
למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה
שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

ה. מְסַדֵּר אָדָם שְׁלֵחָנוּ בַּעֲרֵב שָׁבֶת, וְאף-על-פי
שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֵלָּא לְכַזִּית¹⁶; וְכֵן מְסַדֵּר שְׁלֵחָנוּ
בְּמוֹצָאֵי שָׁבֶת, וְאף-על-פי שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֵלָּא
לְכַזִּית¹⁷; כְּדִי לְכַבֵּדוֹ בְּכַנִּיסָתוֹ וּבְיוֹצֵאתוֹ. וְצָרִיךְ
לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשָּׁבֶת¹⁸. וְהִיָּה
גַּר דְּלוּק, וְשְׁלֵחָן עָרוּךְ לְאָכֹל, וּמִטָּה מְצֻעַת; שֶׁכָּל
אֵלוֹ לְכַבֵּד שָׁבֶת הֵן¹⁹.

(16) מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם.
והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא
ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך
בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר
בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה
אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית
הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר
דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון
שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו"
(מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים
עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים.
והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת
[וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול
ומטה מוצעת" — משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא
המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג'
ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ד'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

יא. אסור לו לאדם שיהלך בערבי שבתות יותר ממשלש פרסאות⁴³ מתחלת היום, כדי שיעניע לביתו⁴⁴ ועוד היום רב, ויכין סעדה לשבת⁴⁵; שהרי אין אנשי ביתו יודעין שהיום יבוא כדי להכין לו. ואין צריך לומר אם היה מתארח אצל אחרים; שהוא מבין, מפני שלא הכינו להן דבר הראוי לארחין.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

יב. אסור להתענות⁴⁶ ולזעק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת. ואפלו בצרה מן הצרות, שהצבור מתעניין ומתריעין עליהן - אין מתעניין ולא מתריעין בשבת⁴⁷, ולא בימים טובים; חוץ⁴⁸ מעיר שהקיפוה עובדי פוכבים ומזלות או נהר, או ספינה המטפרת⁴⁹ פנים⁵⁰ - שמתריעין עליהן בשבת לעזרן⁵¹, ומתחננין ומבקשין עליהן רחמים.

(46) ש"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור . . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה . . .". (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותורעות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוד נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מירשאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילן". וכן יש לפרש כאן].

יג. אין צריך על צירות של עובדי פוכבים ומזלות פחות ממשלשה ימים קדם השבת⁵²; כדי שתתלישב דעת אנשי המלחמה עליהן, ולא יהיו מבהלים וטרודים בשבת. אין מפליגין⁵³ בספינה פחות ממשלשה ימים קדם השבת; כדי שתתלישב דעתו עליו קדם השבת, ולא יצטער יותר מדי⁵⁴. ולדבר מצוה - מפליג פנים אפלו בערב שבת. ופוסק⁵⁵ עמו לשבת, ואינו שותב⁵⁶. ומצא לצידון⁵⁷ וכו' צא בהן - אפלו לדבר הרשות מתר להפליג בערב שבת. ומקום שנהגו שלא יפליג בערב שבת כלל - אין מפליגין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק

29) מסכת שבת קף קי"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע אור"ח סימן רפ"ח).

ט. חייב אדם לאכל שלש סעודות בשבת³¹: אחת ערבית, ואחת שחרית, ואחת במנחה³². וצריך להזהר בשלש סעודות אלו, שלא יפחת מהן כלל. ואפלו עני, המתפרנס מן הצדקה, סועד שלש סעודות³³. ואם היה חולה מרב האכילה, או שהיה מתענה³⁴ תמיד³⁵ - פטור ממשלש סעודות³⁶. וצריך לקבץ כל סעדה משלשתן על היין³⁷, ולקבץ על שתי פפרות³⁸. וכן בימים טובים³⁹.

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה", היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום, מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). (33) מסכת פאה פרק ח' משנה ד' וראה למעלה הלכה ד'. (34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

י. אכילת בשר ושתיית יין בשבת - ענג הוא לו⁴⁰. והוא, שהיתה ידו משגת⁴¹. ואסור לקבץ סעדה על היין בשבת ובקמים טובים בשעת בית המדרש⁴². אלא פך היה מנהג הצדיקים הראשונים: מתפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הקנסת, ויבוא לביתו ויסעד סעדה שניה, ויזלזל לבית המדרש. וקרא וישנה עד המנחה, ויתפלל מנחה, ואחר פך יקבץ סעדה שלישית על היין, ויאכל וישתה עד מוצאי שבת.

(40) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג -

הלכות עירובין

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹, וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן².

וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

(1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים א' ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. (2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן ו'מגילת אסתר' שם.

פרק ראשון³

(3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֵׁישׁ בָּהּ שְׁכָנִים⁴ הֲרֵבָה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבֵית לְעַצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שֶׁיְהִי כֵּלָן מִתְרִין לְטַלֵּל בְּכָל הַחֲצֵר, וּמִבֵּיתִים לְחֲצֵר, וּמִחֲצֵר לְבֵיתִים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַחֲצֵר רְשׁוּת הֵיחָדִיד אַחַת, וּמִתְרִין לְטַלֵּל בְּכֻלָּהּ. וְכֵן הַדִּין בְּמִבְּוֵי שֵׁישׁ לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה⁵, שֶׁיְהִי כָּל בְּנֵי הַמִּבְּוֵי מִתְרִים לְטַלֵּל בְּכֻלּוֹ, וּמִחֲצֵרוֹת לְמִבְּוֵי, וּמִמִּבְּוֵי לְחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמִּבְּוֵי רְשׁוּת הֵיחָדִיד⁶ הוּא. וְכֵן הַדִּין בְּמִדְּנִיָּה שֶׁהִיא מְקַפֶּת חוּמָה גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, שֵׁישׁ לָהּ דִּלְתוֹת וְנִנְעָלוֹת⁸ בְּלִילָה, שֶׁכָּלֶּה רְשׁוּת הֵיחָדִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

(4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. (5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא העיר" (שופטים א, כד). (6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (קרש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידי-זה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". (7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". (8) בכת"י הגירסא: "ננעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת ה": "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראיות להנעול". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים אָסוּר לְשַׁכְּנֵים לְטַלֵּל³⁰

(כ') עד רדתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. (57) שאין בנייהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף נ' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

1 יד. תְּשַׁמֵּישׁ הַמָּטָה - מַעֲנֵג שֶׁבֶת הוּא⁵⁹. לְפִיכָּךְ עוֹנֶת
2 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְשִׁין מְלִילִי שֶׁבֶת
3 לְלִילִי שֶׁבֶת⁶⁰. וּמִתְרִין לְבַעַל בְּתוּלָה לְכַתְּחָלָה כְּשֶׁבֶת,
4 וְאֵין בָּזָה לֹא מְשׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מְשׁוּם צָעֵר לָהּ⁶¹.

(59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. (60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פריו יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביחה והנאת הגוף (רש"י). (61) מסכת כתובות דף ד' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרוחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

5 טו. הַשֶּׁבֶת וְעֵבֹדֶת פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת - כָּל אַחַת
6 מִשְׁתִּיחֶיהָ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד שְׁאֵר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה⁶².
7 וְהַשֶּׁבֶת הִיא הָאוֹת שֶׁבִּין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינֵנוּ
8 לְעוֹלָם. לְפִיכָּךְ, כָּל הָעוֹבֵר עַל שְׁאֵר הַמִּצְוֹת - הָרִי
9 הוּא בְּכָלֵל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמַּחֲלֵל שֶׁבֶת
10 בְּפִרְהֶסְיָא - הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד עֵבֹדֶת פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת,
11 וּשְׁנִיָּהֶם כְּעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת לְכָל דְּבָרֵיהֶם.
12 לְפִיכָּךְ מְשַׁבֵּחַ הַנְּבִיא וְאוֹמֵר: אֲשֶׁרִי אֲנֹשׁ יַעֲשֶׂה
13 זֹאת, וּכְּנֶגֶד אֲדָם יִחְזִיק בָּהּ, שְׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּגְזָמָה.
14 וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשֶּׁבֶת כְּהַלְכָתָהּ, וּמִכְבָּדָהּ וּמַעֲנִיגָהּ
15 כְּפִי פָחוּ - כְּבֹר מִפְּרִשׁ בְּקִבְלָהּ שְׁכָרוֹ כְּעוֹלָם הַזֶּה
16 יֵתֵר עַל הַשְּׁכָר הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר: אֲזִי
17 תִתְּעַנֵּג עַל ה', וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהִאֲבִלְתִּיךָ
18 נִחְלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר.

(62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

וַיֵּאָחֶז כָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּהּ רִשּׁוֹת לַעֲצָמוֹ, וַיִּשְׁאַר
מִמֶּנָּה מְקוֹם בְּרִשּׁוֹת פֶּלֶן²⁰ וַיֵּד פֶּלֶן שָׁוה בּוֹ, כְּגוֹן
חֲצֵר לְבָתִּים - שֶׁנֶּחֱשַׁב אוֹתוֹ מְקוֹם שִׁיד פֶּלֶן שָׁוה
בּוֹ כְּאֵלוֹ הוּא רִשּׁוֹת לְרַבִּים, וְנֶחֱשַׁב כָּל מְקוֹם
וּמְקוֹם, שֶׁאֵחָז כָּל אֶחָד מִן הַשְּׂכָנִים וַחֲלָקוֹ לַעֲצָמוֹ,
שֶׁהוּא בִלְבַד רִשּׁוֹת הַיְּחִיד, וַיְהִי אֲסוּר לְהוֹצִיא
מִרִשּׁוֹת שֶׁחֵלֶק לַעֲצָמוֹ לְרִשּׁוֹת שִׁיד כָּלָם שָׁוה בּוֹ,
כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִרִשּׁוֹת הַיְּחִיד לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים;
אֲלָא יִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אֶחָד בְּרִשּׁוֹת שֶׁחֵלֶק לַעֲצָמוֹ בִלְבַד,
עַד שֶׁיַּעֲרֹב פֶּלֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהִכָּל רִשּׁוֹת הַיְּחִיד.

(20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתיים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" (תפארת ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. ומה²¹ הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד, שמיניחין אותו מערב שבת. כלומר, שפלנו מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו, אלא כשם שיד פלנו שוה במקום זה שגשאר לכלנו, כך יד פלנו שוה בכל מקום שיאחז כל אחד לעצמו, והרי פלנו רשות אחד. ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

(21) עירובין מט, א.

ז. הערוב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא הנקרא ערובי חצרות; ושעושים אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד. אפלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין בה; והיה שלמה והיא באסר²⁴ - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחן²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן כמהין ופטירות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה כמוריס³¹ ומשתתפין.

(22) משנה, בעירובין פ, ב. (23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבוא לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). (24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה דינר (בבא-מציעא נא:), ומשקלו 4

1 בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד שִׁישׁ בָּהּ חֲלָקָה בְּדִירִין, עַד שֶׁיַּעֲרֹבוּ
2 כָּל הַשְּׂכָנִים פֶּלֶן מְעַרְבֵי שֶׁבֶת. אֶחָד חֲצֵר, וְאֶחָד
3 מְבוֹי, וְאֶחָד הַמְּדִינָה. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת שְׁלָמָה וּבֵית
4 דִּינָא¹⁰.

(9) עירובי חצרות. (10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרונים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המבואה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וכן¹¹ יושבי אהלים¹² או סכות או מחנה¹³ שהקיפוהו מחצה - אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו פלן¹⁴. אבל שירא¹⁵ שהקיפה מחצה - אין צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא ערוב; לפי שהן פלן מערבין, ואין אותן אהלים קבועין להן.

(11) "ירושלמי" (עירובין פ"א ה"י). (12) הקבועים (מגיד-משנה). (13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ו ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. (14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. (15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אין צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. ומפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו העם ויאמרו: כשם שמתר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה¹⁶ ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות, כך מתר להוציא מן המדינה לשדה¹⁷ ולהכניס מן השדה למדינה; ויחשבו, שהשוקים והרחובות - הואיל והן רשות לכל, הרי הן פשדות וכמדוברות¹⁸; ויאמרו, שהחצרות בלבד הן רשות היחיד; וידמו, שאין ההוצאה מלאכה ושמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים¹⁹.

(16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). (17) [דברים אלו צריכים עיין, שהרי שדה הוא כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים"]. (18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. (19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשוקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדיירין,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מרחשון - ספר זמנים - הלכות עירובין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 וְלֹא בָשִׁיל - אֵין מְעַרְבִין בּוֹ⁵⁰, לְפִי שְׁאִין רָאוּי
20 לְאֶכֶלָה. עוֹכְלָא⁵¹ תְּכַלִּין. קֵב⁵² תְּמָרִים. קֵב
21 גְּרוּגְרוֹת⁵³. מְנָה דְּבִלְהָ⁵⁴. קֵב תְּפוּחִין. כְּשׁוֹת⁵⁵ -
22 כְּמֵלֵא הַיָּד. פּוֹלִין לַחֲזִין - כְּמֵלֵא הַיָּד. תְּזִיזוּ⁵⁶ -
23 לִיטְרָא. וְהִתְרַדִּין - הָרִי הֵן בְּכָלֵל הֵיךְ וּמְעַרְבִין
24 בְּהֵן. עָלִי בְּצָלִים - אֵין מְעַרְבִין בְּהֵן, אֶלֶא אִם
25 הַבְּצִילוֹ וְנִעֲשֶׂה אֶדְךָ כֵּל עֲלֵה מִהֵן זֶרֶת; אֲכַל פְּחוֹת
26 מִכָּאן אֵינוֹ אֲכָל. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין -
27 כְּלַפְתָּן הֵן, וְלִפְיֶכָךְ נִתְּנוּ בְּהֵן שְׁעוּרִין אֵלּוּ; וְכָל
28 כִּי־יֵצֵא בְּהֵן. וְכָל הָאֲכָלִין מִצְטַרְפִּין לְשְׁעוֹר הַשְּׁתוּף⁵⁷.

(42) עירובין, שם. (43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. (44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי"לטר. (45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (ש"ע א"ח סי' שפו). (46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. (47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. (48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. (49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. (50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא-הדין לשאר ירקות, והראב"ד חולק עליו. (51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. (52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. (53) תאנים יבשות. (54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגולי פת (הערוך). (55) מין צמח. (56) בכת"י הגירסא: "חזורת". ובעירובין כח, ב "חזית", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח.). (57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

29 יב. לִיטְרָא⁵⁸ הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - מֵלֵא שְׁתֵּי
30 רְבִיעִיּוֹת. וְעוֹכְלָא - חֲצִי רְבִיעִית. וּמְנָה הָאֲמוּרָה
31 בְּכָל מְקוֹם - מֵאָה דִּינָר. וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מָעֵין. וְהַמָּעָה
32 - מִשְׁקָל שֵׁשׁ עָשָׂרָה שְׁעוּרוֹת. וְהַסֵּלַע - אַרְבָּעָה
33 דִּינָרִין. וְהַרְבִּיעִית מִחֲזַקַּת מִן הַמֵּים אוֹ מִן הַיֵּין
34 מִשְׁקָל שְׁבַעָה עָשָׂר דִּינָרִין וְחֲצִי דִּינָר בְּקָרוֹב. נִמְצָא:
35 הַלִּיטְרָא - מִשְׁקָל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהַעוֹכְלָא
36 - מִשְׁקָל תְּשַׁעָה דִּינָרִין פְּחוֹת רְבִיעִי.

(58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד-משנה).

37 יג. סָאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם⁵⁹ - שְׁשֶׁת קִבְּזִין. וְהַקֵּב
38 - אַרְבָּעָה לִגְזִין. וְהַלֵּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וְכִבְר בְּאֶרְנו
39 מִדַּת הַרְבִּיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשְּׁעוּרִין שְׁאֵדָם צָרִיךְ
40 לְזַכֵּר אוֹתָן תָּמִיד.

(59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). (25) שדרך לאפות מהם לחם ('רבינו יהונתן'), והוא הדין עדשים. (26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה'). (27) של אנשי מבוי, זה עם זה. (28) משנה בעירובין כו, ב. (29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). (30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשו"ע א"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטירות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטירות? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטירות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטירות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטירות. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

1 ט. וְכִמְהָ³² שְׁעוֹר הָאֲכָל שְׁמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ? כְּגִרְגְּרָת³³
2 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמִּבְּוֵי אוֹ מִבְּנֵי הַמִּדְּיָנָה.
3 וְהוּא³⁴, שְׁתֵּי שְׁמוֹנֶה עָשָׂר³⁵ אוֹ פְּחוֹת. אֲכָל³⁶ אִם
4 הָיוּ מְרַבִּים עַל זֶה - שְׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סַעְדוֹת, שְׁתֵּי
5 כְּשִׁמוֹנֶה עָשָׂרָה גְּרוּגְרוֹת, שְׁתֵּי כֶּשֶׁשׁ בִּיצִים
6 בִּינוֹנוֹיּוֹת. אֲפִלוּ הָיוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין אֲלֵפִים וּרְבָבוֹת³⁷ -
7 שְׁתֵּי סַעְדוֹת לְכָלֵךְ.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצי"לטר. (34) משנה, עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.

8 י. כָּל אֲכָל³⁸ שֶׁהוּא נֹאכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּגוֹן פֶּת
9 וּמִיגֵי דָגָן³⁹ וּבִשְׂר חֵי, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - שְׁעוּרוֹ מְזוֹן
10 שְׁתֵּי סַעְדוֹת; וְכָל שֶׁהוּא לִפְתָּן⁴⁰ וְדָרָךְ הָעֵם לְאֲכָל
11 בּוֹ פֶּתוֹ, כְּגוֹן יֵין מִבְּשָׁל, וּבִשְׂר צָלִי, וְחֲמִין, וּמוֹרָס,
12 וְזִיתִים, וְאֻמָּהוֹת שֶׁל בְּצָלִים - שְׁעוּרוֹ כְּדִי לְאֲכָל בּוֹ
13 שְׁתֵּי סַעְדוֹת⁴¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מעשה רוקח'). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

14 יא. נִשְׁתַּתְּפוּ⁴² בֵּינָן חֵי⁴³ - שְׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת⁴⁴
15 לְכָלֵךְ. וְכֵן בְּשִׁכְר⁴⁵ - שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. בִּיצִים - שְׁתֵּים;
16 וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּהֵן וְאֲפִלוּ הֵן חִיּוֹת⁴⁶. וְרִמוֹנִים - שְׁנַיִם.
17 אֲתֵרוֹג - אֶחָד. חֲמִשָּׁה⁴⁷ אֲגוּזִים. חֲמִשָּׁה אֲפֶרֶסְקִים⁴⁸.
18 לִיטְרָא⁴⁹ שֶׁל יֶרֶק, בֵּין חֵי בֵּין שְׁלֹק. וְאִם הָיָה בְּשִׁיל

הַיּוֹרְגִילִין לְהַנִּיחַ בּוֹ - אֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דְרָכֵי
שְׁלוֹם.⁸⁶

(74) משנה, עירובין סה, ב. (75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). (76) ועל-ידיה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). (77) כיון שהם ראויים לדירה. (78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. (79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. (80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). (81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). (82) אף שמצוות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "יוצנו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). (83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". (84) עירובין לא, א. (85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי ששמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. (86) משנה, גיטין נט, א: "מעריבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס:): אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחדשו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו-תם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

יז. וְכִיצַד⁸⁷ מְשַׁתְּתִין מִבְּבוֹי? גּוֹבֵה אֶכֶל בְּגוֹרֶגֶת
מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, אוּ פָחוֹת מִכְּגוֹרֶגֶת אִם הָיוּ
מִרְבִּין, וּמִנִּיחַ הַכֹּל בְּכָל אֶחָד בְּחָצֵר מִחֲצוֹת הַמְּבוֹי
אוּ בְּבֵית מִן הַבָּתִּים. אֶפְלוּ בֵּית קָטָן⁸⁸ אוּ אֶכְסֵדְרָה
אוּ מִרְפֶּסֶת - הָרִי זֶה שְׁתּוּף. אֶכֶל אִם הִנִּיחוּ בְּאֹיִר
מְבוֹי - אֵינוֹ שְׁתּוּף. וְאִם⁸⁹ הִנִּיחַ הַכֹּל בְּחָצֵר⁹⁰, צָרִיךְ
לְהַגְבִּיהַ הַכֹּל מִן הַקֶּרְקַע טֶפַח, כְּדִי שִׁיהִי נִגְרָה⁹¹.
וּמִכָּרֶךְ: עַל מְצוֹת עֲרוֹב⁹². וְאוֹמֵר: בְּזֶה הַשְׁתּוּף יִהְיֶה
מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַמְּבוֹי⁹³ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים מִחֲצוֹת
לְמְבוֹי בִּשְׁבֹּת.

(87) עירובין פה, ב. (88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג). (89) עירובין עט, ב. (90) הוא-הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). (91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילים, כגון שגבו אוכל מכל בני המבו. ויש מפרשים

יד. אֶכֶל⁶⁰ שְׁהוּא מִתֵּר בְּאֶכִּילָה, אָף עַל פִּי שְׁהוּא
אֶסוּר לָזֶה הַמְּעַרֵב - הָרִי זֶה מְעַרֵב בּוֹ⁶¹ וּמְשַׁתְּתִין
בּוֹ. כִּיצַד? מְשַׁתְּתִין הַנִּזְרִי בִּינִין, וַיִּשְׁרָאֵל -
בְּתוֹרָמָה⁶². וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֶכֶל זֶה אוּ שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא
יֵאכְלֵנוּ - מְעַרֵב בּוֹ וּמְשַׁתְּתִין בּוֹ; שְׁאִם אֵינוֹ רָאוּי
לָזֶה, הָרִי הוּא רָאוּי לְאַחֵר.

(60) משנה, עירובין כו, ב. (61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. (62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אֶכֶל⁶³ דְּבַר הָאֶסוּר לְכָל, כְּגוֹן טָבֵל⁶⁴, אֶפְלוּ טָבֵל
שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים⁶⁵, וְכֵן מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה
תְּרוּמָתוֹ בְּהֶגְזָן⁶⁶, וְכֵן מְעַשֵּׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁלֹא נִפְדּוּ
בְּהֶלְכָה⁶⁷ - אֵין מְעַרְבִין⁶⁸ וּמְשַׁתְּתִין בָּהֶן. אֶכֶל
מְעַרְבִין וּמְשַׁתְּתִין בְּדִמְאִי⁶⁹, מִפְּנֵי שְׂרָאוּי לְעֻנְיִים;
וּבְמְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שְׁנִי נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁷⁰; וּבְמְעַשֵּׂר שְׁנִי
וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ⁷¹, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ,
שְׁאִין הַחֲמִשׁ מְעַבֵּב. וּמְעַרְבִין⁷² בְּמְעַשֵּׂר שְׁנִי
בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שְׁהוּא רָאוּי שֶׁם לְאַכִּילָה, אֶכֶל לֹא
בְּגָבּוּלִין⁷³.

(63) משנה, עירובין לא, א. (64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). (65) שחייב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. (66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. (67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. (68) עירובי חצרות ותחומין. (69) פירות עם-הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דא-מאי, אין אנו יודעין מה זה. (70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבילים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות ה"ט וה"כ. (71) רק הקרן. (72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. (73) חוץ לירושלים.

טז. כִּיצַד⁷⁴ מְעַרְבִין בְּחֲצוֹת? גּוֹבִין חֲלָה אֶחָת
שְׁלָמָה מִכָּל בֵּית וּבֵית⁷⁵, וּמִנִּיחִין הַכֹּל בְּכָל אֶחָד
בְּבֵית אֶחָד⁷⁶ מִבְּתֵי הַחֲצֵר, אֶפְלוּ בְּבֵית הַתֵּבֶן אוּ בְּבֵית
הַבֶּקֶר אוּ בְּבֵית הָאֹצֵר⁷⁷. אֶכֶל אִם נָתַנוּ בְּבֵית שְׁעָרָה⁷⁸,
אֶפְלוּ בֵּית שְׁעָרָה שֶׁל יָחִיד, אוּ בְּאֶכְסֵדְרָה אוּ בְּמִרְפֶּסֶת
אוּ בְּבֵית שְׁאִין בּוֹ אֲרֻבַּע אֲמוֹת עַל אֲרֻבַּע אֲמוֹת⁷⁹ -
אֵינוֹ עֲרוֹב⁸⁰. וְכִשְׁמֻקְבֵּץ הָעֲרוֹב⁸¹ מִכָּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצֻוּנוּ⁸² עַל מְצוֹת עֲרוֹב. וְאוֹמֵר: בְּעֲרוֹב זֶה יִהְיֶה
מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַחֲצֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים מִבְּתֵי לְבֵית⁸³
בִּשְׁבֹּת. וַיֵּשׁ לְקָטָן לְגִבּוֹת עֲרוֹבֵי חֲצוֹת⁸⁴. וּבֵית
שְׁמִינִיחִין בּוֹ עֲרוֹב, אֵינוֹ צָרִיךְ לָתֵן אֶת הַפֶּת⁸⁵. וְאִם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מרחשון - ספר זמנים - הלכות עירובין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. (108) ולא יצא הפת מרשותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

27 כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום¹¹¹. ומערבין עירובי חצרות¹¹² ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא העירוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו עירוב, משחשכה¹¹⁵ - הרי זה עירוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה עירוב; שספק העירוב - פשר.

(111) משנה, שבת לד, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

36 כב. נתן העירוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו להוציא העירוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין השמשות - הרי זה כמי שאבד, ואינו עירוב; שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשך - אין מערבין בה; שעדין היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעדה הראויה מבעוד יום.

(117) משנה, עירובין לד, ב. (118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. (119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציא משם על ידי איסור דרבנן - עירובו עירוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". (120) עירובין לו, א.

פרק שני

(1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצוננו לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצוננו לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובזה נסתים הפרק.

א. אנשי החצר² שערכו פלן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמהן, בין מזיד³ בין שוכח - הרי זה אוסר עליהן⁴, ואסור לכלן להוציא מבתיהן לחצר או מחצר לבתיהן. בטל להן זה שלא ערב רשות חצרו

שארין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). (92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

1 יח. חלקו את העירוב או את השתוף, אף על פי שהוא בבית אחד - אינו עירוב⁹⁴. אבל אם מלאו את הכלי מן העירוב ונשאר ממנו מעט והגיהוהו בכלי אחר - מתיר⁹⁵.

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט). שיהיה מעורב ולא מחולק. (95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

5 יט. המשתתפין⁹⁶ במבוי צריכים לערב בחצרות⁹⁷, כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב; שהרי אין התינוקות מפירין מה נעשה במבוי⁹⁸. לפיכך, אם נשתתפו במבוי בפת⁹⁹ - סומכין עליו, ואין צריכין לערב בחצרות; שהרי התינוקות מפירין בפת¹⁰⁰. בני¹⁰¹ חבורה¹⁰² שהיו מסבין¹⁰³ וקדש עליהן היום¹⁰⁴ - פת שעל השלחן¹⁰⁵ סומכין עליה משום עירובי חצרות. ואם רצו לסמן עליה משום שתוף - סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמינם לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

14 כ. לקח¹⁰⁶ אחד מבני החצר פת אחת ואמר: הרי זו לכל בני החצר; או שהוא אכל פשתי סעדות, ואמר: הרי זה לכל בני המבוי - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד. אבל צריך לזפות להן בו על ידי אחר¹⁰⁷. ויש לו לזפות על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הפגועים, מפני שידן פידו¹⁰⁸. וכן יש לו לזפות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה; שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים¹⁰⁹. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן; שזכותה היא להן¹¹⁰, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות,

15) משנה, עירובין סט, ב. (16) באורחים ממש אין הברל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם ('חיי אדם'). (17) והוא-הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

ד. ה'י' 18) אלו שלא ערכו שנים או יתר, אם בטלו רשותם למערכין - המערכין מתרין, ואלו שלא ערכו אסורין¹⁹. ואין המערכין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא ערכו; שכל אחד מהן אוסר על חברו²⁰. ואפילו חזר האחד שלא ערב ובטל רשותו לשני שלא ערב²¹ - הרי זה אוסר; שבשעה שבטלו לו המערכין אסור היה. אחד שערכו²² אינו מבטל רשותו לאחד שלא ערב, אבל האחד שלא ערב מבטל רשותו לאחד שערב.

18) עירובין סט, ב. (19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). (20) גם אחרי שהמערכים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). (21) אחרי שביטלו המערכים. (22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים לטלטל. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

ה. פ'שם²³ שפעל הבית זה מבטל רשותו לבעל הבית זה בחדר אחת, כן מבטלין מחצר לחצר²⁴. ומבטלין וחוזרין ומבטלין. ביצד²⁵? שנים ששוריים בחדר, ולא ערב אחד מהן - מבטל רשותו לשני, ונמצא השני מטלטל ברשותו שבטל לו חברו עד שיעשה צרכיו²⁶; וחוזר השני ומבטל רשותו לראשון, ומטלטל הראשון ברשותו שבטל לו. וכן כמה פעמים. ויש בטול רשות בחדרה²⁷ פדרף שהוא בחדר²⁸.

23) עירובין סו, ב. (24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל בנייהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם ('משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

ו. מ'י²⁹ שבטל רשותו וחזר וטלטל ברשותו שבטל: אם במזיד הוציא - הרי זה אוסר עליהן, שהרי לא

1 בלבד⁵ - הרי אלו מתרין להוציא ולהכניס מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן; אבל לביתו - אסור. בטל להן רשות ביתו ורשות חצרו - הרי פלם מתרין. הן, מפני⁶ שערכו, והרי בטל להן רשות ביתו וחצרו; וגם הוא מתר, מפני שלא נשאר לו רשות, והרי הוא באורח⁷ אצלם, והאורח אינו אוסר⁸.

2) משנה, עירובין סט, ב. (3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא-הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". (4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. (5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדנו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" ('תפארת ישראל'). (6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). (7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" ('תרומת הדשן' סי' עו). (8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" ('מעשה רוקח').

ב. המבטל⁹ רשותו סתם¹⁰ - רשות חצרו בטל, רשות ביתו לא בטל¹¹. והמבטל רשותו לבני חצר, צריך לבטל לכל אחד ואחד בפרוש, ואומר: רשותי מבטלת לך ולך ולך¹². והיורש מבטל רשות¹³ אף על פי שמת מורישו בשבת; שהיורש קם תחת מורישו לכל דבר. ובטול רשות בשבת - מתר לבתחלה¹⁴.

9) עירובין סט, ב. (10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. (11) כמבואר בהלכה הקודמת. (12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש-השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). (13) עירובין ע, ב. (14) משנה, עירובין סט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

ג. בטלו¹⁵ אלו המערכין רשותן לזה שלא ערב - הוא מתר, שהרי נשאר לבדו; והם אסורין, שלא נשאר להן רשות. ואין אומרים: יהיו באורחים אצל¹⁶; שאין רבים אורחין אצל אחד¹⁷.

כן אין אומרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. (47) ויורש יכול לבטל אף-על-פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). (48) שכבר קנה העירובין בכניסת השבת. (49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

ט. וישאל⁵⁰ הדר עם העובד פוכבים ומזלות או עם גר תושב⁵¹ בחצר - אינו אוסר עליו; שדירת העובד פוכבים ומזלות אינה דירה, אלא פכהמה הוא תושב⁵². ואם היו שני ישראלים או יתר ועובד פוכבים ומזלות שכן עמקן - הרי זה אוסר עליהם. ודבר זה גזירה, שלא ישפנו עובד פוכבים ומזלות עמקן, שלא ילמדו ממעשיו. ולמה לא גזרו בישראל אחד ועובד פוכבים ומזלות אחד? מפני שאינו דבר מצוי, שהרי יפחד שמא יתיחד עמו ויהרגנו; וכבר אסרו להתיחד עם העובד פוכבים ומזלות⁵³.

(50) משנה, עירובין סא, ב. (51) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגייר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד-משנה בשם "ירושלמי"). (53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שיותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

י. שני⁵⁴ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות אחד, השוכנים בחצר אחת, וערכו הישראלים לעצמן - לא הועילו כלום. וכן אם בטלו לעובד פוכבים ומזלות או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו פתחיד עם העובד פוכבים ומזלות - לא הועילו כלום; שאין ערוכ מועיל במקום עובד פוכבים ומזלות, ואין בטול רשות מועיל במקום עובד פוכבים ומזלות. ואין להן תקנה, אלא שישפכו ממנו רשותו, ונעשה העובד פוכבים ומזלות פאלו הוא אורח עמקן⁵⁵. וכן אם היו עובדי פוכבים ומזלות רבים - משפירין רשותם לישראלים, והישראלים מערבין ומתירין. וישאל אחד ששכר מן העובד פוכבים ומזלות - מערב עם שאר הישראלים ויתרו כלם; ואין כל אחד צריך לשכר מן העובד פוכבים ומזלות.

(54) עירובין סב, א. (55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו

עמד בכתולו⁵⁰; ואם בשוגג הוציא - אינו אוסר, שהרי הוא עומד בכתולו. במה דברים אמורים? שלא קדמו והחזיקו אלו שבטל להן; אבל אם קדמו והחזיקו והוציאו, אם חזר הוא והוציא, בין בשוגג בין במזיד - אינו אוסר עליהן⁵¹.

(29) משנה, עירובין סט, ב. (30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

ז. שני³² בתים בשני צדי רשות הרבים, והקיפום נכרים מחצה³³ בשפת - אין מבטלין זה לזה, הואיל ואי אפשר להם לערב מאמש³⁴. אחד מבני חצר³⁵ שמת והניח רשותו לאחד מן השוק³⁶: אם מת מבעוד יום³⁸ - הרי היורש שאינו מבני החצר אוסר עליהם³⁹; ואם מת משחשכה - אינו אוסר עליהם. ואחד מן השוק⁴⁰ שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר: אם מבעוד יום מת - אינו אוסר עליהם, שהרי פלן מערבים; ואם מת משחשכה⁴¹ - אוסר עליהם, עד שיבטל רשות מורישו להן.

(32) עירובין ע, ב. (33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. (36) בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (37) שנפלה רשותו השבת. (38) שכוין שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (39) שהיתה לו דירה בחצר. (40) שאינו יכול לערב עוד.

ח. וישאל⁴² וגר ששוריים במערה⁴³ אחת, ומת הגר⁴⁴ מבעוד יום, אף על פי שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו עד שחשכה - הרי זה המחזיק⁴⁵ אוסר⁴⁶ עד שיבטל; שהרי הוא פירוש⁴⁷. ואם מת הגר משחשכה⁴⁸, אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו - אינו אוסר עליו, אלא בהתרו הראשון הוא עומד⁴⁹.

(42) עירובין ע, ב. (43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בבית אחת" (מעשה רוקח). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". (44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו ב"פ מהל' זכיה ומתנה ה"ו). (45) שזכה בנכסיו הגר. (46) אף-על-פי שבכניסת השבת, היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת - אף-על-פי-

יד. עובד פוכבים ומזלות⁷² שהשפיר לעובד פוכבים
ומזלות: אם אין הראשון יכול להוציא העובד
פוכבים ומזלות השני עד שישלים זמן שקירותו -
שוקרין מזא העובד פוכבים ומזלות השני, שהרי
נכנס תחת הפעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא
העובד פוכבים ומזלות השוכר ממנו בכל עת
שפירצה⁷³, אם לא היה השני עומד⁷⁴, ושכרו
הישראלים מן הראשון - הרי אלו מתרין.

(72) עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא,
איכלעי (נודמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה
משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור
רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין
המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא
תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות),
כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון
דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא
(עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור,
ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו
(באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם
ששכרתם." (73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו.
(74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו
- אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חצר⁷⁵ שישפיר אלים ועובד פוכבים ומזלות
שרויין בה⁷⁶, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה
לבית ישראל זה, ועשו ערוב דרך חלונות - אף על
פי שהן מתרין להוציא מבית לבית דרך חלונות⁷⁷,
הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים⁷⁸,
מפני העובד פוכבים ומזלות, עד שישפיר; שאין
רבים נעשים בערוב פניחיד במקום העובד פוכבים
ומזלות⁷⁹.

(75) עירובין עד, ב. (76) ופתחיהם פתוחים לחצר.
(77) שעל-ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין
רשות הנכרי מפסקת. (78) אם אור החצר מפסיק בין
הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם
נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי
אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא
גזרו עליו מפני שלא שכיח שידור אתו, שיפחד להתייחד
אתו שמה יורגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין
לחשבהם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

טז. ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא
עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא בעובד
פוכבים ומזלות לכל דבריו. ואין מערבין עמו, ואינו
מבטל רשות, אלא שוקרין ממנו, בעובד פוכבים
ומזלות⁸⁰. אבל אם היה מן האפיקורסין שאין
עובדין עבודת פוכבים ומזלות ואין מחללין שבת,
כגון צדוקין וביתוסין⁸¹ וכל הפופרים פתורה שפועל
פה, כללו של דבר: כל מי שאינו מודה במצוות

רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא
יאסור עליו את הטלטול בשבת.

יא. שתי⁵⁶ חצרות זו לפני זו⁵⁷, וישפיר ועובד
פוכבים ומזלות דרים בפנימית, וישפיר אחר⁵⁸
בחיצונה; או שהיה ישראל ועובד פוכבים ומזלות
בחיצונה, וישפיר אחר בפנימית - הרי זה אוסר על
החיצונה עד שישפיר ממנו⁵⁹, שהרי רגלי שני
ישראלים ועובד פוכבים ומזלות מצויים שם;
והפנימי מתר בפנימית⁶⁰.

(56) עירובין סה, ב. (57) ודיירי החצר הפנימית צריכים
לצאת דרך החצר החיצונה. (58) בנוסח אחר: "אחד"
(כת"י התימנים). (59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה,
נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד
שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). (60) שהרי הגוי גר בחיצונה
ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או
ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

יב. שוקרין⁶¹ מן העובד פוכבים ומזלות אפלו
בשבת⁶², שהשכירות כבטול רשות היא; שאינה
שכירות ודאית, אלא הכר בלבד⁶³. לפיכך, שוקרין
מן העובד פוכבים ומזלות אפלו בפחות משה
פרוטה⁶⁴, ואשתו של עובד פוכבים ומזלות משפרת
שלא לדעתו⁶⁵, וכן שכירו ושמשו משפירין שלא
לדעתו; ואפלו היה שכירו או שמשו ישראלי - הרי
זה משפיר שלא לדעתו. שאל מן העובד פוכבים
ומזלות מקום להניח בו חפציו, והשאלו - הרי
נשתתף עמו ברשותו, ומשפיר שלא לדעתו. הרי
לעובד פוכבים ומזלות זה שכירים או שמשים או
נשים רבים, אם השפיר אחד מהן - דינו⁶⁶.

(61) עירובין סה, ב. (62) ונותנים לו דבר מאכל עבור
השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול
בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי'
שפב). (63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח
וממכר שאסור בשבת. (64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות
משה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט).
(65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה
שכירות מאשתו (מגיד-משנה). (66) עירובין סו, א.

יג. שני⁶⁷ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות הדרים
בחדר אחת, ושכרו מן העובד פוכבים ומזלות
בשבת - חזור האחד⁶⁸ ומבטל רשותו לשני⁶⁹,
ומתיר⁷⁰. וכן אם מת העובד פוכבים ומזלות בשבת
- מבטל הישראלי לישראל האחר⁷¹, ויהיה מתר
לטלטל.

(67) עירובין סח, ב. (68) הישראלי. (69) שהעירוב שעשו,
לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. (70) שמותר לבטל
רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. (71) כיון שמת
הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת
השבת.

(מער"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. במה דברים אמורים? בחלון שבין שתי חצרות; אבל שבין שני בתים⁸, אפילו היה למעלה מעשרה, וכן חלון שבין בית לעליה - אם רצו, מערבין ערוב אחד, אפילו שאין ביניהן סלם⁹. והוא, שיהיה בו¹⁰ ארבעה על ארבעה. היה חלון עגל, אם יש בו כדי לרבע בו ארבעה על ארבעה¹¹ - הרי הוא כמרבץ.

(8) ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחלון רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ג. כחל¹² שבין שתי חצרות או מתבן שבין שתי חצרות¹³ פחות מעשרה טפחים¹⁴ - מערבין ערוב אחד ואין מערבין שנים; היה גבוה עשרה¹⁵ או יתר על פן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. ואם היה ביניהם סלם מפאן וסלם מפאן - הרי הן כפתח¹⁶; ואם רצו, מערבין אחד. ואפילו היה הסלם זקוף וסמוך לפתל, שהרי אין יכולין לעלות בו עד שימשך ויתרחק מפתחיו מן הפתל - הרי זה מתיר. ואפילו לא היה מגיע ראש הסלם לראש הפתל, אם נשאר ביניהן פחות משלשה¹⁷ - הרי זה מתיר, ומערבין אחד אם רצו.

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחובר דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

ד. היה הפתל רחב ארבעה¹⁸, ועשו סלם²⁰ מפאן וסלם מפאן, אף על פי שהסלמות מרחקים זה מזה - אם רצו, מערבין אחד. אין ברחב הפתל ארבעה: אם אין בין הסלמות שלשה - מערבין אחד; היה ביניהם שלשה - מערבין שנים²¹.

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

ה. פנה מצבה²² על גבי מצבה בצד הפתל²³: אם יש

ערוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בערוב; ואין שוקרין ממנו, לפי שאינו בעובד כוכבים ומזלות; אבל מבטל הוא רשותו לישראל הקשר⁸², וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד פשר וזה הצדוקי בחצר - הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו.

(80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". (81) "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבילתי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. (82) בנוסח אחר: "כישאל הכשר" ('מעשה רוקח').

יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצוננו-לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שריות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חלון² שבין שתי חצרות, אם יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על זה, והיה קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים³ - אפילו⁴ פלו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או פלו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם רצו יושבי שתי החצרות לערב פלן ערוב אחד - הרשות בידין, ויעשו כחצר אחת ויטלטלו מזו לזו⁵; ואם רצו - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה החלון פחות מארבעה⁶, או שהיה פלו למעלה מעשרה⁷ - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו"

- 1 בַּתְּחִלָּתָהּ אֶרְבָּעָה - מִמַּעַט²⁴; אֵין בַּתְּחִלָּתָהּ אֶרְבָּעָה
2 וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֲלִיּוֹנָה²⁵ שְׁלֹשָׁה²⁶ - מִמַּעַט, וְאִם
3 רָצוּ - מְעַרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמִדְרָגוֹת שֶׁל עֵץ²⁷ שֶׁסָּמְכָן
4 לְכַתֵּל.

(34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי - מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה - של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). (39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעטת (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל - ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחובר) הוא. (27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוב "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

- 5 ו. כַּתֵּל²⁸ גְּבוּהָ²⁹ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת וְזִיז³⁰ יוֹצֵא
6 בְּאִמְצָעֵיתוֹ, אִם נִשְׁאָר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכַּתֵּל פָּחוֹת
7 מִמַּעֲשָׂה - מֵנִיחַ סֵלֶם לְפָנֵי הַזִּיז³¹, וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם
8 רָצוּ³²; אֲבָל אִם הֵנִיחַ הַסֵּלֶם בְּצֵד הַזִּיז - אִינוֹ מִמַּעַט.
9 הִיא הַכַּתֵּל גְּבוּהָ תִּשְׁעָה עָשָׂר טַפְחִים - מוֹצִיא זִיז
10 אֶחָד בְּאִמְצָע, וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ; שֶׁהָיָה מִן הַזִּיז
11 עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מִמַּעֲשָׂה, וּמִן הַזִּיז הָעֲלִיּוֹן עַד רֹאשׁ
12 הַכַּתֵּל פָּחוֹת מִמַּעֲשָׂה. הִיא הַכַּתֵּל גְּבוּהָ עֶשְׂרִים
13 טַפְחִים - צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין³³ זֶה שְׁלֹא כְּנֶגֶד זֶה, עַד
14 שִׁיחָהּ בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מִמַּעֲשָׂה,
15 וּבֵין הַזִּיז הָעֲלִיּוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכַּתֵּל פָּחוֹת מִמַּעֲשָׂה,
16 וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

(40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). (42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). (43) אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

(28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיז, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדורגה לזיז. (32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיז, אינו יכול להשתמש בזיז ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיז אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבין שנים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

- 17 ז. דָּקָל שֶׁחֲתָכוּ וְסָמְכוּ עַל רֹאשׁ הַכַּתֵּל וְעַל הָאָרֶץ -
18 מְעַרְבִין אֶחָד³⁴ אִם רָצוּ, וְאִינוֹ צָרִיךְ לְקַבְּעוֹ בַּבִּנְיָן.
19 וְכֵן³⁵ הַסֵּלֶם - כְּבִדּוֹ קוֹבְעוֹ, וְאִינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ
20 בַּבִּנְיָן. הֵיוּ קָשִׁין מְבִדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצוֹת, וְסֵלֶם
21 מִכָּאן וְסֵלֶם מִכָּאן³⁶ - אֵין מְעַרְבִין אֶחָד; שֶׁהָיָה אֵין
22 כִּף הָרָגֵל עוֹלָה בְּסֵלֶם, לְפִי שְׁאֵין לוֹ עַל מָה

(44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. (46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספרי), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפנינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). (47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). (48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

- י. נִפְרִיץ⁴⁹ הַכַּתֵּל הַגְּבוּהָ שְׁבִינֶיהָ: אִם הִיְתָה
הַפְּרָצָה⁵⁰ עַד עָשָׂר אַמּוֹת⁵¹ - מְעַרְבִין שְׁנֵי עֲרֻבִין;
56

המחיצה כמו שהיתה. (68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

יד. נתן⁶⁹ לוח שרחב ארבעה טפחים על רחב
החריץ⁷⁰ - מערבין אחד; ואם רצו - מערבין שני
ערובין. וכן שתי גזזטראות⁷¹ זו פגגד זו, אם הושיט
לוח שרחב ארבעה טפחים מזו לזו - מערבין ערוב
אחד; ואם רצו - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן
ואלו לעצמן. היו זו בצד זו ואינן בשה, אלא אחת
למעלה מחברתה: אם יש ביניהן פחות משלושה
טפחים - הרי הן ככצטרא⁷² אחת⁷³ ומערבין אחת;
ואם יש ביניהם שלשה או יותר - מערבין שנים⁷⁴,
אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70) כעין גשר
לעבור עליו. (71) של שתי עליות של שני דירים.
(72) כגזזטרא. (73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט
עמוד א'). (74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשוב
כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתיראים
לעבור על הגשר שהוא במדרון.

טו. פתל⁷⁵ שבין שתי חצרות, שהוא רחב ארבעה⁷⁶,
והיה גבוה עשרה טפחים מחצר זו, ושהו לקרקע
חצר שניה⁷⁷ - נותנין רחבו לבני החצר שהוא שהו
להן ויחשב מחצרן⁷⁸; הואיל ותשמישו בנחת לאלו
ותשמישו בקשה לאלו, נותנין אותו לאלו
שתשמישו להן בנחת. וכן חריץ שבין שתי חצרות,
עמק עשרה טפחים מצד חצר זו, ושהו לקרקע חצר
שניה - נותנין רחבו לחצר שהוא שהו לה; מפני
שתשמישו נחת לה וקשה לזה, נותנין אותו לאלו
שתשמישו להן בנחת.

(75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (76) שאם אינו רחב
ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו
(פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) - מגיד משנה.
(77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה
שזה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו
גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78) והם מותרים
לטלטל בהם בשבת.

טז. היה⁷⁹ הפתל שבין שתי החצרות נמוך מחצר
העליונה וגבוה מחצר התחתונה⁸⁰, שנמצאו בני
העליונה משתמשים בעביו⁸¹ על ידי שלשול⁸², ובני
התחתונה משתמשים בעביו על ידי זריקה⁸³ - שניהן
אסורין בו, עד שיערבו שתייהן ערוב אחד; אבל אם
לא ערבו - אין מכניסין מעבי פתל זה לבתים⁸⁴,
ואין מוציאין מהבתים לעביו.

(79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80) שהחצירות הן
בשיפוע ההר. (81) בגג הכותל. (82) בהורדה על ידי
חבל. (83) הקשה לשימוש משלשול. (84) אבל

1 ואם רצו - מערבין אחד, מפני שהיא פתח; היתה
2 יתר מעשרה⁵² - מערבין ערוב אחד ואין מערבין
3 שני ערובין.

(49) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (50) ברוחב.
(51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח.
(52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה,
כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות
שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

4 יא. היתה⁵³ הפרצה פחותה מעשר, ובא להשלימה
5 ליתר מעשר⁵⁴ - חוקק פתל גבה עשרה טפחים⁵⁵,
6 ומערבין ערוב אחד. ואם פא לפרץ לכתחלה⁵⁶
7 פרצה יתר מעשר בכל הפתל - צריך להיות גבה
8 הפרצה מלא קומתו⁵⁷.

(53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל
וכו" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. (54) כדי לעשות משתי
החצרות חצר אחת. (55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים
לעשר אמות, יחוקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע,
שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו
יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי
מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי
לערב אחד. (56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח.
(57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא
דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק
המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה
בלבד" ("מגיד משנה").

9 יב. חריץ⁵⁸ שבין שתי חצרות: עמק עשרה ורחב
10 ארבעה⁵⁹ או יתר - מערבין שני ערובין; פחות מפאן
11 - מערבין אחד ואין מערבין שנים. ואם מעט עמקו
12 בעפר או בצורות - מערבין אחד ואין מערבין
13 שנים; ששתם עפר וצורות בחריץ מבטלין הן⁶⁰.
14 אבל אם מלאהו תבן או קש⁶¹ - אין ממעטין⁶² עד
15 שיבטל⁶³.

(58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (59) כי
שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת
פרק י"ד הלכה כ"ג). (60) ואין מחיצה בין שתי החצרות.
(61) הראויים למאכל בהמה. (62) לפי שיכול לקחתם משם
בשבת. (63) יסכים בלבו להשאירם שם.

16 יג. וכן⁶⁴ אם מעט רחבו⁶⁵ בלוח או בקנה⁶⁶,
17 שהושיטו בארץ כל החריץ - מערבין אחד ואין
18 מערבין שנים. וכל דבר הנטל בשה, כגון הסל
19 והספל, אין ממעטין בו⁶⁷, אלא אם כן חברו בארץ
20 חברו שאי אפשר לשמטו עד שיחפר בדקר⁶⁸.

(64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'.
(65) והפחיתו מארבעה טפחים. (66) שהניח שם דברים
האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו
משיעור המחיצה. (67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר

רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וכן אם שבת הפלי בפית והוציאו לחצר - לא יעבירונו לחצר אחרת⁹⁷ או לגג אחר או לראש הכתל או לקרפף, אלא אם כן ערכו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה ערוב אחד.

(97 כיון ששבת בבית.

כא. בור⁹⁸ שפין שתי תצרות⁹⁹ - אין ממלאין ממנו בשבת¹⁰⁰, אלא אם כן עשו לו מחצה גבוהה עשרה טפחים¹⁰¹, כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו. והיכן מעמידין את המחצה? אם היתה למעלה מן המים - צריך שיהיה טפח מן המחצה יורד בתוך המים; ואם היתה המחצה בלה בתוך המים - צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה¹⁰².

(98 משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99 ולא עירבו ביניהם. (100 שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. (101 שתפסיק בין הרשויות. (102 שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וכן¹⁰³ אם עשו על פי הבור קורה רחבה¹⁰⁴ ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא מצדה האחר, ובאלו הבדילה חלק זה מחלק זה. אף על פי שהמים מערבין מלמטה, קל הוא שהקלו חקמים במים¹⁰⁵.

(103 מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104 כן בדפוס רומי. (105 ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

כג. באר¹⁰⁶ שבאמצע השביל¹⁰⁷ בין שני פתלי תצרות, אף על פי שהיא מפלגת¹⁰⁸ מכתל זה ארבעה טפחים ומפתל זה ארבעה טפחים¹⁰⁹ - שניהם ממלאין ממנה, ואין צריכין להוציא זיוין¹¹⁰ על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אריר¹¹¹.

(106 מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107 שיש מבוי קטן בין שתי התצרות השייך לשניהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. (108 מרוחקת. (109 ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110 בליטת-קרש קטנה לשם היכר. (111 כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

לחצרותיהן מותר לשתייהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-ט.

יז. שני⁸⁵ פתים שפיניהן חרבה⁸⁶ שהיא רשות היחיד, אם יכולין שניהם להשתמש בחרבה על ידי זריקה⁸⁷ - אוסרין זה על זה; ואם היה תשמישה לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה, מפני שהיא עמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת משתמש בה על ידי זריקה⁸⁸.

(85 מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86 בית הרוס. (87 שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. (88 והשני אסור להשתמש בה.

יח. כל גגות העיר⁸⁹, אף על פי שזה גבוה וזה נמוך, עם כל התצרות ועם כל הקרפיפות⁹⁰ שהקפו שלא לשם דירה, שאין בכל אחד מהן יתר על בית סאתים⁹¹, עם עכי הכתלים שפין התצרות, עם המבואות שיש להן לחי או קורה - כלן רשות אחת הן, ומטלטלין בכלן בלא ערוב כלים ששבתו בתוכן⁹²; אבל לא כלים ששבתו בתוך הפית, אלא אם כן ערבו⁹³.

(89 משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90 מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. (91 כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט"ז-ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92 שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). (93 ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

יט. כיצד⁹⁴ כלי ששבת בתוך התצור, בין ערכו אנשי התצור⁹⁵ בין לא ערכו - מתיר⁹⁶ להעלותו מן התצור לגג או לראש הכתל, ומן הגג לגג אחר הסמוך לו, אפילו היה גבוה ממנו כל שהוא או נמוך, ומן הגג האחר לתצור שניה, ומתצור שניה לגג שלישי של חצר שלישית, ומגג שלישי למבוי, ומן המבוי לגג רביעי, עד שיעבירונו כל המדינה בלה דרך גגות ותצרות, או דרך גגות וקרפיפות, או דרך תצרות וקרפיפות, או דרך שלשתן מזה לזה ומזה לזה; ובכלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים, אלא אם כן ערכו אנשי כל המקומות האלו ערוב אחד.

(94 כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והתצרות והקרפיפות? (95 בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). (96 "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו

העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור
הגזירות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן
אלו עם אלו.

- א. אנשי² חצר שהיו כלם אוכלין על שלחן אחד³,
אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו⁴,
- אינן צריכין ערוב, מפני שהן כפאנשי בית אחד⁴.
וכשם שאין אשתו של אדם ובניו ביתו⁵ ועבדיו
אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמהן; כך אלו
כפאנשי בית אחד הן, מפני שהן כלן סומכין על
שלחן אחד.

(2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא
דירתו. (3) הוא-הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות,
מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי
שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם).
ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד
משנה'. (4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם
במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. (5) בנוסח אחר: "ובניו
ובני ביתו" (שונצינו).

- ב. וכן אם הצרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר
אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין
לאותו מקום שמעריבין עמו. ואם היה הערוב בא
אצלן⁶ - אינן צריכין לערב, כמו הפית שמניחין בו
הערוב שאינו צריך לתן את הפת⁷; שכל אלו הבתים
כבית אחד הן חשובין.

(6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו.
(7) כמבואר בפ"א הט"ז.

- ג. וכן⁸ אנשי חצר שערכו - נעשו כלן כבית אחד.
ואם הצרכו לערב עם חצר שניה - כפר אחד בלבד
הוא שמוליכין על ידי כלן למקום שמעריבין בו.
ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.

(8) עירובין, שם. (9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מעריבין
בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית".
ועל-ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

- ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום
שמניחין בו הערוב¹² - כשהם מוליכין, אינן צריכין
להוליך על ידי חמשתן אלא כפר אחת; שגבון
שגבו כלן, נעשו כפאנשי בית אחד.

(10) עירובין, שם. (11) של בני אותה החצר. (12) שרוצים
לערב גם עם בני חצר אחרת.

- ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ותלמידו שהן שריוין כחצר¹⁵
- אינן צריכין לערב, מפני שהן כבית אחד. ואף על
פי שפועמים אוכלין על שלחן אחד ופועמים אינן
אוכלין, הרי הן כבית אחד.

(13) עירובין, שם. (14) האוכל על שולחן אביו. (15) "רבי

- כד. חצר¹¹² קטנה שנפרצה במלואה¹¹³ לחצר גדולה
מבעוד יום¹¹⁴ - אנשי גדולה¹¹⁵ מעריבין לעצמן
ומתרים, שהרי נשאר להן פצימין¹¹⁶ מכאן ומכאן;
ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן,
עד שיערכו עם בני הגדולה ערוב אחד; שדירורין
של גדולה חשובין כקטנה¹¹⁷, ואין דירור קטנה
חשובין כגדולה.

(112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (113) כל רוחב
הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. (114) שאם נפרצה בשבת
אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה
(מסכת עירובין שם). (115) הדיירים שבתוך החצר
הגדולה. (116) קרשים. שהרי נשאר בה מחיצות המתירות
את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). (117) שחצרו
נחשבת "כפתחה של גדולה" - כאחת עם הגדולה.

- כה. שתי¹¹⁸ חצרות שערכו ערוב אחד דרך הפתח
שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון
בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל
והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה בלה. וכן שתי חצרות
שערכו זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הפתח
שביניהן¹²² בשבת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאין
מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין
בן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת -
התרה בלה. ואף על פי שנתוספו הדירורין, שהדירורין
הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה
הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לדעתן¹²³ - חזרו
להתיר¹²⁴. וכן¹²⁵ שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו,
וערכו¹²⁶, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו
היו מקפות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו
להתיר¹²⁸.

(118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (119) שנפלה
מפולת נגדו (רש"י). (120) ואף על פי שהעירוב מונח
בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל
מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין
ראב"ד. (121) בין השמשות. (122) כשהפרצה יתרה
מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. (123) מדעת עצמם.
(124) לטלטל מחצר לחצר. (125) מסכת שבת דף ק' עמוד
ב'. (126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת
לשניה. (127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש
המשניות). (128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת
מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא
יועילו מעשיו.

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי
הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן.
וביאר זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך
אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה
הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת

- חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).
- ו. האחים¹⁶ שכל אחד מהם לו בית בפני עצמו, ואין סומכין¹⁷ על שלחן אביהן; וכן הנשים או העבדים¹⁸ שאין סומכין על שלחן בעליהן או רבן תמיד¹⁹, אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש: אם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר - אין צריכין לערב²⁰, ואם ערבו עם חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן - אין נותנין פת; ואם היו דיוורין עמהן בחצר - צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר²¹, מפני שאין סומכין על שלחן אחד תמיד.
- (16) עירובין, שם. (17) בנוסח אחר: "אוכלין" (מעשה רוקח). (18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). (19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. (20) שנחשבים כבית אחד. (21) שהדיוורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.
- ז. חמשה²² חבורות ששבתו²³ בטרקלין²⁴ אחד: אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המונעת לתקרה²⁵ - הרי כל חבורה מהן כאלו היא בחדר בפני עצמו או בעליה בפני עצמה, לפיכך צריכין פת מכל חבורה; ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - כפר אחד לכלן²⁶, שכלן כאנשי בית אחד חשובין.
- (22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (שו"ע או"ח סי' שע, ס"ג).
- ח. מי²⁷ שיש לו בחצר חברו בית שער²⁸ שרבים דורסין בו או אכסדרה²⁹ או מרפסת³⁰ או בית הקבר³¹ או בית התבן או בית העצים³² או אוצר³³ - הרי זה אינו אוסר עליו³⁴, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פת³⁵, ואחר כך יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו. אבל מקום לינה אינו אוסר. לפיכך³⁶, אם קבע לו מקום לאכל
- 25 בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.
- 26 עירובין עב, ב. (27) שומר הבית. (28) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). (29) רפת. (30) מחסן העצים לחימום הבית. (31) צבור של כל מיני סחורות. (32) שאינם חשובים דירה. (33) אף שאינו ישן שם. (34) משנה, עירובין פה:
- ט. עשרה³⁷ בתים זה לפנים מזה³⁸ - הבית הפנימי והשני לו הם שנותנין את הערוב, והשמונה בתים החיצונים אין נותנין את הערוב; הואיל ורבים דורסין³⁹ בהן - הרי הן בבית שער, והדר בבית שער אינו אוסר. אבל התשיעי - אין דורסין בו רבים אלא יחיד⁴⁰, לפיכך אוסר עד שיתן ערובו⁴¹.
- (37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר. (40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה סי' שע, ז).
- י. שתי⁴² חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחים זה לזה ופתוחים לחצרות, והביאו בני חצר זו ערובין דרך הבית הפתוח להן והניחוהו בבית האמצעי, וכן הביאו בני החצר האחרת ערובין דרך [הבית] הפתוח להן והניחוהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים אין צריכין לתן את הפת⁴³. האמצעי - מפני שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדיו - מפני שכל אחד מהן בית שער⁴⁴ לאנשי חצר.
- (42) עירובין שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ו): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.
- יא. שתי⁴⁵ חצרות ושני בתים פתוחין זה לזה ביניהן⁴⁶, והביאו אלו ערובין דרך הבית הפתוח להן, והניחוהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו אלו ערובין דרך הפתח הסמוך להן, והניחוהו בבית האחר - שתייהן לא קנו ערוב; שכל אחד מהן הניח ערובו בבית שער⁴⁷ של חצר אחרת.
- (45) עירובין עו, א. (46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ו.
- יב. אחד⁴⁸ מבני החצר שהיה גוסס⁴⁹, אף על פי שאינו יכול להיות בו פיוס - הרי זה אוסר על בני החצר, עד שינפּו לו בפת ויערבו עליו. וכן קטן, אף על פי שאינו יכול לאכל בפיו - הרי זה אוסר

(60) עירובין פט, א. וצא, א. (61) בתחילת כניסת השבת.

(62) משנה, עירובין פג, ב.

1 עד שיערבו עליו. אבל האורח אינו אוסר לעולם⁵⁰,
2 כמו שבארנו⁵¹.

31 טז. ביצד⁶³? הסלע או תל וכיוצא בו שבתוף
32 החצר⁶⁴: אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו
33 נחשבים בין החצר ובין המרפסת⁶⁵, ושניהן אסורין
34 להוציא שם פלים שבפתיים; ואם גבוהין עשרה,
35 והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים
36 - הרי אלו נחשבים עם המרפסת, שהרי הן שוין לה,
37 ובגוי מרפסת מתרין בהם⁶⁶; ואם היו רחוקין מן
38 המרפסת ארבעה טפחים או יותר על פן, אף על פי
39 שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת,
40 לפי ששניהן אפשר להשתמש בהן על ידי זריקה,
41 לפיכך שניהן אסורין להוציא לשם פלי הפתים⁶⁷ עד
42 שיערבו. היתה⁶⁸ מצבה⁶⁹ רחבה ארבעה טפחים לפני
43 המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר,
44 שהרי נחלקה מהן⁷⁰.

(63) משנה, שם. (64) ומשותף לחצר ולמרפסת.

(65) בנוסח אחר: "נחשבים עם החצר ועם המרפסת".

(66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.

(67) שהיו בבתים בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א.

(69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק

לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

45 יז. זיזין⁷¹ היוצאין מן הפתלים: פל שהוא למטה
46 מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר⁷², ובגוי
47 החצר משתמשין בו; וכל שהוא בתוף עשרה
48 טפחים העליונים הסמוכין לעליה - אנשי עליה
49 משתמשין בו; והנשאר בין עשרה התחתונים עד
50 תחלת עשרה העליונים מן הזיזין היוצאין שם -
51 שניהם אסורין בו, ואין משתמשין בהן בפלים
52 שבפתיים אלא אם כן ערכו.

(71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.

(72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא

עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

53 יח. בור⁷³ שבחצר: אם היה מלא פרות טבליים⁷⁴
54 שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן - הרי הוא
55 וחליתו⁷⁵ כסלע או תל שבחצר: אם היה גבוה
56 עשרה סמוך למרפסת - הרי הוא נחשב עם
57 המרפסת; אבל אם היה מלא מים - אין בגוי חצר
58 ולא בגוי מרפסת מכניסין ממנו לפתים עד שיערבו⁷⁶.

(73) עירובין פ, א. (74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות

ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב

לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים,

שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים

(עירובין שם).

59 יט. שתי⁷⁷ חצרות⁷⁸ זו לפני זו, ואנשי הפנימית

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי
לכל דבריו. (50) ב'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא
לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר
מיד, אימתי - בזמן שייחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית
דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר".
(51) למעלה פ"ב ה"א.

3 יג. אחד⁵² מבני חצר שהניח ביתו⁵³ והלך ושבת
4 בחצר אחרת, אפלו היתה סמוכה לחצרו, אם
5 הסיע⁵⁴ מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת - הרי
6 זה אינו אוסר עליהן⁵⁵. במה דברים אמורים?
7 בישאל⁵⁶; אבל עובד כוכבים, אפלו הלך לשבת
8 בעיר אחרת - אוסר עליהן עד שישפירו ממנו
9 מקומו, שהרי אפשר שיבוא בשבת⁵⁷.

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק.

(55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך

ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה

למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא

אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא

באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר

(מגיד-משנה).

10 יד. פעל החצר שהשפיר מבתי חצרו לאחרים,
11 והניח לו פלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן
12 - אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפיסת יד בכל
13 בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו⁵⁸. במה דברים
14 אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת,
15 כגון טבל ועששיות⁵⁹; אבל אם נשאר לו בכל בית
16 מהן פלים שמתר לטלטלן - הואיל ואפשר
17 שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד, הרי
18 אלו אסורין עליו עד שיערבו.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) חתיכות עבות של

מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

19 טו. אנשי החצר⁶⁰ ששכחו ולא ערבו - אין
20 מוציאים מבתיים לחצר ולא מחצר לבתיים. אבל
21 מטלטלין הן פלים ששבתו בחצרו⁶¹ בכל החצר ובכל
22 הנחשב עם החצר. ואם⁶² היתה שם מרפסת או
23 עליה, וערבו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת
24 לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין
25 פלים ששבתו בבתיהן בכל המרפסת ובכל הנחשב
26 עמה או בכל רחב העליה ובכל הנחשב עמה, ואנשי
27 החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן
28 אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו
29 ולא ערבו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה,
30 וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

91) משנה, עירובין שם. (92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים ('מעשה רוקח'). (94) כמבואר בפ"ה הי"ב.

כג. שלש⁹⁵ חצרות הפתוחות זו לזו⁹⁶, ורבים בכל חצר מהן, ערבו שמים החיצונות עם האמצעית - היא⁹⁷ מתרת עמה, והן מתרות עמה, ושמים החיצונות אסורות זו עם זו⁹⁸ עד שיעשו שלשתן ערוב אחד. היה⁹⁹ בכל חצר מהן אחד, אף על פי שרבים דורסין בחיצונה¹⁰⁰ - אינן צריכין לערב; שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שיערבו, הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיערבו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה במקומה¹⁰¹ - אסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה - אינה אסרת שלא במקומה, מפני שעוברת עליהן.

95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). (97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. (98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

כד. שתי כפצטטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים¹⁰³ - אף על פי שעשתה כל אחת מהן מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מכל אחת ואחת, אם היו שתי הכפצטטריות בתוך עשרה טפחים - הרי אלו אסורין למלאת עד שיערבו שתיהן ערוב אחד¹⁰⁵, מפני שהן כפצטטרא אחת. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה טפחים¹⁰⁶, וערבה זו לעצמה וזו לעצמה - שתיהן מתרות למלאת¹⁰⁷.

102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטראות" ('מעשה רוקח'). (103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואוסרים זה על זה. (106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

1 יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה: ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה - הפנימית מתרת⁹⁹, והחיצונה אסורה⁸⁰; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית - שתיהן אסורות⁸¹: מפני שלא ערבה, והחיצונה - מפני אלו שלא ערבו שעוברין עליהן; ערבו זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה וזו מתרת בפני עצמה, אבל אין מטלטלין מזו לזו.

77) משנה, עירובין עה, א. (78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שכח⁸² אחד מן החיצונה ולא ערב - הפנימית בהתרתה עומדת⁸³. שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמה - אף החיצונה אסורה, מפני אלו בני הפנימית, שלא עלה להן ערוב, שהן עוברין עליהן.

82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

13 כא. עשו⁸⁴ שתיהן ערוב אחד: אם הניחיהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות⁸⁵ עד שיבטל להן⁸⁶, שהרי בארנו⁸⁷ שמבטלין מחצר לחצר; ואם הניחו ערוכן בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - החיצונה אסורה⁸⁸, ופנימית מתרת⁸⁹ במקומה⁹⁰; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות עד שיבטל להן.

84) משנה, עירובין עה, א. (85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. (86) רשותו. (87) פ"ב ה"ה. (88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

22 כב. היה⁹¹ אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרות⁹². ואם היה עובד כוכבים ומזלות בפנימית⁹³, אף על פי שהוא אחד - הרי הוא פריש, ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו⁹⁴.

(2) מִשְׁנָה, עִירֻבִין עַא, א. (3) שְׁפֹתוֹחוֹת לְתוֹכוֹ הֶרֶב הַצִּירֹת, וְאִסּוּר לְטַלֵּל בְּמִבּוּי עַד שִׁיעֵשׂוּ דִּירֵי הַחֲצֵרוֹת בִּינֵיהֶם "שִׁיתוּפִי-מִבּוֹאוֹת". וְעוֹשִׂים אוֹתָם בֵּין כֶּפֶת וּבֵין בִּשְׂאֵר אוֹכְלִים, מִה־שְׂאִי-כֵן בְּעִירֻבֵי חֲצֹרוֹת שְׂאִי עוֹשִׂים אוֹתָם אֵלָּא בֶּכֶת (לְמַעַל פֶּ"א ה"ז, וְעֵינִן מְגִיד-מִשְׁנָה).

(4) דַּעַת ה'טוֹר' (או"ח ס' שפ) שֶׁאִם הָיָה שׁוֹתֵפִין לִזְה בֵּינָם וְלִזְה בְּשֶׁמֶן וְהֵם בְּכָלִי אֶחָד, נִקְרָא גַם כֵּן שִׁיתוּף (וּכִ"ה בְּשׁו"ע או"ח ס' שסו ס"ג בְּהַג"ה).

ב. אַחֶד⁵ מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵשׁ שֶׁבָּקֵשׁ מִחֲבֵרוֹ יֵיזֶן אוֹ שִׁמּוֹן⁶
 קֹדֶם הַשְּׁבִיט, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֹל הַשְּׁתוּף⁷; שֶׁהֵי גִלָּה
 דַּעְתּוֹ, שְׂאִינֶן כָּל כְּשֶׁתִּפְּנֵן שְׂאִין מִקְפִּידִין זֶה עַל זֶה.
 אַחֶד⁸ מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵשׁ שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵשׁ,
 וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף⁹ - בְּנֵי מְבֹרֵשׁ נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ
 שְׁתוּף בְּעַל כְּרָחוּ¹⁰. וְאַחֶד¹¹ מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵשׁ שְׂאִינוֹ
 רוֹצֵה לְהִשְׁתַּתֵּף כָּלֵל¹² עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵשׁ - כּוֹפֵין אוֹתוֹ¹³
 לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן.

(5) עירובין סח, א. (6) המיוחדים לשיתוף. (7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמוזכרים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. (8) עירובין פ, א. (9) ואוסר את הטלטול לכל בני המבוי. (10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" ('ריבנו יהונתן'). (11) 'ירושלמי' בבא-בבא פ"א ה"ה. (12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. (13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית-דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פ"ב ה"א).

ג. אַחֲדָה¹⁴ מִבְּנֵי הַמִּבְּוֵי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצֵר שֶׁל יֵין אוֹ
שֶׁמֶן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה מְזַכֵּה מִמֶּנּוּ מַעַט לְכָל
בְּנֵי הַמִּבְּוֵי¹⁵ לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמַעֲרִיב בּוֹ עֲלֵיהֶם. וְאִם
עַל פִּי שְׂלֵא הַפְּרִישׁוֹ וְלֹא יִחַדְדוּ¹⁶, אֲלֵא הָרִי הוּא
מַעֲרִיב בְּאוֹצֵר - הָרִי זֶה שְׁתוּף.

(14) עירובין סח, א. 15) שיהיה לכל אחד חלק בו.
(16) שלא ייחד את החלק שישימש לשיתוף.

ד. הַצָּר ¹⁷ שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי פִתְחִים לְשְׁנֵי מְבוֹאוֹת, אִם
נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד - נֶאֱסָרָה בְּמִבּוֹי הַשְּׁנִי,
וְאִינָהּ מוֹצִיָּאָה וּמְכַנִּיסָה בּוֹ¹⁸. לְפִיכָף, אִם זָכָה אֶחָד
בְּשִׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמִּבּוֹי וְשִׁתּוּף עָלֶיהֶן, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ
לְאֻנְשֵׁי הַחֹצֵר זו, שְׂאִינֶן מִשְׁתַּתְּפִין אֵלָּא מִדַּעְתָּן;
שְׂאִינָהּ זְכוּת לָהֶן, שְׂמָא בְּמִבּוֹי הַשְּׁנִי רוֹצִים
לְהִשְׁתַּתֵּף וְלֹא בְּזָה¹⁹.

(17) עירובין פ, ב. (18) כיון שאין לה שיתוף אתו.

1 כה. לא¹⁰⁸ עֲשֶׂתָּהּ הָעֲלִינָהּ מִחֻצָּה, וְעֲשֶׂתָּהּ
2 הַתְּחִתּוֹנָה - אַף הַתְּחִתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמִלָּאָה, מִפְּנֵי דְלִי
3 שָׁל בְּנֵי הָעֲלִינָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין, שְׁעוֹבֵר עֲלֶיהָ.
4 עֲשֶׂתָּהּ הָעֲלִינָה מִחֻצָּה, וְלֹא עֲשֶׂתָּהּ הַתְּחִתּוֹנָה -
5 הָעֲלִינָה מִתֵּרֵת לְמִלָּאָה, וְהַתְּחִתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם
6 נִשְׁתַּחֲפּוּ בְנֵי הַתְּחִתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֲלִינָה בְּמִחֻצָּה
7 שְׁעָשׂוּ - שְׂתִיחָן אֲסוּרוֹת לְמִלָּאָה עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ עִרֻב
8 אֶחָד.

(108) משנה, עירובין פז, ב.

9 כו. שְׁלֹשׁ¹⁰⁹ דִּיאֲטוֹת¹¹⁰ זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה, עֲלִיּוֹנָה
10 תַּחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד, וְאַמְצַעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא
11 יִשְׁלַשְׁל¹¹¹ מִן הָעֲלִיּוֹנָה לְתַחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אַמְצַעִית;
12 שְׂאִין מִשְׁלֹשְׁלִין מִרְשׁוֹת לִרְשׁוֹת דֶּרֶךְ רְשׁוֹת אַחֵר¹¹².
13 אָבֵל מִשְׁלַשְׁל הוּא מִן הָעֲלִיּוֹנָה לְתַחְתּוֹנָה שְׁלֹא דֶּרֶךְ
14 אַמְצַעִית.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות.
(111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

15 כֹּז. שְׁתִּי¹¹³ יָאֵסוּת זֶה כְּנָגֵד זֶה, וְחָצַר אַחַת¹¹⁴
16 תַּחְתִּיהֶן¹¹⁵ שְׁשׁוּכֵינִי לְתוֹכָהּ הַמִּים - לֹא יִשְׁפְּכוּ
17 לְתוֹכָהּ עַד שִׁיעָרְבוּ שְׁתִּיהֶן עֲרוֹב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן
18 עוֹקָה¹¹⁶ בְּחָצֵר לִשְׁפֹךְ בָּהּ הַמִּים, וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ -
19 אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ שׁוּפְכִים לְעוֹקָה שְׁלֹחַן, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ
20 לֹא יִשְׁפְּכוּ לְחָצֵר עַד שִׁיעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוֹקָה
21 וְאֵלּוּ עוֹקָה - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיהֶן שׁוּפְכַת לְעוֹקָה
22 שְׁלֹחַן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָרְבוּ.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו הט"ז). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

פרק חמישי¹

1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל הפרטים שזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו-לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

23 א. אֲנָשִׁים מְבוֹיִם³ שֶׁהִיָּה בִּינְיָהן שְׂתוּף בְּמֵאֵל אַחַד
24 לַעֲנֹן סְחוּרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יֵין בְּשִׁתְּפוֹת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ
25 דְּבַשׁ וְכִי־צָא בָּהֶן - אֵינֶן צָרִיכִין שְׂתוּף אַחֵר לַעֲנֹן
26 שִׁבְתָּ, אֲלֵא סוּמְכִין עַל שְׂתוּף שֶׁל סְחוּרָה. וְהוּא,
27 שִׁיְהִיָּה הַמֵּיִן שֶׁהֵן שִׁתְּפִין בּוֹ מִיֵּן אַחַד וּבְכָלִי אַחַד⁴;
28 אֲבָל אִם הִיָּה אַחַד מֵהֶן שִׁתְּףָ לָּהּ בֵּינָן וְלֹא־אֶחֶר
29 בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהִיָּה הַכֹּל יֵין וְהִיָּה בְּשִׁנֵּי פָלִים - הֲרִי
30 אֵלֶּה צָרִיכִין שְׂתוּף אַחֵר לַעֲנֹן שִׁבְתָּ.

ז. נִשְׁתַּתְּפָה²⁹ חָצֵר זוֹ³⁰ עִם בְּנֵי הַמְּבֹאֵי זֶה מִפְּתַח זֶה,¹⁴
וְעִם בְּנֵי הַמְּבֹאֵי הַשְּׁנִי מִן הַפְּתַח הָאֲחֵר - מִתְּרֵת עִם¹⁵
שְׁנֵיהֶן³¹, וְהֵן מִתְּרִין עִמָּה, וְשְׁנֵי הַמְּבֹאֵי³² אֲסוּרִין¹⁶
זֶה עִם זֶה. לֹא עֲרֻכָּה עִם אֶחָד מֵהֶם³³ - אוֹסֵרֶת עַל¹⁷
שְׁנֵיהֶן.¹⁸

(29) עירובין מט, א. (30) שיש לה שני פתחים לשני
מבואות. (31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד-
משנה). (32) שלא השתתפו ביניהם. (33) עם אף אחד
מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. הֵיטָה³⁴ חָצֵר זוֹ רִגְלָה בִּפְתַח אֶחָד³⁵, וְהִפְתַּח¹⁹
הַשְּׁנִי אֵינָה רִגְלָה - זֶה שְׁרִגְלָה לְהַפְנֵס וּלְצֹאת בּוֹ²⁰
אוֹסֵר³⁶, וְשְׁאֵינָה רִגְלָה בּוֹ אֵינוֹ אוֹסֵר. עֲרֻכָּה עִם²¹
מְבֹאֵי שְׁאֵינָה רִגְלָה בּוֹ - הֵתֵר הַמְּבֹאֵי הָאֲחֵר²²
לְעֲצוּמוֹ³⁷, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעֲרֹב עִמָּה.²³

(34) עירובין, שם. (35) בחול לצאת ולבוא דרך שם.
(36) אם לא עירבה עמו. (37) שהרי הסתלקה בזה מן
המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

ט. עֲרֻכָּה³⁸ בְּנֵי הַמְּבֹאֵי שֶׁהִיא רִגְלָה בּוֹ לְעֲצוּמָן, וְהִיא²⁴
לֹא עֲרֻכָּה עִמּוֹ וְלֹא עִם בְּנֵי הַמְּבֹאֵי הָאֲחֵר שְׁאֵינָה²⁵
רִגְלָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֲרֻכָּה בְּנֵי הַמְּבֹאֵי שְׁאֵינָה רִגְלָה²⁶
בּוֹ - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֲצֵל זֶה הַמְּבֹאֵי שְׁאֵינָה רִגְלָה³⁹,²⁷
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֲרֹב. הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֲרֻכָּה וְהִיא לֹא²⁸
עֲרֹב, דּוֹחִין אוֹתָהּ אֲצֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עַל מְבֹאֵי²⁹
זֶה שֶׁעֲרֹב לְעֲצוּמוֹ.³⁰

(38) עירובין, שם. (39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא
המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא
שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה,
שעל-ידי-זה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר" - כופין
על מדת סדום" (אור"ח סי' שפו).

י. חָצֵר⁴⁰ שִׁישׁ לָהּ פֶּתַח לְמְבֹאֵי וּפְתַח אֲחֵר לְבִקְעָה⁴¹
אוּ לְמִקְרָפָה⁴² יֵתֵר מִבֵּית סְאִתִּים⁴³ - הוֹאִיל וְאֲסוּר³²
לְטַלֵּט מִחָצֵר לְאוֹתוֹ הַקְּרָפָה, אֵינוֹ סוּמָךְ אֶלָּא עַל³³
פֶּתַח שֶׁל מְבֹאֵי, לְפִיכָף אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבֹאֵי עַד³⁴
שִׁישְׁתֶּתָּ עִמָּהֶן. אֲבָל אִם הָיָה הַקְּרָפָה בֵּית סְאִתִּים³⁵
אוּ פָחוֹת⁴⁴ - אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבֹאֵי; שֶׁעַל הַפְּתַח³⁶
הַמִּיָּחָד לֹא⁴⁵ סוּמָךְ, הוֹאִיל וּמִתֵּר לְטַלֵּט בְּכָל³⁷
הַקְּרָפָה.³⁸

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום
נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות
מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א).
(43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה
אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה
מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא-הדין אם היה
יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין
לאחרים דריסת הרגל בו.

(19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות
ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו
חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א
ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה
שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם,
בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך
המבוי האחר (מגיד-משנה).

ה. אֶשְׁתּוּ שֶׁל אָדָם מְעֲרֶכֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ²⁰. וְהוּא,¹
שֶׁלֹּא יֵאָסְרוּ עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָה²
מְעֲרֶכֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתְּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כִּיצַד³
אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֵינִי מְעֲרֹב עִמָּכֶם, אוֹ: אֵינִי⁴
מִשְׁתַּתְּףֶיךָ עִמָּכֶם.⁵

(20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טריזנא (שומר הנשק
לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבכותיה (בשכנותו) דרבי
זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר
להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו
ליה: מהו למיגר מדביתוהו (האם מספיק לשכור את רשותו
מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה
דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא:
אשתו של אדם, מערכת שלא מדעתו". (21) בעירובין,
שם: "נשים שעירבו ואין שיתופן שיתוף, ומחלקים שם בגמרא:
עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף, ודעת רש"י והראב"ד בפירוש
"הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש
הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב
תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלו, יכולה אשתו לערב
שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם
על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף
בלי הסכמת בעלה.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ²² אֲנָשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְׁנֵי⁶
הַמְּבֹאֵי: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפֹלוּ כָּלָה אוֹתוֹ⁷
הַמִּין - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׂתוּף אֲחֵר וּמִזְכָּה לָהֶן, וְאֵינוֹ⁸
צָרִיךְ לְהוֹדִיעֵם²³ פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בְּשְׁנֵי מִינֵין⁹
נִשְׁתַּתְּפוּ²⁴, וְנִתְמַעַט הָאֶחָד²⁵ - מוֹסִיף וּמִזְכָּה, וְאֵינוֹ¹⁰
צָרִיךְ לְהוֹדִיעֵן²⁶; וְאִם כָּלּוּ - מִזְכָּה לָהֶם, וְצָרִיךְ¹¹
לְהוֹדִיעֵם²⁷. נִתְוַסְפוּ שְׁכֵנֵינוּ²⁸ בְּחָצֵר זֶה - מִזְכָּה לָהֶם,¹²
וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעֵם.¹³

(22) משנה, עירובין פ, ב. (23) לשאלם אם מסכימים
להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם
שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש').
(24) כדעתו למעלה פ"א ה"א שכל האוכלין מצטרפין
לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. (25) מן
השיעור המבואר בפ"א ה"ט. (26) שבוודאי יסכימו
להשלים את העירוב. (27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי
הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך
לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל
להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א
הלכה כ. (28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה,
שם).

חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מבוי⁶¹ שלא נשתתפו בו, אם ערכו חצרות עם הבתים - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות⁶², ולפיכך אין מטלטלין בכלל⁶³. ואם לא ערכו אנשי החצרות - מטלטלין בכלל⁶³ כלים ששבתו⁶⁴ בתוכם, כחצר שלא ערכו בה⁶⁵.

(61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח, שאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "בכולו". (64) שהיו בתוכו בכניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עובד פוכבים⁶⁶ או צדוקי השריי בחצר שבמבוי - דינו עם בני המבוי כדינו עם בני החצר⁶⁷, ששוכרים מן העובד פוכבים או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה במבוי עובד פוכבים וישראל אחד - אינו צריך שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

(66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב ה"ז. (68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמה יורגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד פוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו בחצרו פתח⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על בני המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה, אף על פי שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח לקרפף שהוא יתר על בית סאתים⁷³ - הרי זה כפתוח לבקעה, ואינו אוסר עליהן. היה בית סאתים או פחות⁷⁴ - אינו סומך עליהן, ואוסר עליהן עד שישקרו ממנו.

(70) עירובין סז, א. (71) או חלון (א"ח סי' שפט). (72) שיש שם אור טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר המוביל לעבר הבקעה. (73) מבואר למעלה בהלכה י. (74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח למבוי.

יח. מבוי⁷⁵ שצדו אחד עובד פוכבים וצדו אחד ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של

יא. אחד מבוי מבוי שהלך לשבת⁴⁷ במבוי אחר - אינו אוסר עליהן⁴⁸. וכן⁴⁹ אחד מבוי מבוי שבנה מצבה⁵⁰ רחבה ארבעה טפחים על פתחו - אינו אוסר עליהן; שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' ה"ג, לענין אחד מבוי החצר. (48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב. (50) עמוד.

יב. אנשי מבוי⁵¹ שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו. ודינם לענין בטול רשות - כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערכו⁵². וכבר אמרנו⁵³, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו - כאיש אחד הן חשובין, בין לערובי חצרות בין לשותפי מבואות.

(51) עירובין עג, ב. (52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מבוי⁵⁴ שערכו כל חצרות שבו, כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו כלן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא ערב עם בני חצרו - לא הפסיד כלום; שהרי כלם נשתתפו, ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף אלא שלא לשפח לתינוקות תורת עירוב⁵⁵, והרי ערכו בחצרות⁵⁶. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורים במבוי, ומתירין כל בני חצר לטלטל בחצרן; שהמבוי לחצרות כחצר לבתים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת הרמ"א (א"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נשתתפו⁵⁸ במבוי, ושכחו כלן לערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן⁵⁹ - סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד. ואין מתירין להן דבר זה אלא מדהקס⁶⁰.

(58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוסתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. (60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי

של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשיר
על-כל-פנים" (פירוש המשניות).

כא. ודבר זה משום הפך הוא, כדי שידעו שהעירוב
התיר להן לטלטל במדינה זו⁹¹ שרבים בוקעים בה;
שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן - אין
מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(91) ואם לא יעשו שיר, ישתכח העירוב ושתכח תורת
רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים
(משנה ברורה 'אורח סי' שצב).

כב. מדינה⁹² של רבים שיש לה פתח אחד וסלם
במקום אחד⁹³ - מערבין את פלה⁹⁴, ואינה צריכה
שיר; שאין הסלם שפחומה חשוב בפתח⁹⁵.
הבתים⁹⁶ שמניחין אותו שיר, אף על פי שאינן
פתוחין לעיר, אלא אחריהן לעיר ופניהם לחוץ -
עושין אותו שיר⁹⁷, ומערבין את השאר.

(92) עירובין נט, ב. (93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים
מעבר לחומה. (94) כדן עיר שיש לה פתח אחד.
(95) שההלך דרך הסולם, אינו נוח. (96) בעירובין ס, א:
"הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן
גברא דליערב לן מאתין (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו),
אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי
מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אול, חזא
להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי
העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיר למתא (אלה יהיו
שיר לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד
הצריכה שיר. (97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית
הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים
ואוכלים בהם, עושים אותם שיר (אורח סי' שצב).

כג. המזופה בשותף לבני המדינה, אם ערכו פלן⁹⁸
עירוב אחד⁹⁹ - אינו צריך להודיען; שזכות הוא
להן¹⁰⁰. ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני
המדינה, או מי שהלך לשבת בעיר אחרת, או עובד
פוכבים שהיה עמהן במדינה - דין הכל בדינם
בבצר ומבוי¹⁰¹.

(98) לדעת המגיד משנה, צ"ל: "אם עירב לכולן".
(99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות.
(100) וזכין לאדם שלא בפניו. (101) דין שכח בחצר,
מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד
ה"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד ה"ג.

כד. מדינה¹⁰² שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי
אחד - הרי זה אוסר על כל. ואם בנו מצבה¹⁰³ על
פתח המבוי - אינו אוסר¹⁰⁴. לפיכך אין מערבין
מדינה לחצאין, אלא או פלה או מבוי מבוי¹⁰⁵.
ובונה פל מבוי ומבוי מצבה על פתחו, אם רצה
לחלק רשותו מהן, כדי שלא יאסר על שאר
המבואות.

1 ישאל, וערכו פלן חלונות - אף על פי שנעשו
2 כאנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך
3 חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך
4 פתחים⁷⁸ עד שישפכו מן העובד פוכבים; שאין
5 נעשים פתח במקום עובד פוכבים⁷⁹.

(75) עירובין עד, ב. (76) וחצרותיהם פתוחות למבוי.
(77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. (78) הפתחים
למבוי. (79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב ה"ט.

6 יט. פיצד⁸⁰ משתתפין במדינה? פל חצר וחצר
7 מערכת לעצמה⁸², שלא לשכח התינוקות⁸³, ואחר
8 כך משתתפין כל אנשי המדינה בדרך שמשתתפין
9 במבוי⁸⁴. ואם היתה המדינה קנן יחיד, אפלו
10 נעשית של רבים - משתתפין פלן שתוף אחד⁸⁵,
11 ויטלטלו בכל המדינה. וכן אם היתה של רבים, ויש
12 לה פתח אחד⁸⁶ - משתתפין פלן שתוף אחד.

(80) משנה, עירובין נט, א. (81) עיר המוקפת חומה גבוהה
עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א
ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד
גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי"
(מגיד-משנה). (82) עירובי חצרות. (83) שידעו שהיתר
הטלטול הוא מסיבת העירוב. (84) ואותן החצרות
שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו
שלא השתתפו - אסורות. (85) כיון שהיה תחילה קנן
יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד.
(86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח
יוצאים, דינה כחצר, ומערבים את כולה.

13 כ. אבל⁸⁷ אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים,
14 שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשית של
15 יחיד⁸⁸, אין מערבין את פלה⁸⁹; אלא מניחין ממנה
16 מקום אחד, אפלו בית אחד בבצר אחת, ומשתתפין
17 השאר⁹⁰. ויהיו אלו המשתתפין פלן מתירין בכל
18 המדינה, חוץ מאותו מקום ששירו. ויהיו אותן
19 הנשארים מתירין במקומן בשותף שעושין לעצמן,
20 אם היו הנשארים רבים, ואסורין לטלטל בשאר פל
21 המדינה.

(87) עירובין נט, א. (88) שמכרוה לו. (89) גזירה שמא
תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת;
ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר
סומוכים על דעת רש"י ו'תוספות' (כמבואר בהל' שבת
פ"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים
רבוא, ודבר זה אינו שכיח (מגן אברהם 'משנה ברורה'
'אורח סי' שצב). (90) "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים
כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות הרבים אחרת,
והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש
בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיר בלי עירוב כדי
שלא ישתמש אותו שיר עם המדינה להודיע כי העירוב הוא
שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן

מדתו פלגה חוץ למדינה¹⁴ - תחשב המדינה פלה¹⁹
כארבע אמות, ויהלך חוצה לה תשע מאות שש²⁰
ותשעים אמה, תשלים האלפים.²¹

(13) משנה במסכת עירובין שם. (14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

ד. לפיכך¹⁵, אם הניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו שבמדינה - הפסיד את כל המדינה פלה¹⁶; ונמצא מהלך מביתו עד ערובו אלפים אמה, ומערובו אלפים, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח מערב אפילו אמה אחת. המניח¹⁷ ערובו ברשות היחיד¹⁸ - אפילו היתה מדינה גדולה פנינה¹⁹, ואפילו עיר חרבה²⁰ או מערה הראויה לדיוורין²¹ - מהלך את פלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

(15) משנה במסכת עירובין שם. (16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. (17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. (18) מקום המוקף מחיצות. ושבתו עכשיו במקום אחר. (19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". (20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. (21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא גדולה" כמעות צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. המניח²² ערובו בתוך המדינה ששבת בה - לא עשה פלוס²³, ואין מודדין לו ממקום ערובו, אלא הרי הוא כבני המדינה פל, שיש להן אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה. וכן אם נמן ערובו במקומות המצטרפין לעיר²⁴, שמודיין התחום חוץ מהם - הרי זה כנותנו בתוך העיר. נמן ערובו חוץ לתחום - אינו ערוב²⁵.²⁶

(22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). (24) היינו "עיבורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). (25) מכיון שאי אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב, מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

ו. אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה²⁶, כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או למשתה של נשואין, או להקביל פני רבו²⁷ או חברו²⁸ שגבא מן הדרך, וכיוצא באלו. או מפני היראה, כגון שהיה רוצה לברח מן העובדי כוכבים או מן הלסטים וכיוצא בזה. ואם ערב שלא לאחד מכל אלו, אלא לדברי הרשות - הרי זה ערוב²⁹.

(26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התיירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). (27) משנה

(102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמעריבים את כולה ואינה צריכה שיור. (103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד הט"ז. (104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. (105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ט

פרק נשיי

(1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

א. מי² שיצא מן המדינה³ בערב שבת, והניח מזון שתי סעודות⁴ רחוק מן המדינה בתוך התחום⁵, וקבע שבתו שם⁶, אף על פי שחזר למדינה⁷ ולן בביתו - נחשב אותו כאלו שבת במקום שהניח בו שתי הסעודות. וזה הוא הנקרא ערובי תחומין⁸.

(2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (3) עיר שגר בתוכה. (4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). (5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). (6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שבתה. (7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שבתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). (8) נקרא "עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

ב. ויש לו להלך ממקום ערובו למחר אלפים אמה⁹ לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך ממקום ערובו למחר אלפים אמה כנגד המדינה¹⁰, אינו מהלך במדינה אלא עד סוף מדתו¹¹. ואם היתה המדינה מכלעת בתוך מדתו¹² - תחשב המדינה פלה כארבע אמות, וישלים מדתו חוצה לה.

(9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה - 1516 מטרים בערך. (10) לצד העיר שהוא גר בה. (11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. (12) יבואר בהלכה ב'.

ג. כיצד¹³ הרי שהניח את ערובו ברחוק אף אמה מביתו שבמדינה לרוח מזרח - נמצא מהלך למחר ממקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך ממקום ערובו אלפים אמה למערב: אף שמן העירוב עד ביתו, ואף אמה מביתו בתוך המדינה, ואינו מהלך במדינה אלא עד סוף האלף. הנה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף, אפילו אמה אחת, שנמצאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. (40) האסורה מן התורה. (41) שבט דק שעושין ממנו הרמחים. (42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

יא. כל המניח ערובו, יש לו במקום ערובו ארבע
אמות⁴³. לפיכך⁴⁴, המניח ערובי תחומין שלו בסוף
התחום, ונתגלגל⁴⁵ הערוב ויצא חוץ לתחום בתוך
שתי אמות⁴⁶ - הרי זה ערוב, וכאלו לא יצא
מקומו. ואם יצא חוץ לשתי אמות - אינו ערוב;
שהרי נעשה חוץ לתחום, והמניח ערובו חוץ
לתחום - אינו ערוב, מפני שאינו יכול להגיע אל
ערובו.

(43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. (44) משנה במסכת עירובין שם. (45) לפני בין השמשות. (46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נתגלגל⁴⁷ הערוב ויצא שתי אמות חוץ לתחום, או אבד או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת⁴⁸: מבעוד יום - אינו ערוב; משחשכה - הרי זה ערוב; שקנתה הערוב בין השמשות. ואם ספק⁴⁹ - הרי זה ערוב; וספק הערוב - פשוט⁵⁰. לפיכך, אם נאכל⁵¹ הערוב בין השמשות⁵² - הרי זה ערוב.

(47) משנה במסכת עירובין שם. (48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. (49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או - משחשיכה. (50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה. (51) או נשרף או נטמא. (52) ספק יום ספק לילה.

יג. אמרו לו⁵³ שנים: צא וערב עלינו⁵⁴, אחד⁵⁵ ערב עליו מבעוד יום, ואחד⁵⁶ ערב עליו בין השמשות, וזה שערב עליו מבעוד יום נאכל ערובו בין השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות נאכל ערובו משחשכה - שניהם קנו ערוב; שפין השמשות ספק הוא, וספק הערוב - פשוט⁵⁷. אף על פי כן, ספק חשכה ספק לא חשכה - אין מערבין ערובי תחומין לכתחלה⁵⁸; ואם ערב - הרי זה ערוב.

(53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. (54) שעשאוהו שליח לערב בשבילם. (55) בשביל אחד. (56) ובשביל אחד. (57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות - כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל,

במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. (28) חכם שהוא לומד ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם: "ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפ"י" (הגר"א). (29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות שביתת הרשות" - שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם המדויקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' עמ' 70].

ז. כל שמשתתפין בו - מערבין בו ערובי תחומין³⁰, וכל שאין משתתפין בו - אין מערבין בו תחומין. וכמה שעור ערובי תחומין? מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד³¹; ואם היה לפתן³² - כדי לאכל בו שתי סעודות. כמו השותוף³³.

(30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. (31) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. (32) מסכת עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת. (33) למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וצריך³⁴ שהיה הוא וערובו במקום אחד, כדי שהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות³⁵. לפיכך, אם נתפון לשבת ברשות הרבים, והניח ערובו ברשות היחיד, או ברשות היחיד, והניח ערובו ברשות הרבים - אינו ערוב; שאי אפשר לו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בין השמשות אלא בעברה.

(34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. (35) הוא זמן כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז - זמן קניית שביתה על ידי העירוב.

ט. אכל³⁶ אם נתפון לשבת ברשות היחיד או ברשות הרבים, והניח ערובו בכרמלית³⁷, או שנתפון לשבת בכרמלית, והניח ערובו ברשות היחיד או ברשות הרבים - הרי זה ערוב; שבשעת קניית הערוב, שהוא בין השמשות, מתר להוציא ולהכניס מפל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה; שכל דבר שהוא מדברי סופרים, לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק³⁸.

(36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. (37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). (38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נתנו³⁹ במגדל ונעל, ואבד המפתח, אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה⁴⁰ - הרי זה ערוב; שאין אסור לעשות בין השמשות במקום מצוה אלא מלאכה. נתנו בראש הקנה או הקנדה⁴¹ הצומחין מן הארץ - אינו ערוב; גזרה שמה יתלש⁴². ואם היו תלושין ונעוצין - הרי זה ערוב.

יז. הנותן⁶⁸ ערובו בבית הקברות - אינו ערוב; לפי
שבת הקברות אסור בהנחה⁶⁹, וכיין שרוצה בקיום
הערוב שם אחר קניה⁷⁰ - הרי נהנה בו⁷¹. נתנו בבית
הפרס⁷² - הרי זה ערוב⁷³, ואפלו היה כהן; מפני
שיכול לקנס שם במגדל הפורח⁷⁴ או שיינפח
והולך⁷⁵.

(68) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א
עמוד ב' בגמרא. (69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד?
- אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם
מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). (70) ועצם
הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר
מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא
שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן
האיסור (ר"ע איגר). (71) וכיין שהניח עירובו באיסור אינו
ערוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד
לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יין וכו' מסכת
עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע
או"ח סימן ת"ט סעיף א'. (72) "מקום שנחרש בו קבר,
שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל
השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות
טומאת מת פרק י' הלכה א'). (73) שלא גזרו בו חכמים
אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. (74) באויר,
ואינו נוגע בטומאה. (75) את העפר ובודק אם נמצאת
בתוכו עצם כשעורה המטמא. והתירו לו חכמים לעשות כן,
אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן
פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח,
שלא העמידו חכמים גזירותיהם במקום שיש בו חיוב כרת
(שם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק
ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט
עמוד א' ד"ה היכי).

יח. רבים⁷⁶ שרצו להשתתף בערובי תחומין -
מקבצין בלן ערובן, שתי סעודות לכל אחד ואחד⁷⁷,
ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו. ואם עשה
אחד ערוב על ידי בלן - צריך לזפות להן על ידי
אחר⁷⁸. וצריך להודיעם; שאין מערבין לו לאדם
ערובי תחומין אלא לדעתו⁷⁹, שמה אינו רוצה לערב
באותה הרוח שרצה זה. ואם הודיעו מבעוד יום, אף
על פי שלא רצה אלא משתחשף - הרי זה ערוב. ואם
לא הודיעו עד שחשכה - אינו יוצא בו; שאין
מערבין משתחשף.

(76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו
מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא,
שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו
לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת
זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו
יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו,
ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד

ולאותו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה,
ולאותו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום.
(58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי
חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה
כ"א) - דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות
במסכת שבת שם).

יז. נפל⁵⁹ על הערוב גל⁶⁰ מבעוד יום, אם יכול
להוציאו בלא עשיית מלאכה⁶¹ - הרי זה פשוט;
שמותר להוציאו בין השמשות⁶², שהיא שעת קננת
הערוב. ואם נפל עליו גל משחשכה - הרי זה ערוב,
ואף על פי שאין אפשר להוציאו אלא בעשיית
מלאכה⁶³. ספק מבעוד יום נפל או משחשכה - הרי
זה פשוט; שספק הערוב - פשוט.

(59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. (60) של
אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה.
(61) האסורה מן התורה. (62) שכל דבר האסור משום
שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט').
(63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

טו. אבל⁶⁴ אם ערב בתרומה שהיא ספק טמאה -
אינו ערוב; שאינה סעודה הראויה⁶⁵. וכן אם היו
לפניו שתי קברות של תרומה, אחת טהורה ואחת
טמאה, ואינו יודע אי זו היא משתייהן, ואמר:
עירובי בטהורה בכל מקום שהוא - אינו ערוב;
שאין פאן סעודה הראויה לאכילה.

(64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (65) שהרי אסורה
באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק
עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב
חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר
שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את
העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות
לעירוב זה מעולם (רש"י).

טז. אמר⁶⁶: כבר זו היום חל ולמחר קדש, וערב
בה - הרי זה ערוב; שבין השמשות עדן לא
נתקדשה ודאי, וראויה היתה מבעוד יום. אבל אם
אמר: היום קדש ולמחר חל - אין מערבין בה;
שאינה ראויה עד שתחשף⁶⁷. וכן אם הפריש
תרומה, והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד
שתחשף - אין מערבין בה; שהרי היא טבל כל בין
השמשות, וצריך שתהיה הסעודה ראויה מבעוד יום.

(66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (67) במסכת עירובין
שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל
ביניהם)? אמר לו: היום חל ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה)
ליה קדושה מספיקא (מספק), ולכן חל העירוב בין
השמשות, היום קדש ולמחר חל, מספיקא לא פקעא
קדושתיה מיניה (מספק) - אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן
לא חל העירוב בין השמשות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקום שהוא רוצה לקבץ שכיתתו שם - הרשות
בידו⁹². וכשהוא משלחו - אינו משלחו ביד חרש
שוטה וקטן⁹³, ולא ביד מי שאינו מודה במצות
עירוב⁹⁴. ואם שלח - אינו ערוב. ואם שלחו ביד
אחד מאלו הפסולין להוליכו לאדם פשר, כדי
שיוליכו הפשר ויניחו במקום הערוב - הרי זה
כשר⁹⁵. ואפלו שלחו על הקוף או על הפיל⁹⁶. והוא,
שהיה עומד מרחוק, עד שיראה זה הפסול או
הבהמה שהגיעו אצל הפשר שאמר לו להוליך את
הערוב. וכן⁹⁷ רבים שגשגתתפו בערובי תחומין
ורצו לשלח ערובן ביד אחר - הרי אלו משלחין.

(92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך
עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שלוח עושה שליחותו".
(93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שביטה עבורו.
(94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם
האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שלוח
עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

כג. אחד⁹⁸ או רבים שאמרו לאחד: צא וערב
עלינו⁹⁹, וערב עליהן באי זה רוח שרצה¹⁰⁰ - הרי
זה ערוב ויוצאין בו¹⁰¹, שהרי לא יחדו לו רוח.
האומר¹⁰² לחברו: ערב עלי בתמרים, וערב עלי
בגרוגרות¹⁰³; בגרוגרות, וערב עלי בתמרים; אמר
לו: הנה ערובי במגדל, והניחו בשוכף; בשוכף,
והניחו במגדל; בבית, והניחו בעליה; בעליה,
והניחו בבית - אינו ערוב¹⁰⁴. אבל אם אמר לו "ערב
עלי" סתם, וערב עלי - בין בגרוגרות בין בתמרים,
בין בבית בין בעליה - הרי זה ערוב¹⁰⁵.

(98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו
לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם
יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם.
(101) ואנו אומרים "יש ברירה" - הוברר הדבר למפרע
שלצד זה נטונו לעשותו שלוח לערב עליהם, ועיין
ראב"ד. (102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'.
(103) תאנים יבשות. (104) כיון ששינה מדעת המשלח,
עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשלוח. (105) שאנו
אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשלוח
רצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כשם שמברכין על ערובי תצרות¹⁰⁶ ושתופי
מבואות, כך מברכין על ערובי תחומין¹⁰⁷. ואומר:
בזה הערוב יהיה מתר לי להללך¹⁰⁸ למקום¹⁰⁹ זה
אלפים אמה לכל רוח. ואם היה אחד מערב על ידי
רבים, אומר: בזה הערוב יהיה מתר לפלוני, או
לבני מקום פלוני, או לבני עיר זו, להללך במקום
זה אלפים אמה לכל רוח.

(106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. (107) ואף על

אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם
מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

1 יט. כל הזוכה⁸⁰ בערובי תצרות⁸¹ - מזכין על ידו
2 בערובי תחומין, וכל מי שאין מזכין על ידו ערובי
3 תצרות - אין מזכין על ידו ערובי תחומין.

(80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א'
הלכה כ'.

4 כ. נותן⁸² אדם מעה לבעל הבית⁸³, כדי שיקח לו
5 פת וערב לו בה ערובי תחומין. אבל אם נתן לחנוני
6 או לנחתום⁸⁴, ואמר לו: זכה לי במערה זו - אינו
7 ערוב. ואם אמר לו: ערב עלי במערה זו - הרי זה
8 לוקח בה פת או אכל מן האכלין ומערב עליו⁸⁵.
9 ואם נתן לו פלי ואמר לו: תן לי בזה אכל וזכה לי
10 בו - הרי זה לוקח אכל ומערב עליו ב⁸⁶.

(82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף
שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן
לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון
לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שלוח לערב עליו. (84) כיון
שדרכו למכור, אנו תולים שהנתכוון לקנות מהם, ומעות אינן
קונות - עד ימשוך. (85) שעשאו שלוח לעשות עירוב
עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה
שלוח עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא
"אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי
זה חלף מטלטלין... כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו,
קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים
ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין
(רבינו בהל' מכירה פרק ה' הלכה ה').

11 כא. מערב⁸⁷ אדם ערובי תחומין על ידי בנו ובתו
12 הקטנים⁸⁸, ועל ידי עבדו ושפחתו הפגעים, בין
13 מדעתן בין שלא מדעתן⁸⁹. לפיכך, אם ערב עליהן
14 וערבו לעצמן - יוצאין בשל רבן. אבל אינו מערב
15 לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו
16 ושפחתו העבדים ולא על ידי אשתו, אלא מדעתן,
17 ואף על פי שהן אוכלין אצלו על שלחנו. ואם ערב
18 עליהן ושמעו ושתקו ולא מחו - יוצאין בערובו.
19 ערב על אחד מהן וערבו הן לעצמן - אין לה מחאה
20 גדולה מזו, ויוצאין בערוב עצמן⁹⁰. קטן בן שש
21 שנים או פחות - יוצא בערוב אמו⁹¹, ואין צריך
22 להניח עליו מזון שתי סעודות לעצמו.

(87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד
שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ד).
(89) כיון שאין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה,
מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש).
(90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא
כרוך אחרי אמו.

23 כב. הרוצה לשלח ערובו ביד אחר להניחו לו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י' מרחשון - ספר זמנים - הלכות עירובין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה יָרָא שְׁמָא תַּחֲשָׁף; וְהוּא, שְׂיִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם שְׂקָנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֵדָם שְׂתַחֲשָׁף אִם רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, וְהָיָה בִּינוּ וּבִין אוֹתוֹ מְקוֹם כְּשֶׁתַּחֲשָׁף אֲלֵפִים אֲמָה אוֹ פָחוֹת. אָכֵל אִם לֹא הָיָה רְחוֹק וְלֹא עָנִי, אוֹ שְׂלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי שְׂיִגִיעַ¹⁴ אֲפִלּוּ רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, אוֹ שְׂהִיָּה בֵּין הַמְּקוֹם שְׁנֵתִפְנוֹן לְשִׁבְתָּה בּוֹ וּבִין הַמְּקוֹם שְׂהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁתַּחֲשָׁה יֵתֵר מֵאֲלָפִים אֲמָה, אוֹ שְׂלֹא כִּפּוֹן הַמְּקוֹם שְׂקָנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הָרִי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרְחוֹק מְקוֹם, וְאִין לֹא אֲלֵא אֲלֵפִים אֲמָה¹⁵ לְכָל רוּחַ מְקוֹם שְׂהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁתַּחֲשָׁה.

(12) עירובין נא, ב. (13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שבייתי במקום פלוני (משנה ברורה "או"ח סי' תי). (14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" (מעשה רוקח). (15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מי¹⁶ שעמד מבעוד יום ברשות היחיד¹⁷ וקנה שם שבייתה, או שהיה בא בדרך ונתפנון לשבת ברשות היחיד הידוע אצלו וקנה שם שבייתו - הרי זה מהלך את פלה¹⁸, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. ואם הייתה רשות היחיד זו מקום שלא הקף לדירה או תל או בקעה¹⁹: אם היה בה בית סאתים או פחות - מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; ואם הייתה יותר על בית סאתים²⁰ - אין לו בה אלא ארבע אמות, וחוצה מהן אלפים אמה לכל רוח. וכן אם הניח ערובו במקום שלא הקף לדירה.

(16) עירובין נ, ב. (17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. (18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). (20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הקונה²¹ שבייתה ברחוק מקום, ולא סיים²² מקום שבייתו - לא קנה שבייתה שם. כיצד? היה בא בדרך, ואמר: שבייתי במקום פלוני, או: בשדה פלונית, או: בבקעה פלונית, או: ברחוק אלף אמה או אלפים ממקומי זה - הרי זה לא קנה שבייתה ברחוק, ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום ששהו עומד בו כשחשכה²³.

(21) עירובין מט, ב. (22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אמר²⁴: שבייתי תחת אילן פלוני, או: תחת סלע פלוני, אם יש תחת אותו אילן או אותו סלע שמונה

פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). - מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" - שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגידך וקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום כלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). (108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". (109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

פרק שביעי

(1) נתבאר בו ענין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן, וצונו לומר שיקבע שבייתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חברו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מי²⁵ שיצא מערב שבת חוץ למדינה³, ועמד במקום ידוע⁴ בתוך התחום או בסופו⁵, ואמר: שבייתי במקום זה, ויחזר לעירו⁶ ולן שם - יש לו להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל רוח⁷. וזה הוא עקר ערובי תחומין, לערב ברגליו. ולא אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום, אף על פי שלא יצא ולא עמד שם, אלא להקל על העשיר, שלא יצא, אלא ישלח ערובו ביד אחר⁸ ויניחו לו.

(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ לה. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. (7) שהרי בכניסת השבת קנה שבייתה באותו מקום. (8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שבייתה.

ב. וכן⁹ אם נתפנון לקבע שבייתו במקום ידוע אצלו, כגון אילן או בית או גדר שהוא מפיר מקומו, ויש בינו ובינו כשחשכה אלפים אמה או פחות, והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום¹⁰ ויקנה בו שבייתה, אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם, אלא החזירו חברו ללון אצלו, או שחזר מעצמו ללון, או נתעכב - למחר יש לו להלך עד מקום שנתפנון לו, ומאותו המקום אלפים אמה לכל רוח; שכיין שגמר בלבו לקבע שם שבייתו והחזיק בדרך, נעשה כמי שעמד שם¹¹ או שהניח ערובו שם.

(9) משנה, עירובין נב, א. (10) לפני כניסת השבת. (11) ועירב ברגליו.

ג. כמה דברים אמורים¹²? בעני, שאין מטריחין אותו להניח ערוב¹³, או ברחוק, כגון מי שהיה בא

1 וְקָנָה שְׁבִיתָהּ. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק מְקוֹם, 26
2 אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; אֲלֵא בֵּינוֹ 27
3 שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שָׂהוּא - קָנָה שֵׁם 28
4 שְׁבִיתָהּ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שִׁיעָצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד 29
5 בְּמָקוֹם שְׁקוּנָה בּוֹ שְׁבִיתָהּ, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם; 30
6 אֲלֵא בֵּינוֹ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ - קָנָה. 31

32 עירובין נב, א. 33 "רב יהודה בר אשתתא, איתו
ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר
אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל
(כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה,
כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא
(הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו
ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר
תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך,
ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).

32 י. התלמידים³⁴ שהולכין ואוכלין בלילי שבת
33 בשדות וכרמים אצל פְּעָלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפִּתְּנוּ מִצּוֹיָה 34
לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלֹנִים בְּבֵית 35
הַמְּדַרְשׁ - מֵהַלְכִין אֶלְפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ מְבִית 36
הַמְּדַרְשׁ, לֹא מְקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאֵלּוּ מֵצֵאוּ סְעֻדָּתָן 37
בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לְשָׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן 38
סוֹמְכֵת לְדִירָה אֲלֵא עַל בֵּית מְדֻרָּשָׁם.³⁵

34 עירובין עג, ב. 35 "בעא מניה רב חיאי בר אבין מרב
ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי
נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא
בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך
אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב
משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן
להו מבי רב (מבית המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי
מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי
להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם
הקבוע) - עירובין, שם.

פרק שמיני

1 נתבאר בו משפט שני עירובין, רצונו לומר המערב שני
עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או
לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין.
ונמשך לזה ביאר ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב
בערבית. מה דין עירובי [תצורות] [ו]תחומין בהן ונשלמו
ההלכות.

39 א. אֵין² מְנִיחִין שְׁנֵי עֲרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד 39
בְּמַעֲרָב, כְּדִי שִׁיהְיֶה בְּמִקְצֵת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְׁנֵי 40
הָעֲרוּבִין, וּבְשָׂאָר הַיּוֹם עַל הָעֲרוֹב הַשְּׁנִי; שֶׁאֵין 41
מְעַרְבִין שְׁנֵי עֲרוּבִין לַיּוֹם אֶחָד. טַעְמָה³ וְעָרַב לְשִׁתִּי 42
רוחוֹת, כְּמִדְמָה הוּא שֶׁמְעַרְבִין לְשִׁתִּי רוּחוֹת, אוֹ 43
שֶׁאֵמַר לְשָׁנִים: צֵאוּ וְעָרְבוּ עָלַי, אֶחָד עָרַב עָלָיו 44
לְצִפּוֹן וְאֶחָד עָרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מֵהַלֵּךְ בְּרַגְלֵי 45
שְׁנֵיהֶם.⁴ 46

1 אַמּוֹת²⁵ אוֹ יָתֵר - לֹא קָנָה שְׁבִיתָהּ, שֶׁהָיָה לֹא בֵּינוֹ 1
2 מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שֶׁאֵם כָּא לְשִׁבְתָּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת 2
3 אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה 3
4 שְׁבִיתָהּ. 4

(24 עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם,
שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש
ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה
תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו
ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני
מקומות, ואם אמר שביטתי תחתיו - לא ציין את מקום
השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

5 ז. לְפִיכָף²⁶ צָרִיךְ לְהַתְּפֹן לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע 5
6 אַמּוֹת שֶׁבְּדָרוֹמוֹ אוֹ שֶׁבְּצִפּוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתּוֹ פָּחוֹת 6
7 מִשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְנִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קָנָה; שֶׁהָיָה 7
8 אֵין שֵׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהָיָה מְקַצֵּת מְקוֹמוֹ 8
9 מִסָּבִיב²⁷. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מְכִיר 9
10 אֵילָן אוֹ גִּדֵּר אוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָהּ, 10
11 וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ מְכִיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מְכִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ 11
12 לְמְכִיר, וְהַמְכִיר מִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחִבְרוֹ בְּמָקוֹם 12
13 שֶׁהוּא מְכִיר²⁸. 13

(26 עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה
אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת
קנה שביתה. (28 בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא
אולי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב
יוסף: תהא שביטתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה:
לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה:
סמוך עלי" - שאומר לו שביטתי עמך, והמכיר אומר:
שביטתנו במקום פלוני" (רש"י).

14 ח. אֲנָשִׁי הָעִירִי²⁹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיף לָהֶן 14
15 עֲרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעָה³⁰, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ³¹, וְהַחֲזִירוֹ 15
16 חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיף עֲרוּבָן - הֵן לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ 16
17 מְקוֹם, שֶׁהָיָה לֹא הֵנָּה שֵׁם עֲרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהֵלֵךְ 17
18 מִמְּדִינָתָן אֲלֵא אֶלְפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שֵׁם 18
19 עֲרוּב, שֶׁהָיָה הוּא כָּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ שֵׁם 19
20 וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם 20
21 לְמַחֵר, וּלְהֵלֵךְ מִמֶּנּוּ אֶלְפִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ. 21

(29 משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה.
(31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא
(ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין
נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל
אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה
אלא אם כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל
בדיבור לחוד - לא.

22 ט. זֶה³² שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק 22
23 מְקוֹם שִׁחְזִיק בְּדֶרֶךְ - לֹא שִׁיעָצָא וְיֵלֵךְ בְּשָׂדֶה, אֲלֵא 23
24 אֶפְלוּ יָרַד מִן הָעֵלְיָה³³ לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקִדְּם 24
25 שִׁיעָצָא מִפְּתַח הַחֲצָר הַחֲזִירוֹ חֲבֵרוֹ - הָיָה זֶה הַחֲזִיק, 25

ד. כָּשֶׁם שְׁאֵסוּר לְצֵאת חוּץ לְתַחוּם בְּשַׁבָּת¹⁴, כֶּף
אֲסוּר לְצֵאת בְּיוֹם טוֹב¹⁵ וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁶. וְכָשֶׁם
שֶׁהַמּוֹצֵא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בְּשַׁבָּת - חֵיב¹⁷, כֶּף
הַמּוֹצֵא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - חֵיב¹⁸.
אָבֵל בְּיוֹם טוֹב מִתֵּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת¹⁹.
לְפִיכָךְ מְעַרְבִין עֲרוּבֵי תַצְרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמִבּוֹאוֹת
לְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁבָּת, וּמְעַרְבִין עֲרוּבֵי תַחוּמִין לְיוֹם
הַכַּפּוּרִים וְלַיָּמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שְׁמֻעְרֵבִין לְשַׁבָּת.

(14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא): "ממקומו - אלו אלפים אמה". (15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין), וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדיון זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן נראה כפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד. (17) כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח. (18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד). (19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב.).

ה. יום טוב²⁰ שְׁחַל לְהִיּוֹת סְמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין
מִלְּפָנֶיהָ²¹ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ²², או שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל
גְּלִיּוֹת²³ - יֵשׁ לָאֵלֶּיךָ שְׁנֵי עֲרוּבִין לְשֵׁתֵי רוּחוֹת,
וְסוּמָךְ עַל אֵי זֶה מִהֶן שְׁיִרְצָה לְיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וְעַל
הָעֲרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִי לְיוֹם הַשְּׁנִי²⁵. או מְעַרֵב עֲרוּב
אֶחָד לְרוּחַ אֶחָת, וְסוּמָךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְׁנֵי יָמִים,
וּבְיוֹם הַשְּׁנִי יִהְיֶה כְּכֵּי הָעִיר, וְכֵאלּוֹ לֹא עָשָׂה עֲרוּב,
וְיֵשׁ לוֹ אֲלֵפִים אֶמָּה לְכָל רוּחַ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת; אָבֵל בְּשְׁנֵי
יָמִים טוֹבִים שָׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה²⁶ - הֲרִי הֵן בְּיוֹם אֶחָד,
וְאֵינוֹ מְעַרֵב לְשְׁנֵי יָמִים אֶלָּא לְרוּחַ אֶחָת.

(20) משנה, עירובין לח, א. (21) ביום ששי. (22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיהיה במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). (23) יכול הוא. (24) לפי שיום-טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:). וכמו כן שני ימים-טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. (25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני

(2) משנה, עירובין לח, א. (3) עירובין נ, ב. בסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. (4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

ב. כִּיצַד⁵ מְהֵלֶךְ כְּרָגְלֵי שְׁנֵיהֶם? שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהֵלֶךְ
אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְשְׁנֵיהֶם לְהֵלֶךְ בּוֹ. נִתֵּן הָאֶחָד
עֲרוּב בְּרוּחוֹ אֶלֶף אֶמָּה לְרוּחַ מְזֻרָח⁶, וְהַיָּחִיד הַשְּׁנִי
מִהֶן עֲרוּבוֹ בְּרוּחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶמָּה לְרוּחַ מְעַרֵב⁷ -
אֵין זֶה שְׁעָרָבוֹ עָלָיו מְהֵלֶךְ בְּמַעַרְב אֶלָּא אֶלֶף אֶמָּה,
כְּרָגְלֵי מִי שְׁעָרָב עָלָיו בְּמַזְרָח; וְלֹא יִהְיֶה בְּמַזְרָח
אֶלָּא אֶלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶמָּה, כְּרָגְלֵי מִי שְׁעָרָב עָלָיו
בְּמַעַרֵב. לְפִיכָךְ, אִם עָרַב אוֹ עָרַב עָלָיו שְׁנֵי עֲרוּבִין
אֵלוֹ אֶחָד בְּרוּחוֹ אֲלֵפִים אֶמָּה לְמַזְרָח וְאֶחָד בְּרוּחוֹ
אֲלֵפִים אֶמָּה לְמַעַרֵב - הֲרִי זֶה לֹא יִזוּז מִמְּקוֹמוֹ⁸.

(5) עירובין, שם. (6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. (7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. (8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

ג. מְעַרֵב⁹ אָדָם שְׁנֵי עֲרוּבִין בְּשֵׁתֵי רוּחוֹת, וּמִתְנַה¹⁰
וְאוֹמֵר: אִם אֶרֶע לִי דְּבַר מְצֻנָּה¹¹, או לְחֻצְתִּי¹²
לְמַחֲר וּנְצַרְכָּתִי לְרוּחַ זֶה - זֶה הָעֲרוּב הוּא שְׁאֵנִי
סוּמָךְ עָלָיו, וְהָעֲרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִי אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
נְצַרְכָּתִי לְרוּחַ זֶה הַשְּׁנִי - זֶה הָעֲרוּב הוּא שְׁאֵנִי
סוּמָךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרֵאשׁוֹן אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
נְצַרְכָּתִי לְשֵׁתֵי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לְסוּמָךְ עַל אֵיזֶה עֲרוּב
שְׁאֵרְצָה, וְלֹאִיזֶה שְׁאֵרְצָה אֶלֶךְ; וְאִם לֹא אֶרֶע לִי דְּבַר
וְלֹא נְצַרְכָּתִי לְרוּחַ מִהֶן¹³ - אֵין שְׁנֵי הָעֲרוּבִין הָאֵלוֹ
עֲרוּב, וְאֵינִי סוּמָךְ עַל אֶחָד מִהֶן, אֶלָּא הָרֵינִי כְּכֵּי
עִירִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֲלֵפִים אֶמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לְחוֹמָה.

(9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עיר. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עיר". (10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שבייתה באותו צד, כי בדרבנן (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לו:). ולהלן הלכה ז. (11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. (12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. (13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

24 וְאֵין לוֹ עָרוֹב לְשָׁנִי. עָרֵב בְּרִגְלָיו בְּרֵאשׁוֹן - צָרִיף
25 לְעָרֵב בְּרִגְלָיו בְּשָׁנִי; וְהוּא, שְׂלֵף וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ
26 מְקוֹם, וְיִחְשָׁב בְּלִבּוֹ⁴⁴ שְׂקֵנָה שֵׁם שְׂבִיתָה. עָרֵב כֶּפֶת
27 בְּרֵאשׁוֹן; אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרִגְלָיו בְּשָׁנִי - הֲרִי זֶה
28 עָרוֹב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב כֶּפֶת - צָרִיף לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ
29 הַכֶּפֶת עֲצָמָה⁴⁵ שְׂעָרֵב בָּהּ בְּרֵאשׁוֹן.

(42) עירובין לח, א. (43) הלכה זו נאמרה בשני ימים טובים של גלויות, או ביום טוב הסמוך לשבת לפנייה או לאחריה. (44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום טוב לחבירו (מגיד-משנה). (45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום טוב לחבירו.

30 י. יום הכיפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר
31 שבת, בזמן שמקדשין על פי הראיה⁴⁶ - יראה לי
32 שהן כיום אחד, וקדשה אחת הם⁴⁷.

(46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיי' ברש"י 'ותוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ייקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). (47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

33 יא. ז'ה⁴⁸ שאמרנו, שיש לו לערב שני עירובין בשתי
34 רוחות לשני הימים, והוא, שיהיה אפשר לו להגיע
35 לכל אחד משני העירובין ביום הראשון⁴⁹; אבל אם
36 אי אפשר לו להגיע לערב של יום השני ביום
37 הראשון - אין ערב השני ערב. שהעירוב מצותו
38 שיהיה בסעודה הראויה מבעוד יום⁵⁰, וזה, הואיל
39 ואינו יכול להגיע לזה הערב ביום הראשון, הרי זו
40 אינה ראויה מבעוד יום.

(48) עירובין לח, ב. (49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. (50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

41 יב. כיצד? הרי שהניח עירוב ברחוק אלפים אמה
42 מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח
43 ערב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלה ברוח
44 מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערב;
45 שהרי ביום הראשון אין זה הערב השני ראוי לו
46 מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא
47 נשאר לו ברוח מערב כלום⁵¹.

(51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד עלידידיה בצד מערב.

48 יג. אבל אם הניח עירוב ברחוק אלה וחמש מאות

ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). (26) שני ימי ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.

1 ו. וכן²⁷ מתנה אדם על עירובו ואומר: עירובי לשבת
2 זו, אבל לא לשבת אחרת; או: לשבת אחרת, אבל
3 לא לשבת זו; לשבתות, ולא לימים טובים; לימים
4 טובים, ולא לשבתות.

(27) 'ותוספתא' עירובין פ"ג.

5 ז. אמר²⁸ לחמשה: הריני מערב²⁹ על איזה מקום
6 שארצה, רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף³⁰, אף
7 על פי שרצה משתשכח³¹ - ילף. דבר שהוא מדברי
8 סופרים יש בו ברה"ק³². וכן המערב לשבתות של כל
9 השנה, ואמר: רציתי³³ - אלה, לא רציתי - לא אלה,
10 אלא אהיה כבני עירי - כל שבת שירצה ילף, אף
11 על פי שרצה משתחשך.

(28) עירובין לו, ב. (29) מניח עירוב. (30) בדפוס רומי: "רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף" וכן הוא בדפוס ויניציאה, שנוצינו ו'מעשה רוקח'. (31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. (32) הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

12 ח. המערב³⁴ לשני ימים טובים של גלויות או לשבת
13 ויום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערב אחד לרוח אחת
14 לשני הימים³⁶, צריך שיהיה הערב במקומו מצוי
15 בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות³⁷. כיצד
16 הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת
17 ומחשיף עליו, ונוטלו בידו³⁸ ובא לו - אם היה ליל
18 יום טוב³⁹, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם
19 עד שתחשך, ואוכלו - אם היה ליל שבת⁴⁰, או
20 מבוא - אם היה ליל יום טוב. מפני שהן שתי
21 קדשות, ואין פיוס אחד, כדי שנאמר: מליל ראשון
22 קנה הערב לשני ימים⁴¹.

(34) משנה, עירובין לח, א. (35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37) שעת קניית העירוב. (38) אם מתיירא שמא יגבד או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. (39) שאין בו איסור הוצאה. (40) שאסור להוליכו משם. (41) אבל בשני ימים טובים של ראש-השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.

23 ט. נאכל⁴² הערב בראשון⁴³ - קנה הערב לראשון,

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

את הלכות שביתת העשור, סידר הרמב"ם אחרי הלכות שבת ולא עם הלכות שופר, סוכה ולולב. ולכאורה הלא הסדר הוא לפי זמני השנה, ומדוע לא סידרם לפני הלכות סוכה, ובפרט שעליפי שם הספר "זמנים" היה מתאים לסדר כל ההלכות לפי סדר הזמנים שבשנה.

והביאור בזה: בתחילת ההלכות כתב "כל דבר שאסור לעשותו בשבת.. אסור לעשותו ביום הכיפורים וכו' כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר שדיני יוה"כ שווים לדיני השבת, ולכן סמכם הרמב"ם זה לזה.

ובכלל מודגשת כאן העדיפות שנתן הרמב"ם לנקודת המבט ההלכתית של ה'יד החזקה' על פני סדר הזמנים, כי להיותו ספר "הלכות הלכות" יש להביא את הלכות יוה"כ בסמיכות לדיני שבת בהתאם לתוכן ההלכתי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן א)

- א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְשַׁבֵּת מִמְּלָאכָה בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ²⁷
הַשְּׁבִיעִי³, שֶׁנֶּאֱמָר: שַׁבַּת שַׁבְתוֹן הוּא לָכֶם. וְכָל²⁸
הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה - בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא²⁹
תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: וּבַעֲשׂוֹר וְגוֹמֵר כָּל מְלָאכָה לֹא³⁰
תַעֲשׂוּ. וְיָמָּה הוּא חֵיב עַל עֲשִׂית מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה?³¹
אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ³² בְּדוֹדוֹ³ - חֵיב כֶּרֶת⁷; וְאִם עֲשֵׂה³³
בְּשִׁגְגָה⁸ - חֵיב קֶרֶפֶת חֲטָאת קְבוּעָה⁹.

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתיו את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

- ב. כָּל מְלָאכָה¹⁰ שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנָה בְּשַׁבַּת סְקִילָה¹¹,³⁴
חֵיבִין¹² עַל זְדוּנָה בַּעֲשׂוֹר כֶּרֶת. וְכָל שֶׁחִיבִין עָלָיו³⁵
קֶרֶפֶת חֲטָאת בְּשַׁבַּת¹³, חֵיבִין עָלָיו קֶרֶפֶת חֲטָאת בְּיוֹם³⁶

- אִמָּה מִבֵּיתוֹ⁵² בְּרוּחַ מְזֻרָח⁵³, וְסִמָּךְ עָלָיו לְיוֹם¹
רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עָרוֹב שְׁנֵי רְחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מְעָרָב²
בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה, וְסִמָּךְ עָלָיו לְיוֹם שְׁנֵי - הָרִי³
זֶה עָרוֹב; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁיגִיעַ לוֹ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן.⁴

(52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' או"ח סי' תטז). (53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכולתו להגיע שמה ביום ראשון.

- י. יוֹם טוֹב⁵⁴ שֶׁחָל לְהִיט בְּעָרָב שַׁבַּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה⁵
עָרוֹב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עָרוֹבִי חֲצֵרוֹת וְלֹא עָרוֹבִי⁶
תְּחוּמִין⁵⁵; אֲלָא מְעָרָב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא עָרָב⁷
יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת⁸
בְּחֲמִישִׁי וְעָרָב שַׁבַּת - מְעָרָב מִיּוֹם רְבִיעִי עָרוֹבִי⁹
תְּחוּמִין וְעָרוֹבִי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁבַח וְלֹא עָרָב - הָרִי¹⁰
זֶה מְעָרָב עָרוֹבִי חֲצֵרוֹת בְּחֲמִישִׁי וּבְעָרָב שַׁבַּת¹¹
וּמִתְּנָה, אֲבָל לֹא עָרוֹבִי תְּחוּמִין⁵⁶.¹²

(54) ביצה טז, ב. (55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום-טוב לשבת. (56) שקנין שביתה הוא קנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

- טו. פִּיצֵד מִתְּנָה? אֹמֵר בְּחֲמִישִׁי: אִם הַיּוֹם יוֹם¹³
טוֹב⁵⁷ - אֵין בְּדִבְרֵי כָלוֹם⁵⁸, וְאִם לֹאוֹ⁵⁹ - הָרִי זֶה¹⁴
עָרוֹב⁶⁰; וְלִמְחֹר חוֹזֵר וּמְעָרָב, וְאֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם¹⁵
טוֹב - כָּכָר עָרְבְתִי מֵאֶמֶשׁ וְאֵין בְּדִבְרֵי הַיּוֹם כָלוֹם,¹⁶
וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב - הָרִי זֶה עָרוֹב. בְּמָה דְּבָרִים¹⁷
אֲמֹרִים? בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל בְּשְׁנֵי¹⁸
יָמִים טוֹבִים שָׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי הֵן בְּיוֹם אֶחָד⁶¹,¹⁹
וְאֵינוֹ מְעָרָב לְהֵן אֲלָא מְעָרָב יוֹם טוֹב.²⁰

(57) שהרי שני ימים-טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. (58) שאסור לערב ביום-טוב. (59) והיום יום חול. (60) יחול העירוב בין השמשות. (61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד-משנה).

יום ש"ק י"א מרחשון ה'תשע"ט

הלכות שביתת עשור

- י. שֶׁכָּלֵלִין אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי²¹
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) לְשַׁבַּת בּוֹ²²
מִמְּלָאכָה. (ב) שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג)²³
לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. (ד) שֶׁלֹא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.²⁴
וּבִאֵוָר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפֶרֶקִים אֵלּוּ:²⁵

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכלל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים,

24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועיניו יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא בכל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במערכה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוה קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מַצוֹת עֲשֵׂה אַחֲרֵיכֶם יֵשׁ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, וְהָיָה לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֵאמַר: תַּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אִי זֶה הוּא עֲנִי שֶׁהוּא לְנַפְשׁ? זֶה הַצּוֹם.³⁰ וְכָל הַצָּם בּוֹ - קִיָּם מַצּוֹת עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וּשְׁתִּיָּה בּוֹ - בָּטֵל מַצּוֹת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנֵאמַר: פִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶנּוּ בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וּנְכַרְתָּהּ; מֵאַחֵר שֶׁעֲנַנְשׁ הַפְּתוּב כֶּרֶת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנֵנוּ שֶׁמִּזְהָרִין אֲנִי בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשְׁוֹתָה בּוֹ³⁵ שְׁוֹגֵג³⁶ - חֵיב קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה אחת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה".

יום הכיפורים הוא עניין בחינת היחידה שבנפש, ובו מושם הדגש הגדול על הנשמה טהרתה והזדככותה, אכילה ושתייה הם הצורך הבסיסי והמשותף של גופי כל הנבראים הגשמיים בעולם, ולכן נאסרה אכילה ושתייה ביום"כ כי הוא עניין יסודי ומהותי, ועל ידו מודגש תוכנו של היום - יחידה שבנפש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 525)

30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). 31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתייה (רבינו בפירוש המשניות). 32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. 33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. 34) מאכילה ושתייה. מכלל כי יתר העניינים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. 35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. 36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנֵנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שְׁאֲסוּר לְרַחֵץ⁴⁰ בּוֹ, 30

1 הַכְּפוּרִים. וְכָל דְּבַר שְׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת אֵף עַל
2 פִּי שְׁאִינָה מְלֹאכָה¹⁴, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים;
3 וְאֵם עֲשֵׂה - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת¹⁵, כְּדֶרֶךְ שְׁמִינִין
4 אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכָל שְׁאֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בַּשַּׁבָּת¹⁶,
5 אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים. וְכָל שְׁאֲסוּר לְאָמְרוֹ¹⁷
6 אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁸ בַּשַּׁבָּת, כֶּךָ אֲסוּר בְּיוֹם
7 הַכְּפוּרִים. כָּלֵלוֹ שֶׁל דְּבַר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם
8 הַכְּפוּרִים בְּעֲנִינִים אֵלּוּ¹⁹, אֲלֹא שְׁוִדּוֹן מְלֹאכָה בַּשַּׁבָּת
9 - בְּסָקִילָה, וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים - בְּכָרֶת.

10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. 11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה וזונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה וזונו בכרת". 12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . .". "כ"י זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). 13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). 14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. 15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". 16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. 17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. 18) מדרבנן. 19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

10 ג. וּמִתֵּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרֵק בְּיוֹם הַכְּפוּרִים²⁰ מִן
11 הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה²¹. וּמֵהוּ הַקֶּנוֹב? שְׁיָסִיר אֶת
12 הָעֵלִים הַמְעַפְּשׂוֹת²², וְיִקְצֹץ הַשָּׂאֵר, וְיִתֵּקֵן אוֹתוֹ
13 לְאֲכִילָה. וְכֵן מִפְּעֻעִין²³ בְּאֵגוּזִין וּמִפְּרָכִין²⁴
14 בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה, מִפְּנֵי עֲגַמַת נַפְשׁ²⁵.
15 בְּיוֹם הַכְּפוּרִים שְׁחַל לְהִיטֵב בַּשַּׁבָּת, אֲסוּר בְּקִנְיַת
16 יָרֵק וּבְפָצִיעַת אֲגוּזִים וּבְפָרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם²⁶.
17 וְיִכְבֵּר נִהְגוּ הָעָם בַּשְּׁנֵעִין²⁷ וּבַמְּעַרְבִּים²⁸, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ
18 אֶחָת מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוֹם²⁹, אֲלֹא הָרִי הוּא
19 בַּשַּׁבָּת לְכָל דְּבָרָיו.

20) (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'). 21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). 22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". 23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"א מרחשון – ספר זמנים – הל' שביתת עשור קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [נורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נָשִׁים⁵³ שְׂאוּכָלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁשָּׁשְׁכָה⁵⁴, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מַחֵל עַל הַקֹּדֶשׁ – אֵין מִמְּחִין בְּדִין; שְׁלֹא יִבְאוּ לַעֲשׂוֹת בְּדִין. שֶׁהֲרִי אֵי אֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר נָשִׁיו, וְהַנֵּחַ לָהֶן, שְׂיִהְיוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין⁵⁵.
וְכֵן כָּל הַדּוֹמָה לָזֶה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתיה, והדברים הראויים ושאין ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

א. הָאוֹכֵל² בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים מֵאֲכָלִין הָרְאוּיִין³ לְאָכֹל לְאֹדֶם כְּכוֹתְבָת⁴ הַגִּסָּה⁵, שֶׁהִיא פָּחוֹת מִכְּבִיצָה⁶ כְּמַעֲט⁷ – הֲרִי זֶה חֵיב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצִּטְרִפִּין לְשֹׁעוֹר זֶה⁸. וְכֵן הַשּׁוֹתָה מִשְׁקִין הָרְאוּיִין לְשִׁתָּה אֹדֶם כְּמָלֵא לְגִמְיוֹ⁹ שֶׁל שׁוֹתָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי לְגִמְיוֹ¹⁰ – חֵיב¹¹. וְכִמָּה מָלֵא לְגִמְיוֹ? כְּדִי שֶׁיִּסְלָקֶם לְצַד אֶחָד¹² וְיִרְאֶה מָלֵא לְגִמְיוֹ. וְשֹׁעוֹר זֶה בְּאֹדֶם בִּינוּנִי¹³ – פָּחוֹת מִרְבִּיעִית¹⁴. וְכָל הַמִּשְׁקִין מִצִּטְרִפִּין לְשֹׁעוֹר זֶה. וְהָאֲכָלִה וְשִׁתָּה אֵין מִצִּטְרִפִּין לְשֹׁעוֹר אֶחָד¹⁵.

(2) משנה, יומא עג, ב. (3) שנאמר: (ויקרא כג, כז-כט) "ועניתם את נפשותיכם – כי כל הנפש אשר לא תעונה"

או לְסוּף⁴¹ בו, או לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², או לְבַעַל⁴³.
וּמִצְוָה לְשַׁבֵּת מִכָּל אֱלוֹי כְּדִרְךָ שְׁשׁוּבָת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֶאֱמַר: שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן; שְׁבֵת – לְעִנְיָן אֲכִילָה⁴⁴, וְשְׁבֵתוֹן – לְעִנְיָנִים אֱלוֹי. וְאֵין חֵיבִין פֶּרֶת אוֹ קֶרֶפֶן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה⁴⁵; אֲבָל אִם רָחֵץ אוֹ סָף אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל – מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר...". וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיתחף וגרונוך מצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק ג'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. בְּשֵׁם שְׁשׁוּבָת מִלֵּאכָה בּוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בְּלִילָה⁴⁷, כִּף שְׁבוֹת לְעִנּוּי בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בְּלִילָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֵל עַל הַקֹּדֶשׁ⁴⁸ בְּכַנְיָסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שְׁנֶאֱמַר: וְעֵנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב; כְּלוֹמַר: הֵתִחַל לְצוּם⁴⁹ וְלִהְתַּעֲנוֹת מֵעֶרֶב תַּשְׁעָה⁵⁰ הַסְמוּךְ לְעֵשְׂרִי. וְכֵן בִּיצִיאָה שׁוֹתָה בְּעִנּוּיוֹ מֵעֵט מִלֵּיל אֶחָד עֶשְׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעֵשְׂרִי, שְׁנֶאֱמַר: מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב תִּשְׁבֹּתוּ שְׁבֻתָּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, – צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין

לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

- ד. אָכַל²⁴ מֵעֵט²⁵ וְחִזָּר וְאָכַל²⁶: אִם יֵשׁ מִתַּחֲלַת
אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרֹנָה פְּדֵי אֲכִילַת
שְׁלֹשׁ בִּיצִים²⁷ - הֲרִי אֱלוּ מִצְטָרְפוֹת לְבִשְׁעוֹר²⁸; וְאִם
לֹאוּ - אֵין מִצְטָרְפוֹת לְבִשְׁעוֹר. שְׁתֵּה מֵעֵט וְחִזָּר
וְשְׁתֵּה: אִם יֵשׁ מִתַּחֲלַת שְׁתֵּיהֶם רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף
שְׁתֵּיהֶם אַחֲרֹנָה פְּדֵי שְׁתֵּיתָ רְבִיעִית²⁹ - מִצְטָרְפִין
לְשְׁעוֹר; וְאִם לֹאוּ - אֵין מִצְטָרְפִין.

(24) יומא פ, א. (25) פחות מכשיעור. (26) ובין הכל יש כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, או שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

- ה. אָכַל אֲכָלִים שְׂאִין רְאוּיִין לְמֵאֲכַל אָדָם³⁰, פְּגוֹן
עֹשֵׁבִים הַמָּרִים או שְׂרָפִים³¹ הַבְּאוּשִׁין, או שְׁשֵׁתָה
מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשְׁתֵּיהֶם, פְּגוֹן צִיר³² או מוֹרִיס³³
וְהָמִץ חִי³⁴, אִפְלוּ אָכַל וְשְׁתֵּה מִהֶן הֶרְבֵּה - הֲרִי זֶה
פְּטוֹר מִן הַכֶּרֶת, אָכַל מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִכֶּת מְרֻדוֹת³⁵.

(30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזוג (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקדף (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

- ו. שְׁתֵּה חֲמֵץ מְזוּג בְּמִים - חֵיב³⁶. תְּפֹסֵס³⁷ פְּלִפְלִין³⁸
וְזַנְגְבִיל יָבֵשׁ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - פְּטוֹר; אָכַל זַנְגְבִיל³⁸
רֶטֶב - חֵיב³⁹. אָכַל עֲלֵי גִפְנִים - פְּטוֹר; לֹלְבִי

דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:); פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. (4) פרי התמר בהחלו להתייבש. (5) הגדולה. (6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). (7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". (8) משנה, יומא שם. (9) כמלוא הפה. (10) שכאן אין השיעור שיהיה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. (11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. (12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ). (13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" ('ירושלמי' יומא פ"ח ה"ב). (14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. (15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

- ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמָּתָרִים או שְׂאֵכַל דְּבָרִים
הָאִסוּרִין¹⁶, פְּגוֹן פְּגוּל¹⁷ וְנוֹתָר¹⁸ וְטָבֵל¹⁹ וְנִבְלָה
וְטָרְפוֹת וְחֵלֶב או דָם - הוֹאִיל וְאָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין
לְאָדָם, הֲרִי זֶה חֵיב פֶּרֶת מָשׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים²⁰.

(16) יומא עד, ב. (17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). (18) קדשים שנותרו בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

- ג. אָכַל או שְׁתֵּה פָחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה - אֵינוֹ חֵיב
פֶּרֶת²¹; אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה²² בְּחִצֵּי
שְׁעוֹר, אֵין חֵיבִין פֶּרֶת אֲלָא עַל פְּשְׁעוֹר. וְהָאוֹכֵל או
הַשּׁוֹתֶה חִצֵּי שְׁעוֹר - מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִכֶּת מְרֻדוֹת²³.

(21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 גפנים⁴⁰ - חיב. ואילו הן לולבי גפנים? כל
- 2 שלבלב⁴¹ בארץ ישראל⁴² מראש השנה ועד יום
- 3 הכפורים⁴³; יתר על זה - הרי הן כעצים⁴⁴ ופטור.
- 4 וכן כל פיוצא באלו.
- 36 (יומא, שם. 37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמון. (39) מגיד משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצור. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. (43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.
- 5 ז. אכל⁴⁵ צלי במלח - מצטרף המלח לפשר; ציר⁴⁶
- 6 שעל גבי ירק - מצטרף⁴⁷; מפני שמקשרי האכל
- 7 המערבים עם האכל - כאכל הן חשוכים. היה שבע
- 8 מאכילה גסה שאכל⁴⁸ עד שקץ במזונו, ואכל יתר
- 9 על שבעו - פטור⁴⁹, כמי שאכל אכלין שאינם
- 10 ראויין לאכילה; שאף על פי שזה המאכל היתר
- 11 ראוי לרעב, אינו ראוי לכל מי ששבע בזה⁵⁰.
- 45 (יומא פ, ב. 46) מין. (47) ליככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שבע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המארי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. (50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכיח" (מגילה ז:). (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסס וטוב) ('כלבו').
- 12 ח. חולה⁵¹ שיש בו סכנה⁵², ששאל לאכל ביום
- 13 הכפורים, אף על פי שהרופאים הבקיאין אומרים:
- 14 אינו צריך - מאכילין אותו⁵³ על פי עצמו⁵⁴, עד
- 15 שיאמר: דיי⁵⁵. אמר החולה: איני צריך, והרופא
- 16 אומר: צריך - מאכילין אותו על פיו⁵⁶. והוא,
- 17 שיהיה רופא בקי⁵⁷. רופא אחד אומר: צריך, ואחד
- 18 אומר: אינו צריך - מאכילין אותו. מקצת הרופאין
- 19 אומרים: צריך, ומקצתן אומרים: אינו צריך -
- 20 הולכין אחר הרב או אחר הבקיאין. ובלבד שלא
- 21 יאמר החולה: צריך אני; אכל אם אמר: צריך אני
- 22 - מאכילין אותו⁵⁸. לא אמר החולה שהוא צריך,
- 59 (משנה, יומא פב, א. 60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים. (61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברת דארחת (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחשו לה (באונה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתין (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארחת, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר-פרי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערם, ותניא אין אוצרים פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)".
- 62 (משנה, יומא פג, א. 63) חולי הרעבון, וסימנו שעניו כחות ואינו יכול לראות. (64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עינו - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד הט"ו).
- 65 י. קטן⁶⁵ בן תשע⁶⁶ שנים⁶⁷ וכן עשר שנים⁶⁸,
- 66 מתנבין⁶⁹ אותו לשעות. פיצד? הנה רגיל לאכל
- 67 בשתי שעות ביום - מאכילין אותו בשלש⁷⁰; הנה

שהעדר רחיצה נקרא עינוי. (4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. (5) פסחים נד, ב. (6) משנה, יומא עג, ב. (7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). (8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. (9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים טו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאררים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". (10) אחרי חופתה.

ב. מי¹¹ שהיה מלכלך בצואה או טיט - רוחץ מקום הטנפת פדרפו, ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה אחת במים, ונותנת פת לתינוק. והחולה רוחץ פדרפו, אף על פי שאינו מספן. וכל חביב¹² טבילות טובלין פדרפן¹³, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים.

(11) יומא עז, ב. (12) ביצה יח, ב. (13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עור: "דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמננו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

ג. מי¹⁴ שראה קרי בזמן הזה¹⁵ ביום הכפורים, אם לח הוא - מקנח במפה ודי; ואם יבש הוא או שנתלכלך - רוחץ מקומות המלכלכין בלבד ומתפלל. ואסור לו לרחץ כל גופו או לטבל; שאין הטובל בזמן הזה טהור, מפני טמאת מת, ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג¹⁶, ואין מנהג לבטל¹⁷ דבר האסור, אלא לאסר את המתר. ולא אמרו שהרואה קרי ביום הכפורים טובל, אלא פשתקנו טבילה לבדלי קריין, וכבר בארנו¹⁸ שבטלה¹⁹ תקנה זו.

(14) יומא פח, א. (15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. (16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. (17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". (18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. (19) לא שבטלה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמניין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו

רגיל בשלש - מאכילין אותו בארבע. לפי כח הפן מוסיפין לענות אותו בשעות. בן אחת עשרה שנה, בין זכר בין נקבה⁷¹, מתענה ומשלים מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

(65) משנה, יומא פב, א. (66) אם הוא בריא. (67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). (68) אם הוא קצת חלש. (69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". (70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה (טור). (71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בת⁷² שתיים עשרה שנה ויום אחד וכן שלש עשרה שנה ויום אחד, שהביאו שתי שערות⁷³ - הרי הן פגדולים לכל המצות, ומשלימין מן התורה⁷⁴; אבל אם לא הביאו שתי שערות - עדין קטנים הן, ואינם משלימין אלא מדברי סופרים. קטן⁷⁵ שהוא פחות מכן תשע, אין מעניין אותו⁷⁶ ביום הכפורים, כדי שלא יבוא לידי ספקה⁷⁷.

(72) משנה, נדה מה, ב. (73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. (74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו . . . שמעון ולי . . . איש חרבר", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). (75) משנה, יומא סב, א. (76) אפילו לחניוך שעות. (77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו (כלבו).

פרק שלישי

(1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אסור² לרחץ³ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן⁴, בין כל גופו בין אבר אחד. אפילו אצבע קטנה אסור להושיטה במים⁵. והמלך⁶ והפלה רוחצין⁷ את פניהן⁸; פלה - פלה - כדי שלא תתגנה על בעלה⁹, והמלך - כדי שיראה בפיפו, שנאמר: מלך בפיפו תחזינה עיניו. ועד כמה נקראת פלה? עד שלשים יום¹⁰.

(2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. (3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים א' ב, כו): "ולאביתר הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". (35) משום הפסד ממונם של ישראל - התיירו. (36) יומא עז, ב. (37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". (38) ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].

כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

ז. אסור³⁹ לנעל מנעל⁴⁰ וסנדל אפלו ברגלו אחת. ומתיר⁴¹ לצאת בסנדל של שעם⁴² ושל גמיו⁴³ וכיוצא בהן. וכורך⁴⁴ אדם בגד על רגליו ויוצא בו, שהרי קשי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף⁴⁵. התינוקות, אף על פי שהן מתרין באכילה ובשתיה ורחיצה וסיכה, מונעין אותן ממנעל וסנדל⁴⁶.

ד. טיט²⁰ שהוא לח ביותר, כדי שישניח אדם ידו עליו ותעלה בה לחלוותו, שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה לחלוותו - אסור לישב עליו²¹. לא²² ימלא אדם כלי חרש מים ויצטגן בו; שהמים נזחלים²³ מדפניו. אפלו כלי מתכות אסור, שמה נתזו מים על בשרו. ומתיר להצטגן בפרות²⁴.

39) יומא עג, ב. (40) למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". (41) יומא עח, ב. (42) קליפת עץ. (43) מין עשב. (44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). (45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. (46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד-משנה).

(20) יומא עח, א. (21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). (22) יומא, שם. (23) בכת"י התימנים: "נזולים". (24) כיון שאין בהם לחלוותו.

ה. לוקח²⁵ אדם מטפחת מערב יום הכפורים, ושורה אותה במים, ומנבכה מעט²⁶, ומניחה תחת הבגדים, ולמחר מעבירה על פניו, ואינו חושש²⁷, ואף על פי שיש בה קר הרבה.

(25) יומא, שם. (26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). (27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך לזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

ח. מתיר⁴⁷ לכל אדם לנעל את הסנדל מחמת עקבה⁴⁸ וכיוצא בה⁴⁹, כדי שלא תשכנו. והחיצה⁵⁰ מתרת לנעל את הסנדל משום צנה⁵¹ כל שלשים יום⁵². והחולצה⁵³ פיוצא בה, אף על פי שאין שם סכנה.

ו. ההולך²⁸ להקביל פני רבו²⁹ או פני אביו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה³⁰, או לקרות בבית המדרש - עובר במים³¹ עד צוארו, ואינו חושש³². ועושה מצוה שהלך לעשותה, וחוזר במים למקומו; שאם לא תתיר לו לחזור - אינו הולך³³, ונמצא נכשל³⁴ מן המצוה. וכן ההולך לשמור פורתיו - עובר במים עד צוארו, ואינו חושש³⁵. ובלבד³⁶ שלא יוצאו ידיהם מתחת שולי מעיליהם³⁷, בדרך שעושין בחל³⁸.

47) יומא עח, ב. (48) אם מצויים שם עקרים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). (49) מן המזיקים. (50) היולדת. (51) משנה, יומא עג, ב. (52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת הי"ג (מגיד-משנה). (53) "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטגיס אנא (חלש ומצונן אני)" (סדר משנה).

ט. אסור⁵⁴ לסווג⁵⁵ מקצת גופו ככל גופו, בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג⁵⁷. ואם⁵⁸ היה חולה, אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו חטטין⁵⁹ בראשו - סף בדרבו ואינו חושש⁶⁰.

(28) יומא עז, ב. (29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). (30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". (31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). (32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנזהר. (33) "התירו סופו משום תחילתו".

54) יומא עז, ב. (55) "בשמך" (רבינו בפירוש המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). (56) "ירושלמי" יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. (57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". 62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע). 63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים" (משנה, שם). 64) "חני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת" (פסחים נג:). ובי"רושלמי (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי – הלכה כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). 65) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

לתענוג רק להעביר את הליל (מעשה רוקח'). 58) דין זה נלמד מן הירושלמי המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העניינים – מלבד אכילה ושתייה – דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים. 59) אבעבועות. 60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה בשבת ויום-טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג (משנה ברורה' סי' תריד).

1 י. י"ש⁶¹ מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, כדי שיהיה לו בשבת פנים מאשתו, ולא יבוא לידי תשמיש המטה. י"ש מקומות שנהגו שלא להדליק⁶², שפא יראה אשתו ותשא חן בעיניו, ויבוא לידי תשמיש⁶³. ואם חל יום הכיפורים להיות בשבת – תיבין הפל להדליק בכל מקום⁶⁴; שהדלקת נר בשבת – חובה⁶⁵.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ה'י"א מרחשון תשע"ט

15 שפא נתעברה, אלא טובלת¹³ ואוכלת לערב¹⁴. היתה 16 נשואה¹⁵ לישראל ומת בעלה – טובלת ואוכלת בתרומה לערב עד ארבעים יום¹⁶. ואם הפר עברה¹⁷ 18 – הרי זו מקלקלת למפרע¹⁸ עד ארבעים יום¹⁹. שפל 19 הארבעים יום אינו עבר, אלא מים פעולם²⁰ הוא 20 חשוב.

11) משנה יבמות סט. 12) לשם זנות. 13) שם: לענין נישואין, ראה להלן. משום שנאמר (שם טו, יח): "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב" (רש"י שם). 14) ואין חוששים שמה נתעברה, שהרי אשה זונה מתהפכת, שלא תתעבר (יבמות לה. ופי"ג מהלכות גירושין הלכה כב). ואפילו לאחר ארבעים יום אינה חוששת, ראה להלן. 15) בברייתא שם סט: 16) ויום הארבעים בכלל היתר, ראה להלן. שאף אם נתעברה – עד ארבעים יום אינו עובר כלל, ראה להלן. אבל לאחר ארבעים יום – אסורה לאכול מספק, שמה נתעברה. 17) ברייתא שם. וראה להלן. 18) היינו לענין שתהא אסורה בתרומה מודאי, ותהא חייבת לשלם קרן וחומש, כדין זר האוכל תרומה (רש"י שם). 19) כלומר, לאחר ארבעים יום (שם). 20) כלשון הגמרא שם.

21 ד. בת ישראל²¹ שנשאת לכהן, ומת²² והניחה 22 מעברה – לא יאכלו עבדיה²³ בתרומה בשביל העבר; שהילוד הוא שמאכיל, שאינו ילוד – אינו מאכיל²⁴. לפיכך²⁵, אם היה העבר חלל – אינו פוסל העבדים²⁶, אלא אוכלין בגלל אחיו הפשירים, עד שיולד זה החלל ויאסרו העבדים מלאכל.

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ט

הלכות תרומות

פרק שמיני

1) יבאר שהעובר והיבם והאירוסין והחרש וכן תשע שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין. מי שנישאת לכהן שוטה או שאנס ופיתה אותה. אשת איש שהעידו עליה עדי קינוי ועדי סתירה, ואשת כהן שאמרה טמאה אני.

8 א. העבר והיבם² והאירוסין והחרש³ וכן תשע שנים 9 ויום אחד – פוסלין ולא מאכילין.

2) לשון המשנה ביבמות סז: והולך ומפרש אותם בהלכות הבאות. 3) שאינו שומע ואינו מדבר (ראה למעלה בפ"ד הלכה ב, ובפ"ב מהלכות אישות הלכה כו).

10 ב. העבר פיצד? בת ישראל⁴ המעברה מפה⁵ – לא 11 תאכל⁶ בשביל העבר. ובת פה⁷ המעברה מישראל⁸ 12 – אסורה לאכל⁹ מפני העבר; שנאמר: ושבה אל 13 בית אביה פנעוריה – פרט למעברה¹⁰.

4) גמרא שם. 5) ומת הבעל. 6) בגמרא שם: "ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל". שנאמר (ויקרא כב, יא): "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" – "קרי ביה יאכילו בלחמו" (נדה מד. וספרא פ' אמור פרשה ה הלכה ה), הרי שרק ילוד מאכיל (רש"י שם). 7) גמרא שם. 8) ומת הישראל. 9) מתרומת בית אביה. 10) שאינה דומה לנעוריה (רש"י שם).

14 ג. בת פה¹¹ שפא עליה ישראל¹² – אין חוששין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קפג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהחמירו בה שלא יהא אלא עומד במקום אחיו ולא עדיף ממנו, ועיין מאירי. ולפי זה, גם בביאה שלא כדרכה, אף-על-פי שקנה אותה, כמבואר בהלכות יבום שם, כיון שאינה ראויה להקמת שם אינה אוכלת בתרומה, כנ"ל. (39) שגם הבעל אינו מאכיל את ארוסתו בתרומה, כנ"ל. (40) אף-על-פי שהיא ביאה גרועה, שמעמידה היא את היבם במקום הבעל (יבמות שם, לפי הלשון הראשון לדברי הכל, ולפי הלשון השני כרב, ולא כשמואל, שהקשו עליו מברייתא).

- 12 ז. הָאֲרוּסִין פִּיצֵד? ⁴¹ בַּת פֶּהֶן שֶׁנִּתְאַרְסָה לְיִשְׂרָאֵל -
- 13 אֲסוּרָה לֵאכֹל; שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ בֶּה קִנְיָן. ⁴² וּבֵת יִשְׂרָאֵל ⁴³
- 14 שֶׁנִּתְאַרְסָה לְכֹהֵן - לֹא תֹאכַל עַד שֶׁתִּקְנֶס לַחֲפָה;
- 15 שָׂמָא תֹאכִיל לְבָנֵי בֵית אָבִיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. ⁴⁴

(41) פוסלים ולא מאכילים, למעלה הלכה א. (42) בגמרא שם: "בת כהן לישאל - פסיל לה, דהא קנייה בהויה", ופירש"י "משעת הויה איפסלה, כדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר". ועיין תוספות שם. (43) שם סח. (44) למעלה פ"ו הלכה ג.

- 16 ח. יִשְׂרָאֵל שָׂאֲמַר לְכֹהֵנָת: הֲרִי אַתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי אַחֵר
- 17 שְׁלֹשִׁים יוֹם? ⁴⁵ - הֲרִי זֹו אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה כָּל
- 18 הַשְּׁלִשִׁים, שֶׁעֲדִין לֹא נִתְאַרְסָה. וְאִם אָמַר לָהּ: הֲרִי
- 19 אַתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו וְלֹאֲחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם? ⁴⁶ - הֲרִי
- 20 זֹו אֲסוּרָה לֵאכֹל מִדֵּד. ⁴⁷ וְכֵן שָׂאֵר הַתְּנָאִים ⁴⁸ פִּיּוּצָא
- 21 בְּזָה.

(45) שאינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות הלכה י, ומשנה בקידושין נח:). (46) שספק הוא בדינו אם זה תנאי, ולכשיעברו שלשים יום היא מקודשת למפרע. או שזוהי חזרה, ואינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (שם הלכה יב). (47) מספק, שמא זהו תנאי ונמצאת מאורסת לישראל לאחר שלשים יום ומעכשיו למפרע. (48) כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו בדינך זה, אם אתן לך מאתים זוז, ולאחר זמן נתן לה מאתים זוז, שהרי היא מקודשת לו למפרע משעת הקידושין (שם פ"ו הלכה טז).

- 22 ט. הַחֵרֶשׁ פִּיצֵד? ⁴⁹ כֹּהֵנָת? ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁאֵת לְיִשְׂרָאֵל ⁵¹ חֵרֶשׁ
- 23 - לֹא תֹאכַל; שֶׁהָרִי קוֹנֶה בְּתִקְנַת חֲכָמִים שֶׁתִּקְנֶה לוֹ
- 24 נִשְׁוֹאִין. ⁵² וּבֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵת לְכֹהֵן חֵרֶשׁ - לֹא
- 25 תֹאכַל; שְׂאִינוּ קוֹנֶה מִן הַתּוֹרָה ⁵³, שְׂאִינוּ בֶּן דַּעַת.

(49) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). (50) יבמות סח. (51) בבית כהן לישראל (למעלה הלכה ז) כתב "שנתארסה", וכאן כתב "שנשאת". ויתכן כי "נישואין" תיקנו חכמים בחרש, אבל "אירוסין" לחוד לא תיקנו, ואינם קונים אפילו מדרבנן. (52) שם קיב: ופ"ד מהלכות אישות הלכה ט. (53) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי לאו בר קנין הוא".

- 26 י. נִתְאַרְסָה ⁵⁴ לְכֹהֵן פִּקְחָה ⁵⁵, וְלֹא הִסְפִּיק לְכִנְסָה ⁵⁶ עַד
- 27 שֶׁנִּתְחַרֵּשׁ - אֵינָה אוֹכֶלֶת. ⁵⁷ מִתְּ ⁵⁸ וְנִפְלָה לְפָנֵי יָבִם

(21) שם סז. (22) בלי בנים, ושאר הקרובים הם חללים (חזון איש). (23) (בין עבדי צאן ברזל ובין עבדי מלוג, שכיון שגם היא אינה אוכלת (למעלה הלכה ב) - גם עבדי מלוג שלה אינם אוכלים. ולכן נקט רבינו "בת ישראל", שאילו בת כהן, שהיא עצמה אוכלת - גם עבדי מלוג שלה אוכלים). (24) כדעת חכמים שם, שאין קנין לעובר. ואף-על-פי שבמתנה אמרו: "דעתו של אדם קרובה אצל בנו", וקנה העובר (פכ"ב מהלכות מכירה, הלכה י) - בירושה שאין שם דעת אחרת המקנה לו - לא קנה (עיין רב"ז). (25) כלומר, לפי שאין לעובר קנין, כנ"ל. (26) נדה מד.

- 1 ה. הַיָּבֵם פִּיצֵד? ²⁷ בַּת יִשְׂרָאֵל ²⁸ הַזִּקְוָה לְיָבֵם ²⁹ פֶּהֶן
- 2 - לֹא תֹאכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ, וְזֶה עֲדִין
- 3 לֹא קָנָהָ ³⁰. וּבֵת פֶּהֶן הַזִּקְוָה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּרָה ³¹
- 4 מִפְּנֵי יָבֵמָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲוִיָּהּ
- 5 - פָּרַט לְשׁוּמְרַת יָבֵם ³².

(27) הוא פוסל ולא מאכיל, ראה למעלה הלכה א. (28) יבמות סז: (29) זקוקה להתייבם, שאין לה בנים. ואפילו אם היבם עודנו קטן, שלא הגיע לתשע שנים ויום אחד (שם סח:). (30) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי קנין דאחיו הוא". (31) בתרומות בית אביה. (32) היינו הזקוקה ליבם, שאינה ברשותה לשוב, שהרי היא קשורה ביבם (רש"י שם).

- 6 ו. יָבֵם פֶּהֶן ³³ שָׂבָא עַל יְבִמְתּוֹ ³⁴ בְּאִנָּס אוּ בְּשִׁגְגָה,
- 7 אוּ שֶׁהֶעֱרָה בֶּהָ ³⁵ וְלֹא גָמַר, אָף עַל פִּי שֶׁקָּנָהָ כְּמוֹ
- 8 שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת יָבוֹם ³⁶ - אֵינּוּ מֹאכִילֶה בְּתֵרוּמָה ³⁷
- 9 עַד שִׁיבְעַל בְּעִילָה גְמוּרָה בְּרִצּוֹן ³⁸. בְּמָה דְּבָרִים
- 10 אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְאַלְמְנָה מִן הָאֲרוּסִין; אֲבָל ³⁹ מִן
- 11 הַנִּשְׁוֹאִין, הוֹאִיל וְהִיתָה אוֹכֶלֶת - תֹּאכַל בְּבִיָּאָה זֹו ⁴⁰.

(33) שם נו. (34) בת ישראל. (35) שהכניס ראש העטרה בלבד. (שם נה: ופ"א מהלכות איסורי ביאה, הלכה י). (36) פ"ב הלכה ג. (37) לפי הלשון השני שם, אין חולק בזה, ולפי הלשון הראשון זהו כשמואל, וראה להלן. (38) ביבמות שם אמרו: "כי רבי רחמנא [ביאת שוגג] לאוקמי במקום בעל, לאולמי מבעל לא". כלומר: לא ירבתה התורה ביאת שוגג ביבם שקונה יבמתו (= יבמה יבוא עליה, בין בשוגג בין במזיד - שם נד). אלא להעמידו במקום הבעל, אבל להעדיפו לא שמענו. ולפי שגם הבעל אינו מאכיל ארוסתו (בהלכה הסמוכה) גם היבם הזה, שבא על יבמתו בשוגג, אינו מאכיל. וכל זה אינו אלא מדרבנן, שהרי מן התורה ארוסה אוכלת בתרומה (למעלה פ"ו הלכה ג). ואף-על-פי שלא אמרו כן אלא על ביאת שוגג, שלא נתרבתה אלא ביבום בלבד, כתבה רבינו גם לענין העראה, וכן הוא בירושלמי שם, וכן נראה מדברי הרי"ף (כסף משנה). [ואף-על-פי שהעראה קונה גם באיש ואשה (ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה ה והערה כז) - כיון שעיקר היבום הוא להקים שם (דברים כה, ז), לא היה מן הדין שהעראה, שאינה ראויה להקים שם, תהא מועילה ביבום, אם לא שריבתה התורה, והרי זה כמו ביאה בשוגג,

יג. ואלו לא פוסלין⁷⁴ ולא מאכילין⁷⁵: האונס,²⁰
והמפתה⁷⁶, והשוטה שנשא⁷⁷ אשה. אלא אם כן
היתה אסורה⁷⁸ להן, שהן פוסלין אותה בביאתם,²²
מפני שנעשית זונה וחללה, כמו שבארנו⁷⁹.²³

(74) את בת כהן מתרומת בית אביה, אם הם ישראלים.
(75) את בת ישראל, אם הם כהנים. (76) כיון שבעלו לשם
זנות, ולא לשם אישות. (77) שלשוטה לא תיקנו נישואין
(שם קיב:). (78) משנה שם סט. (79) למעלה פ"ו הלכה
ז.

יד. מי שנשאת⁸⁰ לכהן שוטה, או שאנס אותה או
שפתה אותה כהן, וילדה - אוכלת בשביל בנה⁸¹.²⁵
ואף על פי שהדבר ספק, הואיל וכלא קדושין היא,²⁶
שמה מאחר נתעברה - הרי הולד בחזקת זה שבא
עליה. והוא שלא יצא עליה קול⁸² עם אחר, אלא
הכל מרננין אחריה בזה הכהן. וכן כהנת⁸³ שבא
עליה ישראל שוטה או שאנסה או פתה אותה
ונתעברה - אינה אוכלת מפני העברה⁸⁴. נתחתן³¹
העברה⁸⁵ - הרי זו תאכל.³²

(80) משנה שם: (81) שהוא כהן. (82) שם, כרובא ולפי
הלשון הראשון. (83) משנה שם. (84) שעובר פוסל,
כמבואר למעלה בהלכה ב. (85) משנה שם.

טו. אשת איש⁸⁶ שבאו עליה עדי קניי⁸⁷ ועדי
סתירה⁸⁸ - הרי זו אסורה לאכל בתרומה עד
שתשתה מי המרים, מפני שהיא ספק זונה. מת
בעלה⁸⁹ קדם שישקנה, או שהיתה מן הנשים שאינן
שמות⁹⁰ ולא נטלות בתבה - הרי זו אסורה לאכל
בתרומה לעולם⁹¹. וכל אשת כהן שאמרה טמאה
אני⁹² - הרי זו אסורה לאכל בתרומה⁹³.³⁹

(86) משנה בסוטה ו: "ואלו אסורות מלאכול בתרומה -
והאומרת אני שותה". (87) היינו שהעידו שאמר לה
הבעל בפני עדים, אל תסתרי עם איש פלוני (פ"א מהלכות
סוטה הלכה א.). (88) שהעידו שנסתרה עם אותו האיש
שאמר לה אל תסתרי עמו בפני שני עדים (שם הלכה ב.).
(89) שאינה שותה (משנה שם כד. כדעת בית הלל, וכן הוא
שם בפ"ב הלכה ז.). (90) חמש עשרה הן במספר, ומנויות
שם הלכה ב. (91) שהן ספק זונה (רדב"י). (92) זנית
תחתך. (93) אף-על-פי שלאוסרה לבעלה אינה נאמנת,
שמה עיניה נתנה באחר (נדרים צ: ופכ"ד מהלכות אישות
הלכה כג) - לענין תרומה נאמנת. וכדעת רבא שם. והמדובר
בלא קנינו וסתירה (כסף-משנה), שאילו היה קנינו וסתירה,
משנה מפורשת בסוטה ו. "ואילו אסורות מלאכול בתרומה
- האומרת טמאה אני לך" וראה בתוספות שם ד"ה
האומרת.

טז. קטנה בת ישראל⁹⁴ שנשאת לכהן שלא מדעת
אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו⁹⁵, אף על פי

1 חרש⁵⁹ ויבמה - אינה אוכלת⁶⁰. אבל אם נשאה
2 כשהוא פקח ונתחרש - הרי זו אוכלת⁶¹. מת⁶²
3 ונפלה לפני יבם חרש ויבמה - הרי זו אוכלת,
4 הואיל והיתה אוכלת בתחלה⁶³. ואשת חרש שילדה
5 מקנהו - הרי זו אוכלת בשביל בנה⁶⁴.

(54) שם נו. (55) שהוא שלם בדעתו, ואינו לא חרש ולא
שוטה (שם פ"ב הלכה כו.). (56) לחופה בתורת נישואין.
(57) שארוסה אינה אוכלת בתרומה, ונישואי חרש אינם אלא
מדרבנן, ואינם מאכילים בתרומה, כמבואר למעלה.
(58) זה שנתחרש. (59) שאף-על-פי שאין נישואיו אלא
מדרבנן - לענין יבום, ביאתו ביאה מן התורה (פ"ו מהלכות
יבום וחליצה הלכה ג.). (60) שאף-על-פי שביאתו ביאה מן
התורה - אינה טובה יותר מביאה בשוגג, שאינה מאכילה
בתרומה אם לא אכלה עוד בחיי בעלה, כמבואר למעלה
הלכה ו (יבמות שם). (61) שהרי הנישואין היו בפקחותו.
(62) זה שנתחרש. (63) שביאת יבם חרש קונה לאוקמי
היבם כבעל, וכל שהבעל האכיל, גם היבם מאכיל (גמרא
שם). (64) שם.

יא. בן תשע שנים ויום אחד פיצד⁶⁵ מי שנבעלה⁶⁶
7 לאסור לה והוא בן תשע שנים ויום אחד, הואיל
8 וביאתו ביאה - נפסלה מן הפהנה ואסורה מלאכל
9 בתרומה, מפני שנעשית זונה או חללה, כמו
10 שבארנו⁶⁷. אפלו היה שחוף⁶⁸. ובת ישראל שנשאת
11 לכהן בן תשע שנים ויום אחד, אף על פי שביאתו
12 ביאה - אינה אוכלת בשביל הקטן, לפי שאינו קונה
13 עד שגדיל⁶⁹. ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד⁷⁰
14 ספק שאינו; נשאת לכן שלש עשרה שנה ויום
15 אחד⁷¹, ספק שהביא שתי שערות ספק שלא הביא⁷²
16 - הרי זו אסורה לאכל.

(65) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א.).
(66) כלומר, בת כהן. שם סח. (67) למעלה בפ"ו הלכה ז.
(68) סוטה כו: "הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד"
(פ"א מהלכות סוטה הלכה א, ועיין שם בהערה ח.).
(69) שקטן אינו בן דעת, ואפילו חכמים לא תיקנו לו נישואין
(יבמות קיב:). (70) משנה שם סז: כלומר, זה האסור לה
(שם סח.). (71) משנה שם. והנה רש"י שם פירש,
שהמדובר בבת כהן שנתארסה לישראל שפוסלה בתרומה
מספק. אבל רבינו שכתב "נשאת" ולא כתב "נתארסה",
כנראה שמפרשה בבת ישראל לכהן, שאילו היה ברור
שהביא שתי שערות, היה מאכילה, כדין בת ישראל
שנישאת לכהן, ועכשיו שספק הוא - אינו מאכילה. ש"חזקה
דברא" ש"כל קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה
בדיקה, חזקה הביאה סימנים" (נדה מו.), אינה אלא
לחומרא (פ"א מהלכות גירושין הלכה ד), אבל לא לקולא.
(72) והרי הוא כקטן (פ"ב מהלכות אישות הלכה יא.).

יב. כל אלו, כשם שאין מאכילין בתרומה של
17 תורה, כן אין מאכילין בתרומה של דבריהם; גזרה
18 שמה יאכילו בשל תורה⁷³.¹⁹

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ו' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם), שאם קיבל במקום אחר אינה מגורשת, שהאשה מקפידה שיקבל הגט דוקא באותו מקום. (9) זהו "שליח להבאה". (10) שאינה מתגרשת אלא כשהגיע גט לידה (פ"ו מהל' גירושין ה"ד-ה). (11) שם כח, א. (12) שעל כל שעה ושעה, יש ספק שמא זו היא השעה הסמוכה למותו, שאף-על-פי ששמא מת לא חששו (ראה בהלכה הסמוכה) - שמא ימות, חששו (גמרא שם).

ב. עיר¹³ שהקיפוה¹⁴ פקדום¹⁵, וספינה המטפלת בים¹⁶, והיוצא לדון¹⁷ - הרי אלו בחזקת קמיין¹⁸; ואין צריך לומר מפרש¹⁹ ויוצא בשירא²⁰. אכל עיר שפכשוה פרכום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג מבתי דיני עובדי כוכבים²¹, ומי שגברתו חיה²² או נפלה עליו מפלת או שטפו נהר - נותנין לו חמרי מתים וחמרי חיים. לפיכך, אם היו נשותיהן בת כהן לישראל או בת ישראל לכהן - הרי אלו לא יאכלו²³. אכל מי שנגמר דינו בבית דין²⁴ והניחוהו בבית הסקילה²⁵ להרג - הרי זה בחזקת מת²⁶, ולא תאכל אשתו²⁷.

(13) משנה, שם, ב. (14) אבל לא כבשוה. (15) "מצור" (דברים כ, כ) תרגם אונקלוס "כרומין" (רש"י גיטין, שם). (16) ועדיין לא טבעה (שם). (17) בדיני נפשות (שם). (18) ואם היו כהנים - נשותיהם אוכלות בתרומה. (19) לים. (20) למדברות. ששניהם (= המפרש לים והיוצא בשיירה) אינם כל-כך בסכנה ככל הנ"ל. (21) שמקבלים שוחד, ושמא השאירוהו בחיים, אבל היוצא ליהרג בבתי דינים של ישראל - הרי הוא בחזקת מת (גמרא שם, לפי הלשון השני של רב יוסף), וראה להלן. (22) "ירושלמי" גיטין פ"ג ה"ד. (23) בבת כהן לישראל, שמא הוא חי ולא תאכל בתרומת אביה, ובת ישראל לכהן שמא הוא מת. (24) של ישראל. (25) בגמרא שם, לא הזכירו אלא "גמר דין". אבל סבור רבינו שעד שלא הניחוהו בבית הסקילה, אפשר הדבר שימצאו לו זכות (כסף-משנה). ועיי"ש דף כט, א - ב'תוספות' ד"ה אבל. (26) ודאי ולא מצד חומרא (כסף-משנה). (27) אם הוא כהן והיא בת ישראל, ואם היא בת כהן והוא ישראל - אוכלת בתרומה (שם).

ג. הניחה²⁸ בעלה גוסס²⁹ במדינה אחרת, בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן - לא תאכל³⁰; שרב גוססין למיתה. אחד אומר מת³¹, ואחד אומר לא מת - הרי זו לא תאכל³².

(28) גיטין כח, א. מימרא של רבא. (29) עומד למות. וראה בפ"ה מהל' גירושין הכ"ח והערה צב. (30) כהנת אשת ישראל - שמא הוא מן המיעוט, ולא מת. וישראלית אשת כהן, שמא הוא מן הרוב, ומת. (31) משנה, יבמות קיז, ב: "עד אומר מת, ועד אומר לא מת - הרי זו לא תנשא". והוא-הדין שאסורה בתרומה מספק (כסף-משנה).

ד. אמרה לה צרתה³², או אחת מהחמש נשים³³ שאינן נאמנות להעידה, שמת בעלה, הואיל ואינה נשאת על פיהן - הרי זו אוכלת בתרומה³⁴ בחזקת

1 שְׁקִדְשָׁהּ אֲבִיהָ³⁶ - אִינָה אוֹכֶלֶת בְּתִרְוּמָה; שְׁאֵם מִחָה
2 - תַּעֲשֶׂה זָרָה לְמַפְרָע³⁷, וְזֶה שְׂרֹאָה וְשׁוֹתֶה - פּוֹעֵס
3 הוּא, לְפִי שְׁנִשְׂאָתָה שְׂלֵא לְדַעְתָּה³⁸.

(94) קידושין מה: (95) כגון שהלך אחרי הקידושין למדינת הים. (96) וכל-שכן אם גם הקידושין היו שלא לדעת - שאינה אוכלת, ראה להלן. (97) מפני שבטלו הנישואין והאירוסין. (98) בגמרא שם שלש פלוגתות: א. נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים, ועמדה ונישאה, לרב אוכלת, ולרב אסי - אינה אוכלת שמא יבוא אביה וימחה. והיתה עובדה, וחש רב לדעת רב אסי, ולפיכך הלכה כרב אסי. ב. נתקדשה לדעת אביה, ואביה כאן ונישאת שלא לדעתו, לרב ירמיה בר אבא - אוכלת, ולרב הונא - אינה אוכלת, ואף-על-פי שהיה כאן ושתק - כועס הוא, ולפיכך הוא שותק, והלכה כרב הונא, שהוא רבו של רב ירמיה בר אבא. ג. נתקדשה שלא מדעת האב ונישאת שלא מדעתו והוא כאן, לרב הונא - אוכלת, שכל כך (שגם נתקדשה שלא מדעתו) לא היה שותק מתוך כעס, אלא ודאי הסכים לכך. ולרב ירמיה בר אבא - אינה אוכלת, ולפי שאמר עולא נראין דברי תלמיד (= רב ירמיה בר אבא) - הלכה כדבריו, ועיין כסף-משנה.

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) יבאר האשה שעשתה שליח לקבל גיטה אם אוכלת בתרומה. עיר שהקיפוה כרכום וספינה הנטרפת בים. מי שהניחה בעלה גוסס במדינה אחרת. ואם אחד אומר מת ואחד אומר לא מת. מי שנגמר דינו בבית דין. המשחרר את עבדו. וישראל ששכר בהמה מכהן אם מאכילה תרומה. כהן שמכר פרתו לישראל ולקח הדמים ולא משך.

א. האשה² אוֹכֶלֶת בְּתִרְוּמָה³ עַד שְׁיָגִיעַ גִּט לִידָהּ אוֹ לִידֵי שְׁלוּחָהּ שְׁעֲשִׂתָהּ לְקַבְלָהּ⁴. וְכָל שֶׁהִיא סֹפֵק גְרוּשָׁה⁵ - הָרִי זוֹ לֹא תֹאכֵל⁶. הָאִשָּׁה שְׁעֲשִׂתָהּ שְׁלִיחַ לְקַבֵּל לָהּ גִּטָּה - אֲסוּרָה לֵאכֹל בְּתִרְוּמָה מִיָּד⁷. וְאִם אֲמָרָה: קִבַּל לִי גִטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - אִינָה אֲסוּרָה עַד שְׁיָגִיעַ שְׁלִיחַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם⁸. שְׁלָחָה שְׁלִיחַ לְהִבְיֵא⁹ לָהּ גִּטָּה¹⁰ - אוֹכֶלֶת בְּתִרְוּמָה עַד שְׁיָגִיעַ גִּט לִידָהּ. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ¹¹: הָרִי זֶה גִּטְךָ שְׁעָה אַחַת קֹדֶם לְמִיתָתִי - אֲסוּרָה לֵאכֹל בְּתִרְוּמָה מִיָּד¹².

(2) בת ישראל שנישאת לכהן. (3) משנה, גיטין סה, א. (4) שמשגיגע הגט לידו, מיד היא מתגרשת (פ"ו מהל' גירושין ה"א). (5) כגון שזרק לה הבעל הגט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה (שם פ"ה ה"ג). או כגון שעשתה שליח לקבלה, שאסורה לאכול בתרומה מיד, שמא קיבל הגט מיד, כדלהלן. (6) אף-על-פי שבעלה חייב במזונותיה (פי"ח מהל' אישות הכ"ה) - באכילת תרומה אסורה, שמא גרושה היא. (7) חזקה שליח עושה שליחותו, ושמא כבר קיבל השליח את הגט (גיטין, שם). ומובן שהיינו מעת שתהיה לו שהות לקבל הגט. (8) כחכמים של רבי אליעזר (משנה,

כהן, והנה במשנה שם: "מאכילה כרשיני תרומה". וכתב שם הר"ש, שאין מאכילין אותה אלא כרשינין, שהם אוכל בהמה, אבל אוכל אדם אין מאכילין אותה, וראה למעלה פ"ו ה"א. (48) של כהן, ששכירות אינה קנין (עבודה זרה טו.).

ח. **יִשְׂרָאֵל שֵׁשֶׁם פָּרָה מִכֶּהֶן לְפִטְמָה**⁴⁹ **וְלִהְיוֹת**¹⁹
הַשָּׁבִיב בְּיָמֶיהָ - לֹא יֵאָכְלֶנָה בְּתֵרוּמָה, אֶף עַל פִּי²⁰
שֵׁשׁ לִכְהֵן חֶלֶק בְּשִׁבְחָה⁵⁰. **אֲבָל כֶּהֶן**⁵¹ **שֵׁשֶׁם פָּרָה**²¹
מִיִּשְׂרָאֵל לְפִטְמָה, אֶף עַל פִּי שֵׁשׁ לִיִּשְׂרָאֵל חֶלֶק²²
בְּשִׁבְחָה, הוֹאִיל וּגְפוּפָה לִפְנֵי, שְׁהָרִי שָׁמָּה עַל עֲצָמוֹ²³
- הָרִי זֶה מֵאָכִילָה תְּרוּמָה⁵².²⁴

(49) תרומות, שם. היינו "שיקנה אותה ישראל מן הכהן בדמים ידועים, ויתנה עמו שיטפל במזונותיה (הישראלית) עד זמן ידוע, ואחר-כך ימכרו הפרה, וכל מה שיריחו - שיחלקו אותו בשובה, כמו שהוא מותר לעשותו מן הדין - מצד הריבית - ולפי שזה הישראלי קנהה מכהן, אף-על-פי שנשאר לכהן חלקו בריוח, לא תאכל בתרומה לפי שאינה קנין כספו" (פירוש המשניות' שם). ונראה מדבריו, שאפילו אם אחריות יוקר וזול ואונס אחר על הבעלים, שבאופן זה אינו אסור משום ריבית, כמבואר בפ"ח מהל' מלוה ולווה הי"ב - גם כן נקרא קנינו של המקבל, וראה ב'משנה ראשונה' שם. (50) שהגוף קנוי לישראל, כנ"ל. (51) משנה, שם. (52) לפי שגופה קנויה לו, כנ"ל.

ט. **פָּרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֵׁילָדָה בְּכוֹר**⁵³ **- מֵאָכִילוֹ**²⁵
תְּרוּמָה, שֶׁהַבְּכוֹר לִכְהֵנִים. וְאוֹצֵר אֲדָם⁵⁴ **פְּרִשְׁיָיו**²⁶
תְּרוּמָה לְתוֹךְ שׁוֹבְכוֹ, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שָׁמָּה יָבוֹאוּ²⁷
הַיּוֹנִים שְׁלוֹ⁵⁵ **וְיֵאָכְלוּ אוֹתָן.**²⁸

(53) תוספתא תרומות פ"י (כסף-משנה). (54) [תוספתא שם, ושם: "נותן אדם". ושינה רבינו, וכתב "ואוצר", ראה להורות כי לא נתנם שם למאכל היונים אלא לאוצר, ראה להלן]. (55) [שלא הותר לכהן להאכיל אלא לבהמה, לחיה ולתרנגולים (משנה, שם), משום שמזונותיהם עליו, אבל לעופות לא הותר, שאין מזונותם עליו (תוספתא אנשי שם, שם). וכן נראה בלשון המשנה שם: "וכהן ששכר פרה מישראל, אף-על-פי שמזונותיה עליו - לא יאכילה וכו'", הרי "שמזונותיה עליו" הוא גורם להתיר לו להאכילה תרומה. ויוני שובך שאין מזונותיהם עליו (ביצה כד.), אסור להאכילם תרומה, ואף-על-פי-כן אוצר אדם כרשינים לתוך שובכו ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו, לפי שכוונתו לאוצר, ועל מה שהיונים אוכלים מאליהם - אינו מצווה. וכן מצינו גם בפירות שביעית, שאין מאכילים אותם לבהמה (פ"ה מהל' שמיטה ה"ה), ואף-על-פי-כן אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה, אין מחייבים אותו להחזירה (שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם].

י. **יִרְאֶה לִי, שֶׁאִם מָכַר הַכֹּהֵן פָּרָתוֹ לִיִּשְׂרָאֵל וְלָקַח**²⁹
הָדָמִים, אֶף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא מָשַׁף הַלּוּקָח - הָרִי³⁰
זֶה אֲסוּר לְהֵאָכִילָה תְּרוּמָה; שְׁדִין תּוֹרָה מְעוֹת³¹
קוֹנוֹת, כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר בְּהִלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר⁵⁶. **וְאִם**³²

1 שִׁבְעָלָה קָיָם, עַד שִׁיעִיד לָהּ מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן
2 לְהַשְׁיָאָה עַל פִּיו.

(32) אשה שניה של בעלה. משנה, שם קיח, א. (33) כלומר, או אחרת מחמש הנשים, שהרי גם הצרה היא בכלל החמש. חמש הנשים האלו מנויות במשנה (שם קי): חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה. וראה בפ"ב מהל' גירושין ה"ט. (34) כרבי טרפון במשנה, שם. לפי שרב יהודה בשם שמואל, פסק שם הלכה כמותו, ועי' ראב"ד וכסף-משנה.

ה. **הַמִּשְׁחָרֵר אֶת עֲבָדָיו**³⁵ **- מִשְׁיִזְכָּה לֹ**³⁶ **בְּגִט שֶׁחֲרוּר**³
פָּסְלוּ מִלְּאָכֵל בְּתֵרוּמָה³⁷. **וְכָל עֶבֶד שִׁיעָא לְחֵרוֹת**⁴
וְעֲדִין הוּא מַעֲבָב גִּט שֶׁחֲרוּר, כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר בְּהִלְכוֹת⁵
עֲבָדִים³⁸ **- אֶף עַל פִּי כֵן הָרִי הוּא אֲסוּר לְאָכֵל**⁶
בְּתֵרוּמָה³⁹.⁷

(35) והאדון כהן. (36) על-ידי שליח. (37) משנה, גיטין יא, ב. וכדעת חכמים ש"זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות", ולפיכך משהגיע הגט ליד הזוכה - נשתחרר העבד. וראה בפ"ו מהל' עבדים ה"א. (38) פ"ז ה"ז, ופ"ח מהלכה יג ואילך. (39) בעיא היא שם מב, ב - אם אינו אוכל בתרומה לפי שאינו קנין כספו, או שמא מכיון שעודנו זקוק לגט שחרור, הרי הוא כקנין כספו, ולא נפשטה הבעיא, ולפיכך פסק רבינו לחומרא. ומה שאמרו בכריתות כד, ב - לדעת ריש לקיש, שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה - אין הלכה כן. ועי' 'תוספות' גיטין שם, ד"ה מעוכב.

ו. **הַפּוֹתֵב נִקְסִיו לְאַחֲרֵי**⁴⁰ **וְזָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֲרֵי**⁴¹
9 וְהָיוּ בֵּהֶן עֲבָדִים, וְשִׁתַּק זֶה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ וְאַחֲרֵי כֵן צוּח⁹
10 - הָרִי זֶה סֶפֶק⁴², **אִם זֶה שֶׁצּוּחַ הוֹכִיחַ סוּפוֹ עַל**
11 תַּחֲלָתוֹ⁴³ **וְעֲדִין לֹא יָצָאוּ מִרְשׁוֹת רֹאשׁוֹן, אוֹ זֶה**
12 שֶׁצּוּחַ אַחֲרֵי שִׁשְׁתַּק חֲזָר בּוֹ⁴⁴. **לְפִיכָּךְ אֵין אוֹכְלִין**
13 בְּתֵרוּמָה⁴⁵, **בֵּין שֶׁהָיָה רִבּוֹ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָרֹאשׁוֹן כֶּהֶן**
14 בֵּין שֶׁהָיָה רִבּוֹ רֹאשׁוֹן יִשְׂרָאֵל וְהַשְּׁנִי כֶּהֶן.

(40) ברייתא בבבא-בבא קלח, א. וחולין לט, ב. (41) גמרא שם, שאם הקנה לו לעצמו - ודאי קנה, כיון ששתק, אף-על-פי שלבסוף צווח (שם, ושם). (42) כן פסק רבינו גם בפ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ג. ומקור דבריו שם ושם, שלא הכריעו חכמים בדבר זה. (43) שלא רצה במתנה זו, ומה ששתק בתחילה אין זה אות להסכמה, כי מה לו לצווח כל זמן שלא באה לידו (שם, ושם). (44) וחזרה בדברים אינה מועילה, כיון שקנה כבר מתחילה כששתק. ומדובר כשלא היה בדבריו לשון של הפקר, ראה שם ה"א. (45) מספק, שאינו ידוע למי העבדים שייכים, לרובם הראשון או לרובם השני.

ז. **יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁכַר**⁴⁶ **בְּהֵמָה מִכֶּהֶן - מֵאָכִילָה**¹⁵
16 תְּרוּמָה⁴⁷; **וְכִהֵן שֶׁשָּׁכַר בְּהֵמָת יִשְׂרָאֵל, אֶף עַל פִּי**
17 שֶׁהוּא חֵיב בְּמִזְנוֹתֶיהָ - לֹא יֵאָכְלֶנָה תְּרוּמָה, מִפְּנֵי
18 שְׁאִינָה קִנְיָן בְּסִפּוֹ⁴⁸.

(46) תרומות פ"א מ"ט. (47) לפי שהיא קנין כספו של

דבריו בתוספתא תרומות תחילת פרק ז: "הסך יין של תרומה שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש", לפי שיין אין דרכו לסיכה. (6) ששתייה בכלל אכילה. (7) ונמפשות הלשון נראה, שכשם שבתרומה טהורה משלם דמים שלמים, כמו כן בתרומה טמאה משלם דמים שלמים, ולא דמי עצים בלבד, ורק להלן בהלכה ה גבי מזיד כתב, שאינו משלם אלא דמי עצים, מפני שאינה ראוייה אלא להסקה - לפי שבמזיד אין התשלומין תרומה, אבל בשוגג שהתשלומים תרומה, אם ישלם כשיווי דמי עצים בלבד, כשאחר כך יעשו תרומה, לא ישוו אפילו דמי עצים של התרומה, צריך הוא לשלם מן החולין כשיווי כזה, שלאחר התשלומין כשיעשו תרומה, יהיו שווים לדמי עצים של התרומה. ומסתבר שהוא הדין למשלם חולין טהורים, שכשם שתשלומין של תרומה טהורה נעשים כמותה (=תרומה טהורה), כמו כן תשלומי תרומה טמאה, ואף אם משלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה. אולם בהלכה הקודמת כתבנו בדעת רבינו לעניין אוכל תרומה טהורה בשוגג, שאינו משלם אלא בשיווי של התרומה, ואף שאחרי שיעשו תרומה יהיו שווים פחות, וצריך עיון].

(8) ואין צריך שיהא בו שווה פרוטה. (9) ואף על פי שלענין נזיר כתב רבינו "נזיר שאכל כזית ענבים וכו' ושתה רביעית יין וכו' הרי זה לוקה", הרי ששתייה ברביעית ולא בכזית - אין זה אלא בנזיר שנאמר בו במפורש: "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה", אבל בתרומה שלא נאמרה בה שתייה במפורש, אלא היא בכלל אכילה - שיעורה כאכילה. וכיצד משער משקין בכזית? - מביא כוס מלא יין ומביא זית ונותן לתוכו ושופע (=נשפך ממנו), אם שתה כיוצא בו חייב.

- 15 ג. אָכַל וְחָזַר וְאָכַל, שְׁתָּה וְחָזַר וְשָׁתָה, אִם יֵשׁ
- 16 מִתְחַלֵּת אָכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אָכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדִי
- 17 אָכִילַת פָּרֶס¹⁰, וּמִתְחַלֵּת שְׁתִּיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף
- 18 שְׁתִּיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדִי שְׁתִּית רְבִיעִית¹¹ - הֲרִי אֱלוֹ
- 19 מְצַטְרְפִין לְכַזִּית.

(10) פרס הוא חצי, והכוונה לחצי כיכר של שש ביצים, דהיינו שלוש ביצים. (11) ומה שאמרו בכריתות יג. שאף בשתייה בעינן בכדי אכילת פרס, וכן פסק רבינו בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה יא - אין הדברים אמורים אלא בשתייה ששיעורה ברביעית, אבל שתייה ששיעורה בפחות מזה, מצטרפת בכדי שתיית רביעית.

- 20 ד. הַתְּרוּמָה¹² וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר, בֵּין שֶׁל דְּמָאֵי בֵּין שֶׁל
- 21 וְדָאֵי, וְהַחֲלָה וְהַפְּסוּרִים - פֶּלֶן מְצַטְרְפִין לְכַזִּית
- 22 לַחֵיב עֲלֶיהָ מִיתָה¹³ וְחָמֶשׁ, שֶׁפֶלֶן נִקְרָאוּ תְּרוּמָה¹⁴.
- 23 וּמִן הַדִּין הָיָה שְׁאֵין חֵיבִין חָמֶשׁ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר
- 24 שֶׁל דְּמָאֵי, שְׁאֵין חֵיבִין עַל מַעֲשֶׂר [שְׁנִין] שְׁלוֹ, כְּמוֹ
- 25 שְׁתִּיבָאָר; אָבֵל אֲמָרוּ חֲכָמִים: אִם לֹא יִתְחַיֵּב עֲלֶיהָ¹⁵
- 26 חָמֶשׁ - יִזְלָלוּ בָּהּ¹⁶.

(12) תרומה גדולה. (13) פשוט הוא שאין זה מוסב על תרומת דמאי שאינה אלא מדרבנן, ואין בה מיתה. (14) בחלה נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה",

- 1 מְכַר יִשְׂרָאֵל לִפְתָּן, אֵף עַל פִּי שְׁנָתָן הַדָּמִים - לֹא
- 2 תֹּאכַל בְּתְרוּמָה עַד שְׁיִמְשֶׁן¹⁷.

(56) פ"ג ה"א. (57) שחכמים תקנו שלא יקנה עד שימשוך (הלכות מכירה, שם).

יום שלישי ז' מרחשון ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) יבאר זר שאכל תרומה בשגגה וכמה יאכל ויהיה חייב. אם אכל וחזר ואכל אם מצטרף. ותרומה ותרומת מעשר אם מצטרפות. האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג או במזיד, טהורה או טמאה. המאכיל לפועלים או לאורחים או לבניו הקטנים, והמשלם את הקרן ולא את החומש. האשה שהייתה אוכלת תרומה ואמרו לה מת בעלך. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לאחת מהן. האוכל חומש בשגגה. ובת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן. האוכל תרומה ממה משלם. ואם גזל תרומה או גנבה ולא אכלה.

- 3 א. זֶר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה² בְּשִׁגְגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחָמֶשׁ³.
- 4 אֵף עַל פִּי שְׁיִדְעַ שֶׁהִיא תְּרוּמָה וְשֶׁהוּא מְזַהֵר עָלֶיהָ,
- 5 אָבֵל לֹא יָדַע אִם חֵיב עָלֶיהָ מִיתָה⁴ אִם לֹא - הֲרִי זֶה
- 6 שְׁגָגָה וּמְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחָמֶשׁ.

(2) תרומות פרק ו משנה א. שנאמר: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו". וקודש זה אינו קדשי המקדש (=הקרבנות), אלא קדשי הגבול (=תרומה), שהרי כל הפרשה כולה מדברת שם בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר", והיינו תרומה הנאכלת אחר הערב שמש. ובספרא למדו זאת בגזירה שווה "קודש - קודש", נאמר להלן "בערתי הקודש מן הבית" - "מה קודש האמור להלן בקדשי הגבול (=מעשר שני) הכתוב מדבר (ולא בקדשי המקדש), אף קודש האמור כאן, בקדשי הגבול (=תרומה) הכתוב מדבר". (3) מלבד (=מחוץ), כלומר, אם אכל שווה ארבעה משלם שווה חמישה, מפירות חולין מתוקנים. [ואינו משלם אלא דמי תרומה, שהם פחותים מדמי חולין, שאם אכל סאה של תרומה, אינו משלם סאה שלימה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי. (4) בידי שמים. וכרבי יוחנן ששגגת כרת הרי היא שגגה לחייבו קרבן. וכרבי ששגגת מיתה בידי שמים, מחייבתו חומש, כשם ששגגת כרת, מחייבתו קרבן.]

- 7 ב. אֶחָד הָאוֹכֵל דָּבָר שֶׁדִּרְפּוֹ לְאָכֹל⁵, וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה⁶
- 8 דָּבָר שֶׁדִּרְפּוֹ לְשׁוֹת, וְאֶחָד הַסֹּף דָּבָר שֶׁדִּרְפּוֹ לְסוֹף;
- 9 שְׁנֵאמַר: וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - לְרִבּוֹת
- 10 אֶת הַסֹּף. וְאֶחָד הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה או טְמֵאָה⁷
- 11 בְּשִׁגְגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחָמֶשׁ. וְאִינוּ חֵיב בְּחָמֶשׁ עַד
- 12 שְׁיֵאכַל כַּזִּית⁸; שְׁנֵאמַר: פִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה, וְאֵין
- 13 אָכִילָה פְּחוּתָה מְכַזִּית. וּכְשֶׁם שֶׁאָכִילַת תְּרוּמָה
- 14 כְּכַזִּית, כֵּן שְׁתִּיָּה כְּכַזִּית⁹.

(5) שאז נקראת אכילה, ובאין דרכו לא חשוב אכילה. [ומקור

26 [בתוספתא שם לפי כתב־יד עהרפורט "הסך יין וחומץ משלם קרן וחומש" ונראה שרבינו גרס שם "הסך יין ושמן כאחד משלם קרן וחומש", שהרי מפורש בתוספתא שם סוף פרק ט, שיין וחומץ אין דרכם בסיכה]. 27 שאף על פי שהשותה שמן לבד אינו חייב חומש - אם שתהו ביחד עם חומץ - דרכו בכך. 28 שדרך אכילה הוא, שהרי מברכים עליהם בורא פרי האדמה. 29 כשהן בלתי מבושלות. וכל שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו הרי הוא "כוסס". 30 ירושלמי שם: "רבי אבהו בשם ר' יוחנן המגמץ חומץ של תרומה לוקה". והוא הדין שמשלם קרן וחומש אם אכלו בשוגג.

19 ח. הִיהָ שְׁבַעֲצִי ³¹ וְקֵץ בְּמִזְנוֹ וְהוֹסִיף עַל שְׁבַעֲצִי ¹⁹ בְּאֶכִילת תְּרוּמָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שְׁנֵאמַר: ²⁰ כִּי יֵאָכֵל - לֹא שְׁיִזִּיק אֶת עֲצָמוֹ ³². וְכֵן הַפּוֹסֵס אֶת ²¹ הַשְּׂעוּרִים - פְּטוּר מִן הַחֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִזִּיק עֲצָמוֹ. ²²

31 ביומא פ: "אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש זר שאכל תרומה אכילה גסה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, כי יאכל, פרט למזיק". 32 וברש"י שם פירש: "פרט למזיק את התרומה".

23 ט. זֶר שְׁבַעֲצִי ³³ שֶׁזָּפִין שֶׁל תְּרוּמָה וְהִקְיָאן, וְבֹא אַחֵר ²³ וְאֶכֶלָן גַּם הוּא בְּשִׁגְגָה - הֶרָאשׁוֹן מְשַׁלֵּם קֶרֶן ²⁴ וְחֹמֶשׁ ³⁴, וְהַשְּׂנִי מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲצִים לְרֹאשׁוֹן ³⁵. ²⁵

33 בלא כסיסה. שאם כססם ובלעם וחזר והקיאם, אינם ראויים אפילו להסקה, ואין השני חייב כלום. 34 שאף בליעה היא דרך אכילה. 35 שכיוון שבלעה הראשון, נתחללה, והרי זה ככהן שסך תרומה, שכן בתו ישראל מתעגל עליה. ואינו משלם אלא כמזיק ממון חברו.

26 י. הַמֵּאֲכִיל הַפּוֹעֲלִים ³⁶ וְאֶת הָאוֹרְחִים ³⁷ תְּרוּמָה - הֵם ²⁶ מְשַׁלְמִין קֶרֶן וְחֹמֶשׁ ³⁸, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּשׁוֹגְגִין, וְהוּא ²⁷ מְשַׁלֵּם לָהֶם דְּמֵי סַעֲדָתָן ³⁹; שְׁדָמִי חֲלִין יִתְרִין מִדְּמֵי ²⁸ תְּרוּמָה שְׁאֶכְלָו ⁴⁰, שֶׁדָּבָר הָאִסוּר נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם ²⁹ חוֹתָה מִמֶּנּוּ ⁴¹. ³⁰

36 שפסק עמהם להאכילם חולין. 37 שנתחייב לתת להם סעודה של חולין. 38 ולא המאכיל. 39 כלומר, מעות כשיווי סעודה של חולין, כמו שנתחייב להם. 40 שהם שילמו פירות חולין כפי השווי של התרומה בלבד, כלומר: אם אכלו סאה תרומה, לא שלמו סאה שלמה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי של התרומה. ואילו הוא, מחזיר להם דמי סאה של חולין. והיינו כתנא קמא במשנה שם ולא כרבי מאיר שאמר שהוא משלם את הקרן בדמי תרומה לכהן, והם משלמים את החומש. 41 כלומר: "נפשו של אדם קצה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר, שליבו נוקפו, ואינה נחשבת לו אכילה".

31 יא. הַמֵּאֲכִיל ⁴² אֶת בָּנָיו הַקְטָנִים ⁴³ וְאֶת עֲבָדָיו ⁴⁴ בֵּין ³¹ גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים, וְהָאוֹכֵל תְּרוּמָה חוּצָה לְאֶרֶץ ⁴⁵, ³² וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשְּׂוֹתָה פְּחוֹת מִפְּנֵיתָה ⁴⁶, וְנִזְרֵי שֶׁשָּׂגָה ⁴⁷

ובביכורים נאמר: "ותרומת ירך" וקבלו חז"ל שהכוונה לביכורים. 15 על התרומה. 16 ולא חששו אלא לתרומה בלבד, שוודאה במיתה ולא למעשר שני, שוודאו אינו במיתה.

1 ה. אֶכֶל תְּרוּמָה בְּמִזְיד וְהִתְרוּ בוֹ - לֹקֶה וְאֵינוֹ ¹ מְשַׁלֵּם; לֹא הִתְרוּ בוֹ: אִם הִיְתָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם ² הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ ¹⁷; וְאִם הִיְתָה טְמֵאָה ³ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲצִים ¹⁸, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה רְאוּיָה אֲלֵא ⁴ לְהִסְקָה. לְפִיכָךְ, אִם אֶכֶל תְּרוּמָת תּוֹתִים וְרִמּוֹנִים ¹⁹ ⁵ וְכִיּוּצָא בָהֶם ²⁰ שְׁנֵטְמָאוּ - פְּטוּר מִן הַתְּשַׁלּוּמִין, ⁶ שֶׁהִרִי אֵינָם רְאוּיִין לְהִסְקָה. ⁷

17 ש"לא חייב השם יתברך בחומש אלא למי שאכל בשגגה, והוא אמרו: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", אבל במזיד אין חייב חומש, כי עונו גדול מנשוא, ולא יתכפר בתשלומים". 18 תוספתא תרומות. [ומפשטות דברי התוספתא שם נראה, שהמדובר גם בשוגג, וכן כתב בתוספתא כפשוטה שם. ורבינו העתיק דין זה באוכל במזיד, אף על פי שבשניהם אינו משלם אלא דמי עצים בלבד, לפי שבשוגג צריך הוא לשלם לפי שוויה האמיתי אלא שהתשלומים ייעשו כתרומה טמאה, ויהיו אחר כך לדמי עצים, ואילו במזיד, שאין התשלומין נעשים תרומה, אינו משלם לכתחילה אלא דמי עצים בלבד]. 19 שם הגירסא "תותים וענבים", שגם ענבים אינם ראויים לכולם, שהרי אסור לזלף ביין את הבית, גזירה שמא יבואו לשותותו. 20 שאר פירות, שאין המשקה שלהם ראוי להדלקה.

8 ו. הָאוֹכֵל תְּרוּמָת חֻמֶּץ בְּפֶסַח, בֵּין בְּזֵדוֹן בֵּין ⁸ בְּשִׁגְגָה ²¹, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - פְּטוּר מִן ⁹ הַתְּשַׁלּוּמִין. אֲפֹלוּ הִפְרִישָׁה מִצָּה וְהִחְמִיצָה ²² - ¹⁰ פְּטוּר. וְאֲפֹלוּ דְמֵי עֲצִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁהִרִי אֵינָה ¹¹ רְאוּיָה לְהִסְקָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִסוּרָה בְּהִנָּאָה, אֵין לָהּ ¹² דְּמִים. ¹³

21 כרבי עקיבא שם, הסובר שכשהוא משלם, משלם הוא לפי דמים, כלומר, לפי שווייה של התורה. 22 ורוצה לומר: לא רק אם גזל תרומת חמץ בפסח מכהן ואכלה, אינו חייב לשלם, אלא אף אם הפרישה מצה והחמיצה אצלו, שגם לה להפסד, אינו משלם כלום.

14 ז. אֶכֶל הַשּׁוֹגֵג שְׁאֶכֶל תְּרוּמָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים ²³ או ¹⁴ שְׁאֶכֶל תְּרוּמָה נִקְוָרָה ²⁴, וְהַשְּׂוֹתָה יֵין תְּרוּמָה ¹⁵ שֶׁנִּתְגַּלָּה ²⁵, וְהִסָּף יֵין וְשֶׁמֶן בְּאֶחָד ²⁶, או שֶׁשְׂתָה שֶׁמֶן ¹⁶ וְחֻמֶּץ ²⁷ בְּאֶחָד, או שֶׁפִּסַּס ²⁸ אֶת הַחֹטִים ²⁹ או גִּמַּע אֶת ¹⁷ הַחֻמֶּץ ³⁰ - הִרִי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. ¹⁸

23 והיינו שהיה שוגג גם על התרומה וגם על יום הכיפורים, שאם התרו בו באחד מהם - הרי זה לוקה ואינו משלם. 24 שאסורה באכילה, שמא ניקרה הנחש. ואף על פי כן משלם, שכיוון שאכלה ולא הוזק, הוברר הדבר למפרע שלא ניקרה הנחש, והוא הדין ליין מגולה שבסמוך. 25 שאסור בשתייה, שמא שתה ממנו נחש.

- 1 וְשֵׁתָּהּ יֵינן שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוֹתָהּ שָׁמֶן⁴⁸ וְהִסָּף אֶת הַיֵּין
2 - כָּל אֱלוֹ מִשְׁלָמִים אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַחֶמֶשׁ.

(42) זר. (43) שאינם בני חיוב. (44) הכנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם, ואין להם מה לשלם. (45) שאינה אלא מדרבנן. (46) במשנה שם נזכרה רק "אכילה" ורבינו כתב גם שתייה, שאף היא בכזית. (47) והטעם הוא, שכיוון שחוצץ מאיסור תרומה אסור עליו היין מצד שהוא נזיר - שתיית איסור אינה שתייה לעניין זה. ואף על פי שהאוכל בשוגג תרומה ביום הכיפורים, משלם קרן וחומש - אין זה אלא ביום הכיפורים שאינו אלא "איסור גברא", אבל נזיר הוא "איסור חפצא". [אבל עדיין לא מיושב מה בין נזיר ששתה יין להאוכל תרומת הקדש, שאף היא אסורה מטעם הקדש חוצץ מאיסור תרומה, ואף על פי כן חייבים עליה חומש]. (48) שמזיקו.

- 3 יב. בַּת כֹּהֵן שֶׁהִיתָה נְשׁוּאָה לְיִשְׂרָאֵל⁴⁹ או שֶׁנִּפְסְלָה⁵⁰
4 וְאַחֲרֵי כֵן אָכְלָה תְּרוּמָה - מִשְׁלַמַּת אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת
5 הַחֶמֶשׁ. הָאִשָּׁה⁵¹ שֶׁהִיתָה אוֹכֵלָת בַּתְּרוּמָה וְאָמְרוּ
6 לָהּ: מַת בְּעָלֶיךָ או גִּרְשָׁךְ⁵²; וְכֵן הָעֶבֶד⁵³ שֶׁהָיָה אוֹכֵל
7 וְאָמְרוּ לוֹ: מַת רַבֶּךָ וְהִנֵּחַ יוֹרֵשׁ שְׁאִינוּ מְאָכִיל⁵⁴, או
8 שֶׁמִּכְרָךְ לְיִשְׂרָאֵל או נִתְּנָךְ לוֹ, או שֶׁחֲרָרְךָ⁵⁵; וְכֵן כֹּהֵן
9 שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְנֹדַע לוֹ שֶׁהוּא בֶן גֵּרוּשָׁה⁵⁶ או בֶן
10 חִלּוּצָה - הָרִי אֵלָיו מִשְׁלָמִין הַקֶּרֶן בְּלִבְד⁵⁷. וְאִם
11 הָיְתָה תְּרוּמַת חֶמֶץ וְהָיָה עֶרֶב הַפֶּסַח - הָרִי אֵלָיו
12 פְּטוּרִין מִלְּשָׁלֵם⁵⁸; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ בְּהוֹל⁵⁹, נִחְפְּדוּ
13 לְאָכֹל וְלֹא בְּדָקוּ. וְכֵלָן שֶׁהִיתָה לָהֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ
14 פִּיָּהֶן כְּשִׁידְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין לְאָכֹל - הָרִי אֵלָיו
15 יִפְלְטוּ⁶⁰.

(49) ואף על פי שנפסלה מלאכול בתרומה - אינה משלמת את החומש, הואיל ולא הייתה זרה מתחילתה. אבל הקרן משלמת כדין גזול חברו. (50) כגון שנבעלה לפסול לה. (51) בת ישראל הנשואה לכהן. (52) וכגון שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני, שאינה אסורה בתרומה עד שיגיע השליח לאותו מקום והיא לא ידעה שכבר הגיע השליח לאותו מקום. (53) עבד כנעני של כהן שאכל בתרומה. (54) כגון בן בתו שנישאת לישראל. (55) על ידי אחרים, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. (56) הרי הוא חלל, ואסור לאכול בתרומה. (57) ולא חומש. האשה והעבד - לפי שאכלו מקודם, ואינם זרים בתחילתה. ובן גרושה הואיל ואם עבד במקדש, עבודתו כשרה בדיעבד, אינו זר גם לעניין תרומה, שאף היא כעבודה, ולכן פטור מן החומש. וקרן חייב לשלם, כיוון שאינו ראוי לאכול תרומה. (58) אפילו קרן. (59) והרי זה אונס ופטור מלשלם אף קרן. (60) יוצאו מפייהם, מאחר שאסורים בה. ואין אנו חוששים להפסד.

- 16 יג. הָיָה אוֹכֵל וְאָמְרוּ לוֹ: נִטְמָאתָ או נִטְמָאת הַתְּרוּמָה,
17 טָמֵא הָיִיתָ⁶¹ או טָמֵאָה הָיְתָה הַתְּרוּמָה; או נֹדַע שֶׁהוּא
18 טָבֵל, או מַעֲשֶׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, או מַעֲשֶׂר

(61) ותולין לקולא כדי להתיר שניהם. ואף על פי שאם היו שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, כתב רבינו שאין אנו אומרים "חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומה", אלא בתרומה דרבנן. ואילו בתרומה של תורה לא הותר אלא אם רבו החולין על התרומה, באופן שמן התורה אין כאן איסור אפילו אם נפלה תרומה לתוך חולין, לפי שבטלה ברוב - כאן לא חילק רבינו בזה, ומשמע שאפילו בתרומה של תורה, ואפילו אם לא רבו החולין על התרומה, אנו תולין להקל, לפי שכאן, שלא נפלה אלא סאה אחת אנו מעמידים את החולין בחזקתם, אבל בשנפלו שתי סאים, שגם בחולין נפלה איזו סאה, כבר נתעצרה חזקתם. (66) והיינו מן החומש, שהרי הקרן חייב לתת לכהן ממנה, ממה נפשך: אם השנייה היא התרומה, הרי היא לכהן, ואם הראשונה הייתה תרומה, והשנייה חולין, נותנה לכהן בתשלומין עבור התרומה. (67) שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

- 30 טו. הָאוֹכֵל אֶת הַחֶמֶשׁ בְּשֹׁגְגָה - הָרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו
31 חֶמֶשׁוֹ⁶⁸, שֶׁהַחֶמֶשׁ פְּקָרָן⁶⁹ לְכָל דָּבָר. וְכֵן מוֹסִיף חֶמֶשׁ
32 עַל חֶמֶשׁ לְעוֹלָם⁷⁰. כָּל הַמְּשָׁלֵם קֶרֶן וְחֶמֶשׁ - הָרִי
33 הַתְּשֻׁלוּמִין בַּתְּרוּמָה לְכָל דָּבָר⁷¹, אֲלֵא שֶׁאֵם נִזְרְעוּ -
34 גִּדְּלִיהֶן חֲלִין⁷². וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֵל - אֵינוֹ
35 מוֹחֵל⁷³. וְכָל הַמְּשָׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן בְּלִבְד - הָרִי
36 הַתְּשֻׁלוּמִין חֲלִין, וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֵל - מוֹחֵל.

(68) "וזה הוא עניין מה שאמר בו השם ית' בזולת זה המקום וחמישיתו יוסף עליו. ואמרו: מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש". (69) דינו ודין התרומה שווה. (70) שהתורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. (71) שאף על פי שהם חולין מתוקנים, הם נעשים תרומה. (72) ירושלמי שם: "אמר ר' זירא בשם ר' חנינא: תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגידוליהן חולין". שאף על פי שגזרו חכמים על גידולי תרומה ואסרום לזרים - לא גזרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר שני שנפדה על ידי אסימון וההקדש שנפדה על הקרקע. וצריך עיון שהרי באופנים אלו אינם פדויים אפילו בדיעבד. (88) חדש של שנה זו וישן של השנה שעברה.

כן על תשלומי תרומה. (73) שאינו ממון אלא כפרה, שהרי אפילו אוכל תרומת עצמו, שלא גזל כלום, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. והא ראייה: שהחולין של התשלומים נעשים תרומה.

יט. האוכל קשואין של ערב שביעית⁸⁹ - ימתין²⁰ לקשואין של מוצאי שביעית וישלם מהן; שאינו יכול לשלם חובו מפרות שביעית, כמו שיתבאר²² במקומו.²³

טז. בת ישראל שאכלה תרומה⁷⁴ ואחר כך נשאת לכהן⁷⁵: אם תרומה שלא זכה בה כהן⁷⁶ אכלה - משלמת קרן וחמש לעצמה⁷⁷; ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה - משלמת קרן לבעלים⁷⁸, וחמש לעצמה. שפל המשלם קרן וחמש⁷⁹ - משלם הקרן לבעלים, והחמש לכל כהן שירצה.⁶

(89) ואכלם בשביעית, שאז אינם מצויים קישואים של שישית.

כ. אכל תרומה טמאה - משלם חלין בין טמאין²⁴ בין טהורין⁹⁰. אכל תרומה טהורה - משלם חלין טהורין⁹¹. ואם שלם חלין טמאין, בין בשוגג בין במזיד⁹² - תשלומיו תשלומין⁹³, ויחזור וישלם מן הטהורין⁹⁴.

(74) שהפרישה משל עצמה. (75) והרי היא מותרת באכילת תרומה. (76) שלא נתנה עוד לכהן. (77) לאכלם בתורת תרומה. שאילו הייתה התרומה בעין לא הייתה מחוייבת עתה ליתן לכהן, שהרי נעשתה כהנת בנישואיה. (78) לכהן שזכה בה. (79) כלומר, באכילת תרומה, וכן הוא במשנה שם: "מפני שאמרו האוכל תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה".

יז. לא הספיקה לשלם⁸⁰ עד שנתגרשה - בין כך ובין כך⁸¹ אינה משלמת לעצמה, והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם.⁹

(80) כלומר, לא הפרישה עוד את התשלומין, שאילו הפרישה בעודה תחת בעלה הרי הן כבר שלה. (81) בין שזכה בה הכהן ובין שלא זכה בה הכהן.

יח. כל האוכל תרומה, בין בשוגג בין במזיד⁸² - אינו משלם אלא מן החלין המתקנים שהוציאו מהן תרומות ומעשרות⁸³. ומשלמין מן הקלט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר⁸⁴, וממעשר ראשון שנטלה תרומתו⁸⁵, אף על פי שעדיין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו אם הקדים המעשר לתרומה⁸⁶. ומשלמין ממעשר שני והקדש שנפדו, ואף על פי שנפדו שלא כהלכה⁸⁷, ומן החדש על הישן⁸⁸. אבל לא ממין על שאינו מינו; שנאמר: ונתן לכהן את הקדש - פקדש שאכל.¹⁹

כא. אכל תרומת חבר⁹⁵ - משלם לו. אכל תרומת עם הארץ - משלם לחבר, ונוטל דמיה ממנו ונותן לעם הארץ⁹⁶ שאכל תרומתו; שאין מוסרין טהרות⁹⁷ לעם הארץ.

(82) בפרק ז שם משנה א אמרו, שהאוכל במזיד תשלומיו חולין, ומתוך זה למד רבינו שהתשלומים הם פירות הראויים להיות קודש, ולא מעות, שאם משלם מעות מה שייך לומר "התשלומין חולין" ואיזה חידוש הוא, והיה לו לתנא לומר "התשלומין מעות". (83) שנאמר: "ונתן לכהן את הקודש" - "דבר הראוי להיות קודש", כלומר, דבר הראוי להיות אחר כך קודש, ולא שיש בו עכשיו קודש. והוא הדין לחומש, שנלמד מן הפסוק "ויסוף חמישיתו עליו" - עליו, שהוא כמו הקרן. (84) שכולם פטורים מתרומה ומעשר, והרי הם כחולין מתוקנים. (85) תרומת מעשר. (86) כלומר, שהקדימו בשיבולים שהוא פטור מתרומה גדולה. אבל לא נטלה תרומה כלל אין משלמין, שאינו מתוקן. (87) היינו: שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שבדיעבד הוא פדוי. אבל רבינו בפירוש המשניות שם כתב:

(95) כהן חבר. (96) לפייסו. (97) אף על פי שכתבנו למעלה, שהאוכל תרומה טמאה בשוגג ומשלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה, ואם כן גם כאן כשמשלם עבור תרומת עם הארץ, שהיא תרומה טמאה, התשלומין כמותה, והרי תרומה טמאה מוסרים לעם הארץ? - ייתכן כי חששו שמא לא הייתה התרומה טמאה ביד עם הארץ, ואם כן התשלומין הם תרומה טהורה, ועכשיו ייטמאו בידו.

כב. גזל תרומה מאבי אמו כהן ואכלה, ואחר כך מת אבי אמו - אינו משלם לעצמו⁹⁸, אלא ליורש אחר משאר השבט. וכן אם נפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה, ובעל חוב שגבה תרומה בחובו והאשה בכתבתה ואכלה - משלמין קרן וחמש

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' מרחשון - הלכות תרומות קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד, שהחמש שחיב בו משום תרומה יצא בו ידי גזלו¹¹⁶; ושנאמר: ונתן לכהן את הקדש - אינו חיב אלא בחמש של קדש בלבד¹¹⁷. גזלה והאכילה לאחר¹¹⁸ - האוכל משלם קרן וחמש. כל מקום שאמרנו משלם קרן וחמש, אם אכל שוה ארבעה - משלם שנה חמשה¹¹⁹ ממין שאכל¹²⁰. וכל מקום שאמרנו משלם קרן ושני חמשין, אכל שוה ארבעה - משלם ששה. וכל מקום שאמרנו משלם שני קרנין וחמש אחד, אכל שוה ארבעה - משלם דמי תשעה¹²¹. ולעולם¹²² אינו משלם אלא לפי דמים שהיתה שוה בשעת אכילה¹²³, בין שהוזלה בשעת תשלומין בין שהוקרה.

(115) והיינו כשגזל תרומה ונשבע ואחר כך הודה, שחיב לשלם חומש. (116) יוצא בו משום חומש בשביל הגזל. (117) של תרומה ולא דבר אחר. (118) והאחר היה שוגג. (119) היינו חומש מלבר. (120) שכשם שאין משלמין את הקרן ממין אחר, כן אינו משלם את החומש ממין אחר. (121) שהחומש אינו משתלם אלא מקרן אחד. (122) אפילו אם אכל תרומה בשוגג. (123) הואיל ובשוגג אכל את התרומה, אינו גזלן משעה שלקח את התרומה, אלא משעת אכילה הוא כגזלן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה.

יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ט

פרק אחד עשרי

(1) יבאר שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה. מהו שמן שריפה. ואם משנים פירות התרומה מבריתן. אם מבשלין יין של תרומה והאוכל כזית תרומה אפילו פירות אם צריך נטילה. ודין קטן פחות משבעה אם חשוב ערל. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אם חופפת הישראלית אחריה. ודין עוקצי תאנים של תרומה וגרעיני אתרוג או זיתים והסובין וכיוצא אם מותר לזרים. אם מדליקין שמן שריפה בבתי כנסיות. גידולי תרומה או גידולי גידולין. והזורע תרומה מה דינו.

א. התרומה נתנת² לאכילה ולשתייה ולסיכה³; שהסיכה היא פשתיה⁴, שנאמר⁵: ותבא כמים בקרבן ובשמן פצעמוטיו, והשתיה בכלל אכילה⁶. לאכל דבר שדרכו לאכל, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוף דבר שדרכו לסוף. לא יסוף יין וחמץ⁸; אבל סף הוא את השמן הטהור, ומדליק את הטמא⁹. וזהו הנקרא שמן שרפה¹⁰ בכל מקום.

(2) שביעית פ"ח משנה ב (ותוספתא תרומות פרק ט, הוצאת ליברמן עמ' 851 54). (3) בלבד, אבל להדלקה אסור בתרומה טהורה (משנה בשביעית שם). (4) משנה בשבת פו. (5) שם נוסף: "אעפ" שאין ראה לדבר, זכר לדבר". (6) יומא עו. (7) ראה הערה א. אבל דבר שאין דרכו לאכול אסור, שאין זו אכילה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה, הלכה ג. (8) שאין דרכם בסיכה (ותוספתא שם). (9) אבל לא

לכהן חבר, והחבר⁹⁹ נותן להם דמים¹⁰⁰ שהיו מוכרין בה¹⁰¹ אותה התרומה כמו שאכלו.

(98) כרבי יוחנן שם, שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו. (99) הכהן. (100) דמי הקרן. (101) שהיורש את התרומה רשאי למכור את התרומה, וכן הבעל-חוב והאשה שגבו בחובם, הואיל וממונם הוא. והיינו משום שבהיתר באה לידם, אבל בגזל תרומה מאבי אמו כהן לא אמרו כן, מפני שבאסור באה לידו.

כג. הגונב תרומה ולא אכלה - משלם תשלומי כפל לפעלים¹⁰². ויש לו לשלם מדמי תרומה¹⁰³. גנבה ואכלה - משלם שני קרנין וחמש; קרן וחמש - מן החליין¹⁰⁴, וקרן¹⁰⁵ - אפילו מדמי תרומה¹⁰⁶.

(102) ואין התרומה דומה להקדש שאין לו בעלים, ולפיכך אין בו תשלומי כפל. (103) כלומר, משלם מעות בשווי התרומה ואינו צריך לשלם פירות הראויים להיות קודש. ואין כאן חידוש שמשלם רק בשווי התרומה, שזה נהוג גם באוכל תרומה, אלא עיקר החידוש הוא שמשלם מעות ולא פירות. (104) מה שהוא חייב בה אפילו לא הייתה גנובה, ולפיכך אינו משלם תרומה אלא חולין. (105) כפל. (106) מעות בשווי התרומה.

כד. היתה התרומה הקדש לבדק הבית¹⁰⁷ וגנבה ואכלה - אינו משלם תשלומי כפל; שאין תשלומי כפל בהקדש¹⁰⁸, כמו שיתבאר במקומו. אבל משלם קרן ושני חמשים¹⁰⁹: חמש משום אכל תרומה, וחמש משום שנהנה מן ההקדש¹¹⁰. ולמי משלם? אם היה בה פזית ואין בה שוה פרוטה - משלם לכהנים¹¹¹; ואם יש בה שוה פרוטה, בין שיש בה פזית¹¹² בין שאין בה פזית¹¹³ - משלם להקדש.

(107) שהפרישה כהן שהיא ברשותו לבדק הבית. (108) כמאמר השם יתברך: ישלם שניים לרעהו, לרעהו ולא להקדש". (109) כלומר, ייתכן שיהא כן, אם יש בו גם כזית וגם שווה פרוטה. (110) "כי העיקר אצלנו הנהנה מן ההקדש בשווה פרוטה מעל, ומשלם מה שהפסיד מן ההקדש בשעה שנהנה ממנו, בתוספת חומש. (111) חומש משום אכילת תרומה, שבתרומה אין צורך בפרוטה, אבל משום שנהנה מן ההקדש אין כאן, משום שאין בו שווה פרוטה. (112) ומשלם שני חומשים, אחד משום אכילת תרומה ואחד משום הנאת הקדש. (113) ומשלם חומש אחד משום הנאת הקדש לבד.

כה. ומפני מה חל אסור הקדש על אסור התרומה¹¹⁴? מפני שהתרומה אסורה לזר ומתרת לכהן, הקדישה - נאסרה על הפהן, לפיכך נוסף בה אסור אף על ישראל, על דרך שבארנו בהלכות ביאות אסורות ואסורי מאכלות.

(114) הרי אין איסור חל על איסור.

כו. הגוזל תרומה ואכלה¹¹⁵ - משלם קרן וחמש

18 תבואה³² בקטניות. וכל דבר שיחפרש זה מזה
19 כשוכרין³³ אותו - מערבין³⁴. ומשחרבה יהודה³⁵
20 התחילו לערב תבואה בתבואה³⁶ וקטנית בקטנית,
21 אבל לא תבואה בקטנית.

(28) כחכמים, במשנה שם. (29) כי היין כשנתבשל, חסר
בבישולו (פירוש המשנה שם). ובר"ש שם בשם הירושלמי,
מביא פירוש אחר מפני שממעיטו משותיו, שאין כל אדם
שותה יין מבושל כיון חי, שמבושל חזק יותר.
(30) תוספתא תרומות פ"ט (הוצאת ליברמן עמ' 551 41).
(31) שהבצל פוגם את החומץ (רדב"ז). (32) תוספתא שם
פ"י (שם עמ' 361 05). והיינו משום שהתבואה החשובה
מתבטל בקטניות, שאינם חשובים כל כך (רדב"ז).
(33) כששמים בכברה ומנפים אותו. (34) שיכול להפריד
שני המינים, תוספתא שם. (35) והתבואה היתה מעט, ולא
הקפידו באכילת תערובת. (36) היינו חטים בשעורים,
וכיון שנהגו כן בחולין, מותר לעשות כך גם בתרומה
(רדב"ז). [שכדרך שנוהג בחולין, כך נוהג בתרומה, כמבואר
בהלכה הסמוכה].

22 ה. פדרף שמקדיין³⁷ את הקמח בחלין, כך נוהג
23 הפהן בתרומה³⁸: מרקד לאכל ומשליף את
24 המרסין³⁹. הרי שרצה לעשות סלח⁴⁰ מנפה בנפיות
25 הרבה, עד שיוציא קב או קפים מן הסאה - לא
26 ישליף את השאר, מפני שהוא ראוי לאכילה, אלא
27 יניחיה במקום מצנע.

(37) בנפה. (38) תרומות פ"א משנה א. (39) הם הסובין
הגסים. (40) שם.

28 ו. שמן של תרומה⁴¹ - אין חוסמין⁴² בו תנור
29 וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל⁴³. ולא יסוך רגלו
30 והיא בתוך מנעל וסנדל⁴⁴. אבל סף את רגלו ולובש
31 המנעל או הסנדל, וסוף כל גופו ומתעגל על גבי
32 קטובילא⁴⁵ חדשה; ואף על פי שהן נסוכין - אינו
33 חושש⁴⁶. אבל לא יתן⁴⁷ שמן על גבי טבלא של
34 שיש⁴⁸ להתעגל עליה, מפני שמאבדו⁴⁹.

(41) תוספתא תרומות פ"י (שם עמ' 361 88). (42) כלומר,
אין מחזקים, שדרך למשוך אותם בשמן בעודם חדים כדי
לחזקם (כסף-משנה). שלא ניתן שמן של תרומה אלא
לסיכת גופו של כהן, ולא לסיכת כליו (רדב"ז).
(43) תוספתא שם. שהמנעל והעור מושחים אותם בעודם
חדשים לרכנם ולפיהם (כסף-משנה). (44) מפני שהשמן
נופל גם על המנעל והסנדל. (45) עור ששוכבים או
יושבים עליו, ומושחים אותו בעודו חדש (כסף-משנה).
(46) תוספתא שם. והיינו משום שכבר נתחללה התרומה,
ונתבטלה קדושתה, כמבואר להלן בהלכה ח. (47) תוספתא
שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (48) על גבי טבלא של עור,
בוודאי אסור. אבל על גבי טבלא של שיש, שאינה בולעת,
ישנה סברא להתיר (וכן סובר ר' שמעון שם), ואף-על-פי-כן
אסור, שאי-אפשר שלא יבוא קצת לידי הפסד (כסף-משנה).

הטהור, כמו שביארנו למעלה. ולהדליק בטמא שמותר,
למדו בשבת כה. מן הפסוק "ואני נתתי לך" - "שלך תהא,
להסיקה תחת תבשילך". (10) תרומות פ"א משנה י,
ושבת כד: ועוד.

1 ב. תמרים של תרומה - מתר לחבצין¹¹ ולקבצין
2 פעגול הדבלה¹², ואסור לעשות מהם שר¹³. וכן
3 אין עושין תמרים דבש¹⁴, ולא תפוחים יין, ולא
4 פרות הסתו¹⁵ חמץ. וכן שאר כל הפרות אין משנין
5 אותן מפרתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד¹⁶.
6 עבר ועשה האכל משקה - הרי זה שותהו¹⁷. וזר¹⁸
7 שאכל דבש תמרים ויין תפוחים וכיוצא בהן בשגגה
8 - אינו חייב לשלם¹⁹. ואם אכל במזיד - מכין אותו
9 מפת מרדות²⁰.

(11) להדקם ולהקשותם כמו חביצי גבינה. (12) שאינו
משנה אותם מבריתם (ברכות לה.). (13) שאין משנים
פירות תרומה מבריתן (שם). (14) תרומות פ"א משנה ג.
שאסור להחזיר האוכל משקה (פירוש המשנה שם).
(15) פירות החורף. (16) משנה שם. "למאמר השי"ת
(במדבר יח, יב) "כל חלב יצהר, וכל חלב תירוש ודגן",
ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית
כמו שקרא הביכורים ראשית, וחייב אותה בתרומה, ולפיכך
מותר להוציא מהם משקה" (פירוש המשנה שם).
(17) שאסור להפסיד תרומה ולאבדה. (18) שם משנה ב.
(19) לפי שאינם משקה אלא זיעה בעלמא (ברכות שם). והנה
בתרומות שם: "ר' יהושע פוסר", ופירש רבינו שם "פסור
מן החומש", ומשמע שקרן חייב לשלם, לא יהא אלא גזל,
כמו שכתב הראב"ד. (20) אבל מלקות מן התורה אין כאן,
לפי שאינו משקה אלא זיעה בעלמא, כנ"ל.

10 ג. אין נותנין דבלה²¹ וגרוגרות לתוף המוריס²²,
11 מפני שהוא מאבדן²³; אבל נותנין את היין לתוף
12 המוריס²⁴. ואין מפטמין את השמן²⁵, מפני שהוא
13 מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה²⁶; אבל
14 מערבין יין ודבש ופלפלין²⁷ וכיוצא באלו לאכלן.

(21) שם משנה א. (22) ציר דגים מלוחים (ר"ש שם).
(23) שהדרך לסוחטן להוציא מימיהן ואחר-כך להשליכן
(שם ע"פ התוספתא פ"ט). (24) למתק את המוריס
ולהשביח טעמו. (25) כלומר, אין מרקחין שמן של תרומה
בדברים שריחם טוב. (26) "שאלו הדברים משנים טעם
השמן ומוציאים אותו מתכונתו ומחזירים אותו במדרגת
השמנים שעושים הרופאים שאינם ראויים לאכילה" (פירוש
המשנה שם). (27) זהו "יינומלין" שבמשנה שם, ובשבת
קמ. קראוהו ופירשוהו כדברי רבינו, "אנומלין" (ובפירוש
המשנה כתב רבינו, שהוא מעורב משמן יין ודבש ופלפלין".
וראה בכסף-משנה שהביא נוסחת ספרים בדברי רבינו כאן:
"אבל מערבין יין ושמן ודבש").

15 ד. אין מבשלין²⁸ יין של תרומה, מפני שהוא
16 ממעטו²⁹. אין מוכשין בצלים³⁰ של תרומה בחמץ
17 של תרומה, מפני שמפסיד החמץ³¹. אין מערבין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(49) שוודאי נשאר מעט בטבלא, האיל ואי-אפשר לקנח הכל בגופו (שם).

ז. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, אֶפְלוּ פְּרוֹת⁵⁰ - צָרִיף נְטִילַת יָדָיו⁵¹, אִם עַל פִּי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ⁵². וְאִינָה נֶאֱכַלְתָּ עִם הַזֶּרֶם⁵³ עַל הַשְּׁלִחָן, גְּזֵרָה שְׁמָא יֵאָכֵל מִמֶּנָּה. וְתִרְוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ - נֶאֱכַלְתָּ⁵⁴ עִם הַזֶּרֶם עַל הַשְּׁלִחָן, וְאִינָה צָרִיכָה נְטִילַת יָדָיו, כְּחֻלִּין⁵⁵. וְאִין סָכִין תְּרוּמָה בְּיָדָיו מְסַבֵּבוֹת⁵⁶. נָפַל עַל בִּשְׁרוֹ - מִשְׁפָּשְׁפוֹ בְּיָדָיו מְסַבֵּבוֹת⁵⁷. אֶבֶל סָכִין אֶת הַקֶּטֶן⁵⁸ בְּשִׁמּוֹן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ שְׂבָעָה⁵⁹, שֶׁהַנּוֹלֵד כָּל שְׂבָעָה אֵינוֹ חָשׁוּב עָרְלוֹ⁶⁰.

(50) שבחולין אינם צריכים נטילת ידים, ואדרבה, "הנוטל ידיו לפירות - הרי זה מגסי הרוח" (שם, ופ"ו מהלכות ברכות הלכה ג). (51) חלה פ"א משנה ט, וחגיגה יח: (52) פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ח. (53) כן נראה מן המשנה בחלה פ"ד משנה ה (הובא בסמוך), שתירומת חו"ל נאכלת עם הזר, מכאן שתירומת א"י אסורה (רדב"ז). (54) משנה שם. (55) לפירות (כסף-משנה) [שהרי היא טמאה, ראה להלן פ"ב הלכה א]. (56) כלומר, בלי נטילת ידים, שהידים האלו פוסלות את התרומה. תוספתא תרומות פרק י. (57) כלומר, משפשפו וסך, שכבר נתחללה בשעה שנפל על בשרו ובטלה קדושתה. (58) בעיא היא ביבמות ע"א. ולא נפשטה, אבל פשוטה היא בירושלמי שם פ"א הלכה א (הגרע"א). (59) ללידתו עד שלא נימול אף-על-פי שהוא ערל, וערל אסור בתרומה. (60) לענין איסור אכילת תרומה וקדשים, ירושלמי שם.

ח. סָךְ הוּא הַפֶּה⁶¹ עֲצָמוֹ בְּשִׁמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה וּמִבֵּיא בֶן בְּתוֹ יִשְׂרָאֵל⁶² וּמַעְגִּילוֹ עַל גְּבוּיָו⁶³. וְאִם סָךְ עֲצָמוֹ בְּשִׁמּוֹן וְנִכְנַס לְמִרְחָץ⁶⁴ - מִתֵּר לִזְרֹ לְמִשְׁחָו⁶⁵ בְּמִרְחָץ אִם עַל פִּי שֶׁהוּא נְסוּף מִמֶּנּוּ⁶⁶.

(61) תוספתא שם. וכן הוא בבבלי כריתות ז. (62) הוא-הדין ישראל אחר, ונקט בן בתו משום שרגיל ומצוי אצלו (רש"י שם). (63) שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט): "ומתו בו כי יחללוהו", וזו כבר נתחללה ובטלה קדושתה (כריתות שם). (64) יתכן כי במרחץ עצמו אסור לסוך, משום בדין, כמו שכתב רבינו לענין פירות שביעית, בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה ו (משנה-למלך). (65) כתב הכסף-משנה: "ט"ס הוא, וצריך להגיה "למשמשו". ואם נפשך לקיים הגירסא, תפרש למשחו למדרו כלשון ארמי, והוא מה שנוהגים למשמש איברי האדם במרחץ ליישבם ולתקנם". (66) והיינו משום שכבר נתחללה התרומה כשסך עצמו, עיין רדב"ז.

ט. כִּהְנֵת שֶׁחִפְפָּה⁶⁷ רֹאשָׁהּ בְּתִלְתֵּן שֶׁל תְּרוּמָה - אֵין הַיִּשְׂרָאֵלִית מִתֵּר לָחֶף אַחֲרֶיהָ⁶⁸. אֶבֶל מַעְגֵּלָה שְׁעָרָה בְּשַׁעְרָה⁶⁹. וּמִפְנֵי מָה הִתְרוּ הַכֹּהֲנִים לָחֶף⁷⁰ שְׁעָרָן בְּתִלְתֵּן שֶׁל תְּרוּמָה? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמֵאֲכָל אָדָם⁷¹.

(67) תוספתא תרומות שם (הוצאת ליברמן עמ' 21 061). (68) מהתלתן הנשאר. (69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. (70) הרי התרומה ניתנת רק לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). (71) אלא על ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב בתרומה (כסף-משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פ"ב הלכה ז, ולמעלה פ"ב הלכה ח.

י. עֲקָצִי תֵּאָנִים⁷² וּגְרוֹגְרוֹת⁷³, וְהַפְּלִיסִים⁷⁴ וְהַחֲרוֹבִיבִין, וּמַעְצֵי אֲבִטִּיחַ⁷⁵ וְקִלְפֵי אֲבִטִּיחַ⁷⁶, וְאֶתְרוֹג וּמִלְפָּפוֹן⁷⁷, אִם עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אֶכָּל⁷⁸, וְקִנְיַת יִרְקָה⁷⁹ שֶׁמְשַׁלְּכִין בְּעַלֵּי בֵּיתָם⁸⁰ - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִים לְזָרוֹם. אֶבֶל קִנְיַת יִרְקָה שֶׁמְקַנְבִּים הַגִּנְנִין⁸¹ - מִתֵּר לְזָרוֹם. קִלְפֵי פוֹלִין⁸² וְשִׁמְשָׁמִין: אִם יֵשׁ בָּהֶן אֶכָּל - אֲסוּרִין; אִין בָּהֶן אֶכָּל - מִתֵּרִין.

(72) תרומות פ"א משנה ד. עוקץ הוא העץ הקטן הדבק בבדי האילן ובעיקר הפרי (פירוש המשנה שם). (73) תאנים יבשים. (74) מין ממיני התאנים (שם). (75) הזרע והרוטב שבתוכו (פירוש המשניות לעדיות, פ"ג משנה ג). ופסק כחכמים ולא כר' דוסא שם. (76) תוספתא תרומות פ"י (עמ' 061 5), כחכמים ולא כר' דוסא. (77) תוספתא שם. (78) שכיון שהם מובלעים באוכל, כלומר, דבוקים בו, הם חשובים כאוכל (רדב"ז בשם הירושלמי, ועיין 'תוספות יום-טוב'). (79) כחכמים, במשנה ותוספתא שם. וקניבת ירק היינו הקצוות שחותרים ומשליכים מן הירק, כשמחתכים אותו לבשל (פירוש המשנה שם). (80) להלן בפ"א מהלכות מעשר הלכה יא, מבואר שאין הדברים אמורים אלא בהשליכום בבית, אבל אם השליכום לאשפה - מותרים לזרים. (81) שאינם מקנבים אלא העלים המעופשים ביותר, ונראה שכן גרס רבינו בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד (כסף-משנה). (82) תוספתא תחלת פ"י.

יא. גִּרְעִינֵי אֶתְרוֹג - מִתֵּרִים⁸³. גִּרְעִינֵי זֵיתִים וּתְמָרִים⁸⁴ וְחֲרוֹבִיבִין, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּנָס הַפֶּה⁸⁵ - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין לְזָרוֹם⁸⁶. וְשֶׁאֵר הַגִּרְעִינִין: בְּזִמָּן שֶׁכָּנָס⁸⁷ וְיֵשׁ בָּהֶן לְחֻלּוּחִית⁸⁸ לְמַעַץ אוֹתָן - אֲסוּרִין לְזָר; וְאִם הִשְׁלִיכָן - מִתֵּרֹת⁸⁹.

(83) שם. כי הם מרים ואינם ראויים לאכילה (רדב"ז). (84) תוספתא שם. (85) שאינו מכנס אותן, ואין דעתו עליהם. (86) כשיש עליהם קצת אוכל. (87) ודעתו עליהן, תרומות פ"א משנה ה. (88) ירושלמי שם. (89) שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, אין עליו דין תרומה מן התורה אלא מדרבנן, שמה ייחלף באוכל, וכיון שהשליכן, לא יבוא להחליף ולא גזרו עליו (משנה ראשונה).

יב. הַסִּבִּין שֶׁל חֲטִים⁹⁰ חֲדָשׁוֹת - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמֵאֲכָל אָדָם⁹¹; וְשֶׁל יִשְׁנוֹת - מִתֵּר. וְעַד מָתִי

- 1 נִקְרְאוּ חֲדָשׁוֹת? כָּל זֶמֶן שֶׁבָּנִי אָדָם רָגִילִין לַחֲבַט בֵּין
2 הַגְּרָנוֹת.⁹²
- 3 יג. הַנְּצוּלוֹת⁹³ וְהַרְקָבָנוֹת⁹⁴ שֶׁל תְּרוּמָה - אֲסוּרוֹת⁹⁵;
4 וְאֵם הָעֹלֹ אֶבֶק - מִתְּרוֹת⁹⁶. שְׂמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה⁹⁷
5 שֶׁנֶּתַן עֲלֵיהֶם מִים⁹⁸ - הָרָאשׁוֹן⁹⁹ וְהַשְּׁנִי אֲסוּר
6 לְזָרִים¹⁰⁰, וְהַשְּׁלִישִׁי מִתְּרוֹת¹⁰¹. וְאֵם לֹא נִתְּנָה¹⁰² עֲלֵיהֶם
7 מִים. אֲלֹא מִסָּגֵן הָיִן מַעַל הַשְּׂמָרִים בְּלִבָּד¹⁰³ - אֶף
8 הַשְּׁלִישִׁי¹⁰⁴ אֲסוּר לְזָרִים¹⁰⁵.
- 9 יד. מִגְרָה¹⁰⁶ שֶׁפָּנָה מִמֶּנָּה חֲטִי תְּרוּמָה - אֵין מְחִיבִין
10 אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמַלְקֹט אַחַת אַחַת וְאַחֵר כֶּף יִתֵּן
11 לְתוֹכָהּ חֲלִין, אֲלֹא מִכְּבֹד כְּדִרְכּוֹ¹⁰⁷ וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ
12 חֲלִין¹⁰⁸. וְכֵן חֲבִית¹⁰⁹ שֶׁל שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁפָּכָה -
13 אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמִטְפָּח¹¹⁰, אֲלֹא נֹהֵג
14 בָּהּ כְּדֶרֶךְ שְׁנוּהֵג בְּחֲלִין¹¹¹.
- 15 טו. הַמְעַרָה כֹּד שֶׁל שֶׁמֶן¹¹² תְּרוּמָה - הָרִי זֶה מְעַרָה
(90 תרומות שם. 91) לפי שהן לחות ואינן נטחנות היטב,
ונשאר הרבה קמח מעורב בסובין (רע"ב). (92) כתנא-
קמא, בירושלמי שם ובתוספתא שם.
יג. הנצולות⁹³ והרקבנות⁹⁴ של תרומה - אסורות⁹⁵;
ואם העלול אבק - מתרות⁹⁶. שמרים של תרומה⁹⁷
שנתן עליהם מים⁹⁸ - הראשון⁹⁹ והשני אסור
לזרים¹⁰⁰, והשלישי מתרות¹⁰¹. ואם לא נתנה¹⁰² עליהם
מים. אלא מסגן היין מעל השמרים בלבד¹⁰³ - אף
השלישי¹⁰⁴ אסור לזרים¹⁰⁵.
(93) תוספתא שם (עמ' 160 9) כנוסחת כ"י ווין. ופירוש
נצולות, כמו שאמרו בבראשית רבה (פס"ו) על ויצל אלהים
- מן הנצולות, ופירוש הערוך שהם החוסכים, כלומר,
גרועים ודקים (כסף-משנה). [וראה בפ"ב דאהלות משנה א:
"וכזית נצל". ופירש רבינו, "שהוא הבשר שנימוח ונעשה
ליחה סרוחה כאשר התחיל הבשר להתעפש"].
(94) רקובים קצת. (95) עדיין שם תרומה עליהן.
(96) שכבר נתקלקלו, ובטל שם תרומה מהן. (97) תוספתא
שם (עמ' 163 42), וברייטא בבבלי בבא בתרא צז.
(98) ושנה ושילש. (99) מים ראשונים שהכניסן והוציאן
משם (רשב"ם שם). (100) המדובר כשמצא כדי מדתו ולא
יותר, ואף-על-פי שבשמרים של טבל לא חייבו אלא אם נתן
שלשה ומצא ארבעה (שם, ופ"ב מהלכות מעשר הלכה ז) -
בשמרים של תרומה החמירו יותר, ועיין רשב"ם שם שכתב,
שחומרא דרבנן היא, ועיין שם בתוספות ד"ה שמרים.
(101) אף אם יש בו טעם יין (רשב"ם שם). (102) ירושלמי
פי"א הלכה ד. (103) על ידי שהוא נותן עליהם יין של
חולין (ר"ש שירילאו שם). (104) הסינון השלישי.
(105) שהשמרים מחזקים את היין (שם).
יד. מגרה¹⁰⁶ שפננה ממנה חטי תרומה - אין מחיבין
אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת ואחר כף יתן
לתוכה חלין, אלא מכבד כדרכו¹⁰⁷ ונותן לתוכה
חלין¹⁰⁸. וכן חבית¹⁰⁹ של שמן תרומה שנשפכה -
אין מחיבין אותו להיות יושב ומטפח¹¹⁰, אלא נוהג
בה כדרך שנוהג בחלין¹¹¹.
(106) אוצר שאוגרים בו תבואה, תרומות פי"א משנה ו.
(107) "ר"ל שיכבד כדרך שבני אדם מכבדין האוצרות,
כשמפנים אותם מן הדברים שהצניעו בהם" (פירוש המשנה
שם). (108) ואינו בכלל "מבטל איסור לכתחלה", שאסור
(פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) - הואיל ואינו
מכוין לבטל (תוספות יום-טוב) בשם רבינו אליהו
מלונדריש. ועיין בפסקיו לסדר זרעים סימן י'. (109) משנה
שם. (110) "נגזר מן טפח, עניינו שלא נחייב אותו לדרקדק
בלקטת השמן מן הקרקע עד שלא יניח שום לחלוחית"
(פירוש המשנה שם). (111) ילקט כמו שהיה מלקט אילו
נשברה שם חבית של שמן חולין (שם).
טו. המערה כד של שמן¹¹² תרומה - הרי זה מערה

- 16 עד שִׁפְסַק הַעֲמוּד וַיִּתְחַל הַשֶּׁמֶן לִנְטֹף מְעֻט מְעֻט,
17 וְכֵינִן שֶׁנִּטְּפוּ שְׁלֹש טַפִּים זֶה אַחֵר זֶה - דִּי¹¹³, וּמִתֵּר
18 לְתֵן כֹּפֶד שֶׁמֶן חֲלִין. הָרִי שֶׁלֹא נִתְּנָה¹¹⁴, אֲלֹא הִנִּיחַ
19 הַפֶּד¹¹⁵ עד שֶׁנִּתְמַצֵּית¹¹⁶ - אוֹתָהּ הַתְּמַצִּית תְּרוּמָה¹¹⁷.
(112) לכד שני. שם משנה ח. (113) "ואין מחיבין אותו
לקנח הכד עד שלא ישאר שם לחלוחית" (פירוש המשנה
שם). (114) בו חולין אחר שעירה אותו (שם).
(115) "הטהו על צדו" (שם). (116) "ונתכנס בו שום
שארית" (שם). (117) "ואין אומרים כיון שיצא ממנו כל
מה שיש בו, טיפה אחר טיפה שלש טיפין, כל מה שנמצא
ממנו אחר-כך חולין לפי שהסיח דעתו ממנו" (שם).
שכשקרא שם תרומה על אותה מדה, גמר בדעתו שתהיה
כולה תרומה עם המיצוי (תוספות בבא בתרא פז: ד"ה
והנתנן). ומה שהתירו לתת עליו חולין, היינו משום שאינו
מכוין לבטל האיסור (תוספות יום-טוב) בשם רבנו אליהו
מלונדריש).
טז. מְמַלֵּא הַכֶּהֶן¹¹⁸ גֵּר שֶׁמֶן שִׁרְפָּה¹¹⁹ וְנוֹתְנוֹ
21 לְיִשְׂרָאֵל לְעֹלוֹת בּוֹ לְעֹלִיָּה וּלְהַכְנֵס לַחֲדָר לְעֹשׂוֹת
22 צִרְכֵּי הַכֶּהֶן, אֲבָל לֹא צִרְכֵּי יִשְׂרָאֵל. וְאֵם הִיא שֶׁתֵּף¹²⁰
23 עִמּוֹ - מִתְּרוֹת¹²¹.
(118) תוספתא תרומות פ"י. (119) שמן תרומה טמאה
שמותר בהדלקה. (120) שם. (121) כיון שיש גם לכהן
הנאה מזה (רדב"ז).
יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא אוֹרֶחַ¹²² אֲצֵל כֶּהֱן וְהִדְלִיק לוֹ שֶׁמֶן
25 שִׁרְפָּה, וְעָמַד הַכֶּהֶן וְהִלֵּךְ לוֹ - אֵינוֹ חַיֵּב לְכַבּוֹתוֹ עד
26 שִׁיכָבֵד מְאֹלָיו. וְטוֹבֵל הַיִּשְׂרָאֵל פְּתִילָה¹²³ בְּגֵר הַכֶּהֶן
27 וּמִדְלִיק לִלְלָךְ בָּהּ¹²⁴.
(122) תוספתא שם. (123) שם. (124) דעת רבינו, שהנאה
של כילוי בתרומה לזר אינה אסורה אלא מדרבנן, ולצורך
כזה שלא ילך באפילה לא גזר, עיין משנה-למלך.
יח. בִּקְרוֹ שֶׁל כֶּהֱן¹²⁵ שֶׁהִיא עוֹמֵד אֲצֵל בִּקְרוֹ שֶׁל
29 יִשְׂרָאֵל, וְכִלּוֹ שֶׁל כֶּהֱן שֶׁהִיא נֶאֱרָג אֲצֵל כִּלּוֹ שֶׁל
30 יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מְדִלִיק עֲלֵיהֶן שֶׁמֶן שִׁרְפָּה¹²⁶ שֶׁלֹא
31 בְּרִשּׁוֹת הַכֶּהֶן. וְכֵן מְדִלִיקִין שֶׁמֶן שִׁרְפָּה בְּבִתִּי
32 כְּנִסְיוֹת וּבְבִתִּי מְדִרְשׁוֹת וּבְמִבּוֹאוֹת הָאֶפְלִים¹²⁷ שֶׁלֹא
33 בְּרִשּׁוֹת כֶּהֱן¹²⁸. וְכֵן שְׂאִין לוֹ חֲלִין לְהִדְלִיק גֵּר
34 חֲנֻכָּה¹²⁹ - מְדִלִיק שֶׁמֶן שִׁרְפָּה שֶׁלֹא בְּרִשּׁוֹת הַכֶּהֶן.
35 מְדִלִיקִין שֶׁמֶן שִׁרְפָּה עַל גְּבִי הַחֲלִין¹³⁰ בְּרִשּׁוֹת
36 כֶּהֱן¹³¹.
(125) תוספתא שם. (126) שגם הכהן נהנה מאורו, ונר
לאחד נר למאה. (127) שכל אלו מצוה, ובמקום מצוה לא
גזר, כנ"ל. (128) כיון שהיא מצוה דרבים. ירושלמי
תרומות פי"א הלכה ה. (129) שם. מפני שמצוות לאו
ליהנות ניתנו, ועיין מראה הפנים שם. [ונראה שאף בערב
שבת מותר להדליקו, שלא אמרו אין מדליקין בשמן שריפה,
אלא ביום-טוב שחל להיות בערב שבת, כמפורש בשבת כג:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קצה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היינו: אפילו מזיד. פירוש: לא מיבעי שוגג שאין לקונסו, כנ"ל, שוודאי יהפך, כלומר, רשאי להפך ולזרוע דבר אחר, אלא אפילו במזיד - יהפך, כלומר, חייב להפך. אלא שהשינוי הזה בין שוגג למזיד - דחוק, ועיין תוספתא כפשוטה. (148) ירושלמי שם. (149) [כלומר: לא קנסוהו חכמים, כבכל זורע תרומה, לקיים, ולשם כך לאסור גידוליה (וראה להלן הלכה כב), שהרי כל עיקרה של פשתן אינה לאכילת הזרע אלא לעצים (ראה בבא בתרא צג.), אלא אדרבה, קנסוהו להפך, ואם כן אין צורך לאסור הגידולין, ולפיכך הם מותרים לזרים, ראה להלן שם. ועיין באור-שמת].

ודברי הרדב"ז צ"ע. (130) לצורך חולים ישראל. (131) במאמרו ומצוותו שירשה לנו זה (פירוש המשנה שם). שכיון שאינה אלא מצוה דיחיד, אסורה בלי רשות מהכהן.

1 יט. פת ישראל¹³² שפושאת לכהן והיא למזדה¹³³
2 אצל אביה - מדליק ברשותה¹³⁴. מתר לכהן להדליק
3 שמן שרפה אפלו בבית האכל או בבית המשתה¹³⁵
4 שיש שם ערבו¹³⁶, ואין חוששין שמה יסתפקו
5 ממנה¹³⁷; בבית המשתה - שמפני נקיון בליהם¹³⁸
6 אין נוגעין בו, ובבית האכל - מפני שאין להם פנאי
7 מפני האכל¹³⁹.

13 כא. גדולי תרומה - הרי הן פחלין¹⁵⁰ לכל דבר, 14 אלא שאסורים לזרים. גזרו חכמים עליהן¹⁵¹ שיהיו 15 אסורין לזרים בתרומה, משום תרומה טמאה¹⁵² 16 שביד הכהן, שלא ישהנה אצלו פדי שזרענה ותצא 17 לחלין, ונמצא בא ביה ליד תכלה. לפיכך¹⁵³ מתיר¹⁵⁴ 18 לאכל הגדולין בידים טמאות¹⁵⁵, ומתיר לטבול 19 יום¹⁵⁶, פחלין.

(132) תרומות פי"א משנה י. (133) רגילה. (134) (ב"ב"רשות כהן" שלמעלה, נחלקו רבותינו: לדעת הר"ש, היינו כשהכהן נמצא שם. ולדעת רבינו, היינו במאמרו ובמצוותו (ראה למעלה). ואין צורך שהכהן יהיה שם, שבמקום מצוה התירו חכמים איסור דרבנן של הנאת כילוי לזרים מתרומה (ראה למעלה), אבל "ברשותה" כאן, שאין כאן מצוה, צריך לומר גם לדעת רבינו, שכל ההיתר אינו אלא כשהיא בבית). (135) כר' שמעון, במשנה שם. (136) של הרבה אנשים, והיה מקום לחשוש שמה יקחו ממנה לאכילה, אף-על-פי שבלי ערבו לא חששו לכך, שהרי נותנו בכלי מאוס (להלן פי"ב הלכה יב). (137) כלומר, יאכלו ממנו. (138) הכלים שהם אוכלים ושותים בהם בבית המשתה (פירוש המשנה שם). (139) ואין מתעסקים בשום דבר.

8 כ. הזרע את התרומה¹⁴⁰: בשוגג¹⁴¹ - יהפך¹⁴², 9 במזיד - יקנס¹⁴³. הביאה שליש¹⁴⁴, בין במזיד בין 10 בשוגג - יקנס. ואם היה פשתן¹⁴⁵, אפלו הביאה 11 שליש¹⁴⁶ ואפלו במזיד - יהפך¹⁴⁷; קנס קנסו בו¹⁴⁸, 12 שלא יזרע ויתפנן להנאות בעצור¹⁴⁹.

20 כב. גדולי גדולין¹⁵⁷ - חלין לכל דבר¹⁵⁸. ואפלו דבר 21 שאין זרעו בלה, אם רבו הגדולין על העקר¹⁵⁹ 22 בגדולי הגדולין - הרי הגדולין השניים מעלין את 23 העקר¹⁶⁰, אף על פי שאין זרעו בלה, ויהיה הפל 24 מתיר לזרים. וכן תרומת חוצה לארץ¹⁶¹ והמדמע¹⁶² 25 ותוספת תרומה¹⁶³ וזרעוני גנה שאינם נאכלים¹⁶⁴, 26 כגון זרע לפת וצנון, אף על פי שאותו לפת וצנון 27 תרומה - גדוליהן מתירין, והרי הן חלין לכל דבר. 28 וכן הזרע פשתן¹⁶⁵ של תרומה - הגדולין מתירין 29 לזרים.

(140) תרומות פ"ט משנה א. (141) וכשנודע לו מתחרט על זה, שהרי כל הגידולין יהיו תרומה (בהלכה הסמוכה) הנמכרת בזול. (142) מותר לו להפך הארץ, אף-על-פי שיפסד הזרע אשר זרע (פיה"מ שם). שכיון שהוא שוגג לא קנסוהו חכמים לקיים. [ואין כאן איסור של מפסיד תרומה, שכיון שזרעה, שוב אינה ראויה לאכילה]. (143) "עניינו שהוא חייב להניחה, כדי שיצמחו ויהיה הדבר הצומח תרומה, בלי ספק" (שם). שכיון שעבר זרע התרומה, קנסוהו חכמים שלא יהא רשאי להפוך, ותצמח שדהו גידולי תרומה, האסורים לזרים, ודמיהם פחותים מדמי חולין. (144) שכבר היא ראויה לאכילה (ראה להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג"ה) ואינו רשאי להפוך, שהרי הם גידולי תרומה שהם כתרומה (ראה בהלכה הסמוכה), ואסור לאבדם, ועיין ר"ש. (145) שאסר לזרעו מפני שמאבד תרומה, אבל גידוליה חולין (להלן הלכה כב), וראה להלן. (146) כן נראה במשנה שם: "הזורע תרומה שוגג וכו' אם הביאה שליש וכו' ובפשתן מזיד יהפך", הרי שבפשתן מדובר אפילו אם הביאה שליש, שאפילו הביאה שליש אינה תרומה, שהרי גידוליה חולין (להלן הלכה כב). (147) כן מפרש רבינו את המשנה שם "ובפשתן מזיד יהפך",

(157) תרומות פ"ט משנה ד. היינו אם זרע גידולי תרומה. (158) ואפילו לאכילה לזרים (כסף-משנה). (159) על הזרע. (160) נדרים נט: (161) משנה בתרומות שם. היינו שגם הגידולים עצמם מותרים לזרים, שלא גזרו בה, מפני שאינה מצויה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים (ירושלמי). (162) משנה שם, והיא תרומה שנתערבה בפחות ממאה חולין. ומפני שרובו חולין, גידוליו חולין (ירושלמי). (163) תוספתא תרומות תחילת פרק ח. והיינו כשתרם ועלה בידו אחד משישים ואחד, שהרי זה תרומה ויחזור ויתרום (למעלה פ"ג הלכה ו). (164) במעשרות פ"ה משנה ח: "זרעוני גינה שאינם נאכלים וכו' שאף-על-פי שאביהם

(181) ולא להתירה באכילה, שהרי גידולי טבל - טבל (תרומות פ"ט משנה ו, וראה להלן פ"ו מהלכות מעשר הלכה ו), אלא לענין זה שאין הפרשתו הפרשה (ראה בשיטה מקובצת שם). (182) כלומר, לא נגמרה מלאכתו, ונשתלו, שוודאי אין הפרשתו הפרשה. [ויתכן עוד כי הכוונה ללא נגמר בישולם, כלומר, לא הגיעו לעונת המעשרות (המבוארת להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה), שאז אינם חייבים במעשרות כלל (שם הלכה ג). ומה שאמרו (תרומות פרק ט משנה ו): גידולי טבל - טבל, אין זה אלא לאחר שתלשום מן המחומר, אבל כל זמן שהם מחוברים, אפשר שהם כאילו לא הגיעו לעונת המעשרות. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשר הלכה ב]. ובמנחות שם, סיימו גם הצד השני של הספק: שמא כיון שמרחה בתלוש וחלה עליה חובת הפרשה - לא נפקעה חובתה ממנה גם כשנשתלה, וכעין זה בפאה פ"א משנה ו. (183) מנחות שם. (184) התכופף, שם. (185) ובטלה דעתו אצל כל אדם (רש"י שם).

22 כז. שְׂדֵה שֶׁל גִּדּוּלֵי תְרוּמָה¹⁸⁶ - חֵיבֵת בְּלִקְטָט¹⁸⁷
23 שִׁכְחָה וּפָאָה וּבִתְרוּמָה¹⁸⁸ וּמַעֲשֻׂרוֹת¹⁸⁹ וּבְמַעֲשֵׁר עֲנִי.
24 וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל וְעֲנִי פְהָנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מִתְּנוֹת
25 אֵלוּ; עֲנִי פְהָנִים אוֹכְלִין אֶת שְׁלֵהֶם, וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל
26 מוֹכְרִין אֶת שְׁלֵהֶם לְפְהָנִים בְּדָמֵי תְרוּמָה, וְהַדָּמִים
27 שֶׁל עֲנִיִּים. וְכֵן בֶּן לְוִי מוֹכֵר הַמַּעֲשֵׁר שְׁלוֹ¹⁹⁰
28 לְפְהָנִים.

(186) תרומות פ"ט משניות ב-ג. (187) שמן התורה הגידולין חולין, אלא שגזירת חכמים היא לאסור אותם לזרים, כמו שמבואר למעלה הלכה כא. (ואילו היתה תרומה מן התורה, היתה פטורה מכל אלו לפי שהיא קודש, ומטעם זה היא פטורה מן החלה (חלה פ"א משנה ד. וראה בכסף-משנה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד, בשם הספרי). וראה במשנה ראשונה בתרומות שם). (188) במשנה ג שם: "וחייבת במעשרות ובמעשר עני" והוא-הדין לתרומה גדולה (ר"ש ורע"ב). (189) מעשר ראשון ומעשר שני. וראה להלן. (190) מעשר ראשון, אבל מעשר שני אסור למכור (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז), אלא נותנו במתנה לכהן (רדב"ז ו' תוספות יום-טוב' שם, בשם רבינו אליהו מלונדריש).

29 כח. הַחוֹבֵט¹⁹¹ גִּדּוּלִין אֵלוּ - מִשְׁבַּח¹⁹². וְהַדָּשׁ
30 בְּבִהְמָה פִּיּוֹד יַעֲשֶׂה? תוֹלָה כְּפִיפּוֹת¹⁹³ בְּצוּאֵי
31 בְּהִמָּה וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מֵאוֹתוֹ הַמִּין¹⁹⁴. נִמְצָא לֹא
32 זֶמֶם¹⁹⁵ אֶת הַבְּהִמָּה וְלֹא מֵאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה¹⁹⁶.

(191) מכה במקלות לשם דישה. (192) תרומות שם. שעל-ידי-זה הוא מונע עצמו מלהכנס לאיסור של חסימת פרה בשעת דישה, ראה להלן. (193) קופות. (194) אם הוא דש חטים - חטים, אם הוא דש שעורים - שעורים, כדי שתאכל מהם בעת הדישה וידוש (פירוש המשנה שם). (195) לשון המשנה שם. וזומם הוא מלשון "זממו אל תפק" (תהלים קמ, ט). ועניינו שלא ישים המתג בפיה בעת האכילה, לפי שאסור לו לקשור פי הבהמה בשעת הדישה,

תרומה, הרי אלו יאכלו". ופירשה רבינו שם בגידולי תרומה, וזו לשונו: "שאינן אומרים גידולי תרומה, אלא כשהזרע הזרוע ראוי לאכילה, אבל אלו שאינם ראויים לאכילה, מותר לאכול גידוליהן, אף-על-פי שצריך זרעם הוא תרומה". (165) שאף הוא מזרעוני גינה, ולרוב אינו נאכל, כמבואר בבבא בתרא צג. וראה בפ"א מהלכות כלאים הלכות ח-ט. ועיין בהשגת הראב"ד ובכסף-משנה.

1 כג. הַזֶּרֶע תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁶⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהַגִּדּוּלִים
2 טְהוֹרִין¹⁶⁷ - הָרִי הֵן אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה¹⁶⁸. הוֹאִיל
3 וְהַתְּרוּמָה שְׁנוֹזְעָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה הֵיתָה, כָּבֹר
4 נִדְחָה¹⁶⁹.

(166) תרומות פ"ט משנה ז. (167) בספרא פ' שמיני (פרק יא הלכה ב): "מנין לזרעים טמאים שזרען טהור, תלמוד-לומר אשר יזרע טהור". (168) אף לכהנים. (169) כן הוא בירושלמי שם. והוא כמו שאמרו בפסחים לד. משום היסח הדעת והוא פסול הגוף, ולא משום טומאה. אבל בפירושו למשנה תרומות שם כתב רבינו, שאסורים באכילה משום אין זריעה להקדש, וכמסקנת הגמרא בפסחים שם.

5 כד. חֲתַף אֶת הָעֵלִין¹⁷⁰ שְׁעָמְחוּ, וַיֵּצֵאוּ עֲלִין שְׁנֵי
6 וְחִתְּכֵן - הָרִי אֲכָל שְׁיָצָא אַחֵר כְּ¹⁷¹מִתָּר
7 בְּאֲכִילָה¹⁷².

(170) תרומות שם. (171) כרבי יהודה במשנה שם: "עד שיגום וישנה". וכן נראה בירושלמי שם (כסף-משנה). (172) לכהן, שאין בו עוד משום טומאה, אבל לישראל אסור משום גידולי תרומה (ראב"ד), שאין זה כגידולי גידולין שמותרים באכילה לישראל (משנה ראשונה שם).

8 כה. שְׁתִּילֵי¹⁷³ חֲלִין¹⁷⁴ שְׁנֵטְמָאוּ וְזִרְעוּ וַעֲשֹׂאוּ
9 תְּרוּמָה - הָרִי אֵלוּ מִתְּרִין; שֶׁהָרִי טְהוֹר בְּזִירְעָה¹⁷⁵,
10 וְלֹא נִטְמָאוּ בְּשֶׁהֵן תְּרוּמָה כְּדִי שִׁיְהִי אֲסוּרִין.

(173) בדפוס רומי: "שחלים". אבל בכסף-משנה וברדב"ז, כבדפוסים שלנו. (174) ירושלמי שם הלכה ג, עיין בפני-משה. (175) ראה למעלה הלכה כג.

11 כו. שְׁבִלֹת¹⁷⁶ שֶׁהֵיתָה¹⁷⁷ בְּתוֹף הַכָּרִי, וּמִרַח הַכָּרִי¹⁷⁸
12 כָּלוּ - הָרִי אוֹתָהּ הַשְּׁבִילֹת טָבֵל, הוֹאִיל וְנִמְרָחָה בְּתוֹף
13 הַכָּרִי. שְׁתִּלָּה וְאַחֵר כָּף קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם וַעֲשֹׂאָה
14 תְּרוּמָה¹⁷⁹ - הָרִי זֶה סֶפֶק¹⁸⁰ תְּרוּמָה, הוֹאִיל וְזִרְעָה,
15 שְׁמָא פָּרַח הַטָּבֵל מִמֶּנָּה¹⁸¹ וַנַּעֲשִׂית כְּפָרוֹת שְׁעָדִין לֹא
16 נִגְמְרוּ¹⁸². אֲבָל אִם עֲשֹׂאָה תְּרוּמָה קִדָּם שִׁיזְרְעָה -
17 הָרִי זֶה תְּרוּמָה. לְפִיכָף, אִם תִּלַּשׁ מִמֶּנָּה וְאֲכָל בְּמִזִּיד
18 - חֵיב מִיתָה¹⁸³, בְּשׁוּגָג - מִשְׁלֵם אֶת הַחֲמִשׁ. וְאִם
19 גָּחַץ¹⁸⁴ וְאֲכָל בְּפִיו מִן הָאֶרֶץ - בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל
20 אָדָם, שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם בְּכָף¹⁸⁵; לְפִיכָף פְּטוּר מִן
21 הַמִּיתָה וּמִן הַחֲמִשׁ אִם הָיָה שׁוּגָג.

(176) תלושה מן הקרקע. (177) מנחות ע. (178) שהשווה אותה ברכת, שזוהי קביעותה למעשר (רש"י שם). (179) על פירות אחרים. (180) בעיא היא במנחות שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן הוא בדברי רבינו פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות הי"ג. (13) בהלכות אבות הטומאות, שם.

- ג. חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנוּלָד לָהּ סֶפֶק טֻמְאָה - הֲרִי
זֶה לֹא יִחַדֵּשׁ בָּהּ דְּבָרָה¹⁴: לֹא יִזְיֹנָה מִמֶּקְוָמָה¹⁵ וְלֹא
יִגְלָנָה¹⁶, אֲלֵא יִנְיֹחַנָה¹⁷ עַד שֶׁתִּטְמָא וְדַאי וְתִשְׁרָף;
וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא תֵּאָכֵל¹⁸.

(14) כרבן גמליאל בתרומות, שם. (15) להצניעה, ודלא כרבי אליעזר, שם. שכיון שאינה ראויה לאכילה, אינו מצווה לשמרה (רדב"ז). (16) דלא כרבי יהושע, שם. שעל-ידי גילוי תיפסל לגמרי, מפני סכנת נפשות (להלן הי"ג). (17) מותר להניחה. (18) ואילו רבי יהושע שם חושש שמא תאכל, ולכך אמר "שם היתה מכוסה יגלנה".

- ד. חֲבִית¹⁹ שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּגַת הָעֲלִיּוֹנָה²⁰, וְהַתְּחִתּוֹנָה
טֻמְאָה²¹: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה²²
- יִצִּיל²³; וְאִם לֹא²⁴ - יִצִּיל בְּיָדוֹ²⁵ בְּלֹא נְטִילַת
יָדָיו וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאָר בְּעֵנִין
טְהוֹרוֹת²⁶.

(19) של תרומה טהורה (שם מ"ט, ר'פירוש המשניות' שם). (20) מקום שעוצרים בו היין (ר"ש, שם). (21) בבור שלפני הגת יש חולין טמאים, ואם תפול התרומה לתוכה יהיה מדומע טמא, שאינו ראוי אף לכהן (שם). (22) שיהיו הידים והכלים טהורים (פירוש המשנה, שם). (23) ואף-על-פי שבתוך כך, שיחזור אחר כלים טהורים, תרד התרומה למטה ותפסיד החולין שבגת התחתונה - אסור לו להציל בידיים שאינן נטולות, כיון שיכול להציל רביעית יין בטהרה. (24) שאינו יכול להציל אלא פחות מרביעית (שם). (25) כרבי יהושע, בברייתא פסחים כ, ב. ותרומות פ"ח מ"א. (26) פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח.

- ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁷? בְּחִבִּית שֶׁל יֵין, וְהוּא
שֶׁיִּהְיֶה בְּגַת הַתְּחִתּוֹנָה פָּחוֹת מִמֶּנָּה, שֶׁהֲרִי יִדְמֶע
הַכֵּל²⁸ וְיִפְסֵל; אָבֵל אִם הִיא בַּתְּחִתּוֹנָה מֵאָה בָּזוּ
הַחֲבִית, שֶׁהֲרִי הִיא עוֹלָה בְּאַחַת וּמֵאָה²⁹, או שֶׁהִיָּתָה
חֲבִית שֶׁל שְׁמֶן³⁰ - תִּרְדּוּ וְתִטְמָא, וְאֵל יִטְמָאנָה
בְּיָדוֹ; שֶׁהֲרִי הַכֵּל רָאוּי לְהִדְלָקָה³¹, וְאֵין שָׁם הַפֶּסֶד
מִרְבָּה. וְכֵן חֲבִית שְׁמֶן שֶׁנִּשְׁפָּכָה³²: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל
רְבִיעִית בְּטָהֳרָה - יִצִּיל, וְאִם לֹא - יִצִּיל בְּטֻמְאָה³³; וְשִׁפְיוֹן
שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַחֲבִית - אֵינוֹ מְזַהֵר³⁴ שֶׁלֹּא לְהַצִּיל
בְּטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהוֹל³⁵.

(27) פסחים כא, א. (28) ויש הפסד מרובה. (29) להלן פ"ג ה"א. ואין כאן אלא הפסד מועט. (30) ואין בתחתונה מאה כנגד זו. (31) כלומר, השמן (פסחים כ:). (32) על הארץ, וכולה הולכת לאיבוד. תרומות פ"ח מ"י. (33) למעלה כתב רבינו "יציל בידי בלא נטילת ידים", שכיון שהדבר נוגע רק להפסד החולין שלמטה, שהרי התרומה בין כך ובין כך אינה ראויה לכלום, לכן לא התירו אלא טומאת ידים דרבנן, אבל כאן כשהדבר נוגע להצלת

שהכתוב אומר: לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד - פירוש המשנה שם). (196) שאסור לו להכניסה בזרע התרומה, לפי שהיא אוכלת ממנו, אלא אם היתה בהמת כהן (שם). היינו כרשנים, שאינם מיוחדים לאדם, אבל דבר המיוחד לאדם אין מאכילים לבהמה (משנה ראשונה שם). וראה למעלה פ"ט הלכה ז.

יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

(1) יבאר שאסור לטמא תרומה. תרומה שנטמאת בספק וחבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה. ודין כרשינין ותלתן של תרומה אם מותר לעשות מעשיהן בטומאה. ודין אם עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה. וישראל שעושה פירותיו בטומאה. זיתים וענבים שנטמאו או פת או שמן של תרומה. תרומה שנתגלתה. ואם יטול הכהן תרומה ומתנות עד שיפרישום הבעלים. כהן שנתנו לו תרומה ומצא שם דברים אחרים. אם יסייע הכהן לישראל בבית הגרנות. ועשרה שאין חולקים להם תרומה בגרנות.

- א. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה² שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
כְּשֶׁאָר הַקִּדְּשִׁים³, וְלֹא יִכְיָנָה לְיָדֵי טֻמְאָה⁴, וְלֹא
יִפְסִידָנָה; אֲלֵא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה וּמִדְּלִיק הַטְּמָאָה.
וּמִתֵּר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ⁵ בְּטֻמְאוֹת שֶׁל
תּוֹרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָה טֻמְאָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים,
שֶׁהִיא מִדְּבָרֵיהֶם⁶, מִפְּנֵי שֶׁעָקַר חֵיבָהּ מִדְּבָרֵיהֶם.
לְפִיכָךְ⁷, נִדָּה קוּצָה לָהּ חֵלָה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; שֶׁאֵינָה
מְזַהֶרֶת אֲלֵא לְאָכְלָהּ, לֹא לִגְע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(2) תרומות פ"ח מ"א. ועוד בכמה מקומות. (3) [לפי שבקדשים נאמר (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע" (ראה בבבלי לג: שהכוונה לקדשים), ומכאן שטמא אסור ליגע בקדשים, ותרומה נלמדה מקדשים, עי' יבמות עה, א. ו'תוספות' שם ד"ה נגיעה]. (4) כלומר, לא יגרם לה טומאה, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומותי" - עשה לה שימור שלא תיטמא (בכורות לד:). (5) שם כז, א. (6) שבת טו, א. ונמצא מוסיפין לה טומאה מן התורה. (7) בכורות, שם.

- ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָאת בְּסֶפֶק⁸ - לֹא אוֹכְלִים⁹ וְלֹא
שׂוֹרְפִין¹⁰, אֲלֵא תִהְיֶה מִנְּחַת עַד שֶׁתִּטְמָא טֻמְאָה
וְדַאִית וְתִשְׁרָף¹¹. וְיֵשׁ שָׁם¹² סִפְקוֹת שֶׁשׂוֹרְפִין עֲלֶיהָ
אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאָר בְּעֵנִין טֻמְאָה וְטָהֳרָה¹³.

(8) כגון שתי חביות של תרומה ברשות היחיד, ונגע שרץ באחת מהן, ולא ידוע באיזה מהן (ר"ש ור"ב בתרומות פ"ח מ"ח, ועיי"ש בתוי"ט). (9) שמא היא טמאה. (10) שמא אינה טמאה. (11) כרבן גמליאל בתרומות שם, וראה בהלכה הסמוכה. (12) על המלה "שם" הנזכרת כמה פעמים בדברי רבינו, ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ומהר"י אבוהב כתב, שנראה לו שצריך להיות "ששה" (הג"ה בגליון הרמב"ם). וכן הוא בשבת טו, ב - מהמשנה בטהרות פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה".

פתיל", שמא יקחהו לאכלו בידים רטובות וייטמאו, ועי' ראב"ד וכסף-משנה.

ט. אין עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה⁵²; 18
אבל עושין לו זיתיו חלין בטהרה⁵³, משום כדי חייו 19
של בדר⁵⁴ (לבד). וכיצד עושה? נוטל כדי התרומה 20
ומניחה בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי 21
אבנים⁵⁵, וכשיבוא עם הארץ לטל החלין והתרומה 22
- אומרים לו: הנהר שמא תגע בתרומה⁵⁶, שלא 23
תחזר לטבלה⁵⁷. 24

(52) גיטין סב, א. ופירש רש"י שם: "לאחר שהפך זיתים לתת לבית הבר, אין מפרישים בידים חברים תרומה מהן לעשותם בטהרה, לפי שכבר הוכשרו במעטן (כלומר, הוכשרו לקבל טומאה על-ידי השמן) ונטמאו, והכהן סומך עליהם וסובר שהם טהורים". (53) [שעם-הארץ אומר שלא הוכשרו, והוא נאמן על כך, כמפורש בפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ב]. (54) עושה השמן בבית הבר. (55) גיטין, שם. (56) ותטמא אותה. (57) והוא אינו חשוד לאכול טבל שלא נתנם ממנו תרומה גדולה (פ"ט מהל' מעשר ה"א). ואף-על-פי שאין האמת כן, שאינה חוזרת לטבלה - אין זה אלא איום, ופתי יאמין לכל דבר. ראה ברדב"ז לפ"ח מהל' מתנות עניים ה"ב.

י. ישראל שעושה פרותיו בטמאה⁵⁸ - אין בוצרין 25
עמו⁵⁹, ואין צריך לומר שאין דורכין עמו⁶⁰, מפני 26
התרומה שתעשה בטמאה; אבל מוליכין עמו 27
חביות⁶¹ לגת, ומביאין מן הגת⁶². 28

(58) עבודה זרה נה, א. (59) משום שהוא מסייעו לדבר עבירה, שהרי אסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה (שם). [ואף-על-פי שלא הוכשרו עוד לקבל טומאה - גזירת חכמים היא, שענבים הנבצרים לגת מקבלים טומאה אף בלי הכשר - שבת יז, א. ופי"א מהל' טומאת אוכלין ה"א]. (60) שהרי אז הם מוכשרים על-ידי היין ומקבלים טומאה מן התורה. (61) ריקות. (62) שהרי כבר נטמאו, בלי סיועו.

יא. זיתים וענבים שנטמאו - סוחטין ועושה אותן 29
תרומה⁶³. ואם נטמאו אחר שנעשו תרומה, 30
וסוחטין⁶⁴ פחות פחות מפביצה⁶⁵ - הרי המשקה 31
היוצא מהן מתר בשתייה לפניהם. ואפלו לנסכים 32
היה ראוי. שהמשקה כאלו הוא מפקד בתוך 33
האכל⁶⁶. ולא אמרו פחות פחות מפביצה⁶⁷, אלא 34
גזירה⁶⁸ שמא יעשה יותר מפביצה, ונמצא המשקה 35
מתטמא בפביצה. ואם היו פרות אלו שלישי 36
לטמאה⁶⁹ - דורכין בגת ובבית הבר, והמשקה 37
תרומה טהורה; שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, 38
כמו שיתבאר בענין טהרות⁷⁰. 39

(63) מדובר כשנטמאו מחמת נגיעה בראשון לטומאה, שהזיתים והענבים נעשו שני לטומאה, והמשקים שבפנים לא נטמאו על-ידי נגיעה זו, שהמשקה כאילו הוא מופקר

התרומה עצמה, התיירו גם טומאה דאורייתא ('אור שמח' ע"פ הגמרא במנחות מח.). (34) תרומות שם, מי"א. (35) פירוש, שהדבר בהל', שאי-אפשר להציל אלא בטומאה ('אור שמח').

1. היה עובר³⁶ ממקום למקום ובידו כפרות של 1
תרומה, אמר לו הנכרי³⁷: תן לי אחת מהן, ואם 2
לא, הריני נוגע בכלן ומטמאן - נניח לפני אחת 3
על הסלע ואל יתננה לתוך ידו³⁸, כדי שלא יטמא 4
התרומה בידים³⁹. 5

(36) תרומות, שם. (37) הגוי. (38) אף-על-פי שטומאת גוי אינה אלא מדרבנן (פ"א מהל' טומאת מת, הלכות יג"ד). (39) [ואין זה דומה לחבית שנשפכה שלא הוזהר עליה (בהלכה הקודמת), שנעשתה פעולת ההפסד בגוף התרומה, אבל כאן לא נעשתה עוד שום פעולת הפסד בגוף התרומה].

ז. התלתן והפרשינין⁴⁰ של תרומה, הואיל ואינו 6
מאכל אדם⁴¹ - הרי זה מתר לעשות כל מעשיהן 7
בטמאה⁴². ואינו נזהר אלא בעת שריתן במים, שאם 8
שרה אותם בטמאה הרי טמא אותם בידיהם⁴³; אבל 9
אחר השריה - אינו נזהר⁴⁴, לא בעת ששף 10
הפרשינין⁴⁵ ולא בעת שפאכלין לבהמה. לפיכך⁴⁶ 11
נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן עם הארץ⁴⁷. 12

(40) מעשר שני פ"ב מ"ג"ד. (41) אלא על-ידי הדחק, ראה למעלה פ"א ה"ט, ופ"ב ה"ח. ואין אדם מצווה (=מוזהר) לטמא אוכלי בהמתו (כסף-משנה בשם 'ירושלמי' חלה פ"ד סוף ה"ד). (42) כבית-הלל במשנה, שם. רצה לומר: "שיסתפק מהם בטומאה איזו הסתפקות שירצה אף-על-פי שיביא אותה לשריפה, לפי שאינה מאכל שנקפיד על שריפתה" (פירוש המשנה, שם). (43) ואף-על-פי שאין איסור לטמאה, כנ"ל - עשו לה היכר זה, שידעו שהוא תרומה (רע"ב). (44) [שלא החמירו אלא בעת השרייה, שיש עליה מים, ורואים שהיא מוכשרת לקבלת טומאה]. (45) שכותש אותם להסיר קליפתן, מלשון (דברים ט, כא) "ואכות אותו", ותרגומו "שפית" (ר"ש שם). (46) כיון שאין צריכין שימור בטהרה. (47) חלה פ"ד מ"ט, כדעת רבי עקיבא (וראה ב'פירוש המשניות' שם, וצ"ע). וראה למעלה פ"ו ה"ב.

ח. אין מפקדין תרומה⁴⁸ אצל פהן עם הארץ. מפני 13
שלבו גם בה לאכלה⁴⁹. אבל מפקדין אותה אצל 14
ישראל עם הארץ בכלי חרש המקף צמיד פתיל⁵⁰; 15
ובלבד שלא יהיו פרות מכשרין, גזירה שלא תסיטם 16
אשתו נדה⁵¹. 17

(48) גיטין סא, ב. (49) ואף-על-פי שהיא מוקפת צמיד פתיל ולא הוכשרה לקבל טומאה (ראה להלן), חששו שמא ישבור את הכלי ויקחנה בידים לחות ויאכלנה בטומאה (רדב"ז). (50) שאינו יכול לנגוע בו. (51) ומטמאה בהיסט גם כלי חרס המוקף צמיד פתיל (פ"ח מהל' מטמאי משכב ה"ב-ג). ואף-על-פי שלא הוכשרו, צריך גם "צמיד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט' מרחשון - ספר זרעים - הלכות תרומות קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 אֲשֶׁר יִתְּנוּ לֵי לֶךְ נִתְּתִים⁸⁵; וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יִרְמֹו בְּנֵי
18 יִשְׂרָאֵל לֵי נִתְּתִי לֶךְ - עַד שְׁיִרְמֹו⁸⁶ וְאַחֵר כֶּן יִזְכֶּה
19 בָּהֶם. וְלֹא יִטְלֹם אַחֵר שֶׁהוֹרְמוּ אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלִים,
20 שֶׁהָרִי הֵם שֶׁל בְּעָלִים לִתְּנֹן לְכָל כֹּהֵן שְׂרָעִי;
21 שְׁנֶאֱמַר: וְאִישׁ אֶת כְּדָשָׁיו לוֹ יִהְיֶה⁸⁷. וְאִם לָקַח שְׂלֹא
22 מִדַּעַת בְּעָלִים - זָכָה בָּהֶן⁸⁸; שְׂאִין לְבְּעָלִים מִהֵן אֶלָּא
23 טוֹבֵת הַנָּאָה⁸⁹, וְטוֹבֵת הַנָּאָה אֵינָה מִמּוֹן⁹⁰.

(85) [כן הוא ב'ספרי' זוטא פ' קרח (הובא ב'ילקוט שמעוני' ס' תשנה) 'ראשית אשר יתנו לך, ממה שיפרישו ויתנו לך, ולא מה שתטול לך'. וב'ספרי' שם: "כל חלב יצהר וכו' זו תרומת מעשר. ראשיתם, זו ראשית הגז. אשר יתנו, זה הזרוע והלחיים והקיבה". הרי שגם מתנות וגם תרומה, אין להם אלא ממה שנותנים להם]. (86) חולין קל, ב. [עי' רדב"ז. וראה להלן פ"ו מהל' מעשרות הכ"א]. (87) 'ספרי' פרשת נשא. ובמתנות כהונה נאמר (דברים יח, ג) : "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", ודרשו חכמים (שם קלג.) "ונתן, ולא שיטול מעצמו". וראה להלן פ"ט מהל' ביכורים הכ"ב. (88) שהרי אפילו ספק בכור שתקפו כהן, אין מוציאין מידו (בבא-מציעא ו, ב. ופ"ה מהל' בכורות ה"ג, ועי' ב'תוספות' שם ד"ה והא, ו'תוספות' חולין קלא, א - ד"ה יש בו. (89) שיש לו הזכות ליתנה לכל כהן שירצה. (90) נדרים פה, א. ועי' בפ"ה מהל' אישות ה"ו. ונראה שלא רק עצם המתנות אין מוציאין מידו, אלא אפילו דמי טובת הנאה, אינו יכול לתבוע, שכל זכות זו אינה אלא כשהתרומה בידו.

24 טז. כֹּהֵן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ⁹¹ תְּרוּמָה וּמִצָּא בָּהּ דְּבָרִים אַחֲרִים
25 - הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִים מִשּׁוּם גָּזֵל, שְׁמָא אַחֲרִים הֵנִיחֻם
26 שָׁם⁹² עַד שְׁטִילוֹם.

(91) תוספתא תרומות פ"י. (92) [ומה שאמרו בבבא-מציעא כו, ב: "שילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו" (וכן הוא בפס"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ו) - אינו אלא בלוקח מן התגר, שאינו ידוע ממי קנה, או אפילו מבעל הבית, אם דש על-ידי פועלים אחרים, שלא ידעו מי הוא בעל האבידה, אבל תרומה שאינה מופרשת אלא על-ידי הבעלים עצמם, או על-ידי שלוחם, או בני ביתם, ידוע מי הוא בעל האבידה. ועוד שאין זו אבידה כלל, אלא דרך הינוח, וכמו שאמרו בתוספתא שם "שהכל משליכין לבית הדמע", כלומר, מניחים חפצים לשמירה בתוך התרומה, שהכל יראים לגשת אליה פן יטמאוה, ועי' תוספתא כפשוטה].

27 יז. אִין יִשְׂרָאֵל חִיבִין⁹³ לְהִטְפֹּל בְּתְרוּמָה וּלְהִבְיָאָה
28 מִן הַגֶּזֶן לְעִיר וּמִן הַמִּדְבָּר לְיִשׁוּב, אֶלָּא כִּהְיִים
29 יוֹצְאִין לַגִּרּוֹת וּיִשְׂרָאֵל נוֹתִים לָהֶם חֶלְקֹן שָׁם. וְאִם
30 לֹא יֵצְאוּ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ וּמִנִּיחָה בְּגֶרֶן. וְאִם הָיְתָה
31 חִתָּה⁹⁴ אוּ בִּהְמָה אוֹכְלָתָה שָׁם וְאֵינָה מְשַׁתְּמֶת שָׁם
32 מִיָּהֶם - הִתְקִינוּ חֲכָמִים שְׁטִיפֹל בָּהּ וּיְבִיאָנָה לְעִיר
33 וְיִטֹּל שֹׁכֵר הַבָּאָתָה מִכֶּהֱנָן⁹⁵; שְׁאִם הִפְרִישָׁה וְהִנִּיחָה
34 לְבִהְמָה וּלְחִתָּה - הָרִי זֶה חֲלוּל הַשָּׁם⁹⁶.

בתוך האוכל, כמו שכתב רבינו להלן, ומכיון שבשעת סחיטה היו המשקין חולין, לא נטמאו בעת הסחיטה על-ידי מגע הזיתים והענבים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (פ"א מהל' אבות הטומאות ה"ב) - ר"י קורקוס ובספ' משנה. (64) צ"ל: "סוחטין" (מעשה רוקח). (65) שאינו מטמא המשקין היוצאים. אבל ביותר מכביצה נטמאו המשקין, שהם תרומה, שהרי בתרומה אמרו "שני עושה שלישי" (שם ה"ג). (66) פסחים לג, ב. ודף לד, ב. (67) ולא אמרו בכביצה מכוונת, שגם היא אינה מטמאה המשקין היוצאים מהם, שכיון שיצא טיפה, שוב אין בה כביצה (שם). (68) שם. (69) כגון שנגעו באוכל שהוא שני לטומאה. (70) הלי' אבות הטומאות, שם.

1 יב. פֶּת תְּרוּמָה שְׁנִטְמָאת - מְשִׁלִּכָה לְבֵית הָעֲצִים⁷¹
2 עַד שְׁיִשְׂרָפְנָה. וְכֵן שְׁמֹן שְׁנִטְמָא - נוֹתְנוּ בְּכָלִי
3 מְאוּס⁷² עַד שְׁיִדְלִיק, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה תִקְלָה לְאַחֲרִים
4 וְיִאכְלוּהוּ. וְחִטִּים שְׁנִטְמָאוּ - שׁוֹלְקִין⁷³ וּמִנִּיחִין בְּכָלִי
5 מְאוּס, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ רְאוּיִין לְאַכְלָה, וְאַחֵר כֶּן
6 יִסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְכִירִים⁷⁴. וּמִשְׁקִין שְׂאִין רְאוּיִין
7 לְהִדְלִיקָה⁷⁵ שְׁנִטְמָאוּ, כְּגוֹן הַיֵּין - קוֹבְרִין אוֹתָן⁷⁶.

(71) שם לג, ב. (72) שם. (73) בישול ולא בישול, ראה להלן פ"ה מהל' מעשר הי"ד. (74) ראה למעלה פ"ב הי"ד. (75) משנה, תמורה לג, ב: "ותרומה טמאה וכו' את שדרכן לשרוף ישרוף, ואת שדרכן להקבר יקבר". (76) ואף-על-פי שהיין ראוי לזילוף - חששו לתקלה, שמא יבואו לשתותו. ואף-על-פי שלדעת בית הלל, אין חוששים לתקלה (פסחים כ: ובבא-קמא קטו:) - סמך רבינו על מה שאמרו בגמרא כמה פעמים שחוששין לתקלה, ואם כן על כרחנו שאין הלכה כבית-הלל בענין זה (כספ' משנה בשם ר"י קורקוס). ועי' 'תוספות' בבא-קמא שם ד"ה אתי.

8 יג. יֵין תְּרוּמָה⁷⁷ שְׁנִטְמָלָה⁷⁸, הוֹאִיל וְאִסוּר בְּשִׁתְיָה⁷⁹
9 - יִשְׂרָפֶה⁸⁰. וְכֵן תְּאִנִּים⁸¹ וְעִנְבִּים וְקִשְׁוֹאִים וְדִלּוּעִין
10 וְאַבְטִיחִין וּמִלְּפֹנּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנִטְמָאוּ מִנְּקֻרוֹת
11 - הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִין בְּאַכְלָה מִפְּנֵי סִכַּת נִפְשוֹת⁸². מֵה
12 יַעֲשֶׂה בָּהֶן? יִשְׁלִיף לֵים אוּ יִקְבְּרוּ.

(77) תרומות פ"ח מ"ד. (78) שנשאר בלי כיסוי שיעור זמן שייצא הרחש (= הנחש הזוחל) מתחת אוזן הכלי, וישתה ויחזור למקומו (פ"א מהל' רוצח הי"א). (79) "שמא שתה ממנו נחש או אפעה או זולתם מבעלי הארס, ויסתכן השותה אותם וימות" (פירוש המשניות שם). (80) ואין לחוש שהוא מאבד את התרומה, לפי שאינו ראוי לשתייה. (81) שם, מ"ו. (82) שמא ניקרן הנחש.

13 יד. עֶסֶה שְׁנִלּוּשָׁה⁸³ בָּמִים מְגֻלִּים, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא
14 תְּרוּמָה - תִּשְׂרָף⁸⁴.

(83) תוספתא תרומות פ"ז. (84) ואפילו נאפתה הפת - אסורה (הלי' רוצח שם ה"טז), ודלא כרבי נחמיה בתוספתא שם, שאמר : "ארס של נחש, כלה באור".

15 טו. אֲסוּר לְכַהֵן לִטֹּל תְּרוּמָה אוּ שְׂאֵר מִתְּנוֹת שֶׁלוֹ
16 עַד שְׁיִפְרִישׁוּ אוֹתָם הַבְּעָלִים. שְׁנֶאֱמַר: רִאשִׁיתָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששוב אין שום חשש של הפחתה בשכר - התיירו ('תוספתא כפשוטה'). (110) תוספתא שם. (111) שם, ודווקא ישראל, אבל כהן אינו רשאי לעשות כן, שהרי הוא כמסייע בבית הגרנות (רדב"ז בהלכה הסמוכה). (112) כן הוא בתוספתא שם, וכן במשנה ערכין כח, ב. ומה שנראה בבכורות כז, א - שרק בתרומה התיירו ולא במתנות כהונה, נראה שרבינו פירש סוגיא זו כפירוש רגמ"ה ('תוספתא כפשוטה'). (113) וזוהי טובת ההנאה של הבעלים (בכורות, שם).

20 **כא. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיוּ הַבְּעָלִים רוֹצִים**
21 **לִתֵּן אוֹתָם לְאֶחָד מִשְׁנֵי כֹהֲנִים אֶלּוּ אוֹ לְאֶחָד מִשְׁנֵי**
22 **לוֹיִים אֶלּוּ בְּחֻנָּם, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הֲאֵל לָךְ וְתֵן לָזֶה;**
23 **אָבֵל הַבְּעָלִים שְׂאֲמָרוּ לִכְהֵן אוֹ לְלוֹי: הֲאֵל לָךְ חֵלֶק**
24 **זֶה בְּטוֹבַת הַנָּאֶה¹¹⁴ - הֲרִי זֶה אֲסוּר¹¹⁵. וְכֵן אֲסוּר**
25 **לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּתֵרוֹמוֹת¹¹⁶, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹאֲקַח**
26 **מִפְּהֵן וּמוֹכֵר לִכְהֵן¹¹⁷.**

(114) היינו שהכהן יתן לבעלים הכסף בשכר טובת הנאה שלו. (115) מפני שהוא כמסייע בבית הגרנות ('ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב). (116) שביעית פ"ז מ"ג. (117) שאין כאן שום חשש של סיוע בבית הגרנות.

27 **כב. עֲשֵׂרָה אֵין חוֹלְקִין לָהֶן¹¹⁸ תְּרוּמָה בְּבֵית הַגֶּרְנוֹת,**
28 **אִף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אוֹתָהֶן¹¹⁹ אוֹ מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ.**
29 **וְאֵלּוּ הֵן: הַחֵרֶשׁ וְהַשּׁוֹטָה וְהַקֵּטָן שְׂאִין בּוֹ דַּעַת**
30 **לִפְרֹשׁ חֶקֶן¹²⁰, מִפְּנֵי שְׂאִין בְּאֵלּוּ דַּעַת¹²¹. וְהַטְּמֻסִּים**
31 **וְהַנְּדוּגִינֹס, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרִיָּה בְּפָנֵי עֲצָמָן¹²².**
32 **וְהַעֲבָד, שְׂמָא יִרְאוּהוּ הָעוֹבְרִים בְּשָׂרָה וְיַעֲדוּ עָלָיו**
33 **שֶׁהוּא כְּחֵן¹²³. וְהַעֲרֵל וְהַטְּמָא¹²⁴, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְאֻסִּין.**
34 **וְהָאִשָּׁה, שְׂמָא תִתְגַּרְשׁ¹²⁵, וּמִפְּנֵי הִיחָדוּ¹²⁶. וְהַנּוֹשָׂא**
35 **אִשָּׁה שְׂאִינָה הוֹגֵנֶת לֹא¹²⁷ - קָנְסוּ אוֹתָהּ¹²⁸ שְׁלֵא יִחַלֵּק**
36 **בְּבֵית הַגֶּרְנוֹת עַד שְׁיִגְרַשְׁנָה. וְכֵלֶן מְשַׁלְחִין לָהֶן**
37 **לְבִתְיָהֶן¹²⁹ וְחוֹלְקִין לָהֶן¹³⁰ כְּשָׂאָר קִדְשֵׁי הַגְּבוּל¹³¹;**
38 **חוּץ מִן הַנּוֹשָׂא אִשָּׁה שְׂאִינָה הוֹגֵנֶת לֹא¹³² וְהַטְּמָא**
39 **וְהַעֲרֵל¹³³, שְׂאִין מְשַׁלְחִין לָהֶן כָּלֵל.**

(118) יבמות זט, ב. (119) לקנין כספם. (120) תוספתא חגיגה פ"א. והיינו שידוע לישא כפיו (כסף-משנה), ואף-על-פי שאין הכהן נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו (פט"ו מהל' תפלה ה"ד) - אין זה אלא ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו גם בעודו קטן ('תוספות' מגילה כד. ד"ה ואין). ובדפוס רומי וכת"י 'מעשה רוקח': "לפרוש חיקר", וכן הוא בכת"י עהרפורט בתוספתא שם, והיינו לפרוש בגדו לקבל התרומה ('תוספתא כפשוטה'). (121) זילותא דתרומה לחלק להם בגורן לעין כל (רש"י יבמות, שם). (122) שם. וזו היא זילותא דתרומה (רש"י). (123) ויעלוהו מתרומה ליוחסין להשיאו אשה (שם ק.). (124) שאף-על-פי שהם אינם אוכלים בתרומה - מאכילים הם את נשיהם ועבדיהם (למעלה פ"ו ה"ב). (125) בת ישראל שנישאת לכהן, והיא זרה. והיינו משום שלאחר הגירושין אסורה היא בתרומה, ובלא יודיען ימשיכו לחלק לה תרומה (רש"י שם).

(93) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. (94) תוספתא, שם. (95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה. (96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

1 **יח. אֲסוּר לִכְהֲנִים וְלוֹיִם⁹⁷ לְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגֶּרְנוֹת כְּדִי**
2 **לְטַל מִתְּנוּתֵיהֶן⁹⁸. וְכָל הַמְּסִיעַ - חֵלֶל קִדְשׁ הַשֵּׁם,**
3 **וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: שַׁחַתְם בְּרִית הַלֹּוי. וְאֲסוּר לִישְׂרָאֵל⁹⁹**
4 **לְהִנְיחוֹ שְׂסִיעָה, אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם חֵלֶקֶן בְּכָבוֹד.**

(97) בכורות כו, א. (98) תרומות ומעשרות ומתנות כהונה. ודווקא באלו החייבות מן התורה, אבל תרומת חוצה-לארץ וחלת חוצה-לארץ, שאינן אלא מדרבנן, אין בהם איסור זה של "כהן המסייע בבית הגרנות" (שם כז. וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ה מהל' בכורים ה"ב, לפי נוסחת הכסף-משנה שם, ועי' כסף-משנה ומשנה-למלך כאן). (99) בכורות שם, לגבי בכור. וכן הוא בפ"א מהל' בכורות ה"ד.

5 **יט. נִתֵּן תְּרוּמָה לִכְהֵן¹⁰⁰ עַל מְנַת לְהַחְזִירָה - יֵצֵא**
6 **יָדִי נְתִינָה¹⁰¹. וְאֲסוּר¹⁰² לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שְׂנֵמָצָא**
7 **כְּמִסִּיעַ בְּבֵית הַגֶּרְנוֹת¹⁰³. וְכֵן אֲסוּר לָהֶן שְׂיַחֲטוּ¹⁰⁴**
8 **תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, וְאֶפְלוּ לְשֵׂאל חֵלֶקֶן בְּפִיָּהֶן¹⁰⁵ -**
9 **אֲסוּר, אֶלָּא נוֹטְלִין בְּכָבוֹד. שְׂעַל שְׁלַחַן הַמִּקְוֹם הֵם**
10 **אוֹכְלִין, וְעַל שְׁלַחֲנוּ הֵם שׁוֹתִים, וּמִתְּנוֹת אֶלּוּ לְשֵׁם**
11 **הֵם, וְהוּא זָכָה לָהֶן¹⁰⁶; שְׂנֶאֱמַר: וְאִנִּי נִתַּתִּי לָךְ אֶת**
12 **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי¹⁰⁷.**

(100) קידושין ו, ב. (101) לכהן, והכהן יחזירנה לו, והוא ימכור את התרומה לכהנים אחרים והדמים שלו (רש"י). (102) גמרא, שם. (103) שבשכר זה יתן לו שאר תרומות (רש"י). (104) חולין קלג, א. (105) שם. (106) כלומר, אינן מ"שולחן גבוה" כקדשים קלים (קידושין נב:), או כמעשר שני (סוכה לה). שאינם ממון בעלים (שם ושם), אלא ממון כהן הוא, במפורש בבכורות פ"ב מ"א. (107) ולפיכך צריך לנהוג בהן כבוד (רדב"ז).

13 **כ. לֹא יִתֵּן אָדָם¹⁰⁸ תְּרוּמָה לְשׁוֹמֵר גִּתּוֹ, וְלֹא בְּכוֹר**
14 **לְשׁוֹמֵר עֲדָרוֹ, וְלֹא מִתְּנוֹת לְרוֹעֵה בְּהֵמָתוֹ. וְאִם נָתַן**
15 **- חֵלֶל¹⁰⁹, אֶלָּא אִם בֶּן נִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָתָן¹¹⁰ שְׂמִירָתָן**
16 **תַּחֲלָה. וְרִשְׁאֵי יִשְׂרָאֵל¹¹¹ לּוֹמֵר לִישְׂרָאֵל אַחֵר: הֲאֵ**
17 **לָךְ סָלַע זֶה, וְתֵן תְּרוּמָה אוֹ בְּכוֹר¹¹² אוֹ שְׂאָר מִתְּנוֹת**
18 **לְפָלוֹנֵי הַפֶּהֶן, בֶּן בְּתִי אוֹ בֶן אַחֲוִיתִי¹¹³, וְכָל פִּיּוּצָא**
19 **בְּזֶה.**

(108) תוספתא דמאי פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 90..). (109) כלומר, ביזה אותם. והמקור בבכורות כו, ב: "הכהנים והלוויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות כו' אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן חיללו, ועליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. ואומר: ואת קדשי בני ישראל לא תחללו". והנה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות שלפניה, נראה שהטעם הוא משום "כהן המסייע בבית הגרנות", ועל כרחנו שמדובר כשנותן להם לבסוף שכרם משלם, אלא שיש חשש שמא יפחיתו לו בשביל זה משכרם. ורק "אם נתן להם שכר שמירתם תחילה", באופן

4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. (5) ואין כאן גזל השבט.
 ב. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה - נעשה הכל מדמעה, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה, חוץ מדמי אותה סאה. במה דברים אמורים? כשנתערב מין במינו; אבל מין בשאינו מינו - בנותן טעם: אם יש בכל טעם תרומה - נעשה הכל מדמעה, וימכר לכהנים חוץ מדמי תרומה שבו; ואם טעם הכל טעם חלין - הכל מתר לזרים.

6) מעורב (= חולין עם תרומה). (7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. (8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. (9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. (10) השיעור של ביטול.

ג. סאה תרומה שנפלה למאה, והגביה סאה מן הכל, ונפלה הסאה שהגביה למקום אחר - אינה מדמעת. אלא לפי חשבון. וכן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונעשה הכל מדמעה, ונפל מן המדמעה למקום אחר - אינו מדמעה אלא לפי חשבון. פיצד? הרי שנפלו עשר סאין של תרומה לתשעים סאה חלין ונדמעה הכל: אם נפל ממדמעה זה עשר סאין לפחות ממאה חלין - נדמעה, שהרי יש בעשר של מדמעה סאה של תרומה; נפל לתוכן פחות מעשר סאין - אינו מדמעות.

11) שצריך להרים סאה. (12) אוסרת בתערובת. (13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמעה, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדמעה.

ד. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להפלה, כגון חטים לחטים או קמח לקמח; אבל דרכו להפלה, כגון שמן תרומה לשמן חלין או יין תרומה ליין חלין - הולכין אחר הרב: אם רב תרומה - הרי זה מדמעה בתרומה; ואם רב חלין - הרי הוא כחלין ואינו מדמעה, אף על פי שהכל אסורים לזרים.

14) שאינו נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה. (15) כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר - אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת השנייה.

ה. סאה תרומה שנפלה למאה, הגביה ונפלה אחרת, הגביה ונפלה אחרת - הרי החלין מתרין, עד שתתרכה תרומה עליהן; שאם נפלו לתוך המאה חלין מאה סאה ועוד¹⁷ של תרומה סאה אחר סאה - נעשה הכל מדמעה.

ואף בבת כהן שלא שייך טעם זה, גזרו משום בת ישראל (משנה למלך). (126) שבשבילי השדות אין מצויים עוברי דרכים, והאשה תתייחד עם הגברים ההולכים לבית הגרנות. והנה ביבמות שם, מביאה הסוגיא שתי דיעות. אחת אומרת משום גרושה, והשנייה אומרת משום ייחוד, ורבינו פסק כשתיהן יחד. ואם בית הגרנות סמוך לעיר, שאין חשש שמא תתגרש ולא ידעו, ובאופן שבשבילי השדות מצויים הרבה אנשים שאין חשש ייחוד - חולקים לזה תרומה בבית הגרנות (שם). (127) כלומר, פסולה לכהונה (רש"י שם). (128) יבמות, שם. (129) שאין איש רואה שנותנים להם תרומה. (130) בביתם. (131) היינו תרומת מעשר וחלה. ורוצה לומר: כשם שתרומת מעשר וחלה, שאין הדרך לחלקם בגרנות, מותר לחלקם בביתם, כן מותר לחלק להם תרומה גדולה בביתם, אף-על-פי שהדרך לחלקה בבית הגרנות. וכן מפרש בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 20 57) "קדשי הגבול קטנים חולקין בהן". וכן הוא באנדרוניסוס בבכורים פ"ב (שם עמ' 31 290) לפי נוסחת בה"ג: "וחולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים". ומשמע שגם תרומה גדולה בכלל, ועל כרחנו שהיינו בבית. ועי' בר"ש, ביכורים, שם. (132) שקנסוהו. (133) ביבמות ק, א - אמרו: "וכלן משגרין להן לבתיהן, חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו, אבל ערל משגרין ליה, מאי טעמא משום דאניס. טמא נמי הא אניס? האי נפיש אונסיה, והאי לא נפיש אונסיה". ואם כוונת רבינו, לערל שאפשר לו למול ולא מל שאינו אנוס כלל (ראה ב'מאירי' שם), למה השמיט דין ערל שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא אנוס ומשגרין לו, ועי' בכסף משנה.

יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

א. התרומה עולה באחד ומאה. פיצד? סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חלין ונתערב הכל - מפרש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן, והשאר מתר לזרים. וכל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הפליסין והחרובין והשעורים של אדום - אינו צריך להגביה; הואיל ונפלה במאה - בטלה במעוטה, והכל מתר לזרים.

2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. (3) משום גזל השבט, שתורומה ממון כהנים.

י. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה חֲלִין, וְנִפְלו
חֲלִין אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מָאָה: אִם בְּשׁוּגָגָה -
הָרִי זֶה עוֹלָה בְּמָאָה וְאַחַד; וְאִם בְּמִזְדָּגָה - הָרִי הַכֹּל
מִדְּמַעַ, שְׁאִין מִכְּבָּלִין אֶסְרֵי תוֹרָה²⁴ לְכַתְּחֻלָּהּ.²⁷

(22) הוסיף. (23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה.
(24) כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל
תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.

יא. תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר לְבִטְלָהּ בְּרֵב,
וְאִיכָלָהּ בְּיָמֵי טַמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא אִם הָיָה לוֹ
יֵין שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹא אֶחָד
וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֶגִין חֲלִין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלֹשָׁה;
וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵל מִיֵּין שֶׁל תְּרוּמָה לֹא וְנוֹתֵן לְתוֹךְ
הַשְּׁלֹשָׁה²⁵, וּמַגְבִּיחַ מֵאַרְבַּעֶתָן לֹא וְשׁוֹתָהּ; וְחוּזֵר
וּמְשַׁלֵּף לְתוֹכָן לֹא אַחֵר, וְחוּזֵר וְנוֹטֵל לֹא וְשׁוֹתָהּ.
וְכֵן נוֹתֵן לֹא תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹא מִן הַתַּעֲרֻכָּת, עַד
שֶׁיִּכְלָה כָּל הַיֵּין שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנֹּטֵל בְּמָה לֶגִין
בְּשְׁנֵי לֶגִין שֶׁל חֲלִין.²⁶

(25) לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה
ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת
עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו
מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת
רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי
דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון
שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.

יב. הַזֵּרֵעַ תְּרוּמָה בְּצֵד הַחֲלִין וְלֹא נֹדַע אִי זֶהוּ זֵרֵעַ
תְּרוּמָה, אֲפֹלוּ הָיָה מָאָה לִגְגָה²⁶ שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְגָה
אַחַת שֶׁל חֲלִין - בָּלֵן מִתְרִין²⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּדָבָר שֶׁזֵּרְעוּ בָּהּ בְּקֶקֶע, כְּגוֹן הַחֲטִים וְהַשְּׁעוּרִים
וְכִיּוּצָא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָר שְׁאִין זֵרְעוּ נִפְסָד בְּאֶרֶץ, כְּגוֹן
הַשּׁוּם²⁸ וְהַבְּצָלִים, אֲפֹלוּ מָאָה לִגְגָה שֶׁל חֲלִין וְלִגְגָה
אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֻכָּת בִּיגְיָהן - הָרִי הַכֹּל מִדְּמַעַ²⁹.
וְאִם נִתְלָשׁ³⁰ הַכֹּל - תַּעֲלָה הַתְּרוּמָה בְּמָאָה וְאַחַד.
וְלֹא יִתְלַשׁ לְכַתְּחֻלָּהּ³¹.

(26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. (27) קל
הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת
מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד
הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. (28) שהשומים הם
דבר שאין זרעו כלה. (29) שאין קרקע עולה באחד ומאה.
ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא
ולא נתערבה בחולין". (30) ממקום חבורו. (31) משום
שאין מבטלין איסור לכתחילה.

יג. שְׁתֵּי קְפוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֲלִין,
וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה הִיא, אוֹ שֶׁנִּפְלָה סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה
לְתוֹךְ אַחַת³² מֵהֶן, וְאִין יָדוּעַ לְהִיכֵן נִפְלָה, וְאַחֵר כֶּף
נִפְלָה אַחַת מִשְׁתֵּי קְפוֹת³³ לְתוֹךְ הַחֲלִין - אֵינָה
מִדְּמַעֶתָן³⁴. וְכֵן אִם זֵרֵעַ אַחַת מֵהֶם - הַגְּדוּלִין חֲלִין

(16) ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון
שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין
חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. (17) כן מפרש רבינו
מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרבה תרומה על החולין".
והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה,
סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין,
והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת
של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים
שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון
ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא
היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.

ו. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמָאָה, וְלֹא הִסְפִּיק
לְהַגְבִּיחָהּ עַד שֶׁנִּפְלָה סָאָה אַחֶרֶת, אִם יָדַע בְּרִאשׁוֹנָה
קִדְּם שֶׁתִּפְּלֵה הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדְּמַעַ, אֲלֹא מִפְּרִישׁ
סָאָתִים וְהַשְּׁאָר מִתֵּר; הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, הָרִי
הִיא כְּאֵלוּ עֲלָתָהּ. וְאִם לֹא יָדַע בְּסָאָה רִאשׁוֹנָה אֲלֹא
אַחֵר שֶׁנִּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - הָרִי זֶה מִדְּמַעַ, וְכֵאלוּ נִפְלו
שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.¹

ז. אִין פִּסְלָת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּה לְאֶסֹר
הַחֲלִין, אֲבָל פִּסְלָת הַחֲלִין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֲלִין
לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. בִּיצֵד? סָאָה חֲטִים יְפוֹת שֶׁל
תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמָאָה סָאָה חֲטִים רְעוֹת שֶׁל חֲלִין,
וְטַחֵן הַכֹּל, אָף עַל פִּי שֶׁהִמְרִסָן שֶׁל חֲלִין מְרַבֵּין וְשֶׁל
תְּרוּמָה מוּעָט, וְהָרִי קִמַּח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמָּאָה
מִקְמַח הַחֲלִין - הָרִי זֶה עוֹלָה; וּמִשְׁעָרִין בְּקִמַּח עִם
הַמְרִסָן, שֶׁהוּא מָאָה וְאַחַד. אֲבָל אִם נִפְלָה סָאָה
חֲטִים רְעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמָּאָה סָאָה חֲטִים
יְפוֹת שֶׁל חֲלִין, וְטַחֵן הַכֹּל, וְהָרִי הִקְמַח שֶׁל תְּרוּמָה
אֶחָד מִמָּאָה מִקְמַח הַחֲלִין - הָרִי זֶה עוֹלָה בְּמָאָה
וְאַחַד; שְׁהָרִי הוֹתִירוּ הַחֲלִין, וּפְחָתָהּ הַתְּרוּמָה.²

ח. לֹא יֵין שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנִּפְלָה לְמָאָה לֶגִין
עֲכוּרִין - אִין מוּצִיאִין שְׁמֵרִים שְׁבָהֶם¹⁸, אֲלֹא מַעֲלִין
אֶת הַלֵּג¹⁹. וְכֵן אִם נִפְלָה לֹא עֲכוּר לְמָאָה לֶגִין צָלוּלִין
- אִין מוּצִיאִין שְׁמֵרִים שְׁבָהֶם²⁰.²³

(18) כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי
להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. (19) כמו
שהוא מעורב עם השמרים. (20) שגם בשמרים יש איסור
תרומה.

ט. לֹא מִים שֶׁנִּפְּלָה לְתַשְׁעִים וְתַשְׁעָה לֶגִין יֵין, וְאַחֵר
כֶּף נִפְלָה לְתוֹךְ הַכֹּל לֹא יֵין שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְּמַעַ הַכֹּל,
שְׁאִין הַמִּים מַעֲלָה אֶת הַיֵּין²¹.²⁶

(21) כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה,
לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנוותן טעם ויין
במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול
התרומה - אין מצטרפין.

השנייה, לא נדמיו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות.

טז. היו לפניו שני פריים, ואמר: תרומת שני פריים
באחד מהן - הרי שניהן מדמעות⁴³. היו לפניו שתי
סאין וכרי אחד, ואמר: הרי אחת מן הסאין האלו
עשויה תרומה על הפרי הזה - הרי אחת מהן
תרומה, ואין ידוע אי זו היא. היו לפניו שני פריים
וסאך אחת, ואמר: הרי זו תרומה על אחד מן
הפריים הללו - הרי היא תרומה, ונתקן אחד מהן,
ואין ידוע אי זה הוא המתקן מן הטבל.

(43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

יום ש"ק י"א מרחשון ה'תשע"ט

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה
תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול
דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של
חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה
תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי
קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת
ולא נודע לאיזו נפלה.

א. חמשים תאנות² שחורות וחמשים לבנות שנפלה
לתוך תאנה אחת של תרומה: היתה לבנה -
השחורות מתרות, והלבנות מדמעות³; היתה
שחורה - השחורות מדמעות, והלבנות מתרות. ואם
אין ידוע⁴ אם שחורה היתה ואם לבנה - עולה
באחד ומאה מן הכל⁵. ידע מה היתה⁶ אחר שנפלה
ושבח - הרי כלן מדמעות⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוך תאנה
אחת של תרומה, היתה לבנה השחורות מותרות בו".

ומקורו במשנה, מסכת תרומות: לפי רבי יהושע, השחורות
מעלות את הלבנות, והלבנות מעלות את השחורות. רבי
אליעזר אוסר, היינו שאם שחורה נפלה, השחורות אסורות.
ואם לבנה נפלה, הלבנות אסורות. ורבי עקיבא אומר:
בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו,
וכשאין ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו, ופסק הרמב"ם
כרבי עקיבא.

טעמו של ר"א האוסר מובן בפשטות, שהרי במציאות לא
התערבה התרומה אלא בחמשים הלבנות, ובוודאי שאין
מאה מהמין שנפל. בטעמו של רבי יהושע, כתבו
המפרשים, שכיון שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל
ביחד, כולן מצטרפין לבטלה. ובטעמו של רבי עקיבא
שמחלק בין ידוע מה שנפל ואינו ידוע, כתבו - שבידוע
איזו תאנה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות, כיון שיכול

לכל דבר. והשניה - נוהג בה תרומה³⁵. נפלה
הקפה השניה למקום אחר - אינה מדמעת. וכן אם
זרע אחר את השניה - הגדולין חלין. נפלו שתייהן
למקום אחד - מדמעות כקטנה שבשתייהן³⁶. זרע
אחד את שתייהם: בדבר שזרעו כל - הגדולין
חלין, ובדבר שאין זרעו כל - הגדולין מדמע.
במה דברים אמורים? בזרע את השניה עד שלא
קצר את הראשונה³⁷; אבל קצר את הראשונה ואחר
כך זרע את השניה, אפילו בדבר שאין זרעו כל -
הגדולין חלין; שאין תלוש ומחברין נעשין חובה
זה לזה³⁸.

(32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה
לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין
ידוע איזו היא של תרומה וכו'". (33) שאחת מהן תרומה
ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין.
(34) שמה הייתה אותה של חולין. (35) מספק. (36) "אם
יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו
השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין
ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתייהן ואם
היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא
פחות יהיה הכל מדומע". (37) ושתייהן מחוברים והרי זה
כוורע שתייהן יחד. (38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה
לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח".
כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא
באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהוה להו כשני
מינין.

יד. שתי קפות, אחת של חלין ואחת של תרומה,
ולפניהן שתי סאין, אחת של חלין ואחת של
תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו - מתרין; שאני אומר:
חלין לתוך חלין נפלו, ותרומה לתוך תרומה. ואף
על פי שלא רבו חלין על התרומה. במה דברים
אמורים? בתרומה בזמן הזה, שהוא מדבריהם;
אבל בתרומה של תורה - עד שירבו חלין על
התרומה.

טו. סאך תרומה שנפלה לתוך הפרי³⁹, ואמר:
תרומת הפרי זה לתוכו - במקום שנפלה אותה סאך
שם נסתמיה⁴¹ תרומת הפרי, ונדמע הכל⁴² בתרומה
שנפלה ובתרומת הפרי. אמר: תרומת הפרי בצפוני
- חולקין אותו לשנים, והחצי שבצפון - לשנים,
ונמצא רביע הפרי, שהוא צפון צפוני, הוא המדמע.

(39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה
ואינה עושה הכרי מדומע. (40) אחרי כן. (41) נקבעה
במקום מסוים אצל הסאה שנפלה. (42) שעכשיו נתרבתה
התרומה ועושה הכל מדומע [ואף על פי שלמעלה (הלכה
ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד
שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶחָד מִן הַקְטָנִים. נָפַל עֲגוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עֲגוּלִים, 9
מִהֵן עֲשָׂרִים עֲגוּל מִשְׁקָל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין, 10
וּמִהֵן עֲשָׂרִים עֲגוּל מִשְׁקָל כָּל אֶחָד לִטְרָא, הוֹאִיל 11
וּמִשְׁקָל הַכָּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד - הִרְיָנִי אוֹמֵר קָטָן 12
נָפַל, וּמִגְבִּיָּה אֶחָד מִן הַקְטָנִים. 13

(8) שם משניות ח"ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי ממש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). (9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. (10) במשנה שם. (11) ירושלמי שם. (12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

ג. וְהִקְמַח וְהַסֵּלֶת¹³ - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת 14
הַתְרוּמָה. 15

(13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף-על-פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולבררם זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשוטה).

ד. סָאָה שֶׁל חֲטִים שֶׁנִּפְלָה¹⁴ עַל פִּי מַגוּרָה¹⁵ שֶׁל 16
חֲטִים - אֵין מִשְׁעָרִין אוֹתָהּ בְּאֶחָד וּמֵאָה¹⁶; שְׂאִין 17
מִשְׁעָרִין אֶלָּא אִם נִבְלָלָה¹⁷ תְּרוּמָה עִם הַחֲלִין, אוֹ 18
אִם אֵין יָדוּעַ בְּאִיזָה מְקוֹם נִפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכִיצַד 19
יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלוּ הִיא חֲטִים עַל גְּבִי 20
שְׁעוּרִים¹⁸, וּמִפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עֲצָמָה שֶׁנִּפְלָה עַל גְּבִי 21
הַמַּגוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֲלִין שֶׁנִּפְלָה עֲלֵיהֶן, כְּמִי 22
שֶׁמֵּאֲסַף חֲטִים מֵעַל גְּבִי שְׁעוּרִין. 23

(14) תרומות פ"ד משנה יא. (15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). (16) בתחתונות שבמגורה. (17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. (18) תוספתא שם פ"ה.

ה. שְׁתֵּי קָפוֹת¹⁹ אוֹ שְׁתֵּי מַגוּרוֹת שֶׁנִּפְלָה תְּרוּמָה 24
לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וּנְבַלְלָהּ, וְאֵין יָדוּעַ לָאֵי זֶה מִהֵן 25
נִפְלָה: אִם הָיוּ שְׁתֵּי מַגוּרוֹת בְּבֵית אֶחָד²⁰ - הָרִי אֵלֹו 26
מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכָּל כְּאִלוּ הָיוּ 27
שְׁתֵּיהֶן מַגוּרָה אַחַת. וְהַקְּפוֹת מִצְטָרְפוֹת וְאֶפְלוּ הֵיתָה 28
קָפָה בְּבֵית זֶה וְקָפָה בְּבֵית אַחֵר, לְפִי שֶׁקְּרוֹב הַדָּבָר 29
לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן²¹ בְּבֵית אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקָּפוֹת 30
בְּשְׁתֵּי עִירוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. 31

(19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. (20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא קמא. (21) שם (הלכה ח): קופות דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וְכִיצַד מַעֲלָה סָאָה שֶׁנִּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹת²² 32

לאכול האחרות, וכיון שמתרות הן אינן מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע איזו נפלה, כולן בספק איסור, ולכן מעלות זו את זו. וצריך להבין: א. בדעת רבי יהושע, הרי מה בכך שאם רצה לדורסן מערב את כולן, והרי לפועל לא דורסן ואיך מעלות זו את זו.

ב. בדעת רבי עקיבא, מה בכך שאינו יודע איזו נפלה, הרי כל הספק הוא בידיעתו, אבל במציאות לא התערבה התרומה במאה ואין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א ור"ע חולקים בכללות גדר תערובת יבש ביבש שאינה כתערובת לח בלח, כי כל דבר בתערובת זו נשאר ועומד נפרד בפני עצמו, אלא שהאדם אינו יודע איפה נמצא האיסור, האם גדר יבש ביבש שונה מתערובת לח בלח בזה שאינו תערובת ב'חפצא' אלא מצד ה'גברא', היינו בידיעת האדם וגם זה מספיק כדי לבטל האיסור, או שגם גדר תערובת יבש ביבש הוא ב'חפצא' כמו בתערובת לח בלח, כי גם בו אי אפשר להבחין בין ההיתר והאיסור. ר"א סובר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות ב'חפצא', ולכן אין הלבנות יכולות להעלות את השחורות כי אין כאן תערובת במציאות. אבל ר"י ור"ע סוברים שתערובת יבש ביבש מספיק שתהיה רק מצד ה'גברא'.

ועל-פי-זה תובן גם דעתו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה, כיון שאילו היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כי לשיטתו גדר התערובת הוא גם בדעתו של האדם, ולכן נוגעת כאן גם מחשבתו ורצונו לתערובת של הכל יחד.

(על-פי יין מלכות ספר זרעים סימן ט"ו)

(2) תרומות פ"ד משנה ט. (3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה-תרומה שנפלה, מכיון שמתרות הם (פי' הרא"ש שם). (4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי-אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). (5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). (6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. (7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה, ושוב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנערכו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

ב. וְכֵן עֲגוּלֵי דְבֵלָה וּמִלְבָּנִים שֶׁל דְּבֵלָה⁸ שֶׁנִּפְל עֲגוּל 1
או מִלְבָּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מִלְבָּן 2
הִיא אוֹ עֲגוּל - הָרִי הַעֲגוּלִין מִצְטָרְפִין לְמִלְבָּנִים⁹ 3
וְתַעֲלָה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכָּל. עֲגוּלֵי דְבֵלָה 4
גְּדוּלִים וְקִטְנִים¹⁰ שֶׁנִּפְל עֲגוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין 5
יָדוּעַ אִם גְּדוּל הִיא אוֹ קָטָן - הָרִי הֵן מַעֲלִין בֵּין 6
בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָלָהּ¹¹. כִּיצַד? נָפַל עֲגוּל לְמֵאָה עֲגוּלִין 7
גְּדוּלִים וְקִטְנִים - הִרְיָנִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל¹², וּמִגְבִּיָּה 8

חֲלִין מִמָּקוֹם אַחֵר³⁸ וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים²⁵
וְאַחַת יוֹתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נִפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה²⁶
לְתוֹךְ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וְאַבְדָּה אַחַת מִן הַכֹּל - הֵתֵר²⁷
הַשָּׂאֵר לְזָרִים³⁹.²⁸

(36) המשך של ההלכה הקודמת. (37) בכ"י אברבנאל:
"לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. (38) כמפורש
בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף-על-פי שבתרומה
ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי
שאינו מבטלין אסור לכתחילה. (39) שם. שכיון שיש כאן
ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די
בחמשים ואחד.

י. סָאָה תְּרוּמָה⁴⁰ שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה מִעֶשֶׂר²⁹
רֹאשׁוֹן שֶׁלֹא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁴¹ אוֹ לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי³⁰
וְהִקְדֵּשׁ שֶׁלֹא נִפְדָּו, וְנִדְמַע הַכֹּל: אִם לְמַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן³¹
נִפְלָה - יִקְרָא שֵׁם לְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמְכֹּר הַכֹּל³²
לְפָנֵיהֶם⁴² חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת³³
מַעֲשֵׂר שְׁבִי; וְאִם לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהִקְדֵּשׁ נִפְלָה - הִרִי³⁴
אֵלָיו יִפְדּוּ⁴³ וְיִמְכְּרוּ לְכָהֵן חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.³⁵

(40) תרומות פ"ה משנה א. (41) תרומות מעשר.
(42) שהדמוע אסור לזרים. (43) ויהיו חולין.

יא. סָאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה⁴⁴ שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה³⁶
חֲלִין אוֹ מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ הִקְדֵּשׁ,³⁷
בֵּין טְמֵאִין⁴⁵ בֵּין טְהוֹרִים, הוֹאִיל וְנִדְמַע הַכֹּל - הִרִי³⁸
הַכֹּל בְּתְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בְּאַכִּילָה לְכֹל, וְהִרִי³⁹
הַכֹּל אֲסוּר לְעוֹלָם, וּמִנִּיחִים אוֹתָן עַד שִׁירְקָבוּ. בְּמָה⁴⁰
דְּבָרִים אֲמורִים?⁴⁶ בְּדָבָר שֶׁאֵין דָּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חִי;⁴¹
אֲבָל בְּדָבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חִי - לֹא יִנְיָחוּ, שְׁמָא⁴²
יִתְקַל בָּהֶם וְיֵאָכֵל מֵהֶן; אֲלֹא יִדְּלִק הַכֹּל בְּדָרְךָ⁴³
שֶׁמֶדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה⁴⁷.⁴⁴

(44) משנה שם. (45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או
הקדש. (46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף-
משנה). (47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה
לאחרים, כמבואר בפ"ב הלכה יב.

יב. סָאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה⁴⁸ שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה⁴⁵
חֲלִין⁴⁹ טְמֵאִין - יִמְכֹּר הַכֹּל לְפָנֵיהֶם חוּץ מִדְּמֵי⁴⁶
תְּרוּמָה. וְהִכְהֵן אוֹכֵל מִדְּמַע זֶה קָלִיּוֹת⁵⁰, אוֹ לָלוֹשׁ⁴⁷
אוֹתוֹ בְּמֵי פְרוֹת שֶׁאֵין מִכְשִׁירֵין⁵¹, כְּדֵי שֶׁלֹא תִטָּמָא⁴⁸
הַתְּרוּמָה שְׁבִי מִן הַחֲלִין הַטְּמֵאִין. אוֹ לָלוֹשׁ מִדְּמַע⁴⁹
זֶה פָּחוֹת מִכְּבִיצָה⁵², שֶׁאֵין אֲכָל טְמֵא מִטְּמֵא אֲכָל⁵⁰
אַחֵר⁵³ עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּבִיצָה. אוֹ יִתְחַלֵּק מִדְּמַע זֶה⁵⁴
פָּחוֹת מִכְּבִיצָה בְּכָל עֶסֶה, כְּדֵי שֶׁלֹא תִטָּמָא הַתְּרוּמָה⁵²
שְׁבִי.⁵³

(48) משנה שם. (49) שהכל מדומע. (50) קלוי באש. שלא
יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא
בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו

מֵאֶחָד מִשְׁתִּיָּהֶן - מַעֲלָה, וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֲצִיָּה¹
מִזֹּו וְחֲצִיָּה מִזֹּו - מַעֲלָה. כְּדֵים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל²
חֲלִין²³, שְׁדָרְס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַד³
אַחַד²⁴ מֵהֶם, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הֵיא: אִם הָיוּ שֵׁם מֵאָה⁴
כַּד וְכַד - הָרִי זֶה תַּעֲלָה, וְלֹקֵחַ כַּד אַחַד מֵהֶם⁵
וּמִכְרָה לְכָהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָא, וְהַשָּׂאֵר⁶
מִתְרִין; וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמָּאָה - הַפְּמִין כָּלָן⁷
מִדְּמַעוֹת, וְהַשּׁוּלִים מִתְרִין²⁵.⁸

(22) ירושלמי שם. (23) תרומות שם משנה יא, וכרבי
יהושע. (24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד
מהם - מעלה. (25) ולפיכך אין התחתונות מסייעות לבטל,
וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וְכֵן אִם דָּרְסָה²⁶ עַל פִּי כּוֹרֵת אוֹ עַל פִּי עֲגוּל, וְאֵין⁹
יָדוּעַ אִי זֶה הוּא. דָּרְסָה עַל פִּי הָעֲגוּל²⁷ וְאֵין יָדוּעַ¹⁰
אִם בְּצַפּוֹנוֹ אוֹ בְּדְרוֹמוֹ²⁸ וְלֹא אִי זֶה עֲגוּל הוּא²⁹ -
וְאֵין אוֹתָם כָּאֵלּוּ הֵם פְּרוּדוֹת³⁰, וְתַעֲלָה לְפִי¹²
הַמִּשְׁקָל; אִם יֵשׁ בְּכָל הָעֲגוּלִין מֵאָה לִיטְרִין -¹³
תַּעֲלָה. וְהוּא שֵׁשׁ בְּכָל עֲגוּל³¹ מֵהֶן יוֹתֵר עַל שְׁנֵי¹⁴
לִיטְרִין³², כְּדֵי שֶׁתִּבְטַל הַתְּרוּמָה בְּרֹב; שֶׁסִּפֵּק¹⁵
הַתְּרוּמָה בְּטַל בְּרֹב הַחֲלִין.¹⁶

(26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה
פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא-הדין
בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי
הלכה ז ד"ה וצריך). (27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה
הפנים שם. (28) ביצה ד. (29) כלומר: נתעלמו ממנו שני
דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה
מקום בעיגול. (30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל
שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחתונות להעלות
את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). (31) ירושלמי שם.
כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל
עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז
מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם).
(32) בירושלמי שם: "שני ליטריין וכל שהוא", הרי שאין
צורך ב"חד בתרי" משם. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה
איתיביה. ובשולחן ערוך יורה-דעה סימן קט סעיף א
בש"ך, בפלתי ובפתיחי תשובה).

ח. הַתְּרוּמָה - וְדָאָה אוֹסֵר בְּמָאָה, וּסְפָקָה אוֹסֵר¹⁷
בְּחִמְשִׁים³³, וְאֵין לָהּ הֵתֵר אֲלֹא בְּרֹב; וְאִם הָיָה בְּיוֹתֵר¹⁸
מִחֲמִשִּׁים - אֵינָה צְרִיכָה רֹב. מֵיֵצֵד? תְּאֵנָה אַחַת¹⁹
תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְתַשְׁעִים וְתַשְׁעִים, וְהִרִי הַמָּאָה קִימִין³⁴²⁰
- הַכֹּל אֲסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנוּ³⁵.²¹

(33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. (34) ויש כאן בוודאי תרומה.
(35) למעלה הלכה א.

ט. נִפְלָה אַחַת³⁶ מִחֲמִשִּׁים³⁷ וְאַבְדָּה אַחַת מִן הַכֹּל,²²
שְׁמָא אַחַת מִן הַחֲלִין הִיא שֶׁאֲבָדָה אוֹ הָאֶחָת שֶׁנִּפְלָה²³
הִיא שֶׁאֲבָדָה - הִרִי אֵלּוֹ אֲסוּרוֹת, עַד שִׁירְכָה עֲלֵיהֶן²⁴

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג.
(69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא-הדין אם שניהם של חולין (כסף-משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

22 יז. שְׁתֵּי קָפוֹת⁷⁰, אֶחָת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל
23 חֲלִין טָמְאִין⁷¹: נִפְלָה סָאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ
24 אֶחָת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה⁷²,
25 וְהַחֲלִין יֵאָכְלוּ בְּטַהֲרָה כְּתוּמָה⁷³.

(70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. (71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף-משנה, בכדי ליישב קשיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז. (72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד. (73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח). ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

26 יח. נִפְלָה סָאָה תְּרוּמָה טָמְאָה לְתוֹךְ אֶחָת מֵהֶן -
27 אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה⁷⁴, וְהַחֲלִין יֵאָכְלוּ
28 קָלִיּוֹת (בְּטַהֲרָה כְּתוּמָה גְּדוּלָּה).

(74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתירומה לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתיהן אסורות, מה-נפשך, אי לתוך תרומה נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

29 יט. סָאָה תְּרוּמָה טָמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ אֶחָת מֵהֶן -
30 אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה, וְהַחֲלִין יֵאָכְלוּ
31 קָלִיּוֹת⁷⁵ אוֹ יְלוּשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת⁷⁶.

(75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתבי-יד (תוספתא כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. (76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף-משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו

עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א"ב. (51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. (52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). (53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). (54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

1 יג. סָאָה תְּרוּמָה טָמְאָה⁵⁵ שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חֲלִין
2 טְהוֹרִין⁵⁶, וְכֵן סָאָה⁵⁷ תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה
3 חֲלִין טָמְאִין - תַּעֲלָה⁵⁸ בְּאַחַד וּמֵאָה, וְתֵאָכֵל קָלִיּוֹת⁵⁹
4 אוֹ תְלוּשׁ בְּמֵי פְרוֹת אוֹ פָחוֹת מִכְּבִיצָה; שְׁאִין הַסָּאָה
5 שֶׁנִּפְלָה הִיא הַסָּאָה עֲצָמָה שְׁעָלָתָה⁶⁰.

(55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. (56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). (57) שם משנה ג, לדברי הכל. (58) כחכמים שם. (59) שלא תטמא התרומה הטהורה. (60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

6 יד. סָאָה תְּרוּמָה טָמְאָה⁶¹ שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה שֶׁל
7 תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בְּטָלָה בְּמַעוֹט⁶² וְאוֹכְלִין הַפֶּל
8 בְּטַהֲרָה⁶³. וְאִם נִפְלָה⁶⁴ לְפָחוֹת מִמֵּאָה - יִנִּיחַ הַפֶּל
9 עַד שִׁירָקָב.

(61) שם משנה ד. (62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. (63) בכורות כב: וכג. (64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

10 טו. שְׁתֵּי קָפוֹת⁶⁵ שֶׁנִּפְלָה סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אֶחָת
11 מֵהֶן וְנוֹדַע לָאִי זֶה מֵהֶן נִפְלָה, וְאַחֵר כֶּף נִפְלָה סָאָה
12 שְׁנִיָּה וְאִין יָדוּעַ לָאִי זֶה מֵהֶן נִפְלָה - אוֹמְרִים:
13 לְמָקוֹם שֶׁנִּפְלָה רְאֻשׁוֹנָה נִפְלָה שְׁנִיָּה, לְפִי שְׁתוּלִין
14 אֶת הַקֶּלֶקֶלָה בְּמִקְלָלָה⁶⁶. נִפְלָה סָאָה⁶⁷ רְאֻשׁוֹנָה לְתוֹךְ
15 אֶחָת מֵהֶם וְאִין יָדוּעַ לָאִי זֶה מֵהֶן נִפְלָה, וְאַחֵר כֶּף
16 נִפְלָה סָאָה שְׁנִיָּה וְנוֹדַע לָאִי זֶה מֵהֶן נִפְלָה - אִין
17 אוֹמְרִים: לְמָקוֹם שֶׁנִּפְלָה שְׁנִיָּה נִפְלָה רְאֻשׁוֹנָה, אֵלָא
18 שְׁתִּיְהֶן מְקַלְקְלוֹת.

(65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). (66) שהראשונה נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. (67) תוספתא וירושלמי שם.

19 טז. הֵיוּ שְׁתֵּי קָפוֹת⁶⁸, אֶחָת טָמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה⁶⁹,
20 וְנִפְלָה סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְאַחַת מֵהֶן, וְאִין יָדוּעַ אִי
21 זֶה הִיא - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ הַטָּמְאָה נִפְלָה.

מתוך מהדורת חזק

אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ויתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתייהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגת הכסף-משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח"ט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו' יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס]. (79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרין לתוך של תרומה נפלה, ואף-על-פי-כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף-על-פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני-מילואים בתשובה סימן יח. (80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א"ו, י"ג.

לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירום לקבל טומאה, שלא ייטמאו מהתרומה. שאף-על-פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= זהירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

כ. שתי קופות⁷⁷, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן - אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות.

(77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

כא. נפלה סאה⁷⁸ של תרומה טמאה לתוך אחת מהן - שתייהן אסורות. שספק תרומה טמאה - אסור⁷⁹, וספק המדמיע - מתר; מפני שאסור תרומה טמאה - מן התורה, ואסור המדמיע - מדברייהן, על העקרים שבארנו בהלכות אסורי מאכלות⁸⁰.

(78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתייהן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ה"ו"א מרחשון תשע"ט

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ט
מצות עשה קנה.

המצוה הקנ"ה — הצווי שנוצטוינו לקדש את השבת ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וכיצאנו שבהם נזכיר גדלת יום זה וכבודו, והיותו נבדל משאר הימים שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו תעלה: "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). כלומר: זכרהו זכירת קדוש והבדלה [והגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו" — לקדשו בכרבה". ובפרוש אמרו (פסחים קו.): "זכרהו על היין". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו",

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה שכא.

המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יציא איש ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה כז:): שבתחום (גבול) המסע הוא מה-שנוסף על אלפים אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם): "אל-יציא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא ערובין (יז:): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה". ובבארת המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

מלאכה ביום הכפורים, והוא אמרו בו: "וכל-מלאכה לא תעשו" (שם כג, כח). והעובר על לאו זה במזיד — חייב פרת, כמו שבאר הכתוב (שם, ל); ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בביצה (יח): ומגלה (ל): וזולתן.

המצוה הקס"ד — הצווי שנוצטונו לצום בעשרה בתשרי, והוא אמרו יתעלה: "תענו את-נפשתיכם" (שם טז, כט). והפרוש בספרא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תענו את-נפשתיכם" — ענוי שהוא אבוד הנפש. ואיזה? זה אכילה ושתיה. וכן בא בקבלה (יומא עג), שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ושצריך לשבות מכל-הפעלות האלה, שכן נאמר: "שבת שבתון היא לכם ועניתם את-נפשתיכם" (שם, לא), כאלו אמר, שחובה בו השביתה המיוחדת למלאכות ולעבודה, והשביתה המיוחדת להנחת הגוף וקיומו — לפיכך אמר (כפל לשון): "שבת שבתון". ולשון ספרא (אחרי מות שם): "מניין שיום הכפורים אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה? תלמוד לומר: שבת שבתון", כלומר: השבת כל-אלו כדי שישג הענוי.

המצוה הקצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול ביום צום כפור, והאזהרה למעשה זה לא נתבאר בלשון התורה, אבל כיון שהזכיר את-העניש וחייב פרת למי שיאכל, ידענו שמזהרים על האכילה, והוא אמרו: "כי כל-הנפש אשר לא-תענה וגו' ונקרתה" (שם כג, כט). ובריש פרתות (ב), כשמונו מחייבי פרת, מנו בכללם האוכל ביום הכפורים, ובארו שם שכל שחייבים עליו פרת — הוא מצות לא-תעשה, חוץ מן-הפסח והמילה. הנה נתבאר שהאכילה ביום הכפורים מצות לא-תעשה, ולפיכך חייבים על זדונה פרת ועל שגגתה חטאת קבועה, כמו שבארו בריש פרתות וכמו שנתבאר במסכת הוריות (פרק ד משנה ח), שלא יתחייב דין זה (החטאת נקרב) אלא במצות לא-תעשה בלבד, שהרי אמר יתעלה במחייבי חטאת קבועה: "אחת מכל-מצות ה' אשר לא-תעשינה" (שם ד, יג). ולשון ספרא (אמור פרק ד הלכה ד): "כי כל-הנפש אשר לא-תענה ונקרתה — הרי זה עניש ענוי; אבל אזהרה לענוי ליום עצמו לא שמענו. כשהוא אומר עניש מלאכה שאין תלמוד לומר שבכך קל וחמור הוא: מה אם ענוי שאינו נוהג בדימים טובים ובשבתות הרי הוא ענוש עליו, מלאכה שהיא נוהגת בדימים טובים ובשבתות — אינו דין שיהא ענוש עליה, ואם כן למה נאמר עניש מלאכה? נלמד ממנו אזהרה לענוי: מה עניש מלאכה לאחר אזהרה אף עניש ענוי לאחר אזהרה" — הנה נתבאר מה-שאמרנו. ודיני מצוה זו כבר נתבארו בסוף מסכת יומא.

כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת שנוצטונו בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה מקומות בבבבכות (נא): ושבת (קג).

יום שלישי ז' מרחשון ה'תשע"ט

מצות עשה קנה.

המצוה הקנ"ה נדפס ביום הקודם.

יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ט

מצות עשה קנה.

המצוה הקנ"ה נדפס ביום שני.

יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, פורש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו הדין, ואם נתקיימה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכא.

המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אליצא איש ממקמו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שנוסף על אלפים אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלך אלפים אמה לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם): "אליצא איש ממקמו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא (ערוכין יז): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה". ובאומה המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

יום ש"ק י"א מרחשון ה'תשע"ט

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.

מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

המצוה הקס"ה — הצווי שנוצטונו לשבות ביום זה (ביום הכפורים) מן-המלאכות והעבודות, והוא אמרו: "שבת שבתון היא לכם" (ויקרא טז, לא), וכבר בארנו כמה פעמים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אמרם (שבת כד): "האי שבתון — עשה הוא".

המצוה השכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעשות

ירמיה פרק ד א-ז

א אִם-תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל | נִאֲמַם-יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם-תִּסָּר שְׁקוּצִיךְ מִפְּנֵי וְלֹא תִנּוּד: ב וְנִשְׁפָּעַת חִי-יְהוָה בְּאֵמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבְצִדְקָה וְהִתְפָּרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם וְכֹי יִתְחַלְּלוּ: ג כִּי-כֹה | אָמַר יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלַם נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל-תִּזְרְעוּ אֶל-קוֹצִים: ד הִמְלֹו לִיהוָה וְהִסְרוּ עֲרֵלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם פֶּן-תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבְעֵרָה וְאֵין מִכָּפָה מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֵיכֶם: ה הִגִּידוּ בִיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם הַשְׁמִיעוּ וְאָמְרוּ (וּתְקַעוּ) תְּקַעוּ שׁוֹפָר בְּאַרְץ קְרָאוּ מְלֹאוּ וְאָמְרוּ הָאִסְפוּ וּנְבֹאָה אֶל-עָרֵי הַמִּבְצָר: ו שְׂאוּ-נֶגֶם צִיּוֹנָה הָעִיזוּ אֶל-תַּעֲמֹדוֹ כִּי רָעָה אֲנֹכִי מִבֵּיא מִצָּפוֹן וְשֹׁבֵר גְּדוֹל: ז עֲלָה אֲרִיָּה מִסַּבִּיב וּמִשְׁחִית גּוֹיִם נִסֵּעַ יֵצֵא מִמִּקְוָמוֹ לָשׂוּם אֲרִצָּד לְשִׁמָּה עָרִיךְ תִּצְיָנָה מֵאֵין יוֹשֵׁב:

רש"י

כשתצחקו: ואל תזרעו אל קוצים. ואל תהי צעקתכם לפני מתוך הרשע כי-אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים לזורע בלא ניר והיא נהפכת לקוצים קרדונ"ש בלעז: (ד) המולו לה'. בטרם תצא חמתי כאש זהו כניר לפני הזרע: (ה) ואמרו תקעו שופר. הזהירו את יושבי הארץ שיתקעו בשופר לברוח: מלאו. לשון אסיפה והרבה יש במקרא אשר יקרא עליו מלא רועים (ישעיה לא) יקראו אחריו מלא (לקמן יב) יחד עלי יתמלאון (איוב טז): (ו) שאו נגם. לברוח לציון: העיזו. האספו כמו שלח העז (שמות ט): (ז) עלה אריה. נבוכדנצר: מסובכו. דרך אריה לישב במארב סבכי היער אשפיישי"ש בלעז: תצינה. לשון ציה:

(א) אם תשוב ישראל. בתשובה זו אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונה: ואם תסיר שקוציך מפני. אז לא תנוד לצאת בגולה: (ב) ונשבעת חי ה' באמת. כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה שכתוב בכס (לקמן ה) אם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו: והתברכו בו גוים. אם תעשו כן אז יתברכו בישראל הגוים, כל גוי יאמר לבנו תהא כפלוני ישראל: יתהללו. יגידו שבחכם ד"א יתהללו מי שיוכל להדבק בישראל יתפאר בדבר פורונוטי"ר בלעז: (ג) כי כה אמר ה' וגו'. נירו לכם ניר. הוּו למידין מעובדי אדמה שנים אותה בימי הקיץ להמית שרשי העשבים שלא תהא מעלה קוצים בעת הזרע בחורף אף אתם הטיבו מעשיכם בטרם תבא עליכם הרעה שלא תהא תפלתכם נמאסת

מצודת ציון

(א) שקוציך. ענין תיעוב כמו שקץ תשקצנו (דברים ז): ולא. הוי"ו הוא במקום אז וכן אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כז): תנוד. מלשון הנדה והנעה: (ב) יתהללו. מלשון הלול ושבח: (ג) נירו. ענין חרישה כמו רב אוכל ניר ראשים (משלי י): אל קוצים. על קוצים: (ד) המולו. ענין חתוך וכריתה וכן ומל ה' אלהיך (דברים ל): ערלות. ענין אוטם וכן ערלי לב (לקמן ט): מעלליכם. מעשיכם: (ה) מלאו. ענין אסיפה כמו קראו אחריו מלא (לקמן יב): (ו) נס. כלונס ארוך ובראשו וילון לרמו להתאסף: העיזו. ענין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט): (ז) מסובכו. ענינו ענפים אחוזים אלה באלה כמו עד סירים סבוכים (נחום א). תצינה. מלשון ציה ושממון:

מצודת דוד

(א) אם תשוב. מוסב למעלה לומר אם אתה ישראל תשוב בירדו ופיוסים כאלה אז תחזור ותשוב אלי להיות לפני כמאז סגולה מכל: ואם תסיר. אם תעביר הפסילים מארצי ומירושלים עירי אז לא תנוד ללכת בגולה: (ב) ונשבעת וכו'. ואם תשבע חי ה' באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר כמ"ש ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר ישבעו (לקמן ה): במשפט ובצדקה. הענין כפול במ"ש: והתברכו. אז יתגדל מאד עד שהעמים יתברכו בו לאמר בברכתם ישימך אלהים כישראל: ובו יתהללו. המהלל עצמו יאמר הנה אני מוצלח כישראל: (ג) לאיש יהודה. כמו לאנשי יהודה: נירו לכם ניר. מתחלה חרשו השדה לחתוך שרשי הקוצים ואח"כ זרעו על שדה נקיה ולא תזרעו על הקוצים בעודם מחוברים בארץ כי לא תצלח

הזריעה ור"ל מתחילה הסירו הפסילים ואחר זה יקובל תפלתכם לפני ולא כשעדיין לא עזבתם הפסילים: (ד) המלו לה'. ולתוספות ביאור אמר הסירו אוטם לבבכם לשם ה' להתבונן בדרכיו ולדבקה בו: איש יהודה. אתם אנשי יהודה ויושבי ירושלים: פן תצא וכו'. פן תצא חמתי כאש הדולק ובערה בכס ואין מי יכבה אותה ר"ל לא ימצא מי מעביר החמה מפני רוע מעלליכם אשר גברו ואין במי זכות להעביר החמה: (ה) הגידו. כאילו לשרי העם יאמר הגידו ביהודה וכו': תקעו שופר. להשמיע ולזרז. קראו מלאו. קראו את העם ואספו אותם ואמרו להם האספו וכו' להשגב שם מפני האויב: (ו) שאו נגם. הרימו נגם לרמו להתאסף לציון להשגב בה: מביא. על הארץ ההיא: מצפון. זה בבל העומדת מצפון לא"י: ושבר גדול. הרעה ההיא תהיה שבר גדול: (ז) עלה אריה מסובכו. דרך האריה לשבת בתוך סבכי האילנות ועל נ"נ יאמר: ומשחית גוים. זהו נ"נ שהשחית כל העכו"ם וכפל הדבר במ"ש: עריך תצינה. הערים שלך תהיינה שממה מאין מי יושב בהן:

שיר השירים פרקו ייב

י מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יִפָּה כְּלִבְנָה בְּרָה כְּחֶמֶה אֵימָה כְּנִדְגָלוֹת: יא אֶל־נֶגַת אֲגוֹז יִרְדְּתִי לְרֹאוֹת
בְּאֵבִי הַנַּחֵל לְרֹאוֹת הַפְּרָחַה הַגֶּפֶן הַנָּצוּ הַרְמְנִים: יב לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי מִרְפָּבוֹת עַמִּי־נְדִיב:

רש"י

להכריזו על שבחן בדקתו את' מוצא אותו מלא חכמה ועוד כמה מדרשות לדבר מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שבתוכו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין: (יב) לא ידעתי. כנסת ישראל מתאוננת לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בכבודי בגדולתי ונכשלתי בשנאת חנם ומחלוקת שגבר במלכי בית חשמונאי הורקנוס ואריסטובלוס עד שהיה מביא אחד מהם את מלכות רומי וקיבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד ומאז נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות: עמי נדיב. כמו עם נדיב יו"ד יתיר כיו"ד של (דברים לג) שכני סנה (בראשית י) גנובתי יום (איכה א) רבתי עם: נפשי שמתני. אני בעצמי מניתיים עלי כעניין שנאמר (ירמיה יג) ואת למדת אותם עליך אלופים לראש:

(י) מי זאת הנשקפ' עלינו. ממקום הגבו' לנמוך קרויה השקפ' כך בית המקדש גבוה מכל ארצות: כמו שחר. הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל בבית שני בתחלה זרובבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס וליוון ואחר כך נצחום בית חשמונאי ונעשו מלכים: אימה כנדרגלות. אימה בגבוריה כנדרגלות של מלכים כל זה הקב"ה מקלס את כנסת ישראל יפה את רעיתי כתוצאה וכל העניין ע"כ: (יא) אל גנת אגוז ירדתי. עוד זה מדברי שכנה הנה באתי אל מקדש שני זה אליך: לראות באבי הנחל. מה לחלוחית מעשים טובים אראה כך: הפרחה הגפן. אם תפריחו לפני ת"ח וסופרים ושונים: הנצו הרמנים. מקיימי מצוות מלאי זכיות למה נמשלו ישראל לאגוז מה אגוז זה אתה רוא' אותו כולו עץ ואין ניכר בתוכו פוצעו ומצאו מלא מגורות מגורות של אוכלים כך ישראל צנועין וענוותנין מעשיהם ואין תלמידים שבהן ניכרים ואין מתפארים

מצודת ציון

(י) הנשקפה. ענין ראייה והבטה. כמו בעד החלון נשקפה (שופטים ה כח): שחר. כוכב השחר: אימה. מלשון אימה ופחד: כנדרגלות. מלשון דגל של מחנות עם: (יא) באבי הנחל. בצמחי הנחל כמו עודנו באבו (איוב ח יב): הפרחה. מלשון פרח: הנצו. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל. כמו ויוצא פרח ויצץ ציץ (במדבר יז כג): (יב) שמתני. מלשון שימה ועשיה: עמו. היו"ד יתירה. כמו שוכני סנה (דברים לג טז) ורבים כמוהו: נדיב. ענין שררה. כי דרך השר לנדב ולתת מתן:

ומעלתה מטלת אימה על רואיה, כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר כל האומות אינם חפצים להשחיתה עד התכלית, כאילו היתה המון עם רב מלומדי מלחמה: (יא) אל גינת אגוז ירדתי. גם זה מדברי החשוק, שאמר הנה כשנפרדתי ממנה לא הלכתי לחבק חיק נכריה, אבל געגועי היה עליה, ולהפק הגעגועין ירדתי אל גינת אגוז לטייל שם, ולקבל ריח עלי האילנות, ולראות בצמחים הגדילים בשפת הנחל, ולהביט אם פרחת הגפן, אם גדלו נצי הרמנים. והנמשל הוא לומר אף בהיות כנסת ישראל בגולה לא בחרתי בעם אחר, אבל מצוי אני בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקבל ברצון עסק חידושי התורה ורינון התפילה: (יב) לא ידעתי. חזרה החשוקה להתאונן ולומר הנה אז לא שמתי לבי לדעת ולהזהר בכבוד החשוק לפתוח לו הדלת מיד, והנה נפשי עשתה לי להיות מרכבות להטעין עלי נדיבי עם, רוצה לומר להיות משועבדת ונכנעת אליהם כדרך היושבת בדורה וגלמודה. והנמשל הוא לומר שכנסת ישראל תתאונן לומר לא שמתי לבי מאז לצאת מבבל כולנו יחד כאשר צוה ה', ונפשי עשתה לעצמה להיות משועבדת בגולה:

עניינה של תורה הוא המשכה מלמעלה למטה, וכמו שכתוב מן השמים השמיעך את קולו גו'.

ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

י גַּם קֶרֶחַ, הַכֵּל מְשֻׁלְמִין עָלָיו; דְּבָרֵי בֶן נָנִס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְשֻׁלְמִין עָלָיו אֲלָא קְרוֹבִים הָרְאוּיִין לְהַעֲדִי בְּמָקוֹם אַחֵר. וְאִיזְהוּ גַּם קֶרֶחַ? כָּל שֶׁשְּׂשָׁרְיו מְרִבִּין מַעֲדָיו.

פ ר ק ת ש י ע י

א הַמְּגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֲלָא לְפָלוֹנִי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין. פִּיצֵד יַעֲשֶׂהָ? וְיִטְלֶנּוּ הֵימְנָה וְיִחְזֹר וְיִתְנַנֵּנוּ לָהּ, וְיֹאמַר לָהּ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם. וְאִם פָּתְכוּ בְּתוֹכוֹ, אָף עַל פִּי שְׁחֹר וּמִחְקוֹ – פְּסוּל.

פירוש ברטנורה

י הבל משלימין עליו. ואפילו עבד, ואפילו פסול לעדות מחמת עבירה: אלא קרוב שהוא ראוי להעיד בעדות אחרת. שאין עליו פסול עדות אלא קורבה. אבל עבד או גזול לא. עבד דלמא אתי לאסוקי ליוחסין. וגזול דלמא אתו למימר עבד תשובה. אבל קרוב, כולי עלמא ידעו ליה דקרוב הוא. והלכה כבן ננס שהכל משלימין עליו. ומו"מ אין חותם עליו אלא ע"א פסול בלבד, והשאר צריך שיהיו כלם כשרים:

ט א המגרש. רבי אליעזר מתיר. טעמא דר"א, דכתיב (ויקרא כ"א). ואשה גרושה מאישה לא יקחו, אפילו לא נתגרשה אלא מאישה, דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, פסולה לכהונה. אלאמא גמ הוא והכא דשרייה לכל אדם חוץ מזה, מותרת לאחרים: וחכמים אוסרים. דאמרי איסור כהונה שאני, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ואע"ג דהוה גמ לפסלה לכהונה, לא הוי גמ להיתיר לאחרים. והלכה כחכמים. ולא אסרי רבנן אלא בשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני, או חוץ מפלוני. אבל אי אמר לה הרי זה גמך על מנת שלא תנשאי לפלוני, מודו רבנן דהוי גמ, שהרי התירה לכל אדם במסירת הגט אלא שהתנה עמה שלא תנשא לאותו פלוני, והוה כשאר תנאי בעלמא. ואסרי רבנן למגרש לומו הרי זה גמך על מנת שתנשאי לפלוני, שלא יאמרו נשותיהן נותנים זה לזה במתנה. וכל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אע"פ שלא נכתב התנאי בתוכו, הגט פסול.

משניות מבוארות – קהתי

לבינה ולא תישאר לו עליה רשות ושייכות. ולהלן (משנה ג) שנו: "גופו גט של: הרי את מותרת לכל אדם" – היינו שהבעל פוטר את אשתו ומתירה לכל אדם. משנתנו דנה במי שנתיק גט לאשתו, ואמר לה: "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני". ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים.

המגרש את אשתו – בגט כשר, וְאָמַר לָהּ – בשעת מסירת הגט: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֲלָא לְפָלוֹנִי – כלומר חוץ מפלוני, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר – שתינשא בגט זה לכל אדם חוץ מפלוני, כפי שאמר לה; ואף על פי שיש כאן שיור בגט, מכל מקום הרי היא מגורשת. בגמרא מבואר טעמו של רבי אליעזר, לפי שנאמר בכהנים (ויקרא כ"א, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" – אפילו לא נתגרשה אלא מאישה, שאמר לה: הרי את מגורשת ממני ואין לא מותרת לכל אדם, נפסלה מן הכהונה, וזהו "ריח הגט" שפוסל לכהונה מדברי סופרים, וכיון שאפילו לא הותרה לשום אדם אלא נתגרשה מאישה בלבד הרי זה גט לפוסלה לכהונה, דין הוא שיהא חשוב גט גמור כשהתירה לכל אדם חוץ מפלוני (גמרא, רש"י ותוספות – גיטין פב, ב); וְחֻכְמִים אוֹסְרִין – לה להינשא בגט זה, שהואיל ויש כאן שיור בגט, ששייר הבעל בהיתור, שאינו מתירה לכל אדם, אינה מגורשת בו, שהרי אין הגט כורת לגמרי, לפי שלגבי אותו פלוני עדיין היא קשורה בבעלה, ואין כאן "ספר כריתות". וזה ש"ריח הגט" פוסל לכהונה אינו אלא משום חומרה. פִּיצֵד יַעֲשֶׂהָ? וְיִטְלֶנּוּ הֵימְנָה – יטול ממנה את הגט, וְיִחְזֹר וְיִתְנַנֵּנוּ לָהּ, וְיֹאמַר לָהּ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם – ואף על פי שבענין "כנסי שטר חוב" (לעיל ח, ב) שינוי: "עוד שיאמר לה הא גיטך". ואינו צריך לטלו ממנה ולחזור וליתנו לה, כאן שונה הדבר, כיון שגם בנתינה ראשונה קנאתו להיפסל בו לכהונה, ומאחר שזכתה בו על מנת תנאו הראשון, שוב אין אמירתו מועילה אלא אם כן יטלנו הימנה ויחזור ויתנו לה (גמרא ורש"י פד, ב). וְאִם פָּתְכוּ בְּתוֹכוֹ – כתב את התנאי "אלא לפלוני" בתוך הגט, אָף עַל פִּי שְׁחֹר וּמִחְקוֹ, פְּסוּל – לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה, ואין כאן כריתות (תוספות).

יש דעה בגמרא, שלא אסרו חכמים אלא כשאמר הבעל לאשתו: "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", אבל אם אמר לה: הרי זה גיטך ע"ז מנת שלא תינשאי לפלוני, אף חכמים מודים שהוא גט, שהרי התירה לכל אדם במסירת הגט, אלא שהתנה עמה שלא תינשא לפלוני, והרי זה ככל תנאי אחר שמתנה הבעל בשעת נתינת הגט. וכן דעת רוב הפוסקים (הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם, ברם, כל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אף על פי שלא נכתב התנאי בתוכו, מכל מקום הגט פסול, הואיל ובשעה שנכתב הגט אינו "ספר כריתות"; ולפיכך אין הבעל מתנה בגט מה שרוצה להתנות אלא בשעת נתינת הגט (רמב"ם הל' גירושין ח, ז; ברטנורה: "תוספות יום טוב"; ועיי' תוספות רבי עקיבא איגר).

יוס ראשון

באור משנה י

משנתנו ממשכה בענין גט קרח שנוצר בסוף המשנה הקודמת, ובאה המשנה ללמדנו, שאפשר להכשיר גט קרח על ידי השלמת התחימות על הקשרים שאין עדים חתומים עליהם, ונחלקו תנאים באילו עדים משלימים מניין הקשרים.

גַּם קֶרֶחַ, הַכֵּל מְשֻׁלְמִין עָלָיו – אפילו קרוב ואפילו עבד ואפילו גזול משלימים בחתימותיהם את הקשרים שאינם חתומים, לפי שאין השלמה זו אלא משום חשש בלבד, שמא כשיצא הגט לאחר זמן בבית דין יפסולוהו, שיהיו סבורים שהבעל הוסיף עדים כמנין הקשרים שבגט ולא חתמו בו כולם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, הלכך אם אנחנו יודעים שלא הוסיף הבעל עדים כמנין הקשרים, מותר להשלים את הקשרים אף בפסולי עדות, שהרי אינם חותמים אלא כדי שלא יבוא בית דין אחר לפסול את הגט: דְּבָרֵי בֶן נָנִס – בגמרא מבואר, שאין גט מקושר כשר אלא אם כן חתמו עליו שלושה עדים, כלומר שיהא בו לפחות שלושה קשרים; ומכאן, שאין משנתנו עוסקת אלא בגט מקושר שיש בו יותר משלושה קשרים וחתומים בו לכל הפחות שלושה עדים כשרים, בכגון זה סובר בן ננס שאף פסולי עדות משלימים את הקשרים, כמו שבארנו לעיל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְשֻׁלְמִין עָלָיו אֲלָא קְרוֹבִים הָרְאוּיִין לְהַעֲדִי בְּמָקוֹם אַחֵר – רבי עקיבא חולק על בן ננס וסובר, שאין משלימים את הקשרים אלא עדים קרובי-משפחה, שהם כשרים להעיד לאחר שאינם קרובים לו, אבל לא עבד וגזול, שאינם ראויים להעיד בשום עדות, שכן בעבד יש לחשוש, שמא יאמרו שנשתחרר ויתירוהו בבית ישראל, ובגזול יש לחשוש, שמא יאמרו שעשה תשובה ויכשירו אותו אף לעדות אחרת, מה שאין כן בקרוב, שכולם יודעים בו שהוא קרוב, ואין חשש לאיזו תקלה שהיא. וְאִיזְהוּ גַּם קֶרֶחַ? כָּל שֶׁשְּׂשָׁרְיו מְרִבִּין מַעֲדָיו – גט מקושר שקשריו מרובים מעדי, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. בגמרא אמרו, שגט מקושר שהיו קשריו שלושה ועדיו שניים לדברי הכל אין משלימים אותו בעבד או בגזול, כמו שכבר הזכרנו לעיל בדברי בן ננס, אלא שלגבי קרוב נחלקו אמוראים: אחד אומר שמשלימים בקרוב, הואיל ומן התורה אין צורך בשלושה עדים; ואחד אומר, שאף בקרוב אין משלימים, שכן שלושה עדים בגט מקושר כדיון שנים בגט פשוט. והלכה כבן ננס. ומכל מקום אין משלימים אלא בעד אחד פסול בלבד והשאר צריך שיהיו כולם כשרים (רמב"ם; ברטנורה).

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שמעיקרי הגירושים שיהא גט כורת לגמרי בינו

ב הרי את מתרת לכל אדם, אלא לאבא ולאבד, לאחי ולאחיד, לעבד ולעבד, ולכל מי שאין לה עליו קדושין – פשר. הרי את מתרת לכל אדם, אלא אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל למזור ולנתי, ולכל מי שיש לה עליו קדושין אפלו בעברה – פסול.

ג גופו של גט: הרי את מתרת לכל אדם. רבי יהודה אומר: ודין דיהוי ליכי מנאי, ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין, למקד להתנסבא לכל גבר דתצבין. גופו של גט שחרור: הרי את בת חרין, הרי את לעצמך.

ד שלשה גטין פסולין, ואם נשאת – הולך פשר: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן,

פירוש ברטנורא

אלא אחר שנתנו לדה מתנה מה שהוא רוצה להתנות:

ב אלמנה לכהן גדול. כיון דקדושין תופסים בחייבי לאוין, ולהאי לא תפסי משום איסור אישות שבה, אשתכח דשייר בגיטא: **ג** גופו של גט. עיקר כתב הגט, כך יכתבו בו: ודין די יהוי ליכי מינאי. שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מגרשה. ואי לא כתב ביה הכי, אטו למיזר דביבור בעלמא גרשה ושטר ראהי בעלמא. והלכה כרבי יהודה:

ד כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. לרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרת, כתב ידו כמאה עדים דמי. ולר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרת, הואיל וכתב ידו הוא, וכתב ונתן קרינ ביה, ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא, וחכמים פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר: ואין בו זמן. דומן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות, אי משום שמה יפה על בת אחותו, כדאמרין בפרק שני: ואין בו אלא עד אחד. איכא למ"ד אכתב ידו קאי, ורישא אשמעינן

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה במגרש את אשתו ואמר לה "הרי את מתרת לכל אדם חוץ מפלוני", ובאה המשנה ללמד, שאם אותו פלוני שהוציא מכלל הגט הוא מאלה שאין קידושי תופסים בה, הרי זה גט כשר, לפי שאין כאן שיוור בגט; אבל אם היה מאלה שקידושי תופסים בה, אף על פי שעוברים על קידושין אלה בלאו, הרי זה שויר, והגט פסול.

המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, אלא לאבא ולאבד, לאחי ולאחיד, לעבד ולעבד, ולכל מי שאין לה עליו קדושין – הרי את מתרת לכל אדם חוץ מאבי ומאבד, מאחי ומאחיד, מעבד ומעבד, ומכל מי שאין קידושי תופסים בה, אפילו יקדש אותה כשהיא פנויה, פשר – הגט, שהרי הוא מתירה לכל אדם, ואלו שהוציא מכלל הגט, אף בלא איסור אשת איש אסורה היא להם, ואין קידושיהם תופסים בה, לפיכך אין כאן שיוור בגט. אבל אם אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, אלא אלמנה לכהן גדול – חוץ מכהן גדול כשהיא אלמנה, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – או חוץ מכהן גדול כשהיא אלמנה, גרושה או חלוצה, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל למזור ולנתי – ממזר הוא ולד מאחת העריות, ונאמר עליו (דברים כג, ג), "לא יבוא ממזר בקהל ה'". נתין

הוא מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע, ונקראים "נתינים" על שם הכתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים", וגזר עליהם יהושע ואחר כך דוד שאסור להתחתן בהם, ולכל מי שיש לה עליו קדושין – שאם הוא מקדש אותה כשהיא פנויה קידושי תופסים בה, אפלו בעברה – אף על פי שהקידושין נעשים בעבירה, שעוברים עליהם בלאו, פסול – הגט, שאין הוא מתירה לכל אדם, ונמצא שיש כאן שיוור בהיתרו של גט. מה שנקטה המשנה "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אין זה אלא משום שכן רגילה המשנה לפרוט את חייבי הלאוין, שהרי כאן האשה נאסרת לכהן גדול ולכהן הדיוט מחמת הגט הזה שהיא מקבלת עכשיו, ואינה צריכה להיות אלמנה וגרושה, כדי להאסר עליהם. ואפשר שמשנתנו באה להשמיע רבותא, שאף על פי שהיתה אלמנה או גרושה גמורה, הרי זה שיוור בגט, כיון שאין כאן אלא חיוב לאו (הר"ן).

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות במגרש את אשתו שאמר לה "הרי את מתרת לכל אדם חוץ מפלוני", באה משנתנו ללמד בענין נוסחו של הגט בכלל, שעיקרו הוא: "הרי את מתרת לכל אדם".

גופו של גט – עיקר נוסחו של הגט: הרי את מתרת לכל אדם – וכבר הזכרנו (לעיל ג, ב), שפיסקה זו היא מתורפו של הגט (דמביס).

רבי יהודה אומר: צריך גם לכתוב בו את הנוסח: ודין דיהוי ליכי מנאי, ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין – וזה שיהא לך ממני ספר גירושין ואגרת עיוובין וגט פטורין, למקד להתנסבא לכל גבר דתצבין – ללכת להינשא לכל אדם שתצבי. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה, אם לא יכתוב אלא "הרי את מתרת לכל אדם", אין כל הוכחה שהוא מגרשה בגט זה, שכן אפשר לומר שאינו מגרשה אלא דביבור בלבד, והשטר אינו אלא לראיה בלבד, לפיכך צריך לכתוב "ודין דיהוי ליכי מינאי" וכו', כדי שיהא מוכח מתוך הגט, שבגט זה הוא מגרשה. אבל חכמים סוברים, שאף על פי שאינו כותב "ודין דיהוי ליכי מינאי", הרי כתיבת הגט ונתינתו לה הן הוכחה מספיקה, שבגט זה הוא מגרשה. והלכה כרבי יהודה (דמביס: ברטנורא). **גופו של גט שחרור** – עיקר נוסחו של שטר שחרור הניתן לעבדים: הרי את בת חרין או: הרי את לעצמך – משנתנו נקטה בלשון שטר שחרור הניתן לשפחה, לפי שעוסקת בגט אשה. ברם, יש גורסים: הרי את בן חורין. הרי את לעצמך (מ"ם קמוצה), שכן "את" תרגומו של "אתה", ומכוון גם לזכר.

יום שלישי

באור משנה ד

שלשה גטין – המפורטים להלן, פסולין – מדברי סופרים, ולכתחילה אסור לאשה להינשא בגט זה, ואם נשאת – ובריעבד, אם נישאה, הולך פשר – בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, יוציא והולך ממזר, מודה בשלושה גיטין אלו, שההולך כשר, שכן היה המטבע שלא ייפסל הולך באלו (תוספות גיטין ג, ב). ואילו הם שלושת הגיטין: א. **כתב בכתב ידו ואין עליו עדים** – כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים. משנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שעדי חתימה הם הכורחים, וכתב ידו הריהו כמאה עדים, אלא שחכמים פסלו את הגט לכתחילה, גזירה שמא יבואו להכשיר בכתב סופר ללא עדים; או לפי שהוא כגט שאין בו זמן, שההואיל ואין עליו עדים, יכול הוא לכתוב בו איזה זמן שירצה. ב. **יש עליו עדים ואין בו זמן** – כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נכתב בו זמן כתיבתו, גט זה לכתחילה פסול הוא, שכן תקנת חכמים היא לכתוב זמן בגט, כדי שלא יחפה על בת אחותו. כלומר שאם אשתו היא בת אחותו, יש חשש, שאם תזנה תחתיו, יחוס עליה שלא תתחייב מיתה, ויכתוב לה גט בלא זמן ויאמר: קודם שזינתה גירשתי; או מושט פירות. שמזמן הגירושין אין לבעל פירות בנכסי מלוג של אשתו, ואם לא יהיה זמן בגט, ילך הבעל וימכור מפירות נכסיה, וכשתבטענו בדין יאמר: לפני הגירושין מכרתי. מכל מקום תקנה זו אינה אלא לכתחילה,

יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – הרי אלו שלשה גטין פסולין; ואם נשאת – הולד כשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים – כשר, וגובה מנכסים משעבדים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם.

ה שנים ששלחו שני גטין שוין ונתערכו – נותן שניהם לזו ושניהם לזו. לפיכך אם אחד אחד מהם – הרי השני בטל. חמשה שכתבו כלל בתוך הגט: איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית, והעדים מלמטה – כלל בשוין, וניתן לכל אחת ואחת. היה כתוב טפס לכל אחת ואחת, והעדים מלמטה, את שהעדים נקריין עמו – כשר. ו שני גטין שכתבו זה בצד זה, ושנים עדים עכרים באים מתחת זה לתחת זה, ושנים עדים יונים באים

פירוש ברטנורא

דאפילו אין בו עד, הולד כשר. והכא אשמעינן דאפילו יש בו עד אחד לכתחלה לא. ואיכא למ"ד אכתב סופר קאי, ואפ"ה הולד כשר, דסופר הוא ליה במקום עד שני: תקון העולם. שמא ימותו עדי מסירה ויבא הבעל ויערער לומר לא גרשתי. והלכה כרבי אלעזר:

ה שני גיטין שוין. בשמותיהם: הרי השני בטל. דלא ידעינן דמאן ניהו: כלל. זמן אחד לכולן, בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית: טופס לכל אחת. זמן לכל אחת ואחת, בכך בשבת גירש פלוני פלונית, והשלים הגט. ובכך בשבת גירש פלוני פלונית, והשלים הגט, וכן כולם. והעדים מלמטן:

ו שני גיטין שכתבו. בשני דפין זה בצד זה, ושני עכרים חתומים מתחת הגט הראשון לתחת השני, שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני. וכן עד שני תחתיו, וחזרו וחתמו תחתיהם שני ישראלים הדרים בארץ יון, וחתמו בכתב יוני, ודרך הכתב יוני שהולך מן השמאל אל הימין, נמצא שם העד

משניות מבוארות – קהתי

מלמטה – חתמו מלמטה, **כלל בשוין** – כל הגיטין כשרים, **ונתן לכל אחת ואחת** – כלומר הגט הכולל הזה הוא גט כשר, אלא שיש ליתנו לכל אחת מהן. **היה כתוב טפס לכל אחת ואחת** – כלומר היה כתוב נוסח מלא של גט לכל אשה ואשה, כגון: ביום זה גירש פלוני את פלונית, ואחר כך כל נוסח הגט, וביום זה גירש פלוני את פלונית, ושוב כל נוסח הגט, **והעדים מלמטה** – לאחר הגט האחרון, **את שהעדים נקריין עמו** – אותו הגט שהעדים נקראים עמו כאחד, כלומר הגט האחרון, הוא **כשר** – אבל האחרים פסולים, לפי שחוששים, שמא לא העידו אלא על האחרון. ברם, אם נתן את הגט לכל אחת ואחת בעדי מסירה, כולן מתגרשות, שהלכה היא כרבי אלעזר, שעדי מסירה הם עיקר, אלא שאם אין שם עדי מסירה, והגט יוצא מתחת יד אחת מהן, אינה מגורשת אלא זו שגיטה כתוב באחרונה (דמב"ט: המאירי).

יום רביעי

באור משנה ו

העדים החתומים על הגט כותבים כרגיל את שמם ושם אביהם, כגון ראובן בן יעקב עד. משנתנו עוסקת בשני גיטין שכתבם הסופר זה בצד זה, היינו בשני טורים מיוחדים כמגילה אחת, ואם היו שם שני עדים בלבד וחתמתן יוצאת מתחת הגט האחד לשני, כגון שחתומים: ראובן בן יעקב עד, מנשה בן יוסף עד. באופן שהמלים "ראובן בן" חתן תחת הגט הראשון, והמלים "יעקב עד" – תחת הגט השני, וכן "מנשה בן" – תחת הגט הראשון, והמלים "יוסף עד" – תחת הגט השני, בצורה זו:

נוסח הגט	נוסח הגט
ראובן בן יעקב עד	מנשה בן יוסף עד

ואתו הגט שהעדים נקראים עמו, היינו הגט שבצד ימין, הוא כשר, לפי שיעקר החתימה הוא שמו של העד. ואם העדים חתמו את שמם תחת הגט שבצד שמאל, ושם אביהם תחת הגט שבצד ימין, כגון שחתמו בלועזית, שכותבים משמאל לימין, הגט שבצד שמאל כשר. ברם, אם כתוב למשל "ראובן" תחת הגט הראשון, ו"בן יעקב עד" תחת הגט השני, מבואר בגמרא, ששני הגיטין כשרים, שהרי זה כאילו כתוב תחת גט אחד: "ראובן עד", ותחת הגט השני – "בן יעקב עד" – ושנו להלן משנה ח: כל גט שחתמו עליו "איש פלוני עד" או "בן איש פלוני עד", הריהו כשר. – משנתנו דנה בשני הגיטין הללו שכתבם זה בצד זה, ואריבעה עדים חתומים עליו בצורה זו שבארנו לעיל, אלא ששניים מהם חתמו בעברית, היינו מימין לשמאל, ושניים בלועזית, היינו משמאל לימין.

שני גיטין שכתבו זה בצד זה – במגילה אחת, גט אחד מצד ימין וגט אחד מצד שמאל, כמבואר לעיל, **ושנים עדים עכרים באים** – בחתימותיהם, מתחת זה לתחת זה – כלומר שחתמו בכתב עברי מתחת הגט שבצד ימין לתחת הגט שבצד שמאל, ונמצאו

ולפיכך גט שאין בו זמן פסול, אבל בדיעבד אם נישאה בגט זה, הולד כשר. **יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד** – יש מפרשים בגמרא, שמדובר כאן בכגון שכתב הבעל את הגט בכתב ידו, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שיש בו זמן וחתום עליו עד אחד, גט פסול הוא, ולא תינשא בו לכתחילה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שכתב הסופר את הגט, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן אם נישאה בגט זה, הולד כשר, שהסופר הוא במקום עד שני. **הרי אלו שלשה גטין פסולין; ואם נשאת, הולד כשר** – כמו שבארנו. בגמרא מבואר, שהמניין ברישא בא למעט גט ישן (לעיל ח, ד), שאם אשה נתגרשה בגט ישן מותרת להינשא לכתחילה; כן בא למעט גט שנכתב לשום מלכות שאינה הוגנת וכו' (לעיל ח, ה), שאם נישאה בו, אפילו בדיעבד, הולד ממזר; והמניין בסיפא בא למעט גט שיש לו תקנה, כגון שליח שהביא גט ממדינת הים ולא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם", וטלנו ממנה ויחזור ויתנו לה בפני שניים ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם". **רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים** – שלא חתמו עדים על הגט, ואף לא כתבו הבעל בכתב ידו, **אלא שנתנו לה בפני עדים** – היינו שהיו עדי מסירה, **כשר** – הגט, להינשא בו לכתחילה, לפי שעדי מסירה הם הכורתיים, **וגובה מנכסים משעבדים** – והאשה גובה בגט זה את כתובתה אפילו מנכסים שמכרם הבעל לאחרים, **שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם** – שמא ימותו עדי מסירה ויבוא הבעל ויערער על הגט, הלכך מחתימים בו עדים, שאם יבוא הבעל ויערער על הגט, יתקיים בחותמיו, כמו שכבר בארנו (לעיל ד, ג).

באור משנה ה

שנים ששלחו שני גטין שוין – כלומר שני אנשים ששמותיהם שווים ושמות נשותיהם שווים, כל אחד מהם כתב גט לאשתו, ושלחו את שני הגיטין, שהם שווים בכל הפרטים, על ידי שליח אחד, **ונתערכו** – שני הגיטין הללו, ואין מכירים איזה גט משל זה ואיזה משל חברו, **נותן שניהם לזו ושניהם לזו** – ונמצאת כל אחת מתגרשת בגיטה. **לפיכך אם אחד אחד מהם** – אחד משני הגיטין, קודם שמסרם השליח לנשים, **הרי השני בטל** – לפי שאין יודעים של מי שניהם הוא, ולכן לא ינתן הגט לא לזו ולא לזו. ואם נתנו לאחת מהן או לשתיהן, הרי זה ספק גירושין (הרי"ו). **חמשה שכתבו כלל בתוך הגט** – שגירשו את נשיהן וכתבו נוסח כולל וזמן אחד לחמשת הגירושין, כגון: ביום זה איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית – ואחר כך נוסח הגט באופן כולל, **והעדים**

מתחת זה לתחת זה; את שהעדים הראשונים נקראין עמו – פֶּשֶׁר. עד אחד עברי ועד אחד יוני, עד אחד עברי ועד אחד יוני, באין מתחת זה לתחת זה – שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין. ז שִׁיר מִקְצַת הַגֵּט וּכְתָבוֹ בְּדֶף הַשְּׁנִי, וְהָעֵדִים מְלֻמָּטָה – פֶּשֶׁר. חֲתָמוּ עֲדִים בְּרֹאשׁ הַדֶּף, מִן הַצֵּד, אוֹ מֵאַחֲרָיו בְּגֵט פְּשׁוּט – פְּסוּל. הִקְיָה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ – שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין; סוּפוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפוֹ שֶׁל זֶה, וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ, אֶת שְׁהָעֵדִים נִקְרִין עִמּוֹ – פֶּשֶׁר; רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפוֹ שֶׁל זֶה, וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ, אֶת שְׁהָעֵדִים נִקְרִין בְּסוּפוֹ – פֶּשֶׁר.

פירוש ברטנורא

תחת הגט שני, ושם אביו תחת הראשון. את שהעדים הראשונים נקראים עמו פֶּשֶׁר. אם העברים חתומים למעלה, שדרך כתב עברי שהולך מן הימין אל השמאל, ונמצא שם העד תחת הגט הימני, ושם אביו תחת הגט השמאלי, הימני כשר. ואם היוונים חתומים למעלה, כשר. ששמות העדים תחת השמאלי הם. וטעמא, דחיישין שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים, שאם העברים היו חתומים למעלה שהם הולכים מן הימני אל השמאלי וחתמו על הגט הימני, כשבאו שני היוונים לחתום תחתיהם הלכו גם הם מן הימני אל השמאלי כסדר כתיבת העברים, ונמצא שארבעתם חתמו על הגט הימני. וכן אם היוונים חתומים למעלה, שמא הפכו העברים שבאו אחריהם סדר כתב עברי, והלכו מן השמאלי אל הימני ונמצאו ארבעתם חתומים על השמאלי: הִנֵּה עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, וְעַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי בָּאִים מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין. וטעמא, דחיישין שמא העד עברי הראשון חתם על הגט הימני הראשון כפי סדר כתב עברי, והעד היווני השני חתם על הגט השמאלי השני כפי סדר כתב יוני שמתחיל מן השמאל, והעד השלישי העברי הפך כתב העברי והתחיל גם הוא מהשמאל כמו היוני שלפניו, ונמצא גם הוא חתום על הגט השמאלי, והעד היוני האחרון חתום כדרכו מן השמאל אל הימין וגם הוא חתום על השמאל, ונמצאו ג' עדים חתומים על השמאל, ואחד בלבד חתום על הימני. או בהפך שהעד השני היוני הפך כתבו לסדר כתב עברי והתחיל מן הימין אל השמאל כמו שחתם העד עברי הראשון, והעד עברי השלישי חתם כדרכו מן הימין, ונמצאו שלשתן חתומים על הגט הימני הראשון, והעד היוני האחרון לבדו חתם כדרכו על הגט השמאלי. ומשום דלא ידעינן בהי מנייהו חתימו תלתא ובהי מנייהו לא חתים אלא חד, שניהם פסולין:

ז בְּדֶף הַשְּׁנִי. שאצלו ברוחב המנילה: מן הצד. בגליון של ימין הגט. או בגליון השמאלי: או מאחוריו בגט פשוט. שעדיו בתוכו: חקקו. חיבר זה אצל זה: שניהם פסולים. שאין נקראת החתימה לא עם זה ולא עם זה: את שהעדים נקראין בסופו. שגט חתימה כלפי סופו, ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו, כשר:

משניות מבוארות – קהתי

שִׁיר מִקְצַת הַגֵּט וּכְתָבוֹ בְּדֶף הַשְּׁנִי – כלומר שכתב גט אחד בשני דפים, היינו בשני טורים, במגילה אחת, שלא היה לו בדף הימני מקום לסיים בו נוסח כל הגט, והשלימו בדף השמאלי שבצדו, וְהָעֵדִים מְלֻמָּטָה – והעדים חתמו בסוף הגט, בדף השמאלי, פֶּשֶׁר – הגט, ובלבד שיהא ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום, ושלכך נחתכו הסופר מתחילה, שישלים את הגט בדף השני. אבל אם לא ניכר הדבר, הגט פסול, שמא שני גיטין היו כתובים כאן זה אצל זה, וחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת זה מראש הדף, וכיון אותם לעשות גט אחד (נמצא גיטין פ.ח. א). חֲתָמוּ עֲדִים בְּרֹאשׁ הַדֶּף – למעלה מן הגט, ולא מתחתיו, או שחתמו מִן הַצֵּד – בשולי הגליון של הגט, מצד ימין או מצד שמאל של הגט, או שחתמו מֵאַחֲרָיו בְּגֵט פְּשׁוּט – שכן בגט מקושר (כמבואר לעיל ח. ט) חותמים העדים מאחוריו, היינו מבחוץ, ובגט פשוט חותמים העדים בתוכו מתחת לגט, ואם חתמו בגט פשוט מבחוץ, פְּסוּל – הגט, שלפי תקנת חכמים צריכים העדים לחתום למטה מתחת לנוסח הגט, הלכך אם חתמו בראש הדף או מן הצד או מאחוריו, הואיל ולא נעשה הגט כתקנת חכמים, הרי הוא פסול. הִקְיָה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה – הסמיך ראשיהם של שני גיטין, היינו שכתב גט אחד מאמצעו של הדף ולמטה, ואחד כנגדו מאמצעו ולמעלה, וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ – בין שני הגיטין, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין – שני הגיטין פסולים, שאין החתימה של העדים נקראת לא עם גט זה ולא עם גט זה, שהרי העדים חתומים למעלה מכל גט; ואם הסמיך סוּפוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפוֹ שֶׁל זֶה – שכתב על הדף גט אחד מלמעלה למטה, וגט אחד כנגדו מלמטה למעלה, וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ – בין שני הגיטין הללו, אֶת שְׁהָעֵדִים נִקְרִין עִמּוֹ – אותו גט שחתמו העדים נקראות עמו, היינו שחתמוהם כלפי גט זה הוא כרגיל בכל גט, הרי הוא גט פֶּשֶׁר – מה שאין כן הגט השני, שחתמוהם העדים הפוכות כנגדו; הסמיך רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפוֹ שֶׁל זֶה – שכתב שני הגיטין זה אחר זה, וְהָעֵדִים בְּאֻמָּצֵעַ – בסוף הגט הראשון, אֶת שְׁהָעֵדִים נִקְרִין בְּסוּפוֹ – הגט שהעדים נקראים בו לאחר סופו, היינו הגט הראשון, פֶּשֶׁר – הריהו גט כשר.

שמותיהם כתובים תחת הגט שבצד ימין, ושמות אבותיהם תחת הגט שבצד שמאל, כמו שתארנו לעיל, וְשְׁנֵי עֲדִים יוֹנִים – היינו יהודים שכותבים יוונית, בָּאִים מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה – שחתמו בכתב יווני שנכתב משמאל לימין, ונמצאו שמותיהם תחת הגט שבצד שמאל, ושמות אבותיהם תחת הגט שבצד ימין; אֶת שְׁהָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים נִקְרָאִין עִמּוֹ, פֶּשֶׁר – אותו גט ששמותיהם של העדים הראשונים נקראים עמו, כשר. אם העברים חתומים בראשונה, הגט שבצד ימין הוא כשר, ואם היוונים חתומים בראשונה, הגט שבצד שמאל כשר. בגמרא מבואר הטעם, לפי שאנו חוששים שמא העדים האחרונים נגררו אחרי סדר חתימתם של הראשונים, כגון אם העברים חתמו ראשונים, חוששים שמא גם היוונים חתמו מימין לשמאל כפי הסדר בחתימות העברים, ונמצאו ארבעתם חתומים על הגט שבצד ימין; וכן אם היוונים חתמו ראשונים, שמא הלכו העברים בעקבות היוונים והפכו סדר כתב עברי וחתמו אף הם משמאל לימין, ונמצאו ארבעתם חתומים על הגט שבצד שמאל (ברטנורא; ועיי' יחוטפוט יוס טו"ב). עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, בָּאִין מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה – אם ארבעת העדים חתומים על שני הגיטין הללו בסירוגין, היינו הראשון חתם בכתב עברי, והשני אחריו בכתב יווני, והשלישי אחריו בכתב עברי, והרביעי אחריו בכתב יווני, וכל החתימות יוצאות מתחת גט אחד ונמשכות לתחת הגט השני, כפי שתארנו בהקדמה לבאור משנתנו, שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין – שני הגיטין פסולים, לפי שחוששים בכגון זה, שמא השני, שחתם בכתב יווני, חתם אף הוא כסדר קודמו, מימין לשמאל, והשאר חתמו כדרכם, ונמצאו שלושה חתומים על הגט שבצד ימין ואחד על הגט שבצד שמאל, או שמא השני חתם בכתב יווני כדרכו, ואילו השלישי הפך סדר כתב עברי וחתם כסדר קודמו, משמאל לימין, והרביעי שוב חתם בכתב יווני, כדרכו, ונמצאו שלושה חתומים על הגט שבצד שמאל, ואחד על הגט שבצד ימין; וכיון שיש חשש, שעל אחד מהגיטין הללו לא חתום אלא עד אחד בלבד, לפיכך שניהם פסולים.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד בענין חתימות העדים על הגט.

ח גַּם שִׁכְתְּבוּ עֲבָרִית וְעָדְיוּ יוֹנִית, וְיֹנִית וְעָדְיוּ עֲבָרִית, עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, כְּתַב הַסּוֹפֵר וְעַד – כְּשֶׁר. אִישׁ פְּלוֹנִי עַד – כְּשֶׁר. בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי עַד – כְּשֶׁר. אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי, וְלֹא כְּתַב: עַד – כְּשֶׁר; וְכָךְ הָיוּ נִקְמִי הַדַּעַת שְׁבִירֵשָׁלַם עוֹשִׂין. כְּתַב חֲנִיכְתּוֹ וְחֲנִיכְתָּהּ – כְּשֶׁר. גַּם מַעֲשֶׂה, בְּיִשְׂרָאֵל – כְּשֶׁר, וּבְגוֹיִם – פְּסוּל. וּבְגוֹיִם, חוֹבְטִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: עֲשֵׂה מַה שִׁישְׂרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ. וְכֶשֶׁר.

ט יֵצֵא שְׁמָהּ בְּעִיר: מְקַדְּשֶׁת – הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת; מְגֻרָּשֶׁת – הָרִי זֶה מְגֻרָּשֶׁת. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה שֵׁם אֲמִתְלָא. אִיזוּ הִיא אֲמִתְלָא? גֵּרֵשׁ אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת אִשְׁתּוֹ עַל תְּנָאי, זָרֵק לָהּ קְדוּשָׁתָהּ, סָפֵק קְרוֹב לָהּ סָפֵק קְרוֹב לוֹ – זֶה הִיא

פירוש ברטנורא

ח **כתב סופר ועד.** חתם סופר ועד. דהיינו להו שני עדים. ואשמעינן מתניתין דלא חיישין שמא הבעל לא צוה לחתום לסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב, ולפלוני ופלוני עדים ויחתמו, וחשו הנך עדים לכסופא דספרא שיאמר איני בעיניו כשר לעדות, ואחתמורו בלא רשותו דבעל. להא לא חיישין: **חניכתי.** שם לזוי של משפחה: **מעושה.** בחוקה: **בישראל כשר.** אם אנסוהו כדון. כגון כל הנך דכופין להוציא, או שהיתה אסורה לו. ואם אנסוהו שלא כדון, פסול. ופוסל מן הכהונה, משום ריה גט: **ובגבירי.** כדון, פסול, ופוסל מן הכהונה. שלא כדון, אפילו ריה גט אין בו. ומי שחייב ליתן גט מן הדין ואין כח בדיוני ישראל לכופו, חובטין אותו ע"י נכרים, שאומרים עשה מה שישיראל אומר לך, ונותן הגט על פי דיוני ישראל:

ט **יצא שמה בעיר מקודשת.** פנויה שיצא עליה קול, פלונית נתקדשה היום לפלוני. ולא קול הברה בלבד, אלא כגון שהיו נרות דולקות ומשנות מוצעות, ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלונית נתקדשה היום: **מגורשת הרי זו מגורשת.** ארישא קאי, האי איתתא דיצא עליה קול מקודשת וחיישין ליה ואסורנה לינשא אלא לאותו האיש, אם חזר ויצא עליה קול מגורשת שגורשה אותו פלוני שיצא לה קול קדושין ממנו, הרי זו מגורשת ומותרת לכל, שהרי

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה (ברישא) בדיני חתימות העדים על הגט. כן עוסקת היא (בסיפא) בדין גט מעושה, והוא גט שבית דין כופים את הבעל ליתן לאשתו, שכן מי שחייב מן הדין לגרש את אשתו ואינו רוצה לגרשה, כופים אותו עד שיאמר "רוצה אני", ויכתוב הגט ויתן לאשתו. ואף על פי שמעיקרי הגירושין הוא, שאין אדם מגרש אשתו אלא לרצונו, בכגון זה שכפו אותו בית דין עד שיאמר "רוצה אני", הגט כשר. **גַּם שִׁכְתְּבוּ עֲבָרִית וְעָדְיוּ יוֹנִית** – והעדים חתומים עליו בכתב יווני, או גט שכתבו **יוֹנִית וְעָדְיוּ עֲבָרִית** – ועדיהם חתומים עליו בעברית, או **עַד אֶחָד עֲבָרִי** – חתם בעברית, **וְעַד אֶחָד יוֹנִי** – חתם ביוונית, או **כְּתַב הַסּוֹפֵר וְעַד** – כלומר הסופר שכתב את הגט חתם בו כעד, ועד אחד חתום עמו; בכל אלה הגט **כְּשֶׁר** – בגמרא מבואר, שבעניין "כתב הסופר ועד" באה המשנה להשמיענו, שאף על פי שיש לחשוש שמא הבעל לא אמר לסופר לחתום אלא אמר לשניים: "אמרו לסופר ויכתוב, ולפלוני ופלוני עדים ויחתמו", והם החתימו את הסופר כדי שלא לביישו, מכל מקום אין חוששים לכך, שאנו אומרים שלא יחתום הסופר אלא אם כן ישמע מפי הבעל שיאמר לו לחתום. כתב העד: **אִישׁ פְּלוֹנִי עַד** – כגון "ראובן עד", ולא הוסיף את שם אביו, **כְּשֶׁר** – הגט. וכן אם כתב העד: **בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי עַד** – כגון "בן יעקב עד", ולא פירש את שם עצמו, **כְּשֶׁר** – הגט. וכן אם כתב: **אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי, וְלֹא כְּתַב: עַד** – כגון שחתם: "ראובן בן יעקב", ולא הוסיף את המלה "עד", **כְּשֶׁר** – הגט; **וְכָךְ הָיוּ נִקְמִי הַדַּעַת שְׁבִירֵשָׁלַם** – שדעתם מיושבת ולשונם קצרה, **עוֹשִׂין** – שהיו נוהגים לחתום את שמם ושם אביהם, ולא הוסיפו את המלה "עד". **כְּתַב חֲנִיכְתּוֹ וְחֲנִיכְתָּהּ** – כתב הסופר בגט את כינויי שמות הבעל והאשה, ולא כתב את שמותיהם גופם; ויש מפרשים, שכתב את שם משפחתם, ולא את שם האב (וחמאירי), **כְּשֶׁר** – הגט. **גַּם מַעֲשֶׂה** – שהבעל נותן מתוך כפייה, כמו שבארנו לעיל, **בְּיִשְׂרָאֵל** – שכפו בית דין את הבעל ליתן גט לאשתו, והיה מעושה כדון, כגון שהיה חייב להוציא לא רצה, וכפו אותו בית דין עד שאמר "רוצה אני", ונתן גט לאשתו, **כְּשֶׁר** – הגט. אבל אם היה מעושה שלא כדון, שלא היה חייב מן הדין לגרש את אשתו, אלא שאנסוהו ישראל לגרשה, ואפילו בית דין כפוחו לכך, כגון שטעו בהוראתם (ומב"ט; חמאירי), הגט פסול, ואסור לה להינשא בו, ברם, חכמים גזרו, שיהא גט זה פוסל לכהונה, שמא יבואו להקל בגט המעושה כדון ויאמרו, שאף זה אינו פוסל לכהונה. **ובגוים** – ואם כפוחו גוים ליתן את הגט, אפילו היה ראוי לכופו לכך, **פְּסוּל** –

הגט. ומכל מקום פוסל אותה לכהונה מגזירת חכמים, כמו שבארנו לעיל. ברם, אם אנסוהו גוים ליתן גט, והיה זה שלא כדון, אף "ריח גט" אין כאן, ואינה נפסלת לכהונה. **ובגוים, חובטין אותו וְאוֹמְרִים לוֹ: עֲשֵׂה מַה שִׁישְׂרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ** – כלומר שאם חייב הבעל ליתן גט לאשתו אלא שאין כוח בידי בית דין של ישראל לכופו לכך, אומרים בית דין לגויים לכופו את הבעל ליתן גט לאשתו, והם חובטים אותו ואומרים לו שיעשה מה שבית דין של ישראל מצוה עליו, עד שהוא מתרצה ליתן את הגט, **וְכֶשֶׁר** – הגט, שבכגון זה אין הגויים אלא כמקל ורצועה לבית דין של ישראל, ושלוחו של בית דין, ואין מדקדקים בשליח החובט אם הוא ישראל או גוי (הר"ן).

בענין "גט מעושה" כתב הרמב"ם: "ולמה לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס...? שאין אומרים אנוס אלא למי שנחלץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן. אבל מי שתקפו יצר הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר "רוצה אני" כבר גירש לרצונו" (הל' גירושין ב. ד.).

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד באשה שיצא עליה קול שהיא מקודשת ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה. **יֵצֵא שְׁמָהּ בְּעִיר: מְקַדְּשֶׁת** – פנויה שיצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני, **הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת** – מספק, ואסורה להינשא לאחר בלא גט. בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן ששמעו קול בלבד, אלא שאנשים מספרים דברים המוכיחים כן, כגון שראו נרות דולקים ומיטות מוצעות, ונשים שמחות עמה, ואומרות זו לזו: פלונית נתקדשה היום לפלוני (גיטין פט. א.). **מְגֻרָּשֶׁת** – בגמרא מבואר: אם על אותה אשה שיצא עליה קול בתחילה שנתקדשה לפלוני, חזר ויצא עליה קול שנתגרשה ממנו, **הָרִי זֶה מְגֻרָּשֶׁת** – ומותרת לכל אדם, שהרי יש כאן "קול ושוברו עמו", שהואיל ולא נאסרה אלא מחמת הקול של קידושין, לפיכך לא הקול של גירושין ומתירה, **וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה שֵׁם אֲמִתְלָא** – שלא יהא עם הקול של קידושין או של גירושין שטעם לסתור, היינו דבר השובר את כוחו של הקול. **אִיזוּ הִיא אֲמִתְלָא** – שיש בה כדי לבטל את הקול? כגון שבעניין הגירושין יצא קול: **גֵּרֵשׁ אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת אִשְׁתּוֹ עַל תְּנָאי** – שבכגון זה אנו חוששים שמא לא נתקיים התנאי; או שבעניין הקידושין יצא קול: **זָרֵק לָהּ קְדוּשָׁתָהּ, סָפֵק קְרוֹב לָהּ סָפֵק קְרוֹב לוֹ** – והרי אף הקול לא עשאה מקודשת.

אִמְתָּלָא.

י בית שמאי אומרים: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם בן מצא בה דבר ערוה, שנאמר (דברים כד, א): "כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר". ובית הלל אומרים: אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר: "כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר". רבי עקיבא אומר: אפילו מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר (שם): "וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו".

ס ל י ק מסכת גיטין

מסכת קידושין

פרק ראשון

א האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף, בשטר, ובביאה. בכסף – בית

פירוש ברטנורא

קול שחששנו לו תחלה שוברו עמו: ובלבד שלא יהא שם אמתלא. שלא יהא עם הקול של קדושין או של גרושין אמתלא, מעם שהוא שובר את כח הקול:

י אפילו הקדיחה תבשילו. שרפתהו ע"י האור או ע"י מלח. דרדשי בית הלל ערות דבר, או ערוה או דבר, כלומר שאר דבר סרחון שאינו ערוה: רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה ממנה. ודרש קרא הכי, אם לא תמצא חן של נוי בעיניו, או אם מצא בה ערוה, או דבר של סרחון, על כל אחד משלשה דברים הללו יכול לגרש. והלכה כבית הלל:

מסכת קידושין

א האשה נקנית. לפי שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, תנא האשה נקנית ולא תנא האיש קונה. ואידי דתנא רישא האשה נקנית, תנא סיפא היבמה נקנית, ואע"ג דיבמה נקנית ליבם בין מדעתה בין שלא מדעתה: נקנית בכסף. דגמרינן קידה משדה עפרון, כתיב הכא (דברים כ"ד) כי יקח איש אשה, וכתיב התם (בראשית כ"ז) נתתי כסף השדה קח ממני: בשטר. כגון שכתב לה על הגיר או על החרם ואע"פ שאין בו שוה פרוטה, בתך מקודשת לי, בתך מאורסת לי, בתך לי לאנתו, ונתנו לה בפני עדים. וילפינן לה דכתיב (דברים כ"ד) ויצאה והיתה, מה יציאה בשטר, כדכתיב (שם) וכתב לה ספר כריתות, אף הויה בשטר: ובביאה. בא עליה בפני עדים לשם קדושין, דכתיב (שם) כי יקח איש אשה ובעלה. ואע"פ שאין לך קדושין מפורשים בתורה

משניות מבוארות – קהתי

מסכת קידושין

באור משנה א

כבר הזכרנו בראשית מסכת כתובות, שלפנים בישראל כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה, וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. – בורס, בימינו המנהג, שהאשה מתקדשת בשעת החופה, והאירוסין והנישואין נעשים בבת אחת; ודין הארוסה אינו נוהג בימינו.

מסכתנו עוסקת בדיני קידושי אשה, והיא באה ללמדנו: במה מקדשים, כיצד מקדשים, מי מקדש, על ידי מי מקדשים, באיזו אשה תופסים קידושין אפילו בעבירה, ובאיזו אשה אין קידושין תופסים כלל, ועוד. אגב ענייני קידושין נישנו במסכתנו גם עניינים אחרים, כגון דרכי הקניין בדברים שונים, ענייני היוחסים ועוד. – משנתנו פותחת בדרכים שהאשה מתקדשת בהן, והואיל ואחת הדרכים, הנזכרת ראשונה במשנה, היא בכסף, היינו משום קניין, כמבואר בגמרא, לפיכך נקטה משנתנו "האשה נקנית" – לשון קניין; ושונה התנא "האשה נקנית" ולא "האיש קונה". לפי שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה.

האשה נקנית – לאיש להיות ארוסתו, שלא יוכל אחר לזכות בה, ושלא תהא מותרת לשום אדם בחייו אלא אם כן יתן לה גט, בשלש דרכים – באחת משלוש הדרכים המפורשות לקמן; וקונה את עצמה – מן הבעל, שהיא יוצאת ממנו ועומדת ברשותה להינשא לאחר, בשתי דרכים – באחת משתי הדרכים המפורטות לקמן. נקנית בכסף – שהאיש נותן לה כסף בפני עדים ואומר לה בפניהם: הרי את מקודשת לי בזה; בשטר – או בשטר שהאיש כותב לה בו: הרי את מקודשת לי, ונותנו לה בפני עדים; ובביאה – שהוא מתייחד עמה בפני עדים, ובעלה לשם קידושין. שלוש דרכים אלו נלמדות בגמרא מן התורה: בכסף – שנאמר (דברים כד, א): "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, ואין קידה קח בכסף, שנאמר בשדה עפרון (בראשית כג, יג): "נתתי כסף השדה קח ממני", ולמדים "קידה, קידה" משדה עפרון. בשטר – שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", ולמדים מהיקש של "ויצאה... והיתה", ששווה הויה ליציאה (קידושין לגירושין). כשם שאשה יוצאת מבעלה בשטר, היינו בגט, כך היא נהיית לו לאשה בשטר. בביאה – שנאמר (שם, שם, א): "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה ובעלה". בכסף – ששינוי שהאשה נקנית בו, נחלקו

זו היא אמתלא – המבטלת את הקול, והרי האשה עומדת בחזקתה כמו שהיתה קודם שיצא עליה הקול.

יוס ששי

באור משנה י

משנה זו המסיימת את מסכתנו באה ללמד מאיזו סיבה יבוא אדם לגרש את אשתו. ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל ורבי עקיבא.

בית שמאי אומרים: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם בן מצא בה דבר ערוה – דבר זימה, שנאמר: "כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר". – והמשך הכתוב: "וכתב לה ספר כריתות". ובית הלל אומרים: אפילו הקדיחה תבשילו – אפילו שרפה וקלקלה את תבשילו, כלומר שאינה משתדלת כראוי בצרכי ביתו; והענין דרך כלל הוא, שהיא מסרבת לו ואינה מתנהגת על פי רצונו (המאירי), שנאמר: "כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר" – ודרשו בית הלל: או ערוה או דבר, כלומר או משום ערוה או משום דבר אחר המביא לידי איבה בינו לביתה. רבי עקיבא אומר: אפילו מצא אחרת נאה הימנה – אף על פי שלא מצא במעשיה כל דבר של גנאי, אלא שמצא אשה אחרת נאה הימנה, היינו שאבד חנה של אשתו בעיניו, רשאי הוא לגרשה, שנאמר: "וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו" – ומה שנאמר בהמשך הפסוק: "כִּי מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר", מפרש רבי עקיבא: או שמצא בה ערוה דבר, ובא הכתוב ללמד, שמחמת כל אחד משלושת הדברים יכול אדם לגרש את אשתו: או משום שאבד חנה בעיניו, או משום ערוה, או משום דבר שהביא לידי איבה ביניהם כגון שהקדיחה תבשילו. והלכה כבית הלל. בגמרא בסיום מסכתנו מובא: "כִּי שָׁנָא שְׁלַח" (מלאכי ב, טז) – ר' יהודה אומר: אם שנאתה, שלח. ר' יוחנן אומר: שנאוי המשלח, ולא פליגי (ואינם חולקים ביניהם): זה בוגד ראשון, זה בוגד שני. שאמר רבי אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר (שם, שם, יג-טז): "וזאת שנית תעשו, כסות דמעה את מזבח ה', בכי ואנקנה... ואמרתם על מה, על כי ה' העיד בינך וביני אשת נעוריך אשר אשר אתה בגדתה בה, והיא חברתך ואשת ברייתך".

שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּדִינָה, וּבִשְׁנוּה דִינָה; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: בְּפִרוּטָה, וּבִשְׁנוּה פְּרוּטָה; וְכִמָּה הִיא פְּרוּטָה? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאִיטְלָקִי. וְקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּגִט וּבִמְיִתָה הַבֶּעַל. הִיבְמָה נִקְנִית בְּכִיפָה; וְקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּחִלְצָה, וּבִמְיִתָה הִיבְמָה.

ב עֶבֶד עֲבָרִי נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר; וְקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ בְּשָׁנִים, וּבִיּוֹבֵל, וּבִגְרָעוֹן כֶּסֶף. יִתְרָה עָלָיו אִמָּה הָעֲבָרִיָּה, שְׁקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּסִימָנֶיהָ. הַנֶּרְצָע נִקְנָה בְּרִצְעָה; וְקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ בִּיּוֹבֵל, וּבִמְיִתָה הָאֲדוֹן. פִּירוּשׁ בֵּרְטִנּוּרָא

יותר מקדושי ביאה, אמרו חכמים שהמקדש בביאה מכין אותו מכת מרדות, שלא יהיו בני ישראל פרוצין: **בפרוטה**, היא חצי שעורה של כסף: **היבמה נקנית**, ליכנס להיות כאשתו לכל דבר, בביאה. אבל כסף ושטר לא מהנו בה מדאורייתא, אלא רבנן הוא דתקן דמתיא בה מאמר לפסלה על שאר האחין, אבל לא לפטרה מן החליצה, ולא להטמא לה:

ב עבד עברי נקנה בכסף, דכתיב (ויקרא כ"ה) מכסף מקנתו, מלמד שהוא נקנה בכסף: **ובשטר**, שנאמר באמה העבריה (שמות כ"א) אם אחרת יקח לו, הקישה הכתוב לאחרת. מה אחרת בשטר, וילמוד עבד עברי מאמה העבריה, דכתיב (דברים מ"ו) העברי או העבריה, מקיש עבד לעבריה: **בשנים**, לסוף ח' שנים יצא חפשי, ואפילו היתה שמטה בתוך שש שנים, עובד, דכתיב (שמות כ"א) שש שנים יעבד ובשביעית. פעמים שהוא עובד בשביעית: **וביובל**, אם פגע יובל בתוך שש שנים, מוציא: **ובגרעון כסף**, דכתיב באמה העבריה (שם) והפדה, והוקש עברי לעבריה, אם קנאו רבו בשש מנים והוא עתיד לצאת לסוף ח', נמצא קונה עבדות כל שנה במנה, כשכא לפדות עצמו מנרע לו רבו מפדיונו דמי עבדות השנים שעבד: **יתירה עליו אמה**, שקונה עצמה בכל אלה ובסימני נערות, כדילפינן מויצאה חנם, ריבה לה ציאה לזו, שיוצאה בסימנים: **ובמיתת האדון**, דכתיב ועבדו לעולם, לו ולא לבן, אבל הנמכר ומת האדון בתוך ח', עובד לבן, דכתיב שש שנים יעבד, בין לו בין לבנו. ודוקא לבן עובד כל שש אם מת האדון, אבל לבת ולאח ולשאר יורשים

משניות מבוארות – קהתי

עבד עברי נקנה בכסף – שהאדון משלם לו, אם מכר את עצמו, שנאמר במוכר עצמו לגוי (ויקרא כה, נא): "מכסף מקנתו"; ואם מכרוהו בית דין, הריהו נקנה בכסף שהאדון משלם לבית הדין לשם תשלום הגניבה, שנאמר (דברים טו, ב): "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" – מקיש הכתוב עברי לעבריה, מה עבריה, מה שאביה מוכר אותה, הריה נקנית בכסף שהאדון נתן לאביה, שנאמר בה (שמות כא, ח): "והפדה" – מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאת, ומכאן שקנאה בכסף, אף העברי, שבית דין מוכרים אותו, הריהו נקנה בכסף. ומוכר עצמו לישראל למדים בגזירה שווה "שכיר, שכיר" ממכרוהו בית דין (רש"י), שכן במכרוהו בית דין כתוב (דברים טו, יח): "כי משנה שכר שכיר עבדך", ובמוכר עצמו לישראל כתוב (ויקרא כה, ט): "כשכיר כתושב יהיה עמך", ומכאן למדים: מה מכרוהו בית דין נקנה בכסף, אף מוכר עצמו לישראל נקנה בכסף: **ובשטר** – או שהוא נקנה בשטר, שכותב העבד לאדון: "הריני מכור לך", או: "הריני קנוי לך". ואם בית דין מוכרים אותו, הם כותבים לאדון שטר על המכירה. ולמדים זה מאמה עבריה, שנאמר בה (שמות כז, א): "לא תצא כצאת העבדים", ודרשו: לא תצא כצאת העבדים הכנענים, אבל נקנית היא בקניין העבדים הכנענים, ומהו? שטר, שהאב כותב לאדון: "בתי קנויה לך". **וקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ** – שהוא יוצא לחירות, **בְּשָׁנִים** – לסוף שש שנים מיום שמכרוהו בית דין; ברם, המוכר את עצמו יכול להימכר ליותר משש שנים, ואינו יוצא אלא לסוף זמן מכירתו, כמו שהבאנו בהקדמה לבאור משנתנו: **ובִּיּוֹבֵל** – אם חלה שנת היובל להיות בתוך שש השנים למי שמכרוהו בית דין, או בתוך שנות ממכרו למוכר עצמו, הריהו יוצא לחירות, שנאמר (ויקרא כה, ט): "עד שנת היובל יעבד עמך"; **ובִּגְרָעוֹן כֶּסֶף** – שאם השיגה יד העבד לפדות את עצמו, מחלקים את סכום דמי ממכרו למנין השנים שנמכר, וגורע מן הכסף דמי השנים שעבד, ומחזיר לרבו את השאר ויוצא, שנאמר באמה עבריה: "והפדה" – מלמד הכתוב שמגרעת מפדיונה ויוצאה, כמו שכבר הזכרנו לעיל, ולמדים בהיקש עברי מעבריה. **יִתְרָה עָלָיו אִמָּה הָעֲבָרִיָּה** – אמה עבריה קונה עצמה בכל אלו, היינו בשנים וביובל ובגרעון כסף, ועוד יתרון לה על עבד עברי, **שְׁקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּסִימָנֶיהָ** – שיוצאה לחירות אף בסימני נערות שמביאה לאחר שנעשתה בת שתיים שנה ויום אחד, שנאמר בה (שמות כא, יא): "ויצאה חנם", ודרשו מכאן, שהיא יוצאת בסימנים. **הַנֶּרְצָע – עבד** שלא רצה לצאת לחירות לסוף שש שנים ונרצע (שמות כא, ה-ו). **נִקְנָה בְּרִצְעָה** – להיות כל דיני עבד עליו, **וְקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ** – שהוא יוצא לחירות, **בִּיּוֹבֵל** – בשנת היובל, **וּבִמְיִתָה הָאֲדוֹן** – שנאמר בנרצע (שם): "ועבדו לעולם", ודרשו: "ועבדו" – ולא את הבן, "לעולם"

בשיעורו בית שמאי ובית הלל: **בית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּדִינָה, וּבִשְׁנוּה דִינָה** – המקדש את האשה בכסף צריך ליתן לה לפחות דינר כסף או חפץ השווה דינר, שהוא רבע הסלע. **ובֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: בְּפִרוּטָה, וּבִשְׁנוּה פְּרוּטָה** – יכול אדם לקדש אשה בפרוטה או בדבר השווה פרוטה, **וְכִמָּה הִיא פְּרוּטָה? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאִיטְלָקִי** – שמינית האיסר, היוצא בארץ איטליה, ואיסר הוא אחד מעשרים וארבעה דינרי (נמצאת הפרוטה – 1/192 מדינר). **וְקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּגִט** – שנאמר (שם שם, א): "וכתב לה ספר כריתות", **וּבִמְיִתָה הַבֶּעַל** – שנאמר (שם שם, ג): "ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו, או כי ימות האיש האחרון", מקיש הכתוב מיתה לגירושין (גמרא קידושין ג, ב). **הִיבְמָה נִקְנִית** – ליכנס, להיות כאשתו לכל דבר, **בְּכִיפָה** – שנאמר (דברים כה, ח): "יבמה יבא נציה ולקחה לו לאשה ויבמה", אבל כסף ושטר אינו מועילים בה, אלא שמדרבנן מועילים לפסלה על שאר האחים, ונקראים "קידושי מאמר", ואין קידושין אלו גומרים בה להקנותה לו לשום זכות בעולם, ולא לפטרה מן החליצה. **וְקוֹנָה אֶת עֲצָמָה בְּחִלְצָה** – שנאמר (שם שם, י): "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", כיון שחלץ בה נעל, הותרה לכל ישראל (גמרא קידושין יד, א), **וּבִמְיִתָה הִיבְמָה** – שלמדים בקל וחומר מאשת איש (גמרא שם).

בגמרא מבואר שמשנתנו נקטה מנין – "האשה נקנית בשלש דרנים" – כדי למעט חליפין; "וקונה את עצמה בשתי דרנים" – למעט חליצה.

שבת קודש

באור משנה ב

שלושה סוגי עבדים עבריים הם: א. המוכר עצמו לישראל מחמת דוחק, ועליו נאמר (ויקרא כה, טז): "וכי ימכר אחיך עמך ונמכר לך"; ב. המוכר עצמו לגוי מחמת דוחק, ועליו נאמר (שם שם, מז): "וכי תשיג יד גר ותושב עמך, ומך אחיך עמו, ונמכר לגר תושב עמך"; ג. שמכרוהו בית דין מפני שגנב ולא מצאו אצלו ממה לשלם את גנבתו, כמו שנאמר (שמות כב, ב): "אם אין לו ונמכר בגנבתו", ועליו כתוב (שם כא, ב): "כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבד", וכן כתוב (דברים טו, ב): "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים", ומדובר הכתוב בעברי שמכרוהו בית דין, ובעבריה שמכרה אביה בהיותה קטנה, שאין האשה נמכרת בגנבתה. – "מה בין מוכר עצמו למכרוהו בית דין? מוכר עצמו אינו נרצע, ומכרוהו בית דין נרצע; מוכר עצמו אסור בשפחה כנענית, ומכרוהו בית דין – רבו מוסר לו שפחה כנענית; מוכר עצמו נמכר גם לגוי, ומכרוהו בית דין אינו נמכר אלא לישראל, שנאמר: "כי ימכר לך אחיך" – אין בית דין מוכרין אותו אלא לך; מוכר עצמו נמכר לשש (שנים) יותר על שש, מכרוהו בית דין אינו נמכר אלא לשש; מוכר עצמו – אין מעניקים לו, מכרוהו בית דין – מעניקים לו" (רמב"ם הל' עבדים ג, יב). משנתנו באה ללמד, במה עבד עברי נקנה וכמה הוא יוצא לחרות.

ג עבד כנעני נקנה בכסף, ובשטר, ובחזקה. וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים, ובשטר על ידי עצמו; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בכסף על ידי עצמו, ובשטר על ידי אחרים; ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. פירוש ברטנורא

אינו עובד, דכתיב (דברים ט"ו) ועבדך שש שנים, לך ולא ליורשים. ואמה העבריה קונה עצמה במיתת האדון כנרצע, דכתיב גבי נרצע (שם) ואף לאמתך תעשה כן;

ג עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. דכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם לבניכם [אחרים] לרשת אחוזה, הקיש עבדים לקרקעות, מה קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה. וחזקת העבד, כגון שהתיר מנעל לרבו, או הנעיל, או הולך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיט, הרחיצו, סכו, נרדו, הלבישו, הנביתו או שהנבית הרב את העבד, קנאו: **בכסף ע"י אחרים.** שיתנוהו לרבו על מנת שיהיה זה בן חורין. אבל הוא עצמו לא יקבלו מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו, דקסבר אין קנין לעבד בשום צד בלא רבו: **ובשטר ע"י עצמו.** דסבר חובה הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות, שאם עבד כהן הוא, פוסלו מלאכול בתרומה, ואם עבד ישראל הוא, אוסרו בשפחה. ומשום הכי קאמר דאינו יוצא לחירות בשטר ע"י אחרים אלא ע"י עצמו, דכין דחובה היא לו אין חבין לאדם אלא בפניו. וכסף דע"י אחרים שאני, שכן קבלת רבו גרמה לו להשתחרר מאליו, ואין אחרים הללו חבין לו, אלא קבלת הרב, והרב אינו נעשה שליחו, אלא לצורך עצמו, ומקנהו מאליו: **וחכא בכסף ע"י עצמו.** דקסברי יש קנין לעבד בלא רבו, הלכך קונה את עצמו בכסף אפילו ע"י עצמו. וכ"ש ע"י אחרים: **ובשטר ע"י אחרים.** דסברי זכות הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות, וזכין לאדם שלא בפניו. והלכה כחכמים. והעבד כנעני קונה עצמו אם סימא רבו את עינו או הפיל את שנו או קטע ממנו א' מכו"ד ראשי אברים, שהם [ראש] אצבעות ידים, ואצבעות גולגל, וראשי אוננים, וראש החוטם, וראש הזכרות, וראשי שדים באשה. והוא דלא חשיב להו כמתנתין בכלל הדברים שהעבד קונה את עצמו, משום דהיוצא אברים צריך גט שחרור מרבו, והיינו קונה את עצמו בשטר: **ובלבד שיהא הכסף משל אחרים.** דעבד אין לו כלום, דאף מציאה וקבלת מתנה הכל לרבו. ואם בא להפדות ע"י עצמו צריך להיות הכסף משל אחרים שיתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו;

משניות מבוארות – קהתי

— עד היובל (עיין גמרא קידושין טו, א). אבל עבד עברי שאינו נרצע אינו יוצא במיתת האדון, אלא עובד את בנו, שנאמר (שמות כא, ב): "שש שנים יעבוד", ודרשו: "ועבד" אפילו לבן. ודווקא את הבן הוא עובד, אבל אינו עובד את הבת או יורש אחר, שנאמר (דברים טו, יב): "ועבדך שש שנים", ודרשו: "ועבדך" — ולא ליורשים (אם אין בן). ברם, אמה העבריה, אף על פי שאינה נרצעת, הריהי יוצאת לחירות במיתת האדון, שנאמר (שם שם, יז): "ואף לאמתך תעשה כן" — הקישה הכתוב לנרצע, מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת, אף אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת (גמרא קידושין יז, ב).

באור משנה ג

עבד שאינו עברי נקרא במשנה "עבד כנעני" על שם כנען בן חם שכתבו בו (בראשית ט, כה): "עבד עבדים יהיה לאחירי". כן נקרא הוא בלשון המשנה "עבד" סתם, לפי שהוא עבד עולם, ואינו יוצא מעבדותו אלא אם כן רבו נתן לו שטר שחרור, כמו שנאמר (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה, לעולם בהם תעבדו". וההלכה היא, שגוי שנמכר לעבד כנעני, הריהו צריך לימול ולטבול לשם עבדות, והוא חייב במצוות שהנשים חייבות בהן. — משנתנו דנה בדרכי קניינו ושחרורו של עבד כנעני.

עבד כנעני נקנה בכסף — שקונוהו משלם לרבו הקודם, **ובשטר** — או בשטר שרבו הקודם כותב לקונוהו, שהעבד מכור לו, **ובחזקה** — או בחזקה, שהוא משמש את רבו, כגון שמלבישו או מרחיצו וכדומה, שנאמר (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" — הקישן הכתוב לשדה אחוזה, מה שדה אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה (כלהלן משנה ה), אף עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. ברם, לא הושווה עבד כנעני לשדה אחוזה לענין שיהא חוזר לבעליו ביובל, לפי שנאמר בו (שם): "לעולם בהם תעבדו". ואמנם יש עוד דרכי קניין בעבד כנעני, והם: חליפין ומשיכה, אבל משנתנו אינה עוסקת אלא בדרכי קניין שישנם בקרקעות ואינם במיטלטלים (גמרא). **וקונה את עצמו** — שהוא יוצא לחירות, **בכסף**

פירוש לך"ל מלמטה למעלה הוא, שצריכה להיות ההליכה מארצך, רצונו של אדם, וממולדתך הם המוחין, ובית אביך הן המדות הנולדות על-ידי המוחין.

ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

מטמאה את הידים — כשאר ספרים. דאמר ב"יציאות השבת" (יד, א) שגזרו עליהן לטמא את הידים לתרומה, ומחלוקת בית שמאי ובית הלל היא. **הוא דאמר כרבי יהושע** — דאמר לעיל: "זאת" — מה שכתוב בתורה, "זכרון" — מה שכתוב במשנה תורה, "בספר" — מה שכתוב בנביאים. אבל במגילה לא ניתנה ליכתב, אלא לגורסה על פה ולקרותה. והלא **כבר נאמר וידבר בו** — וקהלת כבר נאמרה, וכיון דלא כתב את כולן — למדת שמה שכתב רוח הקודש היה. **אל תוסף על דבריו** — מקרא הוא בספר משלי. **דאי בעי כתב ואי בעי לא כתב** — ולעולם מה שכתב משלות בעלמא ניהו, ולא מפי הקדוש ברוך הוא. **תא שמע אל תוסף על דבריו** — מדקאטר להוסיף עליהן, שמע מינה ברוח הקודש נאמרו. **לאבסומי** — להשתכר ביין. **ואיבסום** = נשתכרו.

דף ז ע"א: **אמר רב יהודה אמר שמואל**, מגילת אסתר אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה את הידים.

מקשה הגמרא: **למימרא** - האם נאמר **דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה**, ולכן אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה, והאמר שמואל להלן, **אסתר ברוח הקודש נאמרה**. מתרצת הגמרא: שמואל סבר שאסתר נאמרה ברוח הקודש לקרות אותה בעל פה, ולא נאמרה ברוח הקודש לכתוב, ואינה בכלל כתבי הקודש לטומאה.

מקשה הגמרא: **מיתבי, שנינו במשנה (ידים פ"ג מ"ה), רבי מאיר אומר, קהלת אינו מטמא את הידים, ומחלוקת בית שמאי ובית הלל היא בשייר השירים** האם מטמאת. **רבי יוסי אומר, שיר השירים מטמא את הידים** לדעת כולם, ומחלוקת בקהלת. **רבי שמעון אומר, קהלת היא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל**, שלבית שמאי אינו מטמא ולבית הלל מטמא. **אבל רות ושיר השירים ואסתר** לדעת כולם **מטמאין את הידים**. ואיך אמר שמואל שאינה מטמאת. מתרצת הגמרא: **הוא** [-שמואל] **דאמר ברבי יהושע** המובא בבבלייתא לעיל שאין לימוד מהפסוק לכתובת המגילה, וניתנה רק לקרוא בעל פה, ואינה בכלל כתבי הקודש.

תניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר, קהלת אינו מטמא את הידים, מפני שחכמתו של שלמה היא, ולא נאמרה ברוח הקודש. **אמרו לו חכמים, וכי זו בלבד אמר שלמה, והלא כבר נאמר עליו (מלכים א' ה יב) 'וידבר שלשת אלפים משל', ומכך שלא כתב הכל, מוכח שמה שכתב הוא ברוח הקודש. ועוד, שאומר הכתוב במשלי (ל ו) 'אל תוסף על דבריו', ואם קהלת נכתבה מוכח שהיא ברוח הקודש.**

מבררת הגמרא: **מאי ואומר** - מדוע הוצרכו פסוק נוסף. מבארת הגמרא: **וכי תימא** שאין ראיה מכך שלא כתב את כל המשלים, שכן **מימר טובא אומר** - אמר הרבה משלים, **דאי בעי איכתיב, ודאי בעי לא איכתיב** - ומה שרצה נכתב, ומה שלא רצה לא נכתב, ולעולם הם לא נאמרו מפי ה'. **לכך תא שמע 'אל תוסף על דבריו'**, שמוכח שנאמרו ברוח הקודש.

אמר רבא, מיחייב איניש לבסומי בפוריא - חייב אדם לשנות יין ולהשתכר בפורים, עד כדי דלא ידע מה החילוק בין ארור המן לברוך מרדכי.

רבא ורבי זירא עבדו סעודת פורים בחדרי חדרים - יחד, **איבסום** - בתוך הסעודה השתכרו כמצות היום, ומרוב שכרות קם **רבא שחמיה** [-שחט] **לרבי זירא, למחר אחר שפג יינו, בעי רבה רחמי על רבי זירא ואחיה** - והחיהו. **לשנה הבאה בפורים, אמר ליה רבה לרבי זירא, גיתי מר ונעבד סעודת פורים בחדרי חדרים** - יבוא מר ונסעד יחד סעודת פורים. **אמר ליה רבי זירא, לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניכא** - לא בכל שעה מתרחש נס, ואף שהחיינני בשנה הקודמת, אינני רוצה לסמוך על הנס.

המשך מעמוד רמח

10 אלא בהכרח צריך לומר, ששתי הלחם אינם מתירים שלא
11 כסדרם, והחטים שנורעו בחודש אייר של שנה שעברה אינן
12 מותרות לגבוה עד אחר שתי הלחם של שנה זו, ונמצא, שהעומר
13 ושתי הלחם מתירים את אותן החטים, אלא שהעומר מתירם
14 להדיוט ואילו שתי הלחם מתירים אותן לגבוה, ומעתה, אם יביא
15 את העומר מן החטים של התבואה החדשה שוב אין שתי הלחם
16 נקראים 'מנחה חדשה'.
17 דוחה הגמרא: **מי סכר** - האם סובר אתה,

1 ידי שתי הלחם של השנה שעברה, ואילו את שתי הלחם של שנה
2 זו מביא מן החטים שנורעו בתמוז, נמצא, שאף שהעומר בא מן
3 החטים של התבואה החדשה, מכל מקום אין הוא ראשון אלא
4 לחטים שנורעו קודם שתי הלחם של שנה שעברה והותרו על ידם,
5 אבל שתי הלחם של שנה זו הם ראשונים לכל החטים שנורעו
6 אחר שתי הלחם של השנה שעברה, שעדיין לא הותרו לגבוה על
7 ידי העומר של שנה זו, אלא רק על ידי שתי הלחם, ובכך
8 מתקיימים דברי הכתוב 'וביום הביכורים בהקריבכם מנחה
9 חדשה', ואם כן מה ראיה יש מכאן שהעומר בא מן השעורים.

נמרא

49 הגמרא מביאה ברייתא שמביאה ויכוחים שהיו בין החכמים
50 למינים, וכן דינים שנקבעו מחמת השמחה עקב נצחון החכמים:
51 תגו רבנן במגילת תענית (פרק א), אלון יומיא – אלו הימים נקבעו על
52 ידי החכמים דלא להתענות בהן – שאסור להתענות בהם,
53 ומקצתהון – ובמקצת מימים אלו קבעו דלא למספד בהון – שאסור
54 אף להספיד בהם את המת. ואלו הן, מריש ירחא דניסן עד תמניא
55 ביה – מראש חודש ניסן ועד שמיני בניסן, שבהם איתולקם תמידא
56 – הועמד דין קרבן התמיד על משפטו הנכון, והצליחו החכמים
57 במאבקם בויכוח נגד הצדוקים, ולכן קבעום ימים טובים דלא
58 למספד – שאסור להספיד בימים אלו, ובודאי שאסור להתענות
59 בהם, ומתמניא ביה יעד סוף מועדא – ומשמיני בניסן ועד סוף חג
60 הפסח, איתולב חנא דשבויעא – נתיישב זמן חג השבועות כדינו,
61 והצליחו החכמים במאבקם בויכוח נגד הבייתוסים, ולכן קבעום
62 דלא (למספד) להתענות – שלא להתענות בימים אלו.
63 שנינו בברייתא: מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה – מראש חודש
64 ניסן ועד שמיני בניסן, בהם איתולקם תמידא – הועמד דין קרבן
65 התמיד, ונקבע דלא למספד בימים אלו.
66 ביאור הויכוח בין החכמים למינים לגבי קרבן התמיד: שְׁהוּ צְדוּקִים
67 אוֹמְרִים, אדם יחיד מתנדב ומביא קרבן תמיד מממונו, ואילו
68 החכמים סברו שקרבן התמיד מגיע רק מממון הציבור. מבררת
69 הגמרא: מאי דרש – מה דרשו הצדוקים, ומנין למדו דבר זה.
70 ומשיבה שלמדו כן ממה שנאמר בתורה לגבי קרבן התמיד (שמות
71 כט טז), אֵת הַקֶּבֶשׁ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֶקֶר וְאֵת הַקֶּבֶשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בִּין
72 הַעֲדָרִים, ומכך שנאמר 'תעשה' בלשון יחיד למדו הצדוקים שיחיד
73 מתנדב ומביא קרבן תמיד. מבררת הגמרא: מאי אהדי – מה
74 השיבו החכמים לצדוקים, ומשיבה שהשיבו להם ממה שנאמר
75 בתורה (במדבר כא ב), אֵת קֶרְבְּנִי לְחֵמִי לְאִשִּׁי יִרַח נִיחֹחַ תִּשְׁמְרוּ, וממה
76 שנכתב 'תשמרו' בלשון רבים יש ללמוד שְׁהוּ בִּין בְּאֵין מְתוּרָמִת
77 חֲלֻשָּׁה משל הציבור.
78 שנינו בברייתא, מתמניא ביה יעד סוף מועדא – משמיני בניסן ועד
79 סוף חג הפסח איתולב חנא דשבויעא – נתיישב זמן חג השבועות
80 כחכמים, ולכן קבעו דלא למספד.
81 ביאור הויכוח בין החכמים למינים לגבי חג השבועות: שְׁהוּ בִּיתוּסִין
82 אוֹמְרִים, לעולם חל עֲצֻרָת – חג השבועות, אַחֲרֵי הַשָּׁבֹת – ביום
83 ראשון, ולמדו זאת הבייתוסים ממה שנאמר בתורה (ויקרא כג טו)
84 'וְסִפְרָתֶם לָכֶם מִמִּקְרַת הַשָּׁבֹת' ומשמע מפסוק זה שמתחילים לספור
85 ספירת העומר מיום ראשון שהוא ממחרת השבת. נִתְמַל לָהֶם רֶבֶן
86 יוחנן בן זכאי ואמר להם, שוים, מִנּוּ לָכֶם שְׁמָה שְׁמָה בתורה
87 'ממחרת השבת' הכוונה לשבת ממש. וְלֹא הָיָה אִדָּם אֶחָד שֶׁהָיָה
88 מְשִׁיבֵה דבר, חוץ מִן אֶחָד מִהַבִּיתוּסִים, שֶׁהָיָה מְפַסֵּט ומתווכח
89 בַּגִּידוֹ, ואמר לו, מִשָּׁה רַבִּינוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הִיָּה, ורצה להנות את
90 ישראל, ויודע שְׁעֻצְרָת – חג השבועות יום אֶחָד בלבד הוּא, עָמַד
91 וְתַקְּנָה – ולכן הוא תיקן שחג השבועות יהיה לעולם ביום ראשון
92 אַחֲרֵי שָׁבֹת, כִּי שִׁיחֵי יִשְׂרָאֵל מְתַעֲנִין וחוגגים שְׁנֵי יָמִים רצופים, שבת
93 ולמחרתו חג השבועות, קָרָא עָלָיו רבן יוחנן בן זכאי מְקַרָּא וְהוּא
94 שנאמר (דברים א ב), 'אִדָּם עָשָׂר יוֹם מְחֹרָב דָּרָךְ הָרַר שְׁעִיר עַד קֹדֶשׁ
95 בְּרָנֵעַ, מִפְּסוֹק זֶה נִלְמַד שֶׁאֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ הוֹלְכִים דֶּרֶךְ הָרַר שְׁעִיר
96 יָכֹל לְהִגִּיעַ לְקֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ שְׁהִיא סְמוּכָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל תוֹךְ אֶחָד עֶשֶׂר
97 יוֹם,

1 וְהָיָה דָּתָן בְּמִסְכַּת שְׁקָלִים (פ"ה מ"א), לגבי הממונים שהיו בבית
2 המקדש, שְׁתַּחֲתָה הִיָּה מְמוּנָה עַל תְּקִינָה – הקופה שממנה היו קונים
3 קינים. ופתחיה וְהוּא מְרַדֵּי. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שְׁתַּחֲתָה, לפי שְׁפִיתָה
4 דְּבָרִים שְׁנֵאמְרוּ בְּשִׁיבוּשֵׁי לִשׁוֹן וְדוּרְשָׁן – ומפרשם, וכמו שאמרו
5 כֹּאן שִׁידַע לִפְתוֹר אֶת כּוֹונַת הָאוֹמְרוֹת 'לימתי' ו'לעונתי', ויודע
6 בְּשִׁפְעִים לִשׁוֹן.
7 שואלת הגמרא: והרי פולחו סנהדרין נמי ידעי – כל הסנהדרין גם
8 היו יודעים שבָּעִים לִשׁוֹן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוֹשִׁיבִים בְּסִנְהֶדְרִין,
9 אֵלָּא דִּינִים בְּעַלֵּי חֻכְמָה, בְּעַלֵּי מְרָאָה, בְּעַלֵּי קוּמָה, בְּעַלֵּי זְקֻנָּה, בְּעַלֵּי
10 בְּשִׁפְעִים, ויודעים שבָּעִים לִשׁוֹן, כִּדִּי שְׁלֵא תְהֵא סִנְהֶדְרִין שׁוֹמְעֵת מִפִּי
11 הַתּוֹרֵנָן כְּשֶׁבְּעַלֵּי הָרִין מְדַבְּרִים בְּשִׁפָּה שְׁאִינָה מוֹכֶרֶת לְדִינִים,
12 שְׁמָא יִחְלִיף הַמְּתוֹרֵגָמֵן אֶת הַטְּעֻנוֹת וְהַדִּין יַחֲזִיב אֶת הַזֹּכָא.
13 משיבה הגמרא: אֵלָּא מַעֲלָתוֹ שֶׁל מְרַדֵּי הִיָּתָה, דְּהָיָה בְּיָלִל לִשְׁנֵי
14 וְדָרִישׁ – שהיה בלול ומערב את כל הלשונות, ודרוש ומפרש כוונת
15 בְּנֵי אָדָם, וְהָיָה דְּכֵתִיב בְּפִסּוֹק (נחמיה ט ז) בְּמִרְדֵּכִי – על מרדכי, כִּינוֹי
16 בְּלִשָּׁן, וכפי המסופר לעיל לגבי 'גגות צריפין' ר'עין סוכר' שידע
17 לדרוש ולפרש את כוונת האילים כשרמזיו היו בשתי לשונות, לשון
18 הקודש וארמית.

משנה

19 המשנה מספרת כיצד היו קוצרים את העומר: בִּיצַד הָן עוֹשִׂין,
20 שְׁלַחֵי בֵּית דִּין הָיוּ יוֹצְאִין מְעַרֵב יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח לְשֹׁדֵה הַשְּׁעוּרִים,
21 וְעוֹשִׂין אוֹתָן קְרִיבוֹת בְּמַחֲוֶרָה לְקָרְנֵעַ – ואוגדים את ראשי
22 השיבולים, בעודם מחוברים לקרקע, כִּי שִׁיחָא נִוָּח לְקַצוֹר אֶת
23 האלומות במוצאי יום טוב.
24 כָּל הַעֲיִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לָשֵׁם, מִתְּכַנְסוֹת לָשֵׁם, כִּי שִׁיחָא נִקְצָר בְּעֶסֶק
25 נָדוּל, וִירָא הַבִּיתוּסִים שֶׁהָעוֹמֵר נִקְצַר בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, לֹא
26 כְּדַעֲתָם שֶׁנִּקְצַר בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁאֵחָד הִשְׁבַּת.
27 בִּין שֶׁחֲשִׁיכָה – שנעשה לילה, ויצא יום טוב, אוֹמַר לָהֶן הַקּוֹצֵר
28 לְבָנֵי הַעֲיִירוֹת שֶׁנִּקְבְּצוּ, הָאֵם בָּא הַשָּׁמֶשׁ – נעשה חשכה והגיע זמן
29 הקצירה, והעם אוֹמַר לוֹ, הֵיִן – אכן, בא השמש. וחוזר הקוצר
30 ושואל, הָאֵם בָּא הַשָּׁמֶשׁ, והעם אוֹמַר לוֹ, הֵיִן. ממשיך הקוצר
31 ושואל, מָגֵל זֶה, כלומר, האם במגל זה אקצור את התבואה, והעם
32 אוֹמַר לוֹ, הֵיִן – אכן, במגל זה תקצור את התבואה. וחוזר הקוצר
33 ושואל, מָגֵל זֶה, והעם אוֹמַר לוֹ, הֵיִן. ממשיך הקוצר ושואל, הָאֵם
34 בְּקוּפָה זֶה אֶתֵּן אֶת הַתְּבּוּאָה, והעם אוֹמַר לוֹ, הֵיִן – אכן, בקופה זאת
35 תניח את התבואה. וחוזר הקוצר ושואל, הָאֵם בְּקוּפָה זֶה אֶתֵּן אֶת
36 הַתְּבּוּאָה, והעם אוֹמַר לוֹ, הֵיִן. אם חל ט"ז בניסן בְּשָׁבֹת, אוֹמַר לָהֶן
37 הַקּוֹצֵר, שָׁבֹת זֶה, כלומר, האם אקצור ואחלל את השבת, והעם
38 אוֹמַר לוֹ, הֵיִן – אכן, קצור וחלל את השבת. וחוזר הקוצר ושואל
39 הָאֵם אֶקְצוֹר בְּשָׁבֹת זֶה, והעם אוֹמַר לוֹ הֵיִן. מוסיף הקוצר ושואל
40 בֵּין בְּשָׁבֹת וּבֵין בַּחֹל, הָאֵם אֶקְצוֹר, וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ, קַצּוֹר. וחוזר
41 ושואל, אֶקְצוֹר, וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ קַצּוֹר. הקוצר היה שואל שְׁלֹשׁ
42 פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ עַל שְׁאֻלוֹתָיו הֵיִן, הֵיִן. הֵיִן.
43 ומבארת המשנה, כָּל כָּךְ לָמָּה (לי) – מדוע היו צריכים לשאול כל
44 כך הרבה פעמים. מִפְּנֵי הַבִּיתוּסִים, שְׁהוּ אוֹמְרִים אֵין קְצִירַת הָעוֹמֵר
45 בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, אֵלָּא בְּמוֹצָאֵי שָׁבֹת, ולכן היו הקוצרים שואלים
46 בקול רם, כִּדִּי לְהוֹצִיא מִלִּבָּם שֶׁל הַבִּיתוּסִים וּלְהִרְאוֹתָם שֶׁזֶם
47 הַקְצִירָה הוּא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב.

עניין ההליכה למלטה למעלה היא עבודת האדם בתפילה ובקיום המצוות, ועניין ההליכה למטה הוא עניין לימוד התורה. ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכא

רש"י

והיינו דתנן – במסכת שקלים. פתחיה על חקנין – על השופר ששמו "קנין", שהמנהג
 קן מביא מעות ונותן לתוכו. דשלשה עשר שופרות היו במקדש, ויש בהם שנים שממן
 "תורים" ו"גזלי עולה", במסכת שקלים. שפותח דברים ודורשן – כגון "לימות", "לענותי".
 בעלי קומה – שירתו מן בעלי דינים, ולא ישרו. בעלי כשפים – שאם יתא הדרן
 מכשף, והוא לא ישלח בו – יעשו הן מכשפות.

ויתוהו בכל מיתה שיוכלו. התורגמן – שלא
 יחליף טענתו ויחייבוהו. הוה בייל לישנן –
 בולל ומערבב הלשונות. ודורשן – כגון "עין"
 סוכר" ו"גגות צירפין", והיינו דקרו ליה "מרדכי"
 בלשן. משנה ברביבות – כדכרך וקושרין ראשי
 השבילים מלא אגרוף, וכל עיירות הסמוכות
 לשם מתבנסות – המולה גדולה, שבינו
 ביתוסין שבמוצאי יום טוב קוצרין אותן,
 דביתוסין לא מודו, כדמפרש לקמן. אמר להן –
 הקוצר לבני עיירות העומדות עליו. בא השמש
 – אמרו לו: הן. פגל זה – כלומר, במגל זה
 אקצור התבואה? בקופה זו – אתן התבואה?
 שבת זו – וכלומר? אקצור בשבת? אמרו לו: הן
 – שלש פעמים שואל להן כל דבר, וכל כך –
 שהיה שואל, למה מפני הביתוסים –
 שאומרים: אין קצירת העומר במוצאי יום טוב
 אלא במוצאי שבת, כדמפרש בגמרא, לפיכך
 הקוצרים מגביהין קולן – כדי שישמעו בביתוסין,
 להוציא מלבן. גמרא דלא להתענות בהון –
 אבל למספד – שרי. (במקצתן) ומקצתהון –
 איכא דחמרי כולי האי, דאפילו למספד – אסור.
 איתוקם תמיד – הוקם התמיד על משפט,
 כדמפרש לקמיה, דלא למספד. עד סוף מועדא
 – פסח. איתותב – נתיישב על דינו, שבאותן
 ימים נצחו חכמים את הביתוסים. דלא
 להתענות – אבל למספד – שרי, דלא היה
 שמוח יתירה בשל עצרת כבשל תמיד. משום
 דעצרת לא היה שום ראיה לדברי ביתוסין, אבל
 בתמיד היתה ראיה לדבריהם, ותרווייהו מפרש
 לקמן. תעשה – לשון יחיד. מאי אהדרו – להו
 רבנן כשנצחוהו: תשפיר – לשון רבים. כולן – כל
 הקרבנות. מנין לכם – דהאי "ממחרת השבת"
 ממש הוא? וכן אחר – בביתוסיה. מפתפט –
 בדברי וכוונתן, אחד עשר יום ונומדי –
 שאם

והיינו דתנן: "פתחיה על חקנין" – זה מרדכי, למה
 נקרא שמו "פתחיה"? שפותח דברים ודורשן, וידע
 בשבועים לשון. פולחו סנהדרין נמי ידעי שבועים
 לשון! דאמר רבי יוחנן: אין מושבים בסנהדרין
 אלא בעלי חכמה, בעלי מראה, בעלי קומה, בעלי
 זקנה, בעלי כשפים, ויודעים שבועים לשון, שלא
 תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן! אלא דתהא
 בייל לישנן ודריש, והיינו דכתיב במרדכי "בלישון".
 משנה ביצד הן עושין? שלוחי בית דין ויצאין
 מערב יום טוב ועושין אותן פריכות במחוזר לקרען,
 פרי שיהא נוח לקצור. כל העיירות הסמוכות לשם
 מתבנסות לשם, פרי שיהא נקצר בעסק גדול. פון
 שהחשיכה, אומר להן: בא השמש? אומר: הן.
 בא השמש? אומר: הן. מגל זה? אומר: הן. מגל
 זה? אומר: הן. קופה זו? אומר: הן. קופה זו?
 אומר: הן. בשבת, אומר להן, שבת זו? אומר:
 הן. שבת זו? אומר: הן. אקצור? והם אומרים לו:
 קצור. אקצור? והם אומרים לו: קצור. שלש פעמים
 על כל דבר ודבר, והן אומרים לו: הן, הן, הן.
 כל כך למה לי? מפני הביתוסים, שהיו אומרים:
 אין קצירת העומר במוצאי יום טוב. גמרא תנו
 רבנן: אלון יומיא דלא להתענות בהון, ומקצתהון
 דלא למספד בהון: מריש ירחא דניסן עד תמינא
 ביה – איתוקם תמידא, דלא למספד. ומתמינא
 ביה ועד סוף מועדא – איתותב תנא דשבועיא,
 דלא למספד. מריש ירחא דניסן ועד תמינא ביה –
 איתוקם תמידא, דלא למספד, שהיו צדוקים אומרים:
 יחיד מתנדב ומביא תמיד, מאי דרש? "את הפגש
 האחד תעשה בבקר ואת הפגש השני תעשה בין הערפם", מאי אהדרו? "את קרבני
 לחמי לאשי... תשמרו", שהיו כולן באין מתרומת הלשכה. מתמינא ביה ועד סוף
 מועדא – איתותב תנא דשבועיא, דלא למספד. שהיו בביתוסין אומרים: עצרת אחר
 השבת. ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם: שוטים, מנין לכם? ולא היה אדם
 אחד שהיה משיבו, חוץ מן אדם אחד שהיה מפתפט כנגדו, ואמר: משה רבינו אהב
 ישראל ה', וידע שעצרת יום אחד הוא, עמך ותקנה אחר שבת, פרי שהיה ישראל
 מתענגין שני ימים. קרא עליו מקרא זה: "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר",
 ואם

לאסור יום שלפניו. והשתא הוה ליה למפרך עלה: כמאן כרבי יוסי, כדפרך בתר הכי, ושנא נטר עד לבסוף, ואכולה מילתא פריך. ואית ספרים דגריס בתריוהי "דלא למספד. עמוד
 ותקנה" והקדוש ברוך הוא הסכים על דיו. אחד עשר יום – פירש בקונטרס: שאם היה מולך את ישראל דרך הר שעיר, היו חולכים באחד עשר יום, שהיה סמוכה לארץ, ואם היה
 אוהבן, למה איתרון? ובפירוש חומש פירש: שכל אותו הדרך הלכו בשלשה ימים. וזה לשון: "אחד עשר יום מחורב" – אמר להם משה לישראל: ראו מה גרמנום. אין לך דרך קצרה מחורב
 לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך אחד עשר יום. ואתם הלכתם אותה בשלשה ימים. שהיו בעשרים באייר נסעו מחורב, שנאמר: "יחיד בשנה השנית בחודש השני בעשרים
 בחודש נעלה הענן" וגו'. בעשרים ותשעה בסיון שלחו המרגלים מקדש ברנע. צא מן שלשים יום שעשו בקבירת התאה, אכלו בשר חדש ימים, ושבעה ימים עשו בחצרות להסגירה
 של מרים – נמצא שבשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך. וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם, למחר ביאתכם לארץ. ובשביל שקלקלתם, היסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים
 שנה. עד כאן לשונו. והשתא נראה דלכחי מיימי האי קרא ד"אחד עשר יום" – דאם היה אוהב ישראל, למה איתרון ארבעים שנה, ולא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן שלשה ימים?
 כתוב

כתוב אחד אומר תספור חמשים יום – ואם תאמר: והלא לא ספרין אלא ארבעים ותשעה יום? ויש לומר: שלא צוה הכתוב לספור חמשים, דהכי קאמר קרא: "עד ממחרת השבת השביעית" – שהוא יום חמשים – "תספור". אי נמי: "חמשים יום תספור" א' והקרבנות' בתריה קאי, דהכי קאמר: "עד ממחרת השבת השביעית תספור" – ולא עד בכלל – "חמשים יום והקרבנות מנחה חדשה".

מה חדש סמוך לביאתו ניכר – פירש בקונטרס: לביאת חשבנו ניכר מאימת מתחיל למנותו. דהיינו, מיום עשרים ותשעה משעת מולד לבנה, אף עצרת – סמוך למנין החמשים ניכר להם יום קבוע, דהיינו בשעה עשר בחודש ממחרת יום טוב ראשון. שאם ממתנינים עד לאחר השבת – אין שם הזכר יום קבוע. דפעמים שמתחילין למנות בשעה עשר, פעמים בשעה עשר, פעמים בשמונה עשר, פעמים בחשכה עשר. ורבינו תם מפרש: מה חודש, סמוך לביאתו של חודש ניכר מתי יזדה ראש חודש, דמיד דמיכסי סתירה ואינה נראית – כולי עלמא ידעי שהיום יזדה מולד, ולמחר יקדשו בית דין את החודש. אף עצרת, צריך שיהא ניכר וידוע לעולם וזמן קדושתה סמוך לביאתה. דהיינו, אם מתחילין למנות בשעה עשר בניסן – שיתנו עניניהם כמה הלבנה גדולה בחמשה לחודש. וכשיראה בסיון באותו שיעור, ידעו שלמחר יתקדש עצרת. ולקמן פריך: דלמא ביום טוב אחרון קאי, ויתנו עניניהם בשנים עשר בסיון. והרב רבינו משולם גריס: "מנה ימים וקדש יובל", משום ד'מנה ימים וקדש חודש' נפקא לן בריש מסכת מגילה (הא), מדכתיב "עד חודש ימים" – ימים אתה מונה לחודשים, ואי אתה מונה שעות לחודשים, וכו' היא מדרש חכמים. ולא שייך למימר "אמרה תורה" אלא בדבר שהצדוקים מודים בו, כי ההוא דתני (בפרק בתרא דראש השנה) (כטא), הכי אמרה תורה, הכי עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, ודבדיא בתר. וכן ספירת יובל כחובה בדדיא. סמוך לביאת התחלת חשבוננו ניכר – שלעולם מתחילין למנות למחרת שנת החמשים. אף עצרת, סמוך לביאת התחלת חשבוננו היא ניכר – שזה הוא למחרת יום טוב הראשון, ולא ישנתה לעולם. ורבינו תם אומר דמצינו ששנת פרק קמא דראש השנה (שסא), אמרה תורה: נסכו מים לפני בשר, אף על פי שאין הצדוקים מודים, שרגמיהו באתרוגיהו. ומיחו יד לחלק, משום דהתם קאמר "מפני מה אמרה תורה". אבל יש להביא ראיה מזה דאמרין: "עולת חודש בחודש" – אמרה תורה: חדש (חודש) והבא לי קרבן מתרומה חדשה, ואין צדוקין מודין בדרשה זו. ועוד קשה: דדוח לה למימר: מנה שנים שנים וקדש יובל, דימים לא מצינו. דהכי כתיב קרא "וספרת לך שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים". ועוד יש לפרש: מה חודש סמוך לביאתו ניכר כל שעה – על ידי חשבון מתי יבוא, שלעולם כשיעבור שלשים יום מראש חדש מקדשין את החודש. אף עצרת, סמוך לביאת ניכרת – על ידי חשבון השעה יש להכיר מתי יבא עצרת, שלעולם לאחר חמשים יום עצרת. ולדברי הצדוקין אינה ניכרת יפה, דפעמים יש יותר. **מה** להלן רגל כו' – ולדבריהם, וימנין דהוי אחר הרגל, כגון דחל פסח באחד בשבת.

רגל ותחלת הרגל – אף על גב דעצרת יום אחד – כיון דיש להחגיגו תשלומין כל שבועה, שייך בה "תחלת רגל". ו**וספרתם** לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד – גבי יובל כתיב (ויקרא כה) "וספרת לך" – דאבית דין קאמר לזו רתמא. ושמא בית דין סופרין ומברכין, כמו שאנו מברכין על ספירת העומר. וגבי זבד, דכתיב (שם טו) "וספרה" – לא שייך בה ברכה, כיון שסותרת. דאי חזיא אפילו בשביעי – סתרה. **רבי** יהודה בן בתירא אומר

אינו צריך – כברייתא לדעיל דדורש רבי יהודה בן בתירא בעין אחר. ובספר שכתב רבינו גרשום מאיר עיני הגולה מחק מהא בתרא "בן בתירא", וגריס "רבי יהודה" סתם. ושמא שנים היו, דאיהו היום בניה, כדמוכח בריש פסחים (גכג). ועוד היה אחד, דאמרין בירושלמי דרבי אליעזר רבי יהושע ביטלו מכשפות מאביו של רבי יהודה בן בתירא שלא היה יכול להוליד. ואין לחוש במאי דתני בהר בתראי בתראי, דהכי נמי תני מילתיה דרבי יוסי בטר רבי יוסי ברבי יהודה שהיה רבי יהודה חבירו של רבי יוסי, פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לדא),

ואם משה רבינו אוהב ישראל היה, למה איחרין במועד ארבעים שנה? אומר לו: רבי, בכך אתה פוטרני? אומר לו: שוטה, ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיהיה בטילה שלכם! כתוב אחד אומר: "תספור חמשים יום", וכתוב אחד אומר: "שבע שבתות חמימות תהיין", הא פיצד? כאן – ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן – ביום טוב שחל להיות באמצע שבת. של רבי אליעזר סופר. רבי יהושע מונה. רבי ישמעאל מעמר. רבי יהודה למטה. סימן. רבי אליעזר אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "תספור לך" – ספירה תלויה בבית דין, שהם יודעים לחדש. "ממחרת השבת" – מחרת יום טוב, יצאת שבת בראשית שפפירתה בכל אדם. רבי יהושע אומר, אמרה תורה: מנה ימים וקדש חודש, מנה ימים וקדש עצרת. מה חדש – סמוך לביאתו ניכר, אף עצרת – סמוך לביאתו ניכר. ואם תאמר: עצרת לעולם אחר השבת – הויא תהא ניכרת מושלפניה? רבי ישמעאל אומר, אמרה תורה: הבא עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת. מה להלן – רגל ותחלת רגל, אף כאן – רגל ותחלת רגל. רבי יהודה בן בתירא אומר: נאמר "שבת" למעלה ונאמר "שבת" למטה. מה להלן – רגל ותחלת רגל סמוך לה, אף כאן – רגל ותחלת רגל סמוך לה. תנו רבנן: "וספרתם לכם" – שתהא ספירה לכל אחד ואחד. "ממחרת השבת" – ממחרת יום טוב, או אינו אלא למחרת שבת בראשית? רבי יוסי בר יהודה אומר: הרי הוא אומר "תספור חמשים יום" – כל ספירות שאתה סופר לא יהיו אלא חמשים יום. ואם תאמר: ממחרת שבת בראשית – פעמים שאתה מוצא חמשים ואחד, ופעמים שאתה מוצא חמשים ושנים, חמשים ושלשה, חמשים וארבעה, חמשים וחמשה, חמשים וששה. רבי יהודה בן בתירא אומר: אינו צריך, הרי

שלמעלה האמורה בעומר – רגל ותחלת הרגל הוי סמוך לה. דהיינו יום ראשון של פסח שיהא סמוך (לרגל) לעומר. (אלמא) "ממחרת השבת" – מחרת יום טוב קאמר, דיום טוב קרי "שבת", דכתיב (שם): "ביום הראשון שבתן". לכל אחד ואחד – שכל אחד חייב לספור. כל ספירות שאתה סופר – לעולם היו שוות, שלא היו כבולין אלא החמשים. כשם שאם חל פסח בשבת, שלדריי הכל אתה מונה מיום המחרת שהוא יום טוב שני של פסח, חמשים יום. אף לעולם לא תספור ימים מיום שני של פסח אלא חמשים. ואם תאמר: שבת בראשית – פעמים שאתה מונה לפי החשבון שאתה שותחילת למנות מיום שני יא עכשיו חמשים ואחד, כגון חל פסח (של) בערב שבת, ואתה מונה מאחד בשבת. חמשים ושנים – כגון אם חל בחמשי בשבת, חמשים ושלשה – כגון אם חל בריעי בשבת, חמשים וארבעה – בשלישי, חמשים וחמש – בשני, חמשים ושש – באחד בשבת, מיום ראשון עד יום עצרת.

וכי היה משה מוליך את ישראל דרך הר שעיר, היו באין באחד עשר יום לקדש, שהיא סמוכה לארץ ישראל. ואם אוהבין היה למה מאחרן ארבעים שנה – ודיחיו בעלמא קאמר ליה, משום דדוח היה אומר דברי הבל. לא תהא תורה שלמה – (לעולם) לדרות אדם בקנה ובקש, כשיהא בטילה שלכם. ולנו יש ראיה, ולכם אין ראיה. חמשים יום – משמע: ימים ולא שבועות, וכתבו אחד אומר "שבעות" – ר' שבעות" לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת. הא כיצד הא ביום טוב ראשון של פסח שחל בשבת – דממחרתו – אחר השבת, דדוחא יום הבאת עומר, ומתחילין לימנות – מתוקם "שבע שבתות תמימות תהינה". ביום טוב – של פסח שחל להיות באמצע שבת, דמתחילין לימנות למחרתו – מיתוקם קרא בחמשים יום ולא שבועות שלמות, אלא מתחילין לימנות באמצע שבת. תספר לך – משמע: לך תהא מסורה הספירה. ספירה תלויה בבית דין – שבת דין קובעין המועדות, וצריך לשאל אימתי חל יום טוב ראשון של פסח, שמתחיל לימנות הספירה ממחרת. יצאת שבת בראשית – שבת ממש, שספירתה תלויה בכל אדם, שאין צריך לאדם לישראל לבית דין אימתי חל יום ראשון, אלא ממתין עד שבת שבתוך הפסח, מתחיל. מנה ימים וקדש חדש – "עד חדש ימים" (דחדש), מנה תשעה ועשרים יום וקדש חדש ביום שלשים. מה חדש סמוך לביאת חשבוננו ניכר – מאימתי תתחיל לימנות. דהיינו מיום עשרים ותשעה משעת מולד הלבנה. אף עצרת – סמוך לביאתו – מנין החמשים ניכר להם יום קבוע שיתחילו למנות בו, דהיינו ממחרת יום טוב ראשון. שאם ממתנין עד לאחר השבת – אין שם הזכר יום קבוע, דפעמים שמתחיל למנות בשבעה עשר, פעמים בשמונה עשר. מה להלן – בשתי הלחם בעצרת – רגל הוא ותחלת רגל. אף יום הבאת עומר – רגל ותחלת רגל. ואם נמתין עד לאחר השבת – פעמים שדויתה באה בסוף הרגל, כגון שחל פסח בשני בשבת. שבת למטה – "עד ממחרת השבת השביעית" וגו' (ויקרא כג) "והקרבתם מנחה חדשה", דהיינו עצרת. ונאמר "שבת" למעלה (שם) – "וספרתם לכם ממחרת השבת" וגו'. מה להלן – ב"שבת" שלמטה האמור בשתי הלחם. רגל ותחלת רגל – סמוך לאותה שבת. דהיינו עצרת המתחלת למחרת של שבת שביעית, לאחר שעבר שבעה שבועות. דאותה "שבת" היינו שבעה, אף

שלמעלה האמורה בעומר – רגל ותחלת הרגל הוי סמוך לה. דהיינו יום ראשון של פסח שיהא סמוך (לרגל) לעומר. (אלמא) "ממחרת השבת" – מחרת יום טוב קאמר, דיום טוב קרי "שבת", דכתיב (שם): "ביום הראשון שבתן". לכל אחד ואחד – שכל אחד חייב לספור. כל ספירות שאתה סופר – לעולם היו שוות, שלא היו כבולין אלא החמשים. כשם שאם חל פסח בשבת, שלדריי הכל אתה מונה מיום המחרת שהוא יום טוב שני של פסח, חמשים יום. אף לעולם לא תספור ימים מיום שני של פסח אלא חמשים. ואם תאמר: שבת בראשית – פעמים שאתה מונה לפי החשבון שאתה שותחילת למנות מיום שני יא עכשיו חמשים ואחד, כגון חל פסח (של) בערב שבת, ואתה מונה מאחד בשבת. חמשים ושנים – כגון אם חל בחמשי בשבת, חמשים ושלשה – כגון אם חל בריעי בשבת, חמשים וארבעה – בשלישי, חמשים וחמש – בשני, חמשים ושש – באחד בשבת, מיום ראשון עד יום עצרת.

וכי היה משה מוליך את ישראל דרך הר שעיר, היו באין באחד עשר יום לקדש, שהיא סמוכה לארץ ישראל. ואם אוהבין היה למה מאחרן ארבעים שנה – ודיחיו בעלמא קאמר ליה, משום דדוח היה אומר דברי הבל. לא תהא תורה שלמה – (לעולם) לדרות אדם בקנה ובקש, כשיהא בטילה שלכם. ולנו יש ראיה, ולכם אין ראיה. חמשים יום – משמע: ימים ולא שבועות, וכתבו אחד אומר "שבעות" – ר' שבעות" לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת. הא כיצד הא ביום טוב ראשון של פסח שחל בשבת – דממחרתו – אחר השבת, דדוחא יום הבאת עומר, ומתחילין לימנות – מתוקם "שבע שבתות תמימות תהינה". ביום טוב – של פסח שחל להיות באמצע שבת, דמתחילין לימנות למחרתו – מיתוקם קרא בחמשים יום ולא שבועות שלמות, אלא מתחילין לימנות באמצע שבת. תספר לך – משמע: לך תהא מסורה הספירה. ספירה תלויה בבית דין – שבת דין קובעין המועדות, וצריך לשאל אימתי חל יום טוב ראשון של פסח, שמתחיל לימנות הספירה ממחרת. יצאת שבת בראשית – שבת ממש, שספירתה תלויה בכל אדם, שאין צריך לאדם לישראל לבית דין אימתי חל יום ראשון, אלא ממתין עד שבת שבתוך הפסח, מתחיל. מנה ימים וקדש חדש – "עד חדש ימים" (דחדש), מנה תשעה ועשרים יום וקדש חדש ביום שלשים. מה חדש סמוך לביאת חשבוננו ניכר – מאימתי תתחיל לימנות. דהיינו מיום עשרים ותשעה משעת מולד הלבנה. אף עצרת – סמוך לביאתו – מנין החמשים ניכר להם יום קבוע שיתחילו למנות בו, דהיינו ממחרת יום טוב ראשון. שאם ממתנין עד לאחר השבת – אין שם הזכר יום קבוע, דפעמים שמתחיל למנות בשבעה עשר, פעמים בשמונה עשר. מה להלן – בשתי הלחם בעצרת – רגל הוא ותחלת רגל. אף יום הבאת עומר – רגל ותחלת רגל. ואם נמתין עד לאחר השבת – פעמים שדויתה באה בסוף הרגל, כגון שחל פסח בשני בשבת. שבת למטה – "עד ממחרת השבת השביעית" וגו' (ויקרא כג) "והקרבתם מנחה חדשה", דהיינו עצרת. ונאמר "שבת" למעלה (שם) – "וספרתם לכם ממחרת השבת" וגו'. מה להלן – ב"שבת" שלמטה האמור בשתי הלחם. רגל ותחלת רגל – סמוך לאותה שבת. דהיינו עצרת המתחלת למחרת של שבת שביעית, לאחר שעבר שבעה שבועות. דאותה "שבת" היינו שבעה, אף

שלמעלה האמורה בעומר – רגל ותחלת הרגל הוי סמוך לה. דהיינו יום ראשון של פסח שיהא סמוך (לרגל) לעומר. (אלמא) "ממחרת השבת" – מחרת יום טוב קאמר, דיום טוב קרי "שבת", דכתיב (שם): "ביום הראשון שבתן". לכל אחד ואחד – שכל אחד חייב לספור. כל ספירות שאתה סופר – לעולם היו שוות, שלא היו כבולין אלא החמשים. כשם שאם חל פסח בשבת, שלדריי הכל אתה מונה מיום המחרת שהוא יום טוב שני של פסח, חמשים יום. אף לעולם לא תספור ימים מיום שני של פסח אלא חמשים. ואם תאמר: שבת בראשית – פעמים שאתה מונה לפי החשבון שאתה שותחילת למנות מיום שני יא עכשיו חמשים ואחד, כגון חל פסח (של) בערב שבת, ואתה מונה מאחד בשבת. חמשים ושנים – כגון אם חל בחמשי בשבת, חמשים ושלשה – כגון אם חל בריעי בשבת, חמשים וארבעה – בשלישי, חמשים וחמש – בשני, חמשים ושש – באחד בשבת, מיום ראשון עד יום עצרת.

של פסח בשבת מתחילים לספור בט"ז ניסן, ואם חל ביום שישי
מתחילים למנות ב"ז, וכן כיוצא בזה.
רבי ישימאל אומר, יש ללמוד זאת בבנין אב ממקום אחר, שכך
אמרה תורה, הָבָא עִמָּךְ בַּפֶּסַח בְּיוֹם שָׁבוּ מִתְחִילִים לִסְפֹּר סְפִירַת
הַעֲוֹמֵר, וְהָבָא שְׁתֵּי הַלָּחִים בְּעֶצְרָתָם, כשנגמרים ימי הספירה, ויש
ללמוד בנין אב כך, מִה לְהֵלֵךְ לִגְבִי שְׁתֵּי הַלָּחִים הַבָּאִים בְּסוֹף
הַסְפִירָה, רָגֵל וְתַחֲלֵת רָגֵל – מביאים את הקרבן ברגל, דהיינו חג
העומר, רָגֵל וְתַחֲלֵת רָגֵל – מביאים את הקרבן ברגל, ובתחילת
הרגל, דהיינו במוצאי יום טוב הראשון של פסח, ואם הכוונה
'ממחרת השבת' ביום ראשון בשבוע לעיתים זה יכול לחול בסוף
הרגל, כגון אם פסח חל ביום שני שיביא את קרבן העומר ביום
ראשון שלאחריו שהוא שביעי של פסח.
רבי יהודה בן בתירא אומר, יש ללמוד זאת בהיקש, נֶאֱמַר שֶׁבֶת
לְמַעַלְהָ – בפסוק הראשון לגבי העומר, וְסִפְרָתָם לָכֶם מִמַּחֲרַת
הַשַּׁבָּת, וְנֶאֱמַר שֶׁבֶת לְמַחֲרָה – בפסוק השני לגבי שתי הלחם (שם כ
טז), 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום וְהִקְרַבְתֶּם
מִנְחָה חֲדָשָׁה, מִה לְהֵלֵךְ בִּשְׁבֶּת הַשְּׁבִיעִית שֶׁנִּכְתְּבָה לְמַטֵּה, לגבי
שתי הלחם, רָגֵל וְתַחֲלֵת רָגֵל כְּמוֹךָ לֵה – חל הרגל סמוך לשבת
השביעית, אף כָּאן – לגבי הבאת קרבן העומר, רָגֵל וְתַחֲלֵת רָגֵל
כְּמוֹךָ לֵה – חל זמן הבאת העומר סמוך לתחילת הרגל, ודהיינו
למחרת יום טוב הראשון של פסח, שאף הוא נקרא שבת.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בבנין ספירת העומר, וגם בה
מבואר מדוע יש לפרש ש'ממחרת השבת' הכוונה ממחרת יום טוב
ראשון של פסח: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נֶאֱמַר בְּתוֹרָה וְסִפְרָתָם לָכֶם, מהמילה
'לכם' יש ללמוד שצריך שתהא ספירה לָכֶם אַחַד וְאַחַד, דהיינו
שכל אחד ואחד חייב לספור.
ממשיכה הברייתא: בהמשך הפסוק נאמר 'מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת, אֵין
הַכוּנָה מִמַּחֲרַת שֶׁבֶת רִגְלָהּ, אלא מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב ראשון של
פסח. דנה הברייתא: או שמא נאמר שזה אֵינו פירוש 'ממחרת
השבת', אלא 'ממחרת השבת' פירושו לְמַחֲרַת שֶׁבֶת בְּרִאשִׁית –
רגילה.
מביאה הברייתא כמה טעמים לדחיית פירוש זה: רַבִּי יוֹסִי בַר
יְהוּדָה אָמַר, הֲרִי הוּא אֹמֵר 'תְּסַפְּרוּ חֲמִישִׁים יוֹם, ויש ללמוד מכך
שכל ספירות שאתה סופר לא יהו אלא חמשים יום – לעולם יש
לספור רק חמשים יום ולא יותר, וכשם שאם חל פסח בשבת
מתחיל לספור חמשים יום מיום ראשון שהוא שני של פסח, כך
לעולם יש לספור חמשים יום מהיום השני של פסח, וְאֵם תֹּאמַר
שפירוש 'ממחרת השבת' הוא מִמַּחֲרַת שֶׁבֶת בְּרִאשִׁית, אם כן יש
פְּעָמִים שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא מִיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל פֶּסַח וְעַד עֶצְרַת חֲמִישִׁים וְאַחַד
יוֹם, כשיום טוב הראשון של פסח חל בערב שבת, שמתחיל למנות
מיום ראשון שאחריו, ונמצא שיש חמשים ואחד יום מהיום השני
של פסח ועד שבועות, ופְּעָמִים שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא מִהַיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל פֶּסַח
וְעַד עֶצְרַת חֲמִישִׁים וְשִׁנָּיִם יוֹם, כשיום טוב ראשון של פסח חל ביום
חמישי בשבוע, ופעמים שיש חמשים ושלשה ימים מהיום השני של
פסח ועד שבועות, כשיום טוב הראשון של פסח חל ביום רביעי
בשבוע, ופעמים שיש חמשים וְאַרְבָּעָה ימים מהיום השני של פסח
ועד שבועות, כשיום טוב הראשון של פסח חל ביום שלישי
בשבוע, ופעמים שיש חמשים וְחֲמִשָּׁה ימים מהיום השני של פסח
ועד שבועות, כשחל יום טוב הראשון של פסח ביום שני בשבוע,
ופעמים שיש חמשים וְשִׁשָּׁה ימים מהיום השני של פסח ועד
שבועות, כשחל יום טוב ראשון של פסח ביום ראשון. רַבִּי יְהוּדָה
בֶּן בֵּיתִירָא אָמַר, אֵינו צריך לטעם שהובא לעיל, אלא הטעם הוא,

וְאֵם כְּדוּבְרִיךְ שִׁמְשָׁה רַבִּינוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הֵת, לָמָּה אֵיִתְּרִן וְעִיכְבִּן
לְיִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. אָמַר לוֹ אוֹתוֹ בֵּיתוּסִי לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן
זכאי, רַבִּי, וְכִי בָכָךְ – בתשובה כזאת אֵתָּה פּוֹטְרִנִי, והרי תשובה
זו אינה תשובה נכונה כלל, אָמַר לוֹ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זכאי, שוֹמְרָה, וְלֹא
תָהָא תוֹרָה שְׁלָמָה שְׁלָנוּ כְּשִׁיחָה בְּמִילָה שְׁלָכֶם, כלומר, לא תוכלו
לדחות את דברי תורתנו השלימה, בדברי הבל, כפי שיש לדחות
את דבריכם שאינם כי אם שיחה בטילה, שלכם אין כל ראייה
לדבריכם, ואילו לנו יש ראייה ממנה שְׁכָתוֹב אַחֵד לִגְבִי סְפִירַת
הַעֲוֹמֵר אֹמֵר (ויקרא כג טז) 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו
חמשים יום', מפסוק זה משמע שסופרים חמשים יום ואֵין צורך
שיהיו שבועות שלמים, מיום ראשון בשבוע ועד שבת, אלא
סופרים חמשים יום מאיזה יום שיהיה עד שיושלמו חמשים יום,
וְכָתוֹב אַחֵד לִגְבִי סְפִירַת הַעֲוֹמֵר אֹמֵר (שם פסוק טז) וְסִפְרָתָם לָכֶם
מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שְׁבַע שָׁבָתוֹת
תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה, ומפסוק זה משמע שצריך לספור שבעה שבועות
שלמים, המתחילים ביום ראשון בשבוע ומסתיימים בשבת, הֵא
בִּיצֵד מִתִּישָׁבִים שְׁנֵי פִסּוּקִים אֵלּוּ, שלא יסתרו זה את זה, כָּאן –
מה שנאמר 'שבע שבתות תמימות תהיינה' מתקיים בְּיוֹם טוֹב
ראשון של פסח שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, שבשנה זו מתחילים למנות
ממחרת חג הפסח שהוא יום ראשון בשבוע, ומסיימים למנות ביום
השבת השביעית, כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּאַמְצַע שָׁבָת,
שמתחילים למנות ממחרתו, ובשנה זו מתקיים מה שנאמר 'תספרו
חמשים יום'.
תנאים אחרים הביאו ראיות אחרות לדברי חכמים, ותחילה
מביאה הגמרא סימן לדברי תנאים אלו: (שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סו"פ, רַבִּי
יְהוֹשֻעַ מו"ק, רַבִּי יְשִׁמְעֵאל מַע"פ, רַבִּי יְהוּדָה לַמ"פ, מילים
אלו הינם סימן לדברי התנאים המובאים להלן).
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אֵינו צריך – אין צריך להביא ראיה מסתירת שני
הפסוקים, אלא מעצם ציווי התורה יש להביא ראיה שאין פירוש
'ממחרת השבת' ממחרת שבת רגילה, שְׁתֵּי הוּא אֹמֵר (דברים טז ט),
'שְׁבַעָה שְׁבַעַת תְּסַפֵּר לָךְ, ממילים אלו משמע שהספירה תהיה
מסורה לך', ודהיינו שתהיה הספירה תלויה בְּבִית דִין, שֶׁהֵם יוֹדְעִים
(לחדש ממחרת השבת מחרת) [לְקַדֵּשׁ] את יוֹם טוֹב ראשון של פסח,
לפי שהם מקדשים את ראש החדש, ולפי זה הם יודעים אימתי
הוא 'ממחרת השבת' שבו מתחילים לספור, וְצִאת שֶׁבֶת בְּרִאשִׁית
– מה שאין כן שבת רגילה שְׁסִפְּרָתָהּ כָּלֵל אֵדָם – שכל אדם יודע
מעצמו אימתי חל יום ראשון שאחר הפסח, ואֵין הדבר תלוי בבית
דין כלל.
רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, יש ללמוד דבר זה בבנין אב מראש חודש, שכן
אֵמַרָה תוֹרָה לִגְבִי ראש חודש, 'עד חדש ימים' (במדבר יב כ), פירוש
הפסוק הוא, מִנָּה (תספור) ימים, ואחר כך קִדֵּשׁ – קבע ראש חֲדָשׁ,
ולכן אמרה תורה 'עד חודש ימים' ללמדנו שקביעת החודש
תלויה במספר ימים, וכמו כן אמרה תורה לגבי חג השבועות
'תְּסַפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם, כלומר, מִנָּה חמשים ימים, וְקִדֵּשׁ – וקבע
לאחריו חג עֲצָרָה, הרי שהשווה ראש חודש ועצרת בענין זה
ששניהם חלים אחר מנין ימים, ויש להקיש ולומר, מִה חֲדָשׁ כְּמוֹךָ
לְבִיאָתוֹ נִיבֵר – כמו שלגבי ראש חודש יש סימן ניכר אימתי מתחיל
למנות, היינו מיום עשרים ותשעה לחודש, שהוא תחילת חידוש
הלבנה, אף עֲצָרָה כְּמוֹךָ לְבִיאָתָהּ נִיבֵרָה – גם לגבי עצרת יש יום
קבוע וניכר שממנו מתחילים למנות, דהיינו ממחרת יום טוב
ראשון של פסח, שהוא ט"ז ניסן וְאֵם תֹּאמַר כְּדוּבְרִי הַבֵּיתוּסִים
שְׁעִצְרָה לְעוֹלָם הֵיא בְּיוֹם ראשון אַחֵר הַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הַרְגֵל, הֵיאָךְ
תָּהָא נִיבֵרָה מִשְׁלָפְנֵיהָ – כיצד יזהה היכר באיזה יום בחודש
מתחילים לספור, והרי אין לכך יום קבוע, שאם חל יום טוב ראשון

מעשה אבות סימן לבנים. . הפירוש בזה דאין זה רק סימן אלא נתינת כוח ופתיחת הצינור והדרך עבור הבנים.

ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

העומר ביום, תלמוד לומר 'שבע שבתות תמימות תהינה', אימתי
 אִתָּה מוֹצֵא שֶׁבַע שְׁבֻעֹת תְּמִימוֹת – שלמות, בְּיוֹם שֶׁאֵתָּה מִתְחִיל
 לִיָּמֶנּוּת מִקְעָרְב, שאז מתחיל היום והשבע. 'כול הייתי לומר
 שיקצור את התבואה, ויביא את קרבן העומר, ויפסוד ספירת
 העומר בלילה, תלמוד לומר 'מיום הביאכם', ויש ללמוד שמביא
 את העומר ביום ולא בלילה, הָא בִּיָּד, את הקצירה ואת הספירה
 עושה בלילה, ואת ההבאה עושה ביום.
 אִמְרַם רַבָּא, בּוֹלְהוּ אִית' לֵיהּ פִּירְכָא – את כל הדרשות המוכחות
 ש'ממחרת השבת' אינו ביום ראשון בשבוע יש לפרוק, בְּרַ מִתְרַבִּי
 תִּנְיָא בְּתֵרָא – חוץ מהוכחות שני התנאים האחרונים, בִּין
 בְּמִתְנִיתָא קִמְיִיתָא בִּין בְּמִתְנִיתָא בְּתֵרִיתָא – בין בברייתא
 הראשונה ובין בברייתא האחרונה, דְּלִית' לֵהּ – שאין להם פִּירְכָא.
 ומפרש את שיש לפרוק על הדרשות בברייתא הראשונה: 'אי – אם
 נלמד מהדרשה דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִבְדִּי' וְכֵן נִלְמַד זֹאת מִמָּה שֶׁבִּפְסוּק אֶחָד
 נִאֲמַר 'תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם', ובפסוק אֶחָד נִאֲמַר 'שֶׁבַע שִׁבְתוֹת
 תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה', יֵשׁ לְדַחוֹת רֵאזִיה זֹו, דְּלִקָּמָא – שמא ביאור הפסוק
 הוּא בְּרֵאזִי, דְּאִמְרַם אֲבִי, בספירת העומר יֵשׁ מִצְוָה לְמִיָּנֵי יוֹמֵי –
 לספור ימים, וִישׁ מִצְוָה לְמִיָּנֵי שָׁבוּעֵי – לספור שבועות. ולכן
 נִאֲמַר בִּפְסוּק אֶחָד שְׁסוּפֵר יָמִים וּבִפְסוּק אֶחָד נִאֲמַר שְׁסוּפֵר
 שִׁבְתוֹת, וְשׁוּב אֵין רֵאזִיה שִׁפְסוּקִים אֵלּוּ בֵּאִים לְלַמַּד ש'ממחרת
 השבת' אינו ביום ראשון בשבוע כדברי הבייתוסים.
 'אי – אם נלמד מהדרשה דְּרַבִּי אֶלִּיעֶזֶר שֶׁלֵּמד זֹאת מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר
 'שֶׁבַע שִׁבְתוֹת תִּסְפְּרוּ לָךְ', וְהֵינּוּ שֶׁהִסְפִּירָה תְּהִיָּה לְתוֹלִיה בְּבֵית דִּין,
 וְהִדְרָשָׁה שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁלֵּמד זֹאת בִּבְנִין אֵב מֵרֵאשׁ חוֹדֶשׁ, יֵשׁ
 לְדַחוֹת, שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אֵין רֵאזִיה שֶׁתְּחִילַת הַסְפִּירָה הִיא לְמַחֲרַת יוֹם
 טוֹב רֵאשׁוֹן, כִּי מִפְּאִי דְּבִיּוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן קָא' – מִנֵּין ש'ממחרת
 השבת' פִּירוּשׁוֹ מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, דְּלִקָּמָא בִּיּוֹם טוֹב
 אַחֲרָיוֹן קָא' – שֶׁמָּא יֵשׁ לִזְמַר ש'ממחרת השבת' פִּירוּשׁוֹ מִמַּחֲרַת יוֹם
 טוֹב אַחֲרָיוֹן שֶׁל פֶּסַח.
 אַךְ דְּרִשְׁתּוּ דְּרַבִּי יִשְׁכְּנָאֵל מִבְּנִין אֵב שִׁישׁ לְלַמַּד אֶת קֶרֶבן הָעוֹמֵר
 מִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְדִרְשְׁתּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִבְדִּי מִדִּיקָשׁ מָה
 שֶׁנִּאֲמַר 'שִׁבְת' בְּתִחִילַת הַסְפִּירָה ו'שִׁבְת' בְּסִיּוֹם הַסְפִּירָה, לִית' לֵהּ
 – אֵין לָהֶם פִּירְכָא.
 וּמִשְׁתִּיךְ לִבָּאֵר כִּיצַד יֵשׁ לְפָרוֹךְ אֶת רֵאזִיוֹת הַתְּנָאִים שֶׁבְּבִרְיָתָא
 הַשְּׁנִיָּה: 'אי – אם נלמד מדרשתו דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁלֵּמד
 מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר 'תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם' שֶׁלְעוֹלָם סוֹפְרִים חֲמִשִּׁים יוֹם,
 וְהַ שִּׁיר רַק אֵם מִתְחִילִים לִמְנוֹת לְעוֹלָם מִדִּהִיּוֹם הַשֶּׁנִּי שֶׁל פֶּסַח עֵד
 עֲצֵרָה, שֶׁאֵם תְּחִילַת הַסְפִּירָה הִיא תְּמִיד בִּאֲחֹד הַשִּׁבְתִּי שֶׁל פֶּסַח וְעַד
 שִׁסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים וְשֶׁשׁ יוֹם, הֵנּוּ אֲמִינָא – הִיִּיתִי אֹמֵר, דְּלִקָּמָא
 חֲמִשִּׁין לְבָר מִהֵנִי שִׁתָּא – שֶׁמָּא כּוּונַת הַפְּסוּק שִׁישׁ חֲמִשִּׁים יוֹם
 מִדִּהִיּוֹם שֶׁמִּתְחִיל לִמְנוֹת, וְאֵכֵן בְּאֹפֶן שֶׁחַל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן בִּאֲחֹד
 בִּשְׁבָת, שֶׁאֵז מִתְחִיל לִמְנוֹת בִּיּוֹם רֵאשׁוֹן בִּשְׁבָע שֶׁאֲחֵר יוֹם טוֹב
 רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, אֵין מִנֵּין שֶׁשָּׁה יָמִים אֵלּוּ בְּכָלל.
 וְכֵן 'אי – אם נלמד מדרשתו דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִבְדִּי שֶׁלֵּמד זֹאת
 מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר 'שֶׁבַע שִׁבְתוֹת תִּסְפְּרוּ לָךְ', שֶׁהִסְפִּירָה תְּהִיָּה לְתוֹלִיה
 בְּבֵית דִּין, יֵשׁ לְדַחוֹת, מִפְּאִי דְּבִיּוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן קָא' – מִנֵּין
 ש'ממחרת השבת' פִּירוּשׁוֹ מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, דְּלִקָּמָא
 בִּיּוֹם טוֹב אַחֲרָיוֹן קָא' – שֶׁמָּא יֵשׁ לִזְמַר ש'ממחרת השבת' פִּירוּשׁוֹ
 מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב אַחֲרָיוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאֵף הוּא נִקְרָא שִׁבְת וְתוֹלִי בִיד
 בֵּית דִּין.
 רַבִּי יוֹסִי נִמִּי תָּוִי לִיָּה פִּירְכָא – אֵף אֶת סִבְרַת רַבִּי יוֹסִי שֶׁלֵּא מִסְתַּבֵּר
 ש'ממחרת השבת' הַכּוּונָה לְשִׁבְת רִגְלָה, שֶׁלֵּא פִּירְשָׁה הַתּוֹרָה
 לֵאזוּז שִׁבְת כּוּונָתָה, רֵאזִי לְהִפְרִיךְ, מִנֵּין שִׁבְת' הַכּוּונָה לִיּוֹם טוֹב
 הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח וְלֹא לִיּוֹם טוֹב אַחֲרָיוֹן שֶׁל פֶּסַח. וְהֵינּוּ דְּקָאֲמַר
 רַבִּי יוֹסִי עֲצָמּוּ 'עוֹד נִאֲמַרָה שִׁבְת לְמַטָּה וְנִאֲמַרָה שִׁבְת לְמַעְלָה מָה
 לְהֵלֶךְ רִגְל וְתִחִילַת רִגְל אֵף כָּאֵן רִגְל וְתִחִילַת רִגְל, שֶׁלִּדְרָשָׁה זֹו אֵין
 פִּירְכָא.
 הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְדִין שֶׁנִּאֲמַר לְעִיל בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים: גּוֹפָא – נִשׁוּב
 לְעֵצֶם דְּבִרֵּי אֲבִי וְנִבְאֵר אֹתָם, אִמְרַם אֲבִי, יֵשׁ מִצְוָה לְמִיָּנֵי יוֹמֵי –

שְׁהִי הוּא אִמְרַם (דברים טו ט) 'שְׁבָעָה שְׁבָעַת תִּסְפְּרוּ לָךְ', מִמִּילִים אֵלּוּ
 מִשְׁמַע שֶׁתִּהְיֶה הַסְפִּירָה תְּלִיָּה בְּבֵית דִּין, שֶׁהֵם מִקְדָּשִׁים אֶת
 הַחוֹדֶשׁ, וְקוֹבְעִים מִתִּי יוֹחַל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁהוּא הַנִּקְרָא
 'שִׁבְת', וְאַחֲרָיו מִתְחִילִים לִמְנוֹת, יִצְתָּה שִׁבְת בְּרֵאשִׁית – מָה שֶׁאֵין
 כֵּן שִׁבְת רִגְלָה, שֶׁסְפִירָתָה בְּכָל אֶדָם – שֶׁכָּל אָדָם יוֹדַע מִעֲצָמּוֹ
 אִימָתִי חַל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁאֲחֵר יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח.
 רַבִּי יוֹסִי אִמְרַם, מָה שֶׁנִּאֲמַר (ויקרא כג טו) 'מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' פִּירוּשׁוֹ
 'מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח', וִישׁ לְשַׁלּוֹ: אִתָּה אִמְרַם
 שֶׁהַכּוּונָה מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב, אִי אֵינִי אֵלָא – אִילִי נִפְרַשׁ שֶׁהַכּוּונָה
 מִמַּחֲרַת שִׁבְת בְּרֵאשִׁית – מִמַּחֲרַת שִׁבְת רִגְלָה, דִּהֵינּוּ בִיּוֹם רֵאשׁוֹן
 בִּשְׁבָע. אֲמַנֵם אֵין לְפָרֶשׁ כֵּן, שֶׁהִי אֲמַרְת' – יֵשׁ לָךְ לִזְמַר כֵּךְ, וְכִי
 נִאֲמַר בְּתוֹרָה 'מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' שֶׁתְּחִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּכָּךְ נִדַּע אֶת
 הַתֵּאֲרִיךְ הַמְדוּק שֶׁבּו מִתְחִילִים לְסַפּוֹר, וְהֵלָא לֹא נִאֲמַר אֵלָא
 'מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת', וּמִכּוֹיֵן דְּכָל הַשָּׁנָה בּוֹלָה מִלֵּאָה שְׁבָתוֹת, אֵם תִּאֲמַר
 'מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' פִּירוּשׁוֹ מִמַּחֲרַת שִׁבְת רִגְלָה, צָא וְכִדּוֹק לֵאזוּ
 שִׁבְת נִתְכּוּנָה הַתּוֹרָה, וְהִרִי לֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁהַתּוֹרָה לֹא אִמְרָה
 תֵּאֲרִיךְ מְדוּק מִתִּי יֵשׁ לְהִתְחִיל לְסַפּוֹר, וּמִכָּאֵן ש'ממחרת השבת'
 הַכּוּונָה מִמַּחֲרַת לְשִׁבְת מִיּוֹחֲדָת, שֶׁהִיא יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח.
 רַבִּי יוֹסִי מִבִּיא רֵאזִיה נוֹסֶפֶת: עוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ ש'ממחרת השבת'
 הֵינּוּ מִמַּחֲרַת יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, בְּדִיקָשׁ, נִאֲמַרְתָּ שִׁבְת לְמַטָּה
 לְגַבִּי שְׁתֵּי הַלָּחִם, 'עַד מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' הַשִּׁבְעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים
 יוֹם' (ויקרא כג טז), וְנִאֲמַרְתָּ שִׁבְת לְמַעְלָה – לְגַבִּי הָעוֹמֵר, 'וְסִפְרָתָם
 לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' (שם כג טז), מָה לְהֵלֶךְ בִּשְׁבָת הַשִּׁבְעִית שֶׁנִּתְכַּוְּנָה
 לְמַטָּה, רִגְל וְתִחִילַת רִגְל – חַל חֵג הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁהוּא רִגְל וְתִחִילַת
 רִגְל סִמּוֹךְ לְשִׁבְת הַשִּׁבְעִית, אֵף כָּאֵן לְגַבִּי הַבָּת קֶרֶבן הָעוֹמֵר, רִגְל
 וְתִחִילַת רִגְל – חַל זְמַן הַבָּת הָעוֹמֵר סִמּוֹךְ לְתִחִילַת הַרְגֵל, וְהֵינּוּ
 לְמַחֲרַת יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלִּיעֶזֶר אִמְרַם, בְּתוֹב אִתָּה אִמְרַם (דברים ח ט) 'שִׁשֶּׁת יָמִים
 תַּאֲכִל מִצּוֹת, וְכָתוּב אִתָּה אִמְרַם (שמות יב טו) 'שִׁשֶּׁת יָמִים מִצּוֹת
 תֹּאכְלוּ, וְלִכְאוּרָה שֶׁבָע יוֹם פִּסּוּקִים אֵלּוּ סוֹמְרִים, וִישׁ לְלַמַּד מִכָּךְ שֶׁ
 מִצַּה הָרֵאזִיה לִכְאִילָה שֶׁבָע יָמִים, וִישׁ מִצַּה הָרֵאזִיה לִכְאִילָה רַק
 שֶׁשָּׁה יָמִים, הָא בִּיצַד, מִצָּה שֶׁאֵא אִתָּה יוֹבֵל לִאֲכִילָה שֶׁבָע יָמִים מִן
 הַחֹדֶשׁ, דִּהֵינּוּ מִצַּה מִהַתְּבֹאֵה הַחֹדֶשׁ שֶׁאֵי אִפְשָׁר לִאֲכִילָה בִיּוֹם
 הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, מִשּׁוֹם שֶׁעֵדִיין לֹא הוֹקֵרֵב קֶרֶבן הָעוֹמֵר הַמְתִּיר
 אֶת הַתְּבֹאֵה הַחֹדֶשׁ בִּאֲכִילָה, אִתָּה יוֹבֵל לִאֲכִילָה שֶׁשָּׁה יָמִים מִן
 הַחֹדֶשׁ, וְהַתּוֹרָה בֹּאֵה לְלַמַּד שִׁישׁ מִצַּה הָרֵאזִיה לִכְאִילָה שֶׁבָע
 יָמִים, וְהִיא מִצַּה הַבֹּאֵה מִהַתְּבֹאֵה הַיָּשֵׁנָה, וִישׁ מִצַּה הָרֵאזִיה
 לִכְאִילָה רַק שֶׁשָּׁה יָמִים, וְהִיא מִצַּה הַבֹּאֵה מִהַתְּבֹאֵה הַחֹדֶשׁ, שֶׁ
 שְׁמוֹתֶיהָ בִּאֲכִילָה רַק מִדִּהִיּוֹם הַשֶּׁנִּי שֶׁל פֶּסַח. וּמִכָּאֵן שֶׁהָעוֹמֵר קֶרֶב
 בִּיּוֹם הַשֶּׁנִּי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁלְדַבְּרֵי הַבִּיִּיתוּסִים אֵין דְּבַר זֶה מִתְקִיָּם,
 כֹּאשֶׁר חַל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח בִּיּוֹם שֶׁנִּי בִּשְׁבָע, שֶׁמִּקְרִיבִים
 אֶת הָעוֹמֵר בִּיּוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁאֲחֵרִי, וְנִמְצָא שֶׁאֵין אוֹכִלִים מִצַּה מִן
 הַחֹדֶשׁ אֵלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד.
 הַבִּרְיָתָא מְמַשִּׁיכָה לְדִרוּשׁ אֶת הַפְּסוּק: נִאֲמַר בְּתוֹרָה (ויקרא כג טז-טז)
 'וְסִפְרָתָם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְת' מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה
 שֶׁבַע שְׁבֻעוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה וגו'. תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם
 מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה', מִשְׁמַעוֹת פְּסוּקִים אֵלּוּ יוֹבֵל אֲנִי לִכְאוּרָה לִזְמַר
 שִׁקְצוֹר וְיָבִיא אֶת הָעוֹמֵר, וְאִמְתִּי שִׁירָצָה יִפְסוֹר, וְנִפְרַשׁ שֶׁכּוּונַת
 הַתּוֹרָה הִיא שֶׁמִּמַּחֲרַת הַשִּׁבְת שֶׁהוּא יוֹם הַבָּת הָעוֹמֵר יוֹבֵל
 לְהִתְחִיל לְסַפּוֹר מִתִּי שִׁירָצָה, תִּלְמוּד לִזְמַר 'מִהֵלֶךְ חֲרָשׁ בְּקִמָּה
 תִּחַל לְסַפּוֹר שֶׁבָעָה שְׁבָעוֹת' (דברים טו טז), כְּלוֹמַר שֶׁמִּתְחִילִים לְסַפּוֹר
 מִזְמַן שִׁקְצָרוּ אֶת הַקְּמָה בִּמְגַל, מִפְּסוּק זֶה מִשְׁמַע שֶׁלֵּאֲחֵר קִצִּירַת
 הָעוֹמֵר וְקוֹדֵם הַבָּתוּהָ יִתְחִילוּ לְסַפּוֹר. וּמִשְׁמַכָּה הַבִּרְיָתָא לְדוֹן: 'אי
 מִהֵלֶךְ חֲרָשׁ תִּחַל לְסַפּוֹר, יוֹבֵל אֲנִי לִזְמַר שִׁקְצוֹר וְיִפְסוֹר, וְאִמְתִּי
 שִׁירָצָה יָבִיא אֶת קֶרֶבן הָעוֹמֵר, תִּלְמוּד לִזְמַר 'וְסִפְרָתָם לָכֶם מִמַּחֲרַת
 הַשִּׁבְת' מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שֶׁמִּשְׁמַע מִפְּסוּק זֶה שֶׁאֵין
 הַסְפִּירָה כְּשִׁירָה אֵלָא מְשִׁיגִיעַ יוֹם הַבָּתוּהָ, וְאֵם כֵּן צִרִיךְ לְהִבִּיא
 בִּיּוֹם הַסְפִּירָה. וּמִשְׁמַכָּה הַבִּרְיָתָא לְדוֹן: 'אי מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם, יוֹבֵל
 אֲנִי לִזְמַר שִׁקְצוֹר אֶת הַתְּבֹאֵה, וְיִפְסוֹר סִפִּירַת הָעוֹמֵר, וְיָבִיא קֶרֶבן

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכה

תוספות

כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות – בסוף "עריב פסחים" (פסחים קכא) דריש מנייה: מה שביעי רשות – אף ששה רשות, משום דכתיב "וביום השביעי, ובסוף פרק שני דהגיגה (יחא) נמי דרשינן: מה שביעי עצור – אף כולן עצורים. ושמן חרתי שמעת מינה.

ואימתי שירצה יביא – והא דכתיב "כרמל", דאפילו מרחוק לא מייתי, משום "כרמל" – היינו למצוה.

דלית להו פירכא – אף על גב דאצטריך נמי לרבי שמעון בן רבי אלעזר "מה שביעי רשות" כדפרישית, כולוה שמעין. **זכר** למקדש הוא – נראה דספקא חשיבה יכול לברך, ואין צריך להמתין עד שיחא ודאי לילה, כיון שהוא ספיקא דרבנן. ועוד אומר: דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדין, משום "תמימות", כדאמרין לעיל. ואין נראה. והכיא דשכח לספור בלילה, פסק בהלכות גדולות שסופר ביום. וכן היה נראה מתוך סתם מתניתין דסוף פירקין (עא.א). דתנן: מצותו בלילה לקצור, ואם נקצר ביום – כשר. אבל נראה לרבינו תם עיקר אידך סתמא דמתניתין דפרק שני דמגילה (כב). ומיחא לה בסוף פירקין (עבא). כל הילכא כשר לקצירת העומר כו', דליקנין מינה דהניא לילה דומיא דיום: מה דיום בלילה – לא, אף דלילה ביום – לא. ואמרין בריש מועד קטן (גב). רבן גמליאל וביי דתו נמינו על שלשה פרקים הללו והתיירם. ומסיק רב אשי התם, דסבר לה כרבי ישמעאל דדריש: מה חריש רשות – אף קציר רשות. יצא קציר העומר, שהוא מצוה, ודחיא שבת. וכיון דדחיא שבת – אין נקצר אלא בלילה, כדמוכח בסוף פירקין. ועוד: דרבי יוחנן דאמר (שם) דא, עשר נטיעות – הלכא למשה סמיני. סבר לה כרבי ישמעאל דדריש "מה חריש רשות", ודחי שבתו עד חשיב כי האי גוונא הלכתא פסקתא ב"הגול קמא" (בבא קמא קכא), ובפרק קמא דעבודה זרה (טו) גבי "כל המשנה ידו על התחתונה", ומיהו אין כל כך ראייה משם, דאין הלכה לגמרי כאותה משנה דקתני התם: וכל החורז בו ידו על התחתונה, ואין הלכה כן, כדמוכח בפרק "האומנין" (בבא מציעא עזב), ועיקר מילתא לא סמיך התם אלא אתא דהוי "מחלוקת ואחר כך (שם), ומתא דמוקי בסוף פירקין (עבא) רבי אלעזר ברי שמועין דאמר: נקצר שלא במצותו פסול, כרבי עקיבא דאמר: כל מלאכה שאי אפשר כו' אין ראייה – דאף על גב דקיימא לן כרבי עקיבא, הא מסקינן התם דרבי נמי סבר לה כותיה. עוד פסק בהלכות גדולות שאם הפסיק יום אחד ולא ספר – שוב אינו סופר, משום דבעיא "תמימות". ותימה גדולה הוא, ולא יתכן.

בגן

ליה פירכא, והיונו דקאמר "ועוד". גופא, אמר אביי: מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי. אממר מני יומי ולא מני שבועי, אמר: זכר למקדש הוא. **משנה** קצורו ונתנהו בקפופות, הביאורו לעזרה, והיו מהבהבין אותו באור, כדי לקיים בו מצות קלי, דברי רבי מאיר. וחקכמים אומרים: בקנים ובקולחות חובטין אותו, כדי שלא יתמעך. נתנהו לאפוב, ואפוב היה מנוקב, כדי שיהא האור שולט בכלו. שטחוהו בעזרה, והרוח מנשבת בו. נתנהו לריחים של גרוסות, והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה. והשאר נפדה ונאכל לכל אדם. וחייב בחלה, ופסור מן המעשר. רבי עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות. **גמרא** תנו רבנן: "אביב" – זה אביב. "קלוי באש" – מלמד שהיו ישראל מהבהבין אותו באש, כדי לקיים בו מצות קלי, דברי רבי מאיר. וחקכמים אומרים: אין

מן המעשר, כדמפרש בגמרא. רבי עקיבא אומר כו' – מפרש בגמרא. **גמרא** זה אביב – כלומר, ראשת קציר. אין

וכי נאמר ממחרת שבת שבתך הפסח – דהדע שבשבת של פסח תתחיל לימנות? וכל השנה מלאה שבתות – ואם תאמר: שבת ממש – צא ובדוק איזה שבת! אלא ודאי יום טוב (של פסח) הוא. מצה שאי אתה יכול לאוכלה שבעה מן החדש אתה יכול לאוכלה ששה – שלמחרת קירב העומר, ואם תמתין עד לאחר השבת – נמצאת מבטל מקרא זה. כגון חל פסח בשני בשבת

ולא תביא עומר עד לאחר השבת – נמצא שלא תאכל מצה חדש אלא אותו יום לבדו. **מיום הביאבם** – הכי משמע: משיגיע "ממחרת השבת", דהוא "יום הביאבם", הוכשרה ספירה משעה שתרצה: אם בו ביום, אם מחר. תלמוד לומר מתחל חריש – משמע: לאחר קצירה וקודם הבאה תחל לספור. תלמוד לומר מיום הביאבם – דמשמע: לא הוכשרה ספירה אלא משיגיע יום הבאה. אי מיום הביאבם – דדרשין השתא דשלשתן הוקבעו כאחד, יכול שלשתן ביום? קצירה וספירה בלילה – דקצירה לא סגי דלא מקמי ספירה, כדכתיב (דברים טו) "מהחל חריש וגו'. והבאה ביום – דכתיב (ויקרא כג) "מיום הביאבם". וקצירה ומלא הבאה ביום" – דהא "מיום הביאבם" כתיב, וקמי "משעת הביאבם" כתיב, וכיון דחשכא מנכרע – "יום הביאבם" הוא תרי תנאי דבתרייתא – והיינו "ועוד" דרבי יוסי, ורבי שמעון בן אלעזר. אי מדרבן יוחנן [בן זבאי] – דליק "משעב שבתות" ר'חמשים יום" – ההוא דחד קרא אמר "מים" וחד קרא אמר "שבתות" מיבעי ליה לבדבבאי. אי מדרבי אליעזר – דאמר: תלויה בבית דין – נהי דאפיקתיה משבת ממש, אלא ממאי דממחרת יום ראשון מונה: דלמא מיום טוב אחריו וכן לרבי יהושע דאמר: סמוך לביאה ניכרת – דלמא מיום טוב אחרון קאמר קרא, דהוי נמי היכר קבוע הוא, יום עשרים ואחד לניסן לעלם. דלמא חמשים – מיום שמתחיל למנות, דהיינו אחר השבת לבר משיתא. דאף על גב דחל פסח באחד בשבת, עד אחד בשבת האחר דהו חמשים וששה – בהנך שית לא איכפת לן, דקרא לא נסיב אלא מיומא דמתחילין למימני. האי הנקט שית – לאו דוקא, אלא סוף מילתא דרבי יוסי בר יהודה נקט. רבי יוסי – נמי חזי לה פירכא, והיינו דקאמר "ועוד". אמר מני יומי ולא שבועי – אמר: האי מניינא דהשתא – לאו חובה הוא, דהא ליכא עומר, אלא זכר למקדש בעלמא הוא, הלכך ביומי סגי. **משנה** ומהבהבין – בעזרה בשבילים. וחקכמים אומרים – בתחילה חובטין אותו. ואין בדרך תבואה יבשה שחובטין אותו במקל שקורין פלייל, אלא בקנים לחים ובקולחות – בקלח של כרוב, כדי שלא יתמעך. ואחר כך מקימין בו מצות קלי. נתנין אותו באפוב – כלי של נחשת, וזה שמו. של נחושת – שלא היו טחנות דק אלא עבה, שכן דרך הסולת. ורפוסות – היינו לשון גריסין, שחובטין בהן ואין מוציאה אלא הקליפה בנפה מהגרעינין בעצמן. שאם יטחנו יפה – יעבור כל הקליפה בנפה עם הסולת, ועל שם כך נקראת "גרש כרמל". שלש עשרה נפה – מפרש ביאלו מנחות" (מנחות עזב). בדרק, בגסה, בדרק, וחייב בחלה – דחובב חלה היינו לגלוג דעיסה, וגלגול של זו ביד הרוזני הוא, לאחר שנפדה, ופסור מן המעשרות – דמירוח הוא ביד הקדש, ומירוח הקדש פסור

מן המעשר, כדמפרש בגמרא. רבי עקיבא אומר כו' – מפרש בגמרא. **גמרא** זה אביב – כלומר, ראשת קציר. אין

בנה רננים נעלה - בספרי בפרשה "ואתה הקרב אליך" גורס "נושא ומעלה לביצתה ומחתה" - פירוש: בנחת מניחתה בקן שלה, דכתיב (איוב לוט): "תעזוב לארץ ביציה". ואי גרס "ומחתה", כמו שכתוב כמו כן בספרי, הוי נמי לשון הורדה, כדתנן ביזמא (נחב): התחיל מחטא ויורד. וכן משמע נמי בפרק תרוא דבכורות (נזב). דפריך: ומי שדיא ליה?

והא כתיב "בנה רננים נעלה" בר - אלמא לשון

הורדה בנחת הוא, שלא תשבר. ויש מפרשים:

לשון טיול, כמו "בן המתחטא לפני אביו" רדחני

המעגל, במסכת תענית (טא). ולא יתכן שם

בבכורות (נזב). **אומר** היה רבי עקיבא מירוח

הקדש אינו פטר - היה מצוי למיפך: היכי אתי

משאינו מעושר? הא בעינן "ממשקה ישראל"

(יחזקאל מה!) דבאינו מעושר עסקין, מדקתני

באותו שפורה חיוב מעושר. **שלא** ניתנו מעות

אלא לצורך לחן - הוא דקתני "והשאר נטות"

לית ליה, דלדידיה לא בעי פדייה. אי נמי:

שלא יאמרו הקדש ירצא בלא פדיון. **מירוח**

הגוי תנאי היא דתניא תורמין בר - תימה: דלמא

בייש קנין ראיין קנין פליגי ויש לומר: דאי

נמי פליגי ב"יש קנין", אבתי פליגי ב"יש מירוח",

דהא בהא תליא. בדומבן בגיטין בסוף "השולח"

(מא), למאן דאמר "יש קנין", אם כן דריש:

"דגנך" - ולא דגן גוי, ולא מימעט ליה דיגון

גוי. ומאן דאמר "אין קנין", דלא דריש "דגנך"

- ולא דגן גוי, הוה דריש: דיגונך - ולא דיגון

גוי. מיהו אין נראה כלל לומר כן, מדנקט לקמן

רבי מאיר רובי יהודה לחיובא. ואין לומר דנקט

עיקר פלוגתיהו במירוח, וכי מקמת לה נמי ב"יש

קנין", מכל מקום במירוח נמי פליגי, כדפרישית

דהא בהא תליא - לא מציעו למימר הכי, דעל

כרחין רבי מאיר אית ליה תרייהו לחיובא: דאית

ליה "אין קנין", ואית ליה "אינו פטר", מדרשי

לתרום משל כל על של כל. והיה נראה לומר

איפכא: דאית ליה למימר תרייהו לחיובא. וא

לפטורא. משום דתלתא "דגנך" כתיבי, כדפריש

בקונטרס בסמוך. והשאת, חדא - לפטור מירוח

הקדש, אינך תרי - חור מיעוט אחר מיעוט,

לרבות מירוח גוי. והשאת מהדיכן נבעט דיגון

גוי, לומר ד"יש קנין" הלכך, תרייהו לחיובא.

ומאן דאית ליה "יש קנין" מוקי חר - למירוח

הקדש, דחל למירוח הגוי, חדר - ל"יש קנין".

ומיהו קשה לפירוש זה, דבסוף "השולח" (שם)

(מא), ובסוף פרק קמא דבכורות (יאב) מסיק

למאן דאמר "אין קנין": דיגונך - ולא דיגון גוי

הצריך לומר: דודאי מאן דאמר "אין קנין" יכול

לסבור נמי מירוח הגוי פטר, ורדגנך" שליש

מוקי ליה לדרשא אחריית, ולא מסתבר ליה

למידרשה למיעוט אחר מיעוט. אבל מאן דאית

ליה "יש קנין" - בעל כרחך צריך לפטור מירוח

הגוי, דלית לן לאוקומי לדרשא אחריית בר מנה

דאפשר לאוקומי לקרא כפשוטה: דיגונך - ולא

דיגון גוי. והשאת משבח תנאי שפיר, דרבי מאיר על כרחין מחייב בתרייהו, ומדרשי משל כל על של כל.

ומשעמא דפרישית. ובהדיא גריטין (מא), דקאמר: במאי קמפלגי? מר סבר: "דגנך" - ולא דגן גוי, ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון גוי, ולא חש לפרש אלא חד "דגנך". אי נמי: הכי

קאמר, ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון גוי, והוי מיעוט אחר מיעוט. אבל הדיא דבכורות ליכא למימר הכי. ולהאי פירוש מציעו למימר דהאי דאפילו רבא ורבי אלעזר בגיטין ב"יש

קנין" - אליבא דרבי יוסי פליגי, דאילו רבי מאיר על כרחין סבירא ליה ד"אין קנין". ועוד יש לפרש: דעל כרחין לא מיתוקמא פלוגתא דהבא אלא במירוח ולא ב"יש קנין", דשמעינן

ליה לרבי מאיר דאמר "יש קנין" בפרק קמא דעבודה זרה (כב). דתנן: אין משכירין בתים, ואין צריך לומר שדות, דרבי רבי מאיר. ומפרש בגמרא: דאין צריך לומר שדות - משום

דאית בה תרתי: חדא - קניית קרקע, וחדא - ומפקע ליה ממעשר, פירוש: ד"יש קנין". והא דקאמר רבי מאיר הבא: משל כל על של כל - נהן הבואה במוץ שלה, שלקחה גוי

מישראל ומרחה. דאי גדלה ברשות גוי - הוה ליה מן הפטור על החיוב. ומיהו בירושלמי משמע דרבי מאיר סבר "אין קנין". דתנן במסכת דמאי פרק חמישי: מעשרין משל ישראל

על של הגוי, ומשל הגוי על של ישראל. ואמרין בגמרא: מתניתין כרבי מאיר, דאמר: אין קנין לגוי בארץ ישראל לפטור מן המעשרות. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: כי קנין.

וירושלמי לטעמיה. ומפרש בסוף פרק קמא דמסכת עבודה זרה: בית - אינו מצוי להתברך מתוכו, שדה - מצוי הוא להתברך מתוכו. **רב** יוסי ורבי שמעון אומרים: כי שרי.

לותרם משל כותיים על של גוים ועל של ישראל אסר, משמע דסבירא ליה: כותים גירי אריות הן. והא דמשמע בפרק קמא דחולין (ידא) גבי הלוקח שין מבין הכותיים, דלא אסרי

רבי יוסי ורבי שמעון אלא משום דאין ברידה. אבל אם ניתן - שרי בשתייה והדיא במטהר יינו של כותי. ואם תאמר: והא מסקין בפרק קמא דשבת (טזב) אליבא דרבי יוסי דאמר

אין אור לשון קלי אלא דבר אחר. הא פיצד כו'.
אין לשון קלי אלא דבר אחר קליל. הא פיצד?
אבוב של קליות ה'ה שם, וה'ה מנוקב ככברה, פ'י
שתתה האור שולטת כבולו. "אביב קליו... ג'יש" -
אינו יודע אם אביב קליו אם ג'יש קליו, כ'שהוא
אומר "באש" - הפסיק הענין. "פרמל" - ר' וימל.
וכן הוא אומר: "ואיש בא מפעל שלשה ויבא לאיש
האלהים לחם בפורים ועשרים לחם שערים ויכרמל
בצקלנו ויאמר תן לעם ויאכלו" - בא ויצק לנו,
ואכלנו, ונה ה'ה. ואומר: "נתעלסה באהבים" -
נשא ונתן, ונעלה ונשמה ונתחטא באהבים. ואומר
"כנה רננים נעלסה" - נושא, עולה, ונתחטא. ואומר
"פי ירט הדרוך לגנדי" - וראתה ראתה, נטתה.
דבי רבי ישמעאל תנא: "פרמל" - פ'ר מלא. "רבי
עקיבא מחייב בחלה ופ'מערות". אומר רב פהנא,
אומר ה'ה רבי עקיבא: מירוח הקדש אינו פוטר.
מתבין רב ששת: מותר שלש סאין הללו מה היו
עושין בו? נפדה ונאכל לכל אדם, ותיב בחלה
ופטור מן המעשרות. רבי עקיבא מחייב בחלה
ובמעשרות. אומר לו: פודה מיד גזבר יוכית, שחייב
בחלה ופטור מן המעשרות. ואם איתא דמירוח
הקדש אינו פוטר, מאי קאמרי ליה? היא היא! ועוד
איתיביה רב פהנא בר תחליפא לרב פהנא (פר
מתתיה): רבי עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות, לפי
שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן! אלא אומר רבי
יוחנן, תלמוד ערוך הוא בפיו של רבי עקיבא: שלא
ניתנו מעות אלא לצורך להן. אומר רבא: פ'שטא
לי דמירוח הקדש פוטר. ואפילו רבי עקיבא לא קא
מחייב התם - אלא שלא ניתנו מעות אלא לצורך
להן, אבל מירוח הקדש בעלמא פוטר. מירוח הגוי
- תנאי היא, דתנאי: תורמין משל ישראל על של
ישראל, ומשל גוים - על של גוים, ומשל כותיים על של כותיים, ומשל כל על של כל.
כל, דברי רבי מאיר ורבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: תורמין משל ישראל
על של ישראל, ומשל גוים על של כותיים, ומשל כותיים על של גוים, אבל לא
משל ישראל על של גוים ושל כותיים, ולא משל גוים ושל כותיים על של ישראל.
גלגול

אין אור לשון קלי אלא דבר אחר - אם הוא מהבהבין אותו ממש באור, אינו נקרא
"קלי". דבר קליל - בכלי נחושת קלל. אלא דבר אחר נקרא קלי - כלומר, על ידי
דבר אחר. אבוב של קליות - מוכרי קליות. אם אביב קליו - אם עד שלא טחון נעשה
קליו, דהא "קליו" דקרא "אביב" קאי. או ג'יש קליו, דלארז טחניה נעשה קליו, וקליו"
דקרא "א'גרש" קאי. הפסיק הענין - דלא קאי
א"גרש". ר' וימל - נמלל ביד. וכן הוא אומר
דדרשין נטריקון. בצקלנו - ב' - בא, צ' -
ויצק, ל' - לנו, ו' - ואכלנו, נ' - ונוהה היה נאה
היה הלחם. נתעלסה - במנאפת כתיב, שאומרת
למנא: נשא ותן בינינו, ונעלה למטה, ונשמת.
ונתחטא - נטייל, כמו (תענית ט) "בן מתחטא
לפני אביו". כנה רננים - בר יוכני. נעלסה -
נטריקון: נושא ביצתה, עולה למעלה, ונתחטא
ומורידו בקנו, שאינו מטיל ביצתו עד שיעלה בקו
המיוחד לו. נ' - נושא, ע"ל - עולה, ח' - חטוי,
והאי חטוי - לשון הורדה, כדתנן במסכת יומא
(נחב): התחיל מחטא ויורד. בר מלא - האי
"בר" - לשון: כרים וכסתות, שיהא חוגג של קליה
מלא בגרעין, שיהא הגרעין מבושל כל שצרכו.
מירוח - הוא גמר מלאכה למעשר. אינו פוטר
- דאפילו הכי חייב במעשר. פודה מיד גזבר -
שאר חזיטין הנצמחים ביד גזבר יוכית, שפטור מן
המעשר. מדיקאמרי ליה הכי, מכלל דהוא מודה
דמירוח הקדש בעלמא פוטור. דאי אינו פוטור, מאי
קאמרי ליה? היא היא - כלומר, (הא) כי היכי
דהבא פליגי, הכי (נמין) פליגי בפרדה מיד גזבר.
רבי עקיבא מחייב - בקמא הנותר מעשרין.
עומר קמירי. לפי שלא ניתנו מעות הקדש אלא
בצורך להם - לעשרון, אבל האחר - לא קדש.
הלכך, לאו מירוח הקדש הוא, דהא לאו קדוש.
אלמא מירוח פוטור, והבא משום דלא ניתנו מעות
הוא. מירוח הקדש פוטר - כגון המרקיש עומרים
גדשים, ומרחון גזבר - פטורין מן המעשר לעולם,
כדמפרש לקמן: "דגנך" - ולא דיגון הקדש. ומשל
גוי - כגון הלוקח מן הגוי, דקסבר: אין קנין
לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעושר. ומשל
כל על של כל וכו' - כלומר, מאיזה שירצה
יתרם על חבירו, ואפילו משל גוים וכותיים על
של ישראל. אלמא, מירוח גוי פוטור, והוי
לוח שנתם חייבין. אבל לא משל ישראל כו'
- דקסבר רבי שמעון: מירוח הגוי פוטור, והוה
ליה מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור.
גלגול

ישראל, ומשל גוים - על של גוים, ומשל כותיים על של כותיים, ומשל כל על של כל.
כל, דברי רבי מאיר ורבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: תורמין משל ישראל
על של ישראל, ומשל גוים על של כותיים, ומשל כותיים על של גוים, אבל לא
משל ישראל על של גוים ושל כותיים, ולא משל גוים ושל כותיים על של ישראל.
גלגול

דיגון גוי. והשאת משבח תנאי שפיר, דרבי מאיר על כרחין מחייב בתרייהו, ומדרשי משל כל על של כל. ורבי שמעון ורבי יוסי, אפילו סבירא להו "אין קנין", על כרחין נמי פטרי מירוח
גוי, משעמא דפרישית. ובהדיא גריטין (מא), דקאמר: במאי קמפלגי? מר סבר: "דגנך" - ולא דגן גוי, ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון גוי, ולא חש לפרש אלא חד "דגנך". אי נמי: הכי
קאמר, ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון גוי, והוי מיעוט אחר מיעוט. אבל הדיא דבכורות ליכא למימר הכי. ולהאי פירוש מציעו למימר דהאי דאפילו רבא ורבי אלעזר בגיטין ב"יש
קנין" - אליבא דרבי יוסי פליגי, דאילו רבי מאיר על כרחין סבירא ליה ד"אין קנין". ועוד יש לפרש: דעל כרחין לא מיתוקמא פלוגתא דהבא אלא במירוח ולא ב"יש קנין", דשמעינן
ליה לרבי מאיר דאמר "יש קנין" בפרק קמא דעבודה זרה (כב). דתנן: אין משכירין בתים, ואין צריך לומר שדות, דרבי רבי מאיר. ומפרש בגמרא: דאין צריך לומר שדות - משום
דאית בה תרתי: חדא - קניית קרקע, וחדא - ומפקע ליה ממעשר, פירוש: ד"יש קנין". והא דקאמר רבי מאיר הבא: משל כל על של כל - נהן הבואה במוץ שלה, שלקחה גוי
מישראל ומרחה. דאי גדלה ברשות גוי - הוה ליה מן הפטור על החיוב. ומיהו בירושלמי משמע דרבי מאיר סבר "אין קנין". דתנן במסכת דמאי פרק חמישי: מעשרין משל ישראל
על של הגוי, ומשל הגוי על של ישראל. ואמרין בגמרא: מתניתין כרבי מאיר, דאמר: אין קנין לגוי בארץ ישראל לפטור מן המעשרות. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: כי קנין.
וירושלמי לטעמיה. ומפרש בסוף פרק קמא דמסכת עבודה זרה: בית - אינו מצוי להתברך מתוכו, שדה - מצוי הוא להתברך מתוכו. **רב** יוסי ורבי שמעון אומרים: כי שרי.
לותרם משל כותיים על של גוים ועל של ישראל אסר, משמע דסבירא ליה: כותים גירי אריות הן. והא דמשמע בפרק קמא דחולין (ידא) גבי הלוקח שין מבין הכותיים, דלא אסרי
רבי יוסי ורבי שמעון אלא משום דאין ברידה. אבל אם ניתן - שרי בשתייה והדיא במטהר יינו של כותי. ואם תאמר: והא מסקין בפרק קמא דשבת (טזב) אליבא דרבי יוסי דאמר
אין

1-מה שנשאר] מִשְׁלָשׁ סָאין הִלְלוּ שְׁנִקְצְרוּ לַעוֹמֵר, שְׁלֹא הוֹצִרְכוּ
לְכוֹלָן אֲלֵא רַק לַעֲשֹׂרוֹן אֶחָד, מָה הָיוּ עוֹשִׂין בּוֹ, נִפְדָּה בְּדַמִּים
הַנִּתְּנִים לַהֲקֹדֶשׁ, וְיוֹצֵא לְחֻלּוֹין וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיִּיב בְּחֻלָּה
וּפְסוּי מִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא מַחֲבִיב בְּחֻלָּה וּבַמַּעֲשֹׂרוֹת. אָמְרוּ לוֹ
חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא, מִדּוּעַ הֵנָּה מַחֲבִיב בַּמַּעֲשֹׂרוֹת, וְהֵלֵא דִין
הַפֻּרָה מִיַּד גִּזְרֵי תְבוּאָה שֶׁנִּמְרָחָה בְּהִיּוּתָהּ הַקֹּדֶשׁ, יוֹכִיחַ שְׁלֹא
כְּדַבְרֵי, שְׁחִיב בְּחֻלָּה וּפְסוּי מִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת, וּמִדּוּעַ שׁוֹנֶה מוֹתֵר
קִצְיֵר הָעוֹמֵר שְׁאֵתָהּ מַחֲבִיב בַּמַּעֲשֹׂרוֹת. וְקִשְׁשָׁהּ רַב כְּהֵנָּא וְאָם
אֲכָן סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא דְמִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ פוֹטֵר, מֵאֵי קֶאֱמָרִי לִיָּה
– מִה הוֹכַחָה הִיא זֶה מִה שְׁאֵמְרוּ לוֹ שְׁפֹדָה מִיַּד גִּזְרֵי יוֹכִיחַ, הֵלֵא
הִיא הִיא – הֵלֵא גַם בְּאוֹפֵן זֶה עֲצוּם סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁחִיב
בַּמַּעֲשֹׂרוֹת כִּיּוֹן שְׁאֵין מִירוּחוֹ שֶׁל גִּזְרֵי פוֹטֵר, אֲלֵא מִשְׁאֲלָתָם
מוֹכַח שְׁאֵף רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֵה שְׁמִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ פוֹטֵר, וְלִכְךָ שְׁאֲלוּהוּ
מִה בֵּין כָּל תְּבוּאוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדִּית שְׁאֵתָהּ מוֹדֵה בָּהּ שְׁהִיא פְטוּרָה,
לְמוֹתֵר קִצְיֵר הָעוֹמֵר. וְעוֹד אֲמַתִּיבָיָהּ – וְקִשְׁשָׁהּ רַב כְּהֵנָּא כִּי
תַּחֲלִיפָא לְרַב כְּהֵנָּא (כִּי מַתִּיתִי) שְׁאֵמֵר לַעֲלִיל שְׁטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי
עֲקִיבָא הוּא שְׁמִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ פוֹטֵר, מִבְּרִיתָא שְׁשִׁנִּי בָּהּ
אוֹדוֹת מוֹתֵר קִצְיֵר הָעוֹמֵר שֶׁנִּפְדָּה, רַבִּי עֲקִיבָא מַחֲבִיב בְּחֻלָּה
וּבַמַּעֲשֹׂרוֹת לְפִי שְׁמַתְחִילָה לֹא נִתְּנָה עַל יְדֵי הַגִּזְרֵי מַעוֹת הַקֹּדֶשׁ
לְמוֹכֵר אֶת הָעוֹמֵר אֲלֵא לְצוּרֵךְ לָהֶן – רַק לַעֲשֹׂרוֹן הַנֶּעֱצָר לְמַנְחָה,
וְהַשָּׂאֵר לֹא נִקְנָה וְלֹא הִיָּה קְדוֹשׁ מֵעִיקְרוֹ, וְעַל כֵּן אֵין מִירוּחוֹ
מִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֲלֵא מִירוּחַ חוֹלִין, וְחַיִּיב הוּא בַּמַּעֲשֵׁר כְּשֶׁאֵר כָּל
תְּבוּאָה. בְּבִרְיָתָא זֶה מְפֹרֵשׁ שְׁטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ כְּפִי
שְׁאֵמֵר רַב כְּהֵנָּא שְׁמִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ פוֹטֵר.
מַסִּיקָה הַגְּמָרָא: אֲלֵא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תַּלְמוּד עֲרוּךְ הוּא כְּפִיו שֶׁל רַבִּי
עֲקִיבָא, שְׁלֹא נִתְּנָה מַעוֹת אֲלֵא לְצוּרֵךְ לָהֶן.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת דִּינֵיהֶם שֶׁל מִירוּחַ וּגְלוּל הַקֹּדֶשׁ וְנִכְרִי, לַעֲנִין
חַיִּיב בַּמַּעֲשֹׂרוֹת וּבְחֻלָּה: אָמַר רַבָּא, פְּשִׁטָּא לִי, דְמִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ פוֹטֵר
אֶת הַתְּבוּאָה מִמַּעֲשֹׂרוֹת, וְאִפְּלִי רַבִּי עֲקִיבָא הַמַּחֲבִיב אֶת מוֹתֵר
קִצְיֵר הָעוֹמֵר בַּמַּעֲשֹׂרוֹת, אֵף שֶׁנִּמְרָחָה קוֹדֶם שֶׁנִּפְדָּה, לֹא קָא מַחֲבִיב
הֵתָם – אֵינוֹ מַחֲבִיב שֶׁם, בַּמִּשְׁנָה, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְּנָה מַעוֹת אֲלֵא
לְצוּרֵךְ לָהֶן, וּבִאֲמֹר בְּסוֹף הַסּוּגִיא הַקּוֹדֶמֶת, אֲכָל מִירוּחַ הַקֹּדֶשׁ
בְּעִלְמָא – בְּמִקּוּם אַחֵר] אֲכָן פוֹטֵר לְדַעַת הַכֹּל.
אוֹלָם, מִירוּחַ הָעוֹבֵד בְּכֻכְבִּים, הָאֵם הוּא פוֹטֵר אֶת הַתְּבוּאָה
מִמַּעֲשֹׂרוֹת, תִּנְאִי הִיא – שְׁנוֹ הוּא בְּמַחְלֻקַּת תְּנַאִים, דְתִנְאִי, תוֹרְמִין
תְּרֻמוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת מִתְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל תְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וּמִתְּבוּאָה שֶׁל עוֹבֵד כֻּכְבִּים עַל תְּבוּאָה שֶׁל עוֹבֵד כֻּכְבִּים, אֲכָל שֶׁל כֻּכְבִּים
וּמִתְּבוּאָה שֶׁל כֻּכְבִּים עַל תְּבוּאָה שֶׁל כֻּכְבִּים, וְלֹא מִשְׁל עוֹבֵד כֻּכְבִּים עַל שֶׁל
עוֹבֵד כֻּכְבִּים וְשֶׁל כֻּכְבִּים, וְשֶׁל כֻּכְבִּים עוֹבֵד כֻּכְבִּים וְשֶׁל כֻּכְבִּים עַל
[שֶׁל] יִשְׂרָאֵל. טַעְמָם הוּא שְׁמִירוּחַ עוֹבֵד כֻּכְבִּים וְכֹתִי פוֹטֵר אֶת
הַתְּבוּאָה מִמַּעֲשֹׂרוֹת, וְאֵם יִפְרִישׁ מֵאוֹתָן תְּבוּאוֹת עַל תְּבוּאָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל אוֹ מִתְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל תְּבוּאוֹתֵיהֶם, נִמְצָא שְׁהוּא
מִפְּרִישׁ מִתְּבוּאָה הַפְּטוּרָה מִמַּעֲשֹׂרוֹת עַל תְּבוּאָה הַחַיִּיבָת
בַּמַּעֲשֹׂרוֹת אוֹ מִתְּבוּאָה הַחַיִּיבָת בַּמַּעֲשֹׂרוֹת עַל תְּבוּאָה הַפְּטוּרָה
מִמַּעֲשֹׂרוֹת, וְאֵין מִפְּרִישִׁים מוֹדֵה עַל זֶה. נִמְצָא שֶׁנִּחְלָקוּ תְּנַאִים אֵם
מִירוּחַ עוֹבֵד כֻּכְבִּים פוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׁר.

אֵין הַהֶבְהוּב בְּאוֹר – [בִּאשׁ] עֲצוּמָה, פִּירוּשׁוֹ שֶׁל לִשׁוֹן קָלִי הָאֲמֹר
בְּתוֹרָה, שְׁאֵם עָשׂוּ כֵן אֵין זֶה נִחְשָׁב שְׁקֻלוֹהוּ, אֲלֵא נִקְרָא קָלִי רַק
כְּשִׁקְלוֹהוּ עַל יְדֵי דְבָר אַחֵר, כְּלוֹמֵר כְּשֶׁהוּא בְּכָלִי. (הָא כִּיצַד וְכו')
[לִישָׁנָא אַחֲרִינָא] – יֵשׁ שְׁגִרְסוֹ בְּבִרְיָתָא בְּנוֹסַח זֶה, אֵין פִּירוּשׁ לִשׁוֹן
קָלִי הָאֲמֹר בְּתוֹרָה, אֲלֵא דְבָר (אַחֵר) קָלִיל – הֵיינו כְּלִי הַעֲשׂוֹי
מִנְחוּשֶׁת קָלִיל, הָא כִּיצַד הֵיוּ עוֹשִׂים, אֲבָנִים שֶׁל מוֹכִיר קָלִיוֹת הֵיָּה שֶׁם
בְּעוֹזָה, וְהֵיָּה מְנוֹקֵב בְּכִבְרָה – [כַּעֲרִין נִפְחָה] בְּדִי שְׁתַּחֲתָא הָאִיר – [הָאשׁ]
שׁוֹלֶטֶת בְּכֻלּוֹ – [בְּכָל מַה שֶׁבְּכָלִי], וְהֵיוּ מְכַנְּסִים בּוֹ אֶת הַתְּבוּאָה
שֶׁנִּקְצְרָה עֲבוּר הָעוֹמֵר וּמַהֲבָהִים אוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא שֶׁם.
'אֲבִיב קָלִי גֶרֶשׁ', אֵם הִיָּה נֶאֱמַר כִּךְ בְּלִבָּה, אֵינִי יוֹדֵעַ כִּיצַד לְפָרֵשׁ
אֶת הַפְּסוּק, אֵם אֲבִיב קָלִי – אֵם קוֹלִים אֶת הַתְּבוּאָה כְּמוֹת שְׁהִיא,
או אֵם גֶּרֶשׁ קָלִי – אֵם קוֹלִים אֶת הַתְּבוּאָה כְּשֶׁהִיא טְחוּנָה, כְּלוֹמֵר
אֵם קוֹלִים קוֹדֶם הַטְּחִינָה אוֹ לֹא־חֲרִיה. בְּשִׁהּוּא אָמַר 'בָּאֵשׁ' בֵּין
'קָלִי' לְגֶרֶשׁ, שְׁנֵאֲמַר 'אֲבִיב קָלִי בָאֵשׁ גֶּרֶשׁ', הַפְּסִיק בִּכְךָ אֶת
הַעֲנָן בִּינְהוּם, שֶׁ'קָלִי' נֶאֱמַר עַל 'אֲבִיב', וּבְכוּנַת הַפְּסוּק הוּא שִׁיְהִיָּה
אֲבִיב קָלִי, כְּלוֹמֵר שִׁיקְלוּ אֶת הַתְּבוּאָה קוֹדֶם טְחִינָתָה.
'בְּרַמְל', נוֹטְרִיקוֹן הוּא, כִּךְ וְכָל, שְׁתַּהֲיָה הַתְּבוּאָה עַדִּין רַכָּה
וְנִמְלָלָה וּמִתְמַעֲכַת בִּיד.
הַבְּרִיתָא מְבִיאָה פְּסוּקִים נוספים הַנִּדְרָשִׁים בְּדֶרֶךְ נוֹטְרִיקוֹן: וְכֵן
הוּא אָמַר (מִלְכִּים ב' ד' דמ) 'וְאֵישׁ כָּא מִכְעַל שְׁלִישִׁי וְיָבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים
לָחֶם בִּיפְתוּרִים וְעֶשְׂרִים לָחֶם שְׁעוּרִים' וְכִרְמֵל בְּצִקְלָהוֹנוּ וְיִאֲמַר תָּן לָעָם
וְיִאֲכָלוּ, וְיֵשׁ לְדַרוּשׁ אֶת הַתִּיבָה 'בְּצִקְלָהוֹנוּ' לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, כָּא וְצִקְ
[וְשִׁפְרוֹ] לָנוּ וְאֲכָלְנוּ וְנִגְוָה – [נִאֲמָר] הֵיָּה הַלָּחֶם. וְאָמַר פְּסוּק נוסף (מִשְׁלִי
ז' יח) 'לָכֶה נִרְוָה דָּדִים עַד הַבָּקָר נִתְעַלְסָה בָּאֲהִיבִים', וְיֵשׁ לְדַרוּשׁ אֶת
הַתִּיבָה 'נִתְעַלְסָה' לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, נִשָּׂא וְנָתַן וְנִתְעַלְסָה לְמִיטָה וְנִשְׁמַח
וְנִתְחַמָּא – [נִטְיִיל] בְּאֲהִיבִים. וְאָמַר פְּסוּק נוסף (אֵיבב לט ג') 'בְּנֶפֶת רִנְנִים
נִתְעַלְסָה', וְיֵשׁ לְדַרוּשׁ אֶת הַתִּיבָה 'נִתְעַלְסָה' לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, אוֹדוֹת
הָעוֹף רִנְנִים, שְׁהוּא נִשָּׂא אֶת בִּיצָתָהּ וְעוֹלָה לְמַעְלָה לְקִינוֹ וְנִתְחַמָּא
[וּמוֹרִידָה] שֶׁם, שְׁאֵינוֹ מְטִיל בִּיצִים אֲלֵא בְּקִינוֹ הַמִּיּוֹחֵד לוֹ. וְאָמַר
פְּסוּק נוסף (בְּמִדְבָר כב כ) 'וְיִאֲמַר אֱלֹוִי מִלֶּאֱלֹהִי ה' עַל מַה הִפְתִּיתָ אֶת
אֲתָנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רָגְלִים הִנֵּה אֲנִכִּי וְצִאֲתִי לִשְׁטֹן כִּי יִדְּשָׁה הַדֶּרֶךְ לְנִגְוָה',
וְיֵשׁ לְדַרוּשׁ אֶת הַתִּיבָה 'יִרֵט' לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, עַל סִיבַת נִטְיִיתָה הָאֲתָן
מִן הַדֶּרֶךְ לְפִי שִׁרְאֲתָהּ מִפְּנֵי שִׁרְאֲתָהּ אֶת הַמֶּלֶאךָ וְעַל כֵּן נִתְּנָתָה.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא נוספת הַדּוֹרֶשֶׁת אֶת הַתִּיבָה 'כִּרְמֵל' בְּלִשׁוֹן
נוֹטְרִיקוֹן וּבְאוֹפֵן אַחֵר: דְּבִי – [בְּבִית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל] רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל תִּנְאִי
[– שְׁנוֹ בְּרִיתָא], 'בְּרַמְל' הוּא נוֹטְרִיקוֹן כִּי כָלָא, כְּלוֹמֵר שִׁיְהִיָּה הוֹג
מִלֵּא בְּגִרְעִין, כְּמוֹ כִּי מִלֵּא בְּנוֹצוֹת, וְהוּא עַל יְדֵי שִׁיְהִיָּה מְבוּשֵׁל כָּל
צִרְכּוֹ.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה אוֹדוֹת הַמוֹתֵר מִקִּצְיֵר הָעוֹמֵר שֶׁנִּפְדָּה וְנֶאֱכָל לְכָל
אָדָם שֶׁלְדַעַת תִּנְאִי קָמָא חַיִּיב בְּחֻלָּה וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשֵׁר, וְרַבִּי עֲקִיבָא
מַחֲבִיב בְּחֻלָּה וּבַמַּעֲשֹׂרוֹת.
הַגְּמָרָא מְבִאֲרָת אֶת טַעְמָו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא: אָמַר רַב כְּהֵנָּא, מִה טַעַם
חַיִּיב רַבִּי עֲקִיבָא, לְפִי שְׁאָמַר הֵיָּה רַבִּי עֲקִיבָא שְׁמִירוּחַ – [הַחֲלֻקָּה
כִּי הַתְּבוּאָה שֶׁנִּקְצְרָה] שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּהִיּוּת הַתְּבוּאָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֵינוֹ
פוֹטֵר אוֹתָהּ מִמַּחְפְּשֵׁת תְּרֻמוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת.
חֲכָמִים סוֹבְרִים שְׁכִיּוֹן שְׁבַעַת מִירוּחָה הִיָּה קְדוּשָׁה, פְּטוּרָה הִיא
מִחֲפָרְשָׁה, וְאֵף שֶׁנִּפְדָּתָה לְאַחֵר מִכֵּן, וְטַעְמָם הוּא שְׁכִיּוֹן שְׁמִירוּחַ
הַתְּבוּאָה הוּא גִּמְרֵי מִלֵּאכְתָּהּ הַמַּחֲבִיב אוֹתָהּ בַּחֲפָרְשֵׁת תְּרֻמוֹת
וּבַמַּעֲשֹׂרוֹת, וּבְאוֹתָהּ עַת הִיָּה בִיד הַקֹּדֶשׁ הַפְּטוּר מִחֲפָרְשָׁה, עַל כֵּן
לֹא תִתְחַיֵּב עוֹד. רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק, וְסוֹבֵר שֶׁמֶה שֶׁנִּתְמַרְחָה בִיד
הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ טַעַם לְפוֹטֵרָה, וְהִרִי הִיא חַיִּיבָת בַּמַּעֲשֵׁר.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל כֵּךְ מִבְּרִיתָא: מַתִּיב – [מִקְשָׁה] רַב שֶׁשֶׁת, הַמוֹתֵר

עניין הליכה זו (לך-לך גו') יש בו ב' עניינים, הליכה מלמטה למעלה והליכה מלמעלה למטה. וכיוון שעניין זה הוא חלק מהתורה שהיא הוראה נצחית, מובן שב' אופני הליכה אלה ישנם בעבודת כל אחד ואחד מישראל.
ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

צידו האחר של הספק: או דלמא [שמן] משנה זו, בה נאמר
 שגלגול עובד כוכבים פוטר מן החלה, רבי יוסי ורבי שמעון קתני
 לה [שנו אותה], דקא פטרי – שהם הפוטרים בזה, שכשם שפטרו
 מירוח עובד כוכבים ממעשר כך פטרו גלגול עובד כוכבים מחלה,
 אכל רבי מאיר ורבי יהודה גמרי [למדים] גזירה שוה 'ראשית'
 'ראשית' בחלה מהתם – משם, כלומר ממעשר, שנאמר במעשר
 (דברים יח ד) 'ראשית דגנך', ונאמר בחלה (במדבר טו כ) 'ראשית'
 ערסתכם, מה שם מירוח עובד כוכבים אינו פוטר מן המעשר,
 שהוא מתרבה ממיעוט אחר מיעוט וכאמור, אף כאן בחלה גלגול
 עובד כוכבים אינו פוטר מן החלה.
 רבא מתפלל שיפוט ספיקו: אמר רבא, יהא רצון דאחיה בחילקא
 – יהי רצון שאראה בחלום את דין זה, כלומר שיתגלה לי מן
 השמים דין גלגול עובד כוכבים אם הוא פוטר מן החלה, או שאינו
 פוטר.
 רבא פושט את הספק: הדר [שוב] אמר רבא, מאן דאמר שמירוח
 העובד כוכבים פוטר מן המעשר, והיא דעת רבי יוסי ורבי שמעון,
 סובר שגם גלגול העובד כוכבים פוטר מן החלה, ואילו מאן דאמר
 שמירוח העובד כוכבים אינו פוטר מן המעשר, והיא דעת רבי מאיר
 ורבי יהודה, סובר שגלגול העובד כוכבים אינו פוטר מן החלה.
 הגמרא דנה בדברי רבא מבריות שונות: אייתיביה רב פפא לרבא,
 נאמר בברייתא, עובד כוכבים שהפריש שם לפדיון פטר חמור
 שגולד לו, וכן עובד כוכבים שהפריש חלה מעיסתו, מודיעין אותו
 שהוא פטור מכל זה, כיון שבחמת עובד כוכבים פטורה מהבכורה
 וכן גלגול עובד כוכבים פוטר מן החלה, ונחלתו אינה חלה והיא
 נאכלת לזרים, ופטור חמור שלו אינו קדוש וגזוז את צמרו וכן עובד
 כוכבים בחמת חולין. ויש לדייק מדברי הברייתא, דווקא פטר
 חמור וחלה אין בו, הא תרוקתו שהפריש, אסורה לזרים, לפי
 שמירוח עובד כוכבים אינו פוטר. וקשה על דברי רבא, והא האי
 תנא – והלא תנא זה הוא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר
 מן המעשר, שעל כן תרומתו אסורה, ואף על פי כן דעתו שגלגול
 עובד כוכבים פוטר מן החלה שעל כן חלתו אינו חלה, ושלאל
 כדברי רבא שהמחייב במירוח עובד כוכבים מחייב גם בגלגול
 עובד כוכבים.
 ועוד אייתיביה רבינא לרבא, נאמר בברייתא, חלת עובד כוכבים
 אפילו היא מתבואה שגדלה בארץ, ותרוקתו שהפריש מתבואה
 שגדלה בחוצה לארץ, מודיעין אותו שהוא פטור מן החלה ומן
 התרומה, ועל כן חלתו אינה קדושה ונאכלת לזרים, ותרוקתו אינה
 קדושה ועל כן אינה מדמעת – אין היא אוסרת את תערובתה. ויש
 לדייק מדברי הברייתא, דווקא תבואת חוצה לארץ שמירחה עובד
 כוכבים אינה מחויבת בתרומה, כיון שאפילו מירחה ישראל אינה
 חייבת אלא מדרבנן, הא תרוקתו מתבואה שגדלה בארץ, שהייתה
 מן התורה, אסורה לזרים ומדמעת – ואוסרת את תערובתה. וקשה,
 והא האי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר ואילו גלגול
 העובד כוכבים פוטר.
 מתרצת הגמרא: אכן המחייב במירוח עובד כוכבים מחייב בגלגול
 עובד כוכבים והפוסט במירוח עובד כוכבים פוטר בגלגול עובד
 כוכבים, וכדברי רבא, והמבואר בברייתות אלו שתבואת עובד
 כוכבים חייבת בתרומה אף שגלגול עובד כוכבים פוטר מן החלה,
 אין זה אלא מדברנן, שהייתה בתרומה, גזירה משום פללי ביסין –
 עשירים שיש להם קרקעות הרבה והם חסידים על מעשרותיהם,
 ועל כן יש לחשוש שינקו את שדותיהם לעובדי כוכבים וימרחו
 עובד כוכבים את תבואותיהם בכדי שיפטרו בכך מלעשר, ובכדי
 למנוע הפקעת השדות מחובת מעשר גזרו חכמים שגם תבואת גוי
 חייבת במעשר.

דין נוסף, גלגול עיסה [לישתה במים] בהיותה של הקדש, פוטר
 אותה מחובת הפרשת חלה אפילו נפדתה לאחר מכן והרי היא
 חולין, כיון שבשעת חובתה היתה פטורה. דתנן (חלה פ"ג מ"ג),
 הקדישה אשה את עיסתה עד שלא [קודם שוגלגלה ולשה אותה,
 ושוב חזרה ופדאתה, ורק לאחר מכן גלגלה, חייבת בחלה, כיון
 שבעת הגלגול חזרה העיסה להיות חולין. וכן אם הקדישה
 משוגלגלה [אחר שגלגלה] ופדאתה, חייבת בחלה, כיון שבעת
 הגלגול עוד לא הוקדשה והיא חולין וכבר נתייבה בחלה. אולם
 אם הקדישה עד שלא גלגלה, וגלגלה תנן, כלומר שנתגלגלה בעת
 שהיתה קדושה, ואחר כך פדאתה והרי היא חולין עתה, פטורה
 מחובת הפרשת חלה, כיון שבשעת חובתה – בעת שאמור לחלו
 עליה חיוב חלה, והוא בעת הגלגול, היתה פטורה מחלה, לפי
 שהיתה הקדש באותה עת.
 לאחר שבייר רבא את דיניהם של מירוח הקדש ועובד כוכבים,
 ושל גלגול הקדש, הוא מסתפק אודות גלגול עובד כוכבים: בעי
 [ונסתפק] רבא, גלגול עובד כוכבים מאי, האם הוא פוטר מן החלה
 או שאינו פוטר.
 רבא מבאר את ספיקו: מיתנא תנן – שנינו במשנה בחלה (שם מ"ז),
 גר שנתגייר והיתה לו עיסה, אם נעשת העיסה, שנתגלגלה, עד שלא
 נתגייר, פטור מלהפריש ממנה חלה, לפי שבשעת חובתה, שהיא
 שעת הגלגול, היה עדיין עובד כוכבים ונמצא שנתגלגלה על ידי
 עובד כוכבים הפטור מן החלה, ואם נעשת [נתגלגלה] משנתגייר
 חייב להפריש ממנה חלה, לפי שבעת הגלגול כבר היה ישראל
 מחויב בחלה. ואם כן אם נתגלגלה קודם הגירות או לאחריה,
 חייב בהפרשת חלה מפני הספק, שמספק מחמירים, ויש לחשוש
 שמא נתגלגלה רק אחר שנתגייר ונתייבה בחלה.
 צד אחד בספק: הא – משנה זו, מאן קתני לה – מיהו ששנה אותה,
 האם דברי הכל היא, ואפילו רבי מאיר ורבי יהודה דקמתיביה התם
 [שם] במירוח עובד כוכבים, כאמור לעיל (ד"ט), פטרי רבא [כאן]
 בגלגול עובד כוכבים, שדווקא התם ליש חיוב במעשר, והא
 דכתיב 'דגנך' 'דגנך' כמה פעמים ויש מהן יתירא [והמיתור]
 לדרשה, שנאמר (דברים יב ז) 'לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך'
 וגו', ונאמר עוד (שם יד כג) 'ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר
 יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך' וגו', ונאמר עוד
 (שם יח ד) 'ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו',
 היינו ששלוש פעמים חזרה התורה על כך שדין תרומה ומעשר
 הוא רק בדגן, ובאים הם לדרשה, שמ'דגן' הראשון יש לדרוש
 'דיגון' ולא דיגון הקדש, וללמד שמירוח הקדש פוטר, ושני
 ה'דגן' האחרים מיותרים ובאים למעט 'דיגון' ולא דיגון עובד
 כוכבים, שמירוח עובד כוכבים פוטר, הוי מיעוט אחר מיעוט,
 שהתורה מיעטה פעמיים דיגון עובד כוכבים, והכלל הוא שאין
 מיעוט אחר מיעוט אלא לזכות, ובא הכתוב לרבות אפילו מירוח
 עובדי כוכבים שאינו מודגן חייב במעשר. וכל זאת לגבי חיוב
 תבואה במעשר, אבל רבא לגבי גלגול עובד כוכבים, מודים הכל
 שהוא פטור, משום שרק תרי זמני [שתי פעמים] 'עריסותיכם'
 כתוב, שנאמר (במדבר טו כ) 'ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה
 פתומת גרן בן תרימו אתה', ונאמר בפסוק שלאחריו (שם כא)
 'מראשית ערסתיכם תתנו לה' תרומה לדרתכם, ובא חד
 'עריסותיכם' לדרוש בדי ערסתכם, ש'עריסה' בלשון תורה היא
 'עיסה' בלשון חכמים, ובא הכתוב ללמד ששיעור העיסה
 המחויבת בחלה היא כשיעור העיסה שהיתה נעשית במדבר,
 שהיא בגודל של עומר לגולגולת, וחד 'עריסותיכם' בא למעט שרק
 עריסותיכם חייבות ולא עיסת עובדי כוכבים ולא עיסת הקדש,
 ונמצא שהכל מודים שגלגול עובד כוכבים פוטר, ואף לסוברים
 שמירוחו אינו פוטר.

על-ידי קיום המצוות האדם לוקח דברים גשמיים שבעולם הזה ועושה מהם מכשירי מצווה עד למצוות ממש, ומעלה אותם למעלה
 מעלה עד לרוא דאין'סוף, דרוא דקורבנא עולה עד רוא דאין'סוף.

ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכט רש"י תוספות

גלגול הקדש – לענין חלה. פוסט – מן החלה, אם נתגלגלה עיסה ביד הקדש, ואחר כך נפדית. ופדיתה חייבת – ביד הדיוט נתגלגלה. שבשעת חובתה – היינו גלגול. פוסט – מן החלה, הואיל ובהיותו גי נתגלגלה. ספק – אם משתנגיד גלגלה, או בהיותו גי גלגלה. חייב – דלחומרא אולין, והשתא מביעי ליה להאי דגלגול גוי פוסט, מאן קתני לה? ואפילו רבי מאיר ורבי יהודה דמחייבי התם

גבי מירוח, מי פטרי הא? התם – היינו טעמא דמירוח גי אינו פוסט, משום דתרי "דגנך" כתיבי, דכתיב (דברים יב) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", וכתיב (שם יד) "ואכלת לפני וגו' מעשר דגנך", וכתיב (שם יח) "ראשית דגנך". חד – דלמילף דיוגנך, ולא דיוגן הקדש מירוח הקדש. איתור לחו תרי "דגנך" – למעט דיוגן גי, הוה דיוגן גי מיעוט אחר מיעוט, דתרי קראי ממעטין ליה. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות – דיוגן גי דחייב. ואי קשיא: מאי חזית דמרבית לדיוגן גי, רבי להקדש! תריץ: מסתברא גי הוה ליה לרובי, שכן נאכל בלא פדיון כשל ישראל. ראשית ראשית – "ראשית דגנך" (שם). "ראשית ערסותיכם" (במדבר טו). מה להלן – מירוח גי לא פוסט, דמרבין לא ממיעוט אחר מיעוט. אף גלגול גי אינו פוסט. שהפריש פטר חמור – שהפריש שד לפדיון פטר חמור שנולד לו בהיותו גי. וחלה – מעיסה שנגלגלה בהיותו גי. הא תרומתו אסורה – דמירוחו אינו פוסט, כדמרבין לעיל ממיעוט אחר מיעוט. חלת גי בארץ – כלומר, אפילו מתבואה הגדילה בארץ. ותירומתו – מתבואה חוצה לארץ, דאפילו גבי ישראל לא הויא אלא מדרבנן. [הא תרומתו בארץ] – כלומר, מכלל דתרומתו בארץ מדמעת. דמירוח גי אינו פוסט, אף על גב דגלגול פוסט מחלה, וקשיא לרבא דאמר: מאן דמחייב בתרומה – מחייב בחלה. מדרבנן – כלומר, לעולם הא דקתני לגבי חלה גלגול פוסט – דגן תנאי הוא דפסרי לעיל במירוח, והא דקתני לעיל מדוקא: הא תרומתו אסורה – מדרבנן הוי אסור. גויה פשוט בעלי כיסין – עשירים שלוקחין תבואה מתחמרים. ואי שרית ללוקח מן הגוי שלא יעשר, דמירוח גי פוסט, אתי למימר נמי לוקח מחמרי ישראל פוסט. אישא תרומתו: משום בעלי כיסין שיש לוקח קרקעות הרבה, וחסיס על רוב מעשרות, ויקנהו לגוים וימריחום גוים, ומפקע ליה ממעשר.

א

גלגול הקדש – פוסט, דתנן: הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה ופדאתה – חייבת. משוגלגלה ופדאתה – חייבת. הקדישה עד שלא גלגלה, וגלגלה הגופר, ואחר כך פדאתה – פטורה, שבשעת חובתה היתה פטורה. בעי רבא: גלגול גוי מאי? מיתנא תנן: גר שנתגזיר והיותה לו עיסה, נעשה עד שלא נתגזיר – פטור, משנתגזיר – חייב, ספק – חייב. הא מאן קתני לה? דברי הכל היא, ואפילו רבי מאיר ורבי יהודה דקמחייבי התם, פטרי הכא. התם הוא דכתיב "דגנך" "דיוגנך" יתירא – הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואפילו גוים. אבל הכא תרי זימני "ערסותיכם" כתיב, חד "ערסותיכם" – כדי עיסתכם, וחד "ערסותיכם" – ולא עיסת גוים ולא עיסת הקדש. או דלמא, רבי יוסי ורבי שמעון קתני לה – דקא פטרי, אבל רבי מאיר ורבי יהודה – גמרי "ראשית" "ראשית" מוהתם? אמר רבא: יהא רענא דאחוויה בְּחִילָמָא. הדר אמר רבא, מאן דאמר: מירוח הגוי פוסט – גלגול הגוי פוסט. מאן דאמר: מירוח הגוי אינו פוסט – גלגול הגוי אינו פוסט. איתבייה רב פפא לרבא: גוי שהפריש פטר חמור וחלה – מודיעים אותו שהוא פטור, וחלתו נאכלת לזרים, ופטור חמור גזוז ועובר בו. הא תרומתו – אסורה, והא האי תנא דאמר: מירוח הגוי אינו פוסט, וגלגול גוי פוסט! ועוד איתבייה רבינא לרבא: חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ – מודיעין אותו שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים, ותרומתו אינה מְדַמַּעַת. הא תרומתו בארץ – אסורה ומְדַמַּעַת, והא האי תנא דאמר: מירוח הגוי אינו פוסט, גלגול הגוי פוסט! מדרבנן, גזירה משום בעלי כיסים.

א

אף בנות כותים נדות מעריסותן, בו כיום גזרו. וההיא ד"בנות כותים" מוקמינן במסכת נדה (לכא) כרבי מאיר דאמר גזירי אמת הן, ומשום דלא דרשי "אשה" "ואשה" לרבות קטנה בת יום אחד! ויש לומר: דעל כרחק אפילו למאן דאמר גזירי אריות הן, אית ליה נמי ההיא גזירה, דכולהו תנאי מודו בשמונה עשר דבר. ואף על גב דבבנות גוים לא גזרו מעריסותן אלא בת שלש, דחזיא לביאה כמו בתיוק גי בן תשע שנים ויום אחד, כדאיתא בפרק "אין מעמידך" (עבודה זרה לזא), והזמירו על כותים, שלא יטמעו בהם, משום דדמו קצת לישראל ונהגין במצות במקצת. ולהכי חשיבי שתי גזירות, דאין שוות. ואפילו למאן דבעי למימר מעיקרא בן יום אחד חשיבי שתי גזירות, משום דאי הוה גזרו אגוים – לא הוה ידעין כותים, לפי שאין הכותים אדוקים כגוים. ואי הוה גזרו אבותים – הוה אמנא: משום דדמו לישראל, חזישין לאיטמוני טפי. והא דמוקי לה בגדה כרבי מאיר – משום סיפא, דקתני: והכותים טמאים משכב תחתון כעליון, לפי שהם בועלי נדות. והא דקאמר רבי יוסי בגמרא (נדה לכא), מעשה היה, והטבילה קודם לאמה – לאו משום דטעמיה משום נדות, אלא משום דלא ליהוי בי חובא ואיטוללא אי חזי גזיר דלחיוי טמאה ולא חזי, ואם תאמר: ולרבי מאיר, היכי הוי משמונה עשר דבר, הא בכל דוכתא הכי דינא ואפילו מדאורייתא, דהא רבי מאיר חייש דמיעוטא! ויש לומר: דמיעוטא דלא שכיח הוא, והוי כמו מיעוטא דמיעוטא, ולא חייש רבי מאיר. דגנך דגנך יתירא – פירש בקונטרס: דתרי כתיבי, חד בראה אבני, וחד ב"שפטיס". ונראה דאין צריך, דיתירושך ויתחרך" הוי כמו "דגנך". וחשיב כמו מיעוט אחר מיעוט, כדמוכח בפרק "ראשית הגז" (חולין כלהא) דממעט רבי אליעזר שותפות, מדכתיב "צאנך", ורבנן מוקמי ליה לשותפות גוי. ורבי אליעזר – נפקא ליה מ"ראשית דגנך", ורבנן – "ראשית" הפסוק הענין, אלמא, דאי לא דאפסוק ב"ראשית", הוה אמנא ד"דגנך" קאי א"גז צאנך", אף על גב דלאו בדידיה כתיב, כל שכן דקאי א"יתירוש ויתחך", דכולהו במעשר וכתיבי, ופירוש הקונטרס עיקר.

חד ערסותיכם ולא עיסת גוי וחד ערסותיכם ולא עיסת הקדש – לא דק, דמעיקרא הוה ליה למעוטי עיסת הקדש, דמסתמי טפי. ואף על גב דממעטין נמי עיסת מעשר שני לרבי מאיר בפרק "כל שעה" (פסחים לחא), ובפרק "לולב הגזול" (סוכה להב, ושם) – היינו משום דהוי כעיסת הקדש, דסבר: ממון גבה הוא. ומיהו קצת קשה: דהתם מסיק, משום דכתיב תרי זימני "ערסותיכם" ועוד דריש ליה בפרק "ראשית הגז" (חולין כלהא), ל"כדי ערסותיכם" – פירוש: כשיעור עיסת מדבר, ומ"ערסותיכם" דריש, מדבעי לאוקומי מעיקרא: לרבות של שותפין! ושמא כולוהו שמע מינה, ואם תאמר: דהכא בעי תרי קראי – חד לגוי וחד להקדש, וכן לגבי מירוח כדפריש בקונטרס, וכן בפרק שני דבבורות (יגב) לגבי אונאה בעי תרי "עמיתך" – חד למעוטי גוי וחד למעוטי הקדש. ובפרק קמא דפסחים (הב, ושם) ממעטין מתד "לך" – של אחריים ושל גבה, וגבי נוקין נמי דרשינן בבבא קמא (לזא), "רעהר" – ולי גוי וחקדשו ויש לומר: דכיון דגלי לן חלה גבי חלה דהקדש וגוי שוין, הוא הדין בכל דוכתא. והא דמביעיא לן תרי קראי גבי אונאה – שאני התם, דסלקא דעתך כיון דמוסיף חומש בהקדש, כל שכן דאית ביה אונאה, ואף על גב דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה – מחולל. ויש ספרים דגרסי הכא "חד כדי ערסותיכם", כדרשין ב"ראשית הגז" (חולין כלהא), ולא גרסינן "ולא עיסת גוי", ולגויסא זו הקדש וגוי מתד קרא נפקא. גוי שהפריש פטר חמור – פירש בקונטרס: שהפריש שד. וקשה: אפילו בשל ישראל ליכא משום קדושה, דחולין גמורין הוא. ותנן בפרק קמא דבבורות (טא), ואם מת – נתנן בו אלא ודאי בפטר חמור גופיה מיירי, כרבי יהודה דתניא בפרק קמא דבבורות (שסב), פטר חמור אסור בחנאה, דברי רבי יהודה. ותרומתו אינה מדמעת – משמע: הא תרומת חוצה לארץ דישאל – מדמעת. והא דאמר בפרק "עד כמה" (בבורות כזא), גבי תרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב: רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה – (איירי) בימי טומאתו. לא כדברי פירוש רש"י דאם נתבטל ברוב – שריא אפילו לזר. והכא משמע בהדיא דמדמעת, ואסור. אלא לכוון בימי טומאתו דוקא הוא דשריא, דרבה בן חזיה, ומדכתיב עלי קאתי, ומיהו אותם שתי חלות שעושין אחת לאור ואחת לכוון, כדתנן במסכת חלה פרק בתרא (משנה ח): אם נתערבה אותה של כהן – אינה מדמעת, ושרי אפילו לזר, כדמוכח בירושלמי [ופר] רביעי (חלה) דאמר עלה: הורה רבי אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב. אמר רבי יונה: מלמד שהיא עולה בפחות (מאחז) ממאה, ואינה נאסרת [באחד ומאה], אמר רב, רבי יערי: מתניתין אמרה כן, אפילו אחד באחד. דתניא: ונאכלת עם הזר על השולחן, ומשמע ליה לפי המסקנא, דאפילו אחד באחד שרי. ושמא היכא דאותה חלה שהיה של כהן כבר גזול שנתערב – אין להקל, כדאשכחן (ביצה גב) גבי "את שדרכו ולמנותו", דרבי עקיבא מסיק אף בכרות של בעל הבית, דחשיבי, ולא בטלי, ומיהו מדקדקיל כל כך, דמסיק בירושלמי דאפילו אחד באחד שרי, מסתברא דלא שניא. גוירה משום בעלי כיסין – אליבא דרבי שמעון דפטר לעיל מירוח גוי מסקנין הכי דחייב מדרבנן ומדמעת בארץ, ותימה: דאמרין בריש פרק שני דקדושין (מאב), תרומת גוי מדמעת, דחייבין עליה חומש, ורבי שמעון פוסט! ויש לומר: דהתם מדאורייתא פליגי. אי נמי: אחומש הוא דפליגי, ומוודה דמדמעת. ואם תאמר: לרב

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

לרב פפא ולרבינא. דלא משמע להו דמחייב מדרבנן תקשי להו דרבי שמעון אדרבי שמעון בסוף פרק קמא דבבבורות (יא.ב). דמייתי התם מתניתין דתנן במסכת דמאי פרק שליש (משנה ד): המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ – בחזקתו למעשר ולשביעיה. אצל הגוי – כפירותיו. רבי שמעון אומר: דמאי. אלמא, אי דאי חלפניהו גוי – חייב לרבי שמעון? ויש לומר: דהנך דהכא משמע להו

— מדאורייתא, משום דאי מדרבנן — אפילו חלה נמי, דלא מסקי אדעתיהוה הנך שינוי. ואם תאמר: 2
הא דאמרין בסוף פרק קמא דבבבורות (יא.ב): 3
הלוקח טבלים ממורחין מן הגוי — מעשר, וכן 4
שלו. ופירי: דמריניהו מאן? אילימא דמריניהו 5
גוי — "דינוגון" אמר רחמנא, ולא דינוג גוי? 6
ומאי קשיא, הא מסקינן דחייב מדרבנן, גזירה 7
משום בעלי כסין? ואין לומר: דהני מילי כשהיה 8
מתחילתו של ישראל ומכור לגוי ומכורו גוי — 9
דלא מיפטר, אבל באותו שהיה מתחילתו של גוי 10
— התם לא שייכא גזירה משום בעלי כסין. לאו 11
מילתא היא, דאפילו בנר מסקינן דך גזירה, דלא 12
מיפטר במה שממרח קודם שנתגייר. ואין לומר: 13
הא מדרבנן גזירה משום בעלי כסין, לא אמר דהן 14
שלו מהאי טעמא נפשיה, אם כן הא דאמר רב, רבי 15
אלעזר חתם: הא דאי חלפניהו — דכולי עלמא 16
בעי למיתביניהו לכהן, ופריך עלה מהא דמעשרן 17
והן שלו. מאי קשיא? הדיא דרבי אלעזר מדרבנן 18
ברי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר 19
— בגדה פרק "כל היד" (טו.ב) פירש 20
בקונטרס: דרוקא בהמתו, שהוא אכילת עראי, 21
אבל אכילת קבע — לא. והני מדרבנן, דלא 22
מהא דפריך חתם: ואין ספק מוציא מידי דאי? והתניא, 23
חבר שמת והניח מגורה כז' ומשני: 24
דספק וספק הוא, משום דשמן עבד כרבי אושעיא. ואי בהמתו דוקא, אכתי תקיש ליה, 25
דלאדם דאי טבל לאכילת קבעו מיהו הואו איכא לשנוי: דספק מוציא מידי דאי דברבנן, 26
ובפרק קמא דפסחים (ט.א), דמייתי לה אבדיקת חמץ דרבנן גבי "אין חוששין שמא גזירה 27
חולדה" — גבי חמץ החמירו כדאי דאורייתא. אבל קשה מוכך דשמעתין: דאי בהמתו 28
דוקא, אכתי לא ליפטר מירוח גוי מאכילת אדם, דלא אפשר למיפטר נפשה כרבי אושעיא לעצין אכילת עצמו, 29
וכך דלארס עצמו נמי שרי, ריבהמתי? דנקט — לפי שדרכו להערים בלשון זה, שצולחן בהמתו מכנסים, שמתבייש לומר לצורך עצמו. ואף על גב דאכילת קבע אסור קודם ראיית פני הבית 30
— היינו, היכא דיכול לבא לידי חיוב כשיראה פני הבית, אבל היכא שהכניסה במוץ שלה ומירחה בבית — שוב אינו יכול לבא לידי חיוב עוד. וקשה: דבפרק קמא דביצה (יג.ב) תניא: 31
הכניס שכלין לעשות מתוך עיסה — אוכל מתוך עראי, ופטור. ובתוספתא קתני בהדיא: מכניס לבית. וקתני: דוקא עראי, אבל קבע — לא. אף על גב דהכניסן במוץ, דהא "שכלין" קתני? 32
ועוד קשה: אכתי יכול לבא לידי חיוב, למאן דאמר ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פח.ב) דחטיין ושעורין בני גורן ננינה, בגורן תלנינו רחמנא, דלא גרע ששאין גורן בבית מעשאן 33
גורן בשדה, דחייב בלא ראיית פני הבית! ונראה לפרש: דהא דפריך הכא "אי הכי תרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — דמדיד דמאכל בהמה קשיא ליה, מה הועילו חכמים בתקנתן, 34
בגן שעורין ושבטל שועל, שהוא מאכל לפסוסים ולרכש. ועוד יש לפרש: דהכי פריך "והרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — ואף על גב דרבי אושעיא לא מחזי אלא לאכילת עראי, 35
לעצין אכילת עראי בלא גזירה בעלי כסין, כיון דיכול לפטור עצמו מעראי כדרכי אושעיא. ועל כרחך, כי גזור משום בעלי כסין — אכילת עראי גזירה. ואכילת קבע 36
— מעיקרא נמי בלאו הכי לא אכיל, דהתם גם מירוח הגוי נמי לא היה פטור אלא מעראי, אפילו כי לא גזור משום בעלי כסין. דנדי דגלגול גוי פטור לגמרי — היינו, משום דכי משוית 37
ליה כקודם לגלול, שרי לגמרי. אבל מירוח גוי כי משוית ליה נמי בלא נתמרח — מיתסרא מיהא אכילת קבע. והא דקאמר לעיל: חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ — מודיעין אותו 38
שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדרמעת. הא בארץ ישראל — מדרמעת. ודיק מיניה: דסבר גלגול הגוי — פטור, מירוח הגוי — אינו פטור, משמע: הא אם היה מירוח גוי 39
פטור — היתה תרומתו נאכלת לזרים כמו חלה. היינו, התם דתבואה של גוי שלא היתה עומדת לחתחיב במעשר — מיפטרא נמי לגמרי. אבל אותה שתחילתה של ישראל, ומכר לגוי 40
— לא מיפטר ממירוח אלא מעראי. ומיהו לגמרי מסקינן משום בעלי כסין — אפילו תחילתה דגוי, ומכר לישראל, חייב, כדפירשתי לעיל מדלא מיפטר גוי שמרח קודם שנתגייר. ואם 41
תאמרו: ומאי שנא ממירוח הקדש לעיל, דפטר לגמרי. ותנן נמי בפרק קמא דמסכת פאה (משנה ו): דהמקדש והפדה — חייב במעשר, עד שימרח הגוביר? ויש לומר: דהתם משום פסידא 42
דהקדש אוקמה רבנן אדאורייתא. וקצת יש דוחק לפירוש זה: דקודם גזירה דבעלי כסין, מה שייך לחלק בין היה מתחילתו של גוי לאותו שהיה של ישראל ומכור לגוי? ואם שייך לחלק 43
בו, אם כן, אחר שגזרו משום בעלי כסין, אמאי גזרו על אותו שהיה מתחלתו של גוי? ומכל מקום לא יתכן פירוש זה, דבמסכת (פאה) (תרומות) פרק תשיעי (משנה ז) משמע דמירוח 44
הגוי פטור מאכילת עראי, דתנן: המנכס עם הגוי בחסות, אף על פי שפירותיו טבל — אוכל מתוך עראי. כלומר, שטבל זה כשורעם, דמן הממוחן זרע. ודינודיו טבל אסור בדבר שאין 45
זרע כלה, כדתנן תהם, וחסות — דבר שאין זרע כלה תם. כדנתיב בסוף "הגורד מן היק" (נדרים נח.ב). והא דשרי עראי — על כרחך לאו כמאן דאמר זכא אינו פטור דאורייתא, 46
דלדידיה אפילו עראי אסור. אלא כמאן דאמר פטור, וכי גזור משום בעלי כסין — בקבע, אבל באכילת עראי — לא גזור. **ברי** שתהא בהמתו אוכלת — ואם תאמר: היכן מציעו דטבל 47
אסור בהנאה? ויש לומר: דתפאק לן, כדררשין בפרק "במה מדליקין" (שבת כו.א): אין מדליקין בטבל טמא, משום "משמרת תרומותיה" — בשתי תרומות הכתוב מדרב, מה תרומה טהורה 48
— אין לך בה אלא משעת הדימה ואילך, פירוש: אכילתה. אף תרומה טמאה — כן, דהיינו, דהולקה. והדר גמרינן טהורה מטמאה, דמיתסר בחזקתה קודם דתזמה, וכן לאכילתה לבהמתו 49
כל הנאות של כילוי דהוי כעין הדלקה. ולא כמו שפירש בקונטרס: דווקא טבל טמא, אבל בטבל טהור — מדליקין. אלא נקט טמא — וכל שכן טהור. ומהדיא דרשא גופא דיעינן דאין 50
ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה. (**יצק**) — נתן תחילה שמן ולבנתו קודם הסולה, יצק לאחר תנית סולה, ובלל. שכן דרך כל המנחות שנתן שמן תחילה בכלל, ואחר כך 51
נתן סולה, וחזרו ויצק עליה שמן, ובלל. ועוד יש תניית שמן שלישית. שלא הזכיר בקונטרס. דתנן לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב): כל המנחות הנעשות בכלי טענות שלשה מתנות 52
שמן: יצקה, ובלילה, ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן. ונראה דכולו תני להו הכא: ד"נתן שמנו" — הוא תנית שמן תחילה בכלי, ויצק ובלל" — היא יצקה ובלילה דלקמן. ובין הכא 53
ובין התם הוה ליה למייתי בלילה ברישא, ד"יצק" הוא יצקה אחרונה, דמריבין כל המנחות ליצקה, בר ממנחת מאפה, לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב). שכן הוא הסדר: תחילה נתן 54
השמן בכלי, ונתן הסולה, ולש בפושרים. ונתן שמן עליו, בלל, וחזרו ונתן שמן לקיים מצות יצקה, וקומץ. **יצק** — ובלל — תימה דלא תני "מלח", כדנתיב ב"השוכר רבה" (מנחות 55
יח.א): לא יצק, לא בלל, לא מלח. **ובשעת** הביעור — בשעה ששית, אבל מכאן ואילך — לא יבדוק, ואפילו לא ברך בומנו, משום דרילמא אתי למיכל מיניה כשמוצאין בפסח. ורבנן 56
פליגי עליה, דאמרי: לא ברך בתוך (הפסח) (ומעורו), כלומר, במועד שריפתו דהיינו בשש — יבדוק לאחר המועד, בתוך הפסח עצמו, ולא גורין דלמא אתי למיכל מיניה. כך פירש 57
בקונטרס

אי הכי, אפילו חלה נמי! — אפשר דאפי לה פחות
מתחילת רבעים קמח ועוד. תרומה נמי! — אפשר
דעבד לה כדרכי אושעיא. דאמר רבי אושעיא:
מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה, פרי
שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. אי נמי,
דעיל לה דרך גזות ודרך קרפפות?! — **התם —**
בפרהסיא, וזלא ביה מילתא. הכא — בצינעא, לא וזלא
ביה מילתא. משנה פא לו לעשרו, נתן עליו שמו
ולבנתו, יצק ובלל, הניף והניש, קמץ והקטיר. והשאר
נאכל לבהנים. משקרב העומר, יוצאין ומוצאין שוק
ירושלים שהוא מלא קמח קלי, שלא פרצו חכמים,
דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: פרצו חכמים היו
עושין. גמרא ולא גזר רבי יהודה דלמא אתי למיכל
מיניה. ורמיניהו, רבי יהודה אומר: בורקין אור איבנעה
עשר, ובאבנעה עשר שחרית, ובשעת הביעור.
וחכמים אומרים: לא בך כו! אמר רבה: שאני חרש,
מתוך

שמן יאכל. **גמרא בודקים — חמץ. ובשעת הביעור —** בשעה ששית, אבל מכאן ואילך
— לא ויבדוק, אפילו לא ברך בומנו, דגורין משום דלמא אתי למיכל כשמוצא בפסח.
ורבנן פליגי עליה, דאמרי: לא ברך בתוך המועד, כלומר, במועד שריפתו דהיינו בשש
— יבדוק לאחר המועד, בתוך הפסח עצמו, ולא גורין דלמא אתי למיכל מיניה.
מתוך
ושייך למיגור ביה משום בעלי כסין! והיה מפרש הרב רבינו פאמיסותך
ואף על גב דאכילת קבע אסור קודם ראיית פני הבית
— היינו, היכא דיכול לבא לידי חיוב כשיראה פני הבית, אבל היכא שהכניסה במוץ שלה ומירחה בבית — שוב אינו יכול לבא לידי חיוב עוד. וקשה: דבפרק קמא דביצה (יג.ב) תניא:
הכניס שכלין לעשות מתוך עיסה — אוכל מתוך עראי, ופטור. ובתוספתא קתני בהדיא: מכניס לבית. וקתני: דוקא עראי, אבל קבע — לא. אף על גב דהכניסן במוץ, דהא "שכלין" קתני?
ועוד קשה: אכתי יכול לבא לידי חיוב, למאן דאמר ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פח.ב) דחטיין ושעורין בני גורן ננינה, בגורן תלנינו רחמנא, דלא גרע ששאין גורן בבית מעשאן
גורן בשדה, דחייב בלא ראיית פני הבית! ונראה לפרש: דהא דפריך הכא "אי הכי תרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — דמדיד דמאכל בהמה קשיא ליה, מה הועילו חכמים בתקנתן,
בגן שעורין ושבטל שועל, שהוא מאכל לפסוסים ולרכש. ועוד יש לפרש: דהכי פריך "והרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — ואף על גב דרבי אושעיא לא מחזי אלא לאכילת עראי,
לעצין אכילת עראי בלא גזירה בעלי כסין, כיון דיכול לפטור עצמו מעראי כדרכי אושעיא. ועל כרחך, כי גזור משום בעלי כסין — אכילת עראי גזירה. ואכילת קבע
— מעיקרא נמי בלאו הכי לא אכיל, דהתם גם מירוח הגוי נמי לא היה פטור אלא מעראי, אפילו כי לא גזור משום בעלי כסין. דנדי דגלגול גוי פטור לגמרי — היינו, משום דכי משוית
ליה כקודם לגלול, שרי לגמרי. אבל מירוח גוי כי משוית ליה נמי בלא נתמרח — מיתסרא מיהא אכילת קבע. והא דקאמר לעיל: חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ — מודיעין אותו
שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדרמעת. הא בארץ ישראל — מדרמעת. ודיק מיניה: דסבר גלגול הגוי — פטור, מירוח הגוי — אינו פטור, משמע: הא אם היה מירוח גוי
פטור — היתה תרומתו נאכלת לזרים כמו חלה. היינו, התם דתבואה של גוי שלא היתה עומדת לחתחיב במעשר — מיפטרא נמי לגמרי. אבל אותה שתחילתה של ישראל, ומכר לגוי
— לא מיפטר ממירוח אלא מעראי. ומיהו לגמרי מסקינן משום בעלי כסין — אפילו תחילתה דגוי, ומכר לישראל, חייב, כדפירשתי לעיל מדלא מיפטר גוי שמרח קודם שנתגייר. ואם
תאמרו: ומאי שנא ממירוח הקדש לעיל, דפטר לגמרי. ותנן נמי בפרק קמא דמסכת פאה (משנה ו): דהמקדש והפדה — חייב במעשר, עד שימרח הגוביר? ויש לומר: דהתם משום פסידא
דהקדש אוקמה רבנן אדאורייתא. וקצת יש דוחק לפירוש זה: דקודם גזירה דבעלי כסין, מה שייך לחלק בין היה מתחילתו של גוי לאותו שהיה של ישראל ומכור לגוי? ואם שייך לחלק
בו, אם כן, אחר שגזרו משום בעלי כסין, אמאי גזרו על אותו שהיה מתחלתו של גוי? ומכל מקום לא יתכן פירוש זה, דבמסכת (פאה) (תרומות) פרק תשיעי (משנה ז) משמע דמירוח
הגוי פטור מאכילת עראי, דתנן: המנכס עם הגוי בחסות, אף על פי שפירותיו טבל — אוכל מתוך עראי. כלומר, שטבל זה כשורעם, דמן הממוחן זרע. ודינודיו טבל אסור בדבר שאין
זרע כלה, כדתנן תהם, וחסות — דבר שאין זרע כלה תם. כדנתיב בסוף "הגורד מן היק" (נדרים נח.ב). והא דשרי עראי — על כרחך לאו כמאן דאמר זכא אינו פטור דאורייתא,
דלדידיה אפילו עראי אסור. אלא כמאן דאמר פטור, וכי גזור משום בעלי כסין — בקבע, אבל באכילת עראי — לא גזור. **ברי** שתהא בהמתו אוכלת — ואם תאמר: היכן מציעו דטבל
אסור בהנאה? ויש לומר: דתפאק לן, כדררשין בפרק "במה מדליקין" (שבת כו.א): אין מדליקין בטבל טמא, משום "משמרת תרומותיה" — בשתי תרומות הכתוב מדרב, מה תרומה טהורה
— אין לך בה אלא משעת הדימה ואילך, פירוש: אכילתה. אף תרומה טמאה — כן, דהיינו, דהולקה. והדר גמרינן טהורה מטמאה, דמיתסר בחזקתה קודם דתזמה, וכן לאכילתה לבהמתו
כל הנאות של כילוי דהוי כעין הדלקה. ולא כמו שפירש בקונטרס: דווקא טבל טמא, אבל בטבל טהור — מדליקין. אלא נקט טמא — וכל שכן טהור. ומהדיא דרשא גופא דיעינן דאין
ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה. (**יצק**) — נתן תחילה שמן ולבנתו קודם הסולה, יצק לאחר תנית סולה, ובלל. שכן דרך כל המנחות שנתן שמן תחילה בכלל, ואחר כך
נתן סולה, וחזרו ויצק עליה שמן, ובלל. ועוד יש תניית שמן שלישית. שלא הזכיר בקונטרס. דתנן לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב): כל המנחות הנעשות בכלי טענות שלשה מתנות
שמן: יצקה, ובלילה, ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן. ונראה דכולו תני להו הכא: ד"נתן שמנו" — הוא תנית שמן תחילה בכלי, ויצק ובלל" — היא יצקה ובלילה דלקמן. ובין הכא
ובין התם הוה ליה למייתי בלילה ברישא, ד"יצק" הוא יצקה אחרונה, דמריבין כל המנחות ליצקה, בר ממנחת מאפה, לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב). שכן הוא הסדר: תחילה נתן
השמן בכלי, ונתן הסולה, ולש בפושרים. ונתן שמן עליו, בלל, וחזרו ונתן שמן לקיים מצות יצקה, וקומץ. **יצק** — ובלל — תימה דלא תני "מלח", כדנתיב ב"השוכר רבה" (מנחות
יח.א): לא יצק, לא בלל, לא מלח. **ובשעת** הביעור — בשעה ששית, אבל מכאן ואילך — לא יבדוק, ואפילו לא ברך בומנו, משום דרילמא אתי למיכל מיניה כשמוצאין בפסח. ורבנן
פליגי עליה, דאמרי: לא ברך בתוך (הפסח) (ומעורו), כלומר, במועד שריפתו דהיינו בשש — יבדוק לאחר המועד, בתוך הפסח עצמו, ולא גורין דלמא אתי למיכל מיניה. כך פירש
בקונטרס

אי הכי בחלה נמי — ליעזור לגלול נמי, משום בעלי כסין. **אפשר דאפי לה כו' —** כלומר,
להכי לא גורין בחלה, דאי הוה בעי לאערומי — מצי לאיערומי בהיתירא. **דאפי לה**
פחות מחמשה רבעים קמח ועוד — דלא מחייב בחלה, דהוה שיעור עיסה לחלה, במסכת
עירובין בפרק "כיצד משתתפין" (פג.ב). **במוץ שלה —** כעין מאכל בהמה, ומאכל בהמה
פטור מן המעשר. לישנא אחרת: **במוץ שלה**
— שלא יראה פני הבית. דרך גזות דרך חצירות
— דאין טבל מוקבע למעשר עד שיכניסוהו דרך
השער, דכתיב: "ואכלו בשערך ושבעו",
ובמעשר כתיב בפרק "השוכר את הפועלים"
(בבא מציעא פח.א). **התם —** במוץ ובדרך גזות
— פרהסיא, וזלא מילתא, שיאמרו: פלוגי מערים
למיפטר ממעשר, הלכך עבד ליה על ידי גזים
בצנעא. **הכא —** גבי חלה, הפחות ממילתא
רבעים ועוד. **צנעא היא ולא וזלא ביה מילתא**
— הלכך לא עבד על ידי גזים. **משנה בא לו**
לעשרו נתן תחילה שמו ולבנתו יצק ובלל
— שכן דרך כל המנחות שנתן שמן תחילה
בכלי, ואחר כך נתן סולה, וחזרו ויצק עליה
שמן, ובלל, כדאמר בפרק "אלו מנחות"
(מנחות ער.ב). **הניף והניש —** דאמרין בפרק
"כל המנחות" (שם סא.א), דמנחת העומר
טעונה תנופה והגשה. **משקרב עומר —** מיד
כשיצאין מוצאין שוקי ירושלים מליאות קמח
וקלי מתבואה חרשה. **שלא פרצו חכמים —**
דגורין: שמא יאכל כשיקצור, ויאכל חרש
קודם העומר, וזה שכבר הוא קמח — ודאי נקצר
קודם העומר. **רבי יהודה אומר כו' —** דלא גזר
שמן יאכל. **גמרא בודקים —** חמץ. **ובשעת הביעור —** בשעה ששית, אבל מכאן ואילך
— לא ויבדוק, אפילו לא ברך בומנו, דגורין משום דלמא אתי למיכל כשמוצא בפסח.
ורבנן פליגי עליה, דאמרי: לא ברך בתוך המועד, כלומר, במועד שריפתו דהיינו בשש
— יבדוק לאחר המועד, בתוך הפסח עצמו, ולא גורין דלמא אתי למיכל מיניה.
מתוך

ושייך למיגור ביה משום בעלי כסין! והיה מפרש הרב רבינו פאמיסותך
ואף על גב דאכילת קבע אסור קודם ראיית פני הבית
— היינו, היכא דיכול לבא לידי חיוב כשיראה פני הבית, אבל היכא שהכניסה במוץ שלה ומירחה בבית — שוב אינו יכול לבא לידי חיוב עוד. וקשה: דבפרק קמא דביצה (יג.ב) תניא:
הכניס שכלין לעשות מתוך עיסה — אוכל מתוך עראי, ופטור. ובתוספתא קתני בהדיא: מכניס לבית. וקתני: דוקא עראי, אבל קבע — לא. אף על גב דהכניסן במוץ, דהא "שכלין" קתני?
ועוד קשה: אכתי יכול לבא לידי חיוב, למאן דאמר ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פח.ב) דחטיין ושעורין בני גורן ננינה, בגורן תלנינו רחמנא, דלא גרע ששאין גורן בבית מעשאן
גורן בשדה, דחייב בלא ראיית פני הבית! ונראה לפרש: דהא דפריך הכא "אי הכי תרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — דמדיד דמאכל בהמה קשיא ליה, מה הועילו חכמים בתקנתן,
בגן שעורין ושבטל שועל, שהוא מאכל לפסוסים ולרכש. ועוד יש לפרש: דהכי פריך "והרומה נמי עבד ליה כרבי אושעיא" — ואף על גב דרבי אושעיא לא מחזי אלא לאכילת עראי,
לעצין אכילת עראי בלא גזירה בעלי כסין, כיון דיכול לפטור עצמו מעראי כדרכי אושעיא. ועל כרחך, כי גזור משום בעלי כסין — אכילת עראי גזירה. ואכילת קבע
— מעיקרא נמי בלאו הכי לא אכיל, דהתם גם מירוח הגוי נמי לא היה פטור אלא מעראי, אפילו כי לא גזור משום בעלי כסין. דנדי דגלגול גוי פטור לגמרי — היינו, משום דכי משוית
ליה כקודם לגלול, שרי לגמרי. אבל מירוח גוי כי משוית ליה נמי בלא נתמרח — מיתסרא מיהא אכילת קבע. והא דקאמר לעיל: חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ — מודיעין אותו
שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדרמעת. הא בארץ ישראל — מדרמעת. ודיק מיניה: דסבר גלגול הגוי — פטור, מירוח הגוי — אינו פטור, משמע: הא אם היה מירוח גוי
פטור — היתה תרומתו נאכלת לזרים כמו חלה. היינו, התם דתבואה של גוי שלא היתה עומדת לחתחיב במעשר — מיפטרא נמי לגמרי. אבל אותה שתחילתה של ישראל, ומכר לגוי
— לא מיפטר ממירוח אלא מעראי. ומיהו לגמרי מסקינן משום בעלי כסין — אפילו תחילתה דגוי, ומכר לישראל, חייב, כדפירשתי לעיל מדלא מיפטר גוי שמרח קודם שנתגייר. ואם
תאמרו: ומאי שנא ממירוח הקדש לעיל, דפטר לגמרי. ותנן נמי בפרק קמא דמסכת פאה (משנה ו): דהמקדש והפדה — חייב במעשר, עד שימרח הגוביר? ויש לומר: דהתם משום פסידא
דהקדש אוקמה רבנן אדאורייתא. וקצת יש דוחק לפירוש זה: דקודם גזירה דבעלי כסין, מה שייך לחלק בין היה מתחילתו של גוי לאותו שהיה של ישראל ומכור לגוי? ואם שייך לחלק
בו, אם כן, אחר שגזרו משום בעלי כסין, אמאי גזרו על אותו שהיה מתחלתו של גוי? ומכל מקום לא יתכן פירוש זה, דבמסכת (פאה) (תרומות) פרק תשיעי (משנה ז) משמע דמירוח
הגוי פטור מאכילת עראי, דתנן: המנכס עם הגוי בחסות, אף על פי שפירותיו טבל — אוכל מתוך עראי. כלומר, שטבל זה כשורעם, דמן הממוחן זרע. ודינודיו טבל אסור בדבר שאין
זרע כלה, כדתנן תהם, וחסות — דבר שאין זרע כלה תם. כדנתיב בסוף "הגורד מן היק" (נדרים נח.ב). והא דשרי עראי — על כרחך לאו כמאן דאמר זכא אינו פטור דאורייתא,
דלדידיה אפילו עראי אסור. אלא כמאן דאמר פטור, וכי גזור משום בעלי כסין — בקבע, אבל באכילת עראי — לא גזור. **ברי** שתהא בהמתו אוכלת — ואם תאמר: היכן מציעו דטבל
אסור בהנאה? ויש לומר: דתפאק לן, כדררשין בפרק "במה מדליקין" (שבת כו.א): אין מדליקין בטבל טמא, משום "משמרת תרומותיה" — בשתי תרומות הכתוב מדרב, מה תרומה טהורה
— אין לך בה אלא משעת הדימה ואילך, פירוש: אכילתה. אף תרומה טמאה — כן, דהיינו, דהולקה. והדר גמרינן טהורה מטמאה, דמיתסר בחזקתה קודם דתזמה, וכן לאכילתה לבהמתו
כל הנאות של כילוי דהוי כעין הדלקה. ולא כמו שפירש בקונטרס: דווקא טבל טמא, אבל בטבל טהור — מדליקין. אלא נקט טמא — וכל שכן טהור. ומהדיא דרשא גופא דיעינן דאין
ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה. (**יצק**) — נתן תחילה שמן ולבנתו קודם הסולה, יצק לאחר תנית סולה, ובלל. שכן דרך כל המנחות שנתן שמן תחילה בכלל, ואחר כך
נתן סולה, וחזרו ויצק עליה שמן, ובלל. ועוד יש תניית שמן שלישית. שלא הזכיר בקונטרס. דתנן לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב): כל המנחות הנעשות בכלי טענות שלשה מתנות
שמן: יצקה, ובלילה, ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן. ונראה דכולו תני להו הכא: ד"נתן שמנו" — הוא תנית שמן תחילה בכלי, ויצק ובלל" — היא יצקה ובלילה דלקמן. ובין הכא
ובין התם הוה ליה למייתי בלילה ברישא, ד"יצק" הוא יצקה אחרונה, דמריבין כל המנחות ליצקה, בר ממנחת מאפה, לקמן בפרק "אלו מנחות" (ער.ב). שכן הוא הסדר: תחילה נתן
השמן בכלי, ונתן הסולה, ולש בפושרים. ונתן שמן עליו, בלל, וחזרו ונתן שמן לקיים מצות יצקה, וקומץ. **יצק** — ובלל — תימה דלא תני "מלח", כדנתיב ב"השוכר רבה" (מנחות
יח.א): לא יצק, לא בלל, לא מלח. **ובשעת** הביעור — בשעה ששית, אבל מכאן ואילך — לא יבדוק, ואפילו לא ברך בומנו, משום דרילמא אתי למיכל מיניה כשמוצאין בפסח. ורבנן
פליגי עליה, דאמרי: לא ברך בתוך (הפסח) (ומעורו), כלומר, במועד שריפתו דהיינו בשש — יבדוק לאחר המועד, בתוך הפסח עצמו, ולא גורין דלמא אתי למיכל מיניה. כך פירש
בקונטרס

מנחות דף סז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר וזהר" (ליום שלישי) רלא

לֹא הִכְהֵן לְעֶשְׂרֹן, נִתֵּן (עֲלִיוֹ) שְׁמֹנוֹ וּלְבֹנָתוֹ בְּכָלִי, יִצְקֶה שֶׁמֶן עַל
הָעֶשְׂרֹן שֶׁהוֹנֵחַ עַל הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכָלִי, וְכָלֵל אֶת הָעֶשְׂרֹן בְּשֶׁמֶן. הֵנִיף
הַכֹּהֵן וְהֵנִיחַ, קָמְיָן מִן הַמִּנְחָה מִלּוֹא קוֹמֶצֶה, וְכֵן לִיקַט אֶת הַלְבוּנָה
מִהַמִּנְחָה, וְהִקְמִיר אֶת שְׁנֵיהֶם, קוֹמֵץ הַסּוּלָת וְקוֹמֵץ הַלְבוּנָה, עַל
הַמִּזְבֵּחַ, וְהִשָּׂאֵר מִן הַסּוּלָת שְׁלֹא נִקְמֵץ, נֶאֱכַל לַכֹּהֲנִים הַזֹּכְרִים לַיּוֹם
וְלַיְלָה, כִּדָּן שִׁירֵי מִנְחוֹת.
הַמִּשְׁנָה מְסַפֶּרֶת אֲדוּת מִכִּיתֵּר הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה מִיָּד לְאַחַר שֶׁקָּרַב
הָעוֹמֵר, וּמִבִּיָּאָה מִחֲלוּקֶת אִם הָיָה הָדָר בִּרְצוֹן חֲכָמִים: מִשְׁקָרֵב
וּמִמֶּנּוּ שֶׁקָּרַב הָיָה יוֹצֵאֵן לְרַחֲבוּת יְרוּשָׁלַיִם וּמוֹצֵאֵן שׁוֹק
יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא מִלֵּא קָמַח – תְּבוּאָה שֶׁנִּטְחָנָה כְּמוֹת שְׁהִיא, [וְ]קָלִי –
תְּבוּאָה שֶׁנִּטְחָנָה אַחֵר שֶׁנִּתְיַבְּשָׁה בַתְּנוּרָה, מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה,
נִמְכָּרִים בַּחֲנוּטִיּוֹת שֶׁבִּשְׁוֹקִים, וְהָיָה זֶה שְׁלֵל בְּרִצְוֹן חֲכָמִים, שֶׁהָיָה
עֶסְקוֹ בַּתְּבוּאָה זֶה לִפְנֵי הַקֶּרֶת הָעוֹמֵר, וְיֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא אֵגֶב
הָעִיסוֹק בָּהּ יִבְאוּ לֵאכּוֹל מִמֶּנָּה, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר,
בְּרִצְוֹן חֲכָמִים הָיָה עוֹשֵׂיוֹ, שֶׁאֵין לֵאסוֹר אֶת הַקְּצִירָה קוֹדֵם שֶׁהוֹתֵרָה
הַתְּבוּאָה בִּאֲכִילָה, מִשּׁוּם שֶׁאֵין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא יֵאכְלוּ מִמֶּנָּה
בְּאִיסוֹר.

גמרא

שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁנִּחְלַקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוֹדָה אִם מוֹתֵר לַקְּצוֹר מִן
הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה בַּעַת שֶׁהִיא אֲסוּרָה לֵאכֹלָהּ, מִחֲשֵׁשׁ שִׁיאֲכֹלוּהָ
בְּאִיסוֹר. הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹדָה. שְׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא:
וְהָאֵם לֹא נִזְרַךְ רַבִּי יְהוֹדָה דִּלְמָא אֲתִי לְמִיכָל מִינֵיהּ – שֶׁמָּא יִבּוֹא
לֵאכּוֹל מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה, וְרַבִּי יְהוֹדָה – וְיֵשׁ לַהֲקָשׁוֹת מִדְּבָרֵי
הַמִּשְׁנָה בַּפְּסָחִים (ז) עַל דְּבָרֵי מִשְׁנַתּוֹ, שֶׁשְׁנֵינוּ שָׁם, רַבִּי יְהוֹדָה
אָמַר, בְּזִדְקָן אֶת הַחֲמֵץ בְּאוֹר – בְּלִיל (א) אֲרֻכָּה עֶשֶׂר בְּנִיטָן, וְאֵם לֹא
בִּדְק בְּלִיל אֲרַבְעָה עֶשֶׂר בְּנִיטָן בּוֹדֵק בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר בִּשְׁחֲרִית, וְאֵם
לֹא בִּדְק בִּשְׁחֲרִית בּוֹדֵק בְּשָׁעַת הַבִּיעוּר – הַשְּׂרִיפָה וְהַכִּלּוּן שֶׁל
הַחֲמֵץ שֶׁהִיא בִּשְׁעָה הַשִּׁישִׁית, אֲבָל מִכָּאֵן וְאֵילָךְ שֶׁהַחֲמֵץ אֲסוּר
בִּאֲכִילָה, אֵינוֹ בּוֹדֵק, שֶׁמָּא יִבּוֹא לֵאכּוֹל אֶת הַחֲמֵץ שֶׁמִּצָּא. וְחֲכָמִים
אָמְרִים, לֹא בְּדֵק בּוֹ אֲסוּר אֲרַבְעָה עֶשֶׂר יְבִדּוֹק בִּאֲרַבְעָה עֶשֶׂר
בִּשְׁחֲרִית, לֹא בִּדְק בִּאֲרַבְעָה עֶשֶׂר יְבִדּוֹק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד (ב) וּמוֹעֵד
בִּיעוּרוֹ דְּהֵינּוּ בִּשְׁעָה הַשִּׁישִׁית, לֹא בִּדְק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד יְבִדּוֹק
לְאַחַר הַמוֹעֵד (ג) וְכַלּוּמֵר בַּפְּסָח עֲצוּמוֹ, שֶׁלֹּא חֲשָׁשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא
יִבּוֹא לֵאכּוֹל אֶת הַחֲמֵץ, וְקִשָּׁה, מְדוּעַ שֶׁם גּוֹר רַבִּי יְהוֹדָה שֶׁלֹּא
לְבִדּוֹק אַחֵר הַחֲמֵץ בַּעַת אִיסוּרוֹ, שֶׁמָּא יִבּוֹא לֵאכּוֹלוֹ, וְאֵילּוּ כֵּאֵן לֹא
גּוֹר שֶׁלֹּא לַקְּצוֹר מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה בַּעַת אִיסוּרָהּ, שֶׁלֹּא חֲשָׁשׁ
שִׁיבּוּאוֹ לֵאכּוֹל הֵימְנָה. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּה, שְׂאֵנִי – (ד) שׁוֹנָה
אִיסוּר חֲרִישׁ מֵאִיסוּר חֲמֵץ, שֶׁבְּאִיסוּר חֲדָשׁ אֵין לַחֲשׁוֹשׁ לֵאכִילָה
בַּעַת קְצִירָתוֹ,

שְׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: אִי הָיָה – אִם כֵּךְ, שֶׁאֵתָּה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִבּוֹאוּ בְּעֲלֵי
כִּיסִּים לַהֲפִיקָה אֶת שְׁדוּתֵיהֶם מִחוּבַת מַעֲשֵׂר, אֲפִילוּ חֵלָה נִמְי' – גַּם
כֵּן יֵשׁ לְגוֹזֵר שְׁעִיתָ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים תִּתְחַיֵּב בָּהּ, שִׁישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא
יִפְקְעוּ אֶת עֵיסָתָם מִחוּבַת חֵלָה עַל יְדֵי גִלְגּוּל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים.
מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אִם יִחְפְּצוּ בְּעֲלֵי כִּיסִּים לַהֲפִיקָה אֶת חוּבַת חֵלָה,
לֹא יִצְטָרְכוּ לְגִלְגֹּלָה עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שֶׁהִלָּא אֲפָשָׁר דְּאִפִּי
– (ה) שִׁיאֲפָהָ לָהּ בְּשִׁיעוֹר שֶׁל פְּחוֹת מִחֲמִשְׁתֵּי רַבָּעִים שֶׁל קָב קָמַח וְעוֹד,
שֶׁהוּא שִׁיעוֹר הָעִיסָה הַמְּחִיבַת בַּהֲפָרֶשֶׁת חֵלָה, וְלֹכֵן אֵין תּוֹעֵלַת
בְּגוֹזִירָה זֶה, שֶׁאֲפָשָׁר לַהֲפִיקָה חוּבַת חֵלָה גַּם בְּלַעֲדֵי גִלְגּוּל עוֹבֵד
כּוֹכְבִּים.

שְׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: תִּרְיֻמָּה נִמְי' – גַּם כֵּן יִכּוֹל הוּא לַהֲפִיקָה אֶת חוּבַתָּהּ
לֵלֵא מִירוּחַ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שֶׁאֲפָשָׁר דְּעִבְדִּי – (ו) שִׁיעֵשְׁהוּ לָהּ בְּדָרְבֵי
אוֹשְׁעִיָא, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, מַעֲרִים אָדָם עַל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוּמֹר, יִכּוֹל
אָדָם לְהוֹנִיחַ בְּעֶרְמָה בְּאִשֶּׁר לַתְּבוּאָתוֹ עַל מִנֵּת שֶׁלֹּא תִתְחַיֵּב
בְּמַעֲשֵׂר, וּמִכְנִיָּסָה לְבִיתוֹ כְּשֶׁהִיא עֲדִידִין בְּמוֹץ שֶׁלָּהּ – (ז) בְּקִלְפִתָּהּ,
כִּדִּי שָׁעַל יְדֵי כֵךְ תִּהְיֶה בְּהִמָּתָהּ אוֹכְלֶת מִמֶּנָּה וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, אִי
נִמְי' – אֲוֹפֵן נוֹסֵף יִכּוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת עַל מִנֵּת לַהֲפִטֹר מִן הַמַּעֲשֵׂר,
דְּעִיָּיל לָהּ – שִׁיכְנִיס אֶת הַתְּבוּאָה לְבִיתוֹ דְּרָךְ הַנִּגְזֵר וְכֵן אֲפָשָׁר
שִׁיכְנִיסָהּ דְּרָךְ קְרִיפּוֹת, וְאִף כֹּזֵה לֹא תִתְחַיֵּב בְּמַעֲשֵׂר לְפִי שֶׁלֹּא
רִאֲתָהּ פְּנֵי הַבַּיִת דְּרָךְ כְּנִיסָתָהּ. וְכִיּוֹן שֶׁהוּא יִכּוֹל לַפְּטוֹר אֶת
תְּבוּאָתוֹ בְּאוֹפְנִים אֵלּוּ, לֹא הִיתָה תּוֹעֵלַת בְּכָךְ שֶׁגּוֹרוֹ שֶׁלֹּא יִפְטוֹר
מִירוּחַ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְכִיּוֹן שֶׁאֵף עַל פִּי כֵן גּוֹרוֹ כֹּזֵה, יֵשׁ לְגוֹזֵר גַּם
בְּגִלְגּוּל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים.

מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָתָם – (ח) בַּתְּבוּאָה, הַמַּעֲשִׂים שֶׁנִּתֵּן לַעֲשׂוֹת עַל
מִנֵּת לַפּוֹטְרָה מִמַּעֲשֵׂר, נַעֲשִׂים בְּפִתְּהֵימָא, שֶׁהִכָּל רוֹאִים שֶׁהוּא
מְכַנִּיסָה בְּמוֹץ שֶׁלֹּא אוֹ דְּרָךְ גּוֹת וְקִרְפִּיּוֹת, וְעַל כֵּן יִלָּא בִּיה מִיִּלְתָּא
– בּוֹשָׁה הִיא לֹא לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מַעֲדִיף לַהֲעִירִים וּלְמוֹכְרָה לְעוֹבֵד
כּוֹכְבִּים וּלְפּוֹטְרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר בְּאוֹפֵן זֶה, וּלְפִיכֵךְ גּוֹרוֹ שֶׁגַם תְּבוּאָת
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים חֵיבָתָהּ, אוֹלֵם הָתָם – (ט) כֵּאֵן בַּחֲלָה, יִכּוֹל הוּא לַפּוֹטְרָה
מִן הַחֲלָה בְּצִינְעָא וְשֶׁלֹּא עַל יְדֵי מְכִירָה לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְהֵינּוּ עַל
יְדֵי שִׁיאֲפָה פְּחוֹת מִחֲמִשְׁתֵּי רַבְעִים קָמַח, וְלֹא יִלָּא בִּיה מִיִּלְתָּא – אֵין
זֶה בּוֹשָׁה עֲבוּרוֹ מֵאַחֵר וּבִנֵּי אָדָם אֵין מְכִירִים בְּכֵךְ, וְלֹכֵךְ הַרְרֹצָה
לַפְּטוֹר עֵיסָתוֹ מִחֲלָה יִכּוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן לֵלֵא חֲשֵׁשׁ מֵאַחֲרִים, וְאֵין
תּוֹעֵלַת בְּגוֹזִירָה זֶה, שֶׁאֲפָשָׁר לַהֲפִיקָה חוּבַת חֵלָה גַּם בְּלַעֲדֵי גִלְגּוּל
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיבָה לַעֲסוֹק בְּדִינֵי מִנְחַת הָעוֹמֵר, וּבִהְיֵתֵר אֲכִילַת
תְּבוּאָה חֲדָשָׁה אַחֵר הַקֶּרֶת הַמִּנְחָה. בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת (סז) מְבֹאֵר
כִּיצַד הוֹצִיאֻ אֶת הָעֶשְׂרֹן הַנִּדְרָשׁ לַמִּנְחָה, מִתּוֹךְ שְׁלוֹשׁ אוֹ חֲמֵשׁ
הַסֵּאִים שֶׁנִּקְצְרוּ לְצוֹרֵךְ כֵּךְ. מִשְׁנַתּוֹ מְבַאֵרֵת כִּיצַד הַקְּרִיבוּהָ: כָּאֵ

אגרות קודש

ב"ה, כ' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מוסיג"פ העתק מכתבי לאגודת נשי ובנות חב"ד ובאשר איני מכיר את זוגות הרבנית תחיי
הנני מעמיד על החזקה אשר אשת חבר כחבר ובודאי יכולה היא להשפיע על סביבתה בכיוון המתאים
במכתבי הנ"ל, אשר באמת מכון הוא לכל נשי ישראל, אלא שה"ברייטקייט" לאמר מוסר מבלי הבדל
סוג (ולהעיר מהנדפס בספר דרך מצותיך דף ק"י ע"ב) הוא ע"י השייכות המיוחדת שיש לי לנשי ובנות
חב"ד, ובודאי אם תצטרך לעוד הסברה בזה לא ימנע כת"ר הטוב להסבירה כפי הצורך ות"ח מראש
על טרחתו בהנ"ל, ואיחולי הצלחה לזוגות הרבנית תחיי בעבודתה הנ"ל וגדול זכות החדרת אור מאור
שביהדות בהסביבה לחזק ולהוסיף במאור עיניו של אדם.

בכבוד וברכה.

שמתוך ו-שמפנין שלא היתרקה לו לקצור מן התבואה החדשה
באופן הקצירה הרגיל, אלא על ידי קטוף – קטיפה ביד, שאינו
מותר לקצור את התבואה במגל אלא לקטוף אותה ביד, וזכור הוא
שתבואה חדשה היא ואסורה באכילה, ולא יאכלנה.

הגמרא מקשה על דברי רבה: אמר ליה אביי לרבה, תינח ו-מוכן
הדברו בקצירה, שיש בה שינוי שאין קוצר במגל אלא קוטף ביד,
ומשום כך יזכור ולא יאכל ממנה, אולם בעת ההפחית בריחים
והקצרה ו-ניפיו בנפה, מאי איכא למימר – איזה שינוי יש בהן
שיזכור מפני כך שלא לאכול ממנה. מתרצת הגמרא: הא לא קשיא
– זו אינה קושיא, משום שאף בהן אין להחזיר לו לנהוג כפי שהוא
רגיל אלא על ידי שינוי, שאת ההפחית יעשה בריחא דידא –
בריחים של יד, ולא בריחים של מים, ואת ההקצרה יעשה על גבי
הנפה ולא בתוכה, שהופכה ומנפה את הקמח מצידה השני.
שואלת הגמרא: פית השלחין – שדה צריכים להשקותה תמיד,
לשיקוי ו-שמותרת בה הקצירה קודם העומר, דתנן – ששינוי
במשנה להלן (עא) קוצרין בית השלחין שבעמקים אף קודם קציר
העומר, שתבואתה רעה ואין עומר בה ממנה ולא אסרה התורה
לקצור אלא בתבואה הראויה לעומר, ועל כן מותר לקצרה
במגל, אלא לא גודשין – אין גודשים את התבואה הנקצרת
לגדישים, מאי איכא למימר – מה נאמר שם, מדוע לא גזרו על
הקצירה והתיריה בלא שינוי, והלא יש לחשוש שמא יבוא לאכול
ממנה.

הגמרא מבארת את החילוק בין חדש לחמץ באופן אחר: אלא אמר
אביי, בתרש ו-בתבואה החדשה אין לגזור על העיסוק בו שמא
יאכל ממנו, משום שכבר בריל מיניה – שכבר היה פרוש הימנו,
שמעולם לא הותר באכילה, ועל כן אין לחשוש שמא יבוא עתה
לאוכלו, אולם בהקץ יש לגזור לפי שעד עתה לא בריל מיניה – לא
פרש ממנו, שהיה מותר החמץ במשך כל השנה כולה, ועל כן
עשר הוא לבוא לאוכלו.

הגמרא מקשה על סתירה גם בדעת חכמים: אמר רבא, האם דרבי
יהודה אדרבי יהודה קשיא – סתירת דברי רבי יהודה ממשנתו על
דבריו במשנה בפסחים, כאמור לעיל בתחילת הסוגיא, היא קשה,
ואילו דרבנן אדרבנן לא קשיא – סתירת דברי חכמים במשניות אלו
אינה קשה. כלומר, כיצד ניישב את סתירת דבריהם, שכאן נאמר
שהעיסוק בתבואה החדשה קודם הקרבת העומר היה שלא ברצון
חכמים, והיינו שיש לגזור שמא יאכלו ממנה בעת איסורה, ואילו
במשנה בפסחים שם נאמר שאם לא בדק את החמץ קודם פסח
בודק אחריו בפסח ואין וחושים שמא יאכל ממנו בעת איסורו.
הגמרא מתרצת את הסתירה: אלא אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי
יהודה לא קשיא – סתירת דברי רבי יהודה אינה קשה, כדשינינן
כפי שתירצנו לעיל, שבחדש אין לגזור על אכילתו, משום שכבר
פרש ממנו, ואילו בחמץ יש לגזור משום שאוכלו כל השנה כולה.
והרבנן אדרבנן לא קשיא – וסתירת דברי חכמים אינה קשה, משום
שאף שיש לגזור בחדש שמא יאכל ממנו, אין לגזור כן בחמץ,
שהרי הוא עצמו מותר עליו ו-מחפש אחריו בכדי לשורפו, מיכל
אביל מיניה – האם נחשוש שיאכל ממנו, בתמיה.

תירוצ נוסף: רב אשי אמר, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא –
סתירת דברי רבי יהודה אינה קשה, משום שקמח [ו]קלי תנן
ו-שינוי במשנה שהיו נמכרים מיד אחר העומר, וקמח וקלי אינם
ראויים לאכילה ועל כן אין לחשוש שמא יבוא לאכול מהם.

הגמרא דוחה את דברי רב אשי: וְהָא – [ו]תירוצ זה דרבי אשי, בריה
היא – דעת חיצונית היא. שהרי תינח ו-מוכן הדבר מה שאין לגזור
מקלי ואליו ו-הלאה, שאכן אינו ראוי לאכילה, אולם עד שיהיה
קלי מאי איכא למימר – מה נאמר על כך, מדוע אין לגזור בזה,
והלא עתה ראויה היא לאכילה. וְכִי תִּמְאָה הָאָם נָמִי – ואם גם כאן
תאמר לתרץ כי יש בדבר שינוי משום שהוא קוצר על ידי קטוף
ולא במגל, ועל ידי כך הוא זכור שלא לאכול, וְכִדְרָה – וכפי
שתירץ רבה לעיל, אם תאמר כן עדיין יקשה עליך, בית השלחין –
שדה צריכים להשקותה תמיד דשריא ו-שמותרת בה הקצירה

קודם העומר, מאי איכא למימר – מה נאמר שם, מדוע לא גזרו על
הקצירה והתיריה בלא שינוי, והלא יש לחשוש שמא יבוא לאכול
ממנה, וכפי שהקשנו לרבה לעיל. אלא על כרחך, הא ו-תירוצ זה
דרבי אשי, בריה היא – דעת חיצונית היא, ואינה להלכה.

משנה

משנה זו מבארת מאימתי מותר לאכול מן התבואה החדשה, בזמן
שבית המקדש קיים, ואימתי לאחר חורבנו: משקרב ו-משעה
שקרב העומר במקדש, הותר חדש מיד – הותרה התבואה החדשה
מיד באכילה.
הרחוקים מירושלים, שאינם יודעים אימתי קרב העומר במקדש,
מוותרין לאכול מן התבואה החדשה מחצות היום ולחלן – ואילך.
המשנה מפרשת את זמן היתר אכילת חדש לאחר חורבן הבית:
משקרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הקף – יום
ששה עשר בניסן שבו מניפים את מנחת העומר, כולו אסור
באכילת התבואה החדשה, עד הערב.

אמר לו רבי יהודה לתנא ששנה את דברי המשנה, וכי רבן יוחנן בן
זכאי הוא שתיקן לאסור אכילת חדש ביום ששה עשר בניסן, בזמן
שאין בית המקדש קיים, וְהָאָם מִן הַתּוֹרָה הוּא אָסוּר, שהרי נאמר
לגבי איסור אכילת חדש (ויקרא כג יד) וְלֹאֲכֹל וְכִרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ
עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַהוּא, ומשמע מדברי הכתוב שכל עיצומו של יום
ששה עשר בניסן נאסר באכילת התבואה החדשה.

עתה מבארת המשנה את טעם הדין שנתבאר לעיל שהרחוקים
מותרים מחצות ואילך:
מפני מה אלו הרחוקים מירושלים מותרין לאכול מן התבואה
החדשה מחצות היום ולחלן, בזמן שבית המקדש קיים, מפני שהן
יודעין שאין בית דין מתעצלין בו – בהקרב העומר, ולעולם לא
היו מאחרים אותו יותר מחצות היום, ולפיכך אף הרחוקים שאינם
יודעים את שעת הקרבתו, רשאים לאכול מן התבואה החדשה
מחצות היום ואילך.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לגבי זמן היתר אכילת התבואה
החדשה כשבית המקדש קיים: רב ושמואל דאמרי תרוניהו – אמרו
שניהם דין זה. בזמן שפית המקדש קיים העומר מותר את אכילת
התבואה החדשה, ובזמן שפית המקדש קיים האיר מותר
– משעה שהאיר הבוקר מותרים באכילת התבואה החדשה. מאי
מעמא – מה הוא טעם הדבר, משום דתרי קראי בתיבי – מצינו שני
מקראות ובפסוק אחדו בענין זמן היתר אכילת החדש, הסותרים
לכאורה זה את זה. במקרא אחד בתיבי (ש) שאיסור אכילת החדש
הוא עד יום הביאכם, כלומר, עד שעת הקרבת העומר, ובמקרא
אחר בתיבי (ש) שהאיסור הוא עד עצם היום הזה, כלומר, עד
תחילת יום ששה עשר בניסן. הא כיצד יתכן דבר זה, אלא בהכרח
צריך לומר שכל מקרא עוסק באופן אחר, כאן – המקרא האוסר
לאכול עד הבאת העומר עוסק בזמן שפית המקדש קיים, כאן –
ואילו המקרא האוסר לאכול עד תחילת היום עוסק בזמן שאין בית
המקדש קיים, שאין העומר קרב, ולפיכך מותרים בו באכילת חדש
מדי כשהאיר היום.

הגמרא מביאה את דעת החולקים בזה: רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי
תרוניהו – אמרו שניהם דין זה. אפילו בזמן שפית המקדש קיים
האיר מותר – אור הבוקר מותר באכילת התבואה החדשה,
אף שעדיין לא קרב העומר.
מקשה הגמרא: וְהַבְּתִיב (ש) וְלֹאֲכֹל וְכִרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד
עֶצֶם הַיּוֹם הַהוּא עַד הַבְּיֹאכְם, ומשמע שאין מותרים לאכול מן
התבואה החדשה עד שעת הקרבת העומר. מתרצת הגמרא:
למנחה – לא נאמר מקרא זה, עד הביאכם, אלא ללמדנו שיש
מצוה להמתין עד הקרבת העומר, ולא לאכול קודם לכן מן

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלג
רש"י תוספות

1 מתוך שלא היתרתה לו – לקצור במגל אלא על ידי קטוף ביד, ולא במגל, כמו (דברים
2 כג) "וקטפת מלילות בידך", דקצירה קודם העומר – אסורה, כדקטני במתניתין, ואסור
3 לקצור לפני העומר. וזכור הוא – דחדש הוא, ולא אביל. מצינה והקרה – מאי שני
4 איבא דליה זכור ולא יאביל: בריחא יריא – דריחים מתגלגלת ביד, ולא בשל מים.

קוצרין בית השלחים שבעמקים – דכיון דשרד
1 יבישה היא, אי משהו לה לאור בשולה – אולה
2 לאיבוד. לישנא אחרינא: רעות קן, ואין עומר
3 בא מן, ואמרין בהאי פירקין (עא.א): ממקום
4 שאתה מביא – אי אתה קוצר, וממקום שאי
5 אתה מביא – אתה קוצר. ולשון זה עיקר, וכן
6 מפורש לקמן. אבל לא גורשין – לא יעשו גרש
7 עד לאחר העומר. חדש בריל מצינה – שדרי לא
8 אבל חדש כל השנה. חמין לא בריל מצינה – כל
9 השנה, שדרי אכלו עד הגה, הלכך אתי
10 למיכליה. דרבנן אדרבנן לא קשיא – בתמידי.
11 דהבא אמרי רבנן: שלא ברצון חכמים עושין.
12 דגורין שמוא יאביל. והתם אמרי: יבדק לאור
13 המועד, דהיינו בתוך הפסח. קמח קלי תנן –
14 דאין ראויין לאבילא (קמח) בעין קמח שלטנ,
15 קמח הבא מבתובא שנתבישה בתנור. עד ללי
16 מאי איבא למיזר – כגון בשעת קצירה, דראוי
17 לאוכלו. משנה הרחוקים – שאינן יודעים אם
18 עדיין קרב – מותרין מחצות היום ולהלן, כדנתי
19 טעמא לקמן. שיהא יום הגה – יום ט"ו, שבו
20 מניפין את העומר, כולו אסור לאכול חדש. אמר
21 רבי יהודה – לתנא דמתניתין: וכי רבן יוחנן
22 התקין והלא מן התורה אסור – שנאמר "עד
23 עצם", ובזמן שאין בית המקדש קיים משתעי
24 קרא, כדמוקי בגמרא. מפני מה אסור – בין
25 לרבי מאיר ובין לרבי יהודה, דאפילו רבי יהודה
26 מודה דבזמן שיש עומר – עומר מתיר, דכתיב
27 (ויקרא כג) "עד (יום) הביאכם. גמרא האיר
28 המורה – העץ החמה של ט"ו, אבל ליל – אסור.
29 עד עצם היום – עד מראה היום, וקסבר: עד ולא
30 עד בכלל. משקרב העומר – כל הנך משום
31 פירכא קמייתא התלמוד לרבי יוחנן ורש לקיש.
32 הותר חדש – אלמא בעומר תליא מילתא
33 ומשני למצוה – מצוה להמתין עד שיקרב
34 העומר, אבל בלאו – לא עבר, והתנן בפתגמין
35 העומר מתיר חדש במדינה – לאוכלו, ושתי
36 הלחם שבעצרת מתירין חדש במקדש להביא
37 מנחות מן החדש – אלמא, בעומר תליא מילתא
38 והתנן

31 קיים האיר מורה מתיר. – והכתיב: "עד הביאכם!" – למצוה. –
32 "העומר הזה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש!" – למצוה.
33 חדש מיד!" – למצוה.

קמא דביכורים, ומיית לה ב"מקום שנהגו" (פסחים נגא) ולקמן בפרק "כל הקרבנות" (פרא). אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינים, ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים.
ומלא חזו לביכורים – כל שכן למנחות, דלגובהו ושמן שאני ביכורים, דכתיב (דברים כז) "אשר הביא מארץך", דמשמע – משבחה של ארץ ישראל. ומשהתא אי לאו היא דתוספתא,
אין לחוש אי גרסינן "של בית השלחים ושל בית העמקים, וחד טעמא לתרויהו. ומיזו לא יתכן, דלא משום מובחר קרי ליה שבחה, לקמן בפרק "כל קרבנות" אלא אשבעת המינים
קא, דמשתבח בהו קרי (דברים ח) "ארץ חטה", ובתוספתא דרש מדיכתיב "מבחר נדריכם". ואי היה אמרין דבית העמקים אם הביא פסול, הוה נידא הא דלא תני להו ביה הנהו
דלא יביא, דהתם אם אביא – כשהא. אי נמי: אפילו לכתחילה כשר לשאר מנחות, ודוקא לעומר הוה דפסול אפילו בדיעבד, מדרשא דתורת כהנים זבועין "קצירכם" של כולכם –
פרט לבית השלחים ובית העמקים, שממחרים להתבשל. אבל קשה: דאם כן, הוה ליה לאיתויי לקמן אמנתיתן ד"קוצרין בית השלחין", ובגמרא אמר עלה, תניא רבי בנימין אומר: כתוב
אחד אומר "וקצרתם את קצירה", וכתבי "ראשית קצירכם", הא כיצד? ממקום שאתה מביא בו. משמע בהדיא דמהתם נפקא לן, והדיא דתורת כהנים אסמכתא. אבל לא גורשין –
משום דגבייהא ליכא פסידא אי שבקינא עד אחר העומר. והא דשרי רבי יהודה קמח וקלי במתניתין – משום עלי רגלים היתיר. ואם תאמר: דבמתניתין גזר רבי מאיר בקמח וקלי,
דאמר "שלא ברצון חכמים", ולקמן גבי אנשי יריחו (עא.א), קאמר רבי מאיר: קוצרין ברצון חכמים ויש לומר: דקצירה שאני, משום פסידא. כדפרישית. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא
ליה דקצירה אתמין לרבי יהודה? שאני קצירה דאיכא פסידא! ויש לומר: דכל שכן דאין לגזור במקום מצות ביעור. והא כתיב עד הביאכם למצוה – משמע, דאיכא עשה דאורייתא,
אין דליכא לאו. והא דרדיק "משום מצוה", ליקו לזיגורא אף על גב דאיכא אסורא דאורייתא – אין סברא לגזור ולהחזיר. כיון דליכא לאו. ותנא: מי גרע מביעה, דאסרין מהאי
טעמא בפרק קמא דביצה (הב). דאמר: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה, מאי טעמא? מחרה יבנה ב"ו ועוד תימה: דאי איכא אסורא דאורייתא, היכי משנינן בפרק קמא
(מנחות הב) טעמא דרבי שמעון בן לקיש דאמר: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשרה, דהוי מן המותר לישראל – משום דקסבר: האיר המזרח מתיר, מכל מקום אסור מדאורייתא!
בשיטת

1 בקונטרס. וקשה: אמאי שני בלישנא, דרבי יהודה קרי ליה "שעת הביעור" לשעה ששית, ורבנן
2 קרי ליה "מועד"; לכך נראה ד"מועד" ממש קאמר – תוך ימי הפסח. **קוצרים** בית השלחים
3 ושל בית העמקים – פירש בקונטרס: רעות קן, ואין עומר בא מן, ואמרין בהאי פירקא:
4 ממקום שאתה מביא – אי אתה קוצר, וממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר. וצריך לומר:
5 דכיון דלכתחילה לא יביא, אף על גב דאם הביא,
6 כשר – "ממקום שאי אתה מביא" קרינא ביה. דהא
7 בית השלחים, אם הביא – כשר, כדנתי בפרק "כל
8 הקרבנות" (מנחות פא.ה): אין מביאין לא מבית
9 הובלים ולא מבית השלחים ולא מבית האילן,
10 ואם הביא – כשר. ותימנה: דהבא לא חשיב בית
11 הובלים ובית האילן ובהו יש לתרץ: דהני – פסיד
12 אי לא קצרי להו, ושרו רבנן, אבל הנהו – לא פסדי
13 אי משהו להו עד לאחר העומר, ואחמורו בהו רבנן,
14 כי היכי דאחמור הכא בגבישה. אבל אכתי קשה:
15 אמאי לא חשיב [והתם] בית העמקים? ואית דגרסי
16 הכא "בית השלחים שבעמקים", דהווא אם הביא
17 – פסול, דאיכא תורת, ולא קרינא ביה "ממקום
18 שאתה מביא". אבל היכא דאם הביא כשר, אף על
19 גב דלכתחילה לא יביא – "ממקום שאתה מביא"
20 הוה, ואסור לקצור. וכן מובח בתוספתא (פרק י)
21 דתנא: אף על פי שאמר אין קוצרין מבית השלחין
22 שבהרים ומבית הבעל שבעמקים, אבל קוצרים
23 מפני הגטיעות שבו. והא דלא תני "בית העמקים"
24 בפרק "כל הקרבנות" (שם) – דבית העמקים דלאו
25 בית השלחין, פירות טובים הן, ולכתחילה יביא.
26 וקצת תימה לפירוש זה, דלא מישתמיש תנא בשום
27 מקום וליתני: בית השלחין שבעמקים – לא יביא,
28 ואם הביא – פסול. ועוד תימה: דבתורת כהנים
29 דרשינן, "וקצרתם את קצירה" – שתהא תחילה
30 לכל הקצרים. יבול אף של בית השלחים ושל
31 בית העמקים: בו תלמוד לומר "קצירכם" – של
32 כולכם אמרתי, ולא של בית השלחים ושל בית
33 העמקים. והתנא למה לן הדיא דרשא? הוה ליה
34 למימר מטעמא "דממקום שאי אתה מביא, אתה
35 קוצר" ונראה לפרש: דודאי גרסינן בכל מקום "בית
36 השלחים שבעמקים", כאן ובתורת כהנים. ובית
37 השלחים ובית הובלים ובית האילן – מדאורייתא
38 שרו, דכיון דלכתחילה לא יביא – לאו "ממקום
39 שאתה מביא" הוה. אלא מדרבנן אסיר, ואסמכתא
40 אקרי דכתיב בתורת כהנים. אבל בית השלחים
41 שבעמקים, דאיכא הפסד גדול יותר מדאי – לא
42 העמידו חכמים דבריהם, לפי שממחרים ביותר
43 להתבשל לפני האחרים, ולהפסד מרובה חששו.
44 והיינו דקאמר בתורת כהנים: "קצירכם" – של
45 כולכם אמרתי. כלומר, אותו שרגיל להיות נקצר
46 בזמן שחבל קוצרין. ומיזו עדיין קשה: דהכי
47 מצינא למימר דלא חשיב בית העמקים בחזי "לא
48 יביאם", משום דפירות טובים הם, הא תנן בפרק

49 קמא דביכורים, ומיית לה ב"מקום שנהגו" (פסחים נגא) ולקמן בפרק "כל הקרבנות" (פרא). אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינים, ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים.
ומלא חזו לביכורים – כל שכן למנחות, דלגובהו ושמן שאני ביכורים, דכתיב (דברים כז) "אשר הביא מארץך", דמשמע – משבחה של ארץ ישראל. ומשהתא אי לאו היא דתוספתא,
אין לחוש אי גרסינן "של בית השלחים ושל בית העמקים, וחד טעמא לתרויהו. ומיזו לא יתכן, דלא משום מובחר קרי ליה שבחה, לקמן בפרק "כל קרבנות" אלא אשבעת המינים
קא, דמשתבח בהו קרי (דברים ח) "ארץ חטה", ובתוספתא דרש מדיכתיב "מבחר נדריכם". ואי היה אמרין דבית העמקים אם הביא פסול, הוה נידא הא דלא תני להו ביה הנהו
דלא יביא, דהתם אם אביא – כשהא. אי נמי: אפילו לכתחילה כשר לשאר מנחות, ודוקא לעומר הוה דפסול אפילו בדיעבד, מדרשא דתורת כהנים זבועין "קצירכם" של כולכם –
פרט לבית השלחים ובית העמקים, שממחרים להתבשל. אבל קשה: דאם כן, הוה ליה לאיתויי לקמן אמנתיתן ד"קוצרין בית השלחין", ובגמרא אמר עלה, תניא רבי בנימין אומר: כתוב
אחד אומר "וקצרתם את קצירה", וכתבי "ראשית קצירכם", הא כיצד? ממקום שאתה מביא בו. משמע בהדיא דמהתם נפקא לן, והדיא דתורת כהנים אסמכתא. אבל לא גורשין –
משום דגבייהא ליכא פסידא אי שבקינא עד אחר העומר. והא דשרי רבי יהודה קמח וקלי במתניתין – משום עלי רגלים היתיר. ואם תאמר: דבמתניתין גזר רבי מאיר בקמח וקלי,
דאמר "שלא ברצון חכמים", ולקמן גבי אנשי יריחו (עא.א), קאמר רבי מאיר: קוצרין ברצון חכמים ויש לומר: דקצירה שאני, משום פסידא. כדפרישית. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא
ליה דקצירה אתמין לרבי יהודה? שאני קצירה דאיכא פסידא! ויש לומר: דכל שכן דאין לגזור במקום מצות ביעור. והא כתיב עד הביאכם למצוה – משמע, דאיכא עשה דאורייתא,
אין דליכא לאו. והא דרדיק "משום מצוה", ליקו לזיגורא אף על גב דאיכא אסורא דאורייתא – אין סברא לגזור ולהחזיר. כיון דליכא לאו. ותנא: מי גרע מביעה, דאסרין מהאי
טעמא בפרק קמא דביצה (הב). דאמר: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה, מאי טעמא? מחרה יבנה ב"ו ועוד תימה: דאי איכא אסורא דאורייתא, היכי משנינן בפרק קמא
(מנחות הב) טעמא דרבי שמעון בן לקיש דאמר: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשרה, דהוי מן המותר לישראל – משום דקסבר: האיר המזרח מתיר, מכל מקום אסור מדאורייתא!
בשיטת

בשיטת רבי יהודה אמרה - דאמר: מן התורה היא דאסורה. מדרוך קושיא אחרת תירץ כן רב נחמן, בדסוף "לולב הגזול" (סוכה מא.א) דפריך התם: מחצות היום ולהלן לשתרוי ועוד משני התם: דאיכא בליליא או סמוך לשקיעת החמה. ורבי יוחנן רבי שמעון בן לקיש דרבא לא מצו סברי בההוא שטיא. ותימה: מנא להו לרבי יוחנן ולרבי שמעון בן לקיש דפליגי שום תנא

משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זפאי
שיהא יום הגף פולו אסור. מאי מעמא? מוהרה יבנה
בית המקדש, ויאמרו: אשתקד מי לא אכלנו בהאי
מוהרה? השתא נמי יבכול! ולא ידעי דאשתקד לא
הוה עומר - האיך מוהרה מתי, והשתא דאיכא עומר
- עומר מתי. ואי סלקא דעתך למצוה, מושום מצוה
ליקום ולינוור? אמר רב נחמן בר יצחק: רבן יוחנן בן
זפאי בשיטת רבי יהודה אמרה, דאמר: מן התורה
אסור, שנאמר: "עד עצם היום הזה", עד עיצומו של
יום, וקסבר: עד ועד בכלל - ומי סבר לה פותיה?
והא מופלג פליג עליה! דתנן: משחרב בית המקדש,

התקין רבן יוחנן בן זפאי שיהא יום הגף פולו אסור. אמר רבי יהודה: והלא מן התורה
הוא אסור, דכתיב "עד עצם היום הזה"! - רבי יהודה הוא דקא טעי, הוא סבר: רבן
יוחנן בן זפאי מדרבנן קאמר. ולא היא, מדאורייתא קאמר. - והא "התקין" קתני! - מאי
"התקין"? דרש והתקין. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורחא דשיחסי
גנדי שבסר, קסברי: חדש בחוצה לארץ דרבנן, ולספיקא לא חיישינן. ורבנן דבי רב אשי
אכלו בצפרא דשבסר, קסברי: חדש בחוצה לארץ דאורייתא, ורבן יוחנן בן זפאי מדרבנן
קאמר, וכי תפין - ליום הגף, לספיקא - לא תפין. אמר רבינא, אמרה לי אם: אבוד לא הוה
אכיל חדש אלא באורחא דשבסר גנדי תמניסר, דסבר לה כרבי יהודה, ותייש לספיקא.
משנה העומר הוה מתיב במדינה, ושתי הלחם במקדש. אין מביאין מנחות וביכורים
ומנחת בהמה קודם לעומר, אם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, אם הביא -
כשר. גמרא יתיב רבי מרפון וקא קשיא ליה: מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם?
אמר לפניו יהודה בר נחמיה: לא, אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל
הדיוט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט? שתק רבי מרפון. צהבו
פניו של רבי יהודה בן נחמיה. אמר לו רבי עקיבא: יהודה, צהבו פניך שהשבת את זמן,
תמנהי אם תאריך ימים. אמר רבי יהודה ברבי אלעאי: אותו הפרק פרס הפסח היה.
כשעליתי לעצרת שאלתי אתריו: יהודה בן נחמיה היכן הוא? ואמרו לי: נפטר והלך לו.
אמר רב נחמן בר יצחק: לדברי יהודה בן נחמיה, נסכים ביכורים שהקריבם קודם לעומר
- בשריו. - פשיטא! - מהו דתימא: התם הוא דהותר מכללו אצל הדיוט, אבל הכא דלא
הותר מכללו - לא. קא משמע לן: כל שכן הכא דלא איתסר כלל. (סדר. הנצא. גלי.
פיל. סימן). בעי רמי בר חמא: שתי הלחם מהו שתיירו שלא כסדרן? היכי דמי? - כגון
דורעינהו בין העומר לשתי הלחם, וחליף עליהו שתי הלחם ועומר. מאי? כסדרן שריין,
שלא כסדרן לא שריין. או דלמא שלא כסדרן נמי שריין? אמר רבה, תא שמע: "ואם
תקריב מנחת בכורים" - במנחת העומר הכתוב מדבר, מהיכן באה? מן השעורין. אתה
אומר: מן השעורין, או אינו אלא מן החיטין? רבי אלעזר אומר: נאמר "אביב" במצרים
ונאמר "אביב" לדורות. מה "אביב" האמור במצרים - שעורין, אף "אביב" האמור לדורות
- שעורין. ורבי עקיבא אומר: מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין וחובתו מן השעורין,
וציבור שמביאין חובתן מן החיטין מביאין חובתן מן השעורין. ואם אתה אומר: בא מן
החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו מן השעורין! דבר אחר, אם אתה אומר: עומר
בא מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורים. ואם איתא דשתי הלחם שלא כסדרן שריין,
משפחת לה דמקריב עומר מהנד דאשרוש קודם לשתי הלחם ובתר העומר דאשתקד, ושתי
הלחם מהנד דאשרוש קודם לעומר דהשתא ובתר שתי הלחם דאשתקד! - מי סברת:

בכורים

וחתן משחרב כ' - ואמרין: מאי טעמא? כר'. **אמר רב נחמן בן יוחנן בשיטת**
רבי יהודה אמרה - דאמר: מן התורה הוא אסור לאחר חורבן, ולא משום גזירה
שנא יבנה. עצם - עצמו של יום. קסבר חדש חוצה לארץ דרבנן - ולספיקא
שנא למחר יהיה ששה עשר, לא חיישינן. רבנן דבי רב אשי - בעו לאמתני עד
שיאיר מזרח. בצפרא דשיכסר - דאי נמי
שיתסר הוא - הרי התיר האיך המזרח.
דקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא -
הלכך, חיישינן לספיקא, ולא אבלי מאורחא.
ובצפרא אבלי ליה, ולא חיישינן לתקנת רבן
יוחנן בן זכאי - משום דגזירה דרבנן היא
שנא יבנה כר', וחשו רבנן למיגור ביום הגף
גופיה, ולספיקא לא תקנו להתקין כל היום.
וכפר לה כרבי יהודה - דאמר: כר' יום הגף
אסור מן התורה, וחדש אסור בחוצה לארץ
דאורייתא, הלכך חייש לספיקא להמתין כל
היום. משנה מנחות - מנחת סוטה. [מנחת
בהמה] - מנחת נסכים ושל בהמה. קודם
לשתי הלחם לא יביא - מנחות - משום דגבי
שתי הלחם כתיב "מנחת חרישה", שתהא
חרישה לכל המנחות. והביכורים - כדמפרש
בפרק "כל קרבנות" (מנחות פג.ב). ואם הביא
כשר - בגמרא מפרש טעמא. גמרא מה
בין קודם העומר לקודם שתי הלחם -
כלומר, מאי שנא גבי עומר, דאם הביא -
פסול, וגבי שתי הלחם, אם הביא - כשר.
צהבו פניו - שמו. פירס הפסח - שתי
שבתות קודם הפסח. דתניא (פסחים ו.א):
שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים
יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי
שבתות. על שם ששתי שבתות - חצי
שלשים יום, "פרוס" קרי להו, לשון פרוסה.
נסכים ביכורים - מין שביכר קודם לעומר
והקריבם - כשרין. לרבי רבי יהודה ברבי
נחמיה - דתלי טעמא ב"דאיל מותרין
להדיוט", הני נמי מותרין להדיוט קודם
לעומר. דעומר אינו אסור אלא מן דגן, ולא
יין. והא דתני מתניתין: ואם הביא פסול -
לאו אביכורים דפירות האילן קאי. מהו
דתימא התם - גבי מנחות קודם לשתי הלחם
הוא אם הביא כשר. משום דהותר מכללו -
שנאסר להדיוט קודם לעומר, והותר לאחר
העומר. אבל הכא, דלא הותר מכללו
להדיוט, שהרי מעולם לא נאסר, אימא: לא.
מהו שיתירו שלא כסדרן - למקדש היכי
דחליף עליהו שתי הלחם קודם לעומר.
מביאין חלובין מן השעורים - עומר. אין שתי
הלחם ביכורים - שהרי תקרב למזבח מחיטי
שנה זו, ורחמנא קרינהו "בכורים", דכתיב
"וביום הבכורים", ואם איתא דשלא כסדרן
שריין משפחת לה - דבא עומר מן החטים,
והוה לזו שתי הלחם "בכורים". כגון דורע
באייר. דאשרוש קודם לשתי הלחם דאשתקד.
ושתי הלחם דהנך - דורע בתמו, דאשרוש
קודם לעומר דהאינא, ולבתר שתי הלחם
דאשתקד - דהוה לזו "ביכורים" לכל חטים
דתלו בהם. דהא לא קרוב מהנך חטין, דתלו
בשתי הלחם דהאינא, דהנחו חטין דאתא
עומר מנייהו שריניהו שתי הלחם דאשתקד,
והאי עומר אתא מנייהו. והנך שתי הלחם

דהשתא, הוו "בכורים" לכל מנחות הבאות מאותן חטים שבאין להתיר. אלא מדלא אמר הכי, שמע מינה: אבתי לא אישתרי עומר הגן חטין. דהנך שתי הלחם דאשתקד -
(לא) שרו להו. ואי הוה אתי עומר מנייהו, אישתבח דאכל בפסח מהנך חטין דתלו בשתי הלחם דהאינא, ולא הוו "ביכורים". מי סברת - האי דבעינן שתי הלחם.
בכורים

מנחות דף סח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רלה

מותרת הגמרא: **מאי** – מה היא כוונת דברי המשנה התקין רבן יוחנן בן זכאי, **דַּרְשׁ וְהִתְקִין**, כלומר, הוא דרש את המקרא 'עד עצם היום הזה', ופירש שהכוונה היא 'עד ועד בכלל', דהיינו שהיום כולו אסור באכילת חדרש מן התורה בזמן שאין המקדש קיים, ומאחר ועד עתה היה המקדש קיים, ורגילים היו לאכול חדרש מחצות היום ואילך, לפיכך הוצרך לתקן ולהשמיע להם את הדין, שמעתה אסורים הם באכילת חדרש מן התורה עד הערב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין איסור אכילת 'חדש' בזמן הזה בחוץ לארץ: **רב פפא** ו**רב הונא בריה דרב יהושע**, **אכלי חדרש באורחא דשיתסר ננחי שבסר** – היו אוכלים מן התבואה החדשה בלילה שבין ששה עשר לשבעה עשר בניסן. **קסברי** שאיסור אכילת חדרש בחוצה לארץ אינו מן התורה אלא מדרבנן, **ולפיקא לא תיישני** – ולפיכך אין לחשוש מספק שמא עיברו בית דין את חדרש אדר, ועתה הוא ליל ששה עשר בניסן האסור באכילת חדרש, לפי שבכל ספק דרין דרבנן הולכים לקולא.

ורבנן דבי רב אשי – בני ישיבתו של רב אשי, **אכלי בצפתא דשבסר** – היו אוכלים מן התבואה החדשה רק בבוקר יום שבעה עשר בניסן. משום ד**קסברי** שאיסור אכילת חדרש בחוצה לארץ דאורייתא הוא, ואם כן יש להחמיר מספק שמא עיברו בית דין את חדרש אדר, ויום שבעה עשר בניסן הוא יום ששה עשר, ועל כן לא אכלו מן התבואה החדשה בליל שבעה עשר בניסן. ומכל מקום אף לדעתם אין צריך להמתין עד ליל שמונה עשר בניסן, לפי שהם נוקטים להלכה כשיטת רבי יוחנן בן זכאי, וסוברים הם שרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מְדַרְּשֵׁן קֳדָם אכילת החדש ביום ששה עשר בניסן, בזמן שאין בית המקדש קיים, וְכִי תִּקֵּין לַיּוֹם הַזֶּה לְסַפֵּיקָא לֹא תִּתֵּן – ולא תיקן רבן יוחנן תקנה זו אלא ליום ששה עשר בניסן עצמו, אך לא תיקן זאת ליום שבעה עשר בניסן בחוץ לארץ שהוא ספק ששה עשר, ולפיכך יש לנהוג כפי הדין מן התורה, שמותר לאכול את התבואה החדשה מיד כשהאיר המזרח.

הגמרא מביאה שיטה שלישית בזה: **אמר רבינא, אַמְרָה לִי אִם וְאִם**, **אִמְרָה לֹא הָיָה אֲכִיל חֲדָשׁ אֲלֵא בְּאֻרְחָא דְּשִׁבְסַר נִנְהִי תִּמְנִינְסַר** – אביך לא היה אוכל מן התבואה החדשה בחוץ לארץ אלא בלילה שבין שבעה עשר לשמונה עשר בניסן, משום ד**קסר** לֵה דְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁמֶן הַתּוֹרָה אֲסוּר לֵאכּוֹל חֲדָשׁ כָּל יוֹם שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן, כִּשְׁאִין הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, וְכִמּו כֵּן הוּא סִבֵּר שְׁאִיסוּר חֲדָשׁ בַּחוּץ לָאֲרֶץ הוּא מִן הַתּוֹרָה, וְלִפְיֵכךָ תִּיֵּשׁ לְסַפֵּיקָא – חשש הוא לאסור מספק את יום שבעה עשר כולו, שהרי יתכן שהוא יום ששה עשר, האסור באכילת חדרש כל היום מן התורה.

משנה

משנה זו מבארת מאימתי מותר להביא מנחה מן התבואה החדשה.

העוֹמֵר הַבָּא בִּשְׁשֶׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן הִיא מְתִירָה אֶת אֲכִילַת הַתּוֹבָאָה הַחֲדָשָׁה בְּמִדְיָנָה – בכל מקום חוץ מן המקדש, ואילו הבאת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בַּחֹג הַשְּׁבוּעוֹת הִתִּיתָ מִתִּירָה אֶת הַתּוֹבָאָה הַחֲדָשָׁה בְּמִקְדָּשְׁךָ, כלומר, היתה מתירה להביא מנחות מן התבואה החדשה.

ענה מפרשת המשנה מה הדין בדיעבד אם הביא מנחה קודם העומר או שתי הלחם: **אין מביאין מנחות, וביכורים, ומנחת נסכים של בְּהֵמָה, מן התבואה החדשה, קודם להבאת העומר, ואם הביא, פסול אף בדיעבד.**

קודם לשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לֹא יָבִיא מִנְחוֹת וּבִכּוּרִים מִן הַתּוֹבָאָה הַחֲדָשָׁה, ו**אם הביא, פָּסוּל בְּדִיעֵבֵד.**

גמרא

הגמרא מפרשת את טעם החילוק בין הבאת מנחה קודם לעומר להבאתה קודם לשתי הלחם: **תני: [ישב] רבי זירא, וְאִם נִשְׁתָּא**

שבה הגמרא ומקשה: והרי שנינו **מִשְׁתַּרְבֵּית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שִׁנְיָהּ יוֹם הַנֶּה פּוֹלֵז אֲסוּר**, ונתבאר בגמרא, **מאי מַעְיָנָא** – מה הוא טעם הדבר שתיקן רבן יוחנן בן זכאי תקנה זו, לפי שְׁמִתְרָה יָבִיגָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ויהיה העומר קרב, ויאסרו באכילת החדש עד שעת הקרבת העומר, ויש לחוש שיאמרו האנשים, בשנה הראשונה לאחר בניית המקדש, **אֲשַׁתְּקֵר** – בשנה שעברה, **מי** [האם] לא אֲכַלְנוּ מִן הַתּוֹבָאָה הַחֲדָשָׁה בְּהָאִיר מְזִיזָה – כשהאיר היום, הֲשִׁתָּא נִמְיָ כִּיבּוֹל – אף השנה נאכל כן, וְלֹא יָדַעַי – והם אינם יודעים, **דְּאֲשַׁתְּקֵר** – שבשנה שעברה, כשהיה המקדש חרב ולא הָיָה עוֹמֵר – לא היה העומר קרב, או אכן הָאִיר הַמְזִיזָה מְתִירָה אֶת אֲכִילַת הַחֲדָשׁ, וְהִשְׁתָּא דְּאִיכָא עוֹמֵר – אבל בשנה זו, שהמקדש קיים והעומר קרב, אזי העוֹמֵר הוּא הַמְתִּירָה אֶת אֲכִילַת הַחֲדָשׁ, וכדי למנוע תקלה זו, תיקן רבן יוחנן בן זכאי שבזמן שאין בית המקדש קיים לא יאכלו מן החדש במשך כל יום ששה עשר בניסן, וכך לא תצא תקלה לכשיבנה הבית במהרה.

ענה מבארת הגמרא כיצד יש להוכיח מכאן שלא כשיטת רבי יוחנן וריש לקיש: **ואי קלמא דַּעְתָּה לְמַצְנָה** – ואם תעלה על דעתך לומר כשיטת רבי יוחנן וריש לקיש, שאף בזמן שבית המקדש קיים האוכל מן החדש משעה שהאיר המזרח אינו עובר בלאו, אלא שיש מצוה להמתין עד הבאת העומר, אם כן יש לתמוה על תקנת רבן יוחנן בן זכאי, וכי מִשּׁוּם מַצְנָה לְקוּבָה וְלִיגוּד – משום שיש לחשוש שלא יקיימו המצוה להמתין עד הקרבת העומר היה עליו לתקן תקנה זו, הרי אף אם יאכלו מן התבואה החדשה קודם הקרבת העומר אינם עוברים בלאו.

אלא בהכרח יש ללמוד מתקנת רבן יוחנן בן זכאי, שהאוכל מן החדש קודם העומר עובר בלאו, ושלא כדברי רבי יוחנן וריש לקיש, ולפיכך תיקן רבן יוחנן בן זכאי לאסור אכילת חדרש במשך כל היום בזמן שאין המקדש קיים, כדי שלא יבואו לעבור על איסור זה לכשיבנה המקדש.

מתרצת הגמרא: **אמר רב נחמן בר יצחק, רבן יוחנן בן זכאי בְּשִׁיתָה רַבִּי יְהוּדָה אֲמָרָה** – הוא סובר כשיטת רבי יהודה, דַּאֲמַר מִן הַתּוֹרָה אֲסוּר לֵאכּוֹל חֲדָשׁ כָּל יוֹם שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן, בזמן שאין בית המקדש קיים, משום שְׁנִיאָמַר (ש) 'עד עצם היום הזה', דהיינו עד עֵצְמוֹ שֶׁל יוֹם, וְקִסְרֵי רַבִּי יְהוּדָה 'עד ועד בכלל' – ש'עד' עצם היום הזה הכוונה היא שאף עצם היום בכלל האיסור, עד הערב.

כלומר, רבי יוחנן וריש לקיש מבארים את שיטת רבן יוחנן בן זכאי, שהוא סובר שמן התורה אסור לאכול חדרש כל יום ששה עשר בניסן, בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין זו תקנה חדשה שהוא תיקן, ולפיכך אין להוכיח מכאן שלדעת חכמים בזמן שבית המקדש קיים אסור מן התורה לאכול עד הבאת העומר, ויתכן לומר שאין זו אלא מצוה בעלמא.

מקשה הגמרא: ויָמַר קָרַי לֵה כְּוִוִּיתִיה – האם יתכן לפרש שרבן יוחנן בן זכאי סובר כשיטת רבי יהודה, וְהָא מִיִּפְלַג פְּלִיג עֲלֵיהּ – והרי מצינו שרבי יהודה חולק על דברי רבן יוחנן בן זכאי, דַּתֵּן, מִשְׁתַּרְבֵּית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שִׁנְיָהּ יוֹם הַנֶּה פּוֹלֵז אֲסוּר. **אמר לו רבי יהודה** לתנא של המשנה, וכי רבן יוחנן בן זכאי תיקן דין זה, וְהִלָּא מִן הַתּוֹרָה הוּא אֲסוּר, דְּכִתִּיב 'עד עצם היום הזה', ומוכח מדברי המשנה, שרבן יוחנן בן זכאי אוסר מדברי סופרים, ואילו רבי יהודה נחלק עליו וסובר שמן התורה הוא אסור.

מתרצת הגמרא: **רבי יהודה הוא דַּאֲמַר מַעַי** – רבי יהודה טעה בהבנת דברי רבן יוחנן בן זכאי. הוא קָרַי שְׁרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מְדַרְּשֵׁן קֳדָם, שכונת רבן יוחנן לאסור מדברי סופרים, ולא היא, אלא רבן יוחנן בן זכאי מְדַאֲרִיתָא קֳאָמַר – כוונתו לומר שמן התורה אסור לאכול חדרש בכל יום ששה עשר בניסן, בזמן שאין בית המקדש קיים.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָא הִתְקִין קַתְנִי – הרי שנינו במשנה ש'התקין' רבן יוחנן בן זכאי, ומשמע מלשון זו שתיקן תקנה חדשה מדרבנן.

עומר – ועל כן התיר העומר באכילה, או דלמא כמיל להו לגבי
 ארעא – או שמא יש לומר שמאחר זרען ביטלן לגבי הקרקע,
 ולפיכך אין העומר מותר.
 עוד הסתפק רבא בר רב חנן לגבי חטים שזרען בקרקע, האם יש
 לדון כמטלטלין, כל זמן שלא השרישו בקרקע, ולפיכך יש להן דין
 אונאה במכירתם, או שיש לדוןם כבר כמחוברים לקרקע, ולפיכך
 אין להן דין אונאה, לפי שכלל הוא בידיו (כ"מ ג) 'אין אונאה
 לקרקעות'.
 מבררת הגמרא: ה"כ דמי – באיזה אופן הסתפק רבא בר רב חנן
 לענין אונאה. אילימא – אם נאמר, שהספק הוא באופן דאמר ליה
 המוכר לקונה, שדאי בה שיתא – זרעתי בקרקע זו ששה כורים של
 חטים, ואתו כהני ואמרי – ובאו עדים ואמרו דלא שדאי בה – שלא
 זרע בה אלא חמשה כורים, שיש בזה שיעור אונאה של שתות. אם
 כן, מה מקום יש לספק זה, והרי אמר רבא, כל דבר אונאה
 שפמדה ושפמשקל ושפמנן, כלומר, שהיתה בו רמאות לגבי מידתם
 ו-גודלם של הדברים הנמכרים, או לגבי משקלם, או לגבי מנינם,
 אפילו אם אונאה זו היא בשיעור הפחות מדי אונאה, דהיינו,
 שההפרש במחיר הוא פחות משתות, מכל מקום חזיר – המקח
 בטל, לפי שדרך בני אדם להקפיד על רמאות כזו, ואינם מוחלים
 אפילו על פחות משתות. ואם כן, מה מקום יש להסתפק אם דין
 החטים בקרקע או כמטלטלין, הרי בכל ענין בטל המקח לגמרי.
 מבארת הגמרא: אלא ספיקו של רבא בר רב חנן הוא באופן דאמר
 ליה המוכר לקונה, שדאי בה כדבעי לה – זרעתי בשדה זו כמות
 של חטים הראויה לה כדי לזרעה, ולא פירש לו את המידה, ואתו
 סהרי ואמרי דלא שדאי בה כדבעי לה – ובאו עדים ואמרו שלא
 הטיל בה את הכמות הראויה לה, בזה יש להסתפק האם יש להן
 אונאה או לא. ויסוד הספק הוא, האם דכמאן דשדאיא ככדא דמיא
 – יש לדוןם כאילו מונחים בכד, מאחר שעדיין לא השרישו,
 ולפיכך יש להן דין אונאה כמטלטלין, או דלמא כמיל להו לגבי
 ארעא – או שמא יש לומר שבזרעתן ביטלן לגבי הקרקע, ומעתה
 אין בהם דין אונאה, כמו לגבי קרקעות.
 עוד הסתפק רבא בר רב חנן בחטים אלו שזרען בקרקע, האם
 נשבעין עליהן שבעה דאורייתא, או אין נשבעין עליהן. ויסוד הספק
 הוא, האם כדשדאיא ככדא דמיא – יש לדון כאילו מונחות בכד,
 מאחר שלא השרישו, וכמטלטלי דמו – ודינן כמטלטלין, ולפיכך
 נשבעין עליהן, או דלמא כמיל להו אגב ארעא – או שמא יש לומר
 שבזרעתן ביטלן לגבי קרקע, וכמטלטלי דמו – ומעתה דינן
 בקרקע, ולפיכך אין נשבעין עליהן, שהרי כלל הוא בידיו (שם) 'אין
 נשבעין על הקרקעות'.
 מסיקה הגמרא: תיקו – יעמדו שאלות אלו בספק, לפי שלא
 נפשוט.
 הגמרא מביאה ספק נוסף של רמי בר חמא: כעי רמי בר חמא, חפין
 שנמצאות בגללי בקר, ושעורין שנמצאות בגללי בהמה, מהו – מה
 דינן.
 מבררת הגמרא: למאי – לענין מה יש להסתפק בהן, אילימא
 לטמיון טומאת אוכלין – אם נאמר שהספק הוא אם דינן כאוכל
 ומטמאות טומאת אוכלין, תנינא – שנינו דין זה בתוספתא (טהרות)
 פ"ט דין, חפין שברעי בקר ושעורין שנבללי בהמה, אם חישב עליהן
 לאכילה בעודן בתוך הרעי והגללים, עדיין אין מטמא טומאת
 אוכלין, אבל אם עשה מעשה ולקמן משם לצורך אכילה, הרי זה
 מטמא טומאת אוכלין, ואם כן במה נסתפק רמי בר חמא.
 אלא נאמר שהספק הוא האם חטים אלו כשרות לעשיית מנחות,
 אי אפשר לומר כן, שהרי ששמיא דלא – פשוט הדבר שאינן
 כשרות לכך, שהרי מאוסות הן, וכמאמר הכתוב (מלאכי א ח) 'וכי
 תגשון עור לזבח אין רע, וכי תגישו פסח וחלה אין רע, הקריבהו
 נא לשחוק הירצד או הישא פניד, דהיינו, שהכתוב מוכיח את
 ישראל שמקריבים בהמות גרועות ובעלות מום לקרבן, וכי אם
 יביא אדם מנחה כזו לפני שר או שליט, האם ירצה את פניו או
 יישא לעונו.

בכורים לפיכך קא אמרינן – שכוונת הכתוב היא שיהיו שתי הלחם
 ביכורים המתירים לכל החטים התלויות בהם, ואם כן עיקר הענין
 הוא שיהיו אלו חטים שעדיין אסורים למקדש, אין הדבר כן, אלא
 ביכורים למזבח קא אמרינן – הקפיד הכתוב שלא יאכל המזבח מן
 תבואת השנה החדשה קודם הקרבת שתי הלחם, ואם תאמר
 שהעומר בא מן החטים, הא אכיל לה מזבח מפידי דהא שתא –
 נמצא שכבר אכל המזבח מתבואת השנה הזאת, ועל כן, אף אם
 שתי הלחם מתירים שלא כסדרם אין להביא עומר מן החטים.
 ולפיכך, אין לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא מדברי הבריייתא.
 הגמרא מביאה ספק בענין שתי הלחם המתירים הבאת ביכורי
 פירות ונסכים לגבוה: כעי רמי בר חמא, שתי הלחם המתירים
 להביא ביכורים מפירות האילן, הנצת שדאי או הנצת שרייה –
 האם מתירים הם את כל הפירות שהנצו ו- שנפל הפרח, קודם
 הבאת שתי הלחם בעצרת, או שאינם מתירים אלא את הפירות
 שכבר חנטו ו- הוציאו פרי קטון קודם העצרת, ולא את אלו שרק
 הנצו בלא חנטה.
 מבררת הגמרא: מאי הנצת ומאי הנצת – באיזה הנצת הסתפק רמי
 בר חמא אם דינה כחנטה. אילימא הנצת דפריא והנצת דפריא –
 אם נאמר שהסתפק לגבי הנצת הפרי הגדל באילן, אם דינה
 כחנטת הפרי, לענין כך ששתי הלחם מתירים לגבוה את כל
 הפירות שהנצו קודם לעצרת, ומעתה יש לתמוה, מה
 מקום יש לספק זה, הרי מאחר ומצינו לגבי תבואה דהשרישה שדאי
 – שהעומר מותר להדיט ושתי הלחם לגבוה את התבואה
 שהשרישה מקודם לכן, אפילו אם עדיין לא גדלה כלל, הנצת
 והנצת מיבעיא – וכי צריך לומר שהנצת הפרי דינה כחנטה,
 ושתי הלחם מתירים את הפירות שהנצו מקודם לכן.
 מבארת הגמרא: אלא בהכרח צריך לומר שרמי בר חמא הסתפק
 לגבי הנצת דעלה והנצת דעלה – עלים של עץ פרי שהנצו, אם
 דינם כעלים שחנטו או לא. ויסוד הספק בזה הוא, מי הוי כי
 השרישה – האם יש לדון את הנצת העלים של עצץ פרי כמו
 השרשה בתבואה, ולפיכך ניתרים הפירות שיצמחו לגבוה על ידי
 שתי הלחם, או לא – או שאינה נידונית כהשרשה, ולפיכך אין הם
 מותרים לגבוה עד שיביאו את שתי הלחם של השנה הבאה.
 מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, לפי שלא נפשוטה.
 הגמרא מביאה כמה ספיקות לגבי חטים שזרען בקרקע: כעי רבא
 בר רב חנן, חפין שזרען בקרקע, ועבר עליהם העומר, מה דינם,
 האם העומר מתירן לאכילת הדיוט, או אין העומר מותר.
 סברה הגמרא, שספיקו של רבא בר רב חנן הוא לענין הגידולים
 הצומחים מן החטים שזרען בקרקע, האם העומר מתירם לאכילת
 הדיוט. ולפיכך מבררת הגמרא: ה"כ דמי – באיזה אופן הסתפק
 רבא בר רב חנן. אי דאשריש – אם באופן שכבר השרישו החטים
 בקרקע קודם הבאת העומר, תנינא – שנינו כבר את דינם במשנה,
 ואי דלא אשריש – ואם באופן שעדיין לא השרישו החטים בקרקע
 בשעת הבאת העומר, תנינא – אף בזה כבר נתבאר דינם במשנה.
 דתנן (להלן ע) לגבי חטים שזרעם בקרקע, אם השרישו קודם לעומר
 אזי העומר מתירן לאכילת הדיוט, ואם לאו – שלא השרישו קודם
 לעומר, הרי הם אסורין עד שיבא עומר הקא ויתירם, ואם כן, מה
 מקום יש כאן לספק.
 מבארת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך ספיקו של רבא בר רב
 חנן, אלא באופן כזה, דהצדיניהו – שקצר חטים אלו, וזרעניהו –
 ושב וזרעם קודם לעומר, כלומר, שקצר אדם חטים מן התבואה
 החדשה, שהשרישה לאחר הבאת העומר של השנה שעברה,
 ואסורה היא באכילה להדיט עד הבאת העומר של השנה הבאה,
 ושב וזרע חטים אלו בקרקע סמוך לזמן הבאת העומר, ואמאי עומר
 וחליף עליהו – וחלפה עליהם הבאת העומר בעודם בקרקע קודם
 שהשרישו. וקא מיבעיא ליה – ונסתפק רבא בר רב חנן, מהו לנקיט
 ומיכל מיניהו – האם מותר ליטול את החטים הנזרעות בקרקע
 עצמן, ולאוכלם קודם השרשתם. ויסוד הספק הוא, כמאן דשדאיא
 ככדא דמיא – האם יש לדון חטים אלו כאילו מונחות בכד, ושרינהו

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלז

והאמר רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבתין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר
— לא שיחזיר אונאה קאמר, אלא אפילו ביטול מקח הוי, כדמוכח לקמן
בפרק "התודה" (ע"א), ובפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא ז"א). ויש לדקדק מכאן
דמילתא דרבא איתמר אפילו אקרקעות, וכן משמע בפרק שני דקדושין (מ"ב). דקאמר:
אבל פלגי במשחתא — לא, כדרבא כ"ר. ורבינו

שמואל א פירש כן בפרק "בית כור" (בבא בתרא
ק"ג). וז"ל, ר' יוחנן המתיבא "פחות", דתנן:
"בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל", פחת כל
שהוא — ינכה, הותר כל שהוא — יחזיר. משמע
כי המקח קיים, ופירש רבינו שמואל כי מקח קיים,
דאף על פי שטעו במדה — לא איתמר דרבא
אלא במטלטלי. ולא משמע הכי, כדפרשית. אלא
היינו טעמא דהתם: שידע ומוכר בשדה שהוא
מוכר לו, וידע שיש שם או פחות או יותר, אלא
לפי מה שיעלה לפי חשבון בית כור, מוצמזם
יפחות וינכה. **שד"א** בה כדכתיב ואחזק סודי כ"ר
— אין מנחשין אותו במה שד"ר, אלא שאומרים
שאין לה די בכי האי שיעורא.

פיל שבלע כפיפה מצרית כ"ר — האי דבעא
מניה רב אדא בר אהבה מרב דימי
מנהדרעא בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כ"א).
פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא דרך בית הרעי,
מהו? — לאו בכפיפה ממש בעא מניה. דאם כן,
אמאי לא הוה בדיה? מתניתין היא דאין עולין
מטומאת אלא בשינוי מעשהו אלא בהוציא ועבד
להו כפיפה בעא מניה. והא דטעם ליה התם
בסדרליה, אף על גב דההוא נמי קיימא בתוקי —
מכל מקום דוה ליה למידק עלה, כדדייקין חבא
מהדיא דעולא.

דבלע הוציא ועבידו כפיפה מי הוי עיכול
כ"ר — תימה: מי גרע מחסין שבגללי
בהמה דלעיל, דלעיל לקטן לאכילה — מטמאין
טומאת אוכלין. ואי הוי עיכול — לא לטמא
טומאת אוכלין ויש לומר: שאני טומאת
אוכלין, דחלו בראיה לגר או לכלב, והתם
היא חזיא אפילו לגר. אבל מזאבים שבלעו
תינוקות וטוריו את הבשר וטמאו את העצמות
אתי שפיר, דטומאת מת לא תליא אלא
בעיכול. ואם תאמר: הדאב מסקינן דבשר
דרכין דוי עיכול, ובפרק קמא דבבביות (נ"ב).
תנן: דג טהור שבלע דג טמא — אסור באכילה,
ולא הוי עיכול! ותיירין רב האי: דשאני טומאה,
דאפשי טומאה לא מפשינן. עוד יש לומר:
דהיכא דיצא דרך בית הרעי הוי עיכול טפי
מהתם דנמצא במעיו. ואם תאמר: דבפרק י"א
דהולות תנן, ומייתי לה בפרק בתרא דשבת
(ק"ה ב). כמה תשחה במעיו? בעפות ובדגים
כדי שתפול לאור ותשרף. ובעדו במעיו נמי
קאמר, דהא מייתי לה א"כילב שאכל בשר
המת ומת ומוטל על האסוקפה! ויש לומר:
דמתניתין דבבביות כרבי יוחזיה בן בתירא,
דאמר התם: בעפות ובדגים — מעת לעת,
ובלא שהה מיירי. אי נמי: דגים ודבלעים קשי

טפי. אי נמי: נדי דאפסיל מתורת אוכל לענין טומאת אוכלין, מכל מקום לענין איסור — לא ליהוי עיכול. מידי דהוה חלב שבכפרים ונבלת עוף טהור בכל מקום (עוקצין)
פרק שליש משנה ג, שצריך מחשבה, אף על גב דלענין איסורא לקי בלא שום מחשבה. וזהו כתיבנו של רב האי. מיהו אין ראיא מזה, דאין לך מחשבה גדולה מזו
שמים החלב בפיו ואוכלו. ואם תאמר: והאמרין בפרק בתרא דימא (פ"א). זר שבלע שופין של תרומה והקיא, ובא אחר ובלעו — דראשון משלם קרן וחומש, והשני
אינו משלם אלא דמי עצים לראשון. אלמא, לענין איסור חשיב עיכול! ותיירין הרב רבינו חיים דהתם לאו משום דהוי עיכול, אלא לפי שכבר נתחללה התרומה. כדאשכחן
בפרק קמא דבריות (ו"א). כהן שסך תרומה — בן בתו ישראל מתעגל בה, ואינו חושש. ומפרש התם טעמא: משום דמתוללת כבר. וטבעת דלא חשיב עיכול, בפרק "בהמה
מקושקש" (חולין ע"א). — הוה כהן דלא חשיב התם עיכול — היינו בדלא שהה כדי עיכול, כדקאמר: מי לא עסקין דאכל סמוך לשקיעת החמה.
ומתוך הסברא היה נראה, בין לענין איסור בין לענין טומאה, דכל דבר שהוא שלם שניכר בשלימותו, שלא תעכל ולא נלעס בפיו, כגון חסין שלמים שבגללי בקר ודגים

שלימין

בבביות לפירא — לחסין התולין בהם בבביות. למוכח קאמרין — שלא יאכל מזבח
קודם להם חטים חדשים, והוא אכל ליה מזבח עומר מפירי דהא שנתא. דמוקח שנתא
יננה, דבחדא שנתא גדלו ביחד. ועומר שרינו לאכילת אדם, ושתי הלחם שרינו
להביא בבביות מפירות האילן. הנצה שריין — שהניצו קודם להם, או חנטה שריין.
חנטה הוי פירי יותר מהנצה. השתא — לגבי

בתבואה שריין עומר ושתי הלחם בהשרשה.
בתבואה בהשרשת קודם לעומר, אף על פי שלא
גדלה כלום וכדקאמר מתניתין, הנצה והנצה
דפירי מביעיא? אלא הנצה והנצה דעלה — מי
הוי הנצה דעלה בפירות האילן בהשרשה
דבתבואה, או לא. דחצירינהו וורעינהו קודם
לעומר — דלא שרינוהו עומר דאשחקו, ולא
השרישו בשנת עומר זה. מהו לנקובי? — ללקוט
מזון קודם השרשתו, כמאן דשריין בכרא ומאי
ושרינהו עומר? — דהא דאמרין "זאם לאו אסורין"
עד שיבא עומר" — הבא בגידוליהן מיירי. או
דלמא, בטלינהו אגב ארעא, וכי לקט ליה —
בגידולין דמו. יש להן אונאה ב"ר — דקיימא לן
בבבא מציעא בפרק "החוב" (נ"א). אין אונאה
לקרקעות. שד"א בה שריין — "ורעתי בקרקע"
ששת כורים. ואח"כ שריי ולא שריא כה א"ר
המשה — דהשתא איכא שיעור אונאה שותת,
בפרק "חוב" (שם מט"ב). כל דבר שבמדה —
כיון דקפיד — לא מחיל, ואפילו בפרות משותת.
ולא שייכא בה דין אונאה, שידא מקח קיים
ויחזיר אונאה, אלא כל המקח בטל וחזור.
נשבעין עליהן — דאמר בפרק "החוב" (שם נ"א).
אין נשבעין על הקרקעות. בקר — דרכו לאכול
חטים, ושאר בהמה כגון חמור וגמל דרכו
לאכול שעורין. חישב עליהן — בעדן ברעי.
וורעינהו — ובעי לאיתוי מנחות מן הגידולין.
אדא מאיסותיהו — דהא אחרניי יננה. והשתא
בחישי — דכיון שנתעכלו במעי הבהמה, שוב אין
מגדלין חסין מלאין ובריאן כדמעיקרא. כפיפה
= קופה מצרית מצורי דקל. למיכיל טומאתה —
שהיתה טומאה קודם לכן. ויורדין ליד טומאתן
במחשבה — כיון שחשב עלי לזכר שאין בו
חסרון מלאכה. כגון עור מתוקן, שתמו למנועלים
עומד, ואינו מקבל טומאה עד שיעשו חסותם.
חישב עליו לעשותו שרולק, דאינו חסר שום
מלאכה, דהשתא מיד ראו לשולחן — מקבל
טומאה מיד. ואין עולין מוטומאתן — אם נטמאו.
אלא בשנוי מעשה — כגון נשבור — שדור. והוא
ליכא שינוי מעשה, דשלימה הקיאה.

כלי
וורעינהו וקא בעי לאיתוי מנחות מינייהו, מאי? משום דמאיסותהו הוא, וכיון דורעינהו אדא
למאיסותיהו. או דלמא משום בחישותהו הוא, והשתא נמי בחישה? תיקו. בעי רמי בר
המא: פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא דרך בית הרעי, מהו? — למאי? אילמא למבטל
טומאתה — תנינא: כל הכלים יורדין ליד טומאתן במחשבה, ואין עולין מוטומאתן אלא
בשינוי מעשה! לא צריכא, דבלע הוציא ועבידו כפיפה מצרית, מי הוה עיכול, הוה ליה
ככלי

טפי. אי נמי: נדי דאפסיל מתורת אוכל לענין טומאת אוכלין, מכל מקום לענין איסור — לא ליהוי עיכול. מידי דהוה חלב שבכפרים ונבלת עוף טהור בכל מקום (עוקצין)
פרק שליש משנה ג, שצריך מחשבה, אף על גב דלענין איסורא לקי בלא שום מחשבה. וזהו כתיבנו של רב האי. מיהו אין ראיא מזה, דאין לך מחשבה גדולה מזו
שמים החלב בפיו ואוכלו. ואם תאמר: והאמרין בפרק בתרא דימא (פ"א). זר שבלע שופין של תרומה והקיא, ובא אחר ובלעו — דראשון משלם קרן וחומש, והשני
אינו משלם אלא דמי עצים לראשון. אלמא, לענין איסור חשיב עיכול! ותיירין הרב רבינו חיים דהתם לאו משום דהוי עיכול, אלא לפי שכבר נתחללה התרומה. כדאשכחן
בפרק קמא דבריות (ו"א). כהן שסך תרומה — בן בתו ישראל מתעגל בה, ואינו חושש. ומפרש התם טעמא: משום דמתוללת כבר. וטבעת דלא חשיב עיכול, בפרק "בהמה
מקושקש" (חולין ע"א). — הוה כהן דלא חשיב התם עיכול — היינו בדלא שהה כדי עיכול, כדקאמר: מי לא עסקין דאכל סמוך לשקיעת החמה.
ומתוך הסברא היה נראה, בין לענין איסור בין לענין טומאה, דכל דבר שהוא שלם שניכר בשלימותו, שלא תעכל ולא נלעס בפיו, כגון חסין שלמים שבגללי בקר ודגים

שלימין

מנחות. פרק שישי - רבי ישמעאל דף סט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

שלימן, כגון דג טחור שבלע דג טמא. דלחיה נקט 'בלע', דלא הוה עיכול. חר שבלע שופין של תרומה, אף על פי שהן שלימן ולא הוה עיכול - פטור השני, שכבר נתחללה. וחאבים שבלעו תינוקות, אף על גב דנקט 'שבלעו' - מסתברא שלא הוו שלימן. ואותם חזיטם שנמצאו במעי תרנגולת בפסה, או בשאר עופות - ראוי להחמיר עליהם ולאסור אם נתבשלו או נצלו עמקן, דלא הוה עיכול ויש בהן

כפלי גללים כפלי אדמה ואין מקבלין טומאה, דאמר מר: כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה - אין מקבלין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. או דלמא, לא הוה עיכול? תפשוט ליה מהא דאמר עולא משום רבי שמעון בר יהודה: מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן, ופא מעשה לפני חכמים וטהרו את הבשר! - שאני בשר, דרכי. - ולפשוט מסיפא: וטמאו את העצמות! - שאני עצמות, דאקושי מפי. בעי רבי יוסי: חזיון שירדו בעבים, מהו? - למאי? אי למנחות, אמאי לא? אלא לשתי הלחם מאי? "ממושבתים" אמר רחמנא - לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל דעבים - שפיר דמי. או דלמא, "ממושבתים" דווקא - ואפילו דעבים נמי לא? - ומי אפא כי האי גוונא? - אין, פדערי מייעא נחיתה ליה רוס פיזא חזי בתלתא פרי. בעי רבי שמעון בן פוי: שיבולת שהביאה שלישי קודם

כלי גללים - כלי גללי בהמה. ובלעו שני זאבים שני תינוקות - והקאום דרך בית הרעי. וטהרו את הבשר - אלמא הוה עיכול. שירדו בעבים - עם המטר. כששתו העבים באוקיינוס, בלעו ספינה מליאה חטין. רוס כיוזא בתלתא פרי - שהיה קרקע אורח שלש פרסאות, רוס כיוזא - (שני) טפחים בזקיפת גודל. שהביאה שלישי - להביא נקט שליש, דחשיב גמר פרי. דאי מקמי הכי עקרה - הויה כשחת בעלמא, ולא מהני עומר למשרייה. ועקרה - קודם לעומר. ושתלה לאחר העומר - והוסיפה משהו, מהו? ילדה שסיבכה בזקנה - נטיעה של ערלה, ובה פירות, והרכיבה בזקנה שעבר לה ימי ערלתה. אפילו הוסיף הפירות בעובי לאור שסיבכה, במאתים של היתר יותר משהיה שם מן האיסור - אסור. ואף על גב דערלה בטלה במאתים, כדאמר בפסחא (מנח, א) שה אחר מן המאתים, ממזר שחי מאות שנשתיירו בבזר - מכאן לערלה שבטלה במאתים, אפילו הכי חכא אסור. דחזי גופא הוא, ובתר עיקר אולנין, בצל ששתלו בברים ונעקר הברים - אפילו הוסיף לאור עיקר הברים הגדל בהיתר במאתים חלקים יותר משהיו בו באיסור. אסור - משום כלאים. אלמא, בחר עיקר אולנין, לא שנא לקולא - כגון שיבולת, דאי אולנין ביה בחר עיקר - הויה קולא, דלא בעי להמתין עד עומר הבא. לחומרא - גבי ערלה וכלאים. דאמרנו

לעומר, ועקרה, ושתלה לאחר העומר והוסיפה, מהו? בתר עיקר אולנין ושרייה עומר. או דלמא, בתר תוספת אולנין, ועד שיבא עומר הקא? תפשוט ליה מהא דאמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן: ילדה שפסכה בזקנה ובה פירות, אפילו הוסיף במאתים - אסור, ואמר רבי שמואל בר תחמני, אמר רבי יוחנן: בצל ששתלו בברים ונעקר הברים, אפילו הוסיף במאתים - אסור! הויה גופה קא מייעא ליה: מפשט פשיטא להו לרבנן דבבב עיקר אולנין, לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא. או דלמא ספוקי מספקא להו, ולחומרא אמרינן, לקולא לא אמרינן? תיקו. בעי רבה: לענין מעשר מאי? - הויכ דמי? - בגון דאמרנו

"ילדה" - לפי שפירות שבה של ערלה הן, דאילו יחור של זקנה ובה פירות, וקצצה וסבכה בזקנה - תחילתו וסופו היתר הוא. אבל בסוטה קשיא: אמאי נקט "ילדה", דבך שוה יחור של זקנה שסיבכה בזקנה. דאי לאו משום דבטלה היה תורת ערלה עליה וכן פירש שם בקונטרס: אפילו ליחור של זקנה, מכיון שנתלה חרבינו - "ילדה" קרינא ליה, ובטל בזקנה. והא דלא נקט סתם "יחור שסבכו בזקנה" - בטל" - משום דלא הוה ידענא לענין מה בטל, אם לא היה מפרש בהדיא לענין ערלה. אבל השתא דנקט "ילדה" - מוכחא מילתא דלענין ערלה קאמר. והתם פריך ממתניתין, דקתני גבי חורר ממערכי המלחמה: אחד הנוטע ואחד המורכב, ומדחורר - שמע מינה דשייך בה ערלה וחילול, דבעי מיהדר. והתם קאמר רבי יוחנן: ילדה שסבכה בזקנה - בטלה ומשני: דמתניתין דהתם - כגון ילדה בילדה. וכן תימא: תיפוק לי דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה - כגון דנטע קמייא לסיני ולקורות. ואף על גב בזקנה בטלה - כהאי גוונא לא בטלה, משום דאי מימליך עלה - בת מיהדר היא. ונראה דילדה בילדה, אם כלו שני ערלה דקמייא מקמי בתרייתא - בטלה לה בתרייתא. אף על גב דהיתה הרכבתה בתוך שני דערלה. דאי לא תימא הכי - הא דפריך בסוטה (שם): הויכ דמי? אלימא ילדה בילדה - תיפוק לי דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה! לוקמי כגון שכלו שני ערלה של ראשונה לפני שני השניה ובירושלמי משמע דילדה שסיבכה בזקנה - מיירי בשנטע אילן בפני עצמו, כדרך הנוטעין, ונטעו אצל זקנה, וסייך ענפיו בענפי חזקה. דאם קודם קליטת שרשי בארץ נתאחו זה בזה - בטלה הילדה בזקנה. אבל אם קדמה קליטת השרשים של ילדה - פליגי התם אמוראי. וזה לשון הירושלמי בפרק קמא דערלה: רבי זעירא ורבי יוסי ורבי אלעזר ורבי חנינא בשם רבי תינא בן גמליאל: ילדה שפסכה לזקנה - טהורה הילדה. אמר רבי חנינא בר אבא: מתניתא אמרה כן, סיפך בגפנים סיפוך אחד סיפוך - אף על פי שהכריזן בארץ, מותר. וזה לומר: שנא השרישה הילדה עד שלא תתאחו לזקנה. אמר רבי חנינא בריה דרבי הלל: דרבי יהודה היא, דרבי יהודה אמר: מתאחו אמר: עד שלא השרישו, רבי אומר בשם רבי יוחנן: שרשן אמן בהם ממש. בצל ששתלו בברים כו' - בפרק "הגדור מן הירק" (גדרים גו.) מביע לן אי גדולי היתר מעלין את האיסור או לא. והפשט רבי יצחק נפתח מהא דאמר רבי ינאי: בצל של תרומה שנטעו, ורבו גידולין על עיקרו - מותר. אמר ליה רבי ירמיה: שבך מר תרין, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כו'. ומייתיה הך ד"ילדה שסיבכה בזקנה" והדיא ד"בצל שנטעו בברים", דמוכח דאולנין בחר עיקר. ולחכי מייתי חכא הך תרתי, ולא מייתי הדיא דרבי ינאי דפליג - דשבקתין חזא מקמי תרתי. ואם תאמר: והתנן, המעביר עציץ נקוב בברים, אם הוסיף מאתים - אסור. אלמא, לא אולנין בחר עיקר אלא בחר תוספתו ויש לומר: דשאני התם, כדדרשנן בפרק "כל שעה" (פסחים כה.) כתיב "העלוא", וכתיב "חזרע" - הא כיצד? וזרע מעיקרו - בהשרשה, וזרע ובה: הוסיף - אין, לא הוסיף - לא. ואם תאמר: מאי קמבעיא ליה חכא אי רבי יוחנן, ורבי יוחנן לחומרא דווקא אמר, או אפילו לקולא - על כרחך לחומרא. דאי לקולא אמר - קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דבסמוך קאמר רבי יוחנן: ליטרא בצל שתיקנו חרעו - תמעשר לפי כולו. אלמא, לא אולנין בחר עיקר להקל. והתם נמי בגדרים מייתי לה, ופשיט מקמייא דרבי יוחנן ד"ילדה שסיבכה", דלא אתו גידולין ומבטלי עיקר. והדר פשיט מהדיא דרבי יוחנן ד"בצל", דאתו גידולין ומבטלי עיקר ומשני: דלמא לחומרא שאני! ויש לומר: דהא דקאמר לחומרא שאני - היינו דווקא התם, משום דהיינו וזרענו, כדקאמר בסמוך. אבל היבא דלאו היינו וזרענו - דלמא אולנין בחר עיקר, בין לקולא בין לחומרא. והתם בגדרים פריך ארבי יוחנן וארבי יונתן דחבא, מהא דתניא גבי "מנכש בחסית", דאם ישראל חשוד על השביעית - למזאן שביעית מותר. אלמא, גידולי היתר מעלין את האיסור! ומשני: שאני שביעית, הואיל ואיסורו על ידי קרקע, בטילתה על ידי קרקע. וצריך לחלק בדבר מאיזה טעם יחשב שביעית איסור על ידי קרקע, וערלה וכלאי הברם - לא חשיבי איסור על ידי קרקע. ואפילו מעשר משמע התם דחשיב איסור על ידי קרקע, אי לא משום דמעשר - דיגון הוא דקא גרים לה. וגם חדש דשמעתין צריך לומר דלא חשיב איסור על ידי קרקע, ומדמיה ליה הכא לערלה וכלאי הברם.

ליטרא

המצוות ניתנו בדברים גשמיים דווקא. . ועבודת האדם היא להעלותם למעלה.

ממאמר פרשת לך לך ה'תשמ"ה

בערבי אחד ששמו עדי, נחיתא ליה – ירדו לו בשדותיו, רום בן־בא
חיי – חטים בגובה טפה, בתלתא פרחי – על פני אורך שלש
פרסאות.
הגמרא מביאה ספק בענין העומר: בעי רבי שמעון בן פוי, שיבולת
שהביאה שליש – שגדלה כדי שליש מגידולה, קודם להבאת
העומר, ועיקרה ממקום גידולה, ושב ושתלה שנית לאחר הבאת
העומר, והוסיפה לצמות, מהו – מה דינה של שיבולת זו, האם בתר
עיקר אולין – אחר עיקרה של השיבולת אנו הולכים, והוא גדל
קודם הבאת העומר, ולפיכך שרייה עומר – התיר העומר את
השיבולת כולה באכילה, או דלמא – או שמא יש לומר, בתר
תוספת אולין – שאחר החלק הנוסף אנו הולכים, והוא צמח
לאחר הבאת העומר, ולפיכך יש לאסור השיבולת באכילה, עד
שביא עומר תבא ויתירה.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק: מבררת הגמרא, תפשוט ליה מהא
דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, ילדה – נטיעה צעירה, שעדיין לא
מלא לה שלש שנות ערלה, שפסקה בקנה – עקרה ממקום
גידולה, והרכיבה בתוך נטיעה זקנה, שכבר מלאו שנות ערלתה,
ובה – בנטיעת הערלה יש פירות שצמחו קודם ההרכבה, אפילו
אם הוסיף בפתחים – הוסיפו פירות הנטיעה הצעירה לגדול לאחר
ההרכבה פי מאתיים ממה שהיו בתחילה קודם ההרכבה, מכל
מקום אסור לאוכלם.
יש להוכיח מדברי רבי יוחנן, שאין אנו הולכים אחר הגידולים
אלא אחר העיקר, שהיה הדין הוא שערלה בטילה במאיתיים, ואם
כן צריך היה להיות שיבטלו גידולי ההיתר את העיקר האסור
משום ערלה, ומאחר ואין אומרים כן, בהכרח צריך לומר
שהולכים אנו אחר העיקר ולא אחר הגידולים.
וכמו כן אפשר לפשוט את הספק מן המימרא שאמר רבי שמואל
בר נחמני אמר רבי יוחנן, בצל ששתלו בפרס, ונאסר הבצל משום
כלאי הכרם, ולאחר מכן נעקר הפרס ממקום גידולו, והבצל נשאר
במקומו והוסיף לצמוח בהיתר, הדין הוא שאפילו הוסיף בפתחים
אסור, כלומר, אפילו אם הוסיף הבצל לגדול בהיתר לאחר עקירת
הכרם פי מאתיים ממה שגדל תחילה באיסור, מכל מקום עומד
הוא באיסור.
ואף מבאן יש להוכיח שהולכים אנו אחר העיקר ולא אחר
הגידולים, שאם לא כן מדוע גידולי ההיתר אינם מבטלים את
העיקר של האיסור, הרי כלאי הכרם בטלים הם במאיתיים.
דוחה הגמרא: שאין לפשוט הספק ממימרות אלו, משום דהיא
גופה קא מיבעיא ליה – זה עצמו הוא הספק של רבי שמעון בן פוי,
מה היא כוונת דבריהם של רבי יוחנן ורבי יונתן, מפשט פשיטא
להו לרבנן דבתר עיקר אולין – האם פשוט היה להם לחכמים אלו
שיש לילך אחר העיקר, לא שניא לקולא ולא שניא לחומרא – בין
להקל ובין להחמיר, ולפיכך יש להקל לגבי שיבולת שהביאה
שליש קודם העומר ולהתיר אף את התוספת שגדלה לאחר
העומר, או דלמא פסוקי מספקא להו – או שמא מסופקים היו
החכמים בדין זה, ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן – ולפיכך
נקטו בדבריהם להחמיר שלא יבטלו הגידולים את העיקר לגבי
איסור ערלה וכלאים, אך מספק אין הם הולכים אחר העיקר
להקל, ועל כן יש לאסור את השיבולת כולה באכילה עד הבאת
העומר של השנה הבאה.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, לפי שלא נפסטה.
הגמרא מביאה ספק נוסף בענין זה: בעי רבה, לענין מעשר מאי –
לגבי דין מעשרות, האם הולכים אחר העיקר או אחר התוספת.
מבררת הגמרא: חייב דמי – באיזה אופן יש להסתפק. מבאררת
הגמרא: בגון

בכלי גללים – ככלי הנעשה מגללי בהמה שנתייבשו, ובכלי אדמה
– כלי חרס שנתייבשו בשמש ולא נצרפו בכבשן, ואין מקבלין
טומאה, דאמר מר (שבת נח) כלי אבנים – כלים העשויים מאבן,
ובלי גללים, ובלי אדמה, אין מקבלין טומאה לא מדברי תורה ולא
מדברי סופרים, ולפיכך אף כפיפה זו הנעשית מהוציא שנתעכלו
במעי הפיל דינה כן, ואינה מקבלת טומאה, או דלמא לא הוי עיבול
– או שמא יש לומר שאין הוציא אלו נידונים כמעובלים, וממילא אין
לדון את הכפיפה הנעשית מהן ככלי גללים, אלא דינה כסתם כלי
המקבל טומאה.
הגמרא מנסה לפשוט הספק: מבררת הגמרא, תפשוט ליה מהא
דאמר עולא משום רבי שמעון בר יהודה, מעשה היה, ובלעו שני
אבנים שני תינוקות בעבר הירדן, והקיאו את בשרם ועצמותיהם
דרך בית הרעי, וקא מעשה זה לפני חכמים, לשואלם האם יש
בבשר ועצמות אלו דין טומאת מת, ומהירו חכמים את הפשר מדין
טומאת מת.
ויש להוכיח ממעשה זה, שכל דבר הנבלע ויוצא לחוץ דרך בית
הרעי דינו כמעובל, ולפיכך אין הבשר נידון עוד כבשר אדם, ואינו
מטמא בטומאת מת. וממילא יש לומר כן אף לגבי פיל שבלע
הוציא והקיא, שדינם כמעובלים, ואם נטלם אדם ועשה מהם
כפיפה דינה ככלי גללים, ואינה מקבלת טומאה.
דוחה הגמרא: שאין ראייה משם לפשוט הספק, משום דשאני פשר
דריבך – שונה הדבר לגבי בשר שהוא רך, ולפיכך הוא נידון
כמעובל, אבל הוציא שקשים הם יתכן שאין לדונם כמעובלים,
ואם עשה מהם כלי אין דינו ככלי גללים, ומקבל טומאה.
שבה הגמרא ומבררת: ולפשוט מסיפא – לכאורה ניתן עדיין
לפשוט הספק מסיים דבריו של עולא בשם רבי שמעון בן יהודה
'ומטמו את העצמות', דהיינו, שאף על פי שטיהרו חכמים את
הבשר מטומאת מת משום רכותו, מכל מקום טימאו את העצמות,
לפי שקשות הן ואינן מתעכלות, ואם כן יש להוכיח מכאן לענין
הוציא הקשים שאינם נידונים כמעובלים, ועל כן אין הכלי הנעשה
מהם נידון ככלי גללים.
דוחה הגמרא: שאני עצמות דאקושי טפי – שונה הדבר לגבי
עצמות, שקשות הן יותר מהוציא, ולפיכך אין להוכיח משם לפשוט
הספק של רבי בר חמא, לפי שיתכן לומר שאף על גב שאין
העצמות נידונות כמעובלות מכל מקום יש לדון את ההוציא
כמעובלים.
הגמרא מביאה ספק שנסתפק רבי זירא בענין שתי הלחם: בעי רבי
זירא, חייבין שירדו בעבים – חטים שירדו מן העננים יחד עם הגשם,
מהו – מה דינם.
מבררת הגמרא: למאי – לענין מה הסתפק רבי זירא על חטים אלו,
אי – אם נאמר שספיקו הוא האם חטים אלו כשירות למנחות,
אמאי לא – מדוע יש לומר שאינן כשירות.
מבאררת הגמרא: אלא ספיקו הוא האם חטים אלו כשירות להביא
מהן שתי הלחם. ומבאררת הגמרא את צדדי הספק. מאי, האם יש
לומר 'ממושבותיכם' (ויקרא כג ז) אמר רחמנא – אמרה תורה להביא
את שתי הלחם מגידולי ארץ ישראל, לאפוקי דחוצה לארץ דלא –
להוציא את גידולי חוץ לארץ שאינם כשרים לכך, אבל דעבים
שפיר דמי – אבל חטים הבאות מן העננים ראויות הן להביא מהן
את שתי הלחם, או דלמא – או שמא יש לומר, 'ממושבותיכם'
דוקא – רק ממושבות שבקרקע ארץ ישראל יש להביא את שתי
הלחם, ואפילו דעבים נמי לא – ולפיכך אף חטים הבאות מן
העבים אינן כשירות לכך.
מבררת הגמרא: ומאי איתא בי האי גוונא – האם יש דבר כזה
שירידים חטים מן העבים.
מבאררת הגמרא: אין – אכן כן, בפעמי טייגא – כמו המעשה שהיה

הַמְּבִיאוֹתָּהּ וְעִשְׂרֵיהֶּנָּה – שקצר אדם שיבולים הרבה, ולא דש אותם
להוציא את גרעיני התבואה, אלא עישרם כמות שהם באומה,
וְשִׁתְּלִינָהּ – וחזר ושתלם בקרקע, וְהוֹסִיפָהּ לָהּ – והוסיפו לצמות.
וּשְׁ לָדוֹן מֵה דִין שִׁיבּוּלִים אֵלּוּ לַעֲנִין הַפֶּרֶשֶׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת.
אִם הַמִּצְוָה לִזְמַן שִׁיש לַפְּשׁוּט הַסֶּפֶק הַקּוֹדֵם לְחוּמְרָא, דְּלֹא אֵלּוּ לַעֲנִין
בְּתַר עֵינֶךָ – שאין התוספת נמשכת אחר העיקר, וְתוֹסֶפֶת בְּעֵי
עֵשׂוּרֶיךָ – וממילא חייבת היא במעשר, ומעתה יש עוד לדון, עֵינֶיךָ
מֵאִי – מה דינו של העיקר, האם הוא נמשך אחר התוספת, וצריך
יהא לשוב ולעשר אף את העיקר, או לא.
אֲבִי מִקְשָׁה עַל סְפִיקוֹ שֶׁל רַבָּא: אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא, מֵה מְקוֹם
יֵש לַסֶּפֶק זֶה, מֵאִי שָׁנָא מִכָּל חִיפֵי וְעִשְׂרֵי דְעֵלְמָא – וכי מדוע שיהא
דינה של שיבולת זו שונה מכל חטים ושעורים שבעולם, שהרי
דָּרָךְ אֲדָם לִישׁוֹל גִּרְעִינֵי חֲטִים וּשְׁעוּרִים שֶׁכֶּבֶר נִתְעַשְׂרוּ וְלוֹוִרְעִם
בִּקְרַקְעָה, וְלֵאחֲרָי מִכָּן כְּשֶׁהֵם צוֹמְחִים הוּא שֶׁבַּ מַעֲשֵׂר אֶת הַכֹּל, וְאִם
כֵּן אֵף בְּשִׁיבּוּלָת זו יֵש לִזְמַן כֵּן, וְלֵאחֲרָי שֶׁשְׁתֵּלָה וְהוֹסִיפָה לַצִּמּוּחַ
חַיִּיב הוּא לַעֲשֹׂר אֶת הַכֹּל, בֵּין הָעֵינֶיךָ וּבֵין הַתּוֹסֶפֶת.
אֲמַר לִיה רַבָּא לֵאבִי, דְּבַר שְׁוֹעֵי בְּלָה לֹא מִיִּבְעִינָא לִי – אין אני
מִסְתַּפֵּק בְּדַבָּר שׁוֹרְעוֹ כֹּלָה בְּאֻדְמָה, כְּמוֹ גִרְעִינֵי חֲטִים וּשְׁעוּרִים
שֶׁהוֹרֵעַ נִרְקֵב בְּאֻדְמָה וּמַצְמִיחַ שִׁיבּוּלִים, שְׁבֹאֵלּוּ פֶּשׁוּט הַדְּבַר
שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשֹׂר כִּנְגַד הַכֹּל, שֶׁהֵרִי פִנִּים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לִכְאֵן. אֲמַר בִּי
מִיִּבְעִינָא לִי דְּבַר שְׁאִין יִרְעוּ בְּלָה – אלא אני מִסְתַּפֵּק בְּדַבָּר שְׁאִין
זֶרַע כֹּלָה בְּאֻדְמָה, כְּגוֹן בְּשִׁיבּוּלָת זו שֶׁחֹזֵר וְשִׁתְּלָה וְהוֹסִיפָה
בְּגִידוּלָה, שְׁאִין הָעֵינֶיךָ מִתְעַבֵּל בְּאֻדְמָה אֲלֹא מוֹסִיף הוֹדֵל, מֵאִי –
מֵה דִינוֹ שֶׁל הָעֵינֶיךָ, הָאֵם כֶּבֶר נִפְטָר בְּמָה שֶׁנִּתְעַשֵּׂר קוֹדֵם שֶׁשֶׁבַ
וְשִׁתְּלָה, או לא.
הַגְמָרָא מִנְסָה לַפְּשׁוּט אֶת סְפִיקוֹ שֶׁל רַבָּא: תַּפְּשׁוּט לִיה – לכאורה
נִיתָן לַפְּשׁוּט סֶפֶק זֶה, מֵהָא דְאֲמַר רַבִּי יִצְחָק אֲמַר רַבִּי יוֹהָנָן, לִישְׁרָא
[מִידָּה מְסוּיֹמֶת] שֶׁל בְּצֵל, שְׁתִּיקָנוּ – שֶׁהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמוֹת
וּמַעֲשֵׂרוֹת, וְשֶׁבַּ יוֹרְעוּ בְּאֻדְמָה, וְהַצְמִיחַ גִּידוּלִים נוֹסִפִּים, הֵרִי הוּא
מִתְעַבֵּל לִפְיָ כּוֹל – צריך לעשר את הכל, בֵּין אֶת הָעֵינֶיךָ וּבֵין אֶת
הַתּוֹסֶפֶת, וְיֵש לְהוֹכִיחַ מִיִּמְרָא זֶה, שֶׁאֵף בְּדַבָּר שְׁאִין זֶרַע כֹּלָה
צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְעֹשֵׂר אֶת הָעֵינֶיךָ, שֶׁהֵרִי הִבְצֵל אֵינּוּ כֹלָה בְּאֻדְמָה,
אֲלֹא מוֹסִיף וּמַצְמִיחַ עַל הָעֵינֶיךָ.
דּוּחָה הַגְמָרָא: הָתָם – שֶׁם לִגְבִי בִצֵּל, הֵינִי וְרִיעִתִּי – כך היא דרך
זִרְעוֹתָ תְּמִיד, שֶׁזּוֹרְעִים בִּצֵּל שֶׁלם וְלֹא גִרְעִין שֶׁל זֶרַע, וּלְפִיכֵךְ יֵש
לְדוֹנוֹ כְּמוֹ דְּבַר שֶׁזֶרַע כֹּלָה, וְצָרִיךְ לְשׁוֹב וּלְעֹשֵׂר אֵף עַל הָעֵינֶיךָ,
אֲבֵל הָכָא – כֵּאֵן לִגְבִי שִׁיבּוּלָת, לֹא הֵינִי וְרִיעִתִּי – אין זו דרך
זִרְעוֹתָ, שֶׁהֵרִי דָּרָךְ הָעוֹלָם לְזֹרַע גִּרְעִינֵי חֲטִים וּשְׁעוּרִים שֶׁהֵרֵעַם
כֹּלָה, וְאֵילוּ זֶה נִטֵּל שִׁיבּוּלָת שְׁלִימָה זֹרְעָה, וּבֹאֲפֹן כֹּזֵה עֵדִיין יֵש
לְהַסְתַּפֵּק הָאֵם צָרִיךְ לְשׁוֹב וּלְעֹשֵׂר אֶת הָעֵינֶיךָ או לא.
הַגְמָרָא מְבִיאה סֶפֶק נוֹסֵף כַּעֲנִין זֶה: אֲמַר לִיה רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ מְנִיזְמִי
לְאֲבִי, עֲצִיץ שְׁאִינוּ נְקוֹב מֵהוּ. כְּלוּמַר, אִם הִפְרִישׁ אֲדָם תְּרוּמוֹת
וּמַעֲשֵׂרוֹת, מִן הַגְדֵּל בְּעִצֵּץ שְׁאִינוּ נְקוֹב עַל הַגְדֵּל בְּעִצֵּץ שְׁאִינוּ
נְקוֹב, הָאֵם חֲלָה הִפְרָשָׁה זוֹ או לא.
אֲמַר לוֹ אֲבִי לְרַבִּי חֲנִינָא בְּרַ מְנִיזְמִי: אִי לֹא נְקוֹב הָא לֹא נְקוֹב –
אִם מִפְּרִישׁ מִן עֲצִץ שְׁאִינוּ נְקוֹב עַל עֲצִץ שְׁאִינוּ נְקוֹב, מֵה מְקוֹם
יֵש לְהַסְתַּפֵּק בֹּזֵה, הֵרִי שֶׁנִּיהָם אֵינִים נְקוֹבִים, וְאִם כֵּן, וְדֹאִי רִשְׁאִי
הוּא לְהִפְרִישׁ מִן הַפֶּטוּר עַל הַפֶּטוּר. דְּלִמָּא חֹזֵר וְנִקְבֵּי קָא אֲמַרְתָּ –
שְׁמָא כּוֹנוֹתָךְ לְשֹׂאֵל מֵה הֵדִין בְּעִצֵּץ אֶחָד שֶׁחֹזֵר וְנִקְבֵּי. כְּלוּמַר,
שֶׁזֶרַע אֲדָם תְּבוּאָה בְּעִצֵּץ שְׁאִינוּ נְקוֹב, וְגִדְלָה בְּמִקְצָה, וְלֵאחֲרָי
מִכָּן נִיקֵּב אֶת הָעֵצִץ, וְהַמְשִׁיכָה הַתְּבוּאָה לַצִּמּוּחַ. וְעַתָּה יֵש
לְהַסְתַּפֵּק, אִם נִאֲמַר שְׁאִין הַתּוֹסֶפֶת נִגְרַת אֲחֵר הָעֵינֶיךָ, אֲלֹא הִיא
חַיִּיבָת בְּמַעֲשֵׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה, הָאֵם הָעֵינֶיךָ נִגְרַת אַחֲרֵיהֶם, וְחַיִּיב אֵף
הוּא בְּמַעֲשֵׂר מִן הַתּוֹרָה, וּמִמִּילָא נִיתָן לְהִפְרִישׁ מִן הָעֵינֶיךָ עַל
הַתּוֹסֶפֶת, כִּיּוֹן שְׁחִיּוּבָם שׁוֹה, או שְׁאִין הָעֵינֶיךָ נִגְרַת אֲחֵר הַתּוֹסֶפֶת,
אֲלֹא הָעֵינֶיךָ פֶּטוּר מִן הַתּוֹרָה וְהַתּוֹסֶפֶת חַיִּיבָת, וּלְפִיכֵךְ אִי אִפְשָׁר
לְהִפְרִישׁ מִן הָעֵינֶיךָ שְׁגֹדֵל בְּעִצֵּץ שְׁאִינוּ נְקוֹב עַל הַתּוֹסֶפֶת שְׁגֹדֵלָה
בְּעִצֵּץ נְקוֹב, שֶׁהֵרִי הוּא מִפְּרִישׁ מִן הַפֶּטוּר עַל הַחִיּוּב.
וּמוֹסִיף אֲבִי וְאוֹמַר, אֵף בֹּזֵה אֵין לָךְ לְהַסְתַּפֵּק, אֲלֹא פֶּשׁוּט הַדְּבַר

שֶׁהָעֵינֶיךָ נִגְרַת אֲחֵר הַתּוֹסֶפֶת וְחַיִּיב מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לְדַמּוֹת דִּין זֶה
לְסְפִיקוֹ שֶׁל רַבָּא, לִגְבִי שִׁיבּוּלָת שְׁעָרָה וְעִישְׂרָה וְשֶׁבַּ וְשִׁתְּלָה,
מִשּׁוּם דְּהָכָא חָדָא וְרִיעָה הִיא – כֵּאֵן, לִגְבִי עֲצִץ נְקוֹב, זִרְעָה אֶחָת
אֲרוּכָה הִיא, מִשְׁעָה שֶׁזֶרַע תְּחִילָה אֶת הַתְּבוּאָה בְּעִצֵּץ וְעַד שְׁעָה
שֶׁנִּיקְבּוּ, אִתְּחַבְּרִי הוּא דְּקָא מִתְּחַבְּרָא וְעוֹלָה – וּבִשְׁעָה שֶׁנִּיקֵּב אֶת
הָעֵצִץ נִגְמָרָה הִזְרִיעָה, וְנִתְחַבְּרוּ הַשּׁוֹרְשִׁים וְגִדְלִים וְעוֹלָם,
וּלְפִיכֵךְ יֵש לָדוֹן אֵף אֶת הָעֵינֶיךָ כִּאֵילוּ זֹרַע בְּעִצֵּץ נְקוֹב, וְחַיִּיב
בְּמַעֲשֵׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה, וּמִמִּילָא רִשְׁאִי הוּא לְהִפְרִישׁ מִן הָעֵינֶיךָ עַל
הַתּוֹסֶפֶת, אֲבֵל הָתָם – בְּסִפְקוֹ שֶׁל רַבָּא, שְׁתֵּי וְרִיעוֹת נִינְהוּ – שְׁתֵּי
זִרְעוֹת הֵן, שֶׁזֶרַע מִתְחִילָה אֶת הַשִּׁיבּוּלָת וְעָקְרָה, וְלֵאחֲרָי מִכָּן שֶׁבַ
וְשִׁתְּלָה, וּלְפִיכֵךְ יֵש מְקוֹם לְהַסְתַּפֵּק בֹּזֵה הָאֵם הַתּוֹסֶפֶת גּוֹרֶרֶת אֵף
אֶת הָעֵינֶיךָ לְהַתְחִיב בְּמַעֲשֵׂר מִן הַתּוֹרָה, או לא.
הַגְמָרָא מְבִיאה סֶפֶק בְּעֵנִין קְרִיאַת שֶׁם תְּרוּמָה בְּמַחוּבֵּר: בְּעֵי רַבִּי
אֲבָהוּ, שְׁבִילָת שְׁנִקְצָרָה, וּפְרִיחָה בְּכָרִי – הַחֲלִיק אֶת עֲרִימַת הַתְּבוּאָה
שֶׁהַשְּׁבִילָת הִיתָה בַּה עַל יְדֵי כָּלִי גָדוֹל שֶׁשְׁמוֹ רַחֵת, וְשֶׁבַּ וְשִׁתְּלָה
בִּקְרַקְעָה, וְלֵאחֲרָי מִכָּן קָרָא עָלֶיהָ שֶׁם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת כְּשֶׁהִיא
בְּמַחוּבֵּר לְקְרַקְעָה, מֵהוּ – הָאֵם חֲלָה הִפְרָשָׁה זוֹ או לא. וּמִבְּאֵר רַבִּי
אֲבָהוּ אֶת צִדְדֵי הַסֶּפֶק: בֵּינּוֹן דְּמִרְחָה מְבִלָּא לָהּ – מאחר שהחליקה
בְּכָרִי נִגְמָרָה מִלֵּאכְתָּה וְחָל עֲלֶיהָ שֶׁם טָבֵל, וּלְפִיכֵךְ בִּי קָרָא עָלֶיהָ
שֶׁם קְרָשָׁה לָהּ – כֹּאשֶׁר קָרָא עֲלֶיהָ לֵאחֲרָי מִכָּן שֶׁם תְּרוּמוֹת
וּמַעֲשֵׂרוֹת חֲלָה הִפְרָשָׁה זוֹ, וְנִתְקַדְּשׁוּ הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת, או
דְּלִמָּא – או שְׁמָא יֵש לִזְמַן, בֵּינּוֹן דְּשִׁתְּלָה בְּפֶקַע לִיה מְבִלָּא מִינָהּ –
שֶׁמֶאחֲרָי וְשֶׁבַּ וְשִׁתְּלָה בִּקְרַקְעָה לְחֹזֵר וּלְעוֹלָה מִפְּרִישׁ פֶּקַע מִמֶּנָּה שֶׁם טָבֵל,
וּמַעֲתָה אֵין הִפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת חֲלָה עֲלֶיהָ.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל סֶפֶק זֶה: אֲמַר לִיה רַבִּינָן לְאֲבִי, כִּיצַד יִתְכֵּן לִזְמַר
שֶׁתְּחֹל הִפְרָשַׁת תְּרוּמָה לֵאחֲרָי שֶׁשֶׁבַּ וְשִׁתְּלָה הַשִּׁיבּוּלָת בִּקְרַקְעָה,
אִם כֵּן מְצִינוּ שֶׁם תְּרִימָה בְּדָבָר שֶׁהוּא מְחוּבֵּר לְקְרַקְעָה, וְתָנָן – וְהִרִי
שֶׁנִּינוּ, שֶׁלֹּא מְצִינוּ שֶׁתְּחֹל הַתְּרִימָה בְּדָבָר שֶׁהוּא מְחוּבֵּר לְקְרַקְעָה,
וְאִם כֵּן בְּהִכְרַח צָרִיךְ לִזְמַר שְׁאִין חֲלָה הִפְרָשָׁה עַל שִׁיבּוּלָת זוֹ.
אֲמַר לִיה – צִמֵּר לֵהֵם אֲבִי לִבְנֵי הַיִּשְׁבִּיבָה, כִּי תִנָּא הֵיאִי – בְּרִיתָא
זוֹ הִסְבִּירַת שְׁאִין תְּרוּמָה בְּמַחוּבֵּר, נִשְׁתַּנָּה רַק לַעֲנִין אִיִּחְיִיב מִיָּתָהּ
וְחֻמֶּשׁ – לִגְבִי חִיּוּב מִיָּתָהּ בִּידֵי שְׁמִים לֹאֻכֵּל תְּרוּמָה בְּמִזִּיד, או
חִיּוּב תְּשֻׁלוּם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ לֹאֻכֵּל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָה, שְׁבֹאֵלּוּ לֹא מְצִינוּ
חִיּוּב בְּמַחוּבֵּר אֲלֹא בְּתוֹלֵשׁ, מִשּׁוּם דְּאִי תְּלִישׁ וְאֲכָל – שְׁאֵם תוֹלֵשׁ
אֲדָם דְּבַר הַמַּחוּבֵּר לְקְרַקְעָה שֶׁחָל עֲלָיו שֶׁם תְּרוּמָה וְאוֹכֵל, תְּלִישׁ
הוּא אוֹכֵל, וְאִי תָּחִין וְאֲכָל – וְאִם מִתְּכּוּפֶה וְאוֹכֵל אֶת הַמַּחוּבֵּר
לְקְרַקְעָה, אֵין הוּא חַיִּיב מֵאוּמָה, מִשּׁוּם שֶׁמְבַלָּה דְּעִתָּה אֲצֵל כָּל אֲדָם,
שֶׁהֵרִי אֵין דָּרָךְ בְּנִי אֲדָם לֹאֻכֵּל דְּבַר בְּעוֹד שֶׁהוּא מַחוּבֵּר לְקְרַקְעָה,
וְנִמְצָא, שְׁאִין אִפְשָׁרוֹת שִׁתְּחִיבֵם אֲדָם מִיָּתָהּ וְחֻמֶּשׁ עַל אֲכִילָת
תְּרוּמָה בְּמַחוּבֵּר, אֲבֵל עֵדִיין יֵש לְהַסְתַּפֵּק אִם חֲלָה הִפְרָשַׁת תְּרוּמָה
עַל דְּבַר הַמַּחוּבֵּר בִּקְרַקְעָה, וְאִם יִתְלַשְׁנוּ אֲדָם וְיִאֲכֻלּוּ יִתְחַיִּיב מִיָּתָהּ
בְּמִזִּיד או חֻמֶּשׁ בְּשׁוּגָה.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּמַחוּבֵּר לְקְרַקְעָה
פֶּטוּר: וְאִי שָׁנָא – מְדוּעַ שׁוֹנֵה דִינוֹ שֶׁל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּמַחוּבֵּר
לְקְרַקְעָה, שֶׁבִּטְלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כֹּל אֲדָם, מִדְּבָרֵיכָם אֲפִיקָסָא דְּאִילָפָא
– מִן הֵדִין שֶׁנִּמְצָא כְּתוּב בְּפִינְקוּסוֹ שֶׁל חֹכֵם בְּשֶׁם אִילָפָא, בִּיצֵי נִבְלָת
הָעוֹף הַתְּהוֹר – עוֹף טְהוֹרָה שֶׁמֶתָה וְנַעֲשִׂית נְבִילָה, וְנִמְצָאוּ בִיצִים
בְּמַעֲיָה, מְקַצְתָּן בְּחוּץ וּמְקַצְתָּן בְּפִנִּים – מִקְצַת הַבִּיצָה עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ
הַמַּעֲיָם וּמְקַצְתָּה בְּחוּץ, שֶׁהַתְּחִילָה לְהִטִּיל הַבִּיצָה קוֹדֵם מִיָּתָהּ
וּמִתָּה, הֵדִין הוּא שְׁאֵדָם הָאוֹכֵל בִּיצִים אֵלּוּ בְּמַפְּנִים – מִתּוֹךְ מַעֲי
הָעוֹף, דִּהֵינּוּ, שֶׁהִכְנִיס פִּיּוֹ לְתוֹךְ הַמַּעֲיָם וְאֲכָל הַבִּיצִים שֶׁם וְלֹא
הוֹצִיאָם לְחוּץ, מְפַאֲרִין בְּנִימִים אֲבִית הַבְּלִיעָה – דִּינוֹ כֹּאדָם הָאוֹכֵל
נְבִלָת עוֹף טְהוֹר, בְּשִׁעָה שֶׁהִכְנִיסָה לְתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה הוּא
נְטֵמָא, וְכֵן נְטֵמָא אֵף הַבְּגִדִים שְׁעָלֵי. אֲבֵל הָאוֹכֵל בִּיצִים אֵלּוּ
בְּמַפְּנִין – שֶׁהוֹצִיאָם חוּץ לְמַעֲי הָעוֹף וְאֲכָלָם, אֵין הֵם מְפַאֲרִין בְּנִימִים
אֲבִית הַבְּלִיעָה, לִפִּי שְׁאִינוּ נִידוֹן כֹּאדָם הָאוֹכֵל נְבִלָת עוֹף טְהוֹר,
אֲלֹא כֹאדָם הָאוֹכֵל בִּיצִים סָתֵם.
מִתְבָּאֵר מִדִּין זֶה, שֶׁהָאוֹכֵל בִּיצִים אֵלּוּ בְּתוֹךְ מַעֲי הָעוֹף נְטֵמָא, אֵף
עַל פִּי שְׁאִין דָּרָךְ בְּנִי אֲדָם לֹאֻכֵּל בֹּאֲפֹן כֹּזֵה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁבִּטְלָה

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף ע עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמא רש"י תוספות

דאמדינהו ועשרינהו – שקצר שבולין הרבה, ולא דשן, אלא עישור, ושתלם לאותן של חולין. אם תמצא לומר לחומרא, דלא אולין בתר עיקר למיפטר תוספת ממעשר ותוספת בעי עשורי – עיקר גופיה מאי למחודר בעי עשורי, או לא? מאי שנת מכל חצי ושערי דעלמא – דאף על גב דמיעשר, כי הדר ורע ללו – בעי עשורי, הא נמי בעי עשורין דבר שורעי בלה – כגון חסתי ושערי, שהורע בלה בקרקע ומתעבל, ויצא ורע ירק ובא ורע אחר.

לא מיבעיא – לדמיא בעי עשורי הכל, בדולח – אדריני גינהו. כי קמיבעיא לי שאין ורע בלה – כגון חר שבולת ששתלו, אין העיקר מתעבל אלא הולך ומוסיף, מאי שתקנו – שעשור ורע, כלומר, ששתלו. מתעשר לפי כולו – שצריך לעשר אף ליטרא ראשונה – אלמא, הדר בעי עשורי, ואף על גב דאין ורעו כלה, להכי נקט "ליטרא" – שדורש שיעור מה ששתול שדיה מעושר, דאפילו הכי צריך לעשר אף הליטרא. עציץ שאינו נקוב טהו – וקא פריך התלמוד: אי לא נקוב – הא לא נקוב? ושפיר תרם, דמן הפטור על הפטור הוא! דלמא – ביחוחא, "חור ונקוב קאמרת" – דהכי קמיבעיא לן: עציץ שאינו נקוב, וגדלה התבואה במקום, ואתר כן נקוב, מהו לעשורי מניה וביה? ואם תמצא לומר: לא אולין בתר עיקר, ותוספת שגדל אחר נקיבה בעי עשורי – להלכך לא מצי עשורי מן העיקר על התוספת, דהוה ליה מן הפטור על החיוב, או דלמא, עיקר נמי מחייב, דיל בתר תוספת לחומרא לחייב את העיקר – ומצי לאפדרי מניה וביה. וכעין בעיא דרבא מיבעיא ליה, דהכי משמע: עציץ שאינו נקוב ונקוב, מהו לתרום מלא נקוב, ממנה שגדל קודם הנקיבה, על מה שגדל לאחר הנקיבה? הוה וריעה היא – ועכשיו כשנקבה, היא מתחלת להשריש. אבל גבי בעיא דרבא, שתי זרעיות הן בשבולת, להלכך אצטרך ליה למיבעי אי הדר מחייב ליה תוספת לעיקר למיחודר עשורי, או לא. שפירחה בכרי – שהשוו אותה ברחת, ודחו קביעותא למעשה, וקרא עליה שם תרומה במחורב. טהו – מי תריא תרומה או לא? אם כן דחל עליה שם תרומה, מצינו כר, כי תניא – היא – דלא מצינו לענין איחויבי עלה מיתה וחומא – דלמא טהו – ואכתיב במחורב לא משכחא לה. ואי נחין ואכיל לה – כשהיתה מחוברת – בטלה דעתו אצל כל אדם, ולא הוה אכילה. מאי שנת מדרבתי אפינקסיא דאילפא ביצי נבילת עוף טהור – כגון ביצים המעורין בתרנגולת, ומקצתן בחוץ – שבשעת מיתתה התחילה לחטל ביצתה. כפפנים – כגון אם הכניס פיו למעיה, ואכלו כפנים – מטמא בגדים אבית הבליעה, כדן נבלת עוף טהור. והא דתניא בגמרא דביצה (ו.א.) האוכל מנגלת עוף טהור ומן השלל של ביצים, טהור – מיתוקמא נמי בתלשינהו ואכלינהו אבראי, אבל אכלינהו אגוי – הכי נמי דמטמא אלמא, הוה אכילה, ולא אמר בטלה דעתו תרומה היא ויחזור ויתרום – מן הנקוב, אלמא, מדחיל עלה שם תרומה – זריעה היא מדרבנן. משנה ומצטרפין זה עם זה – מפרש בגמרא. ואסורין בחדש – לאכול. גמרא כוסמין מין חיטין – לענין חלה איצטרך, כדאמרין במסכת חלה: החיטין – אין מצטרפין עם הכל, חוץ מן הכוסמין, השעורים – מצטרפין עם הכל, חוץ מן החיטין. והאי דתנא ליה הכא – משום דמתניתין איירי בחלה, וקתני "ומצטרפין זה עם זה", ואתא תוספתא לפרשה.

דאמדינהו ועשרינהו ושתלינהו והוסיפה להו. אם תמצא לומר: לא אולין בתר עיקר, ותוספת בעי עשורי, עיקר מאי? אומר ליה אביי: מאי שנת מכל חצי ושערי דעלמא? אומר ליה: דבר שזרעו כלה לא מיבעיא לי, אלא פי קמיבעיא לי דבר שאין זרעו כלה, מאי? תפשוט ליה מהא דאמר רבי יצחק, אומר רבי יוחנן: ליטרא בצל שתיקנו וזרעו – מתעשר לפי כולו! התם – היינו וזרעו, הכא – לא היינו וזרעו. אומר ליה רבי חנינא בר מניומי לאביי: עציץ שאינו נקוב, מהו? – אי לא נקוב, הא לא נקוב! דלמא חור ונקוב קא אמרת, הכא – חדא וריעה היא, איחבורי הוה דקא מיחברא ועולה. התם – שתי וריעות נינהו. בעי רבי אבהו: שבולת שפמרה בברי ושתלה, וקרא עליה שם במחורב, מהו? פון דמירחה – מבטל לה, כי קרא עליה שם – קרשה לה. או דלמא, פון דשתלה – פקע ליה טבלא מניה? אומר ליה רבנן לאביי: אם כן, מצינו תרומה במחורב לקרקע, ויתנן: לא מצינו תרומה במחורב לקרקע? אומר ליה: כי תניא והיא – לענין איחויבי מיתה וחומא. דאי תליש ואכיל – תלוש הוא, ואי נחין ואכיל – בטלה דעתו אצל כל אדם. ומאי שנת מדרבתי אפינקסא דאילפא: ביצי נבילת העוף טהור מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים, כפפנים – מטמאין בגדים אבית הבליעה, מבחוץ – אין מטמאין בגדים אבית הבליעה? – תלוש – עבדי אינשי דאכיל הכי, במחורב – לא עבדי אינשי דאכיל. אומר רב מניומי בר קיסנא, אומר שמואל: הוורע כלאים בעציץ שאינו נקוב – אסור. אומר אביי: בשלמא אי אשמיטין לוקה מפת מדרות מדרבנן – שפיר, אלא "אסור" מאי קא משמע לן? דמדרבנן הוה וריעה, תניא: תרם משאינו נקוב על הנקוב – תרומה, ויחזור ויתרום. משנה החיטין, והשעורין, והכוסמין, והשיבולת שועל, והשיפון – הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה, ואסורים בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר. אם השרישו קודם לעומר – העומר מותר, ואם לאו – אסורין עד שיבא העומר הבא. גמרא תנא: כוסמין – מין חיטים. שיבולת שועל ושיפון – מין שעורין. כוסמין גולבא

בצל שתיקנו וזרעו מתעשר לפי כולו – צריך ליישב דלא תיקשי הא דתניא בסוף "הנדר מן הירק" (מדרים נחב.): ליטרא מעשר שורעה בקרקע, והצמיחה, והרי היא כעשר ליטרא – חייבת במעשר ובשביעית. ואתא ליטרא – מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון, ובדבר שאין זרעו כלה מיירי, כדמשמע באתא סוגיא לכאורה. חור ונקוב קאמרת – פירש בקונטרס: דאם תמצא לומר לא אולין בתר עיקר, ותוספת שגדל לאחר נקיבה – בעי עשורי, אבל עיקר – לא מחייב, להלכך לא מצי לעשורי מן העיקר על התוספת, דהוה ליה מן הפטור. והוה תימה: שהרי הכל מעורב לגמרי, מה שגדל קודם נקיבה ומה שגדל לאחר נקיבה, וביהקמין רבד' (מנחות ל.ב.) אמר גבי חדש ויש: כיצד עושה? צובר וזרעו לתוכו! ושמן אפשר להיות, שהעיקר הוסיף לאחר נקיבה, ומלמעלה הוסיף ענבים הרבה. ביצי נבילת עוף טהור – כגון ביצים המעורין בתרנגולת, מקצתן בחוץ – שבשעת מיתה התחילה לחטל ביצתה. כפפנים – כגון אם הכניס פיו למעיה, ואכלן כפנים. מטמאין בגדים אבית הבליעה – כדן נבלת עוף טהור. ולא אמרינן בטלה דעתו. והא דתניא בגמרא דביצה (ו.א.) האוכל מנגלת עוף טהור ומן השלל של ביצים, טהור – מיתוקמא נמי בתלשינהו ואכלינהו אבראי. אבל אכלינהו אגוי – הכי נמי דמטמא. כך פירש בקונטרס. וזו היא הלכתא בלא טעמא, דאטו בשביל שהכניס פיו בתוך מעיה וקשוב יותר בשור: אלא התם מיירי בגמורות, שנגמר חלמון שלהם. והא דמפליג בין אשכול לשלל, ולא מפליג בשלל גופיה בין גמורות לשאינם גמורות – דלמא שאינם גמורות "אשכול" קרי להו, כדקאמר התם בחד לישנא: ומאי "אשכול"? מהנך דמעורי באשכול, ואפילו למאן דמטהר נמי באינם גמורות. היינו בשקירות לגמרי, דלא מערו כולי האי, והא דמטהר הכא שבחוץ – היינו טעמא, משום דמיתה עושה ניפול, כדאמר פרק "בחמה המקשה" (חולין עג.) גבי אבר המדולדל, ואם תאמר: ומנא ליה דמיירי הכא באכלן כפנים? דלמא בתלשינהו ואכלינהו ויש לומר: דאי בתלשינהו, אם כן הוה לן למגור בחוץ אטו כפפנים, לפי שאין לידע מה היה בחוץ ומה היה בפנים. ועוד: דלא הוה לן למימר לא "שבחוץ אין מטמאין", ואנא ידענא דשבפנים מטמאין. ומדנקט "שבפנים" – שמע מניה: דמיירי אפילו אכלו כפנים. ורבינו תם מצא בספר רבינו גרשון: מעי נבלת עוף טהור, מקצתה בחוץ כר – שדרך העוף סמוך למיתתו חולה, ויוצאן מימיו לחוץ. וקאמר: שבפנים מטמאין בגדים אבית הבליעה – אף על פי שהם מאוסים, ולא אורחא למיכילינהו, דלא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם. וכי נחין ואכיל, נמי לא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם! ומשני: תלוש עבדי אינשי דאכלי הכי, תנא כוסמין מין חיטין שבולת שועל ושיפון מין שעורין – לאו לענין כלאים מיתניא, דחתנן בריש כלאים: החיטין וחזונין – אינן כלאים זה בזה, השעורין ושבולת שועל, הכוסמין והשיפון הפול והספיר, הפורקן והטופה, פול הלכן והשעועית – אינם כלאים זה בזה, וכולן חזי קתני – משמע: דאינן, הוה כלאים. ולענין לצאת ידי מצה בפסח לא מיתניא. דתניא לקמן בסוף "ואלו מנחות" (ע"ה): ליקט מכולן כות ואכלו, אם חמץ הוא – עושר כרת, ואם מצה היא – אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. רמבולך – היינו, מכל חמשת המינין. דאי מכל חמש מנחות, הא קתני "חמץ", וכולן באות מצתו: אלא

אלא לענין חלה מיתניא, ולחיבי מיתניא דמתניתין לגבי חלה, דתנן: החיטין
ההשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון - הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין עו
הך ברייתא לא פליגא אמתניתין דמצטרפין, דמתניתין - לאו אכולהו קאמור שיצטרפו זה
עם זה, אלא כדפרש"א ברייתא. וכן פירש בקונטרס. ומידו על חלק דהך דמתניתין היא כמו
כן משני בריש חלה. ופריך בגמרא בירושלמי: תמן
תנן, איזהו מין במינו? החיטין אינן מצטרפין
עם הכל אלא עם הכוסמין. השעורין מצטרפות
עם הכל חוץ מן החיטין. רבי יוסי אומר לה סתם
רבי יונה בשם רבי יוחנן: תמן - בנשור, וכאן
- בבלול. פירוש: כשהמינין בלולין יפה, ועושרין
מזון עיסה אחת - כולן מצטרפין. וכשעושה
עיסה מכל מין בפני עצמו, אחרי כן נושכין זה
בוה - מצטרפין בבי האי גונא דקתני. והדיא
דמיתוי בירושלמי היא משנה בפרק בתרא דחלה.
הוא דקתני התם: השעורים מצטרפין עם הכל
- משמע: דמצטרפין עם הכוסמין. והבא קתני:
כוסמין מין חיטין - משמע: אבל מין שעורים -
לאו לא קשיא מיד: דהכי קאמר, כוסמין - אף
מין חיטין, שיבולת שועל ושיפון - מין שעורים
דוקא. ואם תאמר: והנך מנין שזן כלאים זה
בוה, כדתנן בריש כלאים, הדין הן מצטרפין?
הא תנן בפרק שני דתרומות: כל שהוא כלאים
בתבוי - לא יתרום מזה על זה ויש לומר: דגבי
חלה תלוי הטעם בעיסה, לפי שעיסותיהן דומות
זו לזו, כדאיתא בירושלמי בפרק בתרא דחלה.
ועוד יש לפרש: דכשיש בכל אחד בפני עצמו כדי
חיוב חלה - אין תורמין מזה על זה, ממין על
שאינו מינו. והכי מוכח בתוספתא דחלה, דקתני:
קב חיטין וקב שעורים וקב כוסמין - הרי אלו אין
מצטרפין, כשהוא תורם מכל אחד ואחד, שאין
תורמין ממין על שאינו מינו. חצי קב חיטין, חצי
קב שעורים וחצי קב כוסמין - נוטל מן הכוסמין
ונראה שהיה הטעם דהמשת רבעים קמה ועוד
חייבין בחלה, ומיירי כגון שהשלש מינין נושכין
כולן זה בוה, שכל אחד נושך בשני המינים. ומשום
הכי ברישא תורם מכל מין ומין - כיון שהשנים
אחרים מתבויין בלא השלישי. אבל לצורך - נוטל
מן הכוסמין, שעיסתו דומה לשניהם.
בדרך שבני אדם מוציאין לזריעה חיטה
לקליפה - הוא דאמר בסוף בתובות
(ק"א ב): ומה חטה שנקברת ערומה - מוציאה
במה לבושין. אומר רבינו תם: דהכי קאמר, אפילו
היתה נקברת ערומה - יצאה בכמה לבושים.
אתיא להם לחם ממצה - פירש בקונטרס: מה
מצה - חמשת מינין, דלא אורז ודחון. וקשה:
הדוח ליה למיך, בדרביק לעיל, "הני - אין,
אורז ודחון - לא" אלא נראה דאיצטרך לרבות
חמשת מינין, דלא תימא: דוקא שעורים דמיתיי
עומר מיתיה.
מאי קודם לעומר - דקתני מתניתין: אסורין
בחדש קודם קצירת העומר, אבל לאחר
קצירה - שרי לאכול חדש בהאיר מורת.
כך פירש בקונטרס. וזהו דוחק: דכיון דבהאיר
המזרח תליא מילתא, למא לי למינקט "קודם קצירה"? ועוד: בחר הכי דקאמר, בשלמא למאן דאמר קודם הבאת עומר - היינו דלא עריב
אכילה וקצירה בהדדי, משום דקצירה שריא ממוצאי יום טוב, ואכילה לא מישתריא עד הקרבת העומר. אלא למאן דאמר קודם קצירת עומר - ליערבינהו וליתנינהו
"אסורין בחדש ולקצור לפני העומר", והשתא לדידיה נמי אין מונס שוה: דלאחר קצירת העומר - שריא קצירה לאלתר, ואכילה - מיהסר עד האיר המזרח!
ודחק בקונטרס לפרש דמקצירה עד האיר המזרח לא חשיב, דיומנין דנקצר סמוך לעלות השחר. ועוד קשה: אי הוה תני "אסור בחדש ולקצור לפני הפסח" - הוה
משמע, דביום פסח שרי. דבשלמא כי תני לה גבי קצירה - ניהא, דביום הפסח יום טוב הוא, ופשיטא דאסור לקצור. אבל גבי אכילה - לא מיתני ליה. ונראה
דגיס: מאי "קודם לפסח", וקאי אתא דתנן "אסור לקצור קודם לפסח". רבי יונה אמר: קודם קצירת העומר. והא דקתני "קודם לפסח" - משום דביום טוב ליכא
קצירה, ומיד בליל ט"ז קוצרין העומר, להכי קתני "קודם לפסח". רבי יוסי בר אבא אומר: קודם הבאת העומר. ופריך: תנן ואסורין בחדש מלפני העומר כר. דבשלמא
למאן דאמר קודם קצירת העומר - היינו דלא קא עריב ותני לה, אלא למאן דאמר קודם הבאת העומר - ליערבינהו ולתנינהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר.
קוצרין

גולבא, שיפון - דישרא, שיבולת שועל - שבולי
תעלא. הני - אין, אורז ודחון - לא, מנא הני מילי?
אמר ריש לקיש: אתיא "לחם" "לחם" ממוצה, פתיב
הכא "והיה באכלכם מלחם הארץ", וכתוב התם
"לחם עני". והתם גופה מנלן? אמר ריש לקיש, וכן
תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אליעזר בן
יעקב, אמר קרא "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים
תאכל עליו מצות לחם עני" - דברים הפאים לדי
חימוץ, אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. יצאו אלו,
שאין באין לדי חימוץ אלא לדי סידחון. "ומצטרפין
זה עם זה". תנא: התבואה והקמחים והבציקות
- מצטרפין זה עם זה. למאי הלכתא? אמר רב
כהנא: לענין חדש. רב יוסף אמר: לענין חמץ
בפסח. רב פפא אמר: לענין מעשר שני, דאי אכיל
ליה חוץ לחומה - לך. רבא אמר: לענין טומאת
אוכלין, והא קא משמע לן דתבואה וקמחין דומיא
דבצקות. מה התם - אוכלא בעיניה, אף הכא
נמי - אוכלא בעיניה. והתניא: חטה, בין קלופה
בין שאינה קלופה - מצטרפת. שעורה, קלופה -
מצטרפת, שאינה קלופה - אין מצטרפת. איני? והא
תנא דבי רבי ישמעאל: "על כל זרע זרע אשר
יזרע" - בדרך שבני אדם מוציאין לזריעה, חטה
בקליפתה וישעורה בקליפתה וערשים בקליפתה! לא
קשיא: הא - בלחות, הא - ביבשות. "ואסורין
בחדש מלפני הפסח". מנא הני מילי? אמר ריש
לקיש: אתיא "לחם" "לחם" ממוצה. "ולקצור לפני
העומר". מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן: אתיא
"ראשית" "ראשית" מחלה. מאי "קודם לעומר"?
רבי יונה אמר: קודם קצירת העומר, רבי יוסי
בר זבדא אמר: קודם הבאת העומר. תנן: "אסורין
בחדש לפני פסח ולקצור לפני העומר. בשלמא
למאן דאמר קודם הבאת העומר - היינו דלא
קא עריב להו ותני להו. אלא למאן דאמר קודם
קצירת העומר, ליערבינהו וליתנינהו: "אסורין בחדש
ולקצור לפני הפסח"! אלא אי איתמר, אסיפא
איתמר: "אם השרישו קודם לעומר - העומר מתיר". מאי "קודם לעומר"? רבי יונה אמר:
קודם הבאת העומר, רבי יוסי בר זבדא אומר: קודם קצירת העומר. אמר ליה רבי אליעזר
לרבי

גולבא - אשפילט"א. דישרא - סיג"א. שיבולי תעלא - אורז"א. הני אין - הני חמשת
מינין מצטרפין, וחייבין בחלה. אורז ודחון לא - יצא בהן ידי חובתו משום מצה. התבואה
- חטים ממש, קודם טחינה. לענין חמץ - מצטרפין לבית, דחייטין נמי מחמצין אם
שראן במים. מה התם בצק אוכלא בעיניה - לאפוקי קליפת שעורים וסוכין שבקמחין
- דלאו אוכלים ניהו, ולא מצטרפי לכביצה.
והתניא - בניתוחא. קליפת חטים - דקה ורכה
היא. ודאיה לאכול, לפיכך מצטרפת. שעורה
שאנה קלופה אינה מצטרפת - עם שאר
אוכלין לכביצה, ואפילו אוכל שבתוכה, משום
דקליפה מפסקת, ולא נוגעים אוכלין אהדדי
להיות חיבור. והתנא דבי רבי ישמעאל אשר
יזרע משמע בדרך שבני אדם מוציאין לזריעה
- שאין מקפידין אם קליפתן סוכבת, כך הם
מצטרפין לטומאה. דשומר האוכל מצטרף עמו.
ומהאי קרא נפקא לן בה"עור והורטוב" (תולין
ק"ו ב). לחות - מצטרפות, דשומר הוא. יבישות
- לא הוי שומר, דמיפרכי ונפלי. ענין אחר:
לחות - חזיא קליפתן לאכול, דעדיין רכות
הן. וזה שמעתי. וללשון ששמעתי קשיא לי:
הא דקיימא לן (שם ק"ו ב): שומרין מצטרפין
לטומאת אוכלין. לחם לחם - "לחם קלי וברמל"
(ויקרא כג), מה מצה - חמשת מינין ולא אורז
ודחון, אף חדש נמי - חמשת מינין, ותו לא.
מאי קודם לעומר - דקתני מתניתין "אסורין
בחדש לפני העומר". קודם קצירת העומר -
אבל לאחר קצירת העומר - שרי לאכול חדש
בהאיר המזרח. קודם הבאת העומר - אסור
לאכול חדש, דעומר מתיר בזמן שהמקדש קיים,
ולא האיר המזרח. ולקצור לפני הפסח -
אבל לאחר יום טוב ראשון - שרי, דקצירת
העומר במוצאי יום טוב מתרת לקצור שאר
קצירות. בשלמא למאן דאמר אסורה באכילה
עד הבאה - היינו דלא עריב אכילה וקצירה
כי הדדי, משום דקצירה - שריא ממוצאי
יום טוב, ואכילה - לא שריא עד הקרבת
העומר. אלא לרבי יונה לערבינהו וליתנינהו
- תרייהו "לפני הפסח", דמשמע: לאחר הפסח
- שרי מיד, דקצירת העומר שריא לאכילה.
והמתנה מקצירה ועד האיר המזרח לא חשיב -
משום דיומנין דנקצר סמוך לעלות השחר. ולי
נראה דהכי גסינן: ליערבינהו וליתנינהו "אסור"
בחדש ולקצור לפני העומר", הואיל ותרווייהו
אקודם קצירה קיימי. וללשון שבספרים קשיא
לי: דאי הוי תני "לפני הפסח" - הוה משמע:
דביום הפסח שרי, ואף על גב דקודם קצירת
העומר הוה. דבשלמא כי תני לה גבי קצירה
- ניהא, דביום הפסח יום טוב הוא, ופשיטא
דאסור לקצור, אבל גבי אכילה - לא מתני ליה.
לרבי

הגמרא מקשה על דין זה מברייתא אחרת: **איני** – וכי כך הוא
הדבר, **והא תנא דבי רבי ישמעאל** – והרי שנו התלמידים ברייתא
בבית מדרשו של רבי ישמעאל, נאמר לגבי טומאת אוכלין (ויקרא
יא לו) **וכי יפל מנבלתם על כל ידע וידע אשר ידע, ויש ללמוד מן**
המקרא שטומאת אוכלים נודגת בגרעיני התבואה **כדרך שפני**
אדם מוציאין אותם לזרעה, דהיינו הפה כשהיא בקליפתה, ושעורה
כשהיא בקליפתה, וצדשים כשהם בקליפתן, שאין דרך בני אדם
להקפיד לזרוע גרעינים בלא קליפתם, וממילא אף לענין טומאת
אוכלין הדין כן, שהקליפות מצטרפות עם האוכל לשיעור כביצה.
מתרצת הגמרא: לא קשיא – אין להקשות סתירה בין הברייתות,
לפי שכל אחת מהן עוסקת באופן אחר. הא – הברייתא של תנא
דבי רבי ישמעאל, עוסקת בקליפות לחות, שהן מצטרפות
לגרעינים לשיעור כביצה לטומאת אוכלין, הא – הברייתא
הראשונה, עוסקת בקליפות יבשות, והן אינן מצטרפות לשיעור
כביצה.
שנינו במשנה: ואסורין כהךש מלפני הפסח. מבררת הגמרא: מנא
הני מילי – מנין לומדים דין זה, שרק בחמשת מיני דגן חל איסור
אכילת חדש קודם הפסח, ולא באורז ודוחן. מבארת הגמרא: **אמר**
רש לקיש, אתאי – דין זה נלמד בגזירה שוה **לחם לחם ממצה,**
נאמר לגבי איסור חדש (ויקרא כד י) **ולחם קלוי וכרמל לא תאכלו**
עד עצם היום הזה, ונאמר לגבי מצה (דברים טו א) 'שבעת ימים
תאכל עליו מצות לחם עני', ומאחר שנאמרה בשניהם תיבת 'לחם'
יש ללמוד דינם בגזירה שוה זה מזה, כשם שמצה אינה נעשית
אלא מחמשת מיני דגן ולא מאורז ודוחן, אף איסור חדש אינו נהוג
אלא במיני דגן ולא באורז ודוחן.
שנינו במשנה: ולקצור לפני העומר. מבררת הגמרא: מנא הני מילי
– מנין לומדים דין זה, שרק חמשת מיני דגן אסורים בקצירה קודם
העומר. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן, אתאי – דין זה נלמד
בגזירה שוה **ראשית ראשית מהפרשת חלה, נאמר לגבי איסור**
קצירה קודם העומר (ויקרא כג י) 'הבאתם את עמר ראשית
קצירכם, ונאמר לגבי חלה (במדבר טו ב) 'ראשית ערסתכם חלה
תרימו תרומה, ומאחר שבשניהם נאמרה תיבת 'ראשית' יש
ללמוד את דינם בגזירה שוה זה מזה, כשם שחלה אינה נודגת
אלא בחמשת מיני דגן, אף איסור קצירת התבואה החדשה קודם
העומר אינו נהוג אלא בחמשת מיני דגן.
הגמרא מבררת את כוונת דברי המשנה 'קודם לעומר': מאי – מה
היא כוונת המשנה באומרה שחמשת מיני דגן אסורים באכילה
קודם לעומר. מביאה הגמרא מחלוקת בענין זה: רבי יונה אמר,
כוונת המשנה היא שאסורים באכילת התבואה החדשה קודם
קצירת העומר, אבל לאחר קצירתו מותר לאכול מן התבואה
החדשה משעה שהאיר המזרח ביום ששה עשר בניסן, אף שעדיין
לא קרבה מנחת העומר. רבי יוסי בר זבדא, הסובר שאסורים באכילת חדש
היא שאסורים באכילת חדש קודם הבאת העומר, לפי שבזמן
שביט המקדש קיים אין מותרים באכילת חדש אלא משעת הבאת
העומר.
הגמרא מקשה על דברי רבי יונה ממשנתו: תנן, אסורין באכילת
חדש לפני פסח, ולקצור מן התבואה החדשה לפני העומר. דהיינו,
שהמשנה חילקה את איסור אכילה קודם העומר ואיסור קצירה
קודם לעומר לשני חלקים. בשלמא – חלוקה זו מבוארת **למאן**
דאמר – לדעת רבי יוסי בר זבדא, הסובר שאסורים באכילת חדש
קודם הבאת העומר, אבל לענין קצירה הוא מודה שאין אסורים
אלא עד קצירת העומר, ותנינא דלא קא עריב להו ותני להו –
ולפיכך לא עירבה המשנה לשנות את דין איסור אכילה וקצירה
כאחד, לפי שחלוקים הם בדיניהם. אלא למאן דאמר – לדעת רבי
יונה, הסובר שאסורים באכילה קודם קצירת העומר, אבל לאחר
הקצירה הותרו באכילת התבואה החדשה, נמצא שדין איסור
אכילה שוה לדין איסור קצירה, ואם כן, ליעריבניהו וליתניניהו –
היה למשנה לערב את דין איסור אכילה קודם העומר ודין איסור

גולכא, שיפון הוא הנקרא דישקא, ואילו שיבולת שועל הוא המין
הנקרא שבולי תעלא.
הגמרא מבררת מנין לומדים שרק חמשת מיני דגן חייבים בחלה:
מדייקת הגמרא. הני איני – אלו חמשת מיני דגן הם החייבים בחלה,
אבל אורז ודוחן לא – אינם חייבים. מבררת הגמרא: **מנא הני מילי**
– מנין לומדים דין זה. אמר רש לקיש, אתאי – דין זה נלמד בגזירה
שוה לחם לחם ממצה, בתיב הקא לגבי חיוב חלה (במדבר טו ט)
והיה פאכלכם מלחם הארץ, וכתוב תתם לגבי מצה (דברים טו א)
לחם עוני, ומאחר שנאמרה בשניהם תיבת לחם יש ללמוד דינם
בגזירה שוה זה מזה, כשם שמצה אינה כשרה אלא כשנעשית
מחמשת מיני דגן ולא מאורז ודוחן, כך דין הפרשת חלה אינו נהוג
אלא במיני הדגן בלבד.
שבה הגמרא ומבררת: והתם גופה מנלן – שם, לגבי מצה עצמה,
מנין לומדים שאורז ודוחן אינם כשרים לה. מבארת הגמרא: אמר
רש לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל – וכן שנו התלמידים ברייתא
בבית מדרשו של רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אלעזר בן עקיב,
אמר קרא – נאמר בכתוב (שם) **לא תאכל עליו חמין, שבעת ימים**
תאכל עליו מצות לחם עוני, ובמקרא זה הוקש איסור חמין
למצוות אכילת מצה, ויש ללמוד מכך שרק דגרים הפאים לדי
חמוץ – העשויים להחמיץ כאשר משהים את עיסתם, אדם יוצא
בין ידי חובתו בקיום מצוות מצה בפסח, יצאו אלו – האורז
והדוחן, שאין הם פאין לדי חמוץ כשמששים את עיסתם. אלא
לדי סידון – לקלול, ולפיכך אין יוצאים בהם ידי חובת מצה
בפסח.
שנינו במשנה: החטין והשעורין והכוסמין והשיבולת שועל
והשיפון, הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין צירוף: תנא בברייתא,
גרעיני התבואה, והקמחים – קמח, **והקציקות** – בצק, **מצטרפין**
יחדיו זה עם זה. מבררת הגמרא: למאי הלקתא – לענין איזו הלכה
מועיל צירוף זה.
מביאה הגמרא בענין זה כמה שיטות בדברי האמוראים: אמר רב
בהנא, הלכה זו נאמרה לענין איסור אכילת חדש קודם לעומר,
שאם צירף אדם כוית מגרעיני תבואה וקמח ובצק מן החדש
ואכלם קודם לעומר, לוקה.
רב יוסף אמר, הלכה זו נאמרה לענין איסור חמין בפסח. שאם צירף
כוית חמץ ומגרעיני תבואה ושרדכם להחמיץ כששהים במים)
ומקמח ובצק, חייב עליהם משום כוית חמץ בפסח.
רב פפא אמר, הלכה זו נאמרה לענין איסור אכילת מעשר שני חוץ
לחומת ירושלים, דאי אכיל ליה חוץ לחומת לך – שאם צירף אדם
גרעיני תבואה וקמח ובצק של מעשר שני ואכלם חוץ לחומה,
לוקה.
רבא אמר, הלכה זו נאמרה לענין דין מומצאת אוכלין, שאם צירף
אדם גרעיני תבואה וקמח ובצק לשיעור כביצה, הרי הם מטמאים
טומאת אוכלין. והא קא משמע לן – והידוש זה משמיעה לנו
הברייתא, דתבואה וקמחין דומיא דקציקות – שיש לדמות את דין
התבואה והקמח לדין הבצק, מה תתם – כשם ששם, לגבי הבצק,
הרי זה אוכלא בעיניה – אוכל בעין, ללא תערובת פסולת, אף הקא
נמי – אף כאן, לענין תבואה וקמח, אינם מצטרפים לטומאת
אוכלין אלא אוכלא בעיניה – אוכל בעין, ללא תערובת של
קליפות גרעיני התבואה והסובין המעורב בקמח, לפי שאינם
נידונים כמאכל.
הגמרא מביאה ראיה לדין זה מברייתא: והתניא – ואכן כך שנינו
בברייתא, תתם, בין שהיא קלופה ובין שאינה קלופה, הרי זו
מצטרפת עם שאר אוכלים לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין,
לפי שקליפתה דקה ורכה היא וראויה למאכל. אבל שעורה, אם
קלופה היא, הרי זו מצטרפת לשאר אוכלים לטמא כביצה, אבל
כשאינה קלופה אין מצטרפת, לפי שאין קליפתה ראויה למאכל
אדם.

אוחה בידי אדם, שְׂבָעִמְקִים הנמצאת בעמק, אָכַל לֹא גִדְּשִׁין – אבל
 אין לעשות מן התבואה גדיש –[ברין] לאחר הקצירה, קודם
 העומר.
 אֲנָשִׁי העיר יריחו היו קוֹצְרִין את תבואתם קודם לעומר בְּרָצוֹן
 חֲכָמִים, כלומר, לא הקפידו עליהם חכמים על כך, לפי שהיו להם
 שדות בית השלחין בעמק, וגִּדְּשִׁין היו את תבואתם לאחר
 הקצירה שְׁלֹא בְּרָצוֹן חֲכָמִים, שהרי לא הותרה להם אלא הקצירה
 ולא הגדישה, וְאָף על כן לֹא מִיחו חכמים בְּרָצֵם.
 קוֹצֵר אדם את תבואתו קודם העומר כשהגיעה לכלל שָׁחַת, דהיינו
 קודם שנתבשלה כראוי, וּמֵאֲכִיל מִמֶּנָּה לְבָתְּמָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,
 אִימָתִי מותר לעשות כן, בְּזֶמַּן שֶׁמֶתְחִיל לַקְצוֹר לַצּוֹרֵךְ בהמתו עַד
 שְׁלֹא הָיָא שְׁלִישׁ – כשלא צמחה התבואה כדי שליש גידולה,
 ובאופן כזה רשאי הוא להמשיך ולקצור אפילו לאחר עצמחה כדי
 שליש גידולה. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, יִקְצוֹר וְיֵאֱכִיל לבהמתו אָף
 מִשְׁתֵּהבֵיא שְׁלִישׁ, כלומר, רשאי אדם אף להתחיל ולקצור לצורך
 בהמתו לאחר שהביאה התבואה שליש, לפי שאין שם קצירה על
 תבואה שלא נתבשלה כל צרכה.
 וְקוֹצְרִין תבואה קודם העומר מִפְּנֵי נְטִיעוֹת – משום היזק שגורמת
 התבואה לנטיעות האילן שבאותה שדה, וכן מותר לקצור
 התבואה קודם העומר מִפְּנֵי בֵּית הָאֵכָל – כדי שיהיה מקום פנוי
 לברך בו ברכת אבליים, וכן מותר לקצור מִפְּנֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ
 – שיהיה מקום פנוי להושיב בו את התלמידים, לא גם כשקוצר
 באופנים אלו לֹא עָשָׂה אוֹתָן צְרִיכוֹת – לא יקשור את אלומות
 התבואה חבילות חבילות, אָכֵל מִנִּיחֵן צְבָתִים – מניח את אלומות
 התבואה כשאין קשורות.
 המשונה מונה כמה דינים במנחת העומר: מִצּוֹת מִנְחַת הָעוֹמֵר לֵבֵא
 מִן הַקֶּמֶחַ, דהיינו, לכתחילה יש לקצור את השיבולים שבקמה
 לשם העומר, ואם לֹא מִצָּא תבואה המחוברת בקרקע, לפי
 שנקצרה כולה, יָבִיא את מנחת העומר מִן הַקֶּמֶחִים התלושים.
 מִצּוֹתוֹ של העומר לֵבֵא מִן הַחֶלֶק – ממבואה לחה, ואם לֹא מִצָּא
 תבואה לחה יָבִיא את העומר מִן הַחֶבֶשׁ.
 מִצּוֹתוֹ של העומר לַקְצוֹר הַתְּבֹאָה בְּלִילָה, ואם נִקְצַר בַּיּוֹם, בָּשָׂר.
 וְדוּחָה הבאת העומר אֶת הַשֶּׁבֶת.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא כדי לבאר טעם הדבר שמותר לקצור בית
 השלחין שבעמקים קודם העומר: תִּנְיָא רַבִּי גִבְרִי אָמַר, כְּתוּב
 אַחֲד אוֹמֵר (ויקרא כג י) 'וְקִצְרְתֶּם אֶת קִצְיֶיהָ וְהִבֵּאתֶם אֶת עוֹמֶר',
 ומשמע מזה שמותר לקצור תבואה אף קודם הבאת העומר,
 ויָתִיב בהמשך הפסוק 'וְאִשִּׁית קִצְרְכֶם אֶל הַבֶּהֱן', ומשמע מזה
 שהעומר צריך להיות ראשון לכל הנקצרים, הָא כִּיצַר יתכן הדבר,
 והרי זו סתירה, אלא כך הוא הדין, מִמָּקוֹם שֶׁאֵתָּה רשאי להיות
 מִבֵּיא את מנחת העומר, כגון משדה בית הבעל, אִי אֵתָּה רשאי
 להיות קוֹצֵר קודם העומר, אבל מִמָּקוֹם שֶׁאִי אֵתָּה רשאי להיות
 מִבֵּיא את מנחת העומר, כגון משדה בית השלחין שבעמקים, רשאי
 אֵתָּה להיות קוֹצֵר קודם העומר.
 הגמרא מקשה על דברי הברייתא: אֵימָא – שמוא יש לומר ביישוב
 הסתירה בין המקראות באופן אחר, מִמֵּין שֶׁאֵתָּה מִבֵּיא את מנחת
 העומר, דהיינו שעורים, אִי אֵתָּה רשאי להיות קוֹצֵר קודם העומר,
 אבל מִמֵּין שֶׁאִי אֵתָּה מִבֵּיא את מנחת העומר, דהיינו, חטים כוסמין
 שיכולת שועל ושיפון, רשאי אֵתָּה להיות קוֹצֵר קודם העומר.
 מתרצת הגמרא: הוּא לֹא מִצִּית אֵתָּה – אין אתה יכול לומר כן,
 מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן – מפני הגזירה שוה שלמדו רבי יוחנן (לעיל ע) מהפרשת
 חלה, שכשם שחלה נוהגת בכל חמשת מיני דגן, כך איסור
 הקצירה קודם העומר נוהג בכלם, ואף במינים שאין מביאים מהם
 את מנחת העומר, ולפיכך בהכרח צריך לומר ביישוב סתירת
 המקראות ש'ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר'.
 שנינו במשנה: אֲנָשִׁי יריחו קוֹצְרִין בְּרָצוֹן חֲכָמִים וגִּדְּשִׁין שְׁלֹא בְּרָצוֹן

לְרַבִּי יֵאֵשִׁיָּה הִדְרִיָּה – שהיה בדורו וכן גילו, לֹא תִיתֵב אֶפְרָעִיף לא
 תשב, אלא עמוד על רגליך, עַד דְּמִפְרַשְׁתָּ לִּיה לָהּ (מתניתין)
 [מִלִּיתָא] – עד שתפרש דבר זה, מִנִּין לְעוֹמֵר שֶׁמֶתִּיר בְּהִשְׁרָשָׁה – את
 כל מה שנשרש מקודם לכן, אפילו אם לא גדל עדיין כלום.
 שאל רבי יאשיה לרבי אלעזר: מָנְלָן – שואל אתה מניין יודעים
 זאת, הרי פשוט הדבר, דְּכִתִּיב לגבי מנחת העומר (ויקרא כ יד) 'וְאִם
 תִּקְרִיב מִנְחָת בָּבוּרִים לַה' אֲכִיב', דהיינו, שיש להביאה מן
 השעורים שנתבשלו כל צרכם, לֹא מִכָּל־ל – האם אין ללמוד מתוך
 הדברים, דִּאיֵכָא דְלֵאוֹ אֲכִיב – שיש שעורים שלא נתבשלו כל
 צרכן הניתרות באכילה על ידי העומר, והיינו שעורים שהשרישו
 בקרקע קודם העומר.
 מקשה הגמרא: [וְדִלְמָא] דְלֵאוֹ אֲכִיב – שמוא אין ללמוד מכאן אלא
 שיש שעורים שעדיין לא נתבשלו כל צרכן הניתרות על ידי
 העומר, וְלְעוֹלָם דְּעִיל שְׁלִישׁ – אך אין הכוונה לשעורים שנותרו
 באדמה ולא גדלו כלל, אלא לשעורים שכבר צמחו כדי שליש
 גידולן, ואם כן, עדיין אין אנו יודעים שהעומר מתיר את התבואה
 שנותרשה באדמה ועדיין לא הביאה שליש.
 ומחמת קושיא זו מפרשת הגמרא באופן אחר: אֵלָּא אֲמַר שְׁמוּאֵל,
 נאמר לגבי קצירת העומר (דברים טו ט) 'מִהֶחָל חֶרֶשׁ בְּקֶמַח', דהיינו,
 מזמן קצירת העומר במגל, לֹא מִכָּל־ל – האם אין ללמוד ממקרא
 זה, דִּאיֵכָא דְלֵאוֹ בְּרַחֲמֵשׁ – שיש שעורים שעדיין אינן ראויות
 להיקצר במגל הניתרות על ידי העומר, והיינו כשהשרישו בקרקע
 קודם העומר.
 מקשה הגמרא: [וְדִלְמָא] דְלֵאוֹ בְּרַחֲמֵשׁ – שמוא אין ללמוד מכאן
 אלא שיש שעורים שעדיין אינן ראויות לקצירה במגל הניתרות
 על ידי העומר, וְלְעוֹלָם שָׁחַת – אך אין הכוונה לשעורים
 שנותרו באדמה ולא גדלו כלל, אלא לשעורים שגדלו ונעשו
 ל'שחת', דהיינו, שראויות הן למאכל בהמה, ועדיין אין אנו יודעים
 שהעומר מתיר משעת השרשה.
 ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא באופן אחר: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק,
 נאמר (שם) 'קֶמַח', דהיינו, שיש להביא את העומר משעורים בעלי
 קומה, לֹא מִכָּל־ל – האם אין ללמוד מתוך דברי הכתוב, דאיכא
 דְלֵאוֹ בְּרַחֲמֵשׁ – שיש שעורים שעדיין לא צמחה קומתן הניתרות
 על ידי העומר, והיינו משעת השרשתן בקרקע.
 מקשה הגמרא: [וְדִלְמָא] דְלֵאוֹ בְּרַחֲמֵשׁ – שמוא אין ללמוד מדברי
 הכתוב אלא שיש שעורים שעדיין לא צמחה קומתן הניתרות על
 ידי העומר, וְלְעוֹלָם אֵנָם – אך אין הכוונה לשעורים שעדיין לא
 צמחו כלל, אלא לאלו שהגיעו לכלל 'אגם', דהיינו עצמחו מעט
 עד שניתן לבקף את ראשן לצד עיקרן, אך אין ללמוד מכאן
 שהעומר מתיר בהשרשה בלבד.
 ומחמת קושיא זו מפרשת הגמרא באופן אחר: אֵלָּא אֲמַר רַבָּא,
 נאמר לגבי שתי הלחם (שמות כג טו) 'וְחָג הַקֶּצִּיר בָּבוּרִי מִעֶשְׂרֵי אֲשֵׁר
 תִּרְדֵּעַ בַּשָּׂדֶה', ויש ללמוד ממקרא זה ששְׂמִיעַת יְרֵיעָה והשרשה של
 התבואה היא ניתרת על ידי העומר.
 מקשה הגמרא: אֲמַר לִיה רַב פֶּפְסָא לְרַבָּא, אִי הָכִי – אם כך, שיש
 ללמוד דין זה מן התיבות 'אשר תורע', היה מן הדין לומר דאף עַל
 נֵב דְלֵא הִשְׁרִישׁ נָמִי – שיתיר העומר את התבואה משעת זריעתה
 ממש, אף קודם שהשרישה בקרקע.
 מתרצת הגמרא: אֲמַר לִיה רַבא לרב פפא, סוּדְנִי – תלמיד חכם,
 בְּשָׂדֶה כְּתִיב – נאמר בכתוב 'אשר תורע בשדה', ולפיכך יש
 ללמוד מכאן שאין העומר מתיר את הנורע אלא משעה שהוא
 נקלט ומשתרש בשדה.

משנה

משנה זו מפרשת כמה אופנים שהותר בהם לקצור קודם העומר,
 וכן מבארת כמה דינים שיש לנהוג בעומר לכתחילה, אך אינם
 מעכבים בדיעבד.
 קוֹצְרִין – מותר לקצור קודם העומר, בֵּית הַשְּׁלָחִין – שדה שמשקים

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף עא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה

קוצרין בית השלחן – פירשתי לעיל. מריבין דקלים כל היום – בפרק 'מקום שנהגו' (פסחים נ"א) מפרש: דמנחי כופרא דכירא בגו נקובתא. ותימנא: דחתם לעיל (נ"ג,א) אמרין גבי רבי אלעאי קץ כפנייתא בשביעית: בדניסחין קץ, ופירש בקונטרס שם: דקלים זכרים, שאין נושאין פירות! לכך נראה איפכא: דניסחין – הם הנקובות, אבל הזכרים עושים פירות. ובערוך פירש בערך 'ניסחין':

דניסחין – הם המתמרים קטנים, שבקטנותן הם מתוקין, ובשגורילן נעשין מרים, כעין שקדים מרים יסוף פרק קמא דחולין (כ"ה). ולכך מותר לקוצצן, פן יופסדו. ומריבין דקלים – פירש בערוך: שהם דקלים נקבות שמותאיים לזכר ומשיר פירותיו, עד שמביאין זכר וזכרין בו, ומשתמרין פירותיו. ושמא דוקא דקלים, דנחוש לאבד יותר. דאמר במדרש: מה תמר זו יש לה תאה, אף ישראל יש להם תאה לעשות רצון אביהם שבשמים. ואמר בדקל יריחו: מעשה באחד שראה דקל אחד, אמר להם: לדקלים שביריחו מתאוה. והביא ייחור מדקל אחד מיריחו, ודרכי בו, וטען פירות בכתחילה.

ובורכין את שמע – בפרק 'מקום שנהגו' (פסחים נ"א) מפרש דהיינו עבדי, אמר רב יהודה אמר שמואל: ולא היו מפסיקין. ונראה לפרש: דלא היו מפסיקין בין 'שיראל' לשם, שלא יזא נראה כאומר לישראל שישמע את השם, ופשטיה דקרא היינו: שמע ישראל כי 'ה' אלהינו ה' אחד. ובידורשמו אמרין: שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה. ויש מי שאומר: שלא היו מפסיקין בין 'אחד' ל'בורך'.

וקוצרין לפני העומר – יש ספרים שכתבו בהן בדברי רבי מאיר 'קוצרין וגודשין', וכן בתוספתא. וב'שלא ברצון חכמים' נתאן ונותנן

לרבי יאשיה דרריה – שהיה בדורו ובן גילו, לאפוקי רבי יאשיה הגדול שהיה תנא. שפתיר בהשרשה – שאם השריש קודם לעומר – עומר מתיר, ואף על גב דלא גדל כלום. מנלן – בתמיה. דכתיב אביב – "קלי באש" (ויקרא ב'), מדרקאמור מן האביב הבא העומר. מכלל דאיכא דלאו אביב – וקשרי ליה עומר, דהא לא ממעטיה קרא אלא מהבאת העומר לחודיה. וקשריך דלמא דלאו אביב –

שיר, ולעולם שהביא שליש. אבל תבואה שלא הביאה שליש – לא שרי לה עומר. "אביב" – מבושל כל צרכו. מכלל דאיכא דלאו בר חרמש – והיינו, שלא הביא שליש. דאי הביא שליש – בר דרמש הוא, ושרי ליה עומר, דהא לא מעטיה אלא מהרמש. וקשריך דלמא דלאו בר חרמש – שרי, ולעולם דהוא כבר שחת וראוי למאכל בדמיה, אבל השרשה – לא שרי. קמה – "מהחל חרמש בקמה". מכלל דאיכא דלאו קמה – שאין לו קמה, והיינו השרשה. אגב – שגדלה מעט לכוף ראשו בצד העיקר, כמו (ישעיהו נח) "הלכוף כאנמון ראשו". אשר תורע – "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תורע" (שמות כ"ג) – משעת זריעה שרי. ובשתי הלחם כתיב, ואורינה דעומר קאי. דשתי הלחם לא שרי למקדש אלא תבואה דשרי עומר להדיט – שרי שתי הלחם למקדש. סודי – תלמידי חכמים, על שם "סוד ה' ליראיו" (תהלים כ"ד). לישנא אדרינא: רב פפא רמי שכרא דהוה, כדאמרין בפסחים (ק"ג,א) אי לאו דרמאי שכרא, לא איתעיר. ו'סודי' מיקרי, כדאמרין התם: תמרי באובלך – אבי סודא דרשו. ואמאי קרו ליה "סודנא"? סוד נאה, שמעשרת וגמילות חסדים. כשה כתיב – עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. מנשה קוצרין בית השלחן שבנעמקם – מפני שמפסידים מדר. ועוד: דרעות הן, ואין איסור בקצירה. מותר לקצור שחת – קודם לעומר להאכלו לבהמות. אימתי בומן שהתחיל – לקצרה לצורך בהמה עד שלא הביאה שליש – קוצר אף משהביאה שליש. אף יקצור – יתחיל לקצור ואכלו לבהמות משהביאה שליש. קוצרין לפני הנטיעות – שלא יפסדו לפי שאותה תבואה אינה ראויה לעומר, כדאמרין פרק 'כל הקרבנות' (מנחות פ"ה,א) אין מביאין לא מבית השלחן ולא משדה האילן. וקוצרין בשמעתין: ממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר. לישנא אדרינא: מפני הנטיעות – משום כלאים. ולהכי נקט "נטיעות" – משום אורחא דמילתא, פעמים שאדם זורע תבואה ואין שם נטיעות, ואחר זמן עולות שם נטיעות מאיליהן. וצריך לקצור את הזרעים משום כלאים. ופני בית האכל – שאין להם מקום פני לישב ברחבה לנרץ ברכת רחבה, כדאמר בפרק קמא דכתובות (ח"ב), "אחינו המיוגעים בו" ופפני

גמרא תנאי: רבי בנימין אומר, כתוב אחד אומר "וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר", וכתוב "ראשית קצירכם אל הכהן", הא פיצר? ממקום שאתה מביא – אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר. אימא: ממין שאתה מביא – אי אתה קוצר, ממין שאי אתה מביא – אתה קוצר! – ההוא לא מצית אמרת, מדרבי יוחנן. "אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמים וגודשין שלא ברצון חכמים" וכו'. מאן שמעת ליה דאמר "מיוחו" ו"לא מיוחו"? רבי יהודה, וסבר רבי יהודה: קצירה דאנשי יריחו ברצון חכמים הוא? והא תנאי: ששה דברים עשו אנשי יריחו, שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים. ואלו שברצון חכמים: מריבין דקלים כל היום, ובורכין את שמע, וקוצרין לפני העומר ברצון חכמים. ואלו שלא ברצון חכמים: גודשין לפני העומר, ומתירין גמילות של חרוב ושל שקמה, ופוצרין פירות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות ובמים טובים, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יהודה: אם ברצון חכמים הן עושין, יהו כל אדם עושין כן! אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים, ועל שלשה מיוחו בידם ועל שלשה לא מיוחו בידם. ואלו שלא מיוחו בידם: מריבין דקלים כל היום, ובורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר. ואלו שמיוחו בידם: מתירין

בית המדרש – שאין מקום לישב לתלמידים, דהני קציר מצוה נידחו. כריכות = אלומים קשורים. צבותים – בלא קישור, שקורין ייביל"ש. מן הקמה – שתהא קצירה לשמה, דכתיב (דברים טז) "מהחל חרמש בקמה". לא מצא – שכבר נקצר הכל. מן הלח – דכתיב (ויקרא כ"ג) "כרמל" – רך ומל. לקצור בלילה – כדאמר בריש פירקין. גמרא וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר (וגו') – דמשמע: שיכול לקצור קודם הבאת העומר, וכתוב "ראשית קצירכם" – דמשמע: שתהא ראשית לכל הקצירות. ממקום שאתה יכול להביא – עומר. אי אתה קוצר – קודם לעומר. ואימא ממין שאי (אתה מביא) אתה קוצר – חסין ובוסמין ושבלת שועל ושפון, שמותר לקצור קודם לעומר, שהרי אין העומר בא מהם. מדרבי יוחנן – דאמר לעיל: אתאי "ראשית" מחלה. מאן שמעת ליה דנקט לישנא דמיוחו ולא מיוחו – כדקתני במתניתין "ולא מיוחו בידם חכמים". רבי יהודה היא – כדמפרש לקמן. מריבין דקלים כל היום – של ארבעה עשר בניסן, דסברי: לאו מלאכה חשובה היא. ובורכין את שמע – מפרש בפסחים ב'מקום שנהגו': שהיו אמרין "שמע ישראל", ולא היו מפסיקין ליתן ריוח בין תיבה לתיבה. לפני העומר בו' – ואף על גב דאמר רבי מאיר לעיל (ס"ב), מוצאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא ברצון חכמים, דגור דלמא אתי למיכל מניה – התם הוא דעסיק ביה טובא. בקצירה וטחינה וקלי והורקה. ועוד: שלא ממוקם פסידא הוה, אבל אנשי יריחו דפסידא איכא, וקצירה לחודה שרינן להו – מודה רבי מאיר דברצון חכמים הוא. תדע, מרלא שרי גדישה. מתירין

והנחיל פאה לירק, ולא יתכן כלל. חזא: מדלא פריך עלה "ששה? שבעה הוון" ועוד: כי דייק "מאן שמעת ליה דאמר מיהו ולא מיהו", הוה ליה למידק "מאן שמעת ליה דאמר גודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים? רבי יהודה." ו**מתירין** גמזיות של הקדש – ואם תאמר: ויחללו שוה מנה על שוה פרוטה, דבזמן הזה שרי אפילו לכתחילה, כדמוכח בסוף "המקדש שדור" (ערכי כט,א) ויש לומר: דאסרום בקבוע.

וכן יש לפרש "מסותא" ד"שנים אוהו" (בבא מציעא ו.ב), אי נמי: דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה, דאין סביר שיוכל כל אחד לפדות הקדש בחיבור שוה מנה על שוה פרוטה ויקנהו לעצמו.

והנתיבין פאה לירק ומיהו בידם חכמים – לפי שהיו מפקיעין הפאה ממעשר, כדפירש בקונטרס. ואם תאמר: והא כיון דהוי הפקר – פטור ממנה נפשין ויש לומר: דהנתן (פאה) פרק ו' משנה א, בית הלל אומרים: עד שיחיה הפקר בין לעניים בין לעשירים, כשמיטה, ואפילו לבית שמואי דאמרו: הפקר לעניים – הוי הפקר, הכא הפקר בטעות הוא. ופאה דפטור לבית הלל, כדרשנין בספרי: "ובא הליז כי אין לו חלק ונחלה בנחל עמר" – יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמר.

הנחיל והשלוטות – משנה זו במסכת פאה פרק שני, ומפרש בירושלמי בגמרא: "שלוטות" – כל שהיא מושכת, "נחל" – אף על פי שאינו מושך. ופריך תתם: מכיון דהנתין "דרך היחיד", "דרך הרבים" מה צריכא? אתא למימר לך: אפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילן אלא גדר. פירוש: דקתני בתר דך בבא: הכל מפסיק לזרעים, ואינו מפסיק לאילן אלא גדר. והדר פריך: מכיון דהנתין "שביל הרבים", "ושביל היחיד"? מה צריכא. ונראה דרשנין איפכא, דזו אינה קושיא. דהא איצטריך לאשמועינן דאפילו שביל היחיד מפסיק, אבל איפכא פריך שפיר: דכיון דתנא "שביל היחיד", "שביל הרבים" מה צריכא? דאי משום אילן דסיפא – אפילו דרך הרבים לא מפסיק ומשני: להוציא הקבוע בימות החמה ואינו קבוע בימות הגשמים. **דרך**

הרבים ודרך היחיד – בסוף "העומר פירות" (בבא בתרא ק"ב), תנא: דרך היחיד – ארבע אמות, דרך הרבים – שש עשרה אמה, דרך מעיר לעיר – ששנה אמות, דרך עיר מקלט – שלשים ושנים אמות. **אלא** אי אמרת אידי ואידי בהבאת שליש כו' – ואם תאמר: ולימא, מתניתין – בהבאת שליש, וברייתא – בתבואה העומדת ליקצר? ויש לומר: דהתם – אפילו חרש לא מהני. אי נמי: אהא לא הוה צריך לאשמועינן דבעי חרש. אי נמי: אין לחלק בין הביא שליש לעומדת לליקצר. **אימור** דשמעת ליה לרבי יהודה לבהמה לאדם מי שמעת ליה – בפרק "כל שעה" (פסחים כג,א) גבי "לא תאכלו" – אחד איסור אכילה ואחד איסור

הנאה משמע, ופריך: דהרי חרש, דרחמנא אמר "לא תאכלו", ותנן: קוצר לשחת ומאכיל לבהמה! ופירש שם בקונטרס: קוצר לשחת להאכיל לאדם, ומאכיל לבהמה חטין גמורין. והקשה הרב רבינו יעקב דאורעלי"ש: דהכא משמע בהדיא לבהמה איירי, וכולה חזא מילתא קתני. והא דדייק תתם מהכא דשרי – אסיפא סמיך, דקאמר רבי יהודה: אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש – אלמא שרי אפילו משהביאה שליש. **לאדם** מי שמעת ליה – הא דלא פריך כהאי גוונא לעיל דקאמר רבי מאיר בשטית רבי שמעון, דאימר נשמעת ליה לרבי שמעון לבהמה – לאדם מי שמעת ליה? משום דהכא לא פריך אלא מבה דאם כן הוי לזו תלתא תנאי. **במנמר** לקליות – היינו לא הביאה שליש, דהא לרבי מאיר בלא הביא שליש איירי, כדאמרן לעיל. ומנמר לאיצר – היינו הביאה שליש.

מתירין גמזיות של הקדש – בהנאה, ענפים של חרוב ושקמה. שהיו אומרים: אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר האילן, ואנו נתיר גמזיות. וקא סברי: אין מעילה בגידולין, ולהכי נקט "חרוב ושקמה" – דסתמיהו לקורות קיימי. **להאכיל נשר** – פירות שתחת האילן שנשרו. ורובן גזר, שמא יעלה ויתלוש. **והנתיבין** פאה לירק – ואין פאה נודתה בה, דכלל אמרו בפאה: כל שהוא אוכל, ונשמה,

ומכניסין לקיום. ואמרין (שבת סח,א), "מכניסין לקיום" – למעוטי ירק, וכי יחיבו פאה – מפקיע לה לרך פאה ממעשר, שלא כדין. **מפסיקין לפאה** – לתת שתי פאות. שלולית – מקום שמי גשמים שוללים שם, ואם יש שם וריעה מכאן ומכאן – נותן פאה לכל אחד ואחד, דההיא שלולית מפסקא להו. ודרך היחיד – ארבע אמות. ודרך הרבים – שש עשרה אמה. ושביל רבים או יחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים – אי לא קביע – לא מפסיק, דמקום צר הוא ולא חשוב. והבזר – שדה בור שבין שתי וריעות, וכן שדה ניר וזרע אחר שזרע ערשם בין שתי ערוגות של חטין. וקוצר לשחת **מפסיק** – לתת פאה לכל אחד כשתגמר ביטולו לקצור. והכמים אומרים אין **מפסיק** – קוצר לשחת, אלא אם כן חרש הקבוע הקרובה, הוה ליה שדה ניר. אבל לא חרש – לא. דקוצר לשחת – תחילת קצירה היא, וכי גמר ביטוליה וקצר ליה לכוליה שדה – כגומר קצירתו דמי, ופאה אחת על הכל. רבי מאיר – דלא חשיב קוצר לשחת קצירה, בשטית רבי שמעון אמר. **לחא שפעתא** דאמר רבי יוחנן: רבי מאיר בשטית רבי שמעון דמתניתין אמר. אבלת חגב – לאמצע שדה.

דרך חגב לאכול מלמעלה, דרך נמלה לקרס קנה השבולת מלמטה. רבי מאיר – דאמר: קוצר לשחת מפסיק בלא חרש, הכא מודי. **אי אכרת בשלמא מתניתין** – דפאה דקתני לשחת מפסיק לרבי מאיר בלא הביא שליש דלאו קצירה היא, וברייתא דחגב ונמלים דקתני חרש אין לא חרש לא משום דתחילת קצירה היא בשביאה שליש שפיר ולא כרבי שמעון סבירא ליה דאפילו בבביא שליש קאמר רבי שמעון דלשחת לאו קצירה היא. השתא ומה תתם – דקתני קוצר לשחת מפסיק דאדם קא קצר ליה אמר רבי מאיר לאו קצירה היא. הכא – חגב ונמלים קצרי לה. לא כל שכן – דלא תתירי קצירה. **אלא רבי מאיר** – דאמר לא הביא שליש לא הויא קצירה וכי הביא שליש הויא קצירה. בשטית רבי יהודה – דמתניתין אמר. **לאדם** מי שמעת ליה – דאפילו לאדם כי לא הביא שליש לא תתירי קצירה ורבי מאיר אפילו בקוצר לאדם כגון שחת לקליות נמי אמר דקתני לשחת ומפסיק ולא קתני קוצר לשחת לבהמה מפסיק.

דאם כן – דאף לאדם נמי אמר רבי יהודה. הווי לזו תלתא תנאי – ממתניתין: חגב קצור אומר בהדיא לבהמה, ואתא רבי יהודה למימר אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש ואפילו לאדם נמי שרי, ורבי שמעון אומר אף יקצור לכתחילה מאכיל לאדם משהביא שליש אם כן אתא רבי יהודה לחלוק וליקיימא "הוה בורר" (בבא, כל מקום ששנה רבי יהודה "אימתי" – אינו אלא לפרש: "ובהמה" – לחלוק, אף לאדם נמי לא הויא קצירה – עד שלא הביא שליש. **המנמר** – קוצר שורה ומניח שורה, דהוי שדה מנמר. קלחים לחים – דאי הוה גדלי כל צרכן – דבולי עלמא: פאה אחת על הכל, דתחילת קצירה היא. ואמר רבי יהודה ב' לקליות – דהיינו דומיא דשחת שלא הביאה שליש שקצור לאדם, דקליות לאדם נתינה, ואפילו הכי לרבי עקיבא לא הויא קצירה. **לאוצר** – שבישל כל צרכו, ומלקט על מנת לאצרו וליישנו. **אף במנמר לאוצר** – ורבי מאיר בשביאה שליש אתא ליה דקצירה הוה, כדקתני לעיל: אבלת חגב וכו',

שקצר את התבואה אחר שהביאה שליש, שהרי כך היא דעת רבי
שמעון במשנתנו, שרשאי אדם לקצור לשחת קודם העומר אפילו
תבואה שהביאה שליש.
הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: יתיב [ישוב] רבה וקאמר לה
למאן שמענתא – ואמר לשמועה זו של רבי יוחנן, שרבי מאיר
במסכת פאה סובר כשיטת רבי שמעון במשנתנו. איתביה
[הקשה] רב אחא בר הונא לרבא, שנינו בתוספתא (פאה פ"א ה"א),
ששדה שאכלה חגב – אבל ארבה את גרעניו לשחת תבואה, או
שקרקמיה נמלים – כירסמו נמלים את קני התבואה, או ששברתה
הרוח – שברה הרוח את הגבעולים, בזה הכל מודים שרק אם חרש
את השדה לאחר מכן הרי זה מפסיק בין שני חלקי השדה, כדון
שדה ניר, אבל אם לא חרש את השדה אינו מפסיק, לפי שיש לדון
זאת כתחילת קצירת השדה כולה. מבררת הגמרא: הכל מודים
מאן – למי כוונת התוספתא באומרה 'הכל מודים', בהכרח הכוונה
לרבי מאיר, שאף על פי שהוא סובר שקצירה לשחת מפסיקה, לפי
שאין עליה שם קצירה, מכל מקום הוא מודה שקצירה על ידי חגב
או נמלים או רוח אינה מפסקת, לפי שהיא נידונית כתחילת קצירת
השדה. ומעתה יש להקשות מכאן על דברי רבי יוחנן, אי אמרת
בשלא – דברי התוספתא מבוארים, אם נאמר דתניתין – שדברי
רבי מאיר במשנה 'הקוצר לשחת מפסיק' נאמרו באופן שלא
הביאה התבואה שליש, שבאופן כזה אין קצירת השחת נידונית
כתחילת קצירת השדה, ולפיכך היא מפסיקה בין שני חלקי השדה,
ואילו ברייתא דחרש אין לא חרש לא – התוספתא שבה מבואר
שאם אכלה חגב וכדומה אין זה מפסיק אלא אם כן חרש את
השדה, עוסקת באופן שהביא שליש, ולפיכך יש לדון קצירה זו
כתחילת קצירת השדה כולה, ואינה מפסקת. אלא אי אמרת –
אבל אם נאמר כדברי רבי יוחנן, שרבי מאיר סובר כשיטת רבי
שמעון במשנתנו, המתיר לקצור שחת קודם העומר אף לאחר
שהביאה התבואה שליש, נמצא דתניתין נמי בשתביא שליש –
שדברי רבי מאיר 'הקוצר לשחת מפסיק' נאמרו אף באופן
שהביאה התבואה שליש, שגם באופן כזה אין עליה שם קצירה,
ועל כן אין לדונה כתחילת קצירת השדה. והשתא – מעתה, יש
לתמוה כיצד תתישב הסתירה בין המשנה לתוספתא, שהרי וקה
התם דקצירה (והתם) [אדרם] – אם שם במשנה העוסקת באדם
שקצר את התבואה, אף על פי כן אמר רבי מאיר שלא שקמה
קצירה, ולפיכך היא מפסיקה בין חלקי השדה לענין פאה, הלא –
כאן, בתוספתא העוסקת באכלה חגב או נמלים או שברתה הרוח,
שאין הקצירה נעשית בידי אדם, לא כל שכן שאין לדון אותה
כתחילת קצירת השדה, ואם כן, מדוע מודה רבי מאיר בזה שאינה
מפסקת אלא אם כן חרש.

ומחמת קושיא זו מעמידה הגמרא את שיטת רבי מאיר באופן
אחר: אלא בהכרח צריך לומר, דרבי מאיר הסובר שקצירה לשחת
קודם הבאת שליש אינה קצירה ולאחר הבאת שליש קצירה היא,
בשיטת רבי יהודה אמרה – סובר כשיטת רבי יהודה במשנתנו,
דאמר – שרבי יהודה ביאר את דברי תנא קמא, ואמר, איתת
מותר לקצור לשחת קודם העומר, בזמן שהתחיל לקצור עד שלא
הביא הזרע שליש, אז הוא רשאי להמשיך ולקצור אף לאחר
שהביא שליש, אבל אם התחיל את הקצירה עד [לאחר] שכבר
הביא שליש, אסור לקצורו קודם העומר, מכיון שיש על זה שם
קצירה.

וממילא אין להקשות סתירה בין המשנה לתוספתא, לפי שרבי
מאיר הסובר שאין קצירה לשחת מפסיקה בין שני חלקי השדה,
לא אמר כן אלא באופן שקצר קודם שהביאה התבואה שליש, שכל
ואילו התוספתא עוסקת באופן שכבר הביאה התבואה שליש,
ובזה מודה רבי מאיר שאין כאן הפסק בין שני חלקי השדה אלא
אם כן חרש.

הגמרא מקשה על ביאור זה: אימר דשמעת ליה – אימתי שמעת
לרבי יהודה שהוא סובר שקצירה לשחת אינה קצירה, בקוצר
לצורך בהמה, אבל בקוצר לאדם מי שמעת ליה – האם שמעת

האחד, מתירין היו ליהנות מן המזון [ענפים] של עצי הקדש, של
הרוח ושל שקמה. השני, ופוצצין היו פרוצות בגנותיהן ופרדסותיהן
כדי להאכיל נשר [פירות הנושרים] לעניים בשני בצורת, אף
בשבתות ובמים טובים. השלישי, וגותנין היו פאה לירק, כלומר,
מניחים היו פאה בשדותיהם אף מן הירקות, למרות שאין הם
חייבים בפאה מן הדין, ועל ידי כך היו מפסיקים את הירק מן
המעשר. ובשלושת דברים אלו מיהו בידם חכמים.
מבואר מדברי הברייתא, שלדברי רבי יהודה היו קוצרים קודם
העומר שלא ברצון חכמים, ואם כן יש להקשות, כיצד יתכן
שבמשנתנו הוא סובר שהיו קוצרים ברצון חכמים.
שבה הגמרא ומקשה על המקשן: ולימעיף – ולשיטתך, האם
מיושבים דברי הברייתא, הרי מכל מקום יש להקשות, וכי ששה
דברים הם שעשו אנשי יריחו, הלא שבעה הוו – שבעה דברים הם
המנויים בברייתא. אלא בהכרח צריך לומר, סמי [מוחק] מנא
קצירה, כלומר, יש להשמיט מדברי רבי יהודה היו תיבת 'קוצרין',
ולגרוס בדבריו 'גודשין לפני העומר', וממילא מיושבת הסתירה
בין המשנה לברייתא, לפי שהקצירה קודם העומר אכן היתה
ברצון חכמים, ורק הגדישה היתה שלא ברצונם, אלא שלא מיהו
בהם על כך.

שנינו במשנה: קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, אמר רבי יהודה,
אימתי וכו'.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים במסכת פאה לענין דין קוצר
לשחת: תני ה"ת – שנינו במסכת פאה (פ"ב מ"א), ואילו דן הדברים
שמשפיקין לפאה, כלומר, שאם אחד מאלו מפסיק בין שני חלקי
שדה זרועה, יש לדון אותה כשתי שדות שונות, ולהניח פאה בכל
אחת בפני עצמה, ואי אפשר להניח באחת על השניה. הנהל –
קרקע קשה שאינה ראויה להזריעה, והשלולית – מקום שמי גשמים
מתקבצים בו, ודרך המשמשת את התידי ורחבה ארבע אמות, ודרך
המשמשת את הרפים ורחבה שש עשרה אמה, ושכיל צר בין
השדות המשמשת את הרפים, וכן שכיל המשמשת את התידי, הקבוע
בימות החמה ובימות הגשמים, כלומר, בין שכיל הרבים ובין שכיל
היחיד אינם מפסיקים לפאה אלא אם כן הם קבועים במקומם,
ומשתמשים בהם אף בחורף בעונת הזריעה. והביר – שדה שאינה
חרושה וזרועה, והניר – שדה חרושה, וכן שדה הזרועה בנרע אחר
מן השדות שמצידיה, כל אלו מפסיקים ומחלקים את השדה לענין
פאה. והקוצר לשחת – אדם שקצר באמצע שדהו תבואה קודם
ששולח הנקראת 'שחת', הרי זה מפסיק בין שני חלקי השדה,
וכאשר תבשיל התבואה ויקצור את כל שדהו לא יתא רשאי
להניח פאה בחלק אחד על חבירו, אלו דברי רבי מאיר. לפי שהוא
סובר שקצירה לשחת אין עליה שם קצירה, ואין לדונה כאילו
התחיל עתה בקצירת השדה כולה. והכמים אומרים, אין הקוצר
לשחת מפסיק בין שני חלקי השדה, לפי שיש עליה שם קצירה,
ונמצא שהתחיל עתה בקצירת השדה, וכאשר יגמר בישול
התבואה ויקצור את שאר השדה הוא גמר הקציר, ולפיכך רשאי
הוא להניח פאה אחת על כל השדה, אלא אם כן חרש לאחר
הקצירה לשחת אותו מקום, שאז מפסיקה האדמה החרושה
בין שני חלקי השדה משום 'שדה ניר'.

הגמרא מבארת את שיטת רבי מאיר: אמר רבה בר רב הונא אמר
[בשם] רבי יוחנן, רבי מאיר הסובר שקצירה לשחת מפסיקה בין
שני חלקי השדה, דהיינו, שאין היא נחשבת כתחילת קצירת
השדה, בשיטת רבי שמעון אמרה – סובר כשיטת רבי שמעון
במשנתנו, דאמר קצור קודם העומר לשחת ואכיל, אף משהביאה
התבואה שליש, אלא קצבר – ויש להוכיח מכך שהוא סובר, שכל
קצירה לשחת לא קצירה היא – אין עליה שם קצירה, ולפיכך אף
לענין פאה אין לדון את קצירת השחת כתחילת קצירת השדה
כולה, ועל כן היא מפסקת בין שני חלקי השדה, ואי אפשר להניח
פאה בחלק אחד על השני.

ומאחר והעמיד רבי יוחנן את דברי רבי מאיר כשיטת רבי שמעון,
נמצא שדברי רבי מאיר 'הקוצר לשחת מפסיק' נאמרו אף באופן

לִיה – והוקשטה לו קושיא זו, מה חילוק יש בין מנחה קודם לעומר, שפסולה אף בדיעבד, למנחה קודם שתי הלחם שכשרה בדיעבד, הרי לכאורה צריך היה להשוות הדין בשניהם.

אמר לפנינו יהודה בר נחמיה, לא – אין לדמות הענינים זה לזה, אם אמרת במביא מנחה קודם לעומר שפסולה היא אף בדיעבד, היינו משום שאיסור זה חמור הוא, שכן לא הותר מכללו – מכלל איסורו, אצל הדיין – שעדיין לא הותרה אכילת התבואה החדשה אף להדיין, תאמר במביא מנחה קודם לשתי הלחם שאיסור קל הוא, שהרי הותר מכללו אצל הדיין – שכבר הותר מכלל איסורו לגבי אכילת הדיין, ולפיכך אף במקדש אין איסור זה מעכב בדיעבד.

שתק רבי מרפון ולא השיב לדבריו של יהודה בר נחמיה. צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה – שמח שידע להשיב על תמיהתו של רבי טרפון. אמר לו רבי עקיבא, יהודה, צהבו פניך שהשבת את זמן – שמח אתה על כך שהשבת לרבי טרפון, תמהני – תמה אני אם תאריך ימים.

אמר רבי יהודה ברבי אלעאי, אותו תפרק – אותו הזמן שארע מעשה זה, פרס תפסח היה – שבועיים קודם הפסח היה, ובשעליתי לרגל לעצרת – בהגה השבועות, שאלתי אחריו – אודותיו, יהודה בן נחמיה חיבן הוא, ואמר לי נפטר ונהל לו לעולמו, שנתקיימה בו קללתו של רבי עקיבא.

הגמרא מפרשת דין היוצא מתוך דברי יהודה בן נחמיה: אמר רב נתן בן יצחק, לרבני יהודה בן נחמיה, הסובר שדבר המותר להדיין מותר בדיעבד אף לגבוה, יש ללמוד ששקבים ביבורים – נסכים מיין שביכר קודם העומר, שהקריבם על המזבח קודם להבאת העומר, כשישין הם בדיעבד, שהרי ראויים הם להדיין, לפי שלא נאסר קודם העומר להדיין אלא תבואה חדשה, ולא פירות ויין.

מקשה הגמרא: פשיטא שיש להתירם, לדברי יהודה בן נחמיה, לפי שמותרים הם להדיין, כשם שהוא מפרש את טעם הדבר שמנחה הבאה מן התבואה החדשה קודם שתי הלחם מותרת בדיעבד, לפי שכבר הותרה התבואה החדשה להדיין.

מתרבת הגמרא: מהו דתיבא – שמא תעלה על דעתך לחלק ביניהם ולומר, תתם הוא – שרק שם לגבי מנחה חדשה קודם שתי הלחם יש להתירה בדיעבד, דהותר מכללו אצל הדיין – לפי שהיתה מתחילה וקודם העומר אסורה אף להדיין, ויצאה מכלל האיסור להדיין לאחר הבאת העומר, אצל הקא דלא הותר מכללו לא – אבל כאן לגבי הבאת נסכי יין חדש קודם לעומר, שלא חל היתר באיסורו כלפי הדיין, שהרי לא נאסר עליו מעולם, היה מקום לומר שאף לגבוה לא יוכשר בדיעבד, ופסול הוא למנחות, קא משיטין לן – לכך משמענו רב נתן בן יצחק שאין הדבר כן, אלא בל שכן הקא שיש להתיר את היין בדיעבד למנחה, דלא איתפר בלל – שהרי הוא לא נאסר להדיין כלל מתחילה, וזוהו הוא עדיף על התבואה החדשה שנאסרה להדיין קודם העומר והותרה לאחר הקרבתו.

הגמרא מביאה ספק בענין שתי הלחם המתירים מנחה חדשה במקדש: (ס"ד הנצי"א גל"י פ"ל סימן). כענין – (הסתפקן רמי בר חמא, שתי הלחם מהו שיתירו להביא מנחה חדשה במקדש, שלא כדרך של ע"ל פ"י הסדר הרגיל שהעומר הוא המתיר תחילה ואחריו שתי הלחם.

מבררת הגמרא: תיבי דמי – באיזה אופן מדובר. מבארת הגמרא: בגון דרעיהו – באופן שזרע אדם חטים בין זמן הבאת העומר לזמן הבאת שתי הלחם, דהיינו בחודש אייר, ונהליף עליהו – ועברו על חטים אלו, מתחילה שתי הלחם בעצרת, ולאחר מכן העומר בששה עשר בניסן של השנה שלאחריה. ומעתה יש לברר, האם ניתן להקריב מנחה העשויה מחטים אלו מיד לאחר הבאת העומר, או שיש להמתין עד הבאת שתי הלחם בעצרת.

ומבארת הגמרא את צדדי הספק: מא, האם שתי הלחם כדרך שרין – רק כאשר באים כסדרם הם מתירים את המנחה החדשה

במקדש, דהיינו, שהם מתירים רק חטים שנזרעו קודם לעומר ועבר עליהם מתחילה העומר ואחר כך שני הלחם, אבל שלא כדרך לא שרין – כשהם באים שלא כסדרם אינם מתירים, דהיינו, שאינם מתירים חטים שנזרעו אחר העומר קודם שתי הלחם, או דלמא שלא כדרך נמי שרין – או שמא מתירים הם אף כאשר באים שלא כסדרם, ומותר להביא מנחה מחטים אלו מיד אחר העומר.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: אמר רבא, תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר (ויקרא ב' ד') 'ואם תקריב מנחת ביבורים', כמנחת העומר הנותב מדבר, שהיא באה בפסח בשעת ביכור התבואה, מהיכן היא באה, מן השעורין. מבררת הברייתא: אתה אומר שהיא באה מן השעורין, או אינו – אולי אין הדבר כן אלא מן החיטין היא באה.

מביאה הברייתא מחלוקת תנאים בביאור ענין זה: רבי אליעזר אומר, נאמר 'אביב' כמצרים, לגבי מכת ברד, בה נאמר (שמות ט לא) 'הפשתה והשערה נפתה כי השערה אביב והפשתה גבעל', ונאמר 'אביב' לדורות, לגבי מנחת העומר, שנאמר בה (ויקרא ב' ד') 'ואם תקריב מנחת בבורים לה' אביב קלוי גרש פרמל תקריב את מנחת בבוריך', מה אביב האומר כמצרים בשעורין הכתוב מדבר, כמפורש במקרא, אף אביב האומר לדורות במנחת העומר היינו שעורין. ומכאן יש ללמוד שמנחת העומר מן השעורים היא באה.

ורבי עקיבא אומר, מצינו יחיד שמביא את קרבן חובתו מן החיטין, דהיינו, עני המביא מנחת חטא, עשירית האיפה סולת העשויה מן החטים, וכמו כן מצינו יחיד המביא את קרבן חובתו מן השעורין, דהיינו, מנחת סוטה הבאה מן השעורים. ואם כן, יש לומר כן אף לגבי ציבור, שכשם שמצינו בהם שמביאין את קרבן חובתו מן החיטין, דהיינו, מנחת שתי הלחם הבאה מן החטים, כך יש למצוא בהם אופן שמביאין חובתו מן השעורין, והיינו מנחת העומר. ואם אתה אומר שהעומר בא מן החיטין, אם כן לא מצינו אופן בציבור שמביא את חובתו מן השעורין. אלא בהכרח יש ללמוד מכך, שמנחת העומר מן השעורים היא באה.

ומבארת הברייתא באופן נוסף מנין יש ללמוד שהעומר בא מן השעורים: דבר אחר, אם אתה אומר שהעומר בא מן החיטין אם כן אין שתי הלחם ביבורים, כלומר, נמצא ששתי הלחם אינם המנחה הראשונה הקרבה מביכורי תבואת השדה, שהרי מנחת העומר קדמה לה שקרבה מן התבואה החדשה, ואילו בכתוב נאמר (במדבר כ"ג) 'ובימים הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעת ימים', דהיינו, שמנחת שתי הלחם היא המנחה הראשונה הקרבה מביכורי התבואה החדשה. ובהכרח צריך לומר, שמנחת העומר מן השעורים היא באה, ולפיכך מיושבים דברי הכתוב, שאכן מנחת שתי הלחם היא המנחה הראשונה הבאה מן החטים של התבואה החדשה שביכרה.

עתה מפרשת הגמרא כיצד ניתן לפשוט מדברי הברייתא את ספיקו של רמי בר חמא: ואם אתה – ואם יש לומר, דשתי הלחם שלא כדרך שרין – ששתי הלחם מתירים להביא מנחה חדשה במקדש גם כשבאים שלא כסדרם, אם כן יקשה הביאור האחרון שהובא בדברי הברייתא, שהרי אף אם נאמר שהעומר בא מן החטים מכל מקום משיבת לה – אפשר למצוא אופן שיהיו שתי הלחם המנחה הראשונה הבאה מן התבואה החדשה. כגון באופן דמקריב עומר מהנה דאשרוש קודם לשתי הלחם וקתר העומר דאשתקד – שמקריב את מנחת העומר מאלו החטים שהשרישו קודם הקרבת שתי הלחם ולאחר הקרבת העומר של השנה הקודמת, ואילו את שתי הלחם מקריב מהנה דאשרוש קודם לעומר דהשתא וקתר שתי הלחם דאשתקד – מאלו החטים שהשרישו קודם הקרבת העומר של שנה זו ולאחר הקרבת שתי הלחם של השנה הקודמת.

כלומר, באופן שזרע חטים בחודש אייר, לאחר העומר וקדם שתי הלחם, וכן זרע חטים בתמוז, לאחר שתי הלחם, ובשנה שלאחריה מביא את העומר מן החטים שנזרעו באייר, שהותרו למקדש על

25 הגדל בעציץ שאינו נקוב, יש ללמוד מכך שהזרע כלאים בעציץ
26 שאינו נקוב חייב.

משנה

27 משנה זו עוסקת בדין חמשת מיני דגן לענין חלה וחדש.
28 החיטין והשעורין והבוסמין והשיבולת שועל והשיפון, הרי אלו
29 חייבין בהפרשת חלה מן העיסה הנעשית מהם, ומצטרפין זה עם זה
30 לשיעור הנדרש לחיוב הפרשת חלה.
31 ואסורים בחדש מלפני הפסח - אסור לאכול מן התבואה החדשה
32 הנעשית ממינים אלו עד הבאת העומר בחג הפסח, ומלקצור
33 מלפני העומר - וכן אסור לקצור את התבואה הגדלה ממינים אלו
34 עד לעומר.
35 אם השרישו מינים אלו בקרקע קודם לעומר, העומר מתירין
36 באכילה, ואם לאו - אם לא השרישו קודם לעומר, אסורין הם עד
37 שיקרא העומר הקא.
38

גמרא

39 הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מה הם מינים אלו: תנא
40 בברייתא, בוסמין ממין חטים הן, ואילו שיבולת שועל ושיפון ממין
41 שעורין הן.
42 בוסמין - הן המין הנקרא בלשונם
43

1 דעתו אצל כל אדם, ואם כן, אף לגבי האוכל תרומה במחובר
2 לקרקע יש לומר כן, שיתחייב משום אכילת תרומה, אף על פי
3 שאין דרך בני אדם לעשות כן.

4 מתרצת הגמרא: דבר תלוש עבדי אינשי דאכלי הכי - עשויים
5 אנשים לאכול דבר התלוש מן הקרקע, אף באופן כזה שהוא בתוך
6 מעיו של העוף, ועל כן יש בזה שם אכילה ונטמא ומטמא הבגדים
7 שעליו, אבל דבר העומד במחובר לקרקע לא עבדי אינשי דאכלי
8 - אין אנשים עשויים לאוכלו, ולפיכך האוכל בטלה דעתו אצל כל
9 אדם ופטור.

10 הגמרא מביאה דין לגבי כלאים בעציץ שאינו נקוב: אמר רב
11 טביומי בר קיסנא אמר שמואל, אדם הזרע בלאים בעציץ שאינו
12 נקוב - שאין בו נקב בתחתיתו, אסור לעשות כן מדרבנן, אף שאין
13 בזה איסור זריעה מן התורה.

14 אמר אבוי, בשלמא אי אשמעינן לוקה מכת מדרבנן שפיר -
15 דברי שמואל היו מיושבים היטב אם היה משמיענו חידוש,
16 שהזרע כלאים בעציץ שאינו נקוב לוקה מכת מדרבנן מדברי
17 חכמים, אלא דין זה שאסור לזרוע כלאים בעציץ שאינו נקוב, מאי
18 קא משמע לן - מה חידוש הוא משמיענו בזה, המדרבנן הוה זריעה
19 - אם כוונתו להשמיענו שמדרבנן יש שם זריעה אף בעציץ שאינו
20 נקוב, תנינא - הרי כבר שנינו דין זה במסכת דמאי (פ"ה מ"י), תרם -
21 הפריש תרומה מן הגדל בעציץ שאינו נקוב על הגדל בעציץ נקוב,
22 הרי זו תרומה מדברי חכמים, ויחזור ויתירם שנית על הגדל בעציץ
23 נקוב מדבר הגדל בעציץ נקוב או בקרקע, כיון שמן התורה לא
24 חלה הפרשה זו. ומאחר ונתבאר שם שמדרבנן חלה תרומה על

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מדי' לך, בו כתב אשר חפצו ורצונו ללמוד בישיבת תומכי תמימים בלוד, ושתי סברות בדבר, אשר יכנסו לישיבה זו תיכף או שימשיך בלימודו באופן שעד עתה עד שיתרבו ידיעותיו בלימוד תורת הנגלה, ורק כעבור איזה זמן, כחצי שנה או שנה, יכנס ללמוד בישיבת תו"ת בלוד, ושואל חו"ד בזה.

והנה ידוע בהענין דתלמוד תורה, אשר אם בכמה וכמה מצות יש למלאות לאחר זמן מה שחסרו מקודם, אין זה שייך בת"ת, כי כל רגע ושעה די שיפקיע את עצמו מחובתו בת"ת, שהיא מצוה תמידית חיובית. וה"ה בנוגע לחלק מהתורה היינו תורת החסידות - אשר מכיון שנתעורר ללימוד זה, הרי אדרבה יש להצטער על הזמן שעבר עד עתה בלי לימוד זה ולא לדחות לעוד כמה חדשים.

ולכן באם מסכמת הנהלת ישיבת תו"ת בלוד לקבלו, מהנכון וטוב לעשות את זה עתה. ועיי לימוד פנימיות התורה, שבלשון הזהר הק' נקרא נשמתא דאורייתא - הרי בודאי יתוסף ג"כ נשמה וחיית בלימוד דנגלה דתורה, אשר זהו הוספה לא רק בכמות אלא גם באיכות.

בטח אומר תהלים לאחר תפלת שחרית בכל יום, וכן נותן מזמן לזמן איזה פרוטות לצדקה - אשר גם זה מסייע לקליטת התורה בפנימיות, עד שיפעול שינוי המהות בכל דרכיו, עפ"י מ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות פרק ה.

בברכת הצלחה בתלמוד תורה ביראת שמים,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **מד.** בבתי ידים (שקורין הענמשי"ך קעט) מתר לצאת, לפי שהם מלבוש של הידים^{קפ}. ויש מי שמחמיר
2 להצריך שיתפרם מערב שבת בבתי ידים של מלבושיו^{קפא} (או שיקשרם בהם קשר של קימא יפה^{קפב})
3 לפי שלפעמים צריך למשמש בבשרו מפני בנה או פרעוש העוקצים אותו, ואינו יכול למשמש בידים
4 הלבושים בבתי ידים, וצריך להוציא יד אחת מבית יד אחד³⁷⁴ ואוחז הבית יד בידו השניה שלא בדרך
5 מלבוש, שמא ישפח ויביאנה כך ד' אמות, וראוי לחוש לדבריו^{קפג קפד}.
6 אבל באותו בית יד שלנו, שמימינו בו שתי הידים אחת מפה ואחת מפה^{קפה} מתר לצאת בו בלי שום
7 קשירה ותפירה, לפי שאף אם יוציא ממנו ידו אחת פרי למשמש בה באווה מקום, ישאר עדין לבוש על
8 ידו השניה ואין כאן אסור כלל אם ילך כך ד' אמות, ואין חוששין שמא יוציא ממנו שתי ידיו ואחר כך

ביאורי הלכה

קעט] הענמשי"ך - כפפות.
קפ] של הידים - מותר לצאת במגיני אוזניים מפני הקור³⁷¹.
קפא] של מלבושיו - אפילו קשרן מערב שבת לשרוולו, אם הם תלויין ואינו עוטה הכפפות על ידיו - אסור לטלטלם ד' אמות ברשות הרבים³⁷².
קפב] של קימא יפה - כך שאי אפשר לשולפם בשבת מידי³⁷³.
קפג] לחוש לדבריו - היינו שאין למחות במי שיוצא בהם, אך בעל נפש לא יצא בכפפות שאינן קשורות³⁷⁵.
קפד] לחוש לדבריו - בדיעבד כשכבר יצא בכפפות אלו - יכול לחזור בהם לביתו, ואין צריך להשליכם ברשות הרבים³⁷⁶.
קפה] ואחת מפה - כמין שרוול שמכניסים בו את הידיים משני צידיו - על מנת לחממן.

ציונים והוספות

נותר לבדו, ואם כן אין לצאת בכפפה הקשורה עם קרסים או 'סיכת ביטחון' אך לביאור הנ"ל המדמה כפפה הקשורה בבגד לכובע המחובר לבגד, די בחיבור של רוכסן, סיכה כפולה וכיו"ב. ולמעשה בפועל יש להקל בכל עניין כדלהלן.
(374) יש שכתבו להקל בכפפות שראשי אצבעותיו מגולים בהם, או כפפות גומי הנצמדות לידי ממש, שהרי יכול לעשות בהם את רוב הפעולות כהרגלו, ועצ"ע שהרי גם אותם מסירים לפעמים,
וכן יש שהחמירו (מקור חיים לחו"י) יותר בכפפות שהיד נכנסת לתוכן ללא חילוק אצבעות כיון שצריכים להסירן יותר, אך בשו"ע"ר לא משמע לחלק בין סוגים שונים.
(375) ראה משנ"ב ס"ק קמא.
ובמקום הקור אין להחמיר שלא לצאת בכפפות אף שאינן קשורות לשרוולו בכל מקום שיש סברא נוספת להקל, ולכך אפילו בעל נפש יכול לצאת בכפפות הקשורות ביניהן עם חוט העובר דרך השרוולים, שאפשר לדמותם לכובע המחובר למעיל המבואר לעיל, אך אין להקל בכפפות העשויות לנוי או נקיון בלבד (ראה שש"כ פ"ח הערה כה).
(376) בספר הזכרונות לכ"ק אדמו"ר מהור"י צ' פרק צג (הובא בקצרה גם בספר השיחות ה'תש"ד ע' 64)) מסופר: בפוזנא היה המנהג לא לצאת בשבת במקום שאין עירוב כשהכפפות על הידים, אלא אם כן היו תפורות לשרוול הבגד. בתוך העיר היה מותקן עירוב, ומובן ששם יצאו בכפפות בלתי מחוברות.
אירע פעם, תקופה קצרה לאחר נישואי הרבנית רחל (זקנתו

(371) מותר ללבוש מגיני-אוזניים וכן כפפות (בתנאים שבהמשך הסעיף) אף שלא בזמן הקור, או לצורך תכשית, שהרי נחשבים כמלבוש.
ואין צורך שמגיני האוזניים יהיו תפורים או מחוברים (כפי שצריך בכפפות) כיון שלא מצינו בהם את החשש שיורידם המובא לגבי כפפות.
ובשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' רל"ד): ומה שחש שמא יסירם מאזנו כשידברו אליו חבירו או אם יתחמם בחוץ ויסירם, לפענ"ד אין בזה כדאי לדחות ולגזור גזירות מעצמינו ולמה לא ניחוש לצאת במלבוש עור (פוטער קאט בלע"ז או טילעפ) שמא יתחמם בו ויסירו ויביאו בידו והחשש שיסיר כשידברו אליו ג"כ צדקו בזה חבריו שדחו שלא ראינו דבר כזה... ובפרט שהוא דבר מוסכם ומנהג להתיר כנלפענ"ד.
(372) דאינם בטלים לגבי הבגד כ"כ מפורש בט"ז (בדה"ש סי' קטו ס"ק כג).
(373) יש שהבינו (ע"פ ביאור הלכה ד"ה שיתפרם, ועוד אחרונים) שמדובר בקשר שעדיין אפשר לשלוף מידי, וכיון שקשורים על בגדו נחשבים כחלק מהבגד, על פי המבואר לעיל על סעיף כג לעניין כובע המחובר למעיל, אמנם בפשטות מדובר על פעולה שמונעת ממנו להסיר הכפפות. וזה לשון 'שבלי הלקט' (ממנו נלקחה לשון שו"ע"ר): אם תפון מערב שבת בבתי ידועיו של מלבושו או קשרן קשר של קימא יפה דליכא למיחש דלמא משתלפי שרי.
ולפי הנ"ל הפירוש ב'קשר של קימא יפה' אינו מצד ביטול לבגד, אלא קשר שאסור להתירו בשבת, ויפה היינו שאינו

- 1 יִשְׁכַּח וַיֵּאחֲזֶנּוּ בְיָדוֹ וַיִּלְכְּדוּ בּוֹ ד' אַמּוֹת, וַיֵּשׁ מִחֲמִירֵין גַּם בָּזָה (וְטוֹב לְחַוֵּשׁ לְדַבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם שְׁאֵפְשֶׁר שְׁאִין
2 תְּקוּר גְּדוֹל כָּל-כֶּף), אֲבָל הַמִּנְהָג לְהַקֵּל (בְּכָל עֲנִין קפ"ו):

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף מד

ביאורי הלכה

קפ"ו] ככל ענין - היינו גם במקום שאין הקור גדול³⁷⁷.

צינונים והוספות

- אין צורך להסיר את הכפפות, כי זהו ענין של 'בדיעבד'.
כמו כן אין לחשוש שמא משהי תוריד את הכפפות
ותטלטלם ברשות הרבים, שהרי אנו נמצאים בחבורה, ואם
אחת תעשה זאת מיד יעירו לה האחרים. בקשר לספרים -
יש למסרם מיד ליד, כל פעם פחות מארבע אמות, ומרשות
הרבים לתוך חצר הבית - יעבירם אינו יהודי.
כל הקבוצה נהגה בדיוק כפי שפסקה הרבנית רחל. כשהגיעו
לביתם מיהרו ר' שניאור זלמן ובנימין לעיין בשולחן ערוך,³⁷⁷
והם נוכחו לדעת כי אכן הצדק עם הרבנית רחל.
(בהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע על ס' הזכרונות העיר: ראה
שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רס"ו וסימן ש"ג).
אבל בכפפות דלעיל אין מנהג להקל, ואף שהמג"א
(ס"ק נ) הביא מנהג להקל גם על הכפפות המוזכרות
בש"ע, הרי בסוף דבריו כתב להחמיר, ובש"ע שחתם
דבריו ב'מנהג להקל' היינו על פי ה"ז העוסק בכפפה
העשויה כמין שרוול, ואינו מטעם שאין רשות הרבים
בזמננו, אלא כמבואר לעיל שבכפפות אלו לא חוששים
שיסירם לגמרי.

של כ"ק אדמו"ר הזקן), שכל המשפחה חזרה בשבת מבית
הכנסת לבית. בראש צעדו הגברים: ר' ברוך בטלן, בנו
בנימין וחתנו ר' שניאור זלמן (זקנו של כ"ק אדמו"ר הזקן),
אחריהם הלכו הנשים ובתוכן הרבנית רחל, ידי הנשים היו
נתונות בכפפות, בלתי מחוברות, ובנימין נשא תחת זרועותיו
ספרים. לפתע בא שמש הקהל בריצה והודיע שהעירוב
נקרע. השתררה מבוכה בקרב החבורה: מה לעשות עם
הכפפות ועם הספרים?
הגברים החלו להתפלפל בבירור ההלכה על פי ידיעותיהם
בש"ס ומפרשיו. משלא הגיעו למסקנא ברורה, העיר ר'
ברוך: אנו עסוקים יותר מדי בלימוד הגמרא ומפרשיה
ומזניחים את לימוד ההלכה הברורה בספרי הפוסקים. כך
שכאשר מתעוררת שאלה בהלכה למעשה אנו שרויים
במבוכה. ובאמרו את הדברים פנה אל בתו: נו, רחל את
בקיאה הרי בשולחן-ערוך. אמרי נא, איפוא, מה עלינו
לעשות?
... לרבנית רחל לא נותרה ברירה והיא אמרה בבהירות את
כל פרטי ההלכות הנוגעות למעשה:

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות אונאה/מידות - לפי לוח "רב יומי"

- כד אסור לערב שמרים ביין או שאר משקים אפילו כל¹⁹
שהוא ולמכור בסתם. ומכל מקום אם קנה ממנו חבית²⁰
יין שלימה כל מדה בכך וכך כשבא למדוד יכול לערב²¹
השמרים עם היין ומוכר לו הכל בידה אם אין המנהג בעיר²²
בהפך. אבל לא יערב בו שמרים מחבית אחרת אפילו מכר²³
לו שתיהן מפני ששמרי חבית זו מקלקלין יין שבחבית²⁴
אחרת:²⁵
כה מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין ומן הקטניות כדי²⁶
שיראו יפים ללוקח ואינו כמטעוהו לפי שזהו דבר²⁷
הנראה לעינים ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר²⁸
בשביל שהוציא מהם הפסולת וטוב לו להעלות בדמיהם²⁹
כדי שלא יצטרך לטרוח ולבררם. ובלבד שלא יברור³⁰
העליונים ויניח הפסולת בתחתונים:³¹
כז כל הפירות ותבואה וקטניות שיש בהן פסולת או³²
מתליעות או עפרורית אפילו צרורות ואבנים ומוכרן³³
במדה אין צריך לבררן אם נתערבו מאליהן שהיה הן נראין³⁴
ללוקח. ובלבד שלא יערב בידים. לפיכך אסור לברור צרור³⁵
מתוך חטיו של חבירו שמפסידו חטין כמדת הצרור³⁶

- כח מקום שנהגו לערב מים ביין הגיתות שהיין תוסס¹
והמים מתערבים בו יפה ונעשים יין מותר לערב²
כשיעור שדרכם לערב ולמכור סתם ואין כאן אונאה לפי³
שהכל יודעין שדרכם לערב כן ובחזקת כן קונים.⁴
ומי שנתערב מים ביינו יותר מכשיעור שדרכם לערב או⁵
אחר הגיתות או במקום שלא נהגו לערב הרי זה לא ימכרנו⁶
בחנות אלא אם כן הודיע לקונה שאז מותר למכרו בחנות⁷
(לקונים לשותות). אבל אסור למכרו לתגר אף על פי⁸
שמודיעו שמא ירמה בו אחרים:⁹
כט וכל זה במקום שאין כל הקונים יין טועמים תחלה¹⁰
אבל במקום שנהגו שכל מי שקונה יין טועמו תחלה¹¹
מותר לערב בו מים לעולם בענין שירגיש הטועמו.¹²
ובמקום שאין הכל טועמין אסור לערב אפילו יין קשה ברך¹³
אחר הגיתות שהרך יותר טוב לשותות מהקשה וגם דמיו¹⁴
יקרים יותר. אבל הרך בקשה מותר. ובין הגיתות מותר¹⁵
אפילו קשה ברך מפני שכשנותנין מעט קשה ברך בין¹⁶
הגיתות הוא משיבחו שמתקיים. אבל במקום שהכל טועמין¹⁷
תחלה מותר לערב לעולם בענין שירגיש הטועמו:¹⁸

הבא. ואפילו שלא בפניו אסור משום לשון הרע אם מתכוין
לגנותו ולבזותו.

ומאד מאד צריך לזהר שלא לבייש שום אדם מישראל בין
בדבור בין במעשה. ואפילו עושה מעשה טוב ועל ידי זה
באה הבושת לחבירו כמו שמצינו באחד מן החכמים שהיה
רגיל להשליך מעות לעני בן טובים בכל יום בבוקר השכם
בסתר אחורי הדלת שכשיפתח הדלת ימצאם. פעם אחת
ביקש העני לידע מי הנותנם שם והלך לראות וברח החכם
מפניו עד תוך כבשן האש כדי שלא יתבייש העני שנוה לו
לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו
ברבים שנאמר היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר
לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, ולא אמרה לו בפירוש אלא
ברמז אם יודה ויהא לאו לא תפרסמו:

ל ואפילו המוכיח את החוטא צריך להוכיחו בינו לבין
עצמו ולא ברבים שלא יתבייש. וצריך לדבר עמו בנחת
ובלשון רכה ולא ידבר עמו קשות עד שיכלימו אפילו בינו
לבין עצמו שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. יכול אתה
מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

ואם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומחריפין אותו
בפניו ומקללין אותו ואת יולדיו בפניו עד שיחזור למוטב.
וכן כל העובר על דברי חכמים ולא חזר בו בתשובה מותר
לקרותו עבריין ואין בו משום אונאת דברים שנאמר לא תונו
איש את עמיתו. פירשו חכמים, עמיתו עם שאתך בתורה
ובמצוות הזהירה תורה על אונאתו ולא העובר עליהן ולא
חזר בו אחר שהוכיחוהו בסתר ובלשון רכה.

ומותר לקרותו רשע בן רשע אף על פי שאביו צדיק:
לא המאנה את הגר בדברים עובר בשלשה לאוין וגר לא
תונה ולא תונו אותו ולא תונו איש את עמיתו וגר
בכלל עמיתו לכך צריך לזהר ביותר מאונאתו. והלוחצו
ודוחקו בתביעת חוב ואין לו עובר גם כן בשלשה לאוין ולא
תלחצנו וגר לא תלחץ ולא תהיה לו כנושה ולכך צריך
ליזהר גם מזה ביותר:

לב וצריך לזהר מאד באונאת אשתו שלא לצערה בדברים
שמתוך שדמעתה מצויה פורענות אונאתה ממנה לבא.
ולעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה
בביתו של אדם אלא בשביל אשתו וכך אמרו חכמים לבני
דורם כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו:

*

דיני אונאה וגניבת דעת:

א השוקל לחבירו במשקל חסר מן המשקל שהסכימו עליו
בני אותה העיר או המורד במדה חסרה מן המדה
שהסכימו עליה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תעשו
עול במדה במשקל ובמשורה. במדה זו מדידת קרקע
לשותפין שבאו לחלק לא ימדוד לאחד בימות הגשמים
ולאחד בימות החמה מפני שבימות הגשמים החבל הוא לח
ומתפשט ובימות החמה מתוך יובשו מתקצר וצריך לדקדק
בחשבון מדידת הקרקע על פי עיקרים המתבארים בחכמת
התשבורת שאפילו מלא אצבע מן הקרקע רואים אותה

כשימכרן שיצטרך למדוד חטין תחת הצרור. ואם בירר
ישלם לו הפסדו ולא יחזיר הצרור לתוך החטין שהרי אסור
לערב בידים אפילו כל שהוא:

*

כז כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים שנאמר
ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך זו אונאת
דברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזו ניתנה
להשבון וזו לא ניתנה להשבון וזו בממונו וזו בגופו והצדק
על אונאת דברים נענה מיד לפי שהיא צער הלב וקרוב
להוריד דמעות:

כח כיצד היא אונאת דברים היו חמרים מבקשים ממנו
תבואה לקנות לא יאמר לכו אצל פלוני והוא יודע
שאין לו אלא שמתכוין להתל בו דרך בזיון או בחמרים.
ואף על פי שיכול להתנצל לומר לו הייתי סבור שיש לך
הרי זה דבר המסור ללב ועל זה נאמר ויראת מאלהיך אני
ה'.

וכן לא יאמר לחבירו בכמה תמכור חפץ זה והוא אינו חפץ
לקנותו או שאין לו דמים אלא שכוונתו להטעות את חבירו
ואחר כך כשלא יקנה יכיר חבירו שנתכוין להטעותו ויצר
לו.

ואין צריך לומר שלא יאמר לו דברי קנטור אף על פי שאין
בהם גנות ודופי שיש בו עתה שזה אסור משום לשון הרע
אלא שמזכיר לו מה שכבר היה כגון אם היה בעל תשובה
לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם היה בן גרים לא
יאמר לו זכור מעשה אבותיך.

או שמזכיר לו מה שהוא עתה שלא בלשון גנאי ודופי אלא
בלשון תוכחה כגון אם היו יסורים באים עליו לא יאמר לו
כדרך שאמרו חביריו לאיוב הלא יראתך כסלתך וגו' זכור נא
מי הוא נקי אבד וגו'. והם אמרו כן לאיוב לפי שהיה מצדיק
עצמו ומרשיע מדת הדין.

או שאומר דבר אחר שעל ידי זה ניכר גנותו של חבירו כגון
אם נשאלה שאלה בדבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע
באותה חכמה מה תשיב בדבר זה או מה דעתך בדבר זה.
וכן כל כיוצא בדברים אלו שהם צער הלב אף על פי שאינו
מחריפו בגנאי ודופי שיש בו עתה ואינו מכנהו בשם רע ולא
מביישו ברבים.

ואין צריך לומר המחריפו בדברי גנאי ודופי אפילו ברמז
ואפילו הוא אמת אלא שאינו עון וחטא אשר חטא בענין
שראו לבזותו על דרך שיתבאר שיש בזה איסור אונאת
דברים מלבד מן איסור לשון הרע שהוא אפילו כשאומר כן
שלא בפניו.

וכן המקללו בפניו יש בו משום אונאת דברים לבד מאיסור
קללה לשום אדם מישראל שהוא אפילו שלא בפניו כמ"ש
לא תקלל חרש:

*

כט וכן המכנה שם רע לחבירו אפילו הוא רגיל באותו
כינוי ואינו מתבייש בו אם זה כוונתו לביישו אסור
משום אונאת דברים. ואם ביישו ברבים אין לו חלק לעולם

הוא לפי ערך המדה מכל מקום אי אפשר לצמצם וצריך
למדוד בריוח כל לוג ולוג שיהיה בכל אחד עודף כשיעור
בודאי ויש בזה ריוח ללוקח יותר משימדוד לו במדה גסה
ותן לו עודף אחד לכולם. ומקום שנהגו למדוד במדה גסה
לא ימדוד המודד הממונה בעיר במדה דקה מפני הפסד
המוכר. מקום שנהגו לגדוש לא ימחוק אפילו ברצון הלוקח
שפוחת לו בדמים. ומקום שנהגו למחוק לא יגדוש אפילו
ברצון המוכר שמוסיף לו דמים. כי התורה הקפידה על עוות
המדות פן תצא תקלה על ידי זה שיראה הרואה שמודדין
כן וידמה לו שכך היא מדת העיר וימדוד כן לאחר שאינו
יודע גם כן המנהג ויטעהו:

*

ח אין עושין המחק מדלעת מפני שהוא קל ואינו נכנס כל
כך במדה ורע למוכר. ולא של מתכת מפני שהוא כבד
ורע ללוקח. אלא משל אגוז ושקמה ואשכורע וכיוצא בהם
מעצים שהם בינונים במשקלם. ואין עושין אותו מצד אחד
עב ומצד אחד קצר מפני שהעב אינו נכנס כל כך בתבואה
כקצר ושמא ימחוק בצד העב כשקונה ובצד הקצר כשמוכר
אלא יעשה שני צדיו עבים או שניהם קצרים כפי המנהג.
ולא ימחוק מעט מעט מפני שהוא מוחק הרבה ומפסיד
ללוקח ולא בבת אחת מפני שהוא מפסיד למוכר אלא בפעם
אחת במתון:

ט הסיטון שקונה מיני מאכל ומשקה ומוכר לחנוני הרבה
ביחד צריך לקנח מדת הלח אחת לשלשים יום בשביל
שנקבץ בהם היין והשמן ונקרש בתוכם ומתמעטת המדה.
והחנוני שהוא מוכר מעט מעט ומוכר תדיר יותר מהסיטון
צריך לקנח מדותיו פעמים בשבוע שכיון שאינו צריך להטיף
ג' טיפין מחמת שהוא מוכר תדיר נקרש בתוכם יותר. ובעל
הבית המוכר שלו שאינו מוכר תדיר כל כך כהסיטון ולא
נדבק ונקרש כל כך במדותיו די לו שיקנחן אחת לשנים
עשר חדש:

י המשקלות עושין אותם ליטרא וחצי ליטרא ורביע ליטרא
אבל לא יעשה שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא ולא
שלש רביעית ליטרא מפני שיכולים לטעות בהם:

יא אין עושין משקלות אלא מצחית סלע או מזכוכית ולא
ממיני מתכות. יש מפרשים הטעם מפני שמעלין חלודה
ומתחסרין בהמשך הזמן ולפי זה אסור בכל מיני משקל. ויש
אומרים שלא אסור אלא במשקל ששוקלין בו בשר וכיוצא
בו מדברים שיש בהם לחות ונדבק במתכות ומתייבש עליהן
ומכביד אבל משקל של דבר יבש מותר לעשות של מתכת
וכן נהגו. ומכל מקום משקלות קטנה ששוקלין בה כסף
וזהב אם היא של מתכת צריך לחפותה בעור וכיוצא בו
מפני שבשחיקה מועטת מביאה לידי הפסד גדול, מה שאין
כן בשאר דבר יבש לא חששו בו לשחיקה מועטת:

יב החנוני ששוקל דבר לח כבשר וכיוצא בו צריך לקנח
המאזנים בכל פעם ששוקל מפני שהלחות נדבק בהם
ומכבידן. והמשקל שהוא כנגד דבר הלח והוא מתלכלך בידי
המלוכלכות או במאזנים צריך לקנחו פעם אחת בשבוע:

*

כאילו היא מלאה כרכום. במשקל שלא יטמין משקלותיו
במלח כדי שיקילו. ובמשורה היא מדה קטנה אחת משלשים
וששה בלוג והזהיר עליה הכתוב שלא לעשות בה בענין
שתעלה הרתיחה ויראה כאילו היא מלאה אף על פי
שהרתיחה היא דבר מועט מאד ופחות הרבה משוה פרוטה
שהתורה הקפידה על המדות ומשקלות בכל שהוא:

ב ואפילו השוקל או המודד בחסר כל שהוא לנכרי עובר
בלא תעשה וחייב להחזיר וכמו שאסור להטעותו
בחשבון שנאמר וחשב עם קונוה וגו' והרי הוא בכלל כי
תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול לרבות
העושה עול לנכרי.

ואינו דומה לאונאה שהוא רואה מה שקונה וטועה מעצמו
בשיווי המקח וטעותו מותרת כאבידתו אבל זה מטעהו
וגונב ממש הוא:

ג כל מי שמששה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל
חסר עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן
ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה
וקטנה. ואפילו לעשות המדה עביט של מי רגלים אסור
שלא יבא מי שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה. ואם מנהג
העיר שלא למדוד אלא במדה הרשומה ברושם הידוע וזו
אינה רשומה מותר להשהותה:

*

ד עושה אדם מדותיו סאה וחצי סאה שהן ג' קבין ורובע
סאה וקב וחצי קב ורובע הקב וחצי הרובע ושמינית
הרובע אבל לא יעשה קביים שלא תתחלף ברובע הסאה
שהיא קב ומחצה כי ברביעית המדה אדם יכול לטעות (ולכן
אסור להשהות כל כלי שהוא חסר רביעית מאיזו מדה).
ובמדת הלח עושה היין וחצי ההין ושלישית ההין ורביעית
ההין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג ושמינית ואחד משמונה
בשמינית והוא קרטוב. ולא אסור לעשות שלישיית ההין
ורביעית ההין אף על פי שמתחלפין זה בזה הואיל והיו
במקדש מימות משה רבינו ע"ה:

ה וצריך להשהות המדה הפוכה על כלי הלוקח אחר
שנפסק ממנה הקילוח עד שיטיפו ממנה ג' טיפין. במה
דברים אמורים בבעל הבית המוכר לפרקים אבל חנוני
שהוא מוכר תדיר ואין לו פנאי לשהות לא הטריחוהו
חכמים להטיף כלום. ואם רוצה להחמיר על עצמו שלא
ליהנות משל אחרים אף על פי שמוחלים יעשה צרכי רבים
ממה שיתותר לו בחבית על סכום המדות שהוציא ממנה
מחמת הנשאר לו בדופני כל מדה ומדה:

ו וצריך למדוד בעין יפה שיהיה עודף על המדה שנאמר
איפה שלימה וצדק יהיה לך. מה תלמוד לומר וצדק,
אמרה תורה צדק משלך ותן לו. וכמה שיערו חכמים אחד
ממאה במדת הלח ואחד מארבע מאות במדת היבש לפי
שהלח נדבק בדופני המדה ונשאר למוכר לפיכך הצריכו בו
עודף גדול מהיבש:

ז וצריך למדוד כמנהג המדינה ולא ישנה. מקום שנהגו
למדוד במדה דקה כגון לוג לא ימדוד במדה גסה כגון
רביעית ההין מפני שבזה יש הפסד ללוקח כי אף שהעודף

יך מקום שנהגו לשקול עין בעין ולא להכריע כלום צריך
להוסיף אחד ממאה בדבר הלח ואחד מארבע מאות
בדבר יבש כמו שנתבאר במדות שנאמר אבן שלמה וצדק
יהיה לך, צדק משלך ותן לו. ומקום שנהגו להכריע חייב
להכריע טפח במיני מאכל ומשקה אבל בשאר דברים
היכרים די בהכרעה מועטת (ובלבד שיחא בה אחד מארבע
מאות). ולפחות מליטרא אף לאוכלין ומשקין אין צריך
הכרעה טפח:
טו היה שוקל עשר ליטרות אין צריך לשקול ליטרא
ליטרא והכרעה אלא שוקל את כולן בבת אחת והכרע
אחד לכולן. היה שוקל שלש רביעית ליטרא אין צריך
לשקול רביע רביע והכרעו אלא ישקול לו ליטרא ויתן רביע
ליטרא בכף שניה עם הבשר. ולא יתן חצי ליטרא ורביע
ליטרא בכף אחת שאם תתיר לו לעשות כן יש לחוש
שיערים ויפיל רביע הליטרא מן הכף ולא יראה הלוקח:
דיני מדות ומשקלות והפקעת שערים:

יג המאזנים צריך שיהיו מיושרים כל אחד לפי מה שהוא.
כיצד מוכרי עששיות של ברזל וכיוצא בהם מדברים
הכבדים צריך להיות הברזל החלול שהלשון עובר בתוכו
והוא מחובר לקנה המאזנים ותלוי מן הגג צריך להיות ארכו
ג' טפחים כדי שיהא תלוי באויר ג' טפחים מן הגג. וקנה
המאזנים צריך להיות ארכו י"ב טפחים שבפחות אינו
מכריע המאזנים בדבר מועט מתוך שהמשקל רב. והחוטין
שכפות המאזנים תלויין בהם מן הקנה צריך להיות ארכן
י"ב טפחים והכפות צריך להיות גבוהין מן הארץ ג' טפחים.
ושל מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית יהיו תלויים מן הגג ב'
טפחים והכפות גבוהים מן הארץ ב' טפחים ואורך הקנה
ואורך החוטין ט' ט' טפחים. ושל חנווני ושל בעל הבית
המוכרים מיני מאכל ומשקים יהיו תלויים טפח וגבוהים מן
הארץ טפח ואורך הקנה ואורך החוטין ו' ו' טפחים. ושל
מוכרי כסף וזהב ושל מוכרי ארגמן טוב ושאר ענינים דקים
יהיו תלויים ג' אצבעות וגבוהים מן הארץ ג' אצבעות ואורך
הקנה והחוטין לא נתנו בהם שיעור לכן יעשה כמו שירצה:

תורה אור פרשת לך-לך - הפרשה החסידית

אנכי מגן לך

הגדול כנ"ל, לא היה העולם יכולים לבא למדרגה
הנ"ל של משיח, ולכן בא יצחק בחינת דין.
ואף יצחק יצא ממנו עשו, מחמת דינו הקשה,
"על חרבך תחיה" (ויצא כו, מ). אך יעקב היתה "משתו
שלימה"⁴.
והנה נודע, כי מגן נקרא⁵ דבר המכסה. למשל
במלחמה נקרא מגן מה שמכסה בו שלא ישלוט
עליו הקשת. והנה כתיב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן
ה' אלקים", שכמו שהשמש אם לא היה לו נרתק
לא היו יכולים לסבול אורו הגדול, והנרתק הוא
המגין שנוכל לסבול. וזהו: "לעתיד-לבא הקדוש
ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה, וצדיקים מתהנים
בה ורשעים נדונים בה"⁷.
והנה נודע, שבכל "בוקר דאברהם" - בחינת
חסד מתעורר בעולם: "וישכם אברהם בבקר"

("אנכי מגן לך" (פרשתנו טו, א)) פירוש "מגן אברהם"¹:
דהנה נודע, שאברהם הוא בחינת חסד גדול עד
מאד, בלי שום מונע, וכולם טובים בעיניו, והוא רק
טוב. ולכן אמר (פרשתנו יז, יח): "לו ישמעאל יחיה
לפניך", שפירוש, שיחיה לעד "לפניך", שהוא
בחינת אינסוף בלי גבול. ואף על פי שהוא יודע
מהו ישמעאל, אף על פי כן, מחמת חסד גדול
וטובו הגדול רוצה שיחיה. ולא זו בלבד, אלא
שרצה שיחיה לחסד² בלי גבול.
וזהו דאיתא: "לא פאברהם שיצא ממנו
ישמעאל"³, ויצא מחמת רוב חסדו. אבל באמת אין
מהראוי כן. דהנה בביאת משיח אם ירצה השם,
כתיב: "בלע המות לנצח" (ישעיה כה, ח); "ואת רוח
הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב). וצריך לבער
כל הרע מן הארץ. ואם יתנהג העולם בחסדו

4. (פסחים נו, א. רש"י ויהי מז, לא).

5. (ראה בראשית רבה פרשה מ"ד).

6. (כן פירש בזהר חלק ב פקודי רבד, ב: "אנכי מגן לך" הוא על דרך "שמש ומגן").

7. (נדרים ח, ב. עבודה זרה ג, ב. בראשית רבה ו, י. וזה חלק ג א, א).

1. (נוסח תפלת העמידה. בראשית רבה פרשה לט, יא. וזה פרשתנו פב, א. משנת רבי אליעזר פרשה י"ב).

2. וכן הוא גם בכתב-יד. ובהערות ותיקונים לכבוד קדושת אדמו"ר: נראה לי בדרך אפשר שצריך להיות: בחסדו.

3. (ספרי דברים לב, ט).

כידוע – ואם לא היה דרך צמצום, היה חיותם בלי גבול, ולא היו יכולים לבצר הרע מן הארץ.
ולכן בכל בוקר בשמתעורר מדת אברהם מדת חסד כנ"ל, אנו צריכין לברך ברפת "מגן אברהם", מגין, שיעשה מגין לבחינת אברהם הנ"ל לטובתינו:

ולא יקרא עוד שמך אברהם¹⁰

וזהו ענין "המחדש בטובו", שהתהוות מאין ליש הוא על ידי חדוש. דהיינו על ידי מסך ופרסא נעשה אור חדש, אור של תולדה, ואין זה ממהות אור הראשון. וכשיוירד ומשתלשל נעשה עוד פרסא, עד שנתהוה גשמיות ממש:

אך יש כמה מיני מסכים המבדילין:
שיש עוד בחינה שאומרים במוצאי שבת¹¹: "המבדיל בין קדש לחול", שהוא מסך מבידל גמור. ואינו דומה לפרסא שמפסיק בין הקודש לקדש הקדשים, שזהו דרך השתלשלות אותו אור עצמו שנתגשם, וגם לאחר הפרסא הוא קודש (ועל דרך שמבדילין בין מוצאי שבת ליום טוב: "המבדיל בין קדש לקדש");

מה שאין כן "בין קדש לחול", הוא מסך שמעלים ומסתיר האור עד שנעשה נפרד ממש, כמו היכלות החיצונים המגביהים את עצמם לומר (יחזקאל כט, א): "לי יאורי כ". אלא ש"ואתה מחיה את בולם" (נחמיה ט, ו), ו"קרו ליה אלהא דאלהיא"¹², ואינן בופרים ממש.

וזהו "הודו לאלקי האלקים כי לעולם חסדו" (תהלים קל, ב): ש"לעולם חסדו" והשפעתו "מעולם ועד עולם" (תהלים קג, ו), עד שהוא בבחינת "אלקי האלקים" – במקום ההעלם וההסתתר והחושך. ועל מסך מבדיל זה נאמר (ישעיה נ, א): "אלביש שמים קדרות וכ'":

והנה בבחינת חול זה יש ב' בחינות:
א': חול גמור, היכלות דנוגה¹³ – "דקרו ליה אלקא דאלקא" כנ"ל.

ב': הוא בחינת "חולין שנעשו על טהרת הקדש"¹⁴;

1 (תולדות יט, כז), וכדאיתא בזוהר הקדוש¹⁵, והקדוש ברוך הוא רוצה להנהיג את העולם בבחינת חסד.
2 – אם לא היה מגן לבחינת חסד הנ"ל לצמצם חסדו וטובו, ולתת דרך צמצום כמו שצריך רק להחיות הקליפות, מפני שצריכין בשביל סטרא דקדושה, שיהיה "אתהפכא חשוכא לנהורא"¹⁶

13 "ולא יקרא עוד¹¹ שמך אברהם, והיה שמך אברהם כי אב המון גוים וכ' (פרשתנו יז, ה);
14 הענין, כי הטעם למילה – דכתיב (בראשית ב, א): "אשר ברא אלקים לעשות" – לתקן¹², שעדיין צריך תקון על ידי האדם. כי הגם שכבר ברא אלקים את האדם – לא בראו בשלימות.

15 וכדאיתא במדרש רבה (פרשת בראשית פרשה י"א): ששאל על המילה – אם חביבה היא המילה, למה נברא האדם ערל? והיתה התשובה: שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכים עשייה ותקון, וכמו התורמוסין שצריכין תיקון.

16 ולהבין המשל איך הוא דומה לנמשל?
24 הנה נודע מאמר "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"¹³ – תמיד הוא החדוש יש מאין. וענין התהוות יש וגשמי מאין ורוחני אי אפשר להיות כך, רק על ידי בחינת מה שכתוב (תהלים כז, א): "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש כ'¹⁴". כי בית המקדש – שם היה מקור ההשפעה, וגילוי השכינה בקדש הקדשים, ולהיות ההשפעה נמשך משם ולהלאה, לא היה על ידי גילוי כל כך, כי אם כן היה הכל אחד; רק שנמשך על ידי מסך מבדיל, והוא הפרוכת המבדיל בין קדש הקדשים ששם היה גילוי השכינה לבחינת קדש.

35 ופרכת תרגם אונקלוס "פרסא". וכמה בחינות פרוכת היו בבית המקדש ומשכן – שכל ההשתלשלות מעולם ועד עולם, הוא על ידי מסך פרסא מפסיק בין כל עולם כו.

8. (ראה זוהר חלק א רג, א)

9. (ראה זוהר חלק א בהקדמה ד, א).

10. (נאמר "יום חמישי פרשת תולדות, תורה ברבים בסעודת מצוה בברית מילה" של כבוד קדושת הרב ברוך שלום בן כבוד קדושת אדמו"ר העצמא צדק, כט מרחשון, ערב ראש חודש כסלו תקס"ו – ספר המאמרים תקס"ו חלק א, עמוד צז).

לכללות המאמר ראה גם דרך מצותיך מצות מילה דף ח, ב).

11. (את).

12. (ראה בראשית רבה יא, ז, ובפירוש רש"י שם).

13. (נוסח הבדלה).

14. ("ובין קדש הקדשים").

15. (בנוסח הבדלה).

16. (מקדחות קי, א).

17. (ראה מקדש מלך לזוהר חלק ב דף רכו, א בשם נכתב בצדו מהר"ח)

18. (חגיגה יט, ב).

הוא על ידי המילה.

כי מילה אותיות מל-י"ה²², הם חכמה ובינה. ו"מל" הוא לשון התגלות, כי מל - מלשון "ממלא" ²³, שהדבור הוא המגלה את החכמה להיות החכמה יוצאת מבח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי. ולכן לעתיד לבא דכתיב (צפניה ג, ט): "אז אהפך אל עמים שפה ברוך", כתיב (ישעיה מ, ה): "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר", מחמת שיהיה גילוי בחינת דבור, התגלות אלקות, התגלות חכמה:

וגילוי זה למעלה הוא בבחינת חשמל²⁴ - "עתים חשות"²⁵ - דהיינו שלפעמים הוא בבחינת העלם, "סייג לחכמה שתיקה"²⁶, ו"עתים ממללות" - בחינת דבור וגילוי.

וגם "מל" - מלשון "והוא יושב ממוילי" (כלק כב, ה), שהוא פירוש נגדי, כלומר דבר שנגאח באילו הוא לנוכח עיניו.

ולמטה באדם התחתון: הנה כתיב (בראשית א, כו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", יש גם בן מסך על אבר המשפיע שהוא בבחינת "רם":

"הנסתרות לה" אלקינו" (נצבים כט, כח) - חכמה ובינה, ו"הגלות לנו ולבנינו" (שם) - שעל ידי המילה נעשה "גלות לנו ולבנינו", שהגילוי אינו אלא בבחינת "לבנינו" שהוא בחינת הולדה. כי לכן באשר נתוסף ה' באברהם, מכל מקום לא נעקר הרי"ש באברהם, שעדיין הוא בחינת רם אלא שנתוסף בחינת ה' להיות בחינת רם זה בגילוי.

והנה המילה היא גילוי, (ופריעה היא גילוי יותר, כמו (נשא ה, יח): "ופרע את ראש האשה"; "שחיטה מפורעת כו"²⁷) המסך המבדיל בין קדש לחול דישאאל, "חולין שנעשו על טהרת הקודש", שהיא עיקר ההבדלה.

כפי²⁸ בשבעה הבדלות²⁹, "להבדיל בין הטמא כו" (שמיני יא, מז) אין אנו אומרים³⁰, לפי שאין צריך כל כך. כי מאחר שמעבירים ההבדלה שבין קדש לחול כו.:

"חולו של מועד". דהיינו שנמשך הארה מקדושה, בחינת בטול גם בהחול. וכמו על ידי שמירת שבת יש הארה בששת ימי החול מבחינת קדושת השבת - ג' ימים הראשונים משבת שעברה, וג' ימים אחרונים משבת הבא. וזה נמשך לישראל בששת ימי המעשה מקדושת שבת, להיות כל מעשיהם בחול על דרך "חולין שנעשו על טהרת הקודש".

(וזהו ענין הבדלה במוצאי שבת: "פרך המבדיל כו" - הברכה היא המשכה, שיהיו החולין נעשין על טהרת הקודש).

ועל זה נאמר (משפטים כג, יב): "ששת ימים תעשה מעשיך כו", וצריך להיות "ששת ימי המעשה" (יחזקאל מו, א) דוקא, על ידי ההעלם ומסך ("המבדיל בין קדש לחול"). שאם לא כן, היה בטול ממש. וכמו ענין תפלת שמונה עשרה בהשתחוואות. וכמו שאי אפשר להרים יד לפני המלך כו, ו"מאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו"¹⁹.

ובאמת כתיב (תהלים קכח, ב): "גיע כפיר כי תאכל" - על ידי ל"ט מלאכות: הזרע, והחורש, והקוצר כו²⁰. דהיינו, שעל ידי המעשה ממשיך הוי"ה חדשה, והתהוות דבר חדש להיות "המחדש בטובו מעשה בראשית" דוקא.

וזהו "אשר ברא אלקים לעשות" (בראשית ב, א) - "תורמוסין צריכין תקון", להפוך מרירו למיתקו; להיות "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"²¹ - שיתעלה הכל בבחינת שבת. כי שבת היא מנוחה, בחינת בטול כמו שמונה עשרה, ואי אפשר להיות "כולו שבת" כמו כולו שמונה עשרה, רק תחלה להיות ימי החול כו.

ותקון זה הוא גם בן בחינת המילה:

כי עד שלא נימול אברהם היה שמו אברם: אב הוא בחינת ראשית הגילוי, יש מאין, שהוא מקור ההשפעה, נקרא בשם "אב". והיה בבחינת "רם על כל גוים כו" (תהלים קיג, ד), מפני שהיה על ידי מסך;

ועל ידי המילה נקרא אברהם - "אב המון גוים", להוסיף התפללות ניצוצות. כי להיות ההארה בגלוי גמור עד שיתקרב הניצוץ ליכלל תחת כנפי השכינה,

19. "יחייב מיתקו". פסחים נו, ב. חגיגה ד, ב).

20. (שבת עג, א במשנה).

21. (עבודה זרה ג, א)

22. (טעמי המצות סוף פרשת לך לך. עץ חיים שער לג פרק א).

23. "יחיד האדם לנפש יחיד" (בראשית ב, ז) תרגם אונקלוס: "לרוח ממללא" - לרוח מדברת).

24. "וארא בעין חשמל" (יחזקאל א, כו). "אף היא מלה מורכבת: חש-מל. ר'חש" הוא ענין שתיקה כמו "עת לחשות" (קהלת ג, א) "מל" הוא מלשון מלה ודבור". מצודת ציון.

25. (חגיגה יג, ב: "מאי חשמל? . . במתנתא תקא: עתים חשות, עתים ממללות. בשעה שהדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא חשות, ובשעה שאין הדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא ממללות").

26. (אבות ג, יג).

27. (שחיטה מפורעת - מגילה ונכרת כמו (במדבר ד, ה): "ופרע את ראש האשה" (חולין יט, ב ורש"י).

28. והלשון צריך תיקון קצת - הערת כבוד קדושת אדמור"ו.

29. (ראה פסחים קג, ב - קד, א).

30. (ראה בארובה דרך מצותיק מצות מילה פרק ד, ו ד עמוד ב' ואילך).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

יוכל לעורר לבחי' מקיף זה כל המשתדל ביגיעה רבה
כו' אבל בלא יגיעה כלל א"א להגיע לזה כ"א אותן
נשמות גבוהות שעומדים במדריגה גבוהה זו שהן בבחי'
משה כידוע דאתפשטותיה דמשה בכל דור על יחידי
סגולה כו' כמו שמצינו בגמ' שאמרו זל"ז משה שפיר
קאמרת כו' משא"כ ע"י בחי' ראייה מקרוב שהיה פועל
התגלות מדריגה זו בבחי' אור פנימי בכל נפש מישראל
מגדול עד קטן כנ"ל הרי היה כל אדם זוכה לזה בלי
יגיע' כלל וכלל וכדוגמא זו מצינו שיהיה לעתיד דכתיב
ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו' וכתוב ובאו במערות
צורים כו' מפני פחד ה' כו' הרי יהיה בחי' ביטול
האמיתי דבחי' מה דמשה הנ"ל שזהו בחי' תורתו
אומנתו הנ"ל גם בכל בשר שהם כללו' ההמון של כל
הברואים וכמ"ש וראו כל בשר כו' ובאו במערות כו'
לפי שיהיה לעתיד בחי' התגלות גמור בבחי' א"פ מה
שעכשיו מדריגת בחי' מ"ה דמשה בהעלם בבחי' מקיף
לבד ע"כ כל בשר יהיה בו בחי' ביטול האמיתי הזה
ממילא ומאליו שלא ע"י יגיעה והכנה בבחי' ביטול
היש כלל וכמ"ש ובאו במערות צורים כו' מפני פחד ה'
כו'. וזהו שאמר לו עלה ראש הפסגה ושם ענין ימה
וצפונה כו' שהוא בחי' ראייה כללית לכלול לכל ד'
קצוות א"י כאחד ולא בדרך פרט בכל חלקי הארץ כו'
וד"ל (ובמ"א מבואר שראיה זו בלתי מוגבלת בראש
וסוף כו' והוא בבחי' עצם כח הראיה קודם שבא בגבול
והיינו ג"כ ענין בחי' מקיף כו' אבל מ"מ מוגבל בד'
קצוות ימה וצפונה כו' כי המקיף ג"כ מגביל מסביב
כהגבלת חומת העיר כו' וד"ל):

חיתוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"9

1 (יא) ומעתה יש להבין הטעם שפעל משה הראיה
2 מרחוק עכ"פ באמרו לו עלה ראש
3 הפסגה כו' ומהו עיקר ההפרש בין ראייה מקרוב לראיה
4 מרחוק כו'. הענין הוא דבראיה מרחוק פועל ועושה
5 בבחי' אור מקיף בהעלם לבד ולא בגילוי וע"י בחי'
6 הראיה מקרוב פועל ועושה בבחי' אור פנימי בבחי'
7 גילוי גמור כו' ולזה הטעם ע"י ראייה מרחוק לא פעל
8 המשכה דתורתו אומנתו לדורות רק ליחידי סגולה שנק'
9 ראשי אלפי ישראל כו' שהן בבחי' מקיף דכללות נ"י
10 אבל ע"י ראייה מקרוב היה פועל בכל ההמון שיוכלו
11 הכל להגיע למדריגה ולהיותו מאיר בבחי' גילוי גמור
12 בבחי' אור"פ הרי הוא מאיר לכל פרט ופרט שבכנ"י
13 שהיא בציור קומה שלימה עד גם הנשמות שבבחי'
14 עקביים ג"כ כמו הע"ה וקטני הערך כמו שהיה רואה
15 בכל חלקי הארץ שהיא ג"כ בציור אדם דתיקון עין
16 הארץ טבור הארץ כו' כמו בחי' הארת הנפש בכל אברי
17 הגוף בפרט שנקרא בחי' א"פ כידוע אבל ע"י ראייה
18 מרחוק לא המשיך רק בבחי' מקיף בהעלם שהוא רק
19 בבחי' ג"ר כח"ב ראשי הדור (ולפי שלא היה שבידה
20 כלל בבחי' ג"ר שנקרא רישא ע"כ פעל רצון ה' בראיה
21 מרחוק עכ"פ אבל לא בראיה מקרוב שהיה פועל גם
22 בבחי' ז"ת בחי' גופא כו') כמו ר"י הנשיא ור"י וכיוצא
23 בהם לבד וד"ל ועוד זאת פעל בראיה מרחוק שגם
24 מלבד ראשי הדור כל הרוצה ומשתדל ביגיעה רבה
25 בעבודה זו דתורתו אומנתו הנ"ל שיוכלו להגיע לזה
26 בכל דור ודור גם שיהיו משועבדים בגלות כו' דגם
27 שאין זה רק בבחי' מקיף בהעלם מ"מ ע"י יגיעה רבה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

8 שזהו הדיבור, והמדות נק' צומח והחכ' נק' חי, וזהו
9 ג"כ כמו נה"ב שהוא למטה ולאחר הבירור אזי העלי'
10 הוא בשרשה כך הוא האותיות כמו שהם למטה
11 בדיבור אבל שרשן הוא בעצם הנפש ולמעלה הוא
12 נק' בשרשו בבחי' כתר וזהו בחי' קדוש שישראל
13 אומרים, וזהו קדוש הא' מלמטה כי ע"י הבירור נמשך
14 מלמעלה הביטול בנש"י והביטול נק' העלאה מלמטה,

1 וזהו ענין מה יפו פעמיך בנעלים נעל דשכינתא זהו
2 מט"ט, מט"ט קושר כתרים לקונו מתפילותיהן
3 של ישראל, כי ענין התפילה הוא הדיבור שהן
4 האותיות והם בחי' דומם בחי' אבנים אבל כשמבררים
5 ע"י התפלה אזי נעשה מאותיות שנקראו אבנים אבנים
6 טובות מאירות ומהם קושר כתרים לקונו בחי' כתר,
7 וזהו כי האבנים שהם האותיות נקראים בשם דומם

קדוש, וזהו היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך, 20
היושבת בגנים הם הנשמות וזהו ג"ן סדרים 21
דאורייתא, חברים מקשיבים לקולך זהו המלאכים 22
שע"י קיום התו"מ בגשמיות אזי אח"כ גם המלאכים 23
אומרים קדוש וממשיכים המשכה מסובב לממלא, 24
וזהו נק' בחי' הילוך המשכה מסובב לממלא, וזהו 25
ירידה צורך עלי' שמתחילה קודם בואם לגוף אזי 26
הנשמות נק' עומדים וכמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו 27
אבל אח"כ כשבאות לגוף נק' מהלך ע"י תו"מ 28
שהעלי' למעלה מבחי' האותיות בבחי' כתר שהוא 29
סובב כ"ע, ויש ב' מיני הילוך ע"י המצות וע"י 30
התורה, וזהו ונתתי לך מהלכים ב' מיני הילוך בין 31
העומדים האלה שהוא המלאכים אבל כשישראל נק' 32
מהלכים ע"י תו"מ אזי אח"כ המלאכים נקראו ג"כ 33
מהלכים וזהו חברים מקשיבים לקולך קול תורה וקול 34
תפילה, והפי' ונתתי מהלכים בין העומדים האלה 35
שיהי' עומדים ג"כ מהלכים שהן המלאכים שנק' 36
עומדים יהיו ג"כ ע"י שמקבלים מנשמות נק' ג"כ 37
מהלכים. 38

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

וע"י המצות הוא המשכה מלמעלה למטה כי המצות 1
שרשם בבחי' כתר וזהו ענין תר"ך עמודי אור ועמוד 2
הוא עומד על הארץ דווקא ומחבר הארץ עם השמים 3
וזהו המשכת בחי' סובב קדוש הב' מלמעלה למטה 4
בארץ בבחי' ממלא, ועוד המשכה ע"י התורה כי זהו 5
מ"ש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן שהוא ג"ן 6
סדרים דאורייתא וע"י לימוד שלומדים את התורה 7
היינו פירוש התורה היינו מצות ציצית כתובה בתורה 8
שבכתב אבל הפירוש הוא בתושבע"פ וכמו הלכות 9
תפילין ושאר מצות שהפירוש הוא ע"י לימוד 10
שלומדים ומפלפלים בתושבע"פ, וזהו ונהר יוצא 11
מעדן שהוא בחי' המשכה להשקות את הג"ן סדרים 12
דאורייתא כי עדן הוא חכ' עילאה, ונהר הוא בחי' 13
בינה כידוע גן לחוד ועדן לחוד, והמשכה הוא מעדן 14
לגן וזהו בחי' נהר המשכה והתפשטות שזהו הפירוש 15
של התורה, וזהו על שלושה דברים העולם עומד על 16
התורה ועבודה וגמ"ח שזהו ג"פ קדוש, וכשישראל 17
אומרים קדוש ג"פ ע"י הג' בחי' תורה ועבודה וגמ"ח 18
בגשמיות אזי אח"כ [מלאכים] אומרים ג"כ בחי' 19

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והעיקר עוה"ב עלמא דאתי, ושורש ההפרש שבימות 20
המשיח נא' ונחה כו' רוח חכ', וכת' ישכיל עבדי ירום, 21
עלי' היותר עליונה, והיינו בחי' מדריגה היותר גבוהה, 22
גבוה מעליית משה למרום שארבעים יום לחם לא אכל, 23
והטעם יובן כי בהיות משה במרום הגם שלא הוצרך 24
אכילה ונזדכך גופו, מ"מ הי' מד' יסודות גשמי' רק 25
שנזדכך, אבל לע"ל יהי' עיקר חיות הגוף מא"ס כמו 26
שעכשיו חי ע"י מאכל כו' כן יחי' כו' על ידי התבוננות 27
והשגות כו', וזהו ונחה עליו רוח דעת, כי יהי' רוח 28
הדעת בה' לחיות הגוף ממש כמו הנפש עכשיו, א"כ 29
מוכרח שיהי' כלי הגוף קרוב בערך אל האלקות עד 30
שיחי' ויקבל חיותו מאלקו'. וזהו תחיית המתים שיחי' 31
הגוף מחיות אלקות, והגם כי גם עכשיו חי מנפש 32
רוחני, אמנם ע"י ממוצע דאכילה ושת'י, ולע"ל יהי' 33
לאחד' שלא תצטרך לממוצע. והנה נודע המשל בענין 34
העיגול שכל כמה שמתעגל למעלה כן מתעגל למטה 35
לפ"ע זה ממש, מאחר שהוא עגול מכל צד, וכמו"כ 36
יובן שכל הגבוה ביותר יוכל להיות השפלתו ביותר, 37
וא"כ גם כאן מאחר שאנו רואי' ענין תחיית המתים הוא 38

במשנה פ"ט דפרה משנה א' צלוחית שנפל לתוכה 1
מים כל שהן, אפליגו ר"א וחכמי', וכן בענין 2
ירד לתוכה טל ר' אליעזר אומר יניח בחמה, וחכמי' 3
פוסלי'. ובתוספתא וחכמים אומרים אין הטל עולה 4
אלא מן הפירות בלבד, ולכאו' יפלא מדוע יפסל בטל, 5
הלא טל גבוה יותר מן מים חיים, שמה שפליגי בענין 6
שנפל לתוכה מים ניחא שהמים נמוכי' במדריגה, ולכן 7
גם ר' אליעזר אומר יזה שתי הזיות, אבל הטל גבוה 8
יותר מדוע יפסול המים חיים והלא בכלל מאתי' מנה, 9
וגם צ"ל הלא בזח"ג תזריע דמ"ט משמע דטל ומי 10
חטאת ענין א' הם, דמי חטאת שיורי טלא דבדולחא, 11
וגם ענין האפר הוא בחי' גבו' דע"י שמלוכש במו"ס, 12
והוא ממש בחי' טלא דבדולחא דגוונא סומקי אתחזי 13
בי'. אך הענין הוא דמי חטאת הם שיורא טלא 14
דבדולחא, דקדק לומר שיורא טלא ולא טלא ממש, 15
ובטלא דבדולחא גוונא סומקי רק אתחזי בי' לבד. 16
ויובן בהקדם שורש ענין הטל ע"פ ההקדמה אשר 17
תחיית המתים וימות המשיח גבוהי' הרבה 18
במדריגה מגן עדן העליון, דגן עדן העליון רק לפי שעה 19

מלמעלה מסדר השתלשלות אבי"ע כמשל העיגול
הנ"ל, והיינו מבחי' טלא דנטיף מעתיקא שלמעלה
הרבה מבחי' אורות וכלים הגלוי' אבא שורש האצי',
ולכן משם יכול להיות נמשך להפך הסדר וכו'. וזהו
ההפרש בין ג"ע לתחא"מ, שג"ע הוא בחי' השתלשלות
ממכ"ע זיו השכינה, אבל לע"ל עליית המל' וגבה מאד
יהי' ההמשכה מבחי' סוכ"ע להחיות בגוף ממש.

בט"ד. (ש"פ צו, פ' פרה, ל"ב).

צו, פ' פרה

שלא ע"פ השתלשלות כלל, שלא כדרך חיות הנפש
שמחי' את הגוף שזהו ע"פ אמצעות דם ובשר כו',
אמנם שיהי' החיות רוחני בעצם קטן שבמת לא יש
שום כלי ומכון כלל, רק כי מארבע רוחות בא הרוח,
ומאחר שאנו רואי' שמלמעלמ"ט יש כאן דילוג גדול
שיושפל חיות אלקי למטה כ"כ עד עצם קטן, שמצד
ההשפלה מובן שממקום גבוה מאד נעלה ירד, היינו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

הכלים, דהו בחינת פנימיות הכלים ופנימיות האור
שאינם בבחינת התחלקות עדיין כו',
ועל דרך מה שכתוב¹⁰⁶ ולתבונתו אין מספר, דממה
שכתוב אין מספר מוכן ששייך שם מספר שהרי אם לא
שייך כלל מספר, אין מה לומר ולשלול בזה ש"לתבונתו
אין מספר" (וכמו שלא שייך לומר שלא ניתן למשש
חכמה, כיון שחכמה אינה בגדר מישוש כלל¹⁰⁷), וזה
שאומרים ש"אין מספר" משמע שבענין התבונה שייך
מספר, ורק המספר הוא בבחינת אין מספר,
והסיבה שהוא בבחינת "אין מספר": דלהיות שלתבונתו
הוא בחינת פנימיות ועצמות המוחין שלמעלה מהמוחין
שבמדות כמו שנתבאר בסידור עם דא"ח על פסוק זה,
שיש הבדל בין 'תבונה' ל'תבונתו', שתבונה (אותיות בן
ובת, שהם כנגד אהבה ויראה) היא עניין המוחין
המתלבשים במידות ואילו 'תבונתו' היא עניין פנימיות
הבינה שאינה מתלבשת במידות, אלא להיפך, מתייחדת
עם החכמה, ושם - בפנימיות המוחין - הרי העיקר הוא
האור - כידוע על פי האריז"ל, שהמוחין נקראים חיוהי
ביחס למידות הנקראין "גרמוהי" כו', ואילו לפירוש
אדמו"ר הזקן, 'חיוהי' זה האורות ו'גרמוהי' זה הכלים,
ואין זה סתירה, כיון שבבחינת המוחין העיקר הוא
בחינת האורות¹⁰⁸.
על כן הוא בבחינת אין מספר כו' כפי שנתבאר שבעניין
האורות אין כל כך ענין של מספר, והפירוש הוא, שיש
מספר אך הוא באופן "אשר לא יספר", וכך בחינת
"תבונתו" שהיא פנימיות המוחין, היא בדרגה של "אין
מספר". עד כאן זה האופן הראשון.

ובעבודה הרוחנית של האדם, הוא ההפרש בין נשמות
דאצילות שמרגישים בעיקר את האור על ידי פנימיות
הכלים, לנשמות הנמוכות דבריאה יצירה עשיה
שמרגישים את מציאות העולם, ועבודתם היא יותר
במעשה בפועל.
דנשמות דאצילות העיקר הוא העבודה שמצד הנפש
האלקית למסירות נפש באחד בבחינת ביטול במציאות
כו', שדרגת האורות היא ההפשטה ועליית הנפש
למקורה, כטבע האור שנמצא בתנועה תמידית של עליה
והתפשטות, ובנשמות דבריאה יצירה עשיה העיקר הוא
העבודה שמצד הנפש הבהמית דהיינו מזה שהנפש
האלקית עובד עבודתו באופן של אתכפייא ואתהפכא
לברר ולתקן את הנפש הבהמית בבחינת ביטול היש
כו').
ועל פי הנזכר לעיל יובן מה שכתוב¹⁰⁵ והיה מספר בני
ישראל כחול הים כו' אשר לא יספר, דלכאורה אינו
מוכן מהו ענין מספר אשר לא יספר, אם הוא "מספר"
הרי הוא ענין של גבול, ואם הוא "לא יספר" הרי הוא
בלי גבול.
ומבאר בזה הרבי נ"ע שלושה אופנים, האופן הראשון
הוא בהמשך למתבאר קודם בעניין מספר האורות, ושני
האופנים האחרים הם שמוסב על עניין התורה ועניין
התשובה.
ועל פי הנזכר לעיל יובן ש"מספר אשר לא יספר" זהו
ענין מספר האורות דהגם שיש בהם גם כן מספר מכל
מקום הרי זה באופן שלא יספר שאין זה בבחינת הגבלה
והתחלקות ממש כפי שהוא בהתחלקות חיצונית

107. תניא, שער היחוד והאמונה פרק ט.

108. ראה המתבאר בעניין זה בפרק ה'.

105. הושע ב, א.

106. תהילים קמז, ה.

והתשובה מנעת בבחינת הסתום ונעלם דוקא, וכמו
שכתוב¹¹³ ממעמקים קראתיך דענין התשובה כנפש הוא
בעומק הנפש דוקא, וכן מניע למעלה בבחינת עומק
דוקא הסתום ונעלם בו' - שזה הדיוק בלשון "מעמקים"
לשון רבים, עומק האדם והעומק שלמעלה, וכיון
שתשובה מגלה את הסתום, לכן על ידי התשובה
שיהודי עושה, נמשך גם כן בחינת בלי מספר - האין
סוף שבעומק הנפש ושלמעלה - במספר - בחלק הגלוי
- בו'. וזה האופן השלישי בפירוש "אין מספר".
ועל פי הנוכח לעיל יובן מה שכתוב ביום השמיני עצרת
בו', - שהקשה בתחילת המאמר: א. הרי שמיני עצרת
הוא חג בפני עצמו, ומדוע נקרא הוא "יום השמיני" על
פי היום ולא על פי התאריך בחודש, כפי שמונים את
שאר החגים? ב. מה הסיבה שהקרבן של שמיני עצרת
הוא פר אחד איל אחד ולא כמו שאר ימי החג שהקריבו
הרבה פרים? ג. בדברי המדרש "משל למלך שאמר
לאוהבו בא ונגלגל אני ואתה במה שנמצא", מהו ענין
"אני ואתם" דווקא?
ראשית כל מבאר הרבי נ"ע את הסיבה והתוכן בקריאת
החג בשם "שמיני עצרת": דהנה שמיני הוא בחינת בינה
שהיא תמינאה (שמינית) מלמטה למעלה - כשסופרים
את הספירות מספירת המלכות ולמעלה, ספירת הבינה
היא השמינית (ומדובר כאן כנראה, כאשר מניין
הספירות הוא עם הכתר - וללא הדעת, על פי הכלל¹¹⁴
"במקום שהכתר נמנה אין הדעת נמנה"), והוא בחינת
פנימיות בינה וכמו שנתבאר בלקוטי תורה סוף דבור
המתחיל ביום השמיני עצרת הפותח בביאור הפסוק
משיר השירים¹¹⁵ שמאלו תחת לראשי,
והיינו בחינת לתבונתו אין מספר - שמצד אחד זה ענין
של מידה וגדר, ומצד שני באופן של "אין מספר",
וכנוכח לעיל דתבונה בפסוק זה הוא בחינת פנימיות
ועצמות המוחין בו', ובמקום אחר מבואר דלתבונתו
הוא בחינת התבונה לא רק שבמוחין אלא שבעצמות
אור אין סוף ברוך הוא בו'. עד כאן ביאור המילה
"שמיני".

וזהו גם כן ענין עצרת שהיא לשון קליטה¹¹⁶ - כלומר,
שכל האורות העליונים שהושפעו עד אז, נעצרים
ונקלטים בפנימיות בחג "שמיני עצרת", דהקליטה היא
בתבונה וכמו שכתוב¹¹⁷ איש תבונות ילנה בו' -
שהאיש הנמצא בדרגת 'תבונה' יכול לדלות מהמים

גם אופן שני: ענין מספר אשר לא יספר הוא שנשמות
ישראל ממשיכים גם במספר - כלומר, בבחינה של גבול
- שיהיה בבחינת לא יספר בו'.
דהנה לפעמים כתיב על הפסוק¹⁰⁹: ששים המה מלכות
ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר דאל תקרי עלמות
אלא ועולמות¹¹⁰ והיינו שפירוש הפסוק הוא, שהעולמות
יהיו בבחינת בלי מספר בו', ותמוה, הרי העולמות הן
בבחינת מספר ונכול דשרשן מבחינת הכלים בו' ועניין
הכלים הוא לפעול את פעולת הגבול, אם כן, כיצד ניתן
לומר על העולמות שהן בבחינת גבול - "אין מספר"?
אך נשמות ישראל ממשיכים שיהיו גם העולמות שהם
מצד עצם העניין של גבול בבחינת בלי מספר בו', והיינו
על ידי התורה דתורה היא בחינת חכמה עילאה (עליונה,
של אצילות) בחינת חיוה - כנוכח לעיל, ש'חיוה' זה
המוחין, ועל כן על ידי עסק התורה למטה ממשיכים
בחינת האור והגלוי בעולמות להיות גילוי אור אין סוף
בעולם בו' - כלומר, כשיהודי לומד תורה בעולם, הוא
מכניס את האור - בחינה של בלי גבול - בתוך העולם
שהוא ענין של גבול.
וגם נודע שהתורה היא ממוצע בין אור אין סוף
לעולמות ויש בה ב' המדרגות שהוא ענין אור ושלמה
דתורה בו' - "אור" הוא עניין הבלי גבול שבוזה
ו"שלמה" (לבוש) הוא ענין הגבול שבוזה, וכמו שנתבאר
במקום אחר¹¹¹ ויתבאר לקמן, ולכן על ידי התורה
ממשיכים גילוי אור אין סוף בעולם ואז העולמות שמצד
עצמן הם ענין של גבול, הן בבחינת אין מספר בו'.
וזהו שכתוב לפני "ועלמות אין מספר", ששים המה
מלכות ודרשו על זה חכמים¹¹² אלו ששים מסכתות בו'
- היינו, עניין התורה, ואחר כך כתוב, ועלמות אין מספר
אל תקרי ועלמות אלא ועולמות בו', שעל ידי התורה -
ששים מסכתות של התורה שבעל פה - ממשיכים
בעולמות גם בחינת בלי מספר בו'. עד כאן הפירוש
השני, שעל ידי התורה ממשיכים את הבלי גבול בתוך
הגבול.
וכן אופן שלישי: ממשיכים את בחינת הבלי גבול על
ידי התשובה, דהנה ענין המספר הוא בחינת התגלות
כנוכח לעיל שעל ידי שסופרים דבר, מגלים את מה
שהיה בו קודם בהעלם, ואם כן במקום הסיתום
(הסתום, הנעלם) אינו שייך מספר (ושם נאמר בחינת
מספר אשר לא יספר בו'),

115. פרק ב פסוק ו.

116. לקוטי תורה דרושים לשמיני עצרת פה, ג. שם פח, ד.
צא, א. סידור עם דא"ח שער הלולב רסג, ג. מאמרי אדמו"ר
האמצעי, ויקרא חלק א סוף ע' שצ. וש"נ. 'אור התורה' סוכות
שם. שם (בהוספות) סוף ע' א'תתקמו. ובכמה מקומות.
117. על פי משלי כ, ה.

109. שיר השירים ו, ח.

110. זוהר חלק ג עא, ב. וראה עבודה זרה לה, ב.

111. ראה פרק ח.

112. שיר השירים רבה.

113. תהילים קל, א.

114. ראה עץ חיים שער כג (שער 'מוחין דצלם') פרק ח.

18 שבנפש על ידי העבודה דכל השנה בו'.
 19 דהנה בראש השנה ויום כפורים העבודה היא בבחינת
 20 מקיפים דנפש, - כלומר, שמתעוררים הרצון העצמי
 21 לאלוקות והקבלת עול הכללים, שכל זה הוא בחינת
 22 מקיף ואין לזה השפעה על הכוחות הגלויים של האדם
 23 - שכל ומידות, אבל לאידך, בכל השנה העבודה היא
 24 בכחות הגלויים שבנפש בו' - שהאדם צריך ללמוד תורה,
 25 לקיים מצוות להתעורר באהבה ויראה וכו', שכל אלו
 26 הם כוחות פנימיים של האדם.
 27 ובשמיני עצרת נמשך בפנימיות כל מה שמעוררים
 28 וממשיכים בראש השנה ויום הכפורים, - כלומר, 'שמיני
 29 עצרת' הוא הממוצע הממשיך את האורות המקיפים
 30 הנמשכים בראש השנה וביום כיפור לתוך הכוחות
 31 הגלויים של האדם, והיינו שתהיה העבודה בכחות
 32 הפנימיים מצד אחד, אך לאידך במדרגות נעלות ביותר
 33 בו', והיינו - כפי שנתבאר לעיל - ההמשכה דבחינת בלי
 34 מספר (בלי גבול) בבחינת מספר (גבול) בו'.

בסוכות תשבו

1 העמוקים של ההשגה, "והיינו שעל ידי שנקלט אצלו
 2 הענין בטוב ביכולתו להביא את הענין אל הזולת"¹¹⁸
 3 וכמו שנתבאר במקום אחר,
 4 והוא ההמשכה של אורות עליונים למטה שעל ידי
 5 העבודה בראש השנה ויום הכפורים שהגילוי הוא בחג
 6 הסוכות והעיקר של הגילוי הוא בשמיני עצרת, וכמו
 7 שכתוב¹¹⁹ תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו - שמה
 8 שמכוסה מתגלה ביום חגיגו, שהכוונה בפשטות היא
 9 לחג הסוכות, אלא שהרבי נ"ע מדייק: ולא כתיב לימי
 10 חגיגו - לשון רבים, אלא ליום חגיגו - לשון יחיד, וקאי
 11 (מוסב) על שמיני עצרת בו',
 12 שעל ידי הקבלת עול מלכות שמים ותשובה בראש
 13 השנה ויום כפורים ממשיכים מבחינת עצמות אור אין
 14 סוף ברוך הוא - כפי שנתבאר בארוכה במאמרים
 15 הקודמים, והגילוי בפנימיות ובאופן של קליטה
 16 ("עצרת") הוא בשמיני עצרת, וההתבטאות של עניין
 17 הגילוי בפנימיות היינו שההמשכה היא בכחות הגלויים

118. תהילים פא, ד.

119. ראה פרק קלו.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - ה'תרח"צ

1 שאלות בפסוק לך לך, פי' האלשיך לך לעצמך, לשורש הנשמה למעלה. ונוזלים מן לבנון
 2 - עצם הנשמה, וממנו "נוזלים" הרהורי תשובה להארת הנשמה למטה.

15 ייקשה למה מזכיר פללות הענינים דמולדתו ובית אביו
 16 ובסדר הזה דוקא. והנה מלשון הכתוב שנאמר "לך לך
 17 מארצך בו' אל הארץ אשר ארצך", ולא נאמר "לך מן
 18 המקום הזה אל המקום אשר ארצך", והדגיש התאור
 19 "ארץ", מוכן דהעקר הוא ההלוק מארץ זו שהיה שם
 20 לארץ אחרת, וצריך להבין מהו דיוק זה. והנה באלשיך
 21 פרש, "לך לך - לך לעצמך", הינו שיגיע לשורש ומקור
 22 נשמתו כמו שהיא למעלה, והוא בכדי שהעבודות שלו
 23 יעשו רשם למעלה, אשר על ידם ימשך גלוי אלקות
 24 למטה, הנה זהו רק על ידי שיגיע לשורש ומקור
 25 הנשמה, דהנה לא כל הנשמה מתלבשת למטה בגוף,
 26 דמה שמתלבשת בגוף הוא רק הארה ומקצת הנשמה,

3 "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך
 4 ומבית אביך אל הארץ אשר ארצך". וצריך
 5 להבין מהו אמרו "לך לך", דלכאורה הנה תבת "לך"
 6 מיתרת, דעקר הפניה היא ההליכה מן הארץ אשר הוא
 7 שם בהנה, ומספיק לומר "לך מארצך", מהו "לך לך".
 8 עוד צריך להבין בסדרי עניני הציאה, שחשיב כאן
 9 שלשה ענינים: הציאה מן הארץ, מן ה"מולדתו",
 10 ומבית אביו, דלכאורה הנה ליה"א לחשב בסדר הפוך,
 11 תחלה הציאה מבית אביו, אחר כך הציאה ממקום
 12 מולדתו ואחר כך מן הארץ, דאז הוי בסדר מסדר דלא
 13 זו אף זו, אבל כשמוקדים הציוי הציאה מן הארץ הלא
 14 במילא היא הציאה ממולדתו ומבית אביו, ובסדר הזה

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ב עמוד 50 ואילך.

שְׁפָעָצָם הַנִּשְׁמָה, וְזֶהוּ "נִזְלִים מִן לְבָנוֹן", דְּמַלְבָּנוֹן
שֶׁהוּא עֲצָם הַנִּשְׁמָה נוֹזֵל וְנוֹטֵף בְּנִשְׁמָה הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
וְהוּא עֲנִין הַרְהוּרִי תְּשׁוּבָה שְׁנוּפְלִים לְאָדָם פְּתָאוֹם בְּלֹא
שׁוֹם הַכֶּנֶה כָּלָל, וְכִמּוֹ שָׁאֵנוּ רוֹאִים שְׁלִפְעָמִים נּוֹפְלִים
לְאָדָם פְּתָאוֹם בְּהִלְכוֹ בְּרָחוּב הַרְהוּרִי תְּשׁוּבָה וּמִתְאַנֵּחַ
בְּאַנְחָה גְּדוּלָּה מְקִירוֹת לְכַבּוֹ, וְהַרְהוּר זֶה בָּא מִזֶּה
שֶׁהַנִּשְׁמָה שְׁלִמְעֵלָה שׁוֹמֶעֶת הַכְּרוֹז "שׁוֹבוּ בְּנִים
שׁוֹכְבִּים", הֵנָּה נוֹזֵל וְנוֹטֵף מֵעֲצָם הַנִּשְׁמָה בְּהֶאֱרַת
הַנִּשְׁמָה שְׁבִגוּף, וּמִזֶּה בָּאִים הַהַרְהוּרִי תְּשׁוּבָה, וְכֵן הוּא
בְּעֲנִין חֲדוּשֵׁי תוֹרָה שְׁנוּפְלִים לְאָדָם פְּתָאוֹם, שֶׁזֶּה בָּא
מֵעֲצָם הַנִּשְׁמָה מֵהַ שֶׁהִיא לּוֹמֶדֶת תוֹרָה בְּמִתְכַּתֵּת
דְּרָקִיעִי, וְנוֹזֵל וְנוֹטֵף בְּהֶאֱרַת הַנִּשְׁמָה הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
וְכַתִּיב "יַעֲקֹב חָבַל נַחֲלָתוֹ", וְכִמּוֹ הַחֲבַל כְּשֶׁמְנוּעָנְעִים
קָצָה הַתַּחֲתוֹן הֵנָּה מִתְנוּעָנֵעַ גַּם קָצָה הַעֲלִיוֹן, הֵנָּה כֵּן
הוּא בְּהַנִּשְׁמָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּעוּרוֹת הָאֵרַת הַנִּשְׁמָה
בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהִתְלַבְּבוֹת גְּדוּלָּה וּבַעֲבוּדָה שְׁבִלֵב
בְּמִסִּירָה וְנִתְיָנָה מְקִירוֹת הִלֵּב, הֵנָּה עַל יְדֵי זֶה מְגִיעִים
לְעֲצָם הַנִּשְׁמָה, וְזֶהוּ "לֶךְ לֶךְ", לְעֲצָמָהּ, שֶׁהוּא עֲצָם
הַנִּשְׁמָה.

וְעַם הַיּוֹת דְּכַתִּיב "וַיִּפְּחַ בְּאֶפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים", וְאִיתָא
בְּזֵהר דְּמֵאן דְּנִפְּחַ מִתְכִּיבָה נִפְּחַ, וּפִרְשׁ רַבְּנֵי נִשְׁמַתוֹ עֲנִין
(אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן – בַּעַל הַתַּנְיָא) מִתְכִּיבוֹתוֹ וּפְנִימִיּוֹתוֹ
שֶׁהִיא הַמִּשְׁכָּה מֵעֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, אָכֵל עִם זֶה הֵנָּה
כְּלָלוֹת הַנִּשְׁמָה מֵהַ שְׁנִמְשָׁכָה לְמִטָּה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
הִיא רַק הָאֵרָה לְבַד מֵעֲצָם הַנִּשְׁמָה שְׁנִשְׁאָרָתָה לְמַעַלָּה
קְשׁוּרָה וְדְבוּקָה בְּאַלְקִים חַיִּים, וְכִמּוֹמֵר "נִשְׁמָה שְׁנִתְּתָה
בִּי טְהוּרָה הִיא", דְּשִׁרְשׁ הַנִּשְׁמָה הִיא טְהוּרָה בְּחִינַת
טְהוּרָה עֲלֵאָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "כְּעֲצָם הַשָּׁמַיִם לְטָהֳרָה", דִּי
עֲצָם קְלָאֲרַע רִינְקִיטִי, שֶׁהַנִּשְׁמָה הִיא בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
לְאַלְקוֹת, וְזֶהוּ פְּרוּשׁ הַמֶּאֱמָר "דַּע מֵאִין בָּאתָ", שֶׁשִּׁרְשׁ
הַנִּשְׁמָה הוּא בְּחִינַת אֵין, וְאַחֲרַי כֶּף "אַתָּה בְּרָאָתָה, אַתָּה
יִצְרָתָה, אַתָּה נִפְתָּתָה בִּי", בְּסֹדֶר הַמִּשְׁכַּת הַנִּשְׁמָה
בְּכִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף, אָכֵל עֲצָם
הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעַלָּה וְנִקְרָאת בְּשֵׁם מִזֵּל, וְכִמּוֹמֵר "אֵף
עַל גֵּב דְּאִיהוּ לֹא חֲזִי מִזֵּלִיּהוּ חֲזִי"^ה, וְכַתִּיב "וְנִזְלִים מִן
לְבָנוֹן", דְּלְבָנוֹן הוּא עֲצָם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעַלָּה,
וְעֲצָם הַנִּשְׁמָה נִקְרָא "לְבָנוֹן", שֶׁהוּא ל"ב [32] נְתִיבוֹת
חֻכְמָה וְנוֹן [50] שְׁעָרֵי בִּינָה, שֶׁהֵם חֻכְמָה וּבִינָה

הַתְּפִילָּה – סוּלָם מוֹצֵב אֲרָצָה, מַחְבֵּרֶת עֲצָם הַנִּשְׁמָה עִם הָאֲרָצָה שְׁבִגוּף. ד' שְׁלִיבוֹת
בְּסוּלָם הַתְּפִילָּה. תּוֹצֵא הָאֲרֶץ דּוֹקָא, נִפְשׁ חַיָּה – נִשְׁמַת אָדָם הָרָאוּשׁוֹן.

טְהוּרָה, בְּרָאָתָה, יִצְרָתָה, נִפְתָּתָה, כֶּף בְּהַעֲלֵאָה
מִלְמִטָּה לְמַעַלָּה צְרִיכָה גַּם כֵּן לְהַתְּעַלּוֹת עַל יְדֵי ד'
מִדְּרָגוֹת שְׁבִתְפִלָּה, וְזֶהוּ "לֶךְ לֶךְ", דְּהִינּוּ שִׁיגִיעַ לְשִׁרְשׁ
נִשְׁמַתוֹ לְמַעַלָּה. אֵף הֵנָּה הַעֲלֵאָה וְהַתְּחַבְּרוּת זֶה הִיא
דְּוָקָא בְּאַרְץ, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "אֵל הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ", וְכֵן
בְּתַפְלָה כְּתִיב "וְהַתְּפַלְלוּ דְרָךְ אֲרָצָם", וְלִכְנֵן אָנוּ
מִתְפַּלְלִים לְמִזְרַח כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה הַתְּפִלָּה דְרָךְ אֲרָצָם, דְּהֵנָּה
כְּתִיב "תּוֹצֵא הָאֲרֶץ נִפְשׁ חַיָּה", וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁזֶּה
קָאִי עַל נִשְׁמַת אָדָם הָרָאוּשׁוֹן, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וְיִהְיֶה הָאָדָם
לְנִפְשׁ חַיָּה", וְאִית דְּאִמְרֵי שְׁקָאִיט עַל רוּחוֹ שֶׁל מִשְׁיַח,
וְהַעֲנִין הוּא דְּהֵנָּה אֲרֶץ נִקְרָאת "אֲרֶץ חַיִּים", וְכִמּוֹ
שֶׁכְּתוּב "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאֲרָצוֹת חַיִּים", וְכֵן כְּתִיב
(יִחְזָקָא לֵב כֵּג) "אֲשֶׁר נִתְּנוּ חֲתִית בְּאַרְץ חַיִּים", וְהִינוּ
לְפִי שֶׁחֻכְמָה נִקְרָאת חַיִּים וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וְהַחֻכְמָה
תַּחֲתִּיה", וְכֵן כְּתִיב "יְמוֹתוֹ וְלֹא בְּחֻכְמָה", שֶׁבְּחֻכְמָה לֹא
הִיָּתָה שְׁבִיבִירַת הַכְּלִים¹, שֶׁשְׁבִיבִירַת הַכְּלִים הִיָּתָה רַק בְּשִׁבְעַ

(ב) אֲמָנָם בְּכִדִּי שֶׁתְּהִיָּה הַתְּחַבְּרוּת עֲצָם הַנִּשְׁמָה עִם
הָאֵרַת הַנִּשְׁמָה הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף בְּשִׁנֵּי אֶפְנִי
הַתְּחַבְּרוּת, אִם מִלְמַעַלָּה לְמִטָּה שֶׁהוּא עֲנִין הַהִזְלָה
וְהַתְּסָפָה דְּעֲצָם הַנִּשְׁמָה ב"נִזְלִים מִן לְבָנוֹן" בְּהֶאֱרַת
הַנִּשְׁמָה הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, וְאִם מִלְמִטָּה לְמַעַלָּה ד"יַעֲקֹב
חָבַל נַחֲלָתוֹ" לְעוֹרֵר עֲצָם הַנִּשְׁמָה שְׁלִמְעֵלָה, הֵנָּה שְׁנִי
הָאֶפְנִים הֵם עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּתַפְלָה, כִּי תַפְלָה הִיא
לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת, וְכִמּוֹ "הַתְּפַל כְּלִי חֲרָס", וְזֶהוּ מֵהַ
שֶׁכְּתוּב "סֵלָם מִצֵּב אֲרָצָה וְרָאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׁמִימָה", וְהִינוּ
כִּי "מִצֵּב אֲרָצָה" קָאִי עַל הַנִּשְׁמָה הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
וְ"רָאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׁמִימָה" הוּא שִׁרְשׁ הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא
בְּשָׁמַיִם, וְעַל יְדֵי הַסֵּלָם שֶׁהוּא תַפְלָה, וְכִמּוֹמֵר "סֵלָם –
דָּא צְלוּתָא"^ה, הֵם מִתְחַבְּרִים יַחַד, וְזֶהוּ שֶׁבְּתַפְלָה יֵשׁ ד'
מִדְּרָגוֹת כְּמוֹ הַסֵּלָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ד' שְׁלִיבוֹת, בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר,
יּוֹצֵר אוֹר, קָרִיאת שְׁמַע וְשִׁמּוּנָה עֲשִׂיָּה, וְהִינוּ לְפִי שֶׁכִּמּוֹ
שֶׁשְׁנִמְשָׁכָה הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה יֵשׁ בָּהּ ד' מִדְּרָגוֹת –

הַנִּקְרָאת חַיִּים' לֹא הִיָּתָה 'שְׁבִיבִירַת הַכְּלִים', שֶׁכֵּן בְּמֵה שְׁאִינוּ 'חֻכְמָה'
– יִתְכַּן מוֹת.

(1) 'שְׁבִיבִירַת הַכְּלִים' אִירְעָה בְּשִׁבְעַת הַמִּידוֹת שֶׁל עוֹלָם הַתּוֹרוֹ
כְּתוּצָא מְרִיבֵי הָאוּרוֹת -שְׁפַע- בַּעֲשֵׂר הַסְּפִירוֹת, לְעוֹמֶת מִיעוּט
הַכְּלִים -יְכוּלָת לִקְבֹּל-. אֲבָל בְּמוֹחִין שְׁרָאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחֻכְמָה,

ב. שְׁמִי שְׁנוּפֵחַ מִתּוֹכוֹ נּוֹפֵחַ. ג. טוֹהַר הַעֲלִיוֹן. ד. עֲצָם הַנְּקִיּוֹת הַזִּכָּה. ה. אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם לֹא רָאוּ, מִזְלֵם רָאָה. ו. בִּישִׁיבָה
שֶׁל מַעַלָּה. ז. הַכוּוּנָה. ח. זֶה תְּפִילָּה. ט. וִישׁ שְׁאוּמִרִים שֶׁהַכוּוּנָה.

מבחינת יחידה שהוא בחינת כתר, והנה הארץ היא
מקבלת מבחינת חכמה, ולכך צריכה נשמת אדם
הראשון שנמשכה מבחינת חכמה למשך על ידי הארץ,
וזהו "תוצא הארץ נפש חיה" אף שנמשכה מלמעלה
מבחינת חכמה, אף מפל מקום צריך להמשך על ידי
הארץ שהיא בחינת מלכות, וכן כל הנפשות נמשכות
על ידי מלכות. והנה כמו שהמשכת הנפש מלמעלה
נמשכה על ידי הארץ, כמו כן בחינת העלאת הנפש
והתחברותה מלמטה למעלה היא גם כן על ידי הארץ
דוקא, כי דא היא תרעא לאעלאהי, שעל ידי הארץ הם
כל המשכות וכן כל העלאות מלמטה למעלה, וזהו מה
שכתוב "לך לך", שהוא בחינת התחברות והעלאת
הנשמה מלמטה למעלה הוא על ידי הארץ דוקא, והינו
לפי שהארץ שלמטה היא מכוננת כנגד ארץ שלמעלה.

תחתונות, אבל לא בשלש ראשונות, ולכך נקראת
החכמה "חיים", וכתוב "הוי' בחכמה יסד ארץ, כוונ
שמים בתבונה", ששמים נמשכים מבחינת תבונה, אף
הארץ היא נמשכת ומקבלת מבחינת חכמה, ולכן
נקראת "ארץ החיים" על שם שהיא מקבלת מבחינת
חכמה שנקראת חיים, וזהו "תוצא הארץ נפש חיה"
שהוא רוחו של אדם הראשון, דהנה נשמת אדם
הראשון היתה מבחינת חיה, דאמרו רבותינו ז"ל
חמשה שמות [דרגות, בחינות] נקראו לה [לנשמה],
נפש רוח נשמה חיה יחידה, ובענין הספירות הנה נפש
היא בחינת מלכות ורוח הוא בחינת ז"א, ונשמה
בחינת בינה, וכמו שכתוב "נשמת שדי תבינס", וזוהי
הוא בחינת חכמה, ונשמתו של אדם הראשון היתה
מבחינת חיה שהוא בחינת חכמה, ונשמת משיח היא

ע"י ענוה ושפלות מגיע לשורש הנשמה, וע"י גסות – אינו כלי לאלקות. ראשית גוים
עמלק, ישות והתנשאות – מקור לז' מדות רעות.

שאינו יכול לסבל גדלות זולתו, גם מי שהוא גדול
ומנשא בעצם מצד עצם גדל מעלותיו בחכמה ובמדות
טובות, הינו לא לבד את מי שהוא מנשא עצמו לא היה
עמלק יכול לסבל, אלא שאינו יכול לסבל גם את מי
שהוא רם ומנשא בעצם, והוא מצד הגסות וההתנשאות
שלו, וזהו עקר מהותו מה שהוא גם, וכל זה אינו מצד
שיש בו איזה מעלה שזוהי סבת גסות רוחו והתנשאותו,
רק זהו מצד ההענה והחצפא בלבד, ולכן הנה קלפת
עמלק היא ראשית גוים, שהיא ראשית ומקור לז' אמות,
דז' אמות הן ז' מדות רעות, ד"את זה לעמת זה עשה
אלקים", כמו שיש מדות דקדושה חסד וגבורה שהן
אהבה ויראה אלקית, כמו כן יש מדות דלעמת זה, דחסד
דלעמת זה הוא ענין אהבות זרות בתענוגי עולם הזה,
וגבורה הוא ענין כעס ורציחה, ותפארת – התפארות,
ועמלק הוא הראשית לכל הז' מדות רעות, וכנראה
בחוש, דמי שהוא מנשא, דהינו שמחשיב את עצמו
למציאות דבר מה, ובפרט שהוא יקר בעיניו, הרי כל דבר
האהוב, רצונו לומר דבר טוב וערב, הרי הוא מתאנה
אליו מאד, ואינו נח ושוקט עד שממלא תאוותו, מה שאין
כן מי שהוא בשפלות שאינו מחשיב את עצמו לא ירצה
כלל בדבר הטוב והערב, וכמו שהעני לא ירצה במעדני
מלכים לפי שאינו בערך התפשטות כזאת שירצה
בענינים כאלו, הנה כמו כן הוא השפל שאין לו
התפשטות שיתאנה לדבר הטוב, ואם מתאנה אליו הנה

ג) ובאור הענין, דהנה אמרו רבותינו ז"ל, "למה נקרא
שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קוניה",
דארץ הוא ענין ענוה ושפלות, וכמו הארץ שהכל דשין
עליה כמו כן בנפש הוא ענין השפלות, ועל ידי זה יגיע
לשרש ומקור הנשמה. והענין, דהנה יסוד ועקר התחלת
עבודת האדם שיתקרב לאלקות, הן בבחינת קרוב
מלמטה למעלה לעלות מדרגא לדרגא באהבה ויראה
בתפלה עד שיבוא לבחינת אהבה ורצון שלמעלה מטעם
ודעת בכלות הנפש, והן בבחינת קרוב מלמעלה למטה
בהמשכת אלקות בנפשו בתורה, הכל הוא על ידי הענוה
ושפלות דוקא, וכמו שכתוב "מרום וקדוש אשכון ואת
דכא ושפל רוח" דוקא, מה שאין כן מי שהוא בבחינת
ישות וגסות אינו כלי לאלקות, אדרבא הרי הוא היפך
אלקות, דהנה ענין הגסות הוא שתופס מקום לעצמו
שיחשב את עצמו לאיש המעלה, ובדרך כלל הוא
ההרגש שמרגיש את עצמו לאיזה מציאות דבר מה
ומשום זה הוא יקר בעיני עצמו, והרגש זה שמרגיש
ומחשיב את עצמו הוא מקור לכל מיני רע, דהנה כתיב
"ראשית גוים עמלק", וידוע דקלפת עמלק היא הלוהט
והתנשאות, וזוהי הסבה מה שבא להלחם עם ישראל
מפני שלא היה יכול לסבל הגדלות דנשמות ישראל
שיצאו ביד רמה ושמעו עמים ירגזון, שנתעלו ונתגדלו
על ידי הנסים והנפלאות שעשה להם הקדוש ברוך הוא,
ועמלק לא היה יכול לסבל זאת, וכמו טבע הגס רוח,

י. שבע מדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות). יא. שלושה מוחין (חכמה בינה דעת). יב. זעיר אנפין (ששת המדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד). יג. זהו השער להיכנס.

חַיִּב, וַיִּכְמוּ בֶן מֵצֵד תִּקְף הֶרְצוֹן שְׂרוּעָה בְּהִדְבַּר תַּאֲנָה
נִדְמָה לוֹ שְׂאִין בְּזָה אֲסוּר גְּדוֹל כָּל כֶּף וּבִקְל יִמְצָא הוֹרָאָה
הֵתֵר עַל זֶה, וּמִי גֵרָם לוֹ כָּל זֶה, הָרִי הֵהֱתַנְשְׂאוֹת שְׂמַח־שִׁיב
אֶת עֲצָמוֹ לִמְצִיאוֹתָ, דְּמִשּׁוּם זֶה הָרִי הוּא בְּהִתְפַּשְּׁטוֹת
וְתִקְף הֶרְצוֹן עַד שִׁיכָּל לְהַפְשֵׁל גַּם בְּדָבָר אֲסוּר, וְכָל שֶׁכֵּן
בְּדָבָרִים הַמְתָּרִים הָרִי הוּא עוֹשֶׂה מֶה שְׁלִבּוֹ חֲפִץ, אֲשֶׁר
בְּאֵמֶת גַּם "קִדְשׁ עֲצָמָךְ בְּמִתֵּר לָךְ" הוּא מִדְּאוּרֵי־תֵּא, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב "וְהִתְקַדְשְׁתָּם וְהִיִּיתָם קִדְשִׁים", וַיִּכְמוּ שְׂכּוֹתָב
רַבְּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֲדָן בְּפִרְק כֹּט (מִסְפֵּר הַתִּנְיָא).

בְּקַל הָרִי הוּא כּוֹפֶה אֶת עֲצָמוֹ לְכָלִי לַעֲשׂוֹתוֹ, אֲבָל זֶה
שֶׁהוּא מְנַשָּׂא הָרִי הוּא מִתַּאֲנָה מְאֹד לְכָל דְּבָר טוֹב וְאִינוּ
נִפְרָד מִמֶּנּוּ עַד שֶׁמִּמְלֵא תַּאֲנוֹתוֹ הֶרְעָה, וְכָל כֶּף יָכוֹל לְהִיּוֹת
תִּקְף הָאֲהָבָה וְהֶרְצוֹן עַד שִׁיפְשֵׁל גַּם בְּדָבָרִים הָאֲסוּרִים
רַחֲמָנָא לְצַלָּן, שִׁימְצָא לוֹ הוֹרָאָה הֵתֵר, וְגַם עֲצָם הָאֲסוּר
אִינוּ גְּדוֹל בְּעִינְיוֹ כָּל כֶּף, וַיִּכְמוּ בְּעִנְיָן הַשְׁחָד יַעוֹר, אֵין
הַפְּנָה שִׁינְדַע שֶׁהוּא חַיִּב וּמִכָּל מְקוֹם הוּא מְזַכֶּה אוֹתוֹ,
אֲלֹא שֶׁעַל יְדֵי קְרוֹיֵב הַדַּעַת אֵלָיו נַעֲשֶׂה הַטִּיָּה שְׂכָלִית
שִׁמְשָׁה מִדְּרָךְ הָאֵמֶת וּמִדְּמָה שֶׁהוּא זָכָאִי אֶף שֶׁבְּאֵמֶת הוּא

מדת ההתנשאות מונעת גם קיום מצות הצדקה. פי' לעשות – בכפיה, צדקה ומשפט
– לשפוט כמה צריך לעצמו וכמה יתן לצדקה. התורה ניתנה לישראל דוקא מפני ביטולם
לה'.

שְׁנוֹתָנִים לוֹ הַשְּׁפָעָה כְּזוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל לְזֻכּוֹתוֹ בְּמַצּוֹת
הַצְּדָקָה, אוֹ עַל דְּרָךְ "כִּי מִנְּסָה ה' אֱלֹקֶיכֶם אֲתָכֶם" אִם
יַעֲמֵד בְּנִסְיוֹן לְמִלֵּאת חוֹבָתוֹ, דְּכָל זֶה הֵנָּה מִי שֶׁהוּא
בְּשִׁפְלוּת יִתְבּוֹנֵן בְּכַנְ"ל וּלְכַבּוֹ יִבִּין שֶׁכֵּן הוּא, אֲבָל
כִּשֶׁהוּא מְנַשָּׂא וְזָקֵן בְּעִינְיוֹ הָרִי הַכֹּל אֲצִלוֹ הִכְרַח וְאֵין
לוֹ מוֹתָרוֹת כָּלֵל, וְגַם שִׁיחֲשָׁב שְׁמָה שְׁנוֹתָנִים לוֹ הוּא
מֵצֵד מַעֲלָתוֹ הַגְּדוֹלָה, וְאִם כֵּן הָרִי הֵהֱתַנְשְׂאוֹת מוֹנֵעַת
אוֹתוֹ מִמַּצּוֹת הַצְּדָקָה, וַיִּכְמוּ בֶן כָּל מַצּוֹת עֲשֶׂה בְּפִרְט
יֵשׁ בָּהּ פְּנֵה פְּרִטִית בְּכַפִּיָּה וּבִטּוֹל עֲצָמוֹ, שֶׁכָּל זֶה שִׁיךְ
דּוֹקָא בְּמִי שֶׁהוּא שֹׁפֵל. וְהֵנָּה גַּם מִי שֶׁמְצִיאוֹת הַיִּשּׁוּת
וְהֵהֱתַנְשְׂאוֹת שְׁלוֹ אֵינָה בְּהִתְפַּשְּׁטוֹת גְּדוֹלָה כָּל כֶּף
שִׁימְנַע אוֹתוֹ מִסּוּר מִרַע וְעֲשֶׂה טוֹב בְּפַעַל מְמֵשׁ, מִכָּל
מְקוֹם הָרִי אִינוּ בִטּוֹל, וּמִמִּילָא אִינוּ כָּלִי לְאֵלֻקִּית,
וּכְיָדַע דְּאֵלֻקִּית אִינוּ שׁוֹרָה אֲלֵא בְּמִקּוֹם הַבִּטּוֹל דּוֹקָא,
וַיִּכְמוּ שֶׁכְּתוּב "מְרוֹם וְקִדְשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֵת דָּכָא וְשֹׁפֵל
רוּחַ" דּוֹקָא. וּבְעִנְיָן יָדִיעַת הַתּוֹרָה אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל
(בְּרֻכּוֹת סג, ב) "אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַנְיָתָ אֲלֵא בְּמִי שֶׁמִּמִּית
עֲצָמוֹ עָלֶיהָ", וּמִיתָה הוּא עֲנָן הַבִּטּוֹל, וְאֵז דּוֹקָא יְהִיָּה
קִיָּים הַתּוֹרָה, וְלִכֵּן נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא
מִפְּנֵי הַבִּטּוֹל שְׂבָהֶם, דְּכְתִיב "אוֹר זָרוַע לְצִדִּיק", זָרוַע
הַקִּדְשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת, הַזִּירְעָה צְרִיכָה
לְהִיּוֹת בְּאֶרֶץ וְאֵז תְּהִיָּה הַצְּמִיחָה בְּתוֹסַפַּת וְרִבּוּי,
וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת אֶרֶץ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "כִּי תִהְיֶה
אֶתֶּם לִי אֶרֶץ חֲפִץ", שִׁישׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּטּוֹל, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב "כִּי אֶתֶם הַמַּעַט מִכָּל הָעַמִּים", וְכְתִיב "אֵמֶת
מֵאֶרֶץ תִּצְמַח", אֵין אֵמֶת אֲלֵא תוֹרָה, וּמֵאֶרֶץ דּוֹקָא
שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּטּוֹל תְּהִיָּה צְמִיחַת הַתּוֹרָה, וְאֲמָרוּ
רַבּוּתֵינוּ ז"ל (בְּרֻכּוֹת שס) "כָּל הַמִּנְבֵּל עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי
תּוֹרָה סוֹפּוֹ מִתְנַשָּׂא", וּפִרְשׁ רַש"י שֶׁשּׂוֹאֵל מִרְבּוֹ כָּל
סְפָקוֹתָיו וְאֶפְלוּ יֵשׁ בָּהֶם דְּבָרִים שֶׁחֲבָרְיוֹ מַלְעִיגִים עָלָיו,
וְכָל זֶה בְּמִי שֶׁהוּא בְּשִׁפְלוּת, מֶה שְׂאִין בֶּן הַמִּנְשָׂא אִינוּ

ד' וְהֵנָּה מֵצֵד מִדַּת הֵהֱתַנְשְׂאוֹת בָּא לִידֵי כַּעַס וְרִצְיָהָ,
מִפְּנֵי שְׂאִי אֲפָשֶׁר לוֹ לְסַבֵּל דְּבָר שֶׁהוּא גָּדֵר
רְצוֹנוֹ, וְכֵן מִהִנְסוּת וְהֵתַנְשְׂאוֹת בָּא לִידֵי הַתְּפַאֲרוּת,
וּבִכָּלֵל זֶה גַּם בֶּן מִלְּבוּשֵׁי כְבוֹד שְׂרוּעָה לְהֵתַנְאוֹת בָּהֶם
וְהִתְפַּאֵר לִפְנֵי בְנֵי אָדָם, וּבְאֵמֶת הֵנָּה מִדַּת הֵהֱתַנְשְׂאוֹת
מוֹנֵעַת גַּם מ"וְעֲשֶׂה טוֹב" בְּקִיָּים מַצּוֹת עֲשֶׂה, וַיִּכְמוּ
מַצּוֹת צְדָקָה שֶׁהִיא מַצּוֹה כָּלִית פִּידוּעַ, הֵנָּה מִי שֶׁהוּא
מִחֲשִׁיב וּמִיָּקָר אֶת עֲצָמוֹ הָרִי צְרִיף הַכֹּל לַעֲצָמוֹ, וְגַם
כָּל הַדְּבָרִים הַמְתָּרִים נִדְמָה לוֹ מֵצֵד יָקָר נִפְשׁוֹ בְּעִינְיוֹ
שֶׁהֵם מְכָרְחִים אֵלָיו מְאֹד, וְאִם כֵּן אֵיךְ יִתֵּן מֶה שֶׁמְכָרָה
אֵלָיו לְזוּלָתוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם הַדְּבָר בָּא לוֹ עַל יְדֵי יִגִּיעָה
שֶׁהֵנִיחַ כַּחוֹת נִפְשׁוֹ עַד שֶׁהָרִיחַ, בְּדוּאִי אִינוּ שִׁיךְ שִׁיתֵּן
לְזוּלָתוֹ, אִם לֹא שְׁנוֹתָנִים לוֹ רְבּוּי הַשְּׁפָעָה יוֹתֵר מִכָּל
הַצְּטָרְכוּתָיו אֶף הַמוֹתָרוֹת שְׁלוֹ אֵז יִתֵּן לְעִנִּי גַם כֵּן, אֶף
בְּזֹאת אִינוּ יוֹצֵא חוֹבַת מַצּוֹת צְדָקָה, כִּי עֲנָן מַצּוֹת
הַצְּדָקָה הוּא טוֹבַת עֲצָמוֹ נוֹסֵף עַל טוֹבַת זוּלָתוֹ, וְהֵנִי
דְּלִבֵּד זֹאת מֶה שֶׁמִּמְלֵא לְהַעֲנִי אֶת מַחֲסוּרוֹ, הֵנָּה הַפְּנָה
בְּזָה הַכְּפִיָּה וְהַבִּטּוֹל שְׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "מִשְׁפָּט וְצְדָקָה
בִּיעָקֵב אֶתֶּה עֲשִׂיתָ", וְכְתִיב "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ הָרִי" לַעֲשׂוֹת
צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, וְכְתִיב "וְהִיָּה מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם",
עֲשִׂיָּה וּכְפִיָּה דּוֹקָא, שֶׁשּׁוֹפֵט אֶת עֲצָמוֹ מִהַדְּבָרִים
הַמְתָּרִים, וְצְרִיף לְחֲשֹׁב הֵיטֵב מֶה שֶׁהוּא לוֹ בְּהִתְכַּחַח
לְנִפְשׁוֹ, וְהַשְׁאָר הוּא מוֹתָרוֹת צְרִיף לְתַת לְזוּלָתוֹ, וְלֹא
אֲמָרוּ "חִיִּיף קוֹדֵמִין" אֲלֵא בְּעִנִּי מַעֲשֶׂה שֶׁהִיָּה בְּקִיתוֹן
שֶׁל מִים שְׁלֹא הִסְפִּיק לְשִׁגְיָהֶם, אֲבָל זֹאת אִי אֲפָשֶׁר
שֶׁהוּא יִתְעַנֵּג בְּכָל מִיָּה תַעֲנוּג בְּדָבָרִים הַמְתָּרִים וְחִבְרוּ
גְּמוֹת בְּרַעֲב חֶסֶד וְשְׁלוֹם, וְהָאֵדָם צְרִיף לְרַעַת דְּמָה
שְׁנוֹתָנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה שֶׁפַּע רַב אִינוּ רַק בְּשִׁבִּיל עֲצָמוֹ,
כִּי מִי שְׂאִינוּ מְטַעָה בְּעֲצָמוֹ הָרִי יִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב לְמָה
נִתְּנָה לוֹ הַשְּׁפָעָה כְּזוֹ, וְכִי בְּאֵמֶת הָרִיחַ זֹאת, וְהָרִי חִבְרוּ
טוֹב מִמֶּנּוּ וְלְמָה אֵין נוֹתָנִים לוֹ, אֵין זֹאת אֲלֵא דְמָה

1 כלי לאלקות. ולכן זה כל האדם, בהתחלת עבודתו
2 צריך ליגע עצמו בביגיעת נפש וביגיעת בשר להכניע

5 סוגי התבוננות להכניע גסות רוחו, או ביטושים וסיגופים. ע"י יציאה מארץ דקליפה –
6 "מקבל" מתענוגי העולם, אל הארץ – ביטול רצונו למעלה מטעם ודעת, יגיע לשורש
7 הנשמה.

8 ה) והנה העצה לזה להכניע הגסות, צריך לידע בנפשו
9 הסבה שגורמת לו הגסות, אם היא ממה
10 שלמד תורה הרבה וכדומה בענינים אלו, צריך להיות
11 לו שעות קבועות להתבונן איך שאין לו להתגאות בזה,
12 והוא כי הרי אמרו רז"ל "אם למדת תורה הרבה אל
13 תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת", כי אין להתגאות
14 רק כשעושה דבר ביתרון, אבל במה שעושה דבר
15 שנצטוו ובשביל זה נברא ואם לא יעשה זאת לא
16 תשלם הכונה אין לו מה להתגאות בזה, וגם צריך
17 לדעת דכמה שלמד לא הגיע לעמק אמיתית חכמת
18 התורה, כי עמוק עמוק הוא מי ימצאנה וארצה מארץ
19 מדה ורחבה מני ים, וכשיתאמת אצלו שלא הגיע
20 לעמקה ממילא לא תהיה לו מזה התנשאות הנפש. גם
21 צריך להתבונן מה פעלה בו התורה שלמד, ויהיה
22 ממארי דחושבנא בפרטי מחשבה דבור ומעשה, ואם
23 ימצא שאינם כדבעי למהיטי הרי הוא גרוע ממי שלא
24 למד, ויחברו אם היה לומד היה בודאי טוב ממנו ובו
25 לא פעל אור התורה מאומה, ומוכן מזה גופא מה
26 שמשא את עצמו בלמוד התורה שזה היפך פגות
27 התורה, כי אור התורה צריך לפעל בטול בנפשו,
28 דאורייתא מחכמה נפקתו, וחכמה היא בחינת בטול,
29 כח מה, ולכן חכמה היא אות י' שהוא ענין אצירת
30 גרמיה, והינו מפני הקרוב דבחינת חכמה לאור אין סוף
31 ברוך הוא, דכל שיותר קמיה יותר בלא"ה, ולכן התורה
32 שהיא חכמתו ורצונו יתברך הרי היא פועלת בטול
33 בנפשו, וזה שמתנשא מלמוד התורה הלא מוכן כמה
34 רחוק הוא מאמתית התורה, וכשיהיה שעה ארצה
35 לעתים קרובות בהתבוננות אלו וכיצא באלו יפעל
36 בנפשו ההכנעה והשפלות. ואם הגסות היא מצד טבע
37 תולדתו, שבתולדתו הוא חמרי וגם (בלשון אידיש
38 גראב געבאָרעניט), הנה צריך בטישים לבטש את עצמו,
39 וכמאמר רב מתיבתא בזהר, "אעא דלא סליק ביה נורא

מבטשין ליה, גופא דלא שלט ביה נהורא דנשמתא
מבטשין ליה וסלק נהורא", והוא ענין הסגופים
שמשגף את עצמו ועל ידי זה נכנע חמרו, וכמו העני
שהוא בשפלות מצד שמדפה בסיורים רחמנא לצלן,
כמו כן על ידי הבטושים שמבטש את עצמו יכנע חמרו
ויפעל בעצמו השפלות שיוכל להיות קרוב לאלקות
בתפלה ותורה. וזהו "לך לך כו" אל הארץ", דבכדי
שיהיה "לך לך" בתפלה, שייגע לבחינת בטול הרצון
שלמעלה מטעם ודעת, וזהו על ידי "הארץ" ודקא,
שהוא בחינת הכנעה ושפלות, וכמאמר רז"ל "אין
עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", ופרש רש"י
הכנעה ושפלות. וזהו "ויאמר הו' אל אברהם לך לך",
שילך בעבודתו להגיע לשרשו ומקורו על ידי עבודת
הבורים, אבל תחלת הכל צריך להיות היציאה מבית
אביו וממולדתו ומן הארץ, וחשיב כאן באפן סדר
העבודה, דתחלת הכל הוא היציאה מארצו, הינו
מהארץ דלעמית זה, דכשם שיש ארץ בקדשה שהוא
ענין הבטול, הנה כן יש ארץ בלעמית זה, כמו שכתוב
"וימצאו בקעה בארץ שנער" שהוא היפך מאלקות,
וארץ זאת היא גם כן ענין השפלות, והוא מה שמשפיל
את עצמו לקבל מהדברים הגשמיים מתענוגי עולם
הזה, דהאדם הוא בחיר הנבראים – מדבר, שלמעלה
מצומת וחי, וכשמקבל מצומת וחי הרי זה שפלות,
אמנם סבת השפלות היא מצד ההתנשאות, לכן אינו
יכול לשלט על רוח תאווה כבמה הנמשכת אל צרכי
הגוף וזה כל מהותה, וצריך להיות ההלוח מארצו –
הארץ דלעמית זה, ולהיות בבחינת ארץ דקדשה שהוא
בחינת השפלות דקדשה, וממולדתו – הוא ענין
הרגילות, דכל הענינים בתורה ומצוות ומדות טובות לא
יהיו על צד ההרגל כי אם מצד העבודה, ומבית אביך
– הוא ענין תקון המחין, אשר כל שכלו יהיה מסור
לתורה ומצוות ולעבודה שפלה.

בס"ד*, שבת פרשת לך לך, תש"ב

יד. מבעלי החשבון. טו. כפי שצריך להיות. טז. התורה - מחכמה (של הקדוש ברוך הוא) יצאה. יז. הקטינה עצמה. יח. דכל
שיותר לפניו (הרי הוא) יותר כלא כלום. יט. נולד גם (מגושם). כ. וכמאמר ראש הישיבה (בגן עדן) בזוהר: עץ שהאש
אינה עולה (שולטת) בו - מבטשים אותו, (כמו כן) גוף שאין שולט בו אור הנשמה - מבטשים אותו ועולה האור.

ליל ב' דראש השנה

ד. בי"ט כסלו תרמ"ט אמר הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק:
חסידים, על ידי הנהגותיהם ושיעורי לימוד
חסידות ברבים והתעסקותם בתפלה, תפלה חסידית
בלווית ניגון חב"די ועשיית טובה ליהודי בפרנסה, -
נעשו גם רוכלי הכפרים ואנשי השוק החסידיים
לבעלי מדריגה, לכאלה שאור הנשמה מאיר בהם
בגלוי.
ה. בליל שני של ראש השנה תרנ"א סיפר הוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שבלייל שני של ראש השנה
תרל"ג סיפר הוד כ"ק אביו אאמו"ר הרה"ק
מוהר"ש, מה ששמע מהוד כ"ק אביו אאמו"ר "צמח
צדק", מה ששמע - יחד עם כ"ק דודו וחותרו, הוד
כ"ק הרה"ק אדמו"ר האמצעי - בליל שני של ראש
השנה תקנ"ט מהוד כ"ק זקנו רבנו הזקן, שבהיותו
בפעם הראשונה אצל מורו ורבו הרב המגיד
ממזריטש, סיפר הרב המגיד, מה שכ"ק רבו מורנו
הבעל-שם-טוב אמר פעם אחת בליל שני של ראש
השנה:
אבינו שבשמים רוצה לשמוע את בניו אומרים
מעלותיו ומשבחים אותו בשבחים עצמיים, שלא רק
מלאכים שחם שכליים נבדלים, אלא גם ספירות
דאצילות העליון שיש להן שייכות לחכמה ושכל של
עולמות בריאה-יצירה-עשיה - אינם יכולים לקבל
ולהבין את ה'נחת רוח' שלמעלה.
ו. הצדיקים הנסתרים ותלמידי מורנו הבעל שם
טוב, היו הולכי דרכים, נודדים מעיר לעיר ומכפר
לכפר, ובכל מקום בואם היו מתחברים אל האנשים
הפשוטים ומדברים במעלותיהם של סוחרי השוק
ובעלי מלאכה הפשוטים.
הצדיק הנסתר ר' קהת, תלמידו המובהק של
הבעל שם טוב, היה פעם בשוק ביום של ירד,
והסתובב בין סוחרי השוק. נתקל בחבורה של סוחרי
סוסים שבאו לקנות ולמכור סוסים ובהמות. והנה
שומע הוא אחד מהם אומר לחברו: בתהלים כתוב¹
"אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'", הסוס חושב
שנותנים מתג בפיו כדי שלא ישכח על מלאכת
האכילה, אבל אתה אל תהיה כך, אלא "הבין", שכן
תבין.
כשיסיפר הצדיק ר' קהת לבעל-שם-טוב מה
שראה בהלכו בשוק ועל שיחתם האמורה של שני

א. כל תנועותיו והנהגותיו של הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק היו מסודרות בסדר פנימי וטעם מיוחד על פי
תורת הנגלה, כפי הנוסח המפורסם בלשון החסידים,
יהודי של שולחן-ערוך, שכל תנועה, אפילו דיבורי
חול ותנועות גופניות הם בהנהגה של ה'שולחן ערוך'.
מנהגי רבותינו הם בקבלה מהוד כ"ק רבנו הזקן.
כבר בימי נעורו היה כ"ק רבנו הזקן נוהג בכל
היממה הראשונה של ראש השנה, מאחרי מנחת ערב
ראש השנה עד תפלת ערבית של הלילה השני של
ראש השנה, לעסוק באמירת תהלים, כפי שראה את
אביו הרב ר' ברוך נוהג כך, ובהנהגה זו נהג הוד כ"ק
רבנו הזקן גם כשגדל.
ב. כשהיה הוד כ"ק רבנו הזקן אצל מורו ורבו
הרב המגיד ממזריטש, ראה שרבו, המגיד, מתפלל
תפלת המנחה בערב ראש השנה באריכות גדולה
ובקול ניגון של התעוררות ובכיות עצומות, כמי
שנפרד מאוהבו הנאמן, ובשעות היום כבר החל
באמירת תהלים בהתעוררות פנימית עד תפלת
ערבית.
תפלת ערבית של ליל ראשון של ראש השנה
התפלל הרב המגיד ממזריטש באריכות גדולה במשך
כמה שעות ובבכיות עצומות. לאחר מכן אכל סעודת
יום-טוב ולא דיבר בה שום מלה, אפילו לא בעניני
תורה, בירך ברכת המזון על הכוס וחילק שיריים
מכוס של ברכה לתלמידיו והוסיף יין לכוסו כשיעור
חיוב ברכה אחרונה.
כך גם בקריאת שמע שעל המיטה בליל ראשון
של ראש השנה, האריך הרב המגיד כמה שעות
בהתעוררות גדולה וכל הלילה עסק באמירת תהלים.
ג. כך, בסדר זה הדריך כ"ק רבנו הזקן את בניו
ונכדיו, וכך נהגו אבותינו רבותינו הקדושים בכל דור
ודור.
רק אחרי תפלת ערבית של הלילה השני של ראש
השנה, היו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
אומרים מאמרי חסידות ברבים.
בסעודת ליל שני של ראש השנה, היו הוד כ"ק
אבותינו רבותינו הקדושים מספרים סיפורים
והנהגות שונות מכ"ק מורנו הבעל שם טוב ותלמידיו,
מהרביים ומזקני החסידים, מאורח חייהם ומנהגיהם
וכן מהנהגות חסידים אנשים פשוטים - אנשי שוק
ורוכלי כפרים.

הוא וברוך שמו" גורמת נחת רוח בעצמות המאציל
העליון.
י. בליל ב' של חג הסוכות תרנ"ב, סיפר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק, מה ששמע מהוד כ"ק אביו
אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, בהתוועדות שמחת בית
השואבה תרל"ח, במה שאומרים רז"ל שבימי חזקיה
היו בני ישראל יודעי תורה גדולים, כמאמר רז"ל²
"בימי חזקיה בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו
תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בדיני טומאה
וטהרה".
בימי הרשב"י היו ינוקות יודעים ובקיאים
בפנימיות התורה.
ובימי מורנו הבעל שם טוב היו אנשים הנראים
לפשוטים, יהודי-שוק, רוכלי כפרים ובעלי עגלות,
למדנים ובקיאים בנגלה ובקבלה, בהם האיר אור
נשמתם בגילוי כפי שהיא בשרשה באצילות העליון.
יא. בענין ברכת בורא פרי העץ, שמברכים
בתחילת הסעודה שבליל ראש השנה, על תפוח
דבש, אם היא פוטרת ברכת בורא פרי העץ של
קינוח הסעודה - לפתן של תפוחים - שבסוף הסעודה
- ישנה למדנות גדולה. אני מברך כעת, מפני
שלכתחילה חשבתי שלא לצאת בברכה הראשונה.

ליל ב' דדאש השנה, ה'תש"ב

סוחרים הסוסים, התלהב הבעל-שם-טוב מאד בניגון
ובדביקות עצומה.
ז. זה המקור והתולדה של ניגון הדביקות, בו היו
רבנו הזקן וכל הרביים הבאים אחריו, מתפללים
תפלת ערבית בליל ראשון של ראש השנה, בדביקות
מסורה ובבכיות קורעות לב, כמי שמבכה מותו של
אוהבו הנאמן.
ח. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק סיפר, שבראש
השנה הראשון שהסבא היה בביתו בבואו ממזריטש,
התפלל באריכות בלילה הראשון של ראש השנה,
והיתה אותה שנה שנת ברכה. שפע הברכה הרוחנית
בעבודת החסידים באותה שנה, עורר קטרוגו של
השטן על העבודה העצמית והפנימית של הוד כ"ק
רבנו הזקן. אך, כיוון שהוד כ"ק רבנו הזקן היה נשמה
חדשה, שמסר את נפשו להקניית דרך הבעל שם טוב
באהבת ישראל ועל עבודת הוי' בעבודת התפילה
ואשר קירב אנשים פשוטים והסביר ברבים מעלת
התמימות של אנשים פשוטים, - כל זה ביטל את
הקטרוג.
ט. כשבא הרבי ממזריטש, החל לקרב אנשים
פשוטים, ואמר שדרך העבודה שקיבל מהרבי, המגיד
ממזריטש, בשם רבו, הבעל שם טוב, היא, לקרב
אנשים פשוטים, שקריאתם "שמע ישראל" ו"ברוך

(2) ראה סנהדרין צד, ב.

אגרות קודש

[שלחי חורף תרצ"ג]

עשיתי. בהתראותי עם הד"ר ראזין שי' בפאריז בארתי לו
הנחיצות אשר יגבילו לכה"פ סך אלף שקל לשלוח ע"י
טרגסין מדי חדש בחדשו, עפ"י הרשימות של המצטרכים
מרבנים שובי"ם מלמדים זקנים ובני תורה שהם
הסובלים ביותר, ויושלח להם ישר על כתובתם, גם הוא
בעצמו יודע היטיב המצב בהוא אשר בפו"מ גועים, והעיד
לי אשר בעצמו ראה נפוחי רעב ר"ל, והבטחתו לי להשתדל
בזה, וכפי המצב בהוא אם ח"ו הדזונט לא יעזר בזה מי
יודע מה יוכל להיות.
ובזה הנני פונה לכבודו להיות בעזר דבר זה להביאו
בעזה"י מהכח אל הפועל, עלינו להביט על המצב בהוא
בעינים פקוחות, לפי החומר המקובץ אצלי, הנה הרבנים,
מי שהיו שובי"ם, מי שהיו מלמדים, זקנים ובני תורה,
אשר לפי חוקי המדינה הם מושללי כל זכות לקבל צרכי

כל החורף הייתי - לי"ע - שלא בקו הבריאות. מצות
הרופאים חזקה עלי להנפש מכל עבודה, וגם כהיום עוד
חלוש הנני השייית ישלח לי רפוי"ש בתוך כלל אחב"י שי'
הצריכים רפואה בגו"ר.
אמנם מצב אחינו שי' הגועים ברעב ממש אין נותנים
לי מנוח אף רגע, המצב נורא ואיום ואירעו ר"ל כמה
מקרי מות, כל השתדלותינו אצל האדונים הנכבדים ד"ר
קאהן וד"ר ראזין יחיו לא פעל מאומה, באמרם אשר
הקופה ריקנית היא, ואין להם שום מקור על הוצאות
כאלו. אחרי רוב דיבורים העמידו על עצמם ונתנו עזר זמני
לצרכי פסח סך אלף שקל על ידי והביעו חפצם כי בעד
סכום של שלש מאות שקלים ישלחו חבילות של קמח
פסח, ושבע מאות שקלים לשלוח עזרה ע"י טארגסין, וכן

- 1 אוכל, הם כשמונה אלפים נפש, ירחמם השם.
 - 2 השמונה אלפים נפשות הללו, ח"ו וח"ו עומדים - הי
 - 3 לא תהי' - על מפתן הכליון על ידי רעב, נוסף על צרתם
 - 4 בגזירה החדשה ח"ו להגרש מהעירות ולשלחן לארץ גזרה.
 - 5 אנחנו כולנו מבלי התחשב עם מצבנו הפרטי והכללי,
 - 6 מחוייבים להושיט להם פרוסת לחם מדי חדש בחדשו,
 - 7 ובאם לאו עלינו לדעת ברור אשר ח"ו וח"ו יגרם אסון,
 - 8 ובכן עלינו כולנו להתאחד למצוא עצה נכונה בסדר מסודר
 - 9 להציל נפשותיהם מרדת שחת, ולא אפונה כי בעזה"י
 - 10 ימצא, כאמור ותשועה ברוב יועץ.
 - 11 בהעזרה של אלף שקל לחודש שתתן הדזוינט יהי עזר
 - 12 כפול, אשר גם ביוראפ יוסדו ועדי עזרה להאומללים
 - 13 ירחמם השם, והנני מחכה תשובתו של כבודו בהקדם
 - 14 האפשרי.
 - 15 ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו בחג כשר ושמח בגו"ר.
- אג"ק מוהרי"צ נרד יז

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מ"ח, ה'תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח אי"ע נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שמואל

אלעזר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו מערב חה"ס וד' מ"ח. ופותחין בברכה לברך בברכת מזל טוב על הולדת בנם שי' ובטח כבר נכנס לבריתו של אברהם אבינו וכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים והוא וזוגתו שיחיו יקבלו ממנו רוב נחת חסידות...

אף ששלחו ובעזה"י ישלחו גם להבא דברי דפוס באופן ישר לעורך המודיע בכ"ז בודאי גם כת"ר יעמוד על המשמר והזירוז שיפרסמו את הענינים שבהם הנוגעים לרבים.

ומסרתי להמזכירות אשר גם שם כת"ר יכנס ברשימת אלו המקבלים הקונטרסים וכו'.

...השקפת התורה היא, אשר במקום שאפשר להציל ילד מחינוך של כפירה ר"ל לחינוך של הידור מצוה בתכלית וכו' בודאי צריך לעשות כל ההשתדלות בזה ואם אי אפשר באופן כזה אלא עכ"פ לחינוך של שו"ע גרידא בלא לפנים משה"ד, או עוד גרוע מזה עכ"פ לחינוך של שמירת עיקרי הדת והחמורות שבתורה, הרי ג"כ צריך להשתדל להצילו ובלבד שלא יטמע בין העכו"ם ולקבל חינוך של כפירה ר"ל.

וכל האומר שבאופן כזה הרי מה לו ולצרה הזאת, ובפרט שלאחר שכבר הי' הילד **ברשותו** ומושך את ידו מפני היראה מה יאמרו הבריות ה"ז לא רק **גורם** אלא גם דוחה **בידיו ממש** את תלמידים אלו ומוסרם לחינוך נגד דתי.

וידוע אודות אחד מנשיאנו הק' שהי' עונה לשואליו במכתב גם בחוה"מ וכפתגמו "איד קען מיט איבער מיינעם א הידור פארבויגען אויף יענעמס א עיקר", ועאכו"כ שמפני חשבונות של פוליטיקה וכיו"ב אסור לאבד אפי' נפש אחת מישראל, ועאכו"כ כשהנדון הוא ע"ד מאות ואלפים מבני ישראל ועאכו"כ שהנדון הוא ע"ד תלמידים ותלמידות שכבר היו ברשותם, ועל מנהלי המוסדות האחריות השלימה בעשיית כל מה שביכולתם שישארו עכ"פ נאמנים לדתם, אף שעדיין אין בידם לפעול שישארו חסידים או אולמות'שע מהדרים במצות ביותר וכו' וכו'...

הצווי "לך-לך" - הפך להיות שלים ה', הפועל מצד צווי הבורא.

פרשת לך-לך

יב « וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לךְ־לךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ: ^א וְאָנֹכִי לְנֹי גְדוֹל וְאֲבִרְכְּךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: ^ב וְאֲבִרְכָה מִבְרַכְיָךְ וּמִקַּלְלְךָ אֲדָר וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: ^ג וְיִלְדָּךְ אֲבָרְם כָּאֲשֶׁר דִּבַּר אֵלָיו יְהוָה וְיִלְדָּךְ אֹתוֹ לֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: ^ד וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־פְּלִרְכֹּשֶׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בַּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן: ^ה וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם בָּאָרֶץ עַד מָקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְנַעֲנִי אֹז בָּאָרֶץ: ^ו וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: ^ז וַיַּעֲתֶק מִשֶׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבַן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ^ח וַיִּסַּע אֲבָרָם הַלֹּךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּה: ^ט פ וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרֵימָה לָגוֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בָּאָרֶץ: ^י וַיְהִי כָאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח־מֶרְאָה אֹתָּהּ: ^{יא} וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ וְאֵת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יַחֲיוּ: ^{יב} אֲמַר־נָא אַחֲתִי אֵת לִמְעַן יִיטְבְּלִי בַּעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּלְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לוקסי שיחות כ עמ' 59)

וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' (יב, ח)

שְׁהִיָּה קוֹרָא בְּקוֹל גְּדוֹל . . אֵת שֵׁם ה', מוֹדִיעַ אוֹתוֹ

וְאֶלְקוֹתוֹ לְבָנֵי אָדָם (רמב"ן)

אֵין הַכְּנָנָה שְׁאֵבְרָהֶם אֲכִינוּ הַמִּשְׁפָּה לְפָרְסָם אֵת הָאֻמִּינָה בְּה' גַּם בָּאָרֶץ כְּנָעַן, אֵלָּא שֶׁבָּאָרֶץ כְּנָעַן עָשָׂה זֹאת בְּאֶפֶן שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ לַעֲבוּדָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת. שָׁכַן, בְּהִיּוֹתוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ עָסַק בַּעֲבֹדָה זֹו מִצַּד הַכְּנָנָה שְׁלֹו וְהַכְּרָה שְׁלֹו (בְּלִשׁוֹן הַרְמָב"ם: "וְהַכִּין קוֹ הַצֶּדֶק מִתְּבוֹנָתוֹ הַתְּבוּנָה"), וְאֵלּוֹ לְאַחֵר

שְׁנֵי יְהוָה כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד: ^א וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרֹעֶה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פְּרֹעֶה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֹעֶה: ^ב וְלֹאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לֹו צֹאן־וּבִקָּר וְחֲמֹלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחָת וְאֶתְנַת וְגַמְלִים: ^ג וַיִּנָּע יְהוָה | אֶת־פְּרֹעֶה נֹגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשָּׁת אֲבָרָם: ^ד וַיִּקְרָא פְּרֹעֶה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: ^ה לָמָּה אָמַרְתָּ אַחֲתִי הִוא וְאִקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קָח וְלָךְ: ^ו וַיֵּצֵאוּ עָלָיו פְּרֹעֶה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹו: ^ז יג « וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לֹו וְלֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה: ^ח וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה בַּכֶּסֶף וּבַיָּהֳב: ^ט וַיִּלְכֹּד לְמִסְעָיו מִנִּגְב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֹהֶלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי: ^י וְאֵל־מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשֻׁנָּה וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לוקסי שיחות ה עמ' 64)

וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרֵימָה (יב, י)

יִצְיָאָתוֹ מִן הָאָרֶץ . . מִפְּנֵי הָרָעַב, עֲזוֹן אֲשֶׁר חָטָא (רמב"ן) אֵין הַכְּנָנָה לְחִטָּא מִמֶּשׁ, שְׁחָרִי אֲבָרָהֶם "עָשָׂה יֵצֵר הָרַע טוֹב" (ירושלמי ברכות ט, ה), וְלֹא הָיָה לוֹ כָּלֵל יֵצֵר הָרַע (וְכָל אֲבָרָהֶם שֶׁל הָעָבוֹת הָיוּ בְּכַחֲנִית 'מִרְכָּבָה' כָּל יְמֵיהֶם). אֵלָּא הַכְּנָנָה הִיא לְחִטָּא מִלִּשׁוֹן חֲסִדוֹן (כְּמוֹ "וְהָיָה אֲנִי וְשִׁלְמָה בְּנֵי חֲטָאִים"), הִינֵנו שְׁגָרָם חֲסִדוֹן בְּהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֹר וְאֶלְקִי. וּבְדִגְמַת מַעוֹט הָאֹר בְּסִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁבְּכָל דִּרְגָּה יֵשׁ מַעוֹט אֹר בִּיחֹס לְדִרְגָּה שְׁלִמָּעֵלָה מִמֶּנָּה.

שְׁלִישִׁי ה' וְגַם־לְלֹט הִחֲלֹךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבִקָּר וְאֹהֲלִים: ^א וְלֹא־נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לִשְׁבֹּת יַחֲדוֹ כִּי־הָיָה רְכֹוֶשׁ רָב וְלֹא יָכֹלוּ לִשְׁבֹּת יַחֲדוֹ: ^ב וַיְהִי־רִיב בֵּין רַעֲי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רַעֲי

מקנה-לוט והפנעני והפרזי אז ישב בארץ: ^ה ויאמר אברהם אל-לוט אל-נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך בראנשים אחים אנחנו: ^ו הלא כל-הארץ לפניך הפרד נא מעלי אס-השמאל ואימנה ואס-הימין ואשמאילח: ^ז וישא-לוט את-עיניו וירא את-כל-כפר הירדן כי כלה משקה לפני ^ח שחת יהוה את-סדם ואת-עמרה בגן-יהודה בארץ מצרים באכה צער: ^ט ויבחר-לו לוט את כל-כפר הירדן ויפע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו: ^י אברהם ישב בארץ-כנען ולוט ישב בערי הכפר ויאהל עד-סדם: ^{יא} ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד: ^{יב} ויהוה אמר אל-אברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן-המקום אשר-אתה שם צפנה ונגפה וקדמה וימה: ^{יג} כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד-עולם: ^{יד} ושמתי את-זרעך כעפר הארץ אשר ^{טו} אס-יוכל איש למנות את-עפר הארץ גם-זרעך וימנה: ^{טז} קום התהלך בארץ לארפה ולרחבה כי לך אתננה: ^{יז} ויאהל אברהם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן-שם מזבח ליהוה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת י' חשון תשמ"ה)

וגם ללוט ההולך את אברהם היה צאן ובקר ואהלים (יג).

(ה)

מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר מרי נכסי ציבי משך

(התחבר לבצל נכסים וייטב גם לך)... דחתיב וגם ללוט וגו'

(ב"ק צג, א)

הרי אומר, שהשפעתו החיובית של שכן טוב (ולאידך, השפעתו השלילית של שכן רע) היא דבר שרואים במוחש, עד שאפלו סתם "אינשי", אינם יהודים, מכירים בה. והשפעה זו חזקה עד כדי כך, שאף שהיתה פאן שכנות ארעית בלבד, הליכה יחד בדרך, ולא שכנות של קבע - הביאה שכנות זו הן ברכה ללוט, רבוי נכסים, והן העדר גלוי השכינה לאברהם (רש"י פסוק יד).

רבי יד * ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים: ^ב עשו מלחמה את-פרע מלך סדם ואת-ברשע מלך עמרה שנאב ^א מלך אדמה ושמאבר מלך כתיב צביים קרי צבויים ומלך בלע היא-צער: ^ג כל-אלה חברו אל-עמק השדים הוא ים המלח: ^ד שתיים עשרה שנה עברו את-כדרלעמר ושלש-עשרה שנה מרדו: ^ה ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויפו את-רפאים בעשתרת קרנים ואת-הזוזים בהם ואת האמים בשוה קריתים: ^ו ואת-החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר על-המדבר: ^ז וישבו ויבאו אל-עין משפטל הוא קדש ויפו את-כל-שדה העמלקי וגם את-האמרי הישב בחצצן תמר: ^ח ויצא מלך-סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך כתיב צביים קרי צבויים ומלך בלע הוא-צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: ^ט את כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים את-החמישה: ^י ועמק השדים בארת בארת חמר וינסו מלך-סדם ועמרה ויפלו-שמה והנשאים הרה נסו: ^{יא} ויקחו את-כל-רכש סדם ועמרה ואת-כל-אכלם וילכו: ^{יב} ויקחו את-לוט ואת-רכשו בן-אחי אברהם וילכו והוא ישב בסדם: ^{יג} ויבא הפלטי ויגר לאברהם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשפל ואחי ענר והם בעלי ברית-אברהם: ^{יד} וישמע אברהם כי נשבה אחיו ויבק את-חניכיו וילדי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וידרך עד-דן: ^{טו} ויחלק עליהם ^{טז} לילה הוא ועבדיו ויפם וירדפם עד-חובה אשר משמאל לדמשק: ^{יז} וישב את

יִירָשְׁךָ: הַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטִינָא
הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר
אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ: וַהֲאִמֵּן בִּיהוָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות כ עמ' 54)

שְׂכָרְךָ תְּרַבֶּה מְאֹד (טו, א)

וְהָיָה דוֹאֵג וְאוֹמֵר, שְׂמָא קִבְּלִי שְׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתִי
(רש"י)

כְּתַב הַרְמְב"ם (תשובה י, ב) "אֲבָרְהָם אָבִינוּ . . . לֹא עָבַד
אֱלֹהִים מֵאַהֲבָה". וְקָשָׁה, אִם-כֵּן מְדוּעַ דָּאָג עַל קִבּוּל שְׂכָרוֹ. וְיֵשׁ
לומר, שֶׁהָיָה הַנּוֹתֵנָת: דּוֹקָא לְהִיטוּתוֹ עוֹבֵד ה' מֵאַהֲבָה, לֹא
רָאָה אֶת קִבְּלַת הַשְּׂכָר כְּדָבָר אִישִׁי, אֲלֹא כְחֶלֶק שֶׁל עֲבוֹדַת
ה', הֵיכֵן קִדּוּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם: כָּלֵם רוֹאִים, שְׂמִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה'
מִקִּבֵּל עֶשֶׂר וְכַבֹּד.

שְׂשִׁי וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּרִכְשִׁים לָתֵת לָךְ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ: הַיּוֹמָה אֲדֹנִי יְהוָה בְּכֹה אֲדַע כִּי
אִירִשְׁנָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח הָאָרֶץ לְיָדְךָ מִשְׁלֶשֶׁת
וְעוֹ מִשְׁלֶשֶׁת וְאֵיל מִשְׁלֶשׁ וְתֹר וְגוֹזֹל: וַיִּקַּח-לוֹ
אֶת-כָּל-אֲדָמָה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-
בְּתָרוֹ לְקִרְיָתָא רַעְהוּ וְאֶת-הַצֹּפֵר לֹא בָתָר:
וַיִּנְדֹּד הָעַיִט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרְהָם:
וַיְהִי הַשְּׂמֵשׁ לָבוֹא וַתִּרְדְּמָה גְּפֻלָּה עַל-אֲבָרְהָם
וְהָיָה אִמָּה חֲשֵׁכָה גְּדֻלָּה גְּפֻלָּת עָלָיו: וַיֹּאמֶר
לְאֲבָרְהָם יָדַע תִּדַּע בִּינְיָן יְהוָה זִרְעֶךָ בְּאָרֶץ לֹא
לָהֶם וְעַבְדִּים וְעָנִים אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אֲנִכִּי וְאַחֲרֵי-כֵן
יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל: וַאֲתָה תָּבוֹא אֶל-אֲבֹתֶיךָ
בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רַבִּיעִי
יָשׁוּבוּ תָנָה כִּי לֹא-שָׁלֵם עוֹן הָאִמְרִי עַד-הַנֶּה:
וַיְהִי הַשְּׂמֵשׁ בָּאָה וְעָלְמָה הָיָה וְהָנָה תִּנּוֹר עֶשֶׂן
וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזְרִים הָאֵלֶּה: בְּיָוִם
הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אֲבָרְהָם בְּרִית לֵאמֹר לְזִרְעֶךָ
נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד-הַנָּהָר

כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הָשִׁיב וְגַם
אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעַם: וַיֵּצֵא מִלְּךְ-סֹדֶם
לְקִרְיָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר
וְאֶת-הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר אֹתוֹ אֶל-עַמְּקָ שׁוּהוּ הוּא
עַמְּקָ הַמִּלְכִּי: וְכַל-כִּי-צִדְקָא מִלְכֵּךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן: וַיְבָרְכֵהוּ
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרְהָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם
וְאָרֶץ: וְכַרְוֵךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מִנֵּן צִדְקָא בְּיָדְךָ
וַיִּתֵּן-לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז)

וַיֵּצֵא הַפְּלִיט וַיַּגִּד לְאֲבָרְהָם (יד, יג)

זֶה עוֹג . . . וּמִתְכַּוֵּן שֶׁיִּהְיֶה אֲבָרְהָם וַיֵּשֶׁב אֶת שָׂרָה (רש"י)
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה נֶאֱמַר: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שְׂבָא וּמִצָּא
אֶת אֲבָרְהָם יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת עֲגוּת וְכו'. וַיֵּשׁ לְבָאָר,
שְׂבָאֲשֶׁר רָאָה עוֹג שְׂאֲבָרָה עוֹסֵק בְּמִצְוֹת אֲכִילַת מִצָּה,
מִיכָלָא דְמַהֲמָנוּתָא, אֲמוּנָה שְׁלִמְעָלָה מִן הַשֶּׁכֶל, הֵבִין
שְׂבֻדָּאִי יֵצֵא לְמַלְחָמָה כְּדִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת
נָפֶשׁ, דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם מִצַּד הַשֶּׁכֶל.

חֲמִישִׁי כֹא וַיֹּאמֶר מִלְכֵּךְ-סֹדֶם אֶל-אֲבָרְהָם תֵּן-לִי
הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ: וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֶל-
מִלְכֵּךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קִנְיָ
שָׁמַיִם וְאָרֶץ: אִם-מִחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל
וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי
הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אֲבָרְהָם: כִּי בְלַעְדִּי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ
הַנְּעָרִים וְחֶלֶק הָאִנָּשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֹל
אֲשָׁכַל וּמִמָּוָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: ס
טו אַחֲרָיִם הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֶל-אֲבָרְהָם בְּמַחֲזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרְהָם אֲנִכִּי
מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ תְּרַבֶּה מְאֹד: וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם
אֲדֹנִי יְהוָה מַה-תִּתֵּן-לִי וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עִרְיָי
וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְּמֶשֶׁק אֵלְעִיזֹר: וַיֹּאמֶר
אֲבָרְהָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע וְהָנָה בֶּן-בֵּיתִי
יִירָשׁ אֹתִי: וְהָנָה דְּבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא
יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא

לְאֲבָרָם: ׀ יִז ׀ וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן־תְּשָׁעִים שָׁנָה
וְתִשַׁע שָׁנִים וַיֵּלֶךְ יְהוָה אֶל־אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלָּךְ לִפְנֵי וַהֲיָה תָמִיד:
ב וְאַתָּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֹד
מְאֹד: ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֱתוֹ אֱלֹהִים
לֵאמֹר: ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן
גוֹיִם: ה וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אֲבָרָם וְהָיָה
שִׁמְךָ אֲבָרָהָם כִּי אֲב־הַמֶּזֶן גוֹיִם נִתְּתִיד:
ו וְהִפְרַתִּי אִתְּךָ בְּמֵאֹד מְאֹד וְנִתְּתִיד לְגוֹיִם
וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת טז)

המול לכם כל זכר (יז, י)

מִצְוֹת מִיֵּלֶה, הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָה הַיְּהוּדִי הָרִאשׁוֹן,
מוֹדָה עַל כָּל־לֵוִית הַמִּצְוֹת. א. רְשׁוּמָה נֶכֶד בְּגוֹף. וְהוּא הָדִין
לְכָל הַמִּצְוֹת, אֵלָּא שְׁאֵין רֶשֶׁם זֶה נִרְאֶה לְעֵינֵי בֶּשֶׂר. ב. יֵשׁ בָּהּ
גַּם תּוֹעֵלֶת גִּשְׁמִית, אֲכָל הִיא בְּאֵין־עֲרוּךְ לַתּוֹעֵלֶת הָרוּחָנִית.
וְאַף בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ תּוֹעֵלֶת בְּחַיִּי הַגּוֹף, אֲכָל הַתּוֹעֵלֶת בְּחַיִּי
הַנִּשְׁמָה הִיא בְּאֵין־עֲרוּךְ יוֹתֵר. ג. הַתִּינוּק בּוֹכָה וְצוֹעֵק מִפְּנֵי
הָעֵדֶר שְׂכָלוֹ, וְכַשִּׁיגְדֵּל - יִבְיָן. כְּמוֹ כֵּן, הַצּוֹעֵק עַל הַטֶּרֶחַ
וְהַהֶפְסֵד שֶׁבְּקִיּוּם מִצְוָה, הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי הָעֵדֶר הַשְּׂכָל.

שְׂבִיעִי: וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ
לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: ה וְנִתַּתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ אֶת ׀ אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן
לְאֶחָזֶת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: ז וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל
לָכֶם כָּל־זָכָר: ח וְנִמְלַתֶּם אֶת בֶּשֶׂר עֲרֻלְתְּכֶם
וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: י וּבִן־שְׁמֹנֶת
יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם וְיֵלֵד בֵּית
וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־זָכָר אֲשֶׁר לֹא מוֹזֶרְעֶךָ
הוּא: יא הַמּוֹל ׀ יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף
וְהָיְתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם: יב וְעָרַל ׀
זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בֶּשֶׂר עֲרֻלָּתוֹ וְנִכְרַתָּה

הַגְּדֹל גְּהִר־פָּרָת: יג אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקִּנִּי וְאֶת־
הַקִּדְמֹנִי: יד וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִי וְאֶת־
הַרְפָּאִים: טו וְאֶת־הָאֻמְרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: ס טז ׀ וְשָׂרִי אִשְׁתְּ
אֲבָרָם לֹא יֵלֶדָה לוֹ וְלֹא שְׂפָחָה מִצְרִית וְשִׁמְהָ
הָגֵר: ז וְהָאֻמְרִי שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי
יְהוָה מִלֵּדֶת בִּאֲנָא אֶל־שְׂפָחָתִי אוֹלִי אֲבָנָה
מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי: י וְתִלָּךְ שָׂרִי
אֶשְׁת־אֲבָרָם אֶת־הָגֵר הַמִּצְרִית שְׂפָחָתָה מִקֶּץ
עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁכַּת אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְתִתֵּן
אֹתָהּ לְאֲבָרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: יא וַיָּבֹא אֶל־הָגֵר
וְתִהְיֶה וְתֵרָא כִּי הָרְתָה וְתִקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:
יב וְהָאֻמְרִי שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי
נִתַּתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקְךָ וְתֵרָא כִּי הָרְתָה וְאִקַּל
בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ: יג וַיֹּאמֶר אֲבָרָם
אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שְׂפָחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שָׂרִי וְתִבְרַח מִפְּנֶיהָ: יד וַיִּמְצְאָהּ
מִלֵּאָדָּה יְהוָה עַל־עֵין הַמּוֹם בְּמִדְבָּר עַל־הָעֵין
בְּדֶרֶךְ שׁוּר: טו וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפָחַת שָׂרִי אִי־מוֹדָה
בָּאת וְאַנֶּה תִּלְכִּי וְהָאֻמְרִי מִפְּנֵי שָׂרִי גְבֻרָתִי
אֲנֹכִי בְּרַחֲתִי: טז וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָדָּה יְהוָה שׁוּבִי
אֶל־גְּבֻרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ: יז וַיֹּאמֶר לָהּ
מִלֵּאָדָּה יְהוָה הִרְבָּה אֲרָבָה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר
מִרְבּוֹ: יח וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָדָּה יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה
וְיִלְדָתָ בֶּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה
אֶל־עֲנִידְךָ: יט וְהוּא יְהוָה פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד
כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכָּן: כ וְתִקְרָא שֵׁם־
יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֶתָּה אֵל רֹאִי כִּי אִמְרָה הִגַּם
הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי: כא עַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר
בָּאָר לְחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין פָּרָד: כב וְתִלָּד
הָגֵר לְאֲבָרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־
יֵלְדָה הָגֵר יִשְׁמַעְאֵל: כג וְאֲבָרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
וַיָּשָׁךְ שָׁנִים בְּלִדְת־הָגֵר אֶת־יִשְׁמַעְאֵל

אֲבָרָהֶם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: ❶ וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יֵלִיד
בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו אֹתוֹ:

פפפ קב"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדָּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֻתָהּ וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם,
וַיְתַנְשָׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָהּ דְּקִדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

מפטיר כה וְאֲבָרָהֶם בְּנֵי־תִשְׁעִים וַתִּשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלֹו
בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: ❷ וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בְּהַמְלֹו אֶת בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: ❸ בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה נִמְלֹו אֲבָרָהֶם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: ❹ וְכָל־אֲנָשֵׁי
בֵּיתוֹ יֵלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו
אֹתוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יח)

וְלֵה שְׁפָחָה מִצְרִית, וְשְׁמָהּ הָגֵר (טז, א)
מִצְרִית - רומז לעֲנִי עוֹלָם הַזֶּה, שְׂכָלָם בְּגִבּוֹל וּבְמִצְר.
הָגֵר - עֲנִינֵי הָעוֹלָם הֵם בְּדֶרֶךְ אֲרָעֵי וְגִרּוֹת בְּלִבָּד, כְּמֵאֲמַר
רַז"ל הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמֶה לְפְרוֹזְדוֹר, שְׁאִין דָּרִים בּוֹ.

הַנֶּפֶשׁ הִהוּא מַעֲמִיָּה אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר: ❶
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרָהֶם שְׂרִי אֲשֶׁתְּךָ לֹא־
תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: ❷ וּבִרְכַּתִּי
אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבִרְכַּתִּיהָ וְהִיִּתָּה
לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: ❸ וַיִּפֹּל אֲבָרָהֶם
עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָפֹו הֲלָבֵן מֵאֵה־שָׁנָה
וְיֹלֵד וְאִם־שָׂרָה תִּבְתַּת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:
וַיֹּאמֶר אֲבָרָהֶם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹו וַיִּשְׁמָעֵאל
יְחִיָּה לְפָנָיו: ❹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה
אֲשֶׁתְּךָ יֵלֶדֶת לָךְ בֶּן וְקִרְאָתָּ אֶת־שְׁמוֹ וַיִּצְחַק
וַתִּקְמָתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזִרְעוֹ
אַחֲרָיו: ❺ וְלִישְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה | בְּרַכַּתִּי
אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמָאֵד מְאֹד
שָׁנִים־עֶשְׂרִי נְשִׂאִם וְיֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל:
❻ וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לָךְ
שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרִית: ❼ וַיִּכָּל
לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהֶם: ❽ וַיִּקַּח
אֲבָרָהֶם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל־יְלִידֵי בֵּיתוֹ
וְאֶת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵּית
אֲבָרָהֶם וַיָּמַל אֶת־בֶּשֶׁר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים: ❾ וְאֲבָרָהֶם
בְּנֵי־תִשְׁעִים וַתִּשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלֹו בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ:
❿ וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלֹו
אֶת בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: ❶ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלֹו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְּחִיהָ שְׁלוֹם. אֲרֻךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְלָאָהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שִׁמְקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמִצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִילת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(כו) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב, עִם יִשְׂרָאֵל, בְּרֹאֲתָם אֲנִי גְלוּתָם וְהִלֵּךְ לִבִּם מִלְּהֶאמֶן בִּישׁוּעָה, אִמְרֵי לָהֶם הַנִּבְיָא, אַתָּה יַעֲקֹב לָמָּה תֹאמַר כֹּכָה. "יַעֲקֹב", הַכּוֹנֶה לְחֻמּוֹן הָעָם, שֶׁהֵם אוֹמְרִים דְּבָרֵיהֶם בְּפִשְׁטוּת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "אִמְרָה". וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל, "יִשְׂרָאֵל" הַכּוֹנֶה לְגִדּוּלִים וְרֹאשֵׁי הָעֵדָה,

שֶׁהֵם מְדַבְּרִים דְּבָרֵיהֶם עִם הַסִּבְרִים וּמַעֲמִים, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "דְּבֹר".

נִסְתַּרְהָ דְרָכֵי מוֹד, הָעֵלִים עֵינָיו מִכָּל מַה שֶּׁעֲבָדְנֵהוּ. וּמֵאֲלֹהֵי

מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר, הָעֲבִיר מִלְּפָנָיו מִשְׁפֵּט הַגָּמוּל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשֹׁלֵם לְאֲבוֹתָיו וְלָנוּ. כֵּס) וּלְאִין

אוֹנִים, וְלַחֲסִרֵי כּוֹחַ וְתַקָּה. (ל) וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּנְעוּ, רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שְׂמוֹסִיפִים כֹּחַ כָּכָל יוֹם כְּמוֹ

הַנְּעָרִים, הָרִי בְּרָצוֹת ה' וַיְהִי עֲפִים וַיִּנְעִים וַיִּפְסַק בָּהֶם. וּבַחֲוָרִים,

רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם כְּבַחֲוָרִים שְׁלָמִים בְּכָהֶם, לֹא וַיִּעֲלֵם בָּהֶם. וְקִנְיֵי ה'

וְגו', אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְקוּיִם לָהּ, יַחֲלִיפּוּ כֹחַ חֵדֶשׁ כָּכָל עֵת.

(לא) יַעֲלוּ אֲבָר, יִגְדְּלוּ כִנְפֵיהֶם. (א) הַחֲרִישׁוּ אֱלִי, שִׁתְקוּ וּשְׁמַעוּ אֱלִי. וְלֹאֲמִים יַחֲלִיפּוּ כֹחַ,

יִתְקַשְּׁטוּ וַיִּתְחַזְקוּ כָכָל גְּבוּרָתָם אוֹלֵי יַעֲמִדוּ בְּדִין כִּכְתָּה. יִגְשׁוּ אֲזוּ

יְדִבְרוּ, לְאַחֵר שֶׁנִּשְׁטוּ אֱלִי לְשִׁמְעַ אֲמָרִי, אֲזוּ אִם יִמְצְאוּ מַעֲנֵה יְדִבְרוּ.

(ב) מִי הָעִיר מִמְּזִרָה, מִי הָעִיר יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

עטרת מרים

כֹּז לָמָּה תֹאמַר עַמִּי יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת כִּי נִסְתַּרְהָ דְרָכֵי מִיִּהוָה כִּי הָעֵלִים עֵינָיו מִכָּל מַה שֶּׁעֲבָדְנֵהוּ וּמֵאֲלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר וְהֵם הָעֲבִיר מִלְּפָנָיו מִשְׁפֵּט הַגָּמוּל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשֹׁלֵם לְאֲבוֹתָיו וְלָנוּ: כֵּס הַלּוֹא יִדְעָתָה הֲלֹא תוֹכֵל לְהַשְׁכִּיל מִדַּעְתְּךָ אִם־לֹא שְׂמַעְתָּ מִמְּלֶמֶד וּמוֹרָה אֱלֹהֵי עוֹלָם | יִהְיֶה בּוֹרָא קִצּוֹת הָאָרֶץ

לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיגַע אִין חֲקֵר לְתַבּוּנָתוֹ וְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ כְּוָה וְחִכְמָה

כֹּז הוּא יוֹדֵעַ הַחֲשׁוּבוֹת, וְלָמָּה הוּא מֵאַחֵר מוֹכְתָם, אֲלֹא כִּדִּי לְכֻלּוֹת אֶת

הַפֶּשַׁע וְלַחֲסִיר אֶת הַחֲסָאֵת עַל יְדֵי הַיִּסּוּרִין: כֵּס יְבֹא הַזְמַן אֲשֶׁר נָתַן לִיעָף לְיִשְׂרָאֵל כֹּחַ וְלִיעָפִים וַיִּנְעִים וּלְאִין אוֹנִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּגִלּוֹת עֲצָמָה יִרְבֶּה: ל רִשְׁעֵי הָעוֹלָם

שְׂמוֹסִיפִים כֹּחַ כָּכָל יוֹם, וּבְכָל זֹאת וַיַּעֲפּוּ כְמוֹ נְעָרִים וַיִּנְעוּ וַיִּפְסַק בָּהֶם וּבַחֲוָרִים וַיִּרְשְׁעוּ הָעוֹלָם שֶׁהֵם שְׂלָמִים בְּכָהֶם כְּבַחֲוָרִים, גַּם לֹא וַיִּעֲלֵם

לָהֶם בָּהֶם כְּשֶׁרָצָה הָאֵל, אֲלֹא כְּשׁוֹל יִפְשְׁלוּ: לֹא וְאַתָּם וְקִנְיֵי יִהְיֶה יַחֲלִיפּוּ כֹחַ חֵדֶשׁ כָּכָל עֵת יִגְדְּלוּ כִנְפֵיהֶם (כְּמִלְחָה) לְמַחֵר

לְעוֹף אֵל אֲדָם יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכּוּ בְּדֶרֶךְ וְלֹא יִיעָפוּ: א הַחֲרִישׁוּ שִׁתְקוּ כִּדִּי לְשִׁמְעַ אֱלִי (כִּי הַמְדַּבֵּר לֹא

יִשְׁמַע וְלֹא יִאֲזִין) אַתָּם יוֹשְׁבֵי אֲיִים וְלֹאֲמִים יַחֲלִיפּוּ וְיִתְדִישׁוּ כֹחַ לְהִתְאֲמִין בְּמַעֲשֵׂה אֵם וְיִכְלוּ לְחַשְׁבֵּנָהּ, וְיִגְשׁוּ אֱלִי לְשִׁמְעַ אֲמָרִי אֲזוּ יְדִבְרוּ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

הפטרה לפרשת לך לך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מ"א

כֹּז לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתַּרְהָ דְרָכֵי מִיִּהוָה וּמֵאֲלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר: כֵּס הַלּוֹא יִדְעָתָה אִם־לֹא שְׂמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם | יִהְיֶה בּוֹרָא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיגַע אִין חֲקֵר לְתַבּוּנָתוֹ: כֵּס נָתַן לִיעָף כֹּחַ וְלְאִין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה: ל וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּנְעוּ וּבַחֲוָרִים כְּשׁוֹל יִפְשְׁלוּ: לֹא וְקִנְיֵי יִהְיֶה יַחֲלִיפּוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֲבָר כְּנִשְׁרִים יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכּוּ וְלֹא יִיעָפוּ: מֵא א הַחֲרִישׁוּ אֱלִי אִיִּים וְלֹאֲמִים יַחֲלִיפּוּ כֹחַ יִגְשׁוּ אֲזוּ יְדִבְרוּ יִתְדוּ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה: כ מִי

יִתְדוּ אִנִּי וְהֵם לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים: שֶׁאִין תְּהִלָּתְךָ בְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הֲלֹא אֲנִי ה' בְּ מִי הָעִיר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ מִמְּזִרָה לְהַצִּילוֹ

את אברהם לעוב את ארץ המזרח ולמאס את אילי ארץ מולדתו. צדק וקראתו לרגלו מי הוא אשר יתן לפני אברהם גוים ומלכים ירד השלש עליהם (בדרלעמור והמלכים אשר אתו) יתן הרגים בעפר הארץ על ידי חרב ויהיה חללים בקש נדף על ידי קשתו הלא אנכי ה' ג אברהם

יורדפם נדף אותם עם כל זה יעבור שלום עבר בשלום כי לא מת במלחמה אחר מאנשיו אם כי רדפם בארץ בדרך אשר ברגליו מעולם לא יבוא לא בא לשם: ד מי הוא ש' פעל ועשה את זאת, הלא ה' הקרא הדרות מראש עשהו קדם שהיו אני יהוה ראשון לכל הדרות שעברו וגם ואת-אחרנים אשר יהיו אחרי לעור, הלא אני-הוא: ה ראו יושבי אים חנם שעשיתי לאברהם, ויראו ופחדו, גם תשובתם קצות הארץ יחרדו חרדו בשמיעת חנם, קרבו ונאיתיון וכאו לפני אברהם לשאול ממנו מתנת חנם ולא באו כמו שנאמר ויאמר מלך סדום וכו' תן לי חנפ' וכו' (בראשית יד): ו גם כל זה, אף שראו פלאי האל, מכל מקום איש את-רעהו יעזרו עזרו זה לזה לעשות תפילות ולאחיו ואמר כל אחד חזק בעשית תפיל: ו ויחזק בדרךיו חרש העצים העושה תפיל את-צור לחיות וריו במלאכת צפוי טפי הנהב אשר יצפנו, מחליק פטיש המכה בפטיש קטן להחליק את תפסין את-הולם פעם היה מנור את המכה על תפסין בחזק רב בהתחלת הדרוד אמר לרבך כאשר רבך תפסין על תפסין יסמך ויאמר הנה טוב הוא ויחזקהו במסמרים לא ימוט למען לא יתפרד מעל תפסין: ח ואתה ישראל איך במוקם עבדי יעקב אתה אשר בחרתיך די לי לעם לפי שאתה זרע אברהם אהבי אשר אהבתי ופירש מעבודת-זרה: ט אשר החזקתיך אחזיקך די להוציאך

מהגלות מקצות הארץ ומאציליה

קראתיך ואמר לך עבדי-אתה בחרתיך ולא

מאסתיך: י אל-תירא פירעמך אני אל-תשתע פיראני אלהיך

אמצתיך אף-עזרתך אף-תמכתך בימין צדקי: יא הן יבשו

ויפלטו כל הנחלים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך:

יב תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי

מלחמתך: יג כי אני יהוה אלהיך מחזיק מינך האמר לך

אל-תירא אני עזרתיך: יד אל-תיראי תולעת יעקב מתי

תחיה ומאציליה מנורלי הארץ קראתיך שתצא מרשותם ואמר לך עבדי-אתה מאו בחרתיך ולא מאסתיך: יא אל-תירא

פירעמך אני אל-תשתע אל תסור מעלי בחשד אשר כבר עזבתיך כמאז אני ה' אמצתיך אף-עזרתך בימים הקדמונים. אף בחייתך

די האוב תמכתך בימין צדקי לא בגמול כראם בדרך: יא בסוף הן יבשו ויפלטו כל הנחלים המעשים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך

המריבים עמך: יב אפילו תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך הריבים עמך בכם, יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך: יג כי אני יהוה אלהיך

מחזיק מינך אותו מינך לכל תפול כי אני ה' האמר לך אל-תירא אני עזרתיך אעזר לך: יד אל-תיראי תולעת יעקב עדת יעקב תחלישה

העיר ממזרח צדק וקראתו לרגלו יתן

לפניו גוים ומלכים ירד יתן בעפר

חרבו בקש נדף קשתו: ג יורדפם יעבור

שלום ארץ ברגליו לא יבוא: ד מי-פעל

ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה

ראשון ואת-אחרנים אני-הוא: ה ראו

איים ויראו קצות הארץ יחרדו קרבו

ונאיתיון: ו איש את-רעהו יעזרו ולאחיו

יאמר חזק: ז ויחזק חרש את-צור

מחליק פטיש את-הולם פעם אמר

לרבך טוב הוא ויחזקהו במסמרים לא

ימוט: ח ואתה ישראל עבדי יעקב

אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי:

ט אשר החזקתיך מקצות הארץ

ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי-אתה בחרתיך ולא

מאסתיך: י אל-תירא פירעמך אני אל-תשתע פיראני אלהיך

אמצתיך אף-עזרתך אף-תמכתך בימין צדקי: יא הן יבשו

ויפלטו כל הנחלים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך:

יב תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי

מלחמתך: יג כי אני יהוה אלהיך מחזיק מינך האמר לך

אל-תירא אני עזרתיך: יד אל-תיראי תולעת יעקב מתי

תחיה ומאציליה מנורלי הארץ קראתיך שתצא מרשותם ואמר לך עבדי-אתה מאו בחרתיך ולא מאסתיך: יא אל-תירא

פירעמך אני אל-תשתע אל תסור מעלי בחשד אשר כבר עזבתיך כמאז אני ה' אמצתיך אף-עזרתך בימים הקדמונים. אף בחייתך

די האוב תמכתך בימין צדקי לא בגמול כראם בדרך: יא בסוף הן יבשו ויפלטו כל הנחלים המעשים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך

המריבים עמך: יב אפילו תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך הריבים עמך בכם, יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך: יג כי אני יהוה אלהיך

מחזיק מינך אותו מינך לכל תפול כי אני ה' האמר לך אל-תירא אני עזרתיך אעזר לך: יד אל-תיראי תולעת יעקב עדת יעקב תחלישה

מהגלות מקצות הארץ ומאציליה מנורלי הארץ קראתיך שתצא מרשותם ואמר לך עבדי-אתה מאו בחרתיך ולא מאסתיך: יא אל-תירא פירעמך אני אל-תשתע אל תסור מעלי בחשד אשר כבר עזבתיך כמאז אני ה' אמצתיך אף-עזרתך בימים הקדמונים. אף בחייתך די האוב תמכתך בימין צדקי לא בגמול כראם בדרך: יא בסוף הן יבשו ויפלטו כל הנחלים המעשים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך המריבים עמך: יב אפילו תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך הריבים עמך בכם, יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך: יג כי אני יהוה אלהיך מחזיק מינך אותו מינך לכל תפול כי אני ה' האמר לך אל-תירא אני עזרתיך אעזר לך: יד אל-תיראי תולעת יעקב עדת יעקב תחלישה

שי למורא

עטרת מרים

יַעֲקֹב, עֶרְת יַעֲקֹב הַחֲלוּשָׁה כְּתוּלַעַת וְאִין בְּחָה אֵלָא בְּפָה, הִיא הַתַּפְּלָה. כְּתוּלַעַת וְאִין בְּחָה אֵלָא בְּפָה הִיא הַתַּפְּלָה, מְתִי אֲנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ מְתִי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יִשְׂרָאֵל. מו) מוֹרֵג חֲרוּץ, הוּא כָּלִי כְּבֹד, עָשׂוּי מוֹלֹחַ עֵץ וּבִתְחַתִּיתוֹ חֲרִיצִים כַּעֲזֵן פְּצִירָה, וְנוֹדְרִים אוֹתוֹ עַל הַקֶּשׁ שֶׁל הַתְּבוּאָה לְחַתְּכוֹ לְחֶבֶן דָּק. כַּעֲל פִּיפִיּוֹת, שֵׁשׁ לוֹ חֲדָיוּי חֲרִיצִים. תְּרוֹשׁ תְּרִים, כְּלוּמֶר, תַּכְלָה אֶת מַלְכֵי הַגּוֹיִם.

יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם־יְהוָה וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: מו הִנֵּה שְׁמִיתִיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חֲדָשׁ כַּעֲל פִּיפִיּוֹת תְּרוֹשׁ תְּרִים וְתִדְק וּגְבָעוֹת כַּמִּין תִּשָּׂים: מו תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וּסְעָרָה תִּפְיֵן אַתָּם וְאַתָּה תִּגִּיל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

תִּפְיֵן אַתָּם וְאַתָּה תִּגִּיל בִּיהוָה בְּתִשְׁעוֹת ה', בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל תִּתְפָּאֵר בַּעֲצֻמְךָ בְּמַחֲלֵי שְׁתִּלְחֵת בְּמִחוּץ בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קְדֻשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 יח « וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 פֶּתַח-הָאֵהָל בְּחֹם הַיּוֹם: ־ וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא
 וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ
 לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אֶרְצָה: ־ וַיֹּאמֶר
 אֲדֹנָי אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר
 מֵעַל עֲבָדֶיךָ: ־ וַיִּקְחֵנָּא מִעֶשְׂתִּמּוֹם וּרְחִצּוּ
 רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנִי תַּחַת הָעֵץ: ־ וַאֲקַחְהָ פֶתֶלֶחַם
 וְסַעֲדִי לִבְכֹּם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי-עַל-פֶּן עֲבַרְתֶּם:
 עַל-עֲבָדֵיכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
 (לוי) וַיֹּמְתֵר אֲבִרְהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר
 מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:
 וְאֶל-הַבֶּקֶר רֵץ אֲבִרְהָם וַיִּקַּח בֶּן-בֶּקֶר רֶדֶד וְטוֹב

וַיִּתֵּן אֶל-הַנָּעַר וַיִּמְהַר וַיַּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ־ וַיִּקַּח
 חֲמֹאָה וְחֹלֶב וּבֶן-הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
 לַפְּנִיָּהם וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:
 (ישראל) ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה בָאָהֶל: ־ וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעַתָּה
 חַיָּה וְהִנֵּה-בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
 פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: ־ וְאֲבִרְהָם וְשָׂרָה
 זָקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָל לְהִיוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ
 בְּנָשִׁים: ־ וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
 בְלָתִי הִיְתָה-לִּי עֲדֻנָּה וְאֲדֹנָי זָקֵן: ־ וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל-אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צִחַקְהָ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף
 אֲמַנָּם אֵלֶּךְ וְאֲנִי זָקֵנָתִי: ־ הִיפְלֹא מִיְהוָה דְּבַר
 לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעַתָּה חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵּן:

תחילת זמן קידוש לבנה יום שלישי בערב, ז' מרחשון

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

וְהָיָה מִנְשַׁכָּת בּוֹ, וְעַל יָדֵי כֹךְ הִתְיַבְּשָׁה הַזֵּוִיעָה שְׂדֵבָקָה בּוֹ כֹּאֲשֶׁר
 הִזְעִינָה הַגְרַעֲנִים בְּהִיּוֹתָם בִּבְבוֹב.
 הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיכָה לִבְאֵר אֶת סֹדֶר הַכֶּנֶת הַעוֹמֵר לְהַקְרִיב: אַחֲרֵי
 קְלִייתוֹ שֶׁל הַעוֹמֵר, נִתְּנָהוּ לְרִיחֵם שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וְהָיוּ רִיחִים שְׂטוֹחִים
 בְּחֹן פּוֹלִים, שֶׁחֵן טוֹחֵנוֹת בְּטַחֲנָה גְּסָה, וְעַל יָדֵי כֹךְ אֵין קְלִיפּוֹת
 הַגְרַעֲנִים נִטְחָנוֹת עִם הַגְרַעֲנִים עֲצָמָם, וְזֶה שֶׁעָשׂוּ כֵן זֶהוּ מִפְּנֵי
 הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה עַל מִנְחַת הַעוֹמֵר (שם) 'גֶּרֶשׁ בְּרָמֶל'. וְהוֹצִיָּאוּ מִפְּנֵי
 וּמִן הַעוֹמֵר בְּטַחֲנָה זֶה, קָמַח שִׁיעוֹר עֲשָׂרוֹן, שֶׁהוּא מִנוּפָּה בְּשֵׁלֶשׁ
 עֲשָׂרֵה נֶפֶשׁ.
 הַמִּשְׁנָה מְבֹאֵר מֵה עָשׂוּ מִשְׁאֵר הַקָּמַח הַעוֹדֵף עַל שִׁיעוֹר עֲשָׂרוֹן:
 וְהַשָּׂאֵר שְׁנוֹתֵר מִן הַקָּמַח, נִפְדָּה בְּדָמִים, וְדָמָיו לְהַקְדֵּשׁ, וְנִצְאָכָל לְכָל
 אֲדָם, וְחַיִּיב בְּחֻלָּה אִם עָשׂוּ מִמֶּנּוּ עִיסָה, לִפִּי שְׂגִלְגוֹל וְלִישָׁתוֹ
 הַעִיסָה בְּמִים מַחֲיִיבָה בְּחֻלָּה, וְגִלְגוֹל זֶה הִיָּה בִיד הַדִּיּוֹט, וְשִׁמּוֹר מִן
 הַמַּעֲשֶׂה – מִהַפְרֶשֶׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, לִפִּי שְׁמִירוֹת הַתְּבוּאָה הוּא
 גִּמְרָה מִלֵּאכֻתָּהּ הַמַּחֲיִיבָה בְּמַעֲשֶׂה, וּמִיִּירוֹחַ זֶה בְּעוֹדָה בִיד הַקֹּדֶשׁ
 הִיָּה, וְהַקֹּדֶשׁ פְּטוֹר מִן הַמַּעֲשֶׂה. רַבִּי עֲקִיבָא מַחֲיִיב בְּחֻלָּה וּבְמַעֲשָׂיוֹת,
 וְטַעֲמוֹ יִתְפָּרֵשׁ בַּגְּמָרָא.

נמרא

הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַדּוֹרֶשֶׁת אֶת הַפֶּסֶק הָאֲמוּרָה בְּהַבָּאת מִנְחַת
 הַעוֹמֵר: תָּנִי רַבִּינָן בְּבִרְייתָא, נֹאמֵר בְּתוֹרָה (וַיִּקְרָא ב' ד') 'וְאִם תִּקְרִיב
 מִנְחָתְךָ בְּכֹרִים לַה' אֲבִיב קִלְי' כֹּאֲשֶׁר בְּרָמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת
 בְּכֹרֶיךָ, וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ מִהַפְסוֹק כִּיצַד יֵשׁ לְהַכִּין מִנְחָה זֶה. 'אֲבִיב, זֶה
 אֲבִיב, כְּלוּמָר, שֶׁתְּהֵא הַמִּנְחָה בִּאֵה מִרְאשִׁית הַקִּצִּיר. 'קִלְי' בְּאֵשׁ,
 מִלְּפָד שִׁחִיו יִשְׂרָאֵל מִהַבְּהֵיכָן אוֹתוֹ, וְאֶת-הַנֶּקֶצַר עֲבוּר הַעוֹמֵר
 כֹּאֲשֶׁר, קִדִּי לְקִיָּים בּוֹ מִצְוֹת קִלְי הָאֲמוּרָה כֹּאן, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
 וְחֻקִּים אוֹמְרִים,

לִמְנוּת יָמִים, וְכֵן יֵשׁ מִצְוָה לְמִיָּנִי שְׁבוּעִי – לִמְנוּת שְׁבוּעוֹת. הַגְמָרָא
 מְבִיאָה מִנְהָגִים שׁוֹנִים בְּדִין זֶה: רַבִּינָן דְּבִי רַב אֲשִׁי – רְבוּתֵינוּ שְׁבִיבִית
 מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַב אֲשִׁי, נִהְגוּ כְּדִבְרֵי אֲבִי וּמִנּוּ יוֹמִי וּמִנּוּ שְׁבוּעִי – וְהָיוּ
 מוֹנִים יָמִים וְשְׁבוּעוֹת. אֲךָ אֲמִימָר לֹא נִהְגוּ כֹאכִי, וּמִנּוּ יוֹמִי וְלֹא מִנּוּ
 שְׁבוּעִי – וְהָיָה מוֹנָה רַק יָמִים וְלֹא שְׁבוּעוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאִמָּר שְׁכַל
 סְפִירַת הַעוֹמֵר בּוֹמָן הַזֶּה אֵינוֹ חוֹבָה, שֶׁהָרִי אֵין מְקַרְבִּים קֶרֶב
 הַעוֹמֵר, וְרַק וְרַק לְמַקְדָּשׁ הוּא, וְלֹכֵן דִּי בְּסְפִירַת יָמִים.

משנה

אַחֵר שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִשְׁנוֹת הַקּוֹדֶמוֹת סֹדֶר קִצִּירַת הַעוֹמֵר, מִמְּשִׁיכָה
 מִשְׁתַּנִּינוּ לַעֲסוֹק בְּסֹדֶר הַבָּאָתוֹ. הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה מַחֲלּוֹקַת בְּאוֹפֶן
 הַכֶּנֶת הַשְּׁבִלִים לְטַחֲנָתוֹן לְקַמֵּחַ: קִצְרוּהוּ לַעוֹמֵר וְנִתְּנָהוּ בְּקוֹפְסוֹת,
 הַבִּיאָהוּ לְעֹרֶה, וּבְעוֹדוֹ בְּשְׁבִלִים הָיוּ מִהַבְּהֵיכָן וְהָיוּ חוֹרְכִים אוֹתוֹ
 כֹּאֲדִי (בְּאֵשׁ) לְקַלּוֹתוֹ, קִדִּי לְקִיָּים בּוֹ מִצְוֹת קִלְי, שֶׁנֹּאמַר בְּמִנְחַת
 הַעוֹמֵר (וַיִּקְרָא ב' ד') 'קִלְי' בְּאֵשׁ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻקִּים חוֹלְקִים
 בְּשֵׁנֵי דְבָרִים עַל דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר וְאוֹמְרִים, בְּקִנִּים לְחִים וּבְקוֹלְחוֹת
 וְקִלְחֵי כְּרוֹב) חוֹבְטִין אוֹתוֹ לְהַפְרִיד אֶת הַגְרַעֲנִים מִן הַמוֹץ, וְעָשׂוּ
 כֵן קוֹדֵם הַחֲבוּב, וְזֶה שֶׁחֲבָטוּ אוֹתוֹ בְּקִנִּים וּבְקוֹלְחוֹת דּוּקָא וְלֹא
 בְּמַחְבֵּט כְּפִי שֶׁהָיוּ דֹשִׁים שֶׁאֵר תְּבוּאָה, קִדִּי שְׁלֹא יִתְמַעֵף בְּחִבְטָה זֶה,
 לִפִּי שֶׁהִיָּה לַח עֲדִין, וְאֵילוֹ שֶׁאֵר תְּבוּאָה כִּבְר יִבְשֶׁה בַּעַת דִּישָׁתָהּ
 וְאֵינָה מִתְמַעֲכָת. וְכָל זֹאת שֶׁלֹּא כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר שֶׁאִמָּר שֶׁהָיוּ
 מִהַבְּהֵיכָן אוֹתוֹ בְּעוֹדוֹ בְּשְׁבִלִים. וְעוֹד חוֹלְקִים חֲכָמִים בְּאוֹפֶן
 הַהַבְּהֵיכָן וְאוֹמְרִים שֶׁקוֹדֵם הַהַבְּהֵיכָן נִתְּנָהוּ לְאֲבִיב, שֶׁהוּא כְּלִי שֶׁל
 נַחוּשָׁת, וְהָיוּ מִהַבְּהֵיכָן אוֹתוֹ כִּשְׁהוּא שֶׁם, וְלֹא שֶׁנִּתְּנָהוּ בְּאוֹר
 מִמֶּשׁ כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר. וְאֲבִיב זֶה שֶׁבּוֹ הָיוּ מִהַבְּהֵיכָן אוֹתוֹ בְּדַעַת
 חֲכָמִים, הָיָה מִנוּקָב כְּכִבְרָה, קִדִּי שִׁיחָא הָאִיר וְהָאֵשׁ שֶׁלֹּא כְּבוֹלוֹ
 וְכָל הַעוֹמֵר. וְאַחֲרֵי קְלִייתוֹ בִּבְבוֹב שִׁחֲחוּהוּ לַעוֹמֵר בְּעֹרֶה,

לוח זמנים לשבוע פרשת לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:43	6:47	8:59	9:00	9:33	9:34	10:32	10:33	*12:57	*12:56	18:10	18:04	18:36	18:30	17:45	18:40
חיפה (ק)	6:43	6:48	8:58	9:00	9:32	9:34	10:32	10:32	*12:56	*12:55	18:11	18:04	18:35	18:28	17:36	18:38
ירושלים (ק)	6:41	6:46	8:57	8:59	9:31	9:33	10:30	10:31	*12:55	*12:54	18:13	18:06	18:34	18:28	17:27	18:38
תל אביב (ק)	6:43	6:48	8:59	9:01	9:33	9:35	10:32	10:33	*12:57	*12:56	18:10	18:03	18:36	18:30	17:44	18:40
אוסטריה, וינה (ק)	7:12	7:21	9:11	9:14	9:54	9:58	10:51	10:53	*13:11	*13:09	18:08	17:57	18:41	18:30	17:41	18:44
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:37	6:29	9:11	9:06	9:50	9:45	10:57	10:53	13:39	13:38	19:37	19:43	20:05	20:11	19:24	20:23
אוקראינה, אודסה (ק)	7:13	7:21	9:14	9:17	9:56	9:59	10:53	10:55	*13:13	*13:12	18:13	18:02	18:45	18:35	17:46	18:47
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:46	6:55	8:45	8:48	9:28	9:32	10:25	10:27	*12:45	*12:44	17:43	17:31	18:16	18:05	17:15	18:18
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	6:58	7:07	8:56	8:59	9:40	9:44	10:36	10:38	*12:56	*12:55	17:53	17:42	18:27	18:16	17:26	18:29
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:26	7:35	9:21	9:25	10:06	10:11	11:02	11:05	*13:21	*13:20	18:16	18:04	18:51	18:39	17:48	18:53
אוקראינה, קייב (ק)	7:18	7:28	9:13	9:17	9:59	10:03	10:55	10:58	*13:14	*13:13	18:09	17:56	18:44	18:32	17:40	18:45
איטליה, מילאנו (ק)	7:38	7:46	9:40	9:43	10:21	10:25	11:19	11:20	*13:39	*13:38	18:42	18:32	19:12	19:02	18:16	19:14
אקוודור, קיטו (ח)	5:57	5:55	8:28	8:26	8:56	8:55	9:59	9:58	12:30	12:29	18:03	18:02	18:26	18:25	17:44	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:13	6:05	8:48	8:43	9:24	9:20	10:31	10:28	13:12	13:11	19:08	19:13	19:35	19:40	18:54	19:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:58	6:49	9:32	9:26	10:13	10:07	11:20	11:16	14:04	14:03	20:05	20:12	20:36	20:43	19:53	20:55
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:15	7:21	9:24	9:27	10:02	10:04	11:00	11:01	*13:22	*13:21	18:29	18:20	18:58	18:49	18:04	19:01
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:06	7:12	9:14	9:16	9:52	9:54	10:50	10:51	*13:12	*13:10	18:17	18:08	18:46	18:38	17:52	18:49
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	7:06	7:13	9:14	9:17	9:52	9:55	10:50	10:51	*13:12	*13:11	18:17	18:09	18:47	18:38	17:52	18:50
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:44	7:51	9:50	9:52	10:29	10:32	11:26	11:28	*13:48	*13:47	18:52	18:42	19:22	19:13	18:26	19:24
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:23	7:26	9:40	9:41	10:13	10:14	11:12	11:13	*13:37	*13:36	18:53	18:46	19:17	19:11	18:29	19:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:56	7:01	9:10	9:12	9:45	9:47	10:44	10:45	*13:08	*13:07	18:19	18:12	18:46	18:39	17:55	18:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:19	7:22	9:39	9:40	10:11	10:12	11:11	11:11	*13:37	*13:36	18:54	18:49	19:19	19:13	18:32	19:23
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:02	7:09	9:09	9:12	9:48	9:51	10:46	10:47	*13:08	*13:06	18:12	18:03	18:42	18:33	17:47	18:45
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:30	7:36	9:38	9:40	10:16	10:18	11:14	11:15	*13:36	*13:35	18:41	18:33	19:11	19:02	18:16	19:13
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:02	7:09	9:08	9:11	9:47	9:50	10:45	10:46	*13:06	*13:05	18:11	18:01	18:40	18:31	17:45	18:43
בוליביה, לה-פס (ח)	6:05	6:01	8:40	8:37	9:10	9:07	10:14	10:12	12:50	12:49	18:32	18:33	18:55	18:57	18:15	19:06
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:04	8:14	9:57	10:02	10:44	10:48	11:40	11:42	*13:58	*13:57	18:52	18:39	19:27	19:15	18:23	19:29
בלגיה, בריסל (ק)	8:04	8:14	9:58	10:02	10:44	10:48	11:40	11:43	*13:59	*13:57	18:53	18:40	19:28	19:16	18:24	19:30
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:35	5:29	8:10	8:06	8:42	8:38	9:47	9:44	12:24	12:23	18:15	18:18	18:35	18:38	18:00	18:48
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:23	5:18	7:58	7:55	8:30	8:27	9:35	9:32	12:12	12:11	17:59	18:01	18:23	18:26	17:43	18:35
בריטניה, לונדון (ק)	7:22	7:33	9:15	9:20	10:02	10:07	10:58	11:01	*13:16	*13:15	18:11	17:58	18:45	18:33	17:45	18:47
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:34	7:45	9:23	9:28	10:12	10:17	11:08	11:10	*13:25	*13:24	18:15	18:02	18:53	18:40	17:49	18:54
גרמניה, ברלין (ק)	7:30	7:41	9:21	9:25	10:09	10:14	11:05	11:07	*13:23	*13:21	18:16	18:03	18:51	18:38	17:47	18:53
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:46	7:55	9:41	9:45	10:26	10:30	11:22	11:25	*13:41	*13:40	18:36	18:24	19:11	18:59	18:08	19:13
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:33	5:28	8:09	8:05	8:41	8:38	9:47	9:44	12:25	12:24	18:20	18:23	18:39	18:42	18:05	18:52
הודו, מומבאי (ח)	6:32	6:34	8:56	8:56	9:26	9:27	10:27	10:27	*12:55	*12:53	18:17	18:12	18:40	18:36	17:55	18:45
הודו, פונה (ח)	6:28	6:30	8:52	8:52	9:22	9:23	10:23	10:23	*12:51	*12:49	18:13	18:09	18:36	18:32	17:51	18:42
הונגריה, בודפשט (ק)	7:01	7:09	9:00	9:03	9:43	9:47	10:40	10:42	*13:00	*12:58	17:58	17:47	18:31	18:20	17:31	18:33
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:10	6:17	8:18	8:20	8:56	8:59	9:54	9:56	*12:16	*12:15	17:22	17:13	17:51	17:42	16:56	17:54
יוון, אתונה (ק)	7:32	7:38	9:43	9:45	10:20	10:22	11:18	11:19	*13:41	*13:40	18:49	18:41	19:17	19:09	18:24	19:20
מולדובה, קישינב (ק)	7:21	7:29	9:21	9:24	10:04	10:07	11:00	11:03	*13:21	*13:19	18:20	18:09	18:52	18:42	17:52	18:54

רעט

לוח זמנים לשבוע פרשת לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:30	6:32	8:53	8:54	9:24	9:24	10:24	10:24	12:51	12:52	18:13	18:09	18:37	18:33	17:52	18:42
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:38	5:27	8:10	8:03	8:49	8:55	10:03	9:59	12:49	12:48	18:54	19:02	19:27	19:35	18:43	19:49
נפאל, קטמנדו (ח)	6:03	6:06	8:22	8:23	8:54	8:55	9:54	9:54	12:20	12:18	17:36	17:30	18:01	17:55	17:13	18:05
סין, בייג'ין (ח)	6:23	6:29	8:32	8:34	9:10	9:12	10:08	10:09	12:30	12:29	17:37	17:28	18:06	17:57	17:10	18:09
סינגפור, סינגפור (ח)	6:48	6:47	9:19	9:17	9:47	9:46	10:50	10:49	13:21	13:20	18:53	18:52	19:15	19:14	18:34	19:23
פולין, ורשא (ק)	6:59	7:10	8:51	8:55	9:38	9:43	10:34	10:37	12:52	12:51	17:44	17:31	18:21	18:08	17:15	18:22
פרו, לימה (ח)	5:44	5:41	8:17	8:15	8:47	8:45	9:51	9:49	12:25	12:24	18:05	18:06	18:28	18:29	17:47	18:38
צרפת, ליון (ק)	7:56	8:04	9:57	10:01	10:39	10:42	11:36	11:38	13:57	13:55	18:57	18:46	19:29	19:19	18:30	19:31
צרפת, פריז (ק)	8:09	8:18	10:07	10:10	10:51	10:55	11:47	11:50	14:07	14:05	19:05	18:53	19:37	19:26	18:37	19:39
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:41	8:11	8:10	8:40	8:39	9:42	9:41	12:12	12:11	17:43	17:41	18:05	18:03	17:23	18:12
קנדה, טורונטו (ק)	7:31	7:38	9:35	9:38	10:15	10:18	11:12	11:14	13:33	13:32	18:38	18:29	19:06	18:57	18:12	19:09
קנדה, מונטריאול (ק)	7:09	7:17	9:11	9:14	9:53	9:56	10:50	10:52	13:10	13:09	18:12	18:01	18:42	18:32	17:45	18:45
קפריסין, לרנקה (ק)	6:50	6:55	9:04	9:05	9:39	9:41	10:38	10:38	13:01	13:00	18:12	18:05	18:39	18:32	17:48	18:43
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:23	7:35	9:09	9:15	10:00	10:06	10:55	10:59	13:12	13:11	18:00	17:46	18:39	18:25	17:31	18:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:58	7:10	8:42	8:48	9:34	9:40	10:29	10:33	12:46	12:44	17:36	17:21	18:12	17:58	17:05	18:13
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:38	6:46	8:37	8:41	9:20	9:24	10:17	10:19	12:37	12:36	17:36	17:25	18:09	17:58	17:09	18:11
שווייץ, ציריך (ק)	7:43	7:51	9:42	9:46	10:25	10:29	11:22	11:24	13:42	13:41	18:45	18:34	19:13	19:02	18:17	19:15
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:09	6:10	8:35	8:35	9:04	9:04	10:06	10:05	12:34	12:33	18:00	17:56	18:22	18:19	17:39	18:28

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התווידויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00650
14/10/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

